Naša GOSPA

LIST KATEDRALNE ŽUPE - DUBROVNIK godište XVIII. - broj 46 - kolovoz 2012. - ISSN 1330-7908

Prva pričest u dubrovačkoj Katedrali 20. svibnja 2012.

Snimio Ivo Marlais. O prvoj pričesti još na str. 46-48.

Josip Bratoš

Andrea Ban

Michel Brassard

Gracija Filipović

Kristian Konjevod

Ivo Kusić

Andrej Lončar

Tina Lučić

Marin Martić

Antonio Marlais

Laura Ficović

Lana Pustić

Petra Ruso

Antun Spajić

Marko Šeparović

Kristina Turk

Mihael Vidoš

Nika Vlatko

Dora Vuletić

SADRŽAJ

Godina Caritasa
Što hoćemo? ... 4
Poziv dragom Isusu ... 4
Caritas otvoren petkom i subotom ... 5
Zašto Caritasovu bučicu ne će napunit bogati? ... 5
Uskrsno otajstvo
Post govorom ... 5
Post oslobađa od robovanja stvarima ... 6
Isusovo Uskrsnuće ... 6
Bogati se u Bogu ... 7
Ususret svetkovini Velike Gospe
Usnuće presvete Bogorodice ... 9
Odgoj u školi
Vjeronauk u državnoj školi ... 10
1041. svečanost našega Parca
Kršćanstvo i Europa ... 11
Hrvatski katolici pred Europskom unijom ... 12
Sveti Vlaho – učenik svetoga Križa ... 14
Nove knjige o svetome Vlahu ... 15
Parčev blagdan ... 16
Festanjuli kap. Miho Trojanović i Stijepo Aksić ... 16
Mletačko brodovlje 2012. ... 17
Orgulje zborne crkve Svetoga Vlaha u Dubrovniku ... 18
Pjevalište Svetoga Vlaha s kućištem orgulja ... 21
Obnova zborne crkve Sv. Vlaha ... 22
Iz života Katedralne župe
Statistika Župe na kraju 2011 ... 24
Blagoslov Gradske vijećnice ... 24
Katedralni ministranti na Blidinju ... 25
Obnovljeni ekumenski hod počeo je u Katedrali ... 25
Oprostite! ... 27
Priznanje don Stanku Lasiću ... 28
Zašto Svjetski dan posvećenoga života? ... 30
Brojčani podatci o posvećenim osobama ... 30
Dan posvećenoga života u Gradu ... 31
Korizmeno čitanje Svetoga Pisma ... 32
Vjeroučitelji u Grgurićima ... 32
Križni put na Srđu ... 33
Ophod na Palmanu nedjelju ... 33
Glazba i riječ pod najvećom dubrovačkom kupolom ... 34
Misa posvete ulja ... 34
Davati se u ljubavi ... 35
Što nama dođe vijest o uskrsnuću? ... 36
Turizam je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu ... 37
Više reda u turističkim obilascima Katedrale ... 38
Prema muzeju u podzemlju Katedrale ... 39
Spomen na Zrinske i Frankopane ... 40
Mladi Dubrovčani u Pape ... 41
Pismo agencijama koje priređuju vjenčanja ... 42
Za sklad i molitvu na vjenčanjima ... 43
Učitelji na veselom učenju ... 45
Sklad obiteljskoga života i rada ... 45
Ruđe se vratio doma ... 46
Prva ispovijed ... 46
Upute roditeljima uz prvu ispovijed ... 47
Prva sveta pričest ... 47
Pismo roditeljima prvopričesnika ... 48
Krizma u Gospi na Duhove ... 49
Kanite li i vi otići? ... 49
Putovanje u Bari ... 51
Molitveni susret na grobu biskupa Marčelića u Preku ... 51
Pučki pjevači iz Jelse u Katedrali ... 53
Ljetovanje u Gospinu domu u Grgurićima ... 53
Proslava bl. Marije Propetoga Petković ... 53
Iz male gradske škole ... 53
Iz župnih matica
Kršteni, vjenčani, pokopani ... 55
Tako si me učio… ... 56
Zašto se nadati uskrsnuću mrtvih? ... 56
Naši pokojnici
Dr. Adam Benović ... 57
Dr. Boris Franušić ... 57
Klare Kristović ... 58
Prema resakralizaciji svetišta Katedrale
Težiti najboljim rješenjima ... 59
Postići da Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna ... 59
Opis dubrovačke Prvostolnice iz 1440. godine ... 60
Unutrašnjost dubrovačke Katedrale godine 1950. ... 61
Desakralizacija obnovom i načinom upotrebe ... 62
Unutrašnjost Katedrale je sterilizirana ... 63
Treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara ... 64
Izgledi Svetišta dubrovačke Prvostolnice ... 66
Odlike baroka ... 67
Povijest izgradnje velikoga oltara barokne Katedrale ... 68
Dum Mihovo ogorčenje je poticajno ... 73
Važnost i uloga katedre ... 74
O sadašnjoj „katedri” ... 74
Crkveni zakoni o oltaru ... 74
Sadašnje stanje glavnoga oltara u Katedrali ... 75
O preuređenju Svetišta 1985.-1986. ... 75
Uređenje iz 1986. puk jednostavno nije prihvatio ... 79
Tizian u Svetištu nikada nije sretno „sjeo“ ... 80
Koji povijesni sloj uzeti kao relevantan? ... 82
Ovakvo stanje je neodrživo i nešto se mora napraviti ... 82
Bogato arhivsko gradivo pomaže točnosti ... 83
Iz zapisnika Vijeća umoljenih Dubrovačke Republike ... 84
Četiri pitanja ... 85
Baština je baština ... 86
Dopuna o Kliševu i stupovima iz Rozarija ... 86
Još o Pakljenom ... 86
Poteškoće oko vraćanja kora ... 87
Povjerenstvo, uvjeti, rješenja pa tek onda izvedba ... 87
Pomiriti staro i novo ... 87
Vrjednovati Sv. Roka, Tiziana i sve slojeve ... 88
Arhitekti, biskupi i konzervatori prolaze, Katedrala ostaje ... 89
U koštac s prostornim i etičkim problemom ... 89
Raspravljati prema konkretnom ... 90
Retabl ne zaklanja ni centimetar poliptiha ... 90
Nije crkva ako nije sveto mjesto i prostor za molitvu ... 90
Nastaviti raščlambu u duhu današnjih razgovora ... 90
Poštovati etiku, ostvariti ljepotu ... 91
Kad se vrati uklonjeno, onda smo tek na početku ... 91
Vratiti zastore na južne prozore Svetišta ... 91
Iz prakse vjernika i turističkoga vodiča ... 92
Za početak trebamo liturgijske i konzervatorske smjernice ... 92
Provesti odluku da se propovjedaonica vrati ... 92
Zaključci Okrugloga stola ... 92
Zasukati rukave ... 93
Zaključna riječ ... 93
O Okruglome stolu sedam mjeseci kasnije ... 93

„Naša Gospa”, list Katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, izlazi od travnja 1995. ISSN 1330-7908. Nakladnik: Gradski župni ured, Kneza Damjana Jude 1, 20000 Dubrovnik; **nasa.gospa@gmail.com**. Glavni i odgovorni urednik: don Stanko Lasić (stanko.lasic@du.t-com.hr). Uredništvo: Ivo Marlais (foto.studio.placa@du.t-com.hr), Ljiljana Stjepanović, Berta Kopić, Mirjana Kaznačić, Viktor Lenert, Eržebet Đanić i Tonći Batinić. Prijelom: Daniel Bubnjarić. Tisak: Tonimir, Varaždinske Toplice.

Zadnji brojevi Naše Gospe **dostupni su na internetu**: www.tonimir.hr - časopisi ili: www.tonimir.hr/NasaGospa40.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa41.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa42.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa43.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa44.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa45.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa46.pdf.

SADRŽAJ

Godina Caritasa
Što hoćemo? ... 4
Poziv dragom Isusu ... 4
Caritas otvoren petkom i subotom ... 5
Zašto Caritasovu bučicu ne će napunit bogati? ... 5
Uskrsno otajstvo
Post govorom ... 5
Post oslobađa od robovanja stvarima ... 6
Isusovo Uskrsnuće ... 6
Bogati se u Bogu ... 7
Ususret svetkovini Velike Gospe
Usnuće presvete Bogorodice ... 9
Odgoj u školi
Vjeronauk u državnoj školi ... 10
1041. svečanost našega Parca
Kršćanstvo i Europa ... 11
Hrvatski katolici pred Europskom unijom ... 12
Sveti Vlaho – učenik svetoga Križa ... 14
Nove knjige o svetome Vlahu ... 15
Parčev blagdan ... 16
Festanjuli kap. Miho Trojanović i Stijepo Aksić ... 16
Mletačko brodovlje 2012. ... 17
Orgulje zborne crkve Svetoga Vlaha u Dubrovniku ... 18
Pjevalište Svetoga Vlaha s kućištem orgulja ... 21
Obnova zborne crkve Sv. Vlaha ... 22
Iz života Katedralne župe
Statistika Župe na kraju 2011 ... 24
Blagoslov Gradske vijećnice ... 24
Katedralni ministranti na Blidinju ... 25
Obnovljeni ekumenski hod počeo je u Katedrali ... 25
Oprostite! ... 27
Priznanje don Stanku Lasiću ... 28
Zašto Svjetski dan posvećenoga života? ... 30
Brojčani podatci o posvećenim osobama ... 30
Dan posvećenoga života u Gradu ... 31
Korizmeno čitanje Svetoga Pisma ... 32
Vjeroučitelji u Grgurićima ... 32
Križni put na Srđu ... 33
Ophod na Palmanu nedjelju ... 33
Glazba i riječ pod najvećom dubrovačkom kupolom ... 34
Misa posvete ulja ... 34
Davati se u ljubavi ... 35
Što nama dođe vijest o uskrsnuću? ... 36
Turizam je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu ... 37
Više reda u turističkim obilascima Katedrale ... 38
Prema muzeju u podzemlju Katedrale ... 39
Spomen na Zrinske i Frankopane ... 40
Mladi Dubrovčani u Pape ... 41
Pismo agencijama koje priređuju vjenčanja ... 42
Za sklad i molitvu na vjenčanjima ... 43
Učitelji na veselom učenju ... 45
Sklad obiteljskoga života i rada ... 45
Ruđe se vratio doma ... 46
Prva ispovijed ... 46
Upute roditeljima uz prvu ispovijed ... 47
Prva sveta pričest ... 47
Pismo roditeljima prvopričesnika ... 48
Krizma u Gospi na Duhove ... 49
Kanite li i vi otići? ... 49
Putovanje u Bari ... 51
Molitveni susret na grobu biskupa Marčelića u Preku ... 51
Pučki pjevači iz Jelse u Katedrali ... 53
Ljetovanje u Gospinu domu u Grgurićima ... 53
Proslava bl. Marije Propetoga Petković ... 53
Iz male gradske škole ... 53
Iz župnih matica
Kršteni, vjenčani, pokopani ... 55
Tako si me učio… ... 56
Zašto se nadati uskrsnuću mrtvih? ... 56
Naši pokojnici
Dr. Adam Benović ... 57
Dr. Boris Franušić ... 57
Klare Kristović ... 58
Prema resakralizaciji svetišta Katedrale
Težiti najboljim rješenjima ... 59
Postići da Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna ... 59
Opis dubrovačke Prvostolnice iz 1440. godine ... 60
Unutrašnjost dubrovačke Katedrale godine 1950. ... 61
Desakralizacija obnovom i načinom upotrebe ... 62
Unutrašnjost Katedrale je sterilizirana ... 63
Treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara ... 64
Izgledi Svetišta dubrovačke Prvostolnice ... 66
Odlike baroka ... 67
Povijest izgradnje velikoga oltara barokne Katedrale ... 68
Dum Mihovo ogorčenje je poticajno ... 73
Važnost i uloga katedre ... 74
O sadašnjoj „katedri” ... 74
Crkveni zakoni o oltaru ... 74
Sadašnje stanje glavnoga oltara u Katedrali ... 75
O preuređenju Svetišta 1985.-1986. ... 75
Uređenje iz 1986. puk jednostavno nije prihvatio ... 79
Tizian u Svetištu nikada nije sretno „sjeo“ ... 80
Koji povijesni sloj uzeti kao relevantan? ... 82
Ovakvo stanje je neodrživo i nešto se mora napraviti ... 82
Bogato arhivsko gradivo pomaže točnosti ... 83
Iz zapisnika Vijeća umoljenih Dubrovačke Republike ... 84
Četiri pitanja ... 85
Baština je baština ... 86
Dopuna o Kliševu i stupovima iz Rozarija ... 86
Još o Pakljenom ... 86
Poteškoće oko vraćanja kora ... 87
Povjerenstvo, uvjeti, rješenja pa tek onda izvedba ... 87
Pomiriti staro i novo ... 87
Vrjednovati Sv. Roka, Tiziana i sve slojeve ... 88
Arhitekti, biskupi i konzervatori prolaze, Katedrala ostaje ... 89
U koštac s prostornim i etičkim problemom ... 89
Raspravljati prema konkretnom ... 90
Retabl ne zaklanja ni centimetar poliptiha ... 90
Nije crkva ako nije sveto mjesto i prostor za molitvu ... 90
Nastaviti raščlambu u duhu današnjih razgovora ... 90
Poštovati etiku, ostvariti ljepotu ... 91
Kad se vrati uklonjeno, onda smo tek na početku ... 91
Vratiti zastore na južne prozore Svetišta ... 91
Iz prakse vjernika i turističkoga vodiča ... 92
Za početak trebamo liturgijske i konzervatorske smjernice ... 92
Provesti odluku da se propovjedaonica vrati ... 92
Zaključci Okrugloga stola ... 92
Zasukati rukave ... 93
Zaključna riječ ... 93
O Okruglome stolu sedam mjeseci kasnije ... 93

„Naša Gospa”, list Katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, izlazi od travnja 1995. ISSN 1330-7908. Nakladnik: Gradski župni ured, Kneza Damjana Jude 1, 20000 Dubrovnik; **nasa.gospa@gmail.com**. Glavni i odgovorni urednik: don Stanko Lasić (stanko.lasic@du.t-com.hr). Uredništvo: Ivo Marlais (foto.studio.placa@du.t-com.hr), Ljiljana Stjepanović, Berta Kopić, Mirjana Kaznačić, Viktor Lenert, Eržebet Đanić i Tonći Batinić. Prijelom: Daniel Bubnjarić. Tisak: Tonimir, Varaždinske Toplice.

Zadnji brojevi Naše Gospe **dostupni su na internetu**: www.tonimir.hr - časopisi ili: www.tonimir.hr/NasaGospa40.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa41.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa42.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa43.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa44.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa45.pdf, www.tonimir.hr/NasaGospa46.pdf.

Što hoćemo?

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC (1898.-1960.)*

Ništa nova! Hoćemo samo pokazati da u Katoličkoj Crkvi još živi onaj duh koji je božanski Spasitelj ulio u nju. Hoćemo pokazati da u Katoličkoj Crkvi još živi duh djelotvorne ljubavi. Hoćemo da ona lijepa svjetiljka što ima gorjeti u srcu svakoga kršćanina – a to je djelotvorna ljubav – da ta svjetiljka i dalje sjaji pred Gospodinovim licem. Ako bi se pak gdjegod počela gasiti, da joj nanovo prilijemo ulja. A ako bi se gdjegod nesrećom sasvim ugasila, da je nanovo zapalimo.

Znamo vrlo dobro i osjećamo da su danas teška vremena. No, djelotvorna ljubav je tim više potrebna što su vremena teža.

Uvijek je bilo bijede na zemlji jer ova zemlja jest i ostaje suzna dolina. Zato je uvijek trebalo i **ljubavi, i to ne na jeziku nego na djelu**. No danas je bijeda reć bi postigla vrhunac. Ta se bijeda očituje i na selu i u gradu. Ona se očituje kod mnogih staleža, svakoga spola i svake dobi. Tko ne vidi prilike u gradu? Kolike obitelji stradaju? Kolike djevojke stradaju te uslijed bijede postaju plijen nezasitne pohlepe ljudi bez srca! Koliko ljudi nema stana, hrane, odijela! Koliki su bolesnici prepušteni na milost i nemilost sudbini! Koliki putnici traže prenoćište! Koliki mole pomoć! Evo kako je golemo područje za karitativni rad u gradu!

Selo naše do sada uopće nije dolazilo u obzir. Može se donekle i razumjeti. Selo je religioznije, susjedi se poznaju i barem donekle jedan drugoga pomaže u stisci. Ali nema dvojbe da se i na selu može i mora mnogo toga učiniti. Zar nema i na selu bijede svake vrste? Evo, dakle, golemo područje za karitativni rad i na selu.

Svim ovim velikim potrebama ne može doskočiti čovjek pojedinac. Za uspješnu pomoć treba ne samo dovoljno sredstava nego i rada i znanja. I djelotvorna ljubav, naime, je znanost svoje vrsti i možda najplemenitija. Prikupiti pak dovoljno sredstava, pobrinuti se za radne sile, voditi dobar očevidnik svih nevoljnika i svih nevolja, razdijeliti pravedno skupljenu pomoć, to može učiniti samo solidna organizacija. Nije stoga čudo što su napredni narodi Europe već davno uredili krasne karitativne organizacije, svjesni što Crkvi znači karitativni rad.

Karitativnim svjedočenjem možemo privesti tolike duše k Bogu. Moramo ih privesti po djelotvornoj ljubavi jer kad zataji socijalna pravednost, onda mora u pomoć priskočiti ljubav. Pravednost se usavršava ljubavlju. Voda, dok je hladna, čini se da nema nikakve moći. Ali pogledajte je kad se ugrije. Ona je kadra nositi i najteže terete i prevoziti ih preko brda i dolina. I mi, budu li naša srca gorjela pravom Kristovim ljubavi, organiziranim karitativnim radom, postignut ćemo neočekivane rezultate.

U Zagrebu početkom siječnja 1934.

promicatelj Božjih i ljudskih prava, mučenik, zagrebački nadbiskup i hrvatski metropolit od 1937., vodio Festu sv. Vlaha 1941.

Poziv dragom Isusu

NIKOLA ŠOP (1904.-1982.)*

O Isuse, kako bih volio, kada bi se
udostojio da uđeš u moj stan.
Gdje sasvim obične o zidu stvari vise.
Gdje se u oknima rano ugasi dan.

Pričao bih ti, kako svjetiljku mutnu palim,
da kratki ovaj dan produžim.
Kako živim životom sasvim malim.
I pun jada, s braćom svojom služim.

Pričao bih ti o ljudskoj kući.
O oknima, koja su pokatkad plava.
O vratima, kroz koja pognut moraš ući.
O bravi, koja se čvrsto zaključava.

Pričao bih ti uz dim obične cigare,
o svakom čovjeku i kako se koji zove.
I kako jedni uvijek nose haljine stare.
I kako drugi uvijek nose haljine nove.

I kako ima sedam bližnih dana.
O Isuse, i svaki je ko što je bilo jučer.
I o tom, kako se, kad zaboli rana,
šešir na čelo duboko, duboko natuče.

Pričao bih ti dugo, sve dok ne začujemo,
kako se rosa niz prozor sliva.
Onda bih ti rekao sasvim nijemo:
Isuse, umoran si, Tebi se sniva.

O lezi, zaspi na postelji ovoj,
koju čovjek svaki dan otkupi.
Tužno ti čelo ovit ću u utjehe povoj.
Spavaj samo, a ja ću na klupi.

hrvatski pjesnik

Caritas otvoren petkom i subotom

Marija Đurović

Na Pepelnicu 22. veljače 2012. dubrovački biskup Mate Uzinić blagoslovio je skladište Caritasa Dubrovačke biskupije smješteno u Gružu, Obala pape Ivana Pavla II. 2, na drugome katu (u međuvremenu je preselilo na treći kat) zgrade Luke Dubrovnik, iza Autobusnoga kolodvora.

Biskup je pri tome istaknuo nadu da će se skladište popuniti, ne samo stvarima, nego i ljubavlju prema ljudima u potrebi, da im dubrovački vjernici svojim djelovanjem pokažu da ih Bog ljubi, i to preko veselih darivatelja. Skladište je prostor u kojem se može izraziti solidarnost tako da se petkom od 9 do 16 sati i subotom od 9 do 12 sati u njega donesu materijalna dobra (hrana, odjeća, obuća, namještaj, knjige), a svi koje žele darovati malo svoga vremena volontiranjem mogu se prijaviti na caritas@dubrovacka-biskupija.hr.

Svi koji hoće financijski poduprijeti projekte i djelovanje Caritasa Dubrovačke biskupije, mogu svoje novčane priloge uplatiti na broj žiro računa 2484008-1102301663 u Raiffeisen banci.

Zašto Caritasovu bùčicu ne će napunit bogati?

fr. Drago Kolimbatović

Došao neki bogobojazni Židov svome rabinu pa će mu: „Učitelju, kakvo se to prokletstvo krije u novcu? Dođem li k čovjeku siromahu, primi me sa svom ljubaznošću. Spreman je podijeliti sa mnom i posljednju koricu kruha. A dođem li k bogatašu, ne će ni da me pogleda.” Na to će mu rabin:

– Primakni se mojem prozoru i reci mi što vidiš kroz njegovo staklo?

– Vidim puno toga: vidim kuće, ljude, stoku; vidim djecu kako se igraju s jednim psićem, vidim...

– A sad se primakni ovom ogledalu. I ono je napravljeno od stakla. Što kroza nj vidiš?

– Ne vidim ništa osim sama sebe.

– Točno si rekao. A evo ti i razlog zašto je to tako. Staklo je ovoga ogledala s druge strane prevučeno tankim slojem srebra i ono zaustavlja čovjekov pogled. Ne dopušta mu da kroza nj prodre. A budući da je srebro, kao pojam, inačica za novac, zaključak ti se nameće sam od sebe.

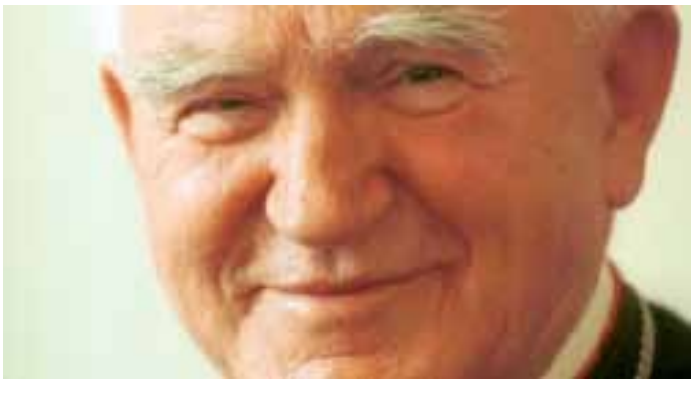

Uskrsno otajstvo

Post govorom

sluga Božji Franjo Kuharić (1919.-2002.)*

Kršćanska pedagogija pronalazila je razne načine kako liječiti sebičnost u čovjeku i odgajati raspoloženje za evanđeosku ljubav. U toj pedagogiji bilo je prisutno načelo da čovjek mora znati reći NE svojim sebičnim sklonostima koje mogu postati izvori zala, da bi mogao reći DA pravim vrijednostima koje ga uistinu čine kršćaninom.

Izrazi te pedagogije su mnogostruki, u njih se ubraja i post. Odricanjem u jelu vjernik želi očitovati svoju pripravnost da tom žrtvom osvaja vlast nad samim sobom, nad onim negativnim u sebi. To je također izraz da se želi određenom pokorom pridružiti otajstvu Isusova križa kojim Isus očituje svoju bogočovječnu ljubav prema nama.

U suvremenoj disciplini crkvenoga života obvezni su postovi svedeni na najmanju mjeru, ali su zato preporučeni drugi načini koji liječe čovjeka od sebičnosti. Osobito smo potaknuti na veću velikodušnost prema patnicima, bolesnima i siromasima.

Međutim, možda se ni na jednom području ne traži toliko napora da čovjek svlada samoga sebe i da ostane u istinskom odnosu ljubavi prema drugima kao što se to traži na području govora. Ništa toliko ne unaprjeđuje dobre odnose među ljudima kao što to čini dobar govor o drugima. Koliki bi nesporazumi bili uklonjeni, a mržnje i nemiri ugašeni, kad bi ljudi svladavanjem samih sebe uspijevali uvijek voditi računa o svom govoru o drugima. Kolika pak zla ljudskim odnosima nanose ogovori, a pogotovo klevete, izricanje brzopletih sudova o životu drugih ljudi, a da se ne nastoji biti oprezan, je li to baš tako kako se govori. Ako bi i bilo tako kako se govori, bila bi nam dužnost držati se Isusova načela: „Ne sudite i ne ćete biti suđeni. Ne osuđujte i ne ćete biti osuđeni… Jer mjerom kojom mjerite vama će se zauzvrat mjeriti” (*Luka* 6, 37-38).

Kolika se tek nepravda čini onda kad se prenosi neistinit sud o ljudima. I to se čini tako na laku ruku, koji put tako žestoko i u svakom susretu, a da se i ne pokuša provjeriti je li to baš tako. Nema bolnije povrjede druge osobe nego kad joj se otima dobar glas i kad joj se osporava ljudska vrijednost. To su najdublje rane i najveće nepravde.

Apostol Jakov kaže za jezik da je „zlo nemirno, pun otrova smrtonosnog” (*Jakovljeva* 3, 8). U istoj poslanici nastavlja: „Njime blagoslivljamo Gospodina i Oca, njime i proklinjemo ljude stvorene na Božju sliku: iz istih usta izlazi blagoslov i prokletstvo. Ne smije se, braćo moja, tako događati! Zar vrelo na isti otvor šiklja slatko i gorko? Može li, braćo moja, smokva roditi maslinama ili trs smokvama? Ni slan izvor ne može dati slatke vode” (3, 9-12).

Post govorom!

I za odnose je potreban post govorom. Ako u tom postu provedemo vrijeme pokore, bit će svjetliji Uskrs u našoj zajednici i u našemu srcu.

U Zagrebu 16. ožujka 1976.

zagrebački nadbiskup 1970.-1997.;
predvodio Feste sv. Vlaha 1984., 1992., 1993. i 1999.

Post oslobađa od robovanja stvarima

BLAŽENI IVAN PAVAO II.*

Post predstavlja osobitu trijeznost u uzimanju hrane, ne zaboravljajući potrebe organizma. Riječ je o drevnom obliku pokore koji nije izgubio smisao, nego ga možda upravo treba otkriti, posebno u sredinama gdje ne samo da je hrane u izobilju, nego se štoviše susreću bolesti do kojih dolazi zbog uzimanja previše hrane.

Pokornički je post nešto sasvim drugo od terapijske dijete, ali se može smatrati *terapijom duše*. Kad se posti u znak obraćenja, olakšava se unutarnji napor da se čovjek otvori Bogu. Postiti znači sebi samima potvrditi ono što je Isus uzvratio Sotoni koji ga je napastovao: „Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (*Matej* 4, 4).

U naše doba, osobito u društvima blagostanja, teško se prihvaća smisao tih evanđeoskih riječi. Konzumizam, umjesto da utaži potrebe, izaziva uvijek nove, te često rađa neumjerenim aktivizmom. Kao da je sve nužno i neodgodivo, a time se upada u opasnost ne imati više vremena da bi bar malo čovjek bio sa samim sobom.

Više nego ikada suvremeno je upozorenje svetoga Augustina: „Pronađi se u sebi!“ (*De vera religione* 39, 72: Ne izlazi van, u sebe se povuci!). Da, trebamo ponovno ući u sebe, želimo li sebe pronaći. U pitanju je naš duhovni život, ali i sama obiteljska i društvena ravnoteža.

Pokornički post pomaže u tom ponovnom osvajaju vlastite nutrine. Napor oko umjerenosti u jelu proteže se i na drugo što nam nije nužno te je velika potpora u duhovnome životu. Trijeznost, sabranost i molitva idu zajedno.

To se načelo može korisno primijeniti na služenje sredstvima javnoga priopćavanja. Oni su nedvojbeno korisni, ali ne smiju postati gospodari našega života. U kolikim li obiteljima televizija nadomješta umjesto da potiče razgovor među ukućanima! Stanovit bi „post“ i u tom području mogao biti spasonosan da se više vremena posveti razmišljanju i molitvi ili da se njeguju ljudski odnosi.

Pođimo u školu Blažene Djevice. Evanđelje pripovijeda kako je ona u srcu razmišljanja o događajima svoga života (*Luka* 2, 19), tražeći ondje ostvarenja Božjega nauma. Marija je uzor na koji se svi možemo ugledati. Molimo je da nam priopći tajnu „duhovnoga posta“ koji nas oslobađa od robovanja stvarima, jača nam duh i čini ga uvijek spremnim da sretnemo Gospodina.

Uz Gospino pozdravljenje, u Vatikanu 10. ožujka 1996.

papa 1978.-2005., pohodio Dubrovnik 6. lipnja 2003., počasni građanin Dubrovnika od 2004.

Na poticaj tadašnjega pridvorskog župnika don Stipa Miloša, na Snježnici je 2010. postavljeno sedam drvenih križeva s natpisima sedam darova Duha Svetoga (mudrost, razum, savjet, jakost, znanje, pobožnost i strah Božji). Postaju ***znanje*** snimio je Igor Brautović 26. ožujka 2012.

Isusovo uskrsnuće

DR. RATIMIR ŠIMETIN*

ANĐEO: Prazan grob. Žene koje su Ga susrele. Učenici kojima se ukazao. Dvojica koja su Ga prepoznala. Toma koji je sumnjao. Apostoli koji su neuvjerljivo tvrdili da su Ga vidjeli živa.

Da bi mogao susresti Uskrsloga, moraš se svega osloboditi, sve ostaviti. Kad se osloniš samo na Boga, onda ćeš čuti glas koji te zove po imenu. Glas koji u tebi govori:

ISUS: Ja jesam Uskrsnuće.

ANĐEO: Ponavljaj to u sebi zajedno s Isusom. Kad god ti je teško, osvijesti Kristovu nazočnost i osjetit ćeš snage uskrsnuća koje te uspravljaju, iznutra osvjetljavaju i daju ti snagu da sve okreneš na dobro.

HODOČASNIK: Došli su mnogi učitelji i govorili o ljubavi, ali Ti si, Isuse, sama Ljubav koja se nastanjuje u nama i osposobljava nas da ljubimo.

ISUS: Ljubite jedni druge kao što ja ljubim vas.

HODOČASNIK: Na križu si izdahnuo da bi nama udahnuo svoga Duha, Tješitelja i Branitelja odozgor, da bude s nama zauvijek.

Isuse, Ti Živi, slava Ti i hvala! Uskrsnuo si u tijelu. Radujem se Tvojoj pobjedi. S Tobom, Uskrsli, pobjeđujem svaku smrt u sebi, svaku sebičnost i zloću. Hvala Ti što si sa mnom u sve dane do svršetka svijeta. Hvala što Tvoja uskrsla snaga zrači kroz moje tijelo. Hvala Ti što mi daješ pouzdanje. S Tobom je sve dobro, s Tobom sve vodi u raj. Učini da stalno žarim radošću, da imam veselo srce i vedrinu duha.

ANĐEO: Blagoslovi nas, Gospodine Isuse, svim milostima koje proizlaze iz Tvoje muke i Tvoga uskrsnuća.

HODOČASNIK: Učini nas svojim učenicima i svjedocima mira i ljubavi da Božje kraljevstvo zavlada u srcima svih ljudi.

liječnik, otac četvero djece i djed; ratimir.simetin@gmail.com

Bogati se u Bogu, a ne u prolaznu bogatstvu

biskup Ratko Perić*

Babilon. Biblija nam u prvim poglavljima opisuje čudan poduhvat građana: „Hajde da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba! Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj zemlji“ (*Postanak* 11, 4). Ljudi, po iskonskom grijehu udaljeni od Boga, stali dizati grad s kulom do neba. U oholoj neovisnosti o Bogu nisu mogli poduzeti nerazumniju odluku. Otpočela gradnja: temelji, opeke, zidovi, zamjetan napredak. Ali u neka doba zidari se ne razumiju. Traže kruha, dodaje im se kamen; a umjesto mistrije čekić… Babel ili Babilon znači pomutnju, zbrku. Bog nije mogao podnositi ljudsku umišljenost pa se „spustio da vidi grad i toranj što su ga gradili sinovi čovječji“, te im riječi izmiješao „da jedan drugome govora ne razumije“ (*Postanak* 11, 5.7).

Sinovi istoga naroda i jezika, istih nakana i zanata, do jučer kao jedan, danas se više ne mogu sporazumjeti ni riječima ni znakovima. Netko će reći da to nije povijesna činjenica: kako će se graditi toranj do neba? Istina, Biblija daje mnogo više spasonosnih pouka negoli povijesnih podataka. Ali znamo da se može graditi kula grijeha u ljudskim srcima do dna pakla. I što god više ljudi misle živjeti bez Boga, izbaciti njegovo ime iz svoga sustava i društva, pribavljati sebi ime na ovome svijetu, mimo Boga, sa željom da stvore zajedničku uniju ili regiju, to im se više mrse ekonomski i politički računi.

– Najteži udarac koji pogađa Crkvu jest nejedinstvo vjernika, pogotovo razjedinjenje službenika. Bog od nas očekuje da svatko poslušno obavlja svoju zadaću i snosi svoju odgovornost. Tko se tomu izmiče i radi na svoju ruku, mimo Crkve, protiv Crkve, taj gradi babilonsku kulu. Može govoriti i različitim jezicima, ali ne sjedinjuje, nego razbija i raspršuje.

Jeruzalem. U početku kršćanstva objavio se Duh Sveti, ne više kao neka nevidljiva moć, snaga odozgor, nego kao Osoba. On je Očev i Sinov dar vjerničkomu svijetu. Kao što nam je Duh Sveti po Mariji dao Krista, utjelovljenoga Sina Božjega, tako nam je uskrsli i proslavljeni Krist, zajedno s Ocem, darovao Duha Svetoga po molitvama iste Marije u jeruzalemskoj apostolskoj zajednici. Taj je Duh: Branitelj, Tješitelj, Zagovaratelj, Uvoditelj u svu Istinu.

Povijesno „objavljenje“ Duha bijaše u čujnom „šumu“ i vidljivim „ognjenim jezicima“. A posljedica te Pojave bijaše savršeno sporazumijevanje, unatoč raznolikosti naroda i jezika (*Djela apostolska* 2, 2-6). Eto rezultata Duhove mudrosti.

U Babilonu je plod ljudskoga duha: neshvaćanje govora, razbijanje jedinstva, gubljenje imena, raspadanje grada, rušenje tornja. Nesporazum i metež!

U Jeruzalemu je plod Božjega Duha: ujedinjenje raznolikih ljudskih duhova, poštovanje svakoga jezika, naroda i dara. Sporazum i sklad!

Sva nastojanja i služenja slijevaju se u jedan organizam. Zameće se Crkva kao vidljivo Kristovo otajstveno tijelo. Tri tisuće ljudi krstilo se toga dana. Stoga je taj dan Duha Svetoga vrhunska Božja senzacija na zemlji, očitovanje Božje moći među nama ljudima. Samo snagom toga Duha ljudi su sposobni sagraditi „toranj s vrhom do neba“, koji se ne će srušiti, te „pribaviti sebi ime“, koje će vječno trajati.

– Kako mi kršćani gradimo grad? Grad jedinstva po Kristovu nacrtu s Posljednje večere kad je upozorio apostole: „Dosad niste iskali ništa u moje Ime“ (*Ivan* 16, 24). Molimo li u Njegovo ime darove Treće Božanske Osobe, kojoj je iskonsko svojstvo sjedinjavanje i sporazumijevanje? Drugi vatikanski sabor ističe moć Duha Svetoga, koji nas rasvjetljuje, posvećuje, oživljuje, sjedinjuje, pomlađuje, poučava i čisti. Duh nam Sveti daje sedam svojih darova, sedam temeljnih odlika svoga Kraljevstva.

Krizmanici i kumovi pred Gospom 27. svibnja 2012. Snimio Ivo Marlais.

Tko kaže da se odriče vraga, đavla, sotone, napasti paklene (a to se u bogoslužju čini na svakom krštenju, na svakoj krizmi, svake godine u uskrsnoj noći), neka ga više ni ne spominje, ni u obliku zaklinjanja ni proklinjanja. Tko đavla ima u ustima i na jeziku, brzo će ga imati i u srcu.

Tko kaže da vjeruje u Boga, neka ga ponizno štuje, a ne psuje!

Tko poštuje svoje tijelo i čuva u čistoći samoga sebe i sve one s kojima druguje, u njemu će rasti jakost i donijeti životni rod. Ne budi u životu bijeda i jad, nego budi junački čist i čestit, srcem i tijelom zdrav, duhom jak!

Komu srce i ruke prionu za zemaljske stvari, a zaboravi Boga, ne će on gramzljivo ići samo za tim da ima što više, nego će se služiti i prijevarama, i klevetama, i krađama, skačući iz zla u gore, da postigne što mu srce želi.

Bogaćenje, ali ne u Bogu. *Djela apostolska* (5, 1-11) donose nam kako je apostol Petar razobličio dvoličnost jednoga muža i žene u prvoj zajednici. Sveto Pismo pošteno iznosi i najnepoštenije radnje, pa gdje god one bile.

Ananija, jedan od prvih kršćana u Jeruzalemu, prodao svoje imanje i u dogovoru sa ženom donio apostolima samo dio novca od prodaje, drugi dio zadržao za sebe, a želi živjeti od zajedničke blagovaonice. Petar ga zove na razgovor:

– Ananijo, gdje si jutros bio? – Prodavao sam imanje.

– Za koliko si ga prodao? – Za toliko i toliko.

– Jesi li dao sav novac u zajedničku blagajnu kako je dogovoreno? – Jesam (a nije, dio je uzeo za sebe). I zadrhta Ananija pred Petrovim sudom.

– A koliko si zatrpao iza kuće u zemlju? – Petar upre pogled u Ananijine prevrtljive oči. – Zakopao sam toliko i toliko šekela, promuca Ananija i spusti oči preda se od stida.

– U me gledaj! – Petar ga ošinu oštrim glasom: „Zašto ti Sotona ispuni srce, te si slagao Duhu Svetomu i odvojio od utrška imanja?“ (5, 3), a rekao da si sve donio? – Pobojao sam se bolesti i starosti, za sebe i za ženu, odgovori Ananija.

– Zar se Bog ne brine za te i u tvojoj starosti i u tvojoj bolesti? I za tvoju ženu Safiru? Jesi li mogao ostaviti sav utržak, ionako je tvoj? – Jesam.

– Znači, ne samo da si ukrao nego si i slagao. Kršćanin, pa laže. Ne samo laže, nego i krade, vara. Vidiš li da vazda grijeh proizvede grijeh. „Da je ostalo neprodano, ne bi li tvoje ostalo; i jednoć prodano, nije li u tvojoj vlasti?“ (5, 4). Da si prodao i zadržao sav novac, opet bi sve bilo tvoje. Mogao si čak ponekad doći i na zajednički objed. Da si prodao i jedan dio odvojio za sebe i rekao da si tako učinio, sve bi bilo u redu. A ovako: „Zašto si se na takvo što odlučio? Nisi slagao ljudima, nego Bogu!“ (5, 4). Nisi ukrao iz zajednice, nego od Boga.

Na te se riječi Ananija sruši pred apostola Petra i izdahnu. „I silan strah spopade sve koji to čuše“ (5, 5).

Safira. Nakon otprilike tri sata, uđe i njegova žena Safira ne znajući što se dogodilo s mužem. Petar je dočeka na ulazu.

– Gospođo, reci mi, jeste li za toliko i toliko šekela prodali imanje? – Jesmo, prizna žena otprve.

Snimio Vjeran Martić.

– Koliko ste donijeli u zajedničku blagajnu? – Oko polovicu, tako mi se čini.

– A jeste li rekli da donosite sve? – Jesmo.

– A gdje je druga polovica? – Žena stade drhtati, krv joj se sledi u venama.

– Muža su ti malo prije iznijeli. Čim se grobari vrate, i tebe će uzeti. I nju kap udari i sruši se na zemlju. I izdahnu.

Braćo, kakve su ovo kazne! Protrnuše oni što stajahu uokolo. Bog ih je pripustio u početku da se ljudi opamete i okrenu pravim putem. „I silan strah spopade cijelu Crkvu“ (5, 11). Petar disciplinira cijelu zajednicu. Ako ćemo živjeti kako Bog zapovijeda, onda je jednako vrijedna i sedma i osma, i šesta i peta i svaka Božja zapovijed!

Što je zapravo najbolnije u ovome događaju? Eto to što nam se čini da se ovo dvoje – Ananija i Safira – nisu imali kada ni pokajati, ni zamoliti oproštenje. Iznenadna smrt. „Tako biva s onim koji sebi zgrće blago, a ne bogati se u Bogu“ (*Luka* 12, 21).

Poštovani vjernici, posebno krizmanici! Jeste li ovaj Grad pretvorili u Babilon, pomutnju i metež; pokazali krivi ponos do oblaka, dali se u utrku za strancima i njihovim devizama, dopustili da vas turizam s mnoštvom jezika preplavi i pobijedi, natjecali se tko će podići više babilonskih katova i apartmana, otvoriti unosniji posao i više se obogatiti.

A možete od ovoga Grada, toliko ljubljenog zbog svoga sklada, svojih dvora, zidina i hramova, učiniti Jeruzalem, mjesto djelovanja Božjega Duha, gdje se mnoštvo u jedinstvo stapa, gdje svatko svakoga razumije u Bogu, a ne u lažnu bogatstvu; gdje se sluša Petrova riječ: „Obratite se… i primit ćete dar, Svetoga Duha!“ (*Djela apostolska* 2, 39).

Imate prilike **pobožno** živjeti, ne u oholosti, nego rastući u **mudrosti**; ne sebično škrtareći, nego napredujući u **razboritosti**; ne gubeći se u bludnosti svoga tijela, nego stječući istinsko spasonosno **znanje** Božjega zakona; ne puštajući maha zavisti, nego se radujući pravomu **savjetu**; očitujući **jakost** duha, sve u **strahu Božjem**, a ne slabost i bolan svršetak poput Ananije i Safire.

Bogatite se u Bogu, a ne u prolaznu bogatstvu! – poručuje nam Gospodin.

19. svibnja 2012.

mostarsko-duvanjski biskup i trajni apostolski upravitelj Trebinjsko-mrkanske biskupije

Usnuće presvete Bogorodice

BLAŽENI IVAN PAVAO II.

Krist će se uzveličati u mome tijelu, bilo životom bilo smrću. Ta meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak (*Filipljanima* 1, 20b-21)

Govoreći o završetku Marijina zemaljskog života, Drugi vatikanski sabor upotrebljava izraze kojima je Pio XII. proglasio vjersku istinu o Marijinu uznesenju pa tvrdi: „Neokaljana je Djevica, očuvana čista od svake ljage istočnoga grijeha, ispunivši tijek zemaljskoga života, dušom i tijelom bila uznesena u nebesku slavu" (*Lumen gentium*, 59). Tako dogmatska konstitucija slijedeći moga časnog prethodnika Pija XII. ne ulazi u pitanje Marijine smrti. Pio XII. ipak nije htio zanijekati tu činjenicu, samo nije smatrao prikladnim svečano proglasiti Bogorodičinu smrt kao istinu koju bi svi vjernici trebali prihvaćati. Neki su teolozi doista podupirali mišljenje da je Gospa izuzeta od smrti, da je izravno prešla iz zemaljskoga života u nebesku slavu. To je mišljenje bilo nepoznato do kraja XVII. st., ali doista postoji zajednička predaja koja Marijinu smrt promatra kao njezin ulazak u nebesku slavu.

Je li moguće da bi Marija iz Nazareta u svome tijelu iskusila gorčinu smrti? Razmišljajući o Marijinoj sudbini i njenom odnosu s Božjim Sinom, reklo bi se da treba odgovoriti potvrdno: budući da je i Krist umro, bilo bi teško o Majci tvrditi suprotno. Tako su razmišljali crkveni oci koji o tome nisu dvojili. Dosta je navesti riječi sv. Jakova iz Saruge (†521.), koji kaže da se, kad je Mariji došlo „vrijeme poći putem svih naraštaja", što znači putem smrti, „zbor dvanaestorice apostola" okupio na sprovod „djevičanskoga tijela Blagoslovljene". Sv. Modest Jeruzalemski (†634.), nakon opsežna govora o „preblaženom usnuću preslavne Bogorodice", završava veličajući čudesni zahvat samoga Krista koji je nju „iz groba uskrisio" da bi je uveo u svoju slavu. Sveti Ivan Damaščanin (†704.) pita se: „Kako bi se ona koja je u porodu nadišla sve granice prirodnih zakona, sad pokorila tim zakonima da njezino neokaljano tijelo bude podložno smrti?", i odgovara: „Doista je trebalo da smrtni dio bude odložen kako bi se obukla u besmrtnost, budući da ni Gospodar prirode nije odbio iskustvo smrti. On je doista umro po tijelu te je smrću satro smrt, neraspadljivošću je obuhvatio raspadljivost, umiranje pretvorio u vrelo uskrsnuća."

Treba priznati da je u Objavi smrt prikazana kao kazna za grijeh. Ipak, iz činjenice da je Crkva proglasila Mariju oslobođenom od istočnoga grijeha po jedinstvenoj božanskoj povlastici ne može se zaključiti da je ona primila i tjelesnu besmrtnost. Majka nije veća od Sina koji je prihvatio smrt dajući joj novo značenje i pretvarajući je u oruđe spasenja. Uključena u djelo otkupljenja i pridružena spasotvornoj Kristovoj žrtvi, Marija je mogla sudjelovati u patnji i smrti radi otkupljenja čovječanstva. I za nju vrijedi ono što je o Kristu ustvrdio Sever Antiohijski: „Kako bi moglo biti uskrsnuća bez prethodne smrti?" Da bi sudjelovala u Kristovu uskrsnuću Marija je morala sudjelovati i u smrti.

Novi Zavjet ništa ne bilježi o okolnostima Marijine smrti. Ta šutnja navodi na pretpostavku da se to dogodilo prirodno, bez ičega vrijednog osobita spomena. Da nije bilo tako, kako bi vijest mogla ostati skrivena suvremenicima i kako na neki način ne bi došla i do nas? O uzroku Marijine smrti ne bi se reklo da su osnovana mišljenja koja bi htjela isključiti naravne uzroke. Mnogo je važnije istraživati Gospin duhovni stav u času odlaska s ovoga svijeta. Sv. Franjo Saleški smatra da je Marijina smrt prouzročena prijenosom ljubavi. On govori o smrti „u ljubavi, zbog ljubavi i za ljubav", tvrdeći čak i to da je Majka Božja umrla iz ljubavi prema svome sinu Isusu. Kakav god bio organski i biološki uzrok prestanka tjelesnoga života, može se reći da je prijelaz iz ovog života u drugi za Mariju bio postizanje pune milosne zrelosti u slavi, tako da je u tom slučaju više nego igdje smrt moguće shvatiti kao „usnuće".

Kod nekih crkvenih otaca nalazimo opis kako je sam Krist došao uzeti Majku u času smrti da bi je uveo u nebesku slavu. Oni tako prikazuju Marijinu smrt kao događaj ljubavi kojom je dosegla svoga božanskog Sina da bi s njime dijelila besmrtni život. Na kraju svoga zemaljskog življenja ona je, poput Pavla i više od njega, iskusila želju izići iz tijela da bi bila zauvijek s Kristom. Iskustvo smrti obogatilo je Gospinu osobnost; proživjevši zajedničku ljudsku sudbinu, ona je u stanju djelotvornije pružiti svoje duhovno majčinstvo prema onima koji se nađu na kraju života.

Na općoj audijenciji u Vatikanu 25. lipnja 1997.

Tiziano Vecellio, *Uznesenje*, 1516.-1518., 690x360 cm, Santa Maria Gloriosa dei Frari u Veneciji

Vjeronauk u državnoj školi

Mirjana Kaznačić*

Neshvatljivo je da se u zemlji Hrvatskoj, u kojoj se 88% građana izjašnjavaju kao katolici, već mjesecima raspravlja o „pitanju“: Vjeronauk u državnoj školi – Da ili Ne. Neshvatljivost je tim veća kad znamo da je one, koji tim pitanjem opterećuju i zbunjuju javnost već nekoliko mjeseci, a koji se izjašnjavaju kao ateisti ili agnostici, izabrao i dio onih građana Republike Hrvatske koji spadaju u spomenutih 88%, jasno poručivši da smo laičko-sekularno društvo, a da od njih očekuju da učine sve kako bi nam bilo bolje, a ne da mijenjaju ono što im nije dato i što je dokazano prihvaćeno i dobro, a naročito ne da nas vraćaju u prošlost. Možda bi im njihovi savjetnici kao poticaj na razmišljanje mogli ponuditi Epiktetovu misao (stoicizam): „Svome gradu (narodu) ne ćeš koristiti ako mu povisiš krovove, nego ako oplemeniš duše sugrađana.“ Ponešto bi, ako žele, mogli naučiti i iz učiteljice života – povijesti. Pablo Picasso jednom je zaključio: „Tko želi nešto naučiti, naći će način, tko ne želi, naći će izliku.“

Na sve kritike zbog tsunamijevski pokrenute „javne“ rasprave licemjerno odgovaraju da to čine zbog djece, jer baš vjeronauk, zamislite čuda, izvor je diskriminacije među djecom. Pritom se pozivaju na UNICEF koji je, kako oni tvrde, istoga stava. Mišljenja sam da bi se UNICEF trebao baviti stvarnom diskriminacijom kojoj su izloženi milijuni djece jer im je uskraćeno pravo na: hranu, ljubav, lijekove, igru, mir, obitelj; djecom koja su zlostavljana, koja rade teške poslove neprimjerene njihovim godinama, te diskriminacijom sve one djece i njihovih roditelja koji dragovoljno pohađaju nastavu vjeronauka, a koja proizlazi iz takvog odnosa UNICEF-ovih predstavnika prema vjeronauku.

Život potvrđuje da se mnogi natječu biti ugnjetavani i žrtve. Pascal Bruckner mudro je kazao: „Zvati sebe progonjenim perfidan je način za ugrožavanje, ugnjetavanje drugih.“ „Pozivaju se oni i na Europu, Europsku uniju, u kojoj je, prema dostupnim podatcima, u dvadeset i jednoj zemlji od njih dvadeset i sedam organiziran vjeronauk kao dio odgojno-obrazovnoga procesa. U nedavno gledanoj TV emisiji na ovu temu, u kojoj je bila očita tendencija dokazati da vjeronauku u državnim školama treba reći NE, a uvesti građanski odgoj, došlo je do suprotnoga rezultata. Doris Pack, poznata i uvažena europska parlamentarka (kao i velik broj drugih priznatih osoba) nedvoumno je apelirala na nužnost opstojnosti vjeronauka u državnim školama jer religija nije suprotna sekularnom društvu, nego proizvodi kulturu, humanost... Ako nam je svima znano da je baš kršćanstvo omogućilo laičko društvo, onda ovako postavljeno pitanje u svezi s vjeronaukom u državnim školama nije slučajno, još manje je rezultat neznanja i nesnalaženja, nego je pomno smišljen način da se zavadi, pa vlada, tj. provede svoj naum. U politici i u životu ništa nije slučajno, uči nas iskustvo. Ne postigavši očekivanu reakciju javnosti, razloge za NE vjeronauku u državnoj školi počeli su tražiti u – prema njima – loše organiziranoj nastavi vjeronauka, u nepedagoškim metodama, nestručnom kadru i prekrutim obrazovnim ciljevima te strogom ocjenjivanju koje čak frustrira djecu nadajući se da će roditelji i učenici prihvatiti njihovu inicijativu te riješiti problem umjesto njih okrećući se Građanskom odgoju. No, i to je propalo jer:

– vjeronauk u školi uistinu je izborni predmet; dokaz tome su učenici čiji su roditelji osvjedočeni vjernici, a ipak ne idu na vjeronauk u školi iz njima znanih razloga;

– vjeronauk je dio rasporeda kao i svaki drugi predmet: neki ga razredi imaju prvi, a neki šesti sat, ali ga neki moraju imati i ostale sate zbog složenosti nastavnog procesa, a škole, kad god se može, daju prednost 1. i 6. satu;

– učenici koji ne pohađaju vjeronauk borave organizirano u školskim prostorima, najčešće u školskim knjižnicama gdje uče, pišu zadaće, služe se internetom... pod nadzorom profesora koji rade u knjižnici;

– u školama je organiziran i vjeronauk drugih religija, a ne samo katoličke, a svi vjeroučitelji ravnopravni su članovi učiteljskih i razrednih vijeća;

– u matične se knjige u rubriku Vjeronauk unose ocjene ne precizirajući vjeroispovijest;

– učenicima je omogućeno pohađanje dviju izbornih nastava, a biraju ih po svojoj želji od više ponuđenih.

Položaj katoličkoga vjeronauka rezultat je ugovora između Republike Hrvatske i Svete Stolice i mora se poštovati sve dok se ne izvrši revizija tog sporazum, što Vlada, predsjednik Republike, a naročito ministar obrazovanja jako dobro znaju, ali ipak nameću ovo pitanje koje za posljedicu ima itekako važan odgovor. Zašto, to znaju oni, ali znaju roditelji i učenici. Svatko ima svoj odgovor. Roditelji i učenici već su ga dali jer se broj učenika koji pohađaju nastavu vjeronauka nije promijenio. Pametnome dovoljno. Dostojevski je na pitanje: „Ima li Boga ili ne?“ odgovorio: „To je nepotrebno pitanje.“ Dodala bih da nema nepotrebnih, a još manje glupih pitanja, nego samo glupih i opasnih odgovora. Zanimljivo je da cijeli projekt financira Europska unija, i baš se u toj zanimljivosti krije razlog uvođenja Građanskoga odgoja koji bi na posredan način trebao istisnuti vjeronauk iz državnih škola.

I na kraju, vjeronauk u škole nije uveden, nego vraćen nakon što je nasilno ukinut. Kršćanstvo je omogućilo stvaranje laičkoga društva (posebno se osvrćem na kršćanstvo jer je upravo ono predmet cijele ove kampanje). Papa Benedikt XVI. rekao je: „Niti jedan svjetonazor ne izbaciti iz života – nego zajednički artikulirati probleme, želje, stavove...“ Osobno se pitam kako se karakterizira činjenica da u Sjedinjenim Američkim Državama svaki nastavni dan počinje sviranjem nacionalne himne i dječjom rukom na srcu; da Francuzi, bez zadrške, tvrde da je nepismen svaki onaj čovjek koji ne zna govoriti francuski, a da Englezi Shakespearea obrađuju nekoliko mjeseci. Predlažem onima koji toliko agresivno raspravljaju o vjeronauku u državnoj školi da donesu odluku kojom će svaki nastavni dan započimati hrvatskom himnom i dječjom rukom na srcu, a recimo, Marina Držića se obrađivati barem tri mjeseca – o Boškoviću govoriti tijekom cijele školske godine te povećati broj Nacionalnih odbora koji će skrbiti o hrvatskome jeziku umjesto da ukidaju onaj jedan jedini postojeći.

profesorica hrvatskoga jezika i
zamjenica ravnateljice u Osnovnoj školi Lapad

Kršćanstvo i Europa

Neven Šimac*

Europa je novovjekovni pojam. U vrijeme Isusova života i prvih koraka kršćanstva „Europe" nije bilo. Tada je „kontinent", odnosno kako-tako jedinstveni prostor bilo – Sredozemlje. *Jedinstvo kontinenta* ne javlja se kao takvo, nego kao vojna *osvajanja* u doba Rimskoga carstva, ali tada je to bilo isključivo *jedinstvo svijeta Sredozemlja*, kako 2004. ističe kardinal Ratzinger u dijalogu s ondašnjim predsjednikom talijanskog Senata Marcellom Pera. Jedinstvo sredozemnoga svijeta razbija tek širenje islama vojnim osvajanjem u VII. stoljeću. Tada se otvaraju perspektive za širenje Europe prema istoku, sjeveru i zapadu, premda se samo to ime još ne spominje. „Europa" se prvi put pojavljuje u papinskim spisima u XV. i početkom XVI. stoljeća. Do tada se ovaj prostor, na kojem su živjeli i Hrvati – tada već osam stoljeća – zove jednostavno kršćanski svijet – *Christianitas*. Odatle i naš hrvatski naslov koji smo dobili od pape Lava X. (1519.) zasluživši ga vrlo krvavo: *antemurale Christianitatis* – predziđe kršćanskoga svijeta. Podsjetimo: kršćanstvo se od vremena Milanskog edikta (313. godine) vrlo polako razvija u Rimskom carstvu, i to bez prisile. Naime, prema Ediktu, samo su carevi morali biti kršćani (jedan nije bio), pa se snošljivo kršćanstvo polako širilo u Carstvu. Po procjenama povjesnika, u vrijeme samog Edikta kršćana je u Carstvu bilo najviše 10%.

Od rimskoga sve do Napoleonova i Hitlerova svi pokušaji ostvarivanja jedinstva Kontinenta bili su nasilni: vojna osvajanja i *podjarmljivanja*. Prvi, stvarno mirnodopski pokušaji javljaju se nakon dva strašna rata koji su se zbili u Europi u minulom stoljeću i koje mi Europljani nazivamo svjetskima.

Europa mnogo duguje kršćanstvu i Crkvi. Ako pogledamo samo gospodarstvo, tko je započeo s krčenjem šuma, tko je osnovao prve gostinjce, tko je utemeljio prva nahodišta, sirotišta i prve bolnice… tko je dao ritam danima, svagdanima i blagdanima, tjednima i godinama? Kršćani i Crkva!

Tko je na kulturnom planu najviše pridonio razvoju škola, sveučilišta, znanosti, graditeljstva (katedrale!), slikarstva, kiparstva, glazbe i drugih umjetnosti? Opet kršćani, Crkva.

Može li se, bez poznavanja kršćanstva, razumjeti europska pa i bliskoistočna umjetnost u dva tisućljeća nakon Isusova rođenja? Prije dvije godine Umberto Eco je rekao da žali što se širi neznanje o kršćanstvu, što škola u tom pogledu više ne obavlja svoju obrazovnu ulogu i što će idući naraštaji pred slikom svetoga Sebastijana misliti da je riječ o „kauboju kojeg su Indijanci proboli strjelicama".

Europa Crkvi duguje još nešto vrlo važno, a to je **tradicija prava**. Upravo se kršćanskim redovničkim zajednicama duguju mnoga pravila koja su utemeljila demokraciju. Redovnici prvi određuju da mora postojati *kvorum* kao pretpostavka valjanosti odlučivanja, oni definiraju *predstavnički mandat*, utvrđuju *mandatna razdoblja*, postojanje i nemogućnost ponovnog izbora, *pravilo većine* kao temeljno demokratsko pravilo, *razdvajanje funkcija* koje mogu biti u sukobu, načelo *subsidijarnosti*, itd. Eto, to je kršćanstvo dalo Europi!

Kršćani su zamislili Europsku zajednicu. U zadnjih stotinu godina kršćanstvo, a posebno pape od Benedikta XV. pa na dalje, dalo je Europi snažnu potporu i svoju *brižnost za mir* i za ideje europskoga približavanja, povezivanja, a ne utapanja u jednu naddržavu.

Odnos *Crkve i Europe* nakon Drugoga svjetskog rata obilježavaju s jedne strane otpor komunističkom totalitarizmu, s druge otvaranje prema europskom Istoku te, na koncu, stalno traženje jedinstva. U prvome razdoblju Crkva na Zapadu brani vrjednote i slobode, dok je na Istoku ona Crkva šutnje i mučeništva.

Za odnos Crkve prema *demokraciji* i prema *Europi* važna su dva trenutka u vrijeme pape Pija XII. Jednim od njih Crkva pokazuje da kasni za svijetom, a drugim da prednjači i potiče. Mi smo kršćani znatno kasnili za poviješću jer tek u božićnoj poruci 1944. papa Pio XII. kaže: „Demokracija je sustav koji najbolje omogućuje ostvarivanje evanđeoskih vrjednota." No, mjesec dana ranije, 11. studenoga 1944., Papa prima predstavnike europskih federalista i potiče ih: „Stvorite Europu jer nema vremena za gubljenje."

Nakon toga kreću konkretni koraci građana, laika u pravcu prvih europskih inicijativa i integracija. U svibnju 1948. europski federalisti sastali su se u Haagu. Među njima je bilo mnogo zauzetih kršćana, katolika. Oni su pokrenuli ideju stvaranja čvrstih osnova za mir na kontinentu, na kojem se ratovalo stoljećima. Tada, samo tri godine po završetku strašnoga rata, to je predstavljalo velik *rizik*, da ih javnost odbije i da ti kršćanski laici budu marginalizirani u javnome mnijenju. Iz tog je ozračja izniknuo *Plan Schuman*, hrabra osnova predanoga kršćanina i francuskoga ministra vanjskih poslova, koji je samo pet godina nakon Drugoga svjetskog rata pružio ruku pomirnicu Njemačkoj. A tu ruku nije pružio samo zato da bi se Njemačka na neki način paralizirala, da bi ugljen i čelik došli pod neku zajedničku vlast i da ne bi bilo osnove za novu ratnu industriju, nego zato što je bio nadahnut kršćanskim vrijednostima.

Ideju Europe *malih koraka* i *oaza povjerenja* promiču kršćani, sudionici *pokreta otpora totalitarizmima.* Prva trojica kršćanskih „otaca Europe": francuski ministar vanjskih poslova Robert Schuman (1886.–1963.), njemački kancelar Konrad Adenauer (1876.–1967.) i talijanski ministar vanjskih poslova, kasnije premijer, Alcide de Gasperi (1881.–1954.) bili su uvjereni kršćani, praktični katolici. Njihova ideja o stvaranju zajednice naroda iznikla je iz kršćanskoga duha.

Vrlo je važno zamijetiti i to da su oni „*ljudi s granice*", oni koji priznaju i znaju poštovati „drugost" onih s druge strane granice. Dakle, *Europu stvaraju političari* koji su ujedno *uvjereni kršćani*, a njih nadahnjuju *filozofi i humanisti*. Među tim intelektualnim začinjavcima Europe bilo je mnogo vrijednih imena, kao što su Jacques Maritain (1882.–1973.) i Emmanuel Mounier (1905.–1950.), osnivači kršćanskog personalizma; protestant Denis de Rougement (1906.–1985.); veliki intelektualci Alexandre Marc (1904.–2000.) ili Albert Camus (1913.–1960.), pripadnici *pokreta otpora*: kršćanin Pierre-Henri Teitgen (1908.–1997.), ali i komunist Altiero Spinelli (1907.–1986.). Oni su potaknuli i pokrenuli ideju i potrebu približavanja, ostajući uvijek svoji, u svome narodu i u svojoj kulturi, ali želeći stvoriti zajedničku civilizaciju mira – *obećanja* i *oproštenja*, kao je to isticala filozofkinja Hannah Arendt (1906.–1975.) – koja se zasniva na kršćanskim vrjednotama. Čitav slijed papa nakon toga zagovarao je europsku ideju. Sveta je

Stolica aktivno podupirala tu volju za približavanjem, ne za utapanjem, ne za brisanjem identiteta.

Ujedinjena Europa nije dakle „vatikanska tvorevina", nije je to neki „kršćanski klub", kako bi to htjeli protivnici kršćanstva, Europe i „kršćanskih otaca"… i ona nije smjerala obnovi „kršćanskoga svijeta" (*restauratio Christianitatis*).

Tijekom tih poratnih godina *ne postoji nikakvo papinsko naučavanje* o politici u Europi i za Europu. *Europa je stvar laika* i Crkva ima povjerenje u njih, a pape uvijek ističu kršćanska načela. Tako Pavao VI. potiče: „Dužnost je kršćana zauzeti se za građenje Europe".

Europu danas karakterizira „*metoda zajednice*", koja je različita od dotadašnjih *ugovora* i *međuvladinog* načina i dogovora nacija („*concert des nations*"). Tu je metodu snažno nadahnulo socijalno učenje Katoličke Crkve – ideje *solidarnosti* i kršćanskoga *personalizma* i, navlastito, načelo *subsidijarnosti*: postaviti ovlasti što bliže osobi-građaninu i manjim zajednicama („posredovnim skupinama"), a uvijek tamo gdje se one mogu najbolje i najuspješnije obavljati u *javnom interesu* i na *zajedničko dobro*.

Ako bismo se upitali, što Europa danas može ponuditi svijetu kao primjer nečega što je sama iskusila i usavršila, onda su to upravo navedena *metoda zajednice*, *načelo subsidijarnosti* i konkretne *solidarnosti* u Europi i u svijetu.

Na predavanju u Dubrovniku 26. siječnja 2012.

pravnik, stručnjak za Europu, član Komisije Pravednost i mir HBK,
otac troje djece i djed sedmero unuka; nevensimac@yahoo.com

Prozor za obrtaljku (anonimna predaja djece) u dubrovačko Nahodište. *Zakonskom odredbom o osnutku i opskrbi Nahodišta za stvorenja koja se nečovječno odbacuju* od 9. veljače 1432. dubrovačko Veliko i opće vijeće je odredilo: „U ime svemogućega Boga, na dobročinstvo siromašnoj djeci, neka se učini i podigne utočište u kojem se imaju primati i hraniti ta stvorenja koja označuju Njegovu sliku." Na nadvratniku Nahodišta uklesano je: „Goruće mi postade srce u grudima; kad bih mislio na to, razgorio bi se oganj." Snimio Božo Gjukić.

Hrvatski katolici pred Europskom unijom

Neven Šimac

Biti za stolom gdje se odlučuje. U proljeće 2003. godine – bio sam poslom u Poljskoj i Litvi – imao sam dojam da će Poljaci prvi glasovati protiv ulaska u Europsku uniju. Pretežito raspoloženje, navlastito seljaka, bilo je – protiv. Pohod pape Ivana Pavla II. Litvi i Poljskoj promijenio je stvari, jer on je rekao i Poljacima i Litvancima: „Treba sudjelovati u sudbini svijeta!" To je i mene potaknulo da se angažiram u informiranju o tome što Europska unija jest, a što nije.

Prva sumnja. Mi se Hrvati bojimo da će ulazak u EU za nas biti „sindrom četvrtoga B". *Nakon Beča, Budimpešte i Beograda, dosta nam je tih B, pa ne želimo taj Bruxelles*, pa ne želimo više riskirati svoju samostalnost. Mnogi isto tako kažu da idemo „kao guske u maglu", kako je govorio Stipica Radić 1917. i 1918. Bojimo se da ćemo izgubiti teško stečeni *suverenitet*. Ali, podsjetimo, na nekim važnim područjima za suverenost, tj. za tu „vrhovničku" vlast države, već smo učinili iznimke. Ušli smo u Atlantski savez (NATO), pa je naša vojna suverenost na taj je način u priličnoj mjeri omeđena. Ušli smo prije toga i u Vijeće Europe, tu *političku* europsku integraciju, potpisali Europsku konvenciju o pravima čovjeka i „prepustili" dio sudbene vlasti Europskom sudu za prava čovjeka. U ovom potonjem slučaju, kao i kod ulaska u Europsku uniju, države se ne odriču svojih suverenih prava, nego *delegiraju* dio tih prava države, u EU – pretežito gospodarske naravi, na zajedničke institucije: Europske komisiju, Vijeće ministara i Parlament, u kojima će sjediti i hrvatski predstavnici. Riječ je dakle o zajedničkom suodlučivanju na pretežito gospodarskim područjima, ali koji zbog svoje važnosti mogu zadirati i u neke etičke vrijednosti i moralna pitanja.

Druga sumnja. Je li Europska unija za nas gubitak kulturnoga, narodnog i povijesnog *identiteta*? Parola *kršćanskih otaca* i *začinjavaca* EU, Schumana, Adenauera i de Gasperija bila je: „Ujedinjeni u različitosti." Ako se ratificira sporazum o ulasku Hrvatske u EU, hrvatski će jezik postati 24. službeni jezik Unije. Kad se neki jezik prizna na takvom međunarodnom planu, bit će nas teško opet ugroziti i stvarati neke umjetne jezike sa susjedima, s kojima nikad nismo imali jedan, istovjetan i zajednički jezik.

Prije koju godinu u Zagrebu su bili irski diplomati. Pitali smo ih što je bilo s Ircima kad su 1973. ušli u Europsku zajednicu. Odgovorili su nam nešto začuđujuće: „Porasla je naša suverenost i ojačan je naš identitet. U odnosu na bivšega kolonijalnog zavojevača, Veliku Britaniju, naša suverenost je silno porasla i mi smo postali jednaki njima. Što se tiče jezika i kulture, stali smo na svjetsku scenu. Naš jezik, naša pjesma, naša umjetnost postala je svjetski poznata."

Treća sumnja: Izgubit ćemo nešto od svojega *vrijednosnog*, posebno *vjerskog* identiteta. Mnogi smo zapazili, sad je tomu već osam godina, kad se pripremao tzv. Ustavni ugovor EU, da se izbjegavalo spomenuti Božje ime i da se nije željelo spomenuti čak ni kršćanske korijene Europe. Ali upitajmo se: zašto to nisu učinili Schuman, de Gasperi i Adenauer koji su bili uvjereni i praktični katolici i to onda, nakon Drugoga svjetskog rata, kad je vjerski osjećaj bio jači, kad je snažna katarza prožimala europske narode?

Držim da to nisu bili učinili zato što su znali da sastavljaju pravne, institucionalne i političke tekstove, a ne religijske i povijesne. Je li mudro i razborito sad kad gubimo brojem, kad je nas kršćana sve manje – da ne rečem da postajemo sociološka manjina – ustrajati na tim temama? Kršćanski korijeni Europe su činjenica od koje se ne može pobjeći, nju se ne može ni promijeniti, ona je za nama. Jadno je i stvarno je šteta što su se posebice Francuska, Belgija i Švedska tomu protivile, tvrdeći da žele da taj tekst bude „uključiv", a ne isključiv. U svakom slučaju, činjenica je da ni Bog ni kršćanski korijeni Europe nisu spomenuti u europskim ugovorima.

Ali ono što je možda i važnije jest da i zadnji ugovor EU, Lisabonski (iz 2007., na snazi od 2009.), i *Povelja temeljnih prava* koja je u njemu, doslovce navode na kojim se vrjednotama Unija zasniva. Na prvome je mjestu, i u Uvodu Ugovora i u *Povelji prava* – dostojanstvo ljudske osobe. A to je eminentno kršćanska vrijednost. Nije je lako definirati, ali upravo to stoji, čak prije slobode i demokracije.

U Lisabonskom se ugovoru prvi put određuje da je dužnost europskih institucija saslušati Crkve i biti u dijalogu s vjerskim i drugim filozofskim, nevjerskim udrugama. Postoji, dakle, otvorenost EU i, prema tome, mogućnost da se u europskim institucijama promiču vrijednosti. Jer „Europa je duhovna pustolovina", kako je to nedavno izjavio Jacques Delors, dugogodišnji predsjednik Europske komisije (1985.–1995.), zauzeti i uvjereni kršćanin katolik.

Četvrta sumnja. Ne će li Europska Unija relativizirati naše *ćudoredne* vrijednosti koje se tiču života, prirodnoga početka života, naravnoga prava na prirodnu smrt? Ne će li ugroziti obitelji, tolerirati droge, itd? No, važno je da znamo i da budemo svjesni da je sve to je u nadležnosti država-članica, a ne Unije! Okrenimo se dakle svojoj Državi, svome Saboru, njega pitajmo kako gleda na život, koji i kakav zakon imamo sada glede prirodnoga početka života…

Europska unija ima samo načelo nediskriminacije iz kojeg neke manjine žele nametnuti većini svoja stajališta. No, na nama je da sudjelujemo u hrvatskim institucijama i kažemo što mislimo da je zdrav pristup i poštovanje načela nediskriminacije.

Peta sumnja. Često čujemo: „Rasprodat će se Hrvatska". Europska unija se, kao ekonomska organizacija, zasniva na četiri slobode kretanja: roba, novca/kapitala, ljudi i usluga. Ove dvije zadnje slobode još nisu potpuno ostvarene. Što se tiče roba, sloboda je potpuna; kapitala: ono je i preslobodno i ovoga časa ugrožava sve nas, i gospodarstvo i politiku. Međutim, ako bude dovoljno mudrosti u nama, onda ćemo zaštititi mnoga područja do kojih nam je stalo: i nacionalnim parkovima i parkovima prirode, i mrežom koja se zove *Natura 2000*, i koristit ćemo europske smjernice za zaštitu mora i voda, kao i područja obitavanja ptica, te staništa životinja i bilja. Mi smo ti koji možemo zaštititi, ali koji možemo i prodati. Ovoga se časa u svijetu kupuju milijuni hektara zemlje. Kupuju Kinezi, Indijci, Japanci, Emirati… Lani (2011.) u svijetu je pokupovano ili unajmljeno 60 milijuna hektara zemlje, to je više nego cijela Francuska. Dakle, na nama je da očuvamo slavonsku ravnicu, neobrađenu, ili ličke i dalmatinske vode i druga prirodna bogatstva. Upamtimo, ako mi danas prodajemo skupo strancima, naša djeca ne će moći kupiti to isto, ovdje, u Hrvatskoj. I to se već događa, vidim konkretno na Braču gdje obično ljetujem.

Šesta sumnja. Hoće li nestati lokalnih proizvoda: sira, vrhnja, kulena, rakije koju pečemo sami? Nema te zabrane u Europskoj uniji. Ali ako u EU nešto nudite na tržištu, drugima, to mora biti zdravo i kvalitetno. Sami možete proizvoditi i trošiti što hoćete i kako hoćete, ali čim nudite drugima, EU želi zaštititi potrošače i njihovo zdravlje. Stoga je uvela nešto, gotovo „perverzno", u klasičnom odnosu optužbe i obrane. Rekla je: „Nemam saznanja da je američka hormonska govedina neškodljiva za zdravlje." Amerikanci su rekli: „Vi optužujete, molim dokažite." A Europljani su rekli: „Ne, gospodo. Vi ćete najprije dokazati da ta hormonska govedina nije štetna, pa ćete je tek onda staviti na europsko tržište." To je to revolucionarno *načelo opreza* koje je uvela upravo Unija.

Sedma sumnja. *Hoće li nas Hrvate itko išta pitati*? Ovdje moramo najprije sami razriješiti sljedeću ljudsku, kršćansku i građansku dvojbu: želimo li biti pasivni državljani i profiteri svih prava, ili pak aktivni građani, angažirani u građanskim udrugama, sindikatima, političkim strankama, u životu naše Crkve. Kažu drugi, *a tko će i Hrvatsku išta pitati*? Mala zemlja, niti jedan posto stanovništva Europske unije (njih 500 milijuna, a nas niti 4,5 milijuna). No, ne zaboravimo, najprije to da se Europska unija bavi tek manjim dijelom javnih poslova države i to tako da se o svemu zajednički odlučuje. Uđe li Hrvatska u Europsku uniju, ona će jednom, kad na nju dođe red, tijekom pola godine predsjedati Unijom i moći predlagati određene politike i mjere. Promislimo na zaštitu mora, zaštitu prirode, što će se sve moći postići „sudjelujući" u toj zajednici!

Sumnje drugih. I „stari" Europljani imaju određenih sumnji u odnosu na Europu. Oni se pitaju: kako mi, EU, koji smo gospodarski div od 500 milijuna stanovnika, 30 milijuna tvrtki, imamo tako slab utjecaj u svijetu? Ali treba znati da je utjecaj Europe u svijetu slab ponajprije zato što ona još nema dovoljnu, vidljivu političku dimenziju.

Je li EU dovoljno demokratična? Nije i nikad ne će biti, jer ona nije – država. Europska unija nije država, niti će ikad biti država, ni federacija ni konfederacija; zato ni ne treba biti demokratska. I dobro je da nije tako jer države-članice trebaju biti demokratske. Mi ćemo uvijek „živjeti", obavljati, osiguravati demokraciju u vlastitim zemljama. Europska unija postaje ipak s vremenom sve demokratičnija, jer se primjerice Europski parlament bira općim pravom glasa, jer se ovlasti Parlamenta izjednačuju s onima Vijeća ministara, jer građani imaju pravo peticije, jer će dogodine imati pravo i zakonotvorne inicijative. Ne zaboravimo, sve do 1987. godine Vijeće ministara (izvršna vlast!) samostalno je donosilo sve europske zakone. To pokazuje da su države htjele zadržati uzde Europske zajednice u svojim rukama. Sad nacionalni parlamenti imaju pravo nadzirati Europski parlament, čak imaju i pravo veta u određenim slučajevima. Isto tako, sve što se donosi većinskom odlukom u EU mora imati suglasnost barem 55% država članica sa 65% pučanstva. Unose se elementi demokracije, ali nemojmo imati iluzije i ne bi bilo dobro da EU jednoga dana postane država. Jer države će uvijek biti samo države-članice EU, a ne sama Unija, premda ta zajednica treba više političke težine za dobro svojih članica i građana, ali i našega burnog svijeta.

Na predavanju u Dubrovniku 26. siječnja 2012.

Sveti Vlaho – učenik svetoga Križa

don Maksimilijan Lach (1897.-1989.)

Sveti je Vlaho vrlo čašćen u cijelome hrvatskom narodu, ali iz njegova doba imamo malo vijesti o njemu. Znamo da se rodio u Sebasti u Armeniji (danas Sivas u Turskoj, grad na 1278 metara nadmorske visine s tristo tisuća stanovnika) i da je svoju ljubav prema bližnjemu dokazivao mnogim izvanrednim djelima duhovnoga i tjelesnog milosrđa i stoga su ga svi poštovali i voljeli te naposljetku izabrali za biskupa u njegovu rodnom mjestu.

U rimskoj je carevini tada na zapadu vladao Konstantin Veliki koji je priznao kršćanima slobodu, a na istoku poganin Licinije. U boju kod današnjih Vinkovaca godine 314. svladao je Konstantin svoga suparnika Licinija, a ovaj za osvetu stade nemilice progoniti kršćane, osobito biskupe. U Sebastu dođe Licinijev namjesnik Agrikolaj s nalogom da satre kršćane. Biskup Vlaho stane svoje duhovne sinove nagovarati na postojanost: sve treba pretrpjeti, pače i sam život prije dati nego se Isusu iznevjeriti! Potaknut naročitim Božjim pozivom i ganut molbama svećenstva skloni se Vlaho u brdo Argej, gdje se u špilji bez prestanka molio za duhovnu ustrajnost svoga puka. I doista, ni jedan se kršćanin u Sebasti nije odmetnuo od vjere.

Jakov de Spinis iz Orleansa: *kip sv. Vlaha na Tvrđavi sv. Ivana*, oko 1570. Snimio Božo Gjukić.

U osamu u kojoj je boravio, Vlahu su dolazile ptice, srne i druge životinje. Ljudi iz okoline dovodili su mu bolesnike i on bi ih ozdravljao znakom svetoga križa.

Nakon nekoga vremena Agrikolajevi službenici pronašli su Vlahovo sklonište i javili to namjesniku koji zapovjedi da se Biskup dovede u grad. Na putu su neki ljudi pred Vlaha izveli dječaka, jedinca majke udovice, kojemu je kost od ribe u grlo tako zapela da se bilo bojati dječakove smrti. Sveti Vlaho pogleda na nebo i blagoslovi djetetu oteklo grlo. U času dječaku ispadne kost iz grla. Odatle je nastao običaj da na Dan svetoga Vlaha svećenik stavi vjernima pod bradu dvije unakrst svezane blagoslovljene voštanice i izmoli nad njima: „Po zagovoru svetoga Vlaha biskupa i mučenika oslobodio te Bog bolesti grla i svakoga drugoga zla. U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga. Amen.“

U Sebasti su Vlaha bacili u smradnu tamnicu. Bolesnici su dolazili onamo da ih Vlaho iscijeli.

Agrikolaj je nastojao pridobiti Vlaha najprije laskanjem, a onda prijetnjama, ali kad mu je Vlaho dokazao lažnost i ništavost njegovih bogova, osudio ga je na batine. Za nekoliko dana ponovio se pokus i svršio time da su tijelo sv. Vlaha raščešljali željeznim češljevima. Sedam pobožnih žena idući za mučenikom skupljale su na platno krv što je curila iz tijela. Namjesnik ih je dao uhvatiti i nakon groznih muka odsjeći im glave.

Po treći put je izašao sveti Vlaho pred Agrikolaja. „Prinesi bogovima žrtvu, jer ako to ne učiniš, ne ću te više trpjeti živa.“ – „Čudim se što ne vidiš svjetlo koje je bjelodano. Kad bi ti vidio pravo svjetlo, ne bi se klanjao lažnim bogovima“, odgovori sveti biskup. „Ne bojim se tvojih prijetnji, jer me krijepi Krist. Moje tijelo imaš u vlasti, ali nemaš moju dušu. Onaj, komu služim, može, ako hoće, izbaviti i moje tijelo iz tvojih ruka.“ – „Da vidimo hoće li te Krist izbaviti kad te bace u duboko jezero?!“

I bace svetoga Vlaha u jezero. On blagoslovi vodu i ode po njoj kao po zemlji, i stane propovijedati ljudima istine kršćanske vjere. Namjesnik, bijesan, zapovjedi da biskupu odsijeku glavu. Bilo je to godine 316. Pobožna žena Oliva pokopala je mučenikovo tijelo na samom stratištu.

Početkom drugoga tisućljeća, osobito za križarskih ratova, donesene su moći sv. Vlaha u Europu i po njegovu su zagovoru mnogi bolesnici čudesno ozdravili. Čašćenje svetoga Vlaha, biskupa i mučenika, širilo se po svem kršćanstvu.

Kršćanski pisac Tertulijan (III. stoljeće) kaže: „Na svakome koraku i putu, kod ulaska i izlaska, kod ustajanja i odijevanja, kad idemo k stolu ili spavati, znamenujemo čelo znakom križa. Svetim križem ispovijedamo svoju vjeru i iskazujemo pouzdanje u neizmjerne zasluge Isusove muke i smrti.“ Mi se Hrvati križamo velikim križem, tj. prelazimo desnom rukom s čela na prsa i s lijevoga ramena na desno.

Nažalost, danas ima kršćana koji se stide znaka svetoga križa. Takvi neka se sjete Kristovih riječi: „Tko se mene stidi, toga će se i Sin Čovječji stidjeti kad dođe u slavi svojoj i Očevoj i svetih anđela“ (*Luka* 9, 26). Sveti Ivan Zlatousti kaže: „Kad se znamenuješ svetim križem, tada naoružaj čelo velikim pouzdanjem. Ne pravi križ samo rukom na tijelu, nego prije svega velikom vjerom na srcu. Ako na taj način sebe obilježiš križem, nijedan od zlih duhova ne će imati snage boriti se s tobom gledajući ono koplje (križ) kojim je smrtno ranjen.“

Sveti je Vlaho činio čudesa znakom svetoga križa, pa neka taj sveti znak i nas prati na svim našim životnim putevima.

Nove knjige o svetome Vlahu

Sveti Vlaho parac Grada, Dubrovnik : Brunove knjigice, 2012. Izvorni hrvatski suvenir, dječja slikovnica, 14 str., 14x14 cm, prenosi predaju kako se naš Parac jedne noći 971. godine ukazao dum Stojku (posadašnjeno don Tomi) te kako su Maro i Baro sa zidina preplašili lavića Lea Mlečanina, a obranitelja dubrovačke slobode zamolili da uvijek čuva Grad. Kartonka je objavljena na osam jezika: hrvatskom, engleskom (*Saint Blaise Dubrovnik patron saint*), njemačkom (*Heilger Blasius Schutzpatron von Dubrovnik*), kastilskom (*San Blas patrón de Dubrovnik*), talijanskom (*San Biagio prottetore di Dubrovnik*), ruskom (*Святой Влахо* /pravilno je: Власий/ *Покровитель Дубровника*), turskom (*Azis Blaise* /pravilno je: Vlas/ *Dubrovnik'in koruyucusu*) i japanskom.

***Sveti Vlaho u povijesti i sadašnjosti : St. Blaise in History and in the Present*, ur. Pavica Vilać,** Dubrovnik : Dubrovački muzeji, 2012., 78 str., 27x22,8 cm.

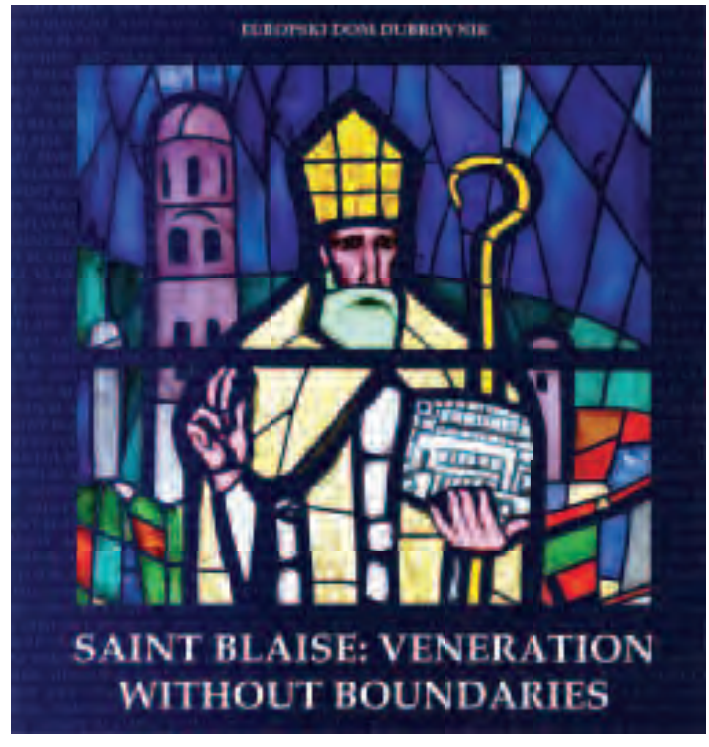

***Saint Blaise: Veneration without boundaries*, prir. Adriana Kremenjaš-Daničić,** Dubrovnik: Europski dom, 2012., 127 str., 21,8x24 cm.

Dopunjeni engleski prijevod knjige *Sveti Vlaho, biskup iz Sebaste*, objavljene na hrvatskom 2010. (Više u *Našoj Gospi*, broj 42, str. 17). Bogato ilustrirana knjiga s čak 266 fotografija, crteža ili zemljovida opisuje ustrajno i mnogoliko čašćenje svetoga mučenika Vlaha (†316.) diljem svijeta i pokazuje kako je s toga gledišta Dubrovnik – središte svijeta, ovozemna prijestolnica odanosti svetcu zaštitniku koji prožima svoj Grad i njegov puk. Po svetome Vlahu ljudsko stanište pod Srđem ne pripada samo Jadranu, Dalmaciji, Hrvatskoj i Europi nego čitavome krugu zemaljskom do kojeg je dopro glas o ovome Kristovu učeniku i dušobrižniku ljudi. Izvrstan dar svima koji razumiju engleski.

Dominik Brigović – Zoran Smoljan, *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Dubrovnik, 2012., 208 str., 24x24 cm.

Parčev blagdan

Ana Prebisalić, VI.a

Tijekom više od tisuću godina, što Grad pod Srđem proslavlja dan svoga Zaštitnika, nije se puno toga promijenilo. Zidine, palače, ulice i krovovi pričaju priče iz prebogate povijesti, a svaki namjernik tu otkriva svoju priču u kamenu ili moru, na Placi ili Porporeli.

Djeca iz vrtića Škatulica sa svojim odgojiteljicama otvorila su 24. siječnja 2012. sezonu grličanja u crkvi Sv. Vlaha. Mališani su strpljivo čekali na svoj red i s dječjom ozbiljnošću stali pred don Tomu da im blagoslovi grlo. Snimila Marija Đurović.

Dubrovnik više nema svoga kneza ni plemstvo, ali je kameni Knežev dvor još tu, uz njega barokna crkva Svetoga Vlaha te dubrovačka Katedrala. Tako se svakoga 2. veljače proslavlja Kandelora. U puku postoji stara izreka koja se naraštajima ponavlja: „Kandelora, zima fora, za njom ide sveti Blaž i govori da je laž.“ I uistinu, taj dan, kad se ostali gradovi kupaju u kiši, često mete i snijeg, Grad je pun mimoze, sunovrata i sunčanih, pravih proljetnih dana. Pred Svečevom crkvom puštaju se bijele golubice, pred oltarom mole se vjernici, a svećenici ih blagosivljaju s dvije isprepletene svijeće.

O blagdanu se iz udaljenih dubrovačkih mjesta vjernici zapute u narodnim nošnjama koji nose oznake svojih zajednica i kako dolaze pred crkvu posebnim se povijanjem barjaka, tako da njegovo platno ne dotakne pod, javljaju svecu Zaštitniku. Ne zna se što je u Dubrovniku tih dana ljepše i uzbudljivije: narodne nošnje Primorja, Župe dubrovačke ili Konavala. Sve izgleda kao da se vratilo vrijeme unazad. Jednostavno je nemoguće ne primijetiti šarenilo crkvenih barjaka, njihovo lepršanje i skupinu trombunjera koji o ramenu nose kratke široke pucaljke čijom su bukom Dubrovčani nekad davno plašili neprijatelje. Tek u večernjim satima, kad se Grad obuče u tamu, a Svečeve moći odmaraju u Moćniku, vjernici, gosti i hodočasnici iz seoskih bratovština odlaze svojim kućama.

Pred baroknim ulazom u Parčevu crkvu zeleni se vijenac lovorike, blistaju Dulčićevi vitraji, a sa zidina, raskošnih zgrada i crkve u prolaznike gledaju kipovi svetog Vlaha koji već stoljećima na ispruženoj ruci drži maketu Grada, kao da je prinosi svome srcu i zaštitničkom zagrljaju.

Povijest moga Grada splela se kao bršljan oko stabla, a sveti Vlaho stao kao ures nasred Grada poput brižna roditelja. Svatko od vjernika, pozvan milošću Duha Svetoga, omogućuje Gospodinu da i u naša srca posije zrno svoje riječi nade, istine i života. Gospodin nas okuplja u zajedništvu, daje nam snagu i vjeru da zajedno kročimo Njegovim putevima, sada i vazda.

Festanjuli kap. Miho Trojanović i Stijepo Aksić

Bratovština festanjula svetoga Vlaha iz Dubrovnika, koja okuplja 60 živućih festanjula, između šest predloženika, sukladno svojem Statutu, 28. studenoga 2011. tajnim je glasovanjem izabrala festanjule Feste svetoga Vlaha 2012. i to: iz reda pomoraca, kapetana Miha Trojanovića (56), a iz reda obrtnika, mehaničara Stijepa Aksića (56). Novi festanjuli su vršnjaci, obojica su rođeni 1955. Dubrovački biskup Mate Uzinić potvrdio je njihov izbor na prijedlog don Tome Lučića, upravitelja zborne crkve Sv. Vlaha, te im je 27. prosinca 2011. uručio isprave o imenovanju festanjulima.

Festanjuli sastavljaju proglas za godišnju Svečanost svetoga Vlaha, skrbe se o priređivanju i tijeku proslave, a i sami postaju njezini čuvari kad u procesiji gradskim ulicama prate najveću dubrovačku svetinju, moći glave svetoga Parca. U povelji o imenovanju ističe se da će služenje ovih gospara u časnoj ulozi festanjula biti prepoznatljivo po njihovoj usmjerenosti prema djelatnom kršćanskom životu što je osobito aktualno u ovoj Godini Caritasa Dubrovačke biskupije.

Izbor festanjula baš između pomoraca i obrtnika uspomena je na kršćanski i slobodarski duh Dubrovačke Republike koja je pod zaštitom svetoga Vlaha uživala samostalnost i blagostanje od rada prvenstveno tih uslužnih i proizvodnih zanimanja.

Glavno mjerilo kojim se članovi Bratovštine vode pri izboru novih festanjula jesu čestitost i stručnost; da su u svome zvanju radišni i odgovorni, da ih prati dobar glas

Festanjuli dolaze pred Parčevu crkvu na Kandeloru 2. veljače 2012. Snimio Ivo Marlais.

ljudskoga i kršćanskog ponašanja, ugledni na poslu, u obiteljskom i osobnom životu; da su vjernici ne samo po izjašnjenju nego i po onome što sve čine, govore i kamo idu nedjeljom.

Kapetan duge plovidbe Miho Trojanović zapovjednik je broda na stranom brodaru. Sin je Nika i Marije rođene Bošković, a na svijet je došao 1955. godine u Trstenom gdje je kršten je i pričešćen. Krizman je u dubrovačkoj katedrali Gospe Velike. Godine 1986. u Trstenom se oženio Lucom rođenom Đonešić. Imaju dvoje djece, kćer studenticu i sina maturanta. Ljudske i kršćanske vrline uspješno prenosi na svoju djecu.

Stijepo Aksić, mehaničar brodostrojarskog smjera, obrtnik je koji u Orsanu popravlja brodske motore i poljoprivredne strojeve, a sin je Antuna i Ane rođene Kraljević, rođen je 1955. u Majkovima. U Majkovima je primio sakramente kršćanske inicijacije. Godine 1978. u Rožatu je sklopio kršćanski brak s Nikicom djevojačkog prezimena Kristović. Ima dvoje unučadi i četvero djece, tri kćeri i sina. Cijenjen je kao vrijedan i pošten radnik, a zajedno s obitelji osvjedočeni vjernik.

Mletačko brodovlje 2012.

BISKUP MATE UZINIĆ*

Sveti se Vlaho 971. godine ukazao župniku Stojku i umiješao u život tada još relativno mladoga Grada i s njim postao neraskidivo vezan, štiteći, ali i upozoravajući, građane ovoga Grada na opasnost koja im prijeti: „Javljam vam o velikoj opasnosti za Grad. Vojska s mletačkih brodova okružila je Grad, namjeravaju preko gradskijeh mira iznenada ući u Grad i pokoriti ga“. Opasnost na koju upozorava sveti Vlaho uvijek je ista, ali u različitim vremenima dobiva drukčiji oblik. Tako se u vrijeme svećenika Zaharije uobličila u pitanje koje je jednako aktualno i danas: „Zašto kršite Gospodinove zapovijedi? Zašto ne ćete da budete sretni?“ (*Druga Ljetopisa* 24, 20); u vrijeme apostola Petra u upozorenje kojemu ni danas ne treba ništa drugo dodati, da nitko od nas „ne trpi kao ubojica, ili lupež, ili kao nametljivac“ (*Prva Petrova* 4, 15), a u Isusovo vrijeme u svevremenski poziv na ljubav (*Matej* 5, 44; 22, 37-39; *Ivan* 14, 21).

Što je to danas za ovaj Grad i Biskupiju „mletačko brodovlje“ o kojemu govori sveti Vlaho? Riječ je o upozorenjima da su neki dijelovi naše Biskupije potpuno opustjeli,

Biskup Uzinić propovijeda 3. II. 2012. Snimio Ivo Marlais.

Na Festi 2012. bila su 103 barjaka. Snimio Ivo Marlais.

uključujući i Grad koji sve više postaje muzej, a sve manje mjesto u kojemu se živi; da nam velik broj obitelji proživljava ozbiljnu krizu; da su nam nedjeljne mise sve praznije, osobito kad je riječ o mladima i srednjem naraštaju, a mi sve zagriženiji u svoje tradicije koje guše osobnu vjeru i bilo kakav pokušaj promjene; da su nam svećenici, redovnici i redovnice sve stariji i sve teže pokrivaju pastoralne potrebe Biskupije, a novih zvanja imamo malo ili nimalo i, na kraju, tu je i alarmantno stanje velikoga broja naše mladeži koja nas prečesto šokira neugodnim statistikama i s njima povezanim vijestima, a što ne bismo trebali shvatiti kao osudu naše mladosti – mladi su najmanje krivi za to stanje – koliko kao poziv da se opet počnemo brinuti za našu djecu i mladež; da prestanemo misliti kako im jedino trebamo dati bolji materijalni standard i dobro obrazovanje, pa da posvetimo više pozornosti duhovnim vrijednostima i odgoju koji ne smijemo prepustiti drugima, nego svi mi – i obitelj, i škola, i Crkva, i društvena zajednica – svatko od nas na svome mjestu, treba preuzeti svoj dio odgovornosti. To je ključ svega.

Taj ključ dodatno dobiva na važnosti postanemo li svjesni da naša djeca ne će biti dobra ako im to govorimo, nego ako im to primjerom pokažemo! Nema vremena za odgodu, jer već sutra može biti kasno.

Želimo li da sveti Vlaho i u budućnosti čuva naše mire i sve nas, ne će nam biti dovoljna osjećajna povezanost i snažna predaja koja se izražava kroz naša okupljanja, jela i običaje – izdvajam šporke makarule, grličanje, izvijanje barjaka i procesiju – ali hoće i može istinska kršćanska pobožnosti kao izričaj naše vjere u nastojanju da slušamo upozorenja svetoga Vlaha i zajedno s njime krenemo za Isusom putem svetosti.

Iz propovijedi na Sv. Vlaha, u Gospi 3. veljače 2012.

dubrovački biskup

Procesija je održana usprkos kiši. Snimio Ivo Marlais.

Orgulje zborne crkve Svetoga Vlaha u Dubrovniku

Darko Kristović* – Neven Kraljić**

Sadašnja zborna crkva Svetoga Vlaha u Dubrovniku građena je od 1706. do 1714. U njoj su postojale stare talijanske barokne orgulje. Stajale su na baroknom pjevalištu (koru) s ogradom od rezbarenoga pozlaćena drva i pet slika koje se pripisuju dubrovačkom slikaru Petru Matejeviću (1670.-1760.): posve lijevo *Sveta Cecilija* (tempera na platnu 77x55,5 cm) djevica i mučenica, zaštitnica glazbe, s orguljama; druga s lijeva *Anđeli s atributima svetoga Vlaha* (tempera na platnu 77x55 cm): gornji na leđima ima naramak drva, srednji lebdi s palmom u ruci (simbolom mučeništva) a donji nosi dva biča; u sredini *Pogubljenje svetoga Vlaha* (tempera na platnu 77x137 cm): rimski vojnik sprema se odsjeći Vlahovu glavu; desno *Anđeli sa spravama za mučenje* (tempera na platnu 77x55 cm): dva srednja nose četke za češljanje vune kojima su svetome Vlahu derali kožu da se odrekne Krista a anđelak na vrhu nosi palminu granu; posve desno *David s harfom* (tempera na platnu 77x86 cm), starozavjetni kralj, prorok, pjesnik, svirač i skladatelj psalama. I samo kućište orgulja (550x267 cm) bogato je ukrašeno i pozlaćeno. Na stropu ispod pjevališta nalaze se dvije ovalne slike (tempera na platnu, po 80x60 cm) s anđelima: na lijevoj strani nose biskupski štap, a na desnoj mitru i lovorov vijenac.

Polovinom prvoga desetljeća XX. stoljeća te su orgulje rastavljene i prenesene u Konavle, na Grudu, gdje su stjecajem okolnosti njihove svirale pretaljene i iskorištene kao kovina. Za crkvu Sv. Vlaha nabavljene su nove orgulje tvrtke Gebrüder Rieger iz Jägerndorfa, manje umjetničke vrijednosti. Nove su orgulje postavljene u ožujku 1906. na starom pjevalištu, u staro kućište orgulja. Međutim, pošto je pjevalište maleno (dužina 580, a najveća širina 175 cm, s tim da najveći dio prostora zauzimaju orgulje) i ima mjesto za samo osam do deset pjevača, izgrađeno je novo pjevalište u prizemlju iza glavnoga oltara gdje je postavljen i sviraonik novih orgulja. Time se pojavio i tehnički problem: zvuk orgulja s visokoga pjevališta do novoga pjevališta i sviraonika dolazi tek nakon odbijanja o suprotni zid crkve i to s kašnjenjem od oko 0,15 sekundi. Zato su svirale drugoga manuala postavljene u prizemlju, odmah do sviraonika u prozorskoj niši. Akustika u crkvi je iznimno dobra te se zvuk orgulja jednakomjerno širi prostorom i snagom je dostatan da je potpuno ispuni.

Te orgulje imaju pneumatski svirni i registarski prijenos te stoga često trebaju popravke. Očuvan je podatak da je takav popravak obavio Venceslav Holub, graditelj orgulja i ugoditelj glasovira, kojem je u tu svrhu 29. siječnja 1925. plaćeno 3.000 tadašnjih dinara.

O graditeljima orgulja. Austrijsko-šleska orguljarska tvrtka djeluje od 1845. kao radionica osnivača Frantza Riegera (1812.-1886.), od 1873. kao tvrtka *Frantz Rieger & Söhne,* od 1897. kao *Gebrüder Rieger* (braća Rieger: Otto 1847.-1893. i Gustav 1848.-1905.). Već 1889. izdaje svoj katalog, 1873. osvaja nagradu u Beču, a 1878. u Parizu. Nakon Frantzove smrti tvrtku preuzima i vodi njegov sin Otto pa unuk Otto do 1920. godine kad je kupuje Josef

Prospekt orgulja. Snimio Jurica Škudar.

von Glatter Götz. Nakon Drugoga svjetskog rata protjeran je iz Čehoslovačke pa sa 16 radnika dolazi u Vorarlberg (Schwarzach) i iznajmljuje, a kasnije otkupljuje, orguljarsku tvrtku Behmann. Danas tvrtku vode tri brata: Caspar, Christoph i Raimund Glatter Götz. Grade orgulje diljem svijeta, primjerice: Christ Church u Oxfordu, katedrala Sv. Stjepana u Beču, katedrala u Bambergu, Suntory Hall u Tokiju, Hong Kongu, Koreji i Australiji.

Godine 1948. u Čehoslovačkoj je nacionalizirana tvrtka koja je izgradila orgulje u crkvi Sv. Vlaha, preuzima je Jan Tuček iz Kutne Hore, a danas djeluje pod nazivom *Rieger Kloss* u češkom gradu Krnovu. Do sada je sagradila više od 3.500 orgulja. Orgulje Svetoga Vlaha u Dubrovniku dovršili su godine 1906. kao 1242. opus. Slijedeće godine, 1907. sagradili su velike orgulje (opus 1400, četiri manuala, 71 registar) u koncertnoj dvorani Gesellschaft der Musikfreunde u Beču koja je planetarno poznata jer se u njoj održavaju novogodišnji koncerti Bečke filharmonije. Slijede orgulje u koncertnim dvoranama u Požunu (Bratislavi, opus 3210, četiri manuala, 84 registra), Bukureštu (opus 3270, četiri manuala, 87 registara), Pragu (opus 3510, pet manuala, 97 registara) ili crkvi Sv. Jakova u Pragu (opus 3522, četiri manuala, 95 registara).

Tvrtka Rieger izgradila je 35 orgulja u Hrvatskoj od kojih su najpoznatije u crkvama: Male braće u Dubrovniku (1890.), Sv. Antuna u Koprivnici (1896.), Sv. Jeronima u Slanom (1897.), Gospe Delorite u Kuni na Pelješcu, Sv. Roka u Virovitici (1900.), Sv. Marije Milosne u Bolu na Braču (iz 1900., do 1970. Bile su u crkvi Sv. Dominika u Dubrovniku), Sv. Nikole u Trogiru (1901.), Velike Gospe u Kuni na Pelješcu, Pohođenja Marijina u Rožatu, Neoskvrnjenog Začeća u Makarskoj (1906.), Sv. Roka u Lumbardi (1907.), Sv. Frana u Rovinju (1908.), Sv. Vlaha u Janjini (1909.), Velike Gospe u Orebiću (1910.), Gospe od snijega u Cavtatu (1911.), Sv. Terezija u Bjelovaru (1901.). Prema podatcima Marka Stanušića, u Bosni i Hercegovini tvrtka Rieger izgradila je orgulje u: sjemenišnoj crkvi Sv. Alojzija u Travniku (1891.), župnoj crkvi Duha Svetoga u Fojnici (1896.), sjemenišnoj crkvi Sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu (1904.) i samostanskoj crkvi Sv. Ante na Bistriku u Sarajevu (1926.).

Orguljski pojmovnik

Crescendo (tal. rastući), postupno povećavanje jačine tona. Suprotno je **decrescendo** ili **diminuendo**. Kod orgulja pojam **crescendo-valjak** ili **crescendo-**papučica podrazumijeva napravu koja postupno ukopčava registre prema njihovoj jakosti jedan za drugim.

Kancela (lat. *cancella*, pregrada), drveni kanal u orguljama koji na svojoj gornjoj strani ima izbušene rupice i u njih usađen niz svirala određene zvukovne boje. Kad se zrak iz mijeha dovede kroz zračni i registarski kanal u kancelu, potreban je samo pritisak na tipku manuala ili pedala, da određena svirala dobije zrak iz kancele i da na taj način nastane ton.

Kondukt (lat. *conducere*, skupiti, združiti) provodna olovna cjevčica koja vodi zrak od tipke do ventila u kanceli a može biti dužine i do nekoliko metara, zavisno o razmaku između sviraonika i orguljskog ormara sa sviralama.

Manual je naziv za klavijaturu na orguljama po kojoj se svira rukama (lat. *manus*, ruka). Ovisno o veličini, orgulje mogu imati od jednog do pet manuala dok one najveće imaju čak sedam manuala.

Manubrij prekidač, pločica ili povlačak kojim orguljaš uključuje registar odnosno skupine registara.

Mijeh naprava za tlačenje zraka koji je potreban za stvaranje tona u sviralama. Sastoji se od dva dijela: **crpećeg mijeha** koji se kroz povijest pokretao isključivo ljudskom snagom dok je danas ulogu crpećeg mijeha preuzeo električni ventilator izrađen posebno u tu svrhu i **spremišta** zgusnutog zraka koji se najprije regulira a onda vodi preko zračnica u svirale.

Orguljar osoba koja gradi, popravlja i ugađa orgulje.

Orguljaš osoba koja svira orgulje.

Orgulje glazbalo s tipkama i sviralama u kojem zvuk nastaje strujanjem zraka kroz svirale. Dijelovi orgulja su sviraonik (manual, pedal), registarski i svirni prijenos, zračnice, svirale, sustav opskrbe zrakom i kućište. U XIII. stoljeću su prihvaćene kao jedino glazbalo u liturgiji; poticale su razvoj kršćanskih bogoslužnih slavlja do onoga zvukovnog bogatstva zbog kojega su nazvane kraljicom glazbala. Drugi vatikanski sabor o njima 4. prosinca 1963. kaže: „U Latinskoj Crkvi treba uvelike cijeniti orgulje kao tradicionalno glazbalo čiji zvuk crkvenim obredima može dodati divan sjaj te srce silno uzdići k Bogu i nebeskim stvarima“ (*Sacrosanctum concilium*, br. 120). A Zbor za bogoštovlje u izjavi *Koncerti u crkvama* (5. studenoga 1987.) ističe: „Neka se vodi posebna skrb o orguljama koje su, doduše, iz prošlih vremena, ali uvijek dragocjene zbog nekih svojih odlika. Orgulje mogu pratiti i podržavati sveto pjevanje u vrijeme liturgijskih slavlja. Ali zvuk orgulja ne smije potisnuti molitve, pjesmu svećenika ili čitanja. Bit će dobro da se orgulje upotrebljavaju, pa i nadugo, radi pripreme i zaključivanja slavlja. Orgulje moraju šutjeti za vrijeme korizme i velikoga tjedna, došašća i u liturgiji za pokojne.“

Pedal naziv za klavijaturu na orguljskom sviraoniku po kojoj se svira nogama (lat. *pes, pedis*, noga).

Pedalet papučica kojom se uključuju registri. U ovom slučaju riječ je o Crescendo papučici.

Registarski i svirni prijenos dio je orgulja posredstvom kojega se prenosi orguljašev izbor registara i tonova, od sviraonika do zračnica orgulja. Postoje mehanički, pneumatski, elektromagnetski, elektropneumatski i digitalni registarski i svirni prijenosi.

Relej (francuski *relais*) pojačavalo, kod orgulja naprava za pojačavanje impulsa pneumatske veze

Sustav opskrbe zrakom čini niz naprava koje omogućavaju da do zračnica orgulja stiže zrak ujednačena tlaka: mijehovi (crpeći, spremišni, regulacijski), ventili (povratni, regulacijski), zračni kanali i električni ventilator.

Svirale naprave u kojima strujanje stlačena zraka proizvodi ton. Postoje dvije osnovne vrste svirala: **labijalne** (usnene) i **jezične** (jezičnjaci).

Sviraonik dio orgulja u kojem se nalazi početak svirnoga i registarskoga prijenosa, odakle orguljaš upravlja glazbalom. U sviraoniku su smješteni jedan ili više manuala i pedal, manubriji za uključivanje registara i ostalih uređaja (crescendo-valjak, tremolo, slobodne kombinacije).

Zračnice dio orgulja u kojemu se isprepliće rad registarskog i svirnog prijenosa što omogućava da iz izabranoga registra zazvuči odabrani ton.

Sviraonik orgulja zborne crkve Sv. Vlaha. Snimio Božo Gjukić.

O orguljama u srcu Grada. Orgulje tvrtke Rieger opus 1242 iz 1906. godine imaju dva manuala i devet zvučnih registara. Oktavnim pomakom izvedena su još četiri registra (Octave 4’, Bourdon 16’, Octave 4’ na II manualu i Dolce 4’) pa ih ove orgulje zapravo imaju trinaest. Dispozicija je sljedeća:

I. manual
1. Prinzipal 8’
2. Bourdon 16’
3. Gamba 8’
4. Gedeckt 8’
5. Octave 4’
6. Rauschquinte 2x

II. manual
7. Geigen-Prinzipal 8’
8. Salicional 8’
9. Rohrflöte 8’
10. Octave 4’
11. Dolce 4’

Pedal
12. Subbass 16’
13. Cello 8’

Spojevi
II – I, II – Ped, I – Ped, Super I

Čvrste kombinacije:
P, MF, F (Tutti)

Prijenos je pneumatski. Dijeli se na svirni i registarski. **Svirni prijenos** sastoji se od ventilā koji su željeznom žicom s maticom udjenuti u opruge na krajevima manualnih tipaka. Maticama se ujednačava visina tipaka. Ventilima se pritiskom tipke pušta zrak pod tlakom iz zračnog kanala u olovne cjevčice od 6 mm unutarnjega promjera. Nakon prolaska kroz mehanizam oktavnog i ostalih spojeva, olovne cjevčice vode do zračnica. Tu se nalaze releji koji pojačavaju početni impuls. Prvi manual ima tri releja, a drugi samo dva jer je bliži sviraoniku. Opne na relejima izrađene su od posebno odmašćene savitljive kože. Svi releji nemaju iste površine opni jer one ovise o površini ventila u zračnom kanalu kao i o tlaku zraka u olovnoj cjevčici, ali je načelo kod svih isto.

Iznimku čine releji registarskoga prijenosa koji imaju inverznu funkciju. Posljednja opna releja podiže ventil koji pušta zrak iz zračnog kanala u kondukt koji opnama otvara sve ventile istoga tona na zračnici. Svi releji imaju jednu ili više rupica na donjoj dasci. Kad je ventil podignut one su zatvorene drvenom pločicom presvučenom kožom. Kad ventil padne zbog puštanja tipke na sviraoniku te se rupice otvore i tako omoguće brzo izjednačenje tlaka u olovnoj cjevčici, odnosno konduktu s vanjskim tlakom. Time pneumatski prijenos postaje brži i precizniji.

Nožni prijenos analogan je ručnom. Površine opni izračunate su tako da mogu podići ventil na koji djeluje tlak zraka u registarskoj kanceli. Kako su zračnice sustava registarskih kancela s čunjastim ventilima, registarski prijenos ima funkciju da na povlačenje registarske povlake (manubrija) reagira otvaranjem ili zatvaranjem dotoka zraka u kancelu toga registra.

Registarski prijenos sastoji se od: tokarene ručice (manubrija), opkoženih kliznih ventila, releja koji invertiraju signal, releja u zračnom kanalu za pojačavanje impulsa, mijehova čije su gornje površine poklopci otvorā kancela, mjedenih spiralnih opruga i poklopaca rupica za izjednačavanje tlaka u kanceli i izvan nje (dok je registar zatvoren).

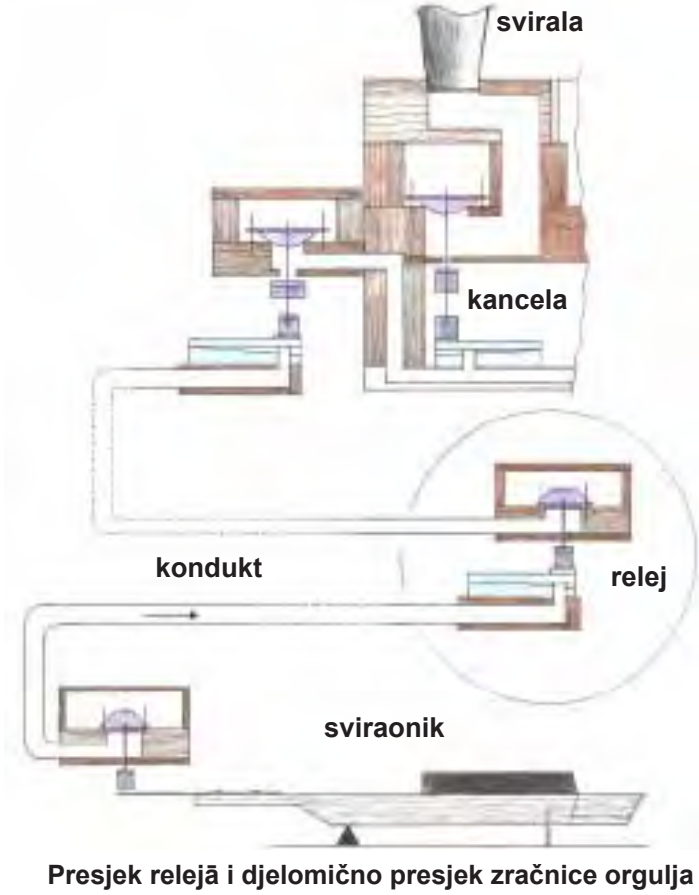

Presjek relejā i djelomično presjek zračnice orgulja crkve Svetoga Vlaha.

Mijeh je standardne izvedbe: crpeći mijeh s jednim naborom prema unutra pokreće se nožnom polugom. Spremište ima dva nabora: jedan prema unutra a drugi prema van. Srednja daska povezana je s gornjom daskom i osnovom pomoću željeznih poluga (škare). Postoji i sigurnosni ventil koji se otvara kad visina spremišta dosegne gornju granicu. Mijeh se opskrbljuje zrakom pomoću centrifugalnog ventilatora na elektromotorni pogon.

Svirale. Otvorene kovinske svirale imaju na stražnjoj strani svitak za ugađanje. Otvorene drvene svirale ugađaju se pomoću drvene pomicaljke utaknute u prozorčić. Poklopljene

Manuali i pedal orgulja zborne crkve Sv. Vlaha.
Snimio Božo Gjukić.

svirale ugađaju se promjenom visine čepa ili kape (ako je kapa ili pomicaljka niže, ton je viši, i obrnuto). Raspored svirala na zračnici prvoga manuala je amfiteatralan. Sprijeda su najveće svirale koje se postupno spuštaju prema hodniku za pristup orguljaru. Međutim, zbog skučenosti prostora onemogućen je pristup sa stražnje strane zračnice te takav raspored svirala još više otežava pristup. Sve drvene svirale premazane su iznutra crvenosmeđom bojom radi boljeg brtvljenja.

Orgulje u zbornoj crkvi Svetoga Vlaha još uvijek ispunjavaju prostor Parčeve crkve svojim autentičnim zvukom. Namijenjene su isključuvo liturgijskoj uporabi no uz neke preinake i popravke mogle bi se osposobiti i za održavanje koncerata. Raspored orgulja i pneumatski prijenos pravi su primjerak gradnje orgulja tipične za početak XX. stoljeća.

Zbog neredovita održavanja ove su orgulje u prilično lošem svirnom stanju te više ne pružaju ono što bi trebale za dostojanstvenije bogoslužje.

Njihov zadnji veći popravak obavljen je prije petnaestak godina. Tada je poznati njemački orguljar Wolfgang Julius Braun izmjestio svirale II. manuala iz prozorske niše u kojoj su se do tada nalazile, u novoizgrađeni ormar. Taj se ormar i danas nalazi neposredno iza glavnoga oltara u crkvi. Osim toga, potpuno je ukinuo crescendo-papučicu kojom su se do tada postupno uključivali registri, od posve tihoga (*piano*) zvuka do punoga, fortissimo (*tutti*) orguljskog zvuka. Još je postavio i LED-indikatorske lampice povrh registarskih manubrija kako bi se jasnije uočila uključenost/isključenost pojedinog registra.

Ove orgulje, kao i svake druge, zahtijevaju redovito održavanje i ugodbu. Nažalost, protok vremena, nepostojanje stalnoga zbora zborne crkve Sv. Vlaha i izostanak stalnog ulaganja doveli su ovaj prelijepi instrument do stanja prilične zapuštenosti. Temeljitom restauracijom ove bi se orgulje mogle urediti čak i za koncertnu izvedbu. Odlična akustika u crkvi, baš kao i prekrasno orguljsko kućište, a i sam središnji položaj crkve u povijesnoj jezgri, u srcu „Grada od kamena i sunca“ doprinijeli bi boljem upoznavanju, predstavljanju i popularizaciji kršćanske glazbene baštine i predaje te orgulja kao instrumenta u našem Gradu.

* liječnik i orguljaš iz Dubrovnika; dkanezg@gmail.com
** orguljaš zagrebačke prvostolnice; nevenkraljic@hotmail.com

Pjevalište Svetoga Vlaha s kućištem orgulja

Danuta Misiuda*

Zborna crkva Sv. Vlaha u Dubrovniku kulturno je dobro i spomenička cjelina najviše kategorije, osobite kulturnopovijesne i umjetničke vrijednosti, a za sam Grad ima naročito značenje kao hram posvećen njegovu vjekovnom zaštitniku i zagovorniku.

U svetištu, koje je žarište crkve, nalaze se dvije istaknute cjeline crkvene opreme nastale namjenski, upravo za ovaj prostor tijekom prve četvrtine XVIII. stoljeća, u oblicima zrelobaroknog stilskog izraza – glavni oltar, posvećen svetom zaštitniku Grada i čitave Republike, i orgulje u raskošno rezbarenom pozlaćenom kućištu s pripadajućom korskom ogradom. Izrađene i postavljene 1720. godine, ubrzo nakon završetka izgradnje crkve, kućište i ograda rad su talijanskih majstora – drvorezbara i pozlatara braće Vissiani i dubrovačkoga slikara Petra Matejevića–Mattei.

Drveno kućište orgulja (5,5 x 3,8 m), izrazito ukrasnog zamisla, jedno je od najljepših baroknih kućišta u Hrvatskoj, a s ogradom pjevališta (4,5 x 6,7 m), urešenom na isti način, čini jedinstvenu cjelinu smještenu u dnu svetišta crkve Sv. Vlaha.

Donji dio, jednostavna pravokutnog oblika, pogledu je zaklonjen ogradom pjevališta i zatvoren vratima koja omogućuju pristup mehanizmu orgulja.

Gornji, ukrasni dio u osnovi je pravokutnog oblika.

Dvije snažne volute u obliku puža nose profilirani vijenac, u sredini ukrašen biljnim motivima. Nad njim se, s obje strane otvora za svirale, nalaze bogato rezbareni ukrasi sastavljeni od donjega, pužolikog oblika i gornjega, akantova lista savijena u obliku slova S. Kućište završava kruništem, ispunjenim rezbarenim ukrasnim motivima akanta, vitica, pužolikih i školjkastih oblika i kerubinskih glavica.

Kao što je uobičajeno na baroknim kućištima orgulja, i na ovima su likovi anđela svirača. Dvojica anđela stoje uz prospekt sa sviralama, a druga dvojica sjede na kruništu držeći rezbarene trublje i malene knjige.

Rezbareni pozlaćeni detalji ograde pjevališta.
Snimio Jurica Škudar.

Rezbareni pozlaćeni detalj kućišta orgulja.
Snimio Jurica Škudar.

Ograda pjevališta, razvedenog, višestruko lomljenog tlocrtnog oblika, proteže se čitavom širinom svetišta. Sastoji se od središnjega, izbočeno zaobljenog dijela i od bočnih stranica sastavljenih od po dvije ravne plohe spojene pod tupim kutom. U sredini svake plohe ograde nalazi se po jedna slika (ukupno ih je sedam) tematski vezana uz život sv. Vlaha odnosno glazbenu umjetnost. Oko slika profilirani su okviri i nizovi biljnih ukrasa. Spojevi bočnih ploha istaknuti su okomitim festonima, sastavljenim od raznovrsnoga lišća i voća. Gornji i donji dio oplošja istaknuti su višestruko profiliranim vijencima. Nad središnjom, zaobljenom plohom ističe se motiv školjke od koje se spuštaju bogato rezbarene girlande. Nad bočnim ravnim plohama rešetkaste su pregrade, urešene također motivima školjki, voluta i biljnim ukrasima.

Podnožje ograde ljevkastog je oblika, sužava se prema sredini i oslanja na profiliranu kamenu konzolu. I taj je dio ukrašen rezbarijama s motivima stiliziranog akanta, školjki i voluta.

Investitori radova na kućištu orgulja i pjevalištu s početka XVIII. st., a slijedom toga i barokni majstori, izvođači radova, pri ukrašavanju ove cjeline nisu nimalo štedjeli. Čitavo kućište orgulja kao i ograda pjevališta bogato su pozlaćeni na svim svojim dijelovima, kako na konstruktivnim nosivim elementima tako i na ukrasnim rezbarijama.

U svom su radu majstori–pozlatari primijenili poliranu, sjajnu pozlatu obradivši tako sve profilirane vijence, volute, akantovo lišće, školjke, girlande i festone, dok su ravne plohe konstruktivnih dijelova pozlaćene tehnikom nesjajne pozlate i djelomice puncirane. I boja puti anđela svirača prikazana je nesjajnom pozlatom, a kosa, draperije i glazbeni instrumenti poliranom pozlatom.

Izmjenjujući tako dva tipa pozlate barokni su majstori postigli ravnotežu i sklad razigranih, dinamičnih i iskričavih rezbarenih ukrasa s jedne te mirnih, ravnih, nosivih elemenata konstrukcije s druge strane.

Orgulje i pjevalište u svetište su postavljeni kratko nakon završetka gradnje crkve, na što upućuje godina 1720. upisana u kredni sloj pri vrhu lijeve volute na postamentu kućišta. Uz taj se broj naziru još neka slova i znakovi,

Godine 1720. i 1880. urezane u kredni sloj.
Snimio Jurica Škudar.

međutim, zbog nepovratnih oštećenja, nije moguće točno pročitati o čemu je riječ.

Drvorezbarske i pozlatarske radove izveli su talijanski majstori Valentino Vissiani i njegov brat koji, kao i slikar Matejević, tih godina rade i u riznici prvostolnice Sv. Marije Velike, najvažnijem i najkompleksnijem dubrovačkom umjetničkom projektu 20-tih godina XVIII. st. Usporedba rezbarenih oblika i motiva kao i tehničkih rješenja u Riznici i na cjelini orgulja i pjevališta u crkvi Sv. Vlaha nedvojbeno potvrđuje tu atribuciju.

Sve slike na ogradi pjevališta rad su domaćega, dubrovačkog slikara Petra Matejevića (1670.–1726.) koji je započeo nauk kod slikara Benka Staya, a nastavio potom u Mletcima i Napulju. Utjecaj toga školovanja osjeća se u svim njegovim radovima, u kojima se isprepliću mletački maniristički kolorit s dekorativnim elementima napuljskog baroka.

Na kućištu orgulja ispisana je još jedna godina: 1880., s desne strane postamenta, ispod vijenca, što bi odgovaralo godini jedne od obnova ovog spomenika.

Fonički dio orgulja restauriran je 2001. godine pod vodstvom specijalista-restauratora instrumenta Wolfganga Brauna.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvat na kućištu orgulja i ogradi pjevališta, kontinuirano je trajao od 2003. do 2008. godine. Proveo ga je Hrvatski restauratorski zavod, a platilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Radovima su bili obuhvaćeni svi konstruktivni, ornamentalni i figuralni dijelovi kućišta i ograde, što je uključivalo: dezinsekciju, uklanjanje nečistoće, čađe i mjestimičnih skorašnjih naliča, podljepljivanje odignutog krednog sloja s pozlatom, rezbarenje nedostajućih detalja, polaganje kredno-tutkalne podloge, priprema podloge za pozlatu, pozlaćivanje i retuš pozlate 22-karatnim zlatnim listićima i zlatnim prahom, ponavljajući time izvorni način ukrašavanja i tradicionalnu tehnologiju.

U radnoj su skupini sudjelovali restauratori-konzervatori: Danuta Misiuda, Lejla Koščević, Tjaša Kolačko, Ivana Pegan Baće, Vanina Topić, Antun Deglin, Juraj Ivandić, Josip Cvrtila, Krešimir Valentak i Jurica Škudar.

konzervatorica–restauratorica iz Zagreba; dmisiuda@h-r-z.hr

Obnova zborne crkve Sv. Vlaha

Sanja Krželj*

Barokna crkva Sv. Vlaha, zaštitnika grada Dubrovnika, sagrađena je na mjestu starije crkve izgorjele u požaru 1706. godine. Gradio ju je mletački meštar Marino Gropelli od 1706. do 1715. Tlocrt crkve ima oblik pravilnoga križa upisanog u četverokut s produženom apsidom. Po sredini crkve je kupola, koja leži na plitkom tamburu, oslonjenom preko pandantiva na četiri luka koji nose kvadratnu bazu. Konstrukciju središnje kupole nose četiri stupa s kompozitnim kapitelima. Bočno su bačvasti svodovi oslonjeni na središnje kamene stupove i bočne pilastre uz nosive vanjske zidove. Iznad sjevernoga (ulaznog) i južnog traveja, nad kvadratnim bočnim prostorima, podignute su četiri male slijepe kupole nevidljive izvana. Crkva ima tri ulaza, a glavno, sjeverno pročelje, bogato je ukrašeno skulpturama, profiliranim vijencima, vitrajima i drugim elementima dekora kamene plastike. Rustičnim postamentom i kamenom balustradom, dominira prostorom Luže, čineći prepoznatljivu sliku i glavni scenski prostor urbanoga interijera Grada.

Crkva je oštećena u potresu 1979. godine, a u ratu 1991. i 1992. oštećena je pogodcima projektila, najjače na krovu i sjevernome pročelju.

Zadnjih su godina uočene i duž cijeloga zida uz pilastar praćene vertikalne pukotine po sredini istočnoga i zapadnog pročeljnog zida koje ukazuju na jača konstruktivna oštećenja.

U razdoblju nakon Domovinskog rata do danas obavljeni su razni radovi sanacije i restauracije lokalnih oštećenja, izvršena su geomehanička istraživanja strukture i kvalitete temeljnog tla, obavljena su arheološka iskapanja oko crkve, a sve radi utvrđivanja položaja ranijih struktura, tj. prvobitnih građevina koje u zoni temeljenja utječu na projekt statičke sanacije. Nakon obavljenih istražnih radova, izrađen je projekt konstruktivne sanacije kao i

Gornji dio pukotine koja se proteže duž cijeloga istočnog, vanjskog konstruktivnog, zida crkve Sv. Vlaha - prije obnove.

Kupola crkve Sv. Vlaha tijekom obnove.

Olovni krov kupole Sv. Vlaha nakon obnove.

elaborat konzervatorsko-restauratorskih radova u interijeru i eksterijeru po kojemu se, u fazama, izvode radovi na crkvi.

Tijekom 2008. Lokošek projekt d.o.o. iz Zagreba napravio je Izvedbeni projekt sanacije crkve Sv. Vlaha, a Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba *Elaborat sanacije i konzervatorsko restauratorskih radova na kamenoj plastici crkve Sv. Vlaha u Dubrovniku* – grafička dokumentacija. Troškovnik radova obuhvaća: građevinsku sanaciju, konzervatorsko-restauratorske radove na kamenoj plastici pročelja i unutrašnjosti crkve te konzervatorsko-restauratorske radove na vitrajima crkve Sv. Vlaha. Za navedene radove 18. studenoga 2008. ishođena je Potvrda glavnoga projekta od Upravnog odjela za izdavanje i provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje Grada Dubrovnika te rješenje Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku od 6. ožujka 2002.

Tijekom 2008. i u prvoj polovini 2009. obavljeni su konzervatorsko-restauratorski i konstruktivni radovi na sjevernom pročelju crkve. Radove je izvodio Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba i Građevinar-Quélin d.d. iz Dubrovnika. Vrijednost je radova iznosila 1,297.120 kn.

Prema navedenim projektima, troškovniku i dozvoli tijekom 2009. i 2010.g. provedene su konstruktivne sanacije (kupola, preslica, krov, ojačanje gornje zone zidova) s konzervatorsko-restauratorskim radovima na kamenoj plastici sjevernoga pročelja i prilaznog platoa crkve. Radove su nakon provedena natječaja izveli Građevinar-Quélin d.d. iz Dubrovnika i Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba. Ukupna vrijednost radova iznosila je 2.355.894,44 kn, a platilo ih je, najvećim dijelom, Društvo prijatelja dubrovačke starine.

Potkraj 2010. proveden je otvoreni postupak javne nabave za potpisivanje okvirnog sporazuma koji obuhvaća dovršetak svih konstruktivnih i konzervatorsko-restauratorskih radova na kamenoj plastici te vitrajima za sve preostale radove (istočno, južno i zapadno pročelje, te unutrašnjost crkve). Dana 5. listopada 2011. sklopljen je Okvirni sporazum za izvođenje radova na crkvi sv. Vlaha sa tvrtkom Hedom d.o.o. iz Zagreba, kao najpovoljnijim ponuđačem, na iznos od 8,909.246 kn, a temeljem toga sklopljen je 2011. prvi ugovor o izvođenju radova konstruktivne sanacije te konzervatorsko-restauratorskih radova na istočnom pročelju, a sve prema Troškovniku prve faze radova na crkvi Sv. Vlaha.

Vrijednost ugovorenih radova prve faze je 1,256.202 kuna, radovi su dovršeni 15. lipnja 2012., a plaća ih Društvo prijatelja dubrovačke starine.

Ovisno o osiguranim sredstvima Društva prijatelja dubrovačke starine u drugom polugodištu 2012. moći će započeti radovi konstruktivne sanacije zapadnog i južnog pročelja u iznosu oko 2 milijuna kuna, koji bi se završili potkraj 2013.

Istražni radovi u crkvi: uzorkovanje za kemijsku analizu štetnih soli. Snimio Jurica Škudar.

Ako se osiguraju potrebna sredstva od Društva prijatelja dubrovačke starine, tijekom 2014. planiramo započeti radove u unutrašnjosti crkve (oko 5,6 milijuna kuna) koji se planiraju završiti za dvije godine.

Ukupno potrebna sredstva za dovršenje radova konstruktivne sanacije i pratećih konzervatorsko-restauratorskih radova po projektu i okvirnom sporazumu, u razdoblju od 2012. do 2015. godine iznose 8,6 milijuna kuna.

arhitektica, koordinatorica radova na Svetome Vlahu
u ime Zavoda za obnovu Dubrovnika; sanja.krzelj@zod.hr

Statistika Župe na kraju 2011.

U godini od upućenja Gospodinova 2011., Gradski župni ured Gospe Velike u Dubrovniku u matice je unio 61 krštenje, 102 vjenčanja i 16 sprovoda. Osim toga u Župi je bio 21 prvopričesnik, a 39 ih je primilo potvrdu.

Ženidbi je 108% više nego prije 10 godina (2001.) i 50% više nego 2004. No, vrlo malo mladenaca ostaje živjeti na području Župe tako da taj broj svjedoči o osvjedočenju novih supružnika da su upravo dubrovačke crkve zbog svoga sklada prikladna mjesta da se jedno drugome zavjetuju.

Krštenja je 85% više nego 2004., 65% više nego 2005., 110% više nego 2006., 53% više nego 2007., 36% više nego 2008., 69% više nego 2009. i 61% više nego 2010. I tu je zavladala neka vrsta mode, po uzoru na vjenčanja. Kanon 857 § 2 propisuje: „Neka bude pravilo da se odrasla osoba krsti u svojoj župnoj crkvi, a dijete u vlastitoj župnoj crkvi roditelja, osim ako drukčije savjetuje opravdan razlog“. Vlastitoga župnika, župu i župnu crkvu svatko stječe prema prebivalištu ili boravištu, tj. boravljenjem na području neke župe s nakanom da se ondje ostane najmanje tri mjeseca.

Nažalost, rastuće brojke krštenja i ženidbi ne odražavaju demografsko stanje u Župi. Posebno zabrinjava što je prvopričesnika u 2011. bilo 19% manje nego u 2009., 16% manje nego u 2008. i 2007., 38% manje nego 2005. i 2004., 46% manje nego 2003. i 52% manje nego 2002. A broj prvopričesnika najpouzdaniji je statistički podatak o tome koliki je pomladak župe.

I krizmanika je manje nego proteklih godina: 3% manje nego 2010., 9% manje nego 2009., 13% manje 2008., 5% manje nego 2006., 28% manje nego 2005., 11% manje nego 2003., 28% manje nego 2002. i 25% manje nego 2001.

U stolnoj, ujedno i župnoj crkvi Gospe Velike podijeljeno je oko 34.500 pričesti što znači tjedni prosjek od 663 pričesti.

Prema podatcima don Tome Lučića, u zbornoj crkvi Svetoga Vlaha tijekom 2011. slavljeno je ukupno 1095 svetih misa i na njima podijeljeno 34.100 pričesti, što znači tjedni prosjek od 656 pričesti.

Prema podatcima fr. Stipe Nosića, u crkvi Male 2011. slavljeno je oko 980 redovitih i oko 50 hodočasničkih sv. Misa s ukupno oko 55 tisuća sudionika, a podijeljeno je oko 40 tisuća pričesti.

Blagoslov Gradske vijećnice 11. siječnja 2012.

Prema podatcima fr. Marka Bobaša, u bijelijeh fratara (crkvi Sv. Dominika) slavljeno je 798 Euharistija tijekom 2011., hostije ne broje.

Poglavar dubrovačke isusovačke zajednice o. Pero Nikolić javio je da ne prate i ne bilježe podatke o broju Misa i podijeljenih pričesti.

Blagoslov Gradske vijećnice

don Stanko Lasić*

Gospodine gradonačelniče, gradski vijećnici i zaposlenici, braćo i sestre!

Nova godina vodi nas ususret novim poslovima, doživljajima, uspjesima, kušnjama i trpljenjima. Poput dobroga prijatelja Nova godina dolazi nam šapnuti da ne dopustimo da nam dani prolaze prazni. Ona bi nam htjela reći kako idemo ususret vremenu koje nikad ne će proći, a to je vječni život. Vrijeme nije neki usud, sudbina, koja nas okiva ledenim hodom prema smrti, nego topla ruka koja nas želi voditi u život za koji se ovdje neprestano spremamo i gdje ćemo doživjeti ispunjenje svega onoga čemu smo se ovdje uzalud nadali. Nova godina će nam šapnuti da je vrijeme u Božjoj ruci.

Svećenički blagoslov koji je uzet iz *Knjige brojeva* 6, 24-26, a čita se u Misi na Novu godinu sadržava trostruko zazivanje Gospodinova imena: „Neka te blagoslovi Gospodin i neka te čuva. Neka te Gospodin licem svojim obasja, milostiv neka ti bude. Neka pogled svoj Gospodin svrne na te i mir ti donese.“

Zar ima sadržajnije i ljepše čestitke na početku godine?

U riječima: **Neka te Gospodin blagoslovi** nalazi se na prvom mjestu zdravlje koje nam je potrebno za kvalitetan život i uspješan rad., zatim vedro raspoloženje koje obogaćuje obiteljski i društveni život, radnu energiju kojom promičemo gospodarski, kulturni i općedruštveni napredak, životni optimizam kojim zračimo pozitivne silnice tako potrebne u našem okružju. U molitvi za zdravlje uključena je ne samo prošnja nego i zahvala Bogu koji nas obdaruje zdravljem ne samo u našim fizičkim i tjelesnim organima nego se to odnosi i na zdrav i ispravan pogled na život, zdravo radno ozračje, zdrave odnose među suradnicima, u obiteljima, široj zajednici.

Neka te Gospodin čuva. Puno je izazova, opasnosti, stresova, poroka, napasti na našim životnim putevima i svakomu treba barem jedan anđeo čuvar koji će nas pratiti i čuvati ne samo dok mirno hodamo nego i kad se vozimo kopnom i morem ili letimo zrakom.

Neka Ti Gospodin bude milostiv. U svakodnevnom životu potrebno nam je Božje oproštenje naših propusta, pogrešaka i grijeha kako bismo učili praštati drugima i primali isprike od drugih.

I mir ti donese. Mir u savjesti, mir u obitelji, mir na radnom mjestu, mir u uredu, društvenoj zajednici, mir u svijetu, trajna je božićna i novogodišnja poruka koju treba osluškivati i širiti.

Poslije dobrih i plemenitih želja dolazi čestitka na svim postignutim rezultatima tijekom dosadašnjeg mandata na dobro svih građana ovoga Grada. Treba se nadati da će ova

godina biti još uspješnija ne samo u turističkom i gospodarskom pogledu nego i u onom duhovnom i kulturnom. Godina Caritasa koja je ideja vodilja ove godine pružit će nam priliku da se iskažemo na humanitarnom i karitativnom planu, da osmislimo nove projekte i osluhnemo potrebe onih kojima je naša pomoć nužna da prežive, da ne klonu, da osjete da nisu sami. Ovaj Grad ima vjekovnu humanitarnu tradiciju od ustanova kakvih je malo u Europi i svijetu: Nahodište, Domus Christi, Popovski zbor, Blago djelo i drugih do najnovijih poput Doma Maslina, Doma umirovljenika, Pučke kuhinje, Crvenoga križa, Doma za osobe s posebnim potrebama, civilnih udruga i zaklada.

Osobitu brigu treba posvetiti djeci i mladima, pokloniti im više vremena, pružiti im prostor za sadržajna druženja, zabave i opuštanja i s više nadzora brinuti za njihove večernje izlaske koji se nažalost produžuju do jutarnjih sati kako bi ih očuvali od opasnosti koje sve to češće imaju kobne završetke. Svaki život je dragocjen, a život mladih ljudi je još dragocjeniji.

Bože daj, da ova godina koja ima jedan dan više bude preskočna u smislu da preskočimo mnoge negativnosti, sukobljavanja i lažne optužbe i uputimo se pravim putem koji vodi istinskim ciljevima i kršćanskim vrednotama i idealima!

U Gradskoj vijećnici u Dubrovniku 11. siječnja 2012.

Katedralni ministranti na Blidinju

don Stanko Lasić

Skupina od devet dječaka koji poslužuju kod oltara u dubrovačkoj Katedrali, pod vodstvom gradskoga župnika provela je dva dana na skijanju i sanjkanju, 13. i 14. siječnja 2012. na Blidinju. To je njihovo drugo zimsko zborovanje u kući župnika iz Jablanice don Ivana Zovka koji u svoju obiteljsku kuću rado prima mlade ljude i uči ih skijati bez ikakve novčane naknade. U kući se može smjestiti petnaestak osoba s punim pansionom, a ispred kuće je vrlo pogodno skijalište za početnike s liftom, a svima je osigurana i potpuna oprema za skijanje. Don Ivan je dobro poznat u Gradskoj župi jer već treću godinu pomaže u blagoslovu kuća. Ovaj put snijega je bilo oko četrdeset centimetara, a vrijeme je bilo vrlo pogodno za skijanje i sanjkanje.

Uz sportski program ministranti su dan započinjali molitvom i svetom Misom, a u večernjim satima molili su krunicu i zabavljali se igrama te uz harmoniku koju odlično svira don Ivan pjevali crkvene i zabavne pjesme. Mladima je bilo zanimljivo boraviti u seoskoj kući sa skromnim namještajem i sanitarnom opremom, ali uz tri dobra štednjaka na drva bilo je toplo, ugodno i veselo.

Na putu do Blidinja mladi Dubrovčani posjetili su novi Stari most u Mostaru i druge znamenitosti, a na povratku su prošli pokraj smrznutog jezera na Blidinju, kroz Rakitno, Posušje, Grude, Ljubuški te se u Neumu kratko pogostili.

U malo dana, s vrlo malo novčanih sredstava, uz velikodušnoga domaćina, dobroga vozača Ivana Batinića i u pratnji prof. Josipa Žuvele, mladi su se Dubrovčani puni najljepših dojmova sretno vratili u Grad da s roditeljima i prijateljima podijele radosne doživljaje.

Obnovljeni ekumenski hod počeo je u Katedrali

Problem. „Razdijeljenost kršćana otvoreno proturječi Kristovoj volji, ona je sablazan svijetu i nanosi štetu najsvetijoj zadaći: naviještanju Evanđelja svemu stvorenju.“ Tim je riječima 21. po redu ekumenski sabor godine 1964. upozorio sve katolike. Od tada, s Drugim vatikanskim saborom, Katolička se Crkva nepovratno obvezala ići ekumenskim putem.

Put prema rješenju. *Ekumenizam* označava:

- pothvate i zbivanja kojima se promiče jedinstvo kršćana,
- sve napore da se uklone riječi, sudovi i djela koji po pravednosti i istini ne odgovaraju stanju odijeljene braće te tako otežavaju odnose;
- vjerničke skupove kršćana iz raznih Crkava ili zajednica i na njima započet razgovor stručnjaka, u kojem svaki objašnjava učenje svoje zajednice.

Po takvom dijalogu svi stječu istinitiju spoznaju nauke i života te pravednije vrjednovanje kršćanskih zajednica. Tada te zajednice postižu i širu suradnju koja se zahtijeva od svake kršćanske savjesti radi zajedničkoga dobra te se sastaju na jednodušnu molitvu i propituju svoju vjernost Kristovoj volji.

Istina bez vrijeđanja. U ekumenskome duhu izbjegava se pravne izraze koji se mogu shvatiti pogrdno pa se umjesto raskolnici (shizmatici) radije govori odijeljena (razjedinjena) braća. Polazeći od volje Osnivača i sadržaja svoje vjere, kršćani drže da postoji samo jedna jedina Crkva koju je osnovao Isus Krist. Ona nije isto što i Katolička ili Pravoslavna Crkva. Katolici vjeruju da Kristova Crkva opstoji u Katoličkoj Crkvi. No, svrha ekumenizma nije *prozelitizam* (obratiti druge na svoju vjeroispovijest) nego zajedno moliti i raditi da nas Bog, a ne mi sami, povede na put punoga jedinstva. Središte pravoga ekumenizma jest vjera u kojoj čovjek susreće istinu koja se otkriva u Božjoj Riječi. Nespojivo je s ekumenskim nastojanjem etiketirati kršćane drugih vjeroispovijesti da su krivovjerci (heretici).

Pojam Crkva u množini može se odnositi samo na određene partikularne Crkve. Izraz *sestrinske Crkve* znači isključivo mjesne Crkve (ili grupacije mjesnih Crkvi, primjerice patrijarhata ili metropolija) između sebe (primjerice: Dubrovačka, Rimska, Ruska Crkva). „Jedna, sveta, katolička i apostolska“ sveopća Crkva nije sestra nego *majka* svih mjesnih Crkvi. Sestrinskim se Crkvama nazivaju i ne-katoličke Crkve koje su očuvale biskupstvo (sveti red) i Euharistiju (Pravoslavne, Starokatolička) dok zajednice kršćana koje to nemaju (Evangelička, Reformirana, Pentekostna...) sadržajno nisu Crkve nego *crkvene zajednice*, bez obzira kako se nazivaju.

Katolički pogled na pravoslavne. Bogu se obraćamo istim riječima Očenaša, štujemo istoga jedinoga Boga u tri osobe, imamo istoga Spasitelja Isusa Krista, dijelimo istu vjeru koju izričemo u Nicejsko-carigradskome vjerovanju. Priznajemo Predaju (tradiciju) kao izvor Objave, imamo istu Bibliju i apostolsko naslijeđe, sveti red koji polaganjem

ruku (*rukopoloženjem*) na izabrane službenike seže do apostola. Molimo se njegovoj presvetoj Majci Bogorodici Djevici Mariji, utječemo zagovoru Božjih ugodnika, anđela i svetaca (*svetitelja*), postimo petkom, palimo svijeće i tamjan. Imamo iste sakramente (pravoslavni krizmu uvijek dijele odmah nakon krštenja), slavimo Misu ili Euharistiju (*božansku liturgiju*), Evanđelje (*Jevanđelje*) slušamo stojeći, pristupamo oltaru (*časnoj trpezi*) radi pričesti (*pričešća*). Postoje stanovite stegovne (disciplinske) razlike, primjerice oko ženidbe i njezine rastave, ali neslaganja u učenju o moralu nema. Preostalo je jedno jedino prijeporno pitanje dogmatske naravi (onoga što se vjeruje), a to je položaj pape, rimskoga biskupa.

Stanje na hrvatskome jugu. Pravoslavna crkvena općina u Dubrovniku djeluje od 1790. godine, a vjernici se od 1877. okupljaju uz crkvu Sv. Blagovještenja u Ulici od Puča. Zajednica pravoslavnih vjernika u Dubrovniku najveća je žrtva srpsko-crnogorskih zavojevača na Dubrovnik 1991.–1992. jer je neko vrijeme bila bez dušobrižnika, mnogi su njezini članovi uoči, tijekom ili nakon rata odselili, a pravoslavne bogoštovne i druge zgrade nemilice su oštetili projektili i granate JNA. Mnogi su topnici sa Žarkovice, Bosanke i iz zračne luke valjda mislili da tuku po „njima“ (Hrvatima, katolicima), a zapravo su bombardirali svoju braću u vjeri i vjerske svetinje svojih predaka, ako ne i svoje. Trebinje i Beograd su se prema Srbima i pravoslavnima u Dubrovniku u mnogočemu ponijeli maćehinski.

Ratna razaranja, drugi zločini okupatorske vojske i izostanak pravde na ljudskome sudu da se utvrdi tko je sve pojedinačno kriv za uništavanje Grada sv. Vlaha, ubijanje i ranjavanje njegovih stanovnika, bez obzira na vjeru i narodnost, pojačali su kolektivističku taborsku podjelu na „naše“ i „njihovo“ (nacionalno, vjersko i civilizacijsko), i potisnuli svijest o svemu onomu što je katolicima i pravoslavnima zajedničko: od istih posljedica bezbožnoga komunizma, izazova relativizma, sekularizacije i globalizacije, do istoga Suca koji će nas suditi, ali i božanske moći koju je Krist dao apostolima da praštaju grijehe, a sve svoje učenike naputio da moleći, sami sebe poučavaju: „Oprosti nam duge naše, kako i mi otpustismo dužnicima svojim“ (*Matej* 6, 12). Trebala su proći dva desetljeća da dva mlada predvodnika sestrinskih Crkava pozovu svoje vjernike na zajedničku molitvu za jedinstvo Kristove Crkve uvjereni da nema druge, da utvrde kako je dijalog među razjedinjenim Crkvama moguć, što su svojim dolaskom potvrdili kršćani obaju obreda i vjeroispovijesti koji su ispunili stolnu crkvu 18. siječnja 2012.

Vršnjaci i kolege. Katolički dubrovački biskup Mate Uzinić i pravoslavni hercegovački biskup Grigorije Durić nisu samo predvodnici sestrinskih Crkava, subraća u biskupstvu, teolozi po obrazovanju, nego su bliski i po dobi, isto su godište (1967.), obojica djeluju na graničnim područjima svojih Crkava, obojica u svojim biskupijama imaju premalo svećenika, obojici turizam odvlači puk od vjerničke prakse.

Početak suradnje. Još je na ručku u Sv. Klare, nakon biskupskoga ređenja 19. ožujka 2011., episkop Grigorije

Pravoslavni i katolički svećenici i biskupi na Ekumenskoj molitvi u Gospi 18. siječnja 2012.
Snimila Marija Đurović.

rekao da se stidi zbog srpsko-crnogorske agresije na Dubrovnik. Nakon toga dva su se biskupa susrela i dogovorila da se dubrovački pravoslavni kršćani uključe u program Dana kršćanske kulture u Dubrovniku i da se u Katedrali održi ekumenski skup:

Molitva za jedinstvo kršćana 18. siječnja 2012. Bio je to događaj koji je otvorio novu stranicu u katoličko-pravoslavnim odnosima ne samo u Dubrovniku nego i u širem okruženju odjeknuvši u više država. O tom je događaju u emisiji *Nedjeljom u dva* na Hrvatskoj televiziji 24. lipnja 2012. biskup Grigorije Durić rekao: „Katedrala nije bila prepuna, ali je bila puna. Dogodila se atmosfera koju nije moguće prenijeti. Izrekao sam pripremljeni govor tumačeći što znači oproštenje. Naravno, misleći na to što se dogodilo u ratu, na tu strašnu nesreću, na to bombardiranje Dubrovnika. Ja sam to proučio, pitao sam ljude koji su bili vojnici na strani JNA, pa kasnije srpsko-crnogorskoj. Neki su mi rekli: bombardirali smo Grad, obrana je bila nikakva, ne znam zašto smo to radili. Ljudi su ubijani u Gradu, nevini, civili. Vojnička logika (naših tamo ima deset posto, njih je devedeset posto – udri po svima!), za mene je kao biskupa nemoguća. Jer znam da svaka smrt za majku toga djeteta ili čovjeka koji pogine predstavlja gubitak cijeloga svijeta i cijelog života. Samo da su se ljudi uplašili od toliko pucanja – bio bi to strašan zločin. A kamoli što su ljudi ginuli, što su stradale prelijepe zgrade, što su plakala djeca, što su ljudi bježali... Dakle, to je morao netko reći. Ja sam imao hrabrosti to kazati i nikad ne ću ni za milimetar uzmaknuti od tog kazivanja. Znam zašto sam to rekao i mogu to braniti kao kršćanin, inače nisam kršćanin.“

Biskupi se ne mogu ispričavati za zlodjela u ime svojih naroda, nego samo kao pripadnici svojih naroda. Kao čestiti ljudi i duhovni predvodnici mogu i moraju žaliti zbog djela onih pripadnika svoje Crkve koja su nedostojna kršćanskog imena. Episkop Grigorije Durić javno je to izrekao radi potpune iskrenosti i jasnoće.

Katedralna župa ponosna je što je bila domaćin ovome slavlju kojim je obnovljen ekumenski hod u jugoistočnoj Europi.

Oprostite!

VLADIKA GRIGORIJE DURIĆ*

U ime Oca, i Sina, i Svetoga Duha!

Preuzvišeni oče Biskupe, prezbiteri, đakoni i vjerni narode, ovdje sabrani!

Prihvatio sam poziv – meni iznimnu čast – preuzvišenoga biskupa, načelnika Crkve Dubrovačke da vam na ovome svetom mjestu, u katedrali Blažene Djevice Marije, uputim nekoliko riječi o ovoj važnoj temi. Ni jednoga trenutka ne zaboravljam koliko je ozbiljan izazov i kakvu odgovornost nosi svaka izgovorena riječ. Dovoljno je podsjetiti se koliko je stoljeća prošlo, a da kršćani Istoka i Zapada nisu razgovarali blisko i otvoreno, u crkvenoj atmosferi, želeći da u svemu, a prije svega u međusobnim odnosima, budu učenici Krista Gospodina koji nam je dao novu zapovijed: da ljubimo jedan drugoga kao samoga sebe. Dao nam je zapovijed o apsolutnoj i savršenoj ljubavi tražeći od nas istodobno i minimum i maksimum. Minimum: da volimo one koji nas vole, i maksimum: da volimo i one koji nas ne vole. Tako nas je naš Bog i Učitelj uzdigao do najvišega mogućeg zvanja koje čovjek može imati: da budemo njegovi ljubljeni učenici i propovjednici njegova Evanđelja. A propovjednik Evanđelja trebao bi biti blagovjesnik novosti koju Krist donosi u svijet, propovjednik i ispovjednik blagovijesti o novom etosu darovanom od Krista, o etosu i načinu života koji praštanjem i ljubavlju poražava zlo preobražavajući ga u dobro.

Mogao bih, braćo i sestre, govoriti dugo, vraćati se u povijest podsjećajući se mnogih i značajnih stvari, mogao bih vam pričati o umjetnosti koja nas spaja i o onome što nas razdvaja ili čak o budućnosti, ali to bi bilo samo moje viđenje. Jer budućnost je u Božjim rukama. I sud je u Božjim rukama. Kršćanska etika, ako bismo je htjeli najsažetije izraziti, etika je praštanja i neosuđivanja.

Zato želeći izbjeći suvišne riječi, a očuvati toplinu ovog susreta, ne nalazim bolju i snažniju riječ od one koja je našla svoje mjesto i u samoj božanskoj liturgiji i našoj najvažnijoj molitvi Očenašu. A ta riječ je uvjet za kršćanski život. Ona je početak oslobađanja od grijeha i vratnice pokajanja, ali je još više od toga iskorak u vječnu slobodu ljubavi. Ona ima moć zagrliti i onoga koji nas ne voli i otopiti mraz mržnje i u onome koji zlo misli. Važna je i zato je treba izgovoriti s

Katedrala je bila puna, iako je bio radni dan, srijeda. Snimila Marija Đurović.

iznimnom odgovornošću imajući u vidu najprije Onoga koji ju je izgovarao na način kako treba, samoga Krista. Ona je preduvjet svakoga jedinstva. Znamo da postoje i uvjeti za jedinstvo kršćana. Ali nikomu nije zabranjeno da iskrenim srcem i smirenim duhom izgovori tu riječ. Svjestan njezine težine i smisla ja ću je izgovoriti pred vama. A ta riječ glasi: Oprostite! I trebamo je govoriti uvijek iznova. Oprosti nam, Bože, naše grijehe! I jednako tako snažno i iskreno: Oprostite, braćo i sestre! Jer Otac naš oprostit će nama dugove naše samo ako i mi opraštamo dužnicima svojim. Večeras na ovome svetom mjestu u ovoj prelijepoj katedrali i u ovom čudesnom gradu imam potrebu kao kršćanin i biskup izgovoriti ovu kršćansku riječ: Oprostite!

Svuda je zemlja Gospodinova kao što se i mi u ovom trenutku nalazimo na Gospodinovoj zemlji. I svako mjesto i grad i kraj zaslužuju i primaju Božji blagoslov. Ali sam duboko uvjeren da je današnji susret utoliko važniji zato što se događa u Dubrovniku, u gradu svjetlosti i ljepote, gradu susreta svjetova. Dubrovnik nije granica između Istoka i Zapada, on je uvijek bio njihova spona. Iako je preživio mnoge nesreće, nadasve je grad sreće i gostoprimstva jer on dočekuje i ide u susret drugima. Utoliko je važniji naš današnji susret u prizivu mira, blagoslova i jedinstva kojemu treba težiti svaka duša žedna živoga Boga. Trebamo hitati tome vrelu kao jelen na izvore voda, da se napojimo vodom živom, Kristom Bogom, jer je to i put i cilj i smisao. U tome smo, duboko vjerujem, već svi suglasni. Ako netko hita istome cilju različitim putevima neka zbog toga ne povrjeđuje drugoga. I kad stigne i nađe kruh života neka se okrijepi i obraduje i neka dijeli radost sa svijetom i svima. Radost života.

U toj radosti, u ovom Božjem domu, pozdravljam vas mirom Božjim želeći jedinstvo svih u Kristu.

Propovijed na molitvi za jedinstvo kršćana u dubrovačkoj katedrali 18. siječnja 2012. (autorizirani prijevod na hrvatski)

zahumsko-hercegovački i primorski biskup
Srpske Pravoslavne Crkve; episkopzhip@gmail.com

Dubrovački svećenik nagrađen za sprječavanje kršenja ljudskih prava u ratu

Priznanje don Stanku Lasiću

Uz Svjetski dan vjerske slobode, koji se obilježava zadnje subotu u siječnju, u Zagrebu u hotelu Four Points Panorama 28. siječnja 2012. održana je Svečana skupština Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj. Udruga je osnovana 1994., 1997. primljena je u članstvo Međunarodne udruge za vjersku slobodu, a okuplja vjernike i sljedbenike svih vjerskih i ideoloških tradicija oko jedinstvenoga cilja: braniti i čuvati građanska prava svih ljudi da prihvate vjerovanje ili ideologiju po svojemu izboru te da slobodno izražavaju svoja uvjerenja.

Program svečane skupštine obuhvatio je pozdravnu riječ dr. Slobodana Langa, predsjednika skupštine, govor predsjednice Udruge mr. Ljiljane Matković Vlašić, pozdrave u ime predsjednika Republike i Vladine Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, obraćanje gostiju: glavnoga tajnika Međunarodne udruge za vjersku slobodu dr. Johna Graza i tajnika udruge za Europu mr. Raafata Kamala. Uslijedila je podjela priznanja. Zbog zauzimanja u promicanju ljudskih prava i vjerskih sloboda nagrađeni su: teolog svjetskoga glasa i borac za vjersku slobodu prof. Hans Küng, katedralni župnik u Dubrovniku don Stanko Lasić, pročelnik Odjela za razvoj, urbanizam, ekologiju i gospodarenje zemljištem u riječkoj gradskoj upravi Srđan Škunca, viši savjetnik za osnovno i srednje obrazovanje u Sisačko-moslavačkoj županiji Josip Takač, pomoćnik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj efendija Aziz Hasanović, promotor mirotvornih okupljanja Tihomir Kukolja, građanin BiH Redžo Hamzić i hrvatski predsjednik Ivo Josipović.

Obrazloženje dr. Slobodana Langa

Obrazlažući zašto je Udruga dodijelila priznanje dr. Stanku Lasiću, istaknuti hrvatski mirotvorac prof. Slobodan Lang je rekao:

»U Dubrovniku je u vrijeme agresije, opsade i okupacije osnovan Odbor za ljudska prava Crvenoga križa s ciljem da djeluje preventivno. Bolje je spriječiti stradanje, a ne ostati pasivan, pa onda kad se zločini dogode, negodovati i prijavljivati. Odbor su činili predstavnici svih nacionalnosti, vjera i svjetonazora.

Gospodin don Stanko Lasić se tijekom opsade Dubrovnika 1991. godine povezao s pripadnicima svih religija, naroda, dobi i spola zalažući se za sprječavanje sukoba i mrženje među ljudima. To se je nastojanje višestruko isplatilo. U Dubrovniku praktički nije bilo sukoba među ljudima i stradanja. Dok je razaranje Grada doseglo razinu međunarodnoga zločina, opkoljeni građani bili su slobodni od međusobnih sukoba. Očuvali su visoku razinu snošljivosti i solidarnosti. Tim je primjerom Dubrovnik postao još uzornije kulturno središte mira i tolerancije na Sredozemlju.

Sud u Haagu kaznio je mnoge za zločine i prikazao razne oblike mržnje, a u tijeku novih sukoba u arapskim zemljama i drugdje opet su se dogodili brojni zločini. Dubrovnik, međutim, ostaje upečatljiv primjer snošljivosti i jasan putokaz za hrvatsku i međunarodnu budućnost.

Don Stanko je u teškim trenutcima rata, opsade, okupacije, progona, razaranja i straha bio uzor tolerancije i dobra i zato mu Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj rado uručuje priznanje. Budimo tvorci i čuvari mira i slobode jer ni Bog ni ljudi se ne osjećaju dobro u mraku mržnje i zla.«

Don Stankova zahvala

Nakon toga je don Stanko pozdravio nazočne, zahvalio na priznaju i istaknuo:

»Rado primam ovo priznanje i želim ga podijeliti s drugim svećenicima koji su za vrijeme okupacije najvećega dijela Dubrovačke biskupije od Vitaljine do Imotice i mučne opsade Grada 1991. i 1992. godine promicali vjersku slobodu i bili spremni pružiti utjehu vjere svima bez razlike koji su to zatražili, osobito pravoslavnim vjernicima koji su u to vrijeme ostali bez svoga svećenika. Karitativna djelatnost bila je na visini i svima se, bez razlike, dijelila hrana, roba, lijekovi, svijeće. Duhovna skrb za branitelje, roditelje poginulih branitelja i civilnih žrtava rata, molitve i Mise po skloništima dio su bogatog pastoralnog programa koji je nalagao svećenicima da ostanu u Gradu sa svojim pukom.

Srednjovjekovni je Dubrovnik u temelje svoje samostalnosti, a time i naše današnje hrvatske državnosti, ugradio vrjednotu slobode koja se ne prodaje ni za sve blago ovoga svijeta, kako stoji uklesano na tvrđavi Lovrijenac. Za nju se moglo trgovati, ali ne i njome; ona nije bila u prometu

UDRUGA ZA VJERSKU SLOBODU
U REPUBLICI HRVATSKOJ

Na prijedlog Glavnog odbora Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj, Skupština Udruge odaje

PRIZNANJE

don dr. Stanku Lasiću

za uspjelo sprečavanje stradanja svih ljudi bez obzira na nacionalnost i vjeru u vrijeme agresije na Dubrovnik.

U Zagrebu, 28. siječnja 2012.

Tajnik — Predsjednik Skupštine — Predsjednica Udruge

Dr. sc. Dragutin Matak — Prof. dr. sc. Slobodan Lang — Mr. sc. Ljiljana Matković Vlašić

ni podložna potkupljivanju. Dubrovnik je slobodu isticao na drugotnome stijegu Republike (*Libertas*), a Dubrovčanin i konavoski knez Ivan Gundulić Mačica (1589.-1638.) spjevao joj je jednu od najljepših oda kao srži Božje darežljivosti ljudima.

Vjerska sloboda ne proizlazi iz čijeg raspoloženja nego iz ljudske naravi, a sastoji u tome da se nikoga ne prisiljava da djeluje protiv svoje savjesti ni da ga se sprječava da radi po savjesti, privatno i javno, sam ili s drugima, unutar dužnih granica.

U Dubrovniku je vjerska sloboda povijesno dokumentirana od 3. veljače 1190. kad je tadašnja vlast „voljom sudaca, vlastele i mudraca i svega puka, svim Dubrovčanima proglasila odredbu da za blagdan svetoga mučenika Vlaha, svaki stranac, pa bio dužnik, neprijatelj i … ljudima, da je zlotvor, ako želi doći u Dubrovnik, bude siguran, slobodan i nepovrjediv tri dana prije blagdana, a isto tako i nakon blagdana, određujući da to bude trajno".

Don Stanko na kalvariji uz Srđ 25. ožujka 2012.
Snimila Marislava Samardžić.

Vjerska sloboda u Dubrovniku je izrasla iz Evanđelja i njegovana je stoljećima. To je učinilo da je Dubrovnik kao rijetko koji grad na svijetu na prostoru povijesne gradske jezgre na udaljenosti od samo 200 metara omogućio podizanje Katedrale i brojnih drugih katoličkih crkava, ali i sinagoge, pravoslavne crkve i islamske bogomolje.

Ta se časna tradicija i sveta baština vjerske slobode u skladu s Izjavom Drugoga Vatikanskog sabora *Dignitatis humanae* o vjerskoj slobodi nastavlja promicati i nakon Domovinskoga rata odgajajući mlade ljude za suradnju, snošljivost, poštovanje vjerskih prava i sloboda. Sedamnaest sam godina predavao vjeronauk u dubrovačkoj Gimnaziji i nosim dragocjena iskustva dobrih međuljudskih odnosa i vjerske slobode među mladima. Nadam se da će oni imati snage oduprijeti se današnjim napastima: da se vjeru svede na posve privatnu stvar i, s druge strane, da je se silom nameće svima. Samo ondje gdje se doista priznaje vjerska sloboda, poštuje se dostojanstvo ljudske osobe u njegovoj biti. Tada se iskrenim traženjem istine i dobra učvršćuje savjest te se jačaju same institucije i građanski suživot. Želim da Udruga koja nas je danas okupila i dodijelila priznanja i ubuduće radi na ovom važnom području, u Hrvatskoj i diljem svijeta.«

Tko je laureat?

Don Stanko Lasić rođen je u Jarama pokraj Širokoga Brijega 6. siječnja 1942., a u Dubrovnik je doselio 1958. Školovao se u Dubrovniku, Zadru i Splitu, magistrirao u Zagrebu, a doktorirao u Rimu. Svećenik je Dubrovačke biskupije od 1967., a katedralni župnik od 1990. Prvi je, 8. studenoga 1991., pisao papi Ivanu Pavlu II. kako je Dubrovnik najveći zatvor na svijetu, a tijekom Domovinskoga rata organizirao je duhovni život u tvrđavi Revelin, tada najvećem skloništu u Državi. U poratnoj se bijedi angažirao na dopremi i raspodjeli humanitarne pomoći kroz župni Caritas koji je vodio. Svake godine predvodi hodočašće mladih Dubrovčana papi u Rim. Zahvaljujući njemu, Smokvica je dobila pastoralni centar i zbornik, Čara mjesni zvonik i zbornik, dubrovačko Biskupijsko sjemenište i Klasična gimnazija spomenknjigu, Gradska župa list *Naša Gospa*, Dubrovčani brojne tribine, predavanja i stipendije koje je organizirao, a hrvatski čitatelji knjigu *Pravo na rođenje u učenju Crkve*. Izgradio je i Gradskoj župi darovao kuću za duhovne vježbe, susrete i odmor u Grgurićima kraj Slanog.

O razlozima zašto je prihvatio nagradu u emisiji *Duhovni izazovi* Hrvatske televizije 11. velječe 2012. don Stanko je rekao: „Dubrovnik ima časnu tradiciju dobrih međureligijskih odnosa. Ekumenski duh u Dubrovniku je uvijek bio živ i djelatan. Ni u strašnim ratnim mjesecima nismo izgubili glavu. Ostali smo jedni uz druge i nije se dogodilo ništa što bi ukazivalo na nekakve incidente. Mislim da smo svi ponosni na to razdoblje, kolikogod je bilo teško. Bilo je nešto što je doista imponiralo. Vidjelo se da ne može neprijatelj zaustaviti vjeru, kulturu, duhovnost, čovječnost, Caritas – jer je to jače od svih prijetnji i granata koje su padale."

Dubrovački pravoslavni paroh Goran Spaić izjavio je u istoj emisiji da je nagrada don Stanku došla u prave ruke: „Don Stanko, kako sam čuo i sâm se osvjedočio, ostavlja dojam čovjeka potpuno odana Evanđelju, posve predana vjeri, a temelj toga je poštovanje svake ljudske osobe. On je kao katedralni župnik i simbol ovoga Grada; mogu slobodno tako reći, očuvanja dobrih dubrovačkih tradicija."

Zašto Svjetski dan posvećenoga života?

BLAŽENI IVAN PAVAO II.

Proslava Svjetskoga dana posvećenoga života, koji će se prvi put obilježiti 2. veljače 1997. kani pomoći cijeloj Crkvi da sve više vrjednuje svjedočanstvo osoba koje su odabrale slijediti Krista živeći evanđeoske savjete posluha, beženstva i siromaštva. Istodobno, kani biti prikladna prigoda da posvećene osobe obnove svoju predanost i ponovno raspire žar koji bi ih trebao nadahnuti da se predaju Gospodinu.

Poslanje posvećenoga života u sadašnjosti i budućnosti Crkve ne tiče se samo onih koji su primili takav dar nego i cijele kršćanske zajednice. U stvari, posvećeni život je u samome srcu Crkve kao odlučujući čimbenik njezina poslanja, jer izražava najdublju narav kršćanskog zvanja… Vi, redovnici, nemate samo slavnu povijest koje se treba sjećati i koju treba prepričavati, nego i veliku povijest koju treba dovršiti! Gledajte u budućnost u koju vas šalje Duh da s vama učini još velikih stvari!

RAZLOZI ZA SVJETSKI DAN POSVEĆENOGA ŽIVOTA. Svrha takvoga dana je trostruka. *Ponajprije*, to je odgovor na prisnu potrebu da se svečanije slavi Gospodina i da mu se zahvaljuje za dar posvećenoga života koji obogaćuje i raduje kršćansku zajednicu po mnoštvu svojih karizmi i poučava je plodovima toliko potpuno predan stvari Nebeskoga kraljevstva.

Drugi je razlog da se na taj dan u cijelome Božjem narodu promiče poznavanje i poštovanje prema posvećenome životu. Posvećeni život vjernije oponaša i u Crkvi trajno predstavlja oblik života koji je prihvatio Isus i predložio ga svojim učenicima. Stoga je posvećeni život po djevičanstvu živi spomen Božjega Sina kojemu je Otac jedina ljubav, po siromaštvu živi spomen Sina koji isključivo bogatstvo nalazi u Ocu, a po posluhu živi spomen Sina koji u Očevoj volji nalazi jelo kojim se hrani (usp. *Ivan* 4, 34).

Treći se razlog izravno tiče posvećenih osoba. Pozivam ih da zajedno svečano slave čudesa koja je Gospodin učinio u njima, da vjerom otkriju zrake božanske ljepote koje Duh širi u njihovu životu i da steknu snažniju svijest o svome nezamjenjivu poslanju u Crkvi i svijetu. Uronjenima u svijet koji je često nemiran i rastresen, ponesenima ponekad pritiskom odgovornosti, proslava ovoga godišnjega Svjetskog dana pomoći će im da se vrate izvoru svoga zvanja, posvijeste svoj životni odabir, potvrde predanost vlastitom posvećenju. Tako će radosno muškarcima i ženama našega doba u različitim situacijama moći svjedočiti da je Gospodin – Ljubav koja može ispuniti srce ljudske osobe. Doista je velika potreba da se posvećeni život pokaže pun radosti i Duha Svetoga jer „suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje ili, ako sluša učitelje, sluša ih zato što su svjedoci“ (Pavao VI., 2. listopada 1974.).

NA DAN GOSPODINOVA PRIKAZANJA U HRAMU. Svjetski dan posvećenoga života slavit će se na Svijećnicu, blagdan kojim se obilježava kako su Marija i Josip donijeli Isusa u Jeruzalem da ga prikažu Gospodinu (*Luka* 2, 22). Taj evanđeoski prizor pokazuje Isusa, posvećenoga Ocu, koji je došao na svijet vršiti njegovu volju (usp. *Hebrejima* 10, 5-7) kao „svjetlost na prosvjetljenje naroda“ (*Luka* 2, 32). Prikazanje u Hramu rječita je slika posvemašnjeg prinošenja pojedinčeva života za sve koji su u Crkvi i svijetu pozvani pokazivati naprijed po evanđeoskim savjetima, karakterističnim osobinama Isusa – neporočnoga, siromašnoga i poslušnoga.

Iz poruke od 6. siječnja 1997. za Prvi svjetski dan posvećenoga života

Brojčani podatci o posvećenim osobama

U svijetu djeluje gotovo 200 tisuća redovnika, od toga 124 tisuća svećenika, te 12 tisuća monaha. Redovnica je oko 600 tisuća, a koludrica (dumana, monahinja, klauzurnih redovnica) oko 56 tisuća.

U Hrvatskoj je, prema *www.redovnici.hr* u 2011. živjelo gotovo tisuću redovnika i 2.900 redovnica (od čega 200 koludrica). Oko 2.300 redovnica angažirano je u apostolatu i to: 22% u školstvu (159 u vrtićima, 306 u školskom vjeronauku), 16% u zdravstvu, 13% u službi biskupijskih ustanova i 48% u župama (281 u župnom vjeronauku, 297 orguljašica, 315 sakristanki).

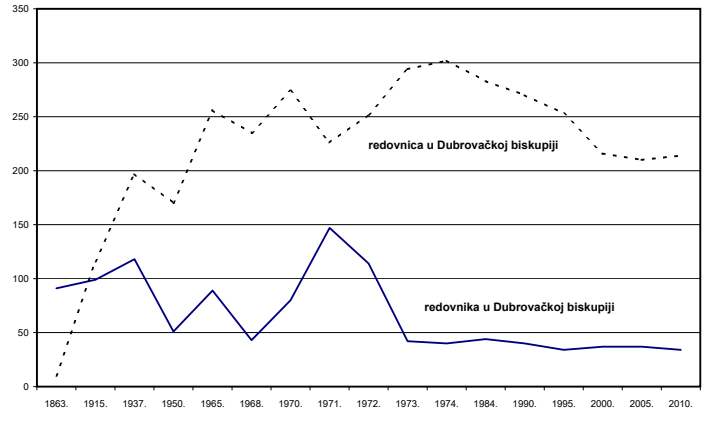

U Dubrovačkoj biskupiji na početku 2011. živjelo je 35 redovnika i 214 redovnica (*Naša Gospa*, br. 44, str. 74). Prije jednoga životnog vijeka, 1937. bilo je 118 redovnika i 197 redovnica; prije jednoga stoljeća, godine 1915. – 99 redovnika i 116 redovnica, a prije stoljeće i pol, godine 1863. – 91 redovnik i 10 redovnica (ne računajući picokare). Najviše je redovnika u Dubrovačkoj biskupiji živjelo 1971. – 147, a redovnica je najviše bilo 1974. – njih 302.

Broj Bogu posvećenih osoba u Dubrovačkoj biskupiji. Izvor: Šematizmi Biskupije i Papinski godišnjaci

Godina	1863.	1915.	1937.	1950.	1965.	1968.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1984.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Redovnikā	91	99	118	51	89	43	80	147	114	42	40	44	40	34	37	37	34
Redovnicā	10	116	197	170	256	235	274	226	252	294	302	283	270	253	216	210	214

Dan posvećenoga života u Gradu

Angelina Tadić

Proslava Dana posvećenog života u Dubrovačkoj biskupiji ne može se odvijati na Svijećnicu, kako je zamišljeno za cijelu Crkvu jer su tada Grad i Biskupija u znaku proslave Svetoga Vlaha, ni nedjelju nakon toga jer se prema odredbi hrvatskih biskupa tada slavi Dan života, pa je biskupijska proslava 2012. održana u subotu 18. veljače, a odvijala se na tri lokacije: u Sv. Klari, Sv. Vlaha i Katedrali.

Najprije je u dvorani Pape Ivana Pavla II. izmoljen srednji čas časoslova, a potom je dominikanka s. Katarina Maglica održala predavanje o usamljenosti u redovničkim zajednicama.

U zbornoj crkvi Sv. Vlaha, prije blagoslova svijeća, biskup je okupljenima posvijestio simboliku svijeće i procesije od crkve Sv. Vlaha do Katedrale, rekavši: „Ovom izvanjskom procesijom s upaljenim svijećama stanovnicima ovoga Grada želimo pokazati što znači biti osoba posvećenog života, biti redovnik i redovnica, da upravo poput svijeće želimo gorjeti, goreći izgarati i svijetliti svima oko sebe."

Euharistijsko slavlje u Gospi je predvodio dubrovački biskup Mate Uzinić u koncelebraciji s redovnicima dominikancima, franjevcima, isusovcima i salezijancima. U propovijedi, želeći potaknuti redovnike i redovnice na razmišljanje o pozivu u svjetlu Isusova preobraženja, Biskup je istaknuo: „Pokazati zadovoljstvo i životnu ispunjenost zbog činjenice da jesam to što jesam, unatoč poteškoćama, problemima, nesporazumima koje ima svaki život i koje od svakog života čine križ, to je preobraženje. Koliko je u prošlosti, u onom vremenu dok su ovom zemljom hodali osnivači vaših redova ili utemeljitelji vaših karizmi, djevojaka i mladića s oduševljenjem krenulo za njima, jer su na njihovim licima i u njihovim životima vidjeli križ, ali i svjetlo preobraženja koje mu je dalo smisao?! I upravo je to ono što je taj križ redovničkog života, koji je uvijek bio zahtjevan, pretvorilo u želju za nasljedovanjem. Bojim se da smo novim stilom života koji isključuje svaku pokoru izgubili križ – premda i dalje o njemu govorimo – a gubitkom križa izgubili smo i svjetlost preobraženja."

Na kraju misnog slavlja kapucin fr. Stanko Dodig, predsjednik biskupijskoga Vijeća za posvećeni život, zahvalio je svima koji su pomogli u ostvarenju susreta. Uslijedilo je zajedničko fotografiranje ispred dubrovačke Katedrale i druženje.

Dan posvećenoga života u Dubrovniku je proslavljen u subotu 18. veljače 2012. Pred stolnom crkvom Gospe Velike: dubrovački biskup, 12 redovnika, 114 redovnica, četiri biskupijska svećenika i jedan bogoslov. Snimila Marija Đurović.

Korizmeno čitanje Svetoga Pisma

Ove je korizme javno u Dubrovniku pročitano Sveto Pismo Novoga zavjeta i to u crkvi Sv. Josipa u ulici Od puča od 20. do 23. ožujka 2012. Prvoga dana, u utorak u 17 sati, nakon uvoda gradskoga župnika don Stanka Lasića, čitatelje i slušatelje pozdravio je biskup Mate Uzinić koji je započeo čitati *Matejevo evanđelje*. Uz izmjenu čitača svakih pola sata, evanđelje se proglašavalo do devet navečer. U srijedu i četvrtak čitalo se od 15 do 21 sat, a u petak se s čitanjem poziva Gospodinu Isusu da dođe, „Marantha", kako završava *Otkrivenje*, završilo u 20 sati. Katedralni ispovjednik don Ivan Penava zaključio je događanje zajedničkom molitvom. U čitanju su sudjelovala 42 čitača-dobrovoljca kojima su za bolji uspjeh ovoga pothvata dane sljedeće napomene.

Svrha javnoga proglašavanja Svetoga Pisma je da to bude događaj Duha. Bog je u ljudskoj riječi Biblije prisutan po nadahnuću koje pisac pokušava artikulirati u svojim povijesnim, kulturnim i osobnim obzorima. Kao što se pisac trudio izraziti Božju poruku u svojim mogućnostima, na čitaču je da trudom oko čitanja „oslobodi" Duh kojim su tekstovi nabijeni.

Prije čitanja posvijestite da nam Bog govori kroz Pisma. Kroz molitvu se povežite s Izvorom biblijskoga nadahnuća. Zamolite Ga da Vas oslobodi treme, jer Njegovoj riječi ne priliči da drhti. Zamolite Ga da Vam pomogne da ostanete ponizni jer se samo tako može navješćivati Njega, a ne reklamirati svoju naočitost ili ugodan glas.

Čitajte razgovijetno i polagano. Pokušajte uskladiti disanje i čitanje. Načinom čitanja pokušajte zainteresirati čitatelja, ujednačena intonacija čitanja teška je za slušanje. Nemojte zvučati patetično.

Čitanje nije samo izgovaranje napisanih riječi, ono uključuje i usklađivanje naših misli s tekstom, neka vam svijest prati riječi koje čitate.

Biblija nije samo temeljno književno djelo ljudske civilizacije i umjetničko nadahnuće slikarima, glazbenicima, pjesnicima. Ona je Božji dar čovjeku, riječ vječne Riječi, Isusov sveprisutni duh koji oživljava, tješi, poučava. Vidljivo je to na licu onih koji su tih dana s posebnom radošću čitali, slušali i u srcu prebirali što se to zbiva i što to zapravo znači. Nesumnjivo da je, uza sva druga zanimljiva događanja u župi, čitanje Svetoga Pisma događaj za pamćenje.

Vjeroučitelji u Grgurićima

Angelina Tadić

Vjeronauk se u Dubrovačkoj biskupiji predaje u 23 osnovne i 12 srednjih škola. U školskoj godini 2011./12. predaje ga 15 dijecezanskih i pet redovničkih svećenika, 17 redovnica i 28 laika. To je ukupno 65 vjeroučitelja koji za to imaju ovlaštenje (mandat) mjesnoga biskupa.

Don Toma Lučić je za vjeroučitelje predvodio križni put u prirodi. Snimila Angelina Tadić.

Jednodnevna duhovna obnova za vjeroučitelje laike Dubrovačke biskupije održana je u subotu 24. ožujka 2012. u katedralnoj kući „Gospin dom" u Grgurićima u Slanom. Na njoj je msgr. Toma Lučić govorio o važnosti kršćanskoga optimizma u ozračju vremena u kojem živimo te potrebu prenošenja te nade vjeroučenicima. „Ovo naše vrijeme nije najbolje, svijet nije idealan, ali je ovo vrijeme bolje od svih dosadašnjih vremena tijekom povijesti", rekao je dajući pregled odnosa prema čovjeku i poštovanju njegovih prava kroz stoljeća. Kao zamku današnjega vremena istaknuo je silnu mogućnost izbora koja se stavlja pred pojedinca te je iscrpnije izlagao o načinima kako u svemu tome ponuditi čovjeku Krista raspetog, Božju snagu i Božju mudrost. „Oni koji drugima govore o Bogu moraju se truditi da sami uđu u Božju ljubav. To se može u susretu, a onda treba pokušati djecu dovesti do toga", poručio je dubrovačkim vjeroučiteljima rektor zborne crkve Sv. Vlaha.

U poslijepodnevnom dijelu programa vjeroučitelji su molili pobožnost križnog puta u prirodi te slavili Euharistiju koju je predvodio predstojnik biskupijskoga Katehetskog ureda mr. don Josip Mazarekić.

„Duhovnu obnovu organiziranu za nas vjeroučitelje laike pamtit ću po nagovorima voditelja obnove don Tome koji je, uz ostalo, rekao da i nije ovo naše vrijeme tako teško kako mi mislimo i da nam nije tehnologija progutala dušu. Prekrasno nam je iz svoga iskustva posvjedočio snagu ispričane priče, snagu pripovijesti koja izravno ili neizravno govoreći o vjeri i životnim vrijednostima ostaje djeci u pamćenju. Njegove snažne, a jednostavnim jezikom dočarane postaje križnog puta podigle su nam zbog umora posustalu motivaciju u slijeđenju Krista. Točka na i bila je sveta Misa koju su suslavili don Josip, domaćin skupa, i don Stanko koji nam je otvorio vrata kompleksa u Slanome i za naše buduće susrete", rekla je o svojem doživljaju duhovne obnove vjeroučiteljica i tajnica Katehetskog ureda Dubrovačke biskupije Romana Đuka Alemani.

Križni put na Srđu

Brojni vjernici iz svih gradskih župa, pa i Katedralne, sudjelovali su 25. ožujka 2012. u pobožnosti križnoga puta uz padine Srđa do križa koji je podigao biskup-mučenik Josip Marija Carević. Takav križni put već se četrnaestu godinu održava na petu korizmenu nedjelju popodne. Razmišljanja uz pojedinu postaju čitali su predstavnici župa, a drveni križ od postaje do postaje nosili su vjernici aktivni u župnom i biskupijskom Caritasu.

Skupina vjernika Gradske župe prije odlaska na križni put uz Srđ. Snimila Marislava Samardžić.

Na završetku pobožnosti kod kamenoga križa na vrhu Srđa biskup Mate Uzinić je rekao: „Isusov križni put započeo je već u grijehu prvih ljudi, a nastavio se i nastavlja u patnji svih ljudi. Sa svima njima Bog je u Isusovoj patnji postao i ostaje solidaran. Ni naš hod za Isusom na njegovu putu križa nije započeo podno ovoga brda, a još je važnije da niti ne završi ovdje na vrhu Srđa, naše dubrovačke Kalvarije, nego da se nastavi solidariziranjem u ljubavi sa svima onima koji pate. To je karitas, djelatna ljubav koja se nadahnjuje na onoj ljubavi kojom nas Bog ljubi i širi je oko sebe. I to bi za nas na svim razinama i u svim dimenzijama, uključujući osobito onu duhovnu kao brigu za vječno spasenje svoje braće i sestara, trebala biti Godina Caritasa. Budući da je patnja Isusu dovoljan razlog za solidariziranje s čovjekom, tako bi i nama patnja bližnjih trebala biti dovoljan razlog za solidariziranje s njima. Naime, to je preduvjet da u vlastitoj patnji nađemo utjehu, ali i da druge u njihovoj patnji ne osudimo i odbacimo, nego da im u patnji posvjedočimo Boga i tim svjedočanstvom podignemo njihov pogled spušten zbog boli, očaja, možda i srama zbog onoga što su učinili, prema Isusu i onoj milosrdnoj Božjoj ljubavi koja nam je u njemu objavljena, a koja je svoj vrhunac imala u muci i smrti i svoju konačnu pobjedu i potvrdu u pobjedi uskrsnuća.“

Dubrovčani su pokazali da im je križni put draga pobožnost. Snimila časna sestra Marislava Samardžić.

Ophod na Palmanu nedjelju

Da su blagoslovljeni ovi pruti od palama i granje od maslina. Učini da noseći njih s dobrijem djelima pođemo sresti Isukrsta i po njemu uljezemo u vječno veselje!
Dubrovački misal, oko 1570., U nedjelju od palama

Angelina Tadić

Cvjetnica je dan kad Crkva ulazi u otajstvo svoga Gospodina, raspetoga, pokopanog i uskrsnulog, koji je, ulazeći u Jeruzalem, dao naslutiti svoje dostojanstvo. Vjernici u rukama nose grančice palme i masline kao znak pobjedničkoga slavlja što ga je Krist postigao podlažući se križu. Sveti Pavao, naime, kaže: „Ako zajedno s Njime trpimo, zajedno s Njime bit ćemo i proslavljeni” (*Rimljanima* 8, 17).

U Nedjelju Gospodinove muke 2012. po prvi je put ispred zborne crkve Sv. Vlaha održan obred blagoslova poma i maslina kojim započinje euharistijsko slavlje Cvjetnice. Biskup Mate Uzinić blagoslovio je 1. travnja maslinove i palmine grančice nakon čega se ophod uputio prema stolnoj crkvi Gospe Velike gdje je nastavljeno euharistijsko slavlje i pjevana Muka po Marku.

U propovijedi je biskup Uzinić rekao kako Marko u svom izvješću o Muci pokazuje „one od kojih se najviše očekivalo, Isusove učenike, kao one koji su najmanje dali – oni Isusa ne razumiju, oni rade promašaj za promašajem – dok istodobno pokazuje iznimno pozitivan doprinos Isusovoj muci, iznenađujuće razumijevanje i hrabrost od onih od kojih se to najmanje očekivalo”. Marko je kroz povijesne događaje o Isusovoj muci želio prepričati i opisati i događaje svoga vremena „kako bi u svojim suvremenicima probudio novu nadu, sposobnost nadići strah i prijetnje smrću, ali i pronaći put prema obraćenju. Ovo nam u našim osobnim, društvenim i crkvenim situacijama može i te kako biti od pomoći.” Biskup se posebno zadržao na tri bitne teme: promašaj izabrane Dvanaestorice, vjernost žena i Isusovo neodbacivanje onih koji su zakazali.

O promašaju izabrane Dvanaestorice rekao je: „Čini se da nema razlike između njih i političkih i religioznih vođa koje su dale ubiti Isusa. Jedina razlika, koja ih ne opravdava, je u tome da ono što čine, odnosno ne čine, oni ne čine iz zlobe, nego zbog slabosti. Onima koji se nalaze u njihovu društvu u Markovo vrijeme, ali i u svim drugim vremenima nakon toga, pa i u našem vremenu, Marko poručuje kako je važno shvatiti svoju situaciju, trgnuti se i, poput Petra i drugih, krenuti putem obraćenja.”

Istaknuvši vjernost neodabranih među kojima osobito mjesto zauzimaju žene koje u Markovu evanđelju imaju pozitivnu ulogu, Biskup je opisao njihove uloge u Isusovu životu. „Da ipak ne bismo pomislili da su samo žene pozitivne, primijetit ćemo i neke muškarce poput Šimuna Cirenca koji mu je pomagao nositi križ umjesto učenika koji su pobjegli, poganskog satnika koji je u umirućem Isusu prepoznao Sina Božjega, za razliku od učenika koji su ga takvim prepoznavali samo dok je bio živ i perspektivan kao mogući Mesija, i Josipa iz Arimateje koji je za Isusova života bio potajni učenik, ali se sada hrabro pobrinuo za Isusov ukop.“ I u Markovu vremenu sigurno je bilo mnogih, među njima i pogana „koji su progonjenoj

Biskup Mate Uzinić blagoslovio je na Cvjetnicu 2012. palme i masline ispred Sv. Vlaha. Snimila Angelina Tadić.

Crkvi bili blizu, koji su se u teškim situacijama, makar su drugi smatrali da oni ne spadaju u tu kategoriju, pokazali dosljedni i vrijedni.“ I danas većina kršćana ne dolazi na misu, ali u pravom trenutku znaju biti na pravoj strani, na strani Krista raspetoga.

„Isus nikoga konačno ne odbacuje i svima nudi nadu”, rekao je biskup Uzinić, navodeći primjer promašaja u ponašanju apostola. Isusova ljubav je od svega toga veća, on preko svega prolazi, pozivajući ih na ponovni susret u Galileji i novi početak iz kojega će nastati Crkva koju će na njima utemeljiti. To vrijedi za učenike Markova vremena, ali i svih vremena, uključujući i ovo naše.

Nakon Mise započelo je tradicionalno četrdesetosatno klanjanje pred presvetim Oltarskim Sakramentom. Gradski župnik pozvao je vjernike da tijekom sljedećih dana dođu i pomole se pred izloženim euharistijskim Isusom.

Getsemanska ura 2012. Snimila Angelina Tadić.

Glazba i riječ pod najvećom dubrovačkom kupolom

U sklopu Dana kršćanske kulture u Dubrovniku u nedjelju 1. travnja Katedralni madrigalisti održali su u stolnoj crkvi Gospe Velike tradicionalni korizmeni koncert *Glazba i riječ*. Uvodničar je bio gradski župnik don Stanko Lasić, a naratorica Ivana Lenert koja je povezivala pjevane dijelove odabranim tekstovima. Madrigalisti su izveli djela: *Suze sina razmetnoga* Mirka Violića, *Na rijekama babilonskim* Jurja Stahuljka, *Plači puče moj* iz Chitare octochorde, *Cum invocarem* Vatroslava Lisinskog, *Ecce quomodo moritur justus* Jakoba Gallusa i *Ja sam uskrsnuće i život* Šime Marovića. Solistica je bila Laura Hladilo.

Glazbena kritičarka Sanja Dražić ovako je opisala koncert: „Katedralne je madrigaliste 1979. godine osnovala Margit Cetinić koja od te godine vodi i Mješoviti katedralni zbor. Oba sastava neizostavni su dio svih važnijih crkvenih i svjetovnih događanja u našemu gradu, ali i šire. Osim redovitoga pjevanja u bogoslužju, Katedralni madrigalisti održavaju samostalne koncerte s duhovnim repertoarom za Veliku Gospu, Božić i Cvjetnicu. Meditativni i molitveni koncert Katedralnih madrigalista pod dirigentskim vodstvom Margit Cetinić morao je djelovati inspirativno na slušatelje. Njih, nažalost, nije bilo u onolikom broju s obzirom na prigodu i s obzirom na ugled, ulogu i vrijednost koju Katedralni madrigalisti zasluženo uživaju. Jer, ne samo da smo u Veliki tjedan ušli s uistinu prikladnim sadržajem, nego je u glazbenom životu Grada ostvaren iznimno vrijedan doprinos.“

Misa posvete ulja

Premda rimska liturgija predviđa da se Misa posvete ulja obično slavi na Veliki četvrtak ujutro, iz praktičnih razloga, da uzmognu doći svećenici iz svih dijelova Biskupije, od Vele Luke, Lastova i s kraja Pelješca do na kraj Primorja i Konavala, još od biskupa Severina Perneka u Dubrovačkoj se biskupiji to upriličuje na Veliku srijedu. Tako je i ove godine, 4. travnja u stolnoj crkvi Gospe Velike u Dubrovniku dubrovački biskup Mate Uzinić predvodio Misu ulja. Tom je prigodom blagoslovio bolesničko i katekumensko ulje te spravio svetu krizmu.

Katekumensko ulje se blagoslivlja da udijeli jakost katekumenima (pristupnicima na krštenje) koji se njime mažu da prime božansku mudrost i snagu, dublje shvate Evanđelje, velikodušno prihvate napore kršćanskoga života.

Ulje namijenjeno za bolesničko pomazanje se blagoslivlja jer se sakrament bolesničkoga pomazanja daje više puta, kada je vjernik bolestan i traži sakrament da im bude lijek u bolesti duše i tijela kako bi mogli podnositi nevolje, s njima se boriti i odagnati bol, nemoć i jad.

Sveta krizma (ulje za pomazivanje na posvećenje), namijenjena za sakramente krštenja, potvrde i svetoga reda (svećeništva i biskupstva) se posvećuje, jer se ti sakramenti dijele jednom u životu. Njome se maže krštenikovo i

Svećenici su stajali u redu da za svoje crkve dobiju novoposvećeno i novoblagoslovljena ulja koja im je pažljivo dijelio u Katedrali uvijek marljivi prof. Josip Žuvela. Snimila Angelina Tadić.

krizmanikovo čelo, svećenikove ruke, biskupova glava, crkveni stupovi i oltar.

U propovijedi je msgr. Uzinić sa žaljenjem utvrdio kako ni ove godine u Dubrovačkoj biskupiji ne će biti svećeničkih ređenja te istaknuo: „Poslanje je preraslo naše mogućnosti i naš broj. Trebamo li zbog toga biti žalosni? Trebamo li se obeshrabriti i odustati? Baš naprotiv! Biti i u toj i takvoj situaciji među onima koji su izabrani, među onom šačicom sve starijih i umornijih koja ima zadaću održavati plamen vjere, slaviti Euharistiju bez koje bismo umrli, dijeliti sakramente bez koje vjera na ovim prostorima ne bi imala budućnost, prenositi Božji navještaj u ovom vremenu gluhom za Božju riječ, ali ipak neobično potrebnom Boga, njegove milosti i ljubavi, njegovog opraštanja i utjehe – iznimna je povlastica koju nam je Gospodin udijelio, ali i iznimna odgovornost koja se ne da zadovoljiti polovičnošću, kojoj ne trebaju kisela lica, nego treba ponos i radost.“

U Euharistiji su nazočni svećenici obnovili svoja obećanja Biskupu da bi bili vjerniji u obavljanju službe i duhovnoga zvanja.

Prezbiterij Dubrovačke Crkve sa svojim biskupom i 16 poslužitelja nakon Mise posvete ulja. Ove su godine 43 svećenika došli u Gospu obnoviti obećanja dana na ređenju. Snimila Angelina Tadić.

Davati se u ljubavi

Angelina Tadić

Misu Gospodinove večeri s obredom pranja nogu učenicima u dubrovačkoj stolnici Gospe Velike na Veliki četvrtak 5. travnja predvodio je biskup Mate Uzinić. U propovijedi je govorio o Euharistiji ustanovljenoj na današnji blagdan. Razlog njezina nastanka je ljubav. „Božja ljubav se objavila najprije jednom narodu za koji je Bog spreman učiniti sve, a zatim se u Isusu Kristu proširila na sve ljude i išla tako neshvatljivo daleko da se nije očitovala samo utjelovljenjem nego i poniženjem, u potpunoj žrtvi samoga sebe, a sve to ‚radi nas ljudi i radi našega spasenja'. Isusov život i smrt mogu se razumjeti samo u kontekstu govora o ljubavi. To veliko otajstvo mogu shvatiti samo oni koji se – potaknuti tom Božjom ljubavlju jer Bog je prije ljubio nas – sami nauče davati u ljubavi. Isus učenicima ne govori samo riječima nego i konkretnim djelima, pranjem nogu i služenjem drugima. U odgovoru na to Gospodinovo poslanje nalazi se privlačnost, odnosno neprivlačnost, i naših Euharistija kao i općenito našega ‚biti kršćani'.

Biskup pere noge učenicima 5. travnja 2012. Snimio Ivo Marlais.

Žalimo se da su nam crkve sve praznije, čini nam se kao da kršćanska poruka ljubavi kojom nas je Bog ljubio više nije konkurentna drugim suvremenim ponudama, ali koliko smo mi koji sudjelujemo u misnim slavljima, koji se zovemo i jesmo kršćani, odgovorni za to stanje jer slaveći Euharistiju nismo zaživjeli otajstvo ljubavi koje Euharistija unosi u našu svakodnevicu i naše živote? Kako možemo očekivati da ćemo drugima Euharistiju učiniti privlačnom, ako u svakodnevnom životu ne živimo plod euharistijske žrtve, a taj plod je ljubav u različitim oblicima? Kako možemo očekivati da će nam itko povjerovati da je Bog ljubav, ako onim što živimo sami nismo sposobni svjedočiti što vjerujemo? I nismo na to pozvani samo u Godini Caritasa nego trajno. Godina Caritasa je samo vrijeme u kojemu o tome, jer uočavamo nedostatke i probleme, želimo malo više razmišljati i na to se međusobno malo više poticati.“ Na kraju propovijedi Biskup je svima poželio da u ljubavi, poput Krista, postanu „jestivi drugima oko sebe“.

Ovogodišnje „apostole“ predstavio je gradski župnik don Stanko Lasić rekavši kako su izborom većeg broja dubrovačkih sportaša željeli i kao Crkva odati priznanje svemu dobrome što oni čine u lokalnoj zajednici, ali i u

svijetu. Izabrani sportaši su: plivač paraolimpijac Mihovil Španja, vaterpolist Andro Bušlje i njegov brat rukometaš Nikša Bušlje, vaterpolist Paolo Obradović, judaš Leo Bulić, tajnik Dubrovačkog saveza sportaša Alen Bošković, ravnatelj dubrovačke privatne gimnazije Tomislav Franušić, obrtnik i ovogodišnji festanjul Stjepo Aksić, prošlogodišnji festanjul kap. Vlaho Kulušić, članovi katedralne Bratovštine Presvetoga Sakramenta Ivan Dugandžić i Mišo Lazarević te predstavnik Gradske župe Ivan Crnjac.

Nakon prijenosa Svetootajstva do oltara Svetoga Križa, prigodno razmatranje tijekom Getsemanske ure održao je duhovnik Klasične gimnazije don Marin Lučić.

Don Stanko blagosljivlje hranu na Uskrs.
Snimila Angelina Tadić.

Što nama dođe vijest o uskrsnuću?

BISKUP MATE UZINIĆ

Vijest o praznome grobu bila je iznenađujuća u Jeruzalemu onoga nedjeljnog jutra. Nažalost, prestala je biti radosna i postala je sasvim obična vijest. Pa čak više i nije neka vijest. I upravo je u tomu problem! Vijest o Kristovom uskrsnuću ostavlja nas ravnodušnima. Mnogi kršćani žive kao da Krist uopće nije uskrsnuo. Postali smo dio beznadnog ozračja.

A uskrsnuće je poziv na život u skladu s tom viješću koja daje smisao našem biti kršćani i ljudi! Bez vijesti o Isusovu uskrsnuću, mi smo tek plod slučaja, naša ljudska povijest neshvatljiva borba za održanje vrste, vjera obična opsjena, nada utopija, ovo što slavimo tek ostatak prošlosti, kulturna baština, turistička atrakcija, znak identiteta kojemu pripadamo i ništa više od toga. Bez te se vijesti dovodi u pitanje smisao suočavanja s boli, trpljenjem, mukom, pa čak i činjenje dobra i borba protiv zla, osobnoga i društvenog, onog koje činimo i onog koje trpimo. Bez te vijesti Isusova smrt na križu još je samo jedna ljudska tragedija, Judina izdaja samo još jedno od izdajstava u nizu, Pilatova osuda samo još jedna u nizu nepravednih osuda, ubojstvo na Križu Velikog petka samo još jedno u nizu ubojstvo nedužnoga.

Onaj koji je umro na Križu nije samo još jedan u nizu. Njegova izdaja nije tek jedna u nizu! Njegova osuda nije tek jedna u nizu! U njemu se dogodila istinska novost na temelju koje spoznajemo da čovjek nije tek običan slučaj, da su čovjek i čovječanstvo od Boga željeni, da su čovjek i čovječanstvo ljubljeno Božje dijete, da nas Bog nije ostavio onda kad smo mi ostavili, pa čak i ubili Boga, nego da nas je pozvao na život i osigurao nam život vječni. Jednom riječju Veliki petak nije bio točka na i. Točka na i se dogodila u Uskrsu.

Vjerujem da ta vijest za nas može postati istinska novost samo kad nas ta vijest doista iznenadi i potakne da je, kao jednu od rijetko pozitivnih vijesti u mnoštvu loših vijesti koje nas stalno bombardiraju i koje sa velikom strašću i zadovoljstvom širimo oko sebe, posvjedočimo drugima, započinjući od onih koji su nam najbliži i do kojih nam je najviše stalo.

Iz propovijedi na pontifikalu u Gospi na Uskrs 8. travnja 2012.

Blaženi Ivan iz Fiesola (Angelico), *Uskrsli i žene na grobu*, 1440.-1442. godine, freska u Sv. Marka u Firenci.

Četiri žene: Marija Magdalena, Marija, majka Jakova Mlađega i Josipa, Saloma, majka Jakova Zebedejeva i Ivana Evanđelista, i Ivana, žena Herodova upravitelja Huze, obuzete tugom, u nedjeljno su prasko-zorje donijele miomirise da pomažu Isusa. Ušavši u mračan grob, ugledaju anđela u bijelom koji sjedi na kamenom sarkofagu bez poklopca, govori i pokazuje čudo: „Ne bojte se, znam zašto ste došle. Isus nije ovdje! Uskrsnuo je! Pogledajte, grob je prazan. Recite Njegovim učenicima: srest će se s vama. Sjetite se kako vam je sve ovo prorekao."

Iznad grobnice lebdi uskrsli Spasitelj u svetoznaku (aureoli) izrađenu u obliku badema (mandorle) koji obuhvaća cijeli lik. Iz oblaka koji ga omotava Krist izbija na površinu. U desnoj ruci drži mučeničku palmu, a u lijevoj mu vijori pobjednički stijeg: crveni latinski križ na bijeloj podlozi. Uskrs nije djelo čarolije, ne briše Križ, kao da je Križ bio zao, nego dolazi reći da je Križ – Božja proslava.

Poruka Sedmome svjetskom kongresu dušobrižništva turizma

Turizam je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu

papa Benedikt XVI.

Časnoj braći gospodinu kardinalu Antoniju Mariji Veglìou, predsjedniku Papinskoga vijeća za dušobrižništvo selilaca i putnika, i prečasnom Pedru Pablu Elizondu Cárdenasu, biskupu-prelatu Cancúna-Chetumala.

U prigodi Sedmoga svjetskog kongresa o dušobrižništva u turizmu, koji će se održati u Cancúnu u Meksiku od 23. do 27. travnja, želim vam uputiti srdačan pozdrav koji proširujem na časnu braću u biskupstvu i na sudionike ovoga važnog skupa. Na početku ovih dana promišljanja o pastoralnim pothvatima koje Crkva ostvaruje u ozračju turizma, želim potvrditi svoju duhovnu blizinu sudionicima. S poštovanjem pozdravljam građanske vlasti i predstavnike međunarodnih organizacija koje su nazočne ovom događaju.

Turizam je svakako fenomen koji obilježava naše doba, i po važnim dimenzijama koje je već postigao i po izgledima koji se naziru za budući rast. Poput svake druge ljudske zbilje, i njega treba prosvijetlili i preoblikovati Božjom riječju. Zbog toga uvjerenja, s punim razumijevanjem o važnom utjecaju koji ova pojava ima na ljudsko biće, Crkva ga svojom dušobrižničkom skrbi prati od samih njegovih početaka, potiče i promiče njegove mogućnosti, a istodobno ukazuje i na rizike i odstupanja te nastoji da se oni poprave.

Turizam, zajedno s odmorom i slobodnim vremenom, povlaštena je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu, olakšava okupljanje ljudi koji potječu iz različitih kultura, nudi mogućnost zbližavanja s prirodom, a time otvara put slušanju i razmatranju, snošljivosti i miru, dijalogu i skladnosti usred raznolikosti.

Putovanjem se očituje naše postojanje kao *homo viator*-a [čovjeka-putnika], dok istodobno podsjeća na drugi, dublji i smisleniji put kojim smo pozvani kročiti i koji vodi do našega susreta s Bogom. Mogućnost koju nam putovanja nude: diviti se ljepoti naroda, kultura i prirode, može voditi k Boga i biti prigoda da se iskusi vjera: „Jer prema veličini i ljepoti stvorova možemo, po sličnosti, razmišljati o njihovu Tvorcu“ (*Mudrost* 13, 5). S druge strane, turizam, kao i svaka druga ljudska stvarnost, nije izuzet od opasnosti i negativnih elemenata. Riječ je o zlu kojemu se treba žurno suprotstaviti, jer pogađa prava i dostojanstvo milijuna muškaraca i žena, osobito među siromašnima, potom manjina i osoba s invalidnošću. Seksualni je turizam jedan od najnižih oblika takvih skretanja koje moralno, psihološki i zdravstveno pustoše život osobe, tolikih obitelji i ponekad čitavoga društva. Nažalost, u brojnim sklopovima turizma i dalje se nastavljaju trgovina ljudskim bićima radi seksualnog iskorištavanja ili skupljanja organa, kao i iskorištavanje maloljetnika prepuštenih u ruke nesavjesnih pojedinaca, podvrgavanje zlostavljanju i mučenju. Sve to mora izazvati one koji se posvećuju svijetu turizma pastoralno ili od njega žive, kao i čitavu međunarodnu zajednicu, kako bi se povećala budnost, a ta zastranjivanja sprječavala i suzbijala.

U okružnici *Caritas in veritate* htio sam ukazati na stvarnost međunarodnoga turizma u sklopu cjelovitoga ljudskog razvoja. „Moramo, dakle, razvijati drukčiji turizam, koji je u stanju promicati istinsko uzajamno razumijevanje, ne uzimajući prostor odmoru i zdravoj zabavi“ (br. 61). Neka vaš skup, okupljanje pod geslom *Turizam koji čini razliku*, pridonese razvoju dušobrižničkih pristupa koji će postupno i čvrsto voditi tom „drukčijem turizmu“.

Želim naznačiti tri područja na koja pastoral u turizmu mora usredotočiti svoju pozornost. Prvo, osvijetliti tu pojavu socijalnim učenjem Crkve, promičući kulturu etičkoga i odgovornog turizma, tako da dosegne poštovanje dostojanstva osoba i naroda, da bude pristupačan (otvoren) svima, pravedan, održiv i ekološki prihvatljiv. Korištenje slobodnoga vremena i povremeni godišnji odmori su prilika kao i pravo. U okviru svoga djelokruga Crkva želi nastaviti nuditi iskrenu suradnju, tako da to pravo postane stvarnost za sve ljude, posebno za skupine u nepovoljnijem položaju.

Drugo, pastoralno djelovanje nikad ne smije izgubiti iz vida *via pulchritudinis*, „put ljepote“. Mnogi su izričaji povijesne i kulturne religijske baštine „pravi putovi prema Bogu, Vrhunskoj Ljepoti, štoviše oni nam, u molitvi, pomažu rasti u odnosu s Njim. Riječ je o djelima koja se rađaju iz vjere i koja izražavaju vjeru“ (*Opća audijencija* 31. kolovoza 2011.). Važno je pobrinuti se za ugodan doček turista i ponuditi im dobro organizirane posjete uvijek poštujući sveto mjesto i liturgijski čin zbog čega su mnogi od tih pothvata nastali i ostaju biti njihovom glavnom svrhom.

Treće, pastoral turizma treba pratiti kršćane dok uživaju na odmoru i u slobodnom vremenu tako da pridonese njihovu ljudskom i duhovnom rastu. Doista, to su „trenutci prikladni za opuštanje tijela, ali i za davanje hrane duhu ostavljanjem više vremena za molitvu i meditaciju, kako bi rastao u osobnome odnosu s Kristom te sve više živio u skladu s njegovim učenjem” (*Gospino pozdravljenje* 15. srpnja 2007).

Nova evangelizacija, na koju su svi pozvani, traži od nas da imamo na umu i da dobro iskoristimo brojne prigode koje nam turizam pruža da se usmjerimo Kristu kao konačnom odgovoru na temeljna pitanja čovjeka današnjice.

Stoga vas potičem da pastoral u području turizma s punim pravom postane sastavi dio organskoga i redovnog dušobrižničkog djelovanja Crkve. Na taj način, uz koordinaciju projekata i nastojanja, s većom ćemo vjernošću odgovoriti na Gospodinov misionarski nalog.

S tim osjećajima, povjeravam plodove ovoga kongresa moćnom zagovoru presvete Marije, Gospe Guadalupske, a kao zalog bogate božanske naklonosti, svim sudionicima od srca podjeljujem zamoljeni apostolski blagoslov.

Iz Vatikana 18. travnja 2012.

Više reda u turističkim obilascima Katedrale

Gradski župni ured Gospe Velike upriličio je 19. travnja 2012. Okrugli stol s predstavnicima agencija i turističkih vodiča o raznim vidovima turističkih posjeta Katedrali. Način rada bilo je zajedničko promišljanje; svrha: poboljšanje sadašnjega stanja, a povod i razlog: očuvanje sakralnosti same stolne crkve.

Na sastanku su sudjelovali: Elvis Bundalo (Elite Travel Dubrovnik), Antea Glumac Barbir (predsjednica Zajednice društava turističkih vodiča Hrvatske), Marina Krističević (u ime 298 članova Društva turističkih vodiča Dubrovnik), Karmen Sentić (Atlas d.d.), Karla Skurla (MSC Krstarenja), Ljiljana Stjepanović i Vjeran Martić (pastoralni suradnici u Gradskoj župi) i gradski župnik don Stanko Lasić.

Sudionici su poduprli nastojanja oko strukturiranja reda posjeta kako bi posao vodiča dobio na kvaliteti, sakralnost glavne crkve u Gradu postala dohvatljivija, a iskustvo posjetitelja Prvostolnice bilo potpunije i intenzivnije. Ujedno su pomogli upravitelju Katedrale i njegovim suradnicima da utvrde sadržaj pravila za turistički obilazak stolne crkve Gospe Velike.

Zaključci se poglavito odnose na posjete u turističkoj sezoni.

Zaključci Okrugloga stola od 19. travnja 2012.

Turistička dimenzija Grada svima nama pruža mogućnosti za susretanje i upoznavanje drugih kultura, religija, pogleda na život i svijet. Prihvaćanjem i otvorenošću prema drugima te poštovanjem i uvažavanjem drugoga doprinosimo uklanjanju udaljenosti među ljudima. Time povećamo svijest o povezanosti svih ljudi i shvaćanju različitosti kao zbilje koja nas ne ugrožava nego izgrađuje. Dožive li naši posjetitelji, uz sve ono drugo što Grad pruža, takav pristup, iskustvo posjeta bit će za njih događaj koji će se, po njihovu povratku doma, ticati mnogih. Sve dobro što posjetitelji dožive u Gradu raširit će se, doslovno, po čitavome svijetu.

„Katedrala je simbol jedinstva, mjesto susreta, molitve i mira. Tu se kršćanska zajednica sastaje oko biskupa da bi ispovjedila svoju vjeru i da bi živjela svoje zajedništvo, posebno u slavljenju euharistijskog otajstva" (bl. Ivan Pavao II., 8. rujna 1994.). Vjernicima su crkve otvorene i kad u njima nema obreda, ne zbog turističkoga razgledanja nego zbog pohoda i molitve. Sve javne crkve i kapelice gdje se čuva presveta Euharistija moraju barem nekoliko sati ujutro i navečer biti otvorene da se vjernici mogu lako moliti pred presvetim Svetootajstvom (Naputak o štovanju euharistijskoga otajstva od 25. svibnja 1967., br. 51, i kanon 937).

Stolna crkva Gospe Velike otvorena je svima, a posebno onima koji je pohađaju kao mjesto u kojem posvješćuju i intenziviraju svoju povezanost s Bogom. Ta vrsta posjeta odgovara izvornoj svrsi Katedrale što ga čini povlaštenim. To pak znači da se od svih nas zahtjeva da takvom posjetitelju omogućimo življenje spomenute povezanosti. Jedan od načina kako to omogućiti jest poštovanje kućnoga reda. On u ovom slučaju nije svrha sam sebi nego jedan od važnih elemenata koji strukturira vjerničko iskustvo, ali će imati i snažno djelovanje na posjetitelja koji to nije. Poštovanjem reda dopuštamo da sakralnost Prvostolnice bude iskustveno dohvatljiva svima u Gradu.

S obzirom da kroz Katedralu prolaze brojne skupine, onima koje su platile posjet Moćniku, dužni smo osigurati uvjete u kojima će se taj pohod ostvariti bez većih poteškoća. Zbog toga skupine koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik mogu obići crkvenu lađu, ali bez da im vodič išta tumači u samoj crkvi kako se ne bi ometalo rad vodiča koji vode skupine u posjet kapelici svetih moći. Mole se vodiči skupina koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik da svoj rad i ponašanje skupine koju vode usklade s tim u duhu kolegijalnosti i poštovanja onih koji su, plativši posjet Moćniku, doprinijeli održavanju Katedrale kao mjesta otvorenog za sve koji je žele posjetiti.

Vodiče koji će moći tumačiti, moli se da to, pogotovo ako je u Gospi više skupina koje čekaju da vide Moćnik, čine: u sažetom obliku i primjerenom jačinom glasa (zbog sakralnosti prostora i zbog kolegijalnosti). Radi izbjegavanja stvaranja gužvi i galame, preporučuje se da se tumačenje koje se odnosi na stolnu crkvu odvija prije samoga ulaska, a drugi dio, koji se tiče relikvijara, ispred samoga Moćnika.

Suradnici zaduženi za održavanje Katedrale svjedočili su, nažalost, oglušivanjima, često i neugodnim, vodiča na upozorenja radi očuvanja reda posjeta. Stoga će ubuduće vodič koji se namjerno, bez volje za suradnjom, ogluši na upozorenja biti opomenut. Ne bude li to dovoljno, na njegov rad podnijet će se prigovor Društvu turističkih vodiča i agenciji koja ga je angažirala zbog neprimjerena obavljanja posla. Ako upozorenje i prigovor ne ispune svrhu, vodiču koji ustraju u takvom ponašanju ne će biti omogućeno obavljanje vodičkoga posla unutar dubrovačke Prvostolnice.

Neprimjereno obavljanje vodičkog posla ima široke posljedice koje se ne tiču same sakralnosti prostora nego narušavaju i nastojanja oko poboljšanja turističkih usluga u našem Gradu. Naša je želja da posjetiteljima pružimo nešto više od same informacije, a vodičima osiguramo uvjete potrebne za kvalitetno obavljanje posla.

Stoga je don Stanko Lasić kao upravitelj dubrovačke Prvostolnice 3. svibnja 2012. donio sljedeća pravila s kojima su upoznati vodiči i agencije, a koja se u cijelosti primjenjuju od 14. svibnja 2012.

Red posjeta za sve posjetitelje

Cijenjeni posjetitelji!

Molimo vas da poštujete sakralnost prostora:

- DOLIČNIM ODIJEVANJEM
- ŠUTNJOM
- ČUVANJEM CRKVENOGA INVENTARA

Hvala što ne:

- UPOTREBLJAVATE MOBITEL
- KONZUMIRATE HRANU I PIĆE
- OSTAVLJATE OTPATKE
- UVODITE ŽIVOTINJE

Ta su pravila istaknuta na ulazima u Katedralu na raznim jezicima i odnose se na sve vjernike i turiste, skupine i pojedince.

Red posjeta za skupine s vodičima

Napominje se da je prema uputama konzevatorske službe osvjetljenje Relikvijarija smanjenog inteziteta kako ne bi došlo do oštećenja umjetnina. Postojeća rasvjeta će se zamijeniti novom prema projektu rasvjete kad konzevatori pronađu izvođača koji može udovoljiti specifičnim uvjetima koje zahtjeva očuvanje umjetnina. Nova rasvjeta će biti prikladnog intenziteta za razgledavanje, do tada se sve posjetitelje moli za razumijevanje. Hvala.

Regulacija ulaza i izlaza skupina u Katedralu i u Moćnik. Skupine s vodičima u Gospu ulaze na glavni (istočni) ulaz, a izlaze na bočna (sjeverna) vrata. Prema Relikvijariju se odlazi lijevim (južnim) pobočnim brodom, a iz svetišta izlazi prema desnome (sjevernom) bočnome brodu.

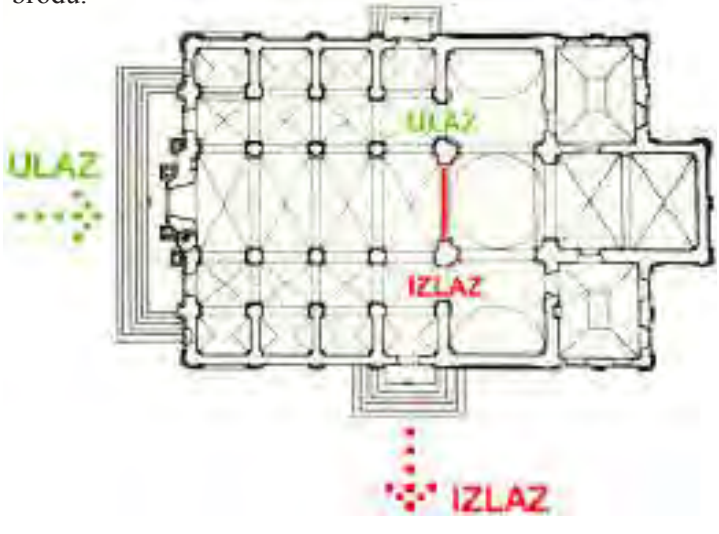

Za vrijeme bogoslužja (svete Mise, pjevane večernje molitve, klanjanja, krunice, križnoga puta) katedralna i svaka druga crkva namijenjena je isključivo vjernicima i bogoštovlju. Tada se ne može uvoditi skupine radi razgledanja, a turističke agencije i vodiči trebali bi o tome u svojim publikacijama, plakatima, prospektima, letcima i u razgovoru obavijestiti i goste koji samostalno obilaze znamenitosti u Gradu.

Vrijeme obilaska. Katedralna je riznica otvorena od ponedjeljka do subote od 8 do 17 sati, a nedjeljom od 11.30 do 17 sati. Na svetkovine koje su ujedno i državni blagdani, otvorena je kao i nedjeljom. Prije i nakon radnoga vremena Riznice u dubrovačkoj se Prvostolnici pripremaju i slave svete Mise pa se turiste tada može uputiti u Katedralu samo ako su dolično odjeveni i žele nazočiti bogoslužju župne ili biskupijske zajednice na hrvatskome jeziku. Euharistija na latinskom jeziku slavi se u Gospi svake prve nedjelje u mjesecu u 10 sati. Od 1. lipnja do kraja rujna svake nedjelje u 11 sati u crkvi Sv. Ignacija slavi se sveta Misa na engleskom jeziku.

Mjesto za tumačenje. U svetištu, ispred kapelice svih moći predviđeno je mjesto na kojem vodič može protumačiti sadržaj relikvijarija. Dok skupina ne završi s razgledanjem Moćnika, druga se skupina ne propušta kroz Ulaz (v. nacrt). Dok se čeka red, vodiči se mole da budu strpljivi i poštuju šutnju zbog kolegijalnosti i sakralnosti prostora te da osiguraju da i njihova skupina bude tiha. Tumačenje treba iznijeti u sažetom obliku i primjerenom jačinom glasa. Vodiči se mole da stoje na Ulazu dok cijela skupina ne uđe, a isto tako na Izlazu.

Skupinama koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik, vodiči ne mogu ništa objašnjavati unutar Katedrale.

Vodiče svih skupina moli se da trajanje posjeta prilagode situaciji kako bi se izbjegle velike gužve i postigla protočnost skupina.

Za provođenje reda posjeta bit će zadužen redar koji će, u slučaju narušavanja reda, upozoriti vodiča i/ili posjetitelja.

Prema muzeju u podzemlju Katedrale

Amalija Pavlić*

Tijekom istražnih radova nakon potresa 1979., ispod dubrovačke Katedrale otkriveni su ostatci zidova znatno ranijih crkvi – bizantske iz VII.-VIII. stoljeća s freskama iz IX. stoljeća i romaničke iz XII. stoljeća. Razina pronađenih struktura je dublje od tri metra ispod današnjega poda Katedrale. Na Buićevoj poljani, uz Katedralu, otkriven je kasnoantički zid, krstionica te temelji zvonika-krstionice iz XIV. stoljeća. To su iznimno važni ostatci koji određuju i objašnjavaju najranije razvojne faze Grada. Nakon dovršetka istraživanja i izvedbe armirano betonske ploče, lokalitet je od 1986. godine zatvoren. Provedeno je višegodišnje mjerenje mikroklimatskih uvjeta vezano za očuvanje freski.

Alfaplan d.o.o. izradio je arhitektonsku snimku podzemne muzejske etaže tijekom 2009. godine, kao i Idejni projekt, koji je služio kao podloga za izdavanje *Lokacijske dozvole* za rekonstrukciju podzemne muzejske etaže ispod Katedrale i Buićeve poljane 19. srpnja 2011. Planiranim zahvatom prostori ispod Katedrale i Buićeve poljane uređuju se za prezentaciju nalaza na mjestu gdje su otkopani. Ulaz se formira iz dijela prizemlja palače Bassegli-Gozze, te podrumskoga prostora kojeg treba

Glavni brod kasnoantičke crkve pokriven je dragocjenim nalazima po kojim se zbog osjetljivosti i trošnosti ne može hodati. Predviđena je uspostava povišene šetnice za prolaz posjetitelja.

Šetnice ne bi prikrivale bitne nalaze pa tako ni freske u Svetištu kasnoantičke dubrovačke katedrale.

iskopati ispod dijela palače i trga, a koji spaja ulazni prostor s muzejskim.

Tijekom 2010. i 2011. Institut IGH d.d. izveo je geotehničke istražne radove nužne za dobivanje ulaznih parametara za izradu Glavnoga projekta (statičkoga proračuna osiguranja temelja), a za uspostavu spojnoga podrumskog prostora. Tijekom 2011. Alfaplan d.o.o je izradio Glavni projekt podzemne muzejske etaže. Po dobivanju suglasnosti Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku, Glavni projekt bit će predan nadležnome upravnom odjelu Grada Dubrovnika radi dobivanja *potvrde glavnoga projekta*.

Geoexpert GTB d.o.o. je izradio projekt Zaštite građevne jame na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze kao dodatak Glavnom projektu konstrukcije objekta. Projekt je prije konačne predaje dan na suglasnost nadležnom Konzervatorskom odjelu.

Dosad je ugovoreno i realizirano: Elaborat cjelovite arhitektonske snimke postojećeg stanja, Idejni projekt prezentacije podzemlja Katedrale i Bunićeve poljane i Glavni projekt (Alfaplan d.o.o.) i Program geotehničkih istražnih radova s troškovnikom, smjernice za projektiranje (Građevinsko arhitektonski fakultet Sveučilišta u Splitu). Izvedeni su geotehnički istražni radovi s pomoćnim građevinskim radovima na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze – I. faza (Institut IGH d.d. i Građevinar-Quélin d.o.o.) koje su arheološki nadzirali Dubrovački muzeji. Napravljena je Kontrola Glavnoga projekta glede mehaničke otpornosti i stabilnosti (Statički studio d.o.o.). Sastavljen je Projekt zaštite građevne jame na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze kao dodatak Glavnom projektu konstrukcije objekta (Geoexpert GTB d.o.o.).

Tijekom 2012. planira se izraditi I. faza Izvedbenog projekta koji će sadržavati program i troškovnik za sukcesivno premještanje postojeće infrastrukture, arheološke istražne radove i za izvedbu građevinskih zahvata na kontaktnom dijelu s Katedralom. Radovima je obuhvaćeno iskopavanje ulazne podrumske prostorije u palači Bassegli-Gozze, ojačanje temelja vanjskoga nosivog zida Katedrale i susjedne palače, premještanje gradske infrastrukture, kao i arheološka istraživanja, koja u tom dijelu nisu provedena.

Radovi iskopavanja spojnog prostora trebali bi započeti 2013. godine. Paralelno s izvođenjem radova I. faze planira se izrada Izvedbenog projekta II. faze za arhitektonske i građevinske radove, izvođenje preostalih istražnih radova, te valorizacije nalaza i smjernica za prezentaciju. Izrada ove dokumentacije može započeti u momentu kada se potvrdi ispravnost rješenja kroz realizaciju I. faze.

Nakon izvedbe građevinskih radova i radova premještanja infrastrukture, može se pristupiti izradi projekta muzejskog postava i njegovoj izvedbi.

Procijenjena vrijednost investicije za izradu projektne dokumentacije, istražne i građevinske radove, te uređenje podzemne muzejske etaže iznosi 18 milijuna kuna. Radovi se financiraju po godišnjim programima obnove ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika u kojima sudjeluju Ministarstvo kulture RH, Župa Gospe Velike i Grad Dubrovnik.

arhitektica, koordinatorica radova na uređenju podzemlja Katedrale u ime Zavoda za obnovu Dubrovnika; amalija.pavlic@zod.hr

Spomen na Zrinske i Frankopane

U četvrtak 30. travnja 1671. u Bečkome Novom Mjestu ubijeni su hrvatski ban grof Petar Zrinski (50) i plemić Fran Krsto Frankapan (28), vojskovođe i pjesnici, vođe urote protiv bečkoga dvora za hrvatsku samostalnost. Na obljetnicu njihove pogibije i Dan hrvatskih političkih zatvorenika u ponedjeljak 30. travnja 2012. u stolnoj crkvi Gospe Velike u Dubrovniku misno je slavlje predvodio don Josip Barišić, politički uznik 1973.–1974., u doba komunističke vladavine, a sada župnik u Čilipima. Euharistiju je namijenio za vječni mir pokojnih političkih zatvorenika kao i za žive političke stradalnike da se odgovorno postave prema Domovini. Euharistijsko slavlje završilo je pjevanjem Lijepe naše.

DON JOSIP BARIŠIĆ

Tko su ljudi kojih se danas sjećamo? To su naši rodoljubi koji nisu žalili svoje živote nego su ih prinijeli kao žrtvu „za Krst časni i slobodu zlatnu“. Ne ćemo razjašnjavati tako opsežnu temu ni nabrajati mučenja kroz koja su prošli. Umjesto toga, pozabavit ćemo se traganjem za odgovorom odakle im tolika i takva snaga da umru za ideale vjere i naroda.

Pred nama je Godina vjere. Danas smo ovdje da bismo se obnovili u vjeri koja je davala snagu našim dičnim rodoljubima.

Koja je to snaga tako jaka da životu pretpostavi smrt, i to mučeničku? Sveti nas Pavao uči da „Božja riječ nije okovana“ (*Druga Timoteju* 2, 9). Ona je snaga. Pitanje je našega stava prema Božjoj riječi.

Vjera kao nasljedovanje. Božje očitovanje čovjeku nije samo obavijest u području umskoga, u kojem bi Bog ostao vanjski motiv vjere, nego to očitovanje izaziva sve dimenzije čovjeka i usmjerava ih na Boga, a sama je vjera u punom bitnom izvršenju – ljubav.

Kršćanska vjera nije tek prihvaćanje ni slušanje riječi. Ona je isključivo nasljedovanje. Papa Benedikt XVI. kaže da bi

Krist bio samo jedan od značajnih začetnika nove religije, ako bi njegovi sljedbenici bili samo njegovi slušatelji, a ne njegovi nasljedovatelji. Bitno je, dakle, shvatiti u ovo napose mutno vrijeme da je kršćanstvo pred epohalnim povijesnim izazovom – **ili će se pročistiti ili će ga nestati**. *Zašto?* Zato jer kršćani nisu tek deklarirani – opredijeljeni za Krista – nego su doslovno utjelovljeni Krist. Po krštenju uronjeni u Krista, po molitvi zadojeni Njime, po patnjama suobličeni Njemu, u Euharistiji primatelji živoga Krista, srcem i životom Njegovi.

Nitko od nas, sestre i braćo, ne očekuje da samo govorimo o Kristu. Došlo je vrijeme kad je taj govor nevjerodostojan, neuvjerljiv ako netko u nama ne susretne Krista. Stoga pred krvlju naših mučenika, od Zrinskih i Frankopana do naših dana, pitam sve nas: jesmo li vjernici u kojima ljudi mogu prepoznati živoga Krista? Naši dični svetci, blaženici, mučenici, proglašeni i ne proglašeni, bili su spremni s Njime umrijeti da bi s Njime i živjeli.

Vjera kao svjedočenje. Što je to svjedočenje? Biti u suvremenome svijetu živi Krist! Inače kršćanstvo nema smisla. Ne možemo zanijekati svoje kršćanstvo pred izazovima novoga vremena, relativizma istine, hedonizma užitka, konzumizma materijalnih dobara. Tom se duhu moramo suprotstaviti višim vrjednotama. Te vrijednosti dolaze od Boga, a to je upravo **život** kao najveća vrjednota**; istina** s kojom se ne trguje i ne prodaje; **poštenje** koje se ne podčinjava pukome užitku. U ovom vremenu treba biti vrlo jasan: nitko drugi to ne će biti umjesto nas. Ne očajavajmo što nas je malo, nego budimo predani čestitosti. Budimo ponosni što nam je dano da budemo do kraja svjesni kako na svakome mjestu, od mladenačke dobi do bolesničke postelje, moramo zračiti „svetim prkosom“: da je čovjek vrjednota za Boga i to najveća i zato je čovjek čovjeku najveća vrjednota. Ako se u nama ne utjelovi to poštovanje ljudskoga dostojanstva, prestat ćemo biti najveća vrijednost. Nije li upravo ovo vrijeme, koje nam posve jasno pokazuje kamo vodi čovječanstvo kad čovjek postaje samo broj. Samo instrument. Prodali su nam sve... Onečišćujemo materijalni i duhovni okoliš. Gore nam obala i otoci, a loši običaji zahvaćaju moždanu srž obitelji i mladosti. Donose se zakoni koji ugrožavaju temelje nacije. Lomi se čovjek. Lomi se svijet, jer nam se oduzima dostojanstvo čovjeka.

O nama ovisi hoće li nam se uzeti dostojanstvo, čast, prošlost, sadašnjost, slava, identitet. Čovjek je problem sam sebi. Zato nam danas naši mučenici i velikani dovikuju: budite hrabri, budite svoji, budite svjesni da se sve može staviti na vagu, sve može unovčiti, samo nemojte sebe zanijekati, sebe prodati, svoju dušu staviti u službu Zloga! Što su teža vremena, to su teži izazovi. Ne bojmo se, Isus je pobijedio svijet. Ne bojmo se, budućnost je onih koji se ne prodaju, nego svjesno i hrabro ostaju vjerni. Tome nas poučava ovaj dan. Ako nismo na to spremni onda ne bismo smjeli slaviti ovaj *spomendan*.

Nada. Povijest se ipak ne ponavlja. Ona jest učiteljica života, ali vrijeme se ne vraća. Povijest nam poručuje da hod kroz nju mogu nastaviti samo hrabri. Stoga nama danas Isus govori: „Ne bojte se jer se o vama brine Otac vaš nebeski.“ Vjera u providnost temeljna je kršćanska vrjednota koja ispovijeda da Bog (koji ne može stvarati, a da ne ljubi), ne može stvoriti ni jednoga čovjeka, a da ga ne želi usrećiti. Bog dakle želi tebe i tvoju sreću. Želi tvoj uspjeh.

Biti čovjek, napose Božji čovjek, znači biti svjetlo. Isus nas potiče da se ne bojimo tegoba ovoga vremena, nego da hrabro, s puno pouzdanja u očevu providnost kročimo naprijed. Naša blažena Marija Propetoga nam poručuje da sve stavimo u Očeve ruke. Naši nas Zrinski, Frankopan i drugi hrabre i potiču da izdržimo, da je s Bogom sve moguće..

Neka nam vjera postane život, neka nam život postane svjedočanstvo i neka se nikad ne ugasi nada pobjede ljubavi nad mržnjom, istine nad lažju, dobroga nad zlim.

Godina vjere koja je pred nama donosi nam upravo tu poruku. Hrabro, ne bojte se! Stanimo u kolonu onih Božjih izabranika koji u hrabrom življenju vjere čuvaju svoje krsne haljine za bolji svijet, koji visoko drže barjak slobode.

Neka nam je na ponos što u vjeri slijedimo naše velikane i što nam u srcu živi zahvalnost za živote žrtvovane za našu slobodu i identitet.

„Navik on živi ki zgine pošteno!“ Nije teško aktualizirati i parafraziratii ovu izreku: „Navijek živi, tko živi pošteno!“

U Dubrovačkoj prvostolnici 30. travnja 2012.

Mladi Dubrovčani u Pape

don Stanko Lasić

Dvadeset katedralnih krizmanika u pratnji s. Jelene Krilić, katedralnih suradnika Josipa Žuvele, Ljiljane Stjepanović, Eve i Davora Spajića i gradskoga župnika, hodočastili su u Rim od 30. travnja do 2. svibnja 2012. Hodočasnici su podmirili troškove putovanja i smještaja, a troškove prehrane Gradska župa nastoji prikupiti od poduzeća i ustanova Grada.

Program hodočašća započeo je pohodom Generalnoj kući Družbe kćeri milosrđa u Rimu. Tamo su časne sestre Dubrovčane počastile večerom, a večernja vožnja podzemnom željeznicom i pohod dvama trgovima Piazza di Spagna i Piazza Navona bili su izvrsno zagrijavanje za sutrašnji nastavak razgledanja Rima. U Katakombama sv. Kalista Dubrovčane je i ove godine srdačno i stručno vodio salezijanac don Mate Tomas koji nije štedio vremena i duha da svi osjete sakralnost i veličinu tih prostora u kojima su kršćani krvlju svjedočili ljubav prema Kristu. Razgledanje bazilike Sv. Petra ove je godine bilo otežano i trebalo je stati u red i čekati više od sat vremena jer je zbog prvosvibanjskih blagdana i prve obljetnice proglašenja blaženim Ivana Pavla II. tih dana u Rimu bilo mnoštvo hodočasnika osobito Poljaka što se najbolje osjetilo na Papinoj općoj audijenciji u srijedu 2. svibnja na Trgu sv. Petra u Rimu. Dubrovčane je najviše obradovao poseban Papin pozdrav hrvatskim hodočasnicima među kojima su mladi iz Dubrovnika bili na prvome mjestu. Nakon razmatranja o molitvi sv. Stjepana đakona i prvomučenika, Sveti Otac nam je na hrvatskom jeziku rekao: „**Radosno pozdravljam i blagoslivljam sve hrvatske hodočasnike, a osobito mlade iz Dubrovnika**

te vjernike iz župa Svih Svetih iz Sesveta, Svetoga Marka iz Selnice i Svetog Antuna Pustinjaka iz Kršana. Dragi prijatelji, započeli smo mjesec posvećen Blaženoj Djevici Mariji! **Molite svakodnevno** kako bi vas Njezin zagovor pratio na životnom putu. Hvaljen Isus i Marija!"

Večernja Misa u hrvatskoj crkvi Sv. Jeronima bila je prilika da se osjeti kako su Hrvati više od 500 godina vjerom i djelom osmišljavali svoju nazočnost u Vječnome Gradu i svoju neizmjernu ljubav prema Crkvi i Papi, a Dubrovčani su i u tome prednjačili što se vidi na svakome mjestu.

Hodočašća mladih, koja dugi niz godina organizira Katedralna župa, služe upravo tome da u mladima probude ponos što pripadaju Crkvi, koja je s jedne strane otvorena svim rasama, narodima, kulturama i jezicima, a s druge strane promiče nacionalne vrijednosti hrvatskoga naroda koji je u toj Crkvi uvijek nalazio svoju zaštitu, potporu i ljubav.

Pismo agencijama koje priređuju vjenčanja

don Stanko Lasić

Kroz višegodišnju suradnju s vama došli smo do nekih zaključaka prema kojima smo se ravnali u pisanju ovog dopisa. S obzirom da je sezona počela, a što uključuje vašu veliku angažiranost, nismo željeli organizirati poseban sastanak nego se svim agencijama obraćamo ovim putem.

Župni ured Katedralne župe posrednik je u sređivanju potrebne dokumentacije za sve ženidbe koje se sklapaju na teritoriju naše župe što uključuje i crkve za koje nismo nadležni. Dopis, prije svega, temeljimo na informacijama koje smo primili od vjenčatelja i upravitelja takvih crkava.

Najprije vam želimo skrenuti pažnju na određene crkvene propise koji se tiču glazbe kao važnoga liturgijskog elementa. Naime, glazba je važan dio liturgijskog obreda, pa i slavljenja sakramenta ženidbe, a kojeg u suradnji s nama organizirate za zaručnike koji nisi naši državljani. Kad prati slavlje sakramenta ženidbe, ona nije tek estetska kulisa već sastavni dio bogoslužja. Stoga sakralna značajka toga čina određuje okvire u kojima je moguće birati glazbu. Glazba nije dodatak nego način sudjelovanja u slavljenju sakramenata. Liturgijski propisi osiguravaju ambijent u kojem može doći do izražaja znakovitost i sadržaj obreda. Upoznati smo s činjenicom kako je, na zahtjev nekih vaših klijenata, kao sastavni dio liturgijskog obreda izvođena glazba popularnih sastava i pjevača te, primjerice, himne nogometnih klubova. Takva glazba ne doprinosi autentičnosti sakramentalnog događaja i narušava posredovanje njegove sadržajnosti. Slavi li se sakrament ženidbe unutar svete Mise, glazba ima još zahtjevniju ulogu, da pridonese slavlju Euharistije u točno određenim dijelovima u kojima je moguće glazbeno sudjelovati.

Zbog navedenih razloga, molimo vas da tijekom organiziranja vjenčanja vašim klijentima, u slučaju zahtjeva za takvom vrstom glazbe, skrenete pozornost na sadržaj ovoga dopisa i objasnite im kako ne će biti moguće udovoljiti svim njihovim glazbenim željama. Također vas molimo da ovaj dopis proslijediti i glazbenicima s kojim surađujete.

Neka nam se slobodno jave svi glazbenici i oni koji su u agencijama zaduženi za neposredan rad s klijentima koji se žele pobliže upoznati s ovom tematikom i tako još više shvatiti smislenost liturgijskih uputa. Time će klijentima moći pružiti potpunije obrazloženje. Svoje klijente možete uputiti i da o ovoj problematici porazgovaraju sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama.

Uz prethodno izrečeno, ovdje želimo progovoriti i o načinu odijevanja koji se tiče svih onih koji ulaze u sakralne prostore, a još i više onih koji sudjeluju u slavljenju sakramenata. Molimo vas da svoje klijente upoznate i sa sljedećim sadržajem.

Prostori za molitvu, meditaciju, bogoslužje svih religija svijeta građeni su i ukrašavani na način da pojedincu i zajednici pomognu u njihovom doživljavanju svetoga, a to traži određeni odmak od uobičajenoga i svakodnevnoga. U skladu s time, estetika u kršćanskom poimanju ide za tim da nas ono što prolazi kroz naša osjetila i razum upućuje na nevidljivu stvarnost. Kako bi ovakav pristup ispunio svrhu, sakralni prostor od nas traži određeno ponašanje koje ne slabi njegovu temeljnu usmjerenost. Liturgijski obred sam je po sebi već jedan sakralni prostor koji estetikom riječi, gesta i simbola označuje i posreduje nevidljivu stvarnost. Estetika odijevanja utječe na doživljajni ambijent unutar kojeg se slavi sakrament ženidbe. I ono je jedan način sudjelovanja. Zato se i od odijevanja, uz isticanje i podupiranje svečanosti liturgijskog obreda, očekuje da bude u skladu s liturgijskom logikom koju smo vam pokušali posredovati preko govora o glazbi i prostoru. Slijedimo li je i u odijevanju, stvara se jedna cjelina čija skladnost otvara prostora za doživljaj svetoga.

S obzirom da ovdje govorimo o stvarima koje nije lako objasniti, a još i više ako želimo izbjeći autoritarni govor ispunjen zabranama, smatramo kako bi najbolje bilo, a to smo već dotaknuli, kad biste klijente usmjerili da o ovim temama porazgovaraju sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama, a koji su za to i kvalificirani.

Također vas molimo da vaše klijente obavijestite o posjećenosti Grada prema postojećem rasporedu posjeta kruzera kako bi na vrijeme krenuli i izbjegli kašnjenja koja unose veliki nered u slučaju uzastopnih vjenčanja u istoj crkvi.

U nadi kako će izneseni sadržaj postati integralni dio naše dobre suradnje, srdačno vas pozdravljam.

U Dubrovniku 3. svibnja 2012.

Uz Župnikovo pismo organizatorima vjenčanja

Za sklad i molitvu na vjenčanjima

Ženidba ili brak jest sjedinjenje života dviju osoba različitoga spola koja ima sociološke, kulturne, vjerske i pravne posljedice. Sociologiji je to trajna spolna i ekonomska veza društva muškarca i žene koju društvo priznaje; moralu i kulturi dobrovoljan sporazum muškarca i žene kojim nastaje srodstvo, a pravu zakonom uređena životna zajednica muškarca i žene, prethodno slobodnih, koja proizvodi *osobnopravne* učinke (prezime bračnih drugova, skrbništvo nad zajedničkom djecom, suodlučivanje o mjestu stanovanja, pravo posjeta bračnome drugu u bolnicu ili zatvor) i *imovinskopravne* učinke (bračna stečevina, opunomoćenost po samome pravu, primjerice za nadzor nad poslovima u slučaju nesposobnosti bračnoga druga). Prema *Rimskom katekizmu* iz 1566. ženidba je „bračni savez muškarca i žene, ugovoren između dviju za to sposobnih osoba, koji ih obvezuje da žive zajedno tijekom života". Vjernicima je ženidba osim toga i nadasve **sveto otajstvo**, ugovor stranka kojem je Krist dao dostojanstvo **sakramenta**, sveti čin združivanja muškarca i žene u trajni i isključivi vez radi osnutka obitelji. U širem smislu ona je način života muža i žene, a u užem obred sklapanja braka, davanje privole kojim muška i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu. Sklapanjem braka bračni drug preuzima odgovornost i za tjelesno i za duhovno dobro drugoga bračnog druga, dužan je tako živjeti da njegov bračni drug kraj njega i njegovom pomoću iz dana u dan postaje bolji, svetiji i Bogu miliji; mora mu neprekidno svijetliti dobrotom i spremnošću da se daruje za ljubljena bića, istroši u služenju obitelji.

Neredi s vjenčanjima. Sve do novoga vijeka nije bilo određeno gdje se treba sklapati brak, pa su se neki trgovci i drugi koji su često putovali, znali i više puta oženiti, da im se uz put nađe besplatan konak. No, kršćanska vjera, za razliku od islama, uči da muškarac nije vrjedniji da bi mogao istodobno imati više žena, a isto tako ni žena da bi imala više muževa. Želeći stati na kraj zloporabama, Katolička je Crkva na Tridentskom saboru 11. studenoga 1563. odlukom *Tametsi* odredila da župnici zaručnika i zaručnice u tri uzastopna blagdana javno oglase tko se namjerava ženiti, pa ako se ne ispriječi kakva zakonita zapreka, da župnik ispita ženika i nevjestu te utvrdi njihovo međusobno pristajanje pred najmanje dva svjedoka. Sve do godine 1983. na snazi je bila odredba **da se ženidba u pravilu sklapa pred župnikom mladenke.** Od 27. studenoga 1983. do danas novi kanon 1115. određuje: „Neka se ženidbe sklapaju u župi gdje jedna od stranaka koje sklapaju ženidbu ima prebivalište ili boravište ili jednomjesečno boravljenje ili, ako je riječ o lutalicama, u župi gdje stvarno borave; mogu se sklopiti i drugdje s dopuštenjem vlastitoga biskupa ili vlastitog župnika."

Grad kao odredište radi sklapanja ženidbe. Svi koji u *Našoj Gospi* iz broja u broj prate prijepise iz gradske Matice vjenčanih uočili su kako među mladencima prevladavaju imena i prezimena s engleskoga govornog područja. Riječ je o zaručnicima koji se dolaze vjenčati u Dubrovnik. Razne turističke agencije reklamiraju naš Grad kao raj na zemlji, izvrsno odredište za medeni mjesec, pa i za samo vjenčanje. Grad svetoga Vlaha ih radosno dočekuje; njegovi svećenici i puk mole da dobrohotnost Krista Gospodina koji je blagoslovio svatove u Kani Galilejskoj trajno čuva i usavršava i sve ove koji sebi međusobno podjeljuju sakrament ženidbe u Dubrovniku, da ih uvijek prati zagovor blažene Gospe od Porata, najuzornije kćeri, zaručnice, žene, majke i udovice, i blagoslov Nazaretskoga doma.

Najmanje pet pravnih osoba iz Dubrovnika, Mlina i Cavtata u suradnji s Gradskim župnim uredom organiziraju vjenčanja za zaručnike koji nisu hrvatski državljani. Tim je posrednicima gradski župnik dr. Stanko Lasić 3. svibnja 2012. uputio pismo moleći njihovu suradnju oko točaka koje su u praksi uočene kao vrijedne poboljšanja, kako bi one postale sastavni dio dobre suradnje tih agencija i domaće Crkve.

1. **Glazba na vjenčanjima**. Kanon 1210 određuje: „Neka se u sveto mjesto pripusti samo ono što služi obavljanju ili promicanju bogoštovlja, pobožnosti i vjere, a neka se zabrani sve što nije u skladu sa svetošću mjesta." Ta odredba obvezuje Katoličku Crkvu, sve njezine službenike i sve vjernike, članove po krštenju, pa i one koji sklapaju ženidbu, organiziraju je ili u njoj sudjeluju kao svjedoci ili glazbenici, ili financiraju cijelo vjenčanje. Sveta su mjesta ona koja se posvetom ili blagoslovom određuju za bogoštovlje ili pokop vjernika, što znači da se spomenuta odredba odnosi na sve katoličke crkve, crkvice, kapelice i groblja. Za Dubrovačku je biskupiju od 28. travnja 1997. posebno proglašeno: „Crkva je sveto mjesto, kuća Božja, kuća molitve (*Luka* 19, 46). Klasična glazba visoke umjetničke vrijednosti ne mora po sebi biti i religiozna

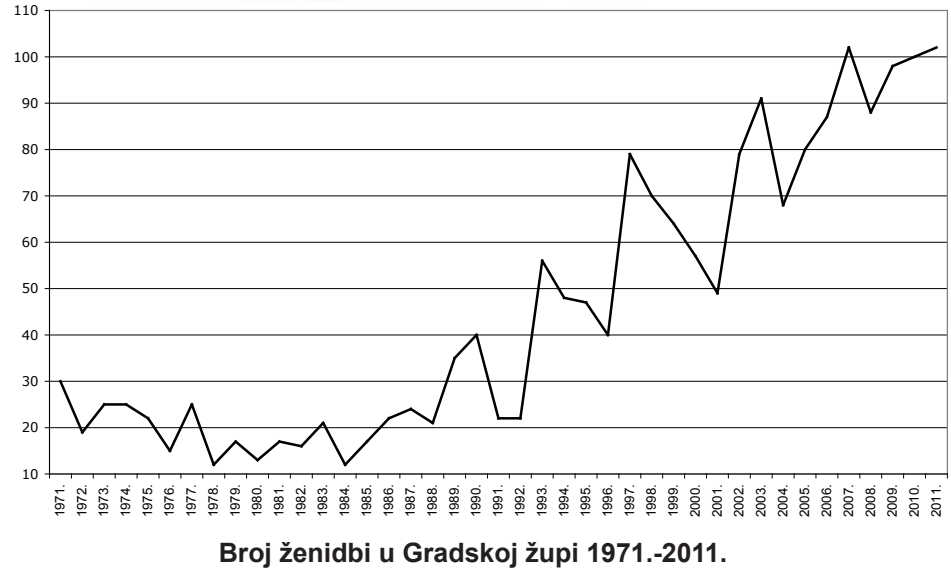

Broj ženidbi u Gradskoj župi 1971.-2011.

glazba. Narodne ili rodoljubne pjesme, koliko god bile plemenite i pristojne, u redovnim prilikama ne pripadaju svetom mjestu za izvođenje.“ Stoga je očito da posve svjetovnim skladbama nije mjesto u bogoslužju.

Gradska župa moli agencije da, u slučaju zahtjeva za nesakralnom vrstom glazbe u liturgijskim obredima, svojim klijentima i glazbenicima s kojima surađuju objasne kako im se i zašto ne može udovoljiti svim glazbenim željama.

2. **Način odijevanja mladenaca i svatova**. Mladenci dolaze u crkvu da pred službenikom Crkve i pred zajednicom sâm Bog zapečati njihovu ljubav svojim pečatom. Kako bi takav pristup ispunio svoju svrhu, sakralni prostor od svih namjernika traži određeno ponašanje. Tjelesno držanje, kretnje, ali i odjeća izražavaju štovanje Boga koji tu prebiva; svečanost i radost trenutka kad Krist Gospodin biva naš gost. Već je starozavjetni mudrac rekao lijepu riječ: „Odijelo čovjekovo govori što on čini, a korak njegov otkriva kakav je.“ (*Sirah* 19, 30).

Nikad kršćanstvo nije imalo nešto protiv toga da se ljudi, bili muški ili ženski, pristojno i ukusno odijevaju, jer je odijelo od Boga dano da se čovjek zaštiti od nepogoda vremena i da se može pristojno kretati u društvu. Apostolove su riječi: „Vaš nakit neka ne bude izvanjski. Nego: čovjek skrovita srca, neprolazne ljepote, blaga i smirena duha. To je pred Bogom dragocjeno. Tako su se doista i nekoć svete žene, zaufane u Boga, resile“ (*Prva Petrova* 3, 3-5). To se odnosi i na svečani čin davanja doživotnih obećanja u sakramentu ženidbe.

Blaženi Alojzije Stepinac piše 14. srpnja 1943.: „Nije bez razloga rekao netko da je ženina odjeća kazalo njezina poštenja, a drugi netko da moda nije ništa drugo nego histerija koja se pretvorila u tkaninu. Već bi to moralo biti dovoljno svakoj kćeri hrvatskoga naroda da se uzbudi u njoj zdravi ženski i hrvatski narodni ponos, pa kao što je do sada bila robinja mode, odsada bude gospodarica svoje volje, odijevajući se onako kako zahtijeva pristojnost, a traže interesi vlastite duše i Božji.“ Od onoga tko cijeni vidljive ljepote Dubrovnika da se tu želi vjenčati, očekuje se da prihvati i duhovne vrjednote katoličke vjere i hrvatskih domaćina, uključujući i one o odijevanju.

Crkva je sveto mjesto koje traži poštovanje u svim dimenzijama ljudskoga bića, pa i u odijevanju. U crkvu nije dolično doći ogoljenih ramena, koljena ili pâsa! Dekoltei i gola leđa mogu druge sablazniti i navesti na grijeh. Odjeća utječe na doživljajni ambijent u kojem se slavi sakrament ženidbe. I ona je jedan od načina sudjelovanja. Da nije, ne bi joj ljudi, osobito žene, posvećivali toliku pozornost. Zato se i s obzirom na odijevanje, uz isticanje i podupiranje svečanosti liturgijskog obreda, očekuje da bude skladno i dostojno, da ne sablažnjava nego da otvara prostora za doživljaj svetoga.

Gradska župa moli agencije da klijente usmjere neka i o ovome progovore sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama.

3. **Izbjegavanje kašnjenja**. Katedralna župa moli agencije da svoje klijente, a ženike koji dolaze međusobno jedno drugome podijeliti sakrament ženidbe upute u raspored dolazaka velikih skupina turista s brodova za kružna putovanja i drugim razlozima prometnih gužvi kako bi na vrijeme stigli na vlastita vjenčanja. U dane sklapanja brakova u mnogim su crkvama termini dupkom popunjeni pa jedan nedolazak na vrijeme prouzrokuje lančano kašnjenje i drugim parovima, stvara nepotrebnu uzrujanost i odvlači misli i osjećaje od bitnoga.

4. **Molitveno ozračje**. Bračnom se privolom vjernici združuju u otajstvo ženidbe koju je ustanovio sam Bog. Što mladenci produhovljenije pristupe tome činu, to će i vaš posao biti bolje obavljen, dulje pamćen, više preporučivan. Nakon provoda, gozbe i opuštanja čovjek se probudi i otrijezni, vraća sebi, a ako se nije ničim napunio, vraća se vlastitoj praznini. Nemojte se stidjeti mladencima predočiti bitnu vjersku, nadnaravnu dimenziju onoga na što su se odlučili i zbog čega su prevalili toliki put! Dubrovnik je grad bogate kršćanske baštine, skrovitih kutaka molitve, nepresušnih mjesta duhovnosti.

Obećanje koje daju pred oltarom veže ih do smrti. Ne počnu li bračni život kao školu molitve i istinskoga zajedništva, koliko dugo će ostati zajedno? Ne očuvaju li slogu i uzajamnu ljubav, vjenčanje u Dubrovniku ne će pamtiti po dobru! Ne omogućimo li mi da Kristov mir počine na njima i njihovu zajedništvu, nismo dobro obavili asistiranje njihovu vjenčanju! Poštovane gospòđe i gospari, posao kojim se bavite nije puki čin umješnoga prikupljanja papira, rezerviranja prostora, termina, svećenika, glazbe, restorana i hotela, raznih iznenađenja, izleta i drugih događanja, nego ulazak u živote ljude koji vam s povjerenjem prepuštaju da budete sudionici i poticatelji njihove radosti, unutarnjeg raspoloženja, a ne samo tjelesnog veselja, izvanjskih zbivanja. Stoga bi bilo poželjno i potrebno da mladence potaknete da se na ženidbu priprave molitvom i svetom ispovijedi te da im ponudite vjerske, duhovne i molitvene sadržaje, hodočašća i vozočašća u razna svetišta u našoj Biskupiji (Gospa od Milosrđa u Gospinu polju, Orašac, Čara) i susjedstvu (Gospa od Škrpjela, Gospa od milosti u Boki, Kraljica mira u Hrasnu, Vepric) ili jednostavno uspinjanje i molitvu križnoga puta uz Srđ za uspješan i sretan brak.

Učitelji na veselom učenju

Jadranka Dabrović – Antonija Vlašić – Rina Nenadić*

Gradski je župnik 12. svibnja 2012. poveo djelatnike Osnovne škole Marina Getaldića na edukativno-rekreativni izlet autobusom u Slano, Orahov Dô i Ravno. Odazvali su se ravnateljica, pedagoginja, razredni i predmetni učitelji, a radost je bila veća jer su s nama bili i naši umirovljenici. Lijepo sunčano svibanjsko jutro započeli smo molitvom i krenuli veseli autobusom prema Slanome. Kameno zdanje Franjevačkoga samostana u Slanome pružilo je veliko zadovoljstvo svojom hladovinom, lapidarijem i don Stankovom živom riječju. Crkve, samostanska Sv. Jerolima, i župna Sv. Vlaha pravo su malo bogatstvo dalmatinskog krajolika.

Pred crkvom Sv. Jeronima u Slanome. Snimila Rina Nenadić.

Selo Orahov Dô kao da je pod samim zvijezdama pa ne čudi da je rodna kuća obitelji Bošković smještena baš tu. Ljubazni mještani ponosno su nas dočekali.

Prisjetili smo se kako je papa Benedikt XVI. lani četiri puta govorio o najvećem hrvatskom i dubrovačkom znanstveniku: novome hrvatskom veleposlaniku u Vatikanu 11. travnja, hrvatskoj javnosti 4. lipnja u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu, hodočasnicima 8. lipnja na Trgu sv. Petra u Vatikanu (*Naša Gospa*, br. 44, str. 25, 29 i 36) te na istome Trgu 11. prosinca: „Srdačno pozdravljam sve hr-

Oko kipa Ruđera Boškovića, rad kipara Ilije Skočibušića iz 2011., ispred općinske zgrade u Ravnom. Snimila Rina Nenadić.

Ruđerovo poprsje u Orahovu Dolu, rodnome mjestu njegova oca Nikole, rad kipara Ilije Skočibušića iz 2011., načas je bilo okruženo kolegama učiteljima i kolegom svećenikom. Snimila Rina Nenadić.

vatske hodočasnike, a osobito sudionike simpozija o Ruđeru Josipu Boškoviću, velikom sinu hrvatskog naroda koji je ostavio svoj trag i u gradu Rimu. Ovaj isusovac, znanstvenik i diplomat na izvrstan način utjelovljuje i svjedoči vezu između vjere i znanosti. Dragi prijatelji, neka Gospodin blagoslovi vas i vašu Domovinu. Hvaljen Isus i Marija!“

Prijateljski i osunčano dočekalo nas je i mjesto Ravno. Ljubazan domaćin don Pero Pavlović pričao nam je daleku i blisku povijest Hrvata u Popovom polju. Spuštajući se niz kamene pute staroga dijela Ravnoga zatekli smo i kolegicu Mariju Čokljat podrijetlom iz Ravnoga. Pomiješali smo se među kamene planete oko spomenika Ruđeru i zamišljali da smo i mi dio svemira.

Uz priču, molitvu i lijepo druženje te domaću hranu prošao je i ručak.

Povratak u Slano protekao je zelenim putovima Primorja i tu se don Stanko pokazao pravim domaćinom.

Hvala, don Stanko, proveli smo divan dan ispunjeni vjerom, ljubavlju i ljepotom.

ravnateljica, nastavnica i pedagoginja u Osnovnoj školi u Gradu

Sklad obiteljskoga života i rada

Angelina Tadić

Na Međunarodni dan obitelji u utorak 15. svibnja 2012. Vijeće za obitelj Dubrovačke biskupije organiziralo je predavanje bračnoga para dr. Vladimira i dr. Zdenke Gruden, poznatih hrvatskih psihoterapeuta za odrasle i djecu, naslovljeno „Sklad obiteljskoga života i rada“. Predavanje je održano u Dvorani Ivana Pavla II.

Polazeći od shvaćanja obitelji kao skupine osoba koje žive pod istim krovom i u nekom su rodu, dr. Vladimir Gruden istaknuo je kako obitelj funkcionira kao grupa i po grupnoj dinamici, a ne kao što funkcionira pojedinac. Obitelj je posebna kvaliteta, snaga koja je jača nego pojedinac u toj mjeri da istraživanja govore kako oni koji su u braku dulje žive od onih koji su sami. Kroz obitelj čovjek ostvaruje samoga sebe i doživljava susret, a to i filozofi naglašavaju kao smisao postojanja čovjeka. U obitelji se događa i proces identifikacije što ne odgovara često pogledu na svijet pojedinoga člana obitelji, to je najpresudniji dio u održanju i razvoju obiteljskoga života. „Našao sam se s partnerom/icom koja ne misli kao ja. I dobro je da

sam se našao s njim ili njom. Mi jesmo jednakopravni i jednako vrijedni, ali nismo isti. Muškarac ne može biti žena i žena ne može biti muškarac. Meni treba drugi spol da bih spoznao razmišljanja, ulaženja u dubinu rješavanja problema na način kako rješava moja partnerica ili partner. I to je ono što će mene obogatiti. Taj svijet još nisam spoznao“, rekao je predavač. Pozivajući se na biblijski opis Božjega stvaranja čovjeka kao muškarca i žene na svoju sliku i priliku, predavač je ustvrdio kako ni muškarac ni žena nisu kompletan čovjek. Tek kad su skupa oni se puno više približavaju Bogu. I na taj način, religiozno gledano, može se primijetiti koliko znači sjedinjenje u jednu vezu muškarca i žene. Govoreći o realiziranju samoga sebe, spomenuo je spolnu dimenziju čovjeka kao najjednostavniji biološki oblik težnje za jedinstvom, a težnja za jedinstvom je definicija ljubavi. Ona se ostvaruje i na razini ujedinjenja s idejama. Spolnost koja je nužna zbog biološke potrebe jest nešto što čovjeka usmjerava ujediniti se s, tj. voljeti bez obzira na neke prigovore koje ima razum. Zahvaljujući obiteljskoj zajednici čovjek ostvaruje svoju ljubav. Sklad u obitelji se ostvaruje osvještavanjem pojedinca, prepuštanjem unutarnjem vodstvu (intuiciji, savjesti, Bogu) koje će čovjeku šapnuti što treba činiti.

Dr. Zdenka Gruden kroz niz je primjera iz vlastite prakse ustvrdila kako za rješavanje djetetovih problema treba rješavati probleme obitelji. Obitelj je vježbaonica vrlina u kojoj se djeci predaje dragulj ljubavi, a daju ga odrasle osobe koje su pronašle ravnotežu u svojem životu. Predavačica je istaknula i važnost povjerenja u odnosu s djecom kojeg treba graditi od samih početaka.

Moderator večeri bio je predstojnik Vijeća za obitelj Dubrovačke biskupije dr. don Stanko Lasić.

Ruđe se vratio doma

U sklopu obilježavanja Dana škole Biskupijske klasične gimnazije Ruđera Boškovića s pravom javnosti u Dubrovniku u školskome hodniku, na prvome katu, 17. svibnja 2012., a na 301. Ruđerov rođendan, otkriveno je djelo akademskoga kipara Stjepana Divkovića – glava Ruđera Josipa Boškovića. To je prvo kiparsko djelo koje prikazuje Ruđera, a koje je postavljeno u njegovu rodnom gradu. Dubrovačkoj klasičnoj gimnaziji u povodu obilježavanja treće stoljetnice Boškovićeva rođenja darovali su je djelatnici Tehničkoga muzeja iz Zagreba.

Ravnatelj Gimnazije mr. don Bernardo Pleše na prigodnoj je svečanosti utvrdio: „Ruđe se vratio doma. Nadam se da će ova bista ubuduće biti još veći poticaj, napose za naraštaje koji će ovdje naučiti prve korake prema znanosti i sazrijevati u što kvalitetnije osobe, intelektualce, znanstvenike, a daj Bože i svećenike.“

Spominjući važnost uzora u odgoju mladih dubrovački biskup Mate Uzinić rekao je kako je za tu školu jedan od uzora svakako Josip Ruđer Bošković, a njegova bista bit će jedan od poticaja učenicima škole da ga gledaju i u njemu se ogledaju kako bi se onda ostvarili po njegovu primjeru i svojim mogućnostima.

Gimnazijalke u narodnim nošnjama otkrile su Ruđerovu glavu čije su postavljanje nadzirali Gordana i Matko Vetma. Program otkrivanja vodio je maturant Ivo Vukasović.

Prva ispovijed

Prva ispovijed označava ulazak djeteta u svijet odgovornosti. Njome dijete postaje svjesni član skupine čiji članovi dijele određene vrijednosti i kulturu.

Ispovijed prije pričesti naložio je sveti Pavao: „Neka se svatko ispita pa tada jede od Kruha i pije iz Čaše“ (*Prva Korinćanima* 11, 28).

Prije osam stoljeća, u studenome 1215. Četvrti lateranski sabor (12. ekumenski) odredio je: „Neka svi vjernici, obaju spolova, nakon što dođu u godine rasuđivanja, barem jedanput godišnje sami vjerno ispovjede sve svoje grijehe svećeniku i neka nastoje, prema svojim snagama, izvršiti naloženu pokoru, primajući pobožno, barem o Uskrsu, sakrament Euharistije. U suprotnom neka se živom zabrani ulazak u crkvu, a mrtav neka nema kršćanski pokop. Neka se ova spasonosna odredba često obznanjuje u crkvama, da nitko ne bi imao ispriku zaslijepljen neznanjem.“

Pojam *godine rasuđivanja* ne znači točno određeni broj godina nego dolazak na određeni stupanj umnoga razvoja kad dijete postane kadro razlikovati euharistijski od običnog kruha, shvatiti u stanovitoj mjeri dostojanstvo i izvrsnosti oltarskoga Svetootajstva, vjerovati u Kristovu stvarnu nazočnost u posvećenoj hostiji i klanjati Mu se pod velom sakramenta. Općenito se može reći da je to trenutak u kojem se primjećuje da dijete prisustvuje Misi pozorno i pobožno.

U praksi, na prvu ispovijed i pričest idu djeca u dobi od sedam ili osam godina. U Hrvatskoj je ustaljeno da to bude u trećem razredu osnovne škole. Katolici koji se ne ispovje-

Prva pričest u Gospi 20. svibnja 2012.
Snimio Ivo Marlais.

de i ne pričeste u toj dobi, mogu se kasnije za to pripremiti sukladno Redu kršćanske inicijacije odraslih.

Katolička nas vjera uči da vjernici koji u sakramentu pokore (pomirenja, ispovijedi) ispovijedaju grijehe svećeniku, koji se za njih kaju i imaju nakanu popraviti se, po odrješenju toga službitelja dobivaju od Boga oproštenje grijeha počinjenih poslije krštenja i ujedno se izmiruju s Crkvom, koju su griješeći ranili. Da bi vjernik primio spasonosni lijek sakramenta pokore, treba biti raspoložen odbaciti počinjene grijehe, treba donijeti odluku da će se popraviti i tako se obratiti Bogu.

Vjernik je obvezan ispovjediti sve teške grijehe po vrsti i broju počinjene poslije krštenja, koje nije priznao u prethodnoj ispovijedi i za koje nije dobio odrješenje, a kojih je svjestan nakon pomna ispitivanja sebe.

Upute roditeljima uz prvu ispovijed

Prije ispovijedi. Nekoliko dana prije prve ispovijedi razgovarajte sa svojim djetetom. Recite mu otprilike: „Drago dijete, uskoro ćeš ići na prvu svetu ispovijed. Ići ćeš u Božju kuću gdje te dobri Bog čeka kao svoje dijete. Ispovijedi Bogu pred svećenikom sve svoje grijehe. Obećaj dragome Bogu da ćeš biti bolji, a Bog će ti u tome pomoći.“

Na dan ispovijedi. Bilo bi poželjno, lijepo i vrlo korisno da roditelji ili barem jedan od njih prati dijete do crkve i da se neposredno prije svoga djeteta i sami ispovjedite. Budite uz svoje dijete kod zajedničke priprave za ispovijed i u molitvi čekajte svoj red.

Nakon ispovijedi. Pričekajte dok se svi ispovjede. Na putu doma govorite djetetu o lijepom doživljaju kad se ljudi međusobno pomire i o radosti čovjeka koji se pomirio s Bogom po sakramentu svete ispovijedi. Znakovit dar: medaljica, lančić, križić ili molitvenik očuvat će u djetetu ugodno sjećanje na prvu ispovijed. Malo svečaniji stol toga dana označit će sudjelovanje cijele obitelji u radosnom događaju vašega djeteta.

Česta pitanja. Vaše će vas dijete možda pitati:

Kad se moram sljedeći put ispovjediti? – Kad osjetiš želju da budeš bolji i da budeš još bliži Bogu. Kad si svjestan da nisi bio dobar, da si zanemario svoje dužnosti.

Koje grijehe moram ispovjediti? – U ispovijedi ćeš priznati sve ono što si sagriješio od zadnje ispovijedi.

Moram li prije svake pričesti ići na ispovijed? – Ako nemaš težeg grijeha, onda se nije nužno ispovjediti prije svake pričesti. Ali psovanje, laganje, varanje, neposluh roditeljima, neodlazak na nedjeljnu misu, krađa, tuča… znače da se prije pričesti treba poći ispovjediti.

Prva sveta pričest

Da bi se presveta Euharistija mogla podjeljivati djeci, traži se da imaju dovoljno znanja i brižljivu pripravu, tako da prema svojem poimanju shvaćaju Kristovo otajstvo i da mogu s vjerom i pobožnošću primati Gospodinovo tijelo.

Dužnost je roditelja ili skrbnika te župnika brinuti se da se djeca koja su stekla sposobnost služiti se razumom dolično priprave i što prije okrijepe božanskom hranom, ali tako da prije obave sakramentalnu ispovijed.

Prva pričest prigoda je za veće obiteljsko okupljanje i slavlje, svečani objed i posebnu odjeću prvopričesnika. Ona je obično bijela, označavajući čistoću ispovjeđene duše i njezinu posvećenost primanjem Isusa.

Djevojčice često nose bijele haljine i veo s vijencem od cvijeća na glavi. U Švicarskoj i Luksemburgu djeca nose bijele odore s drvenim smeđim križevima oko vrata. U mnogim zemljama Latinske Amerike dječaci nose vojne uniforme s oputom od gajtana zlatne boje. U Škotskoj dječaci tradicionalno nose kilt (mušku kotulu) i škotsku nošnju.

Primjeren dar prvopričesniku je krunica, lančić s križem, molitvenik ili sveta slika, a ne novac ili mobitel.

Nakon što su u subotu 19. svibnja 2012. obavili prvu ispovijed, prvu svetu pričest u dubrovačkoj Katedrali u nedjelju 20. svibnja pod župnom misom u 10 sati primilo je 19 djece, deset dječaka i devet djevojčica.

Na dodjeli uspomena 16 prvopričesnika pratila su oba roditelja, a njih troje (16%) samo jedan.

Dvanaest prvopričesnika (63%) preuzelo je prvopričesničke uspomene s roditeljima, bez braće i sestara, iako svi oni nisu jedinci ili jedinice. Njih šest (32%) osim roditelja dopratio je brat ili sestra, a samo je jedna prvopričesnica došla i s bratom i sa sestrom.

Pismo roditeljima prvopričesnika

Poštovani roditelji, vaše će dijete Prvom pričešću prvi put u potpunosti slaviti presvetu Euharistiju i to s vjerom koju crpi od vas, vjerom koju ste mu predali ne samo riječi nego i svojim primjerom.

U obitelji pripravljate put Gospodinu: – ako svojom ravnodušnošću ne ometate djetetov zanos i ako više pozornosti posvetite duhovnoj nego materijalnoj pripremi za svetu pričest; – ako se tih dana koji put okupite na obiteljsku molitvu i na čitanje Svetoga Pisma; – ako svi sudjelujete na svetoj Misi i zajedno sa svojim djetetom na prvoj svetoj pričesti.

Isus u vašoj obitelji. Roditelji, vi ste željeli da vaše dijete postane Božje dijete po sakramentu svetoga krštenja. Sada ga želite još više uvesti u zajednicu Božje obitelji i k Gospodinovu stolu kako bi se pridružilo odraslim pričesnicima. Da bi se vaše dijete što ugodnije osjećalo u vašoj obitelji, kao župnik želio bih da vaša obitelj bude mala Božja obitelj. Želio bih da vaš obiteljski stol bude slika Gospodinova stola, časne trpeze, za kojim se ne samo jede nego i moli. Želio bih da Gospodin Isus bude stalno nazočan u vašoj obitelji pomažući vam da rastete u ljubavi, međusobnom razumijevanju i zajedništvu. Tako bi On s vama dijelio vaše svakodnevne napore, radosti i patnje.

Slavlje prve pričesti. Prvom svetom pričešću vaše će dijete prvi put potpuno sudjelovati u svetoj Misi. Pomozite svome djetetu da svetu Misu shvati kao: – žrtvu hvale i zahvaljivanja Bogu Ocu za sve što je za nas učinio po svome Sinu Isusu Kristu; – izraz našega zajedništva s Bogom i našega međusobnog zajedništva; – naš susret s Kristom u slušanju Božje riječi i sudjelovanju u svetoj pričesti.

Ovim bih vam pismom htio svratiti pozornost na neke stvari da *Dan prve pričesti* ostane vašem djetetu što dublje u sjećanju:

Ujutro u kući. Radosno pristupite djetetu čim ustane. Odmah usmjerite misli Gospodinu kratkom zajedničkom molitvom. Pripremajte se bez žurbe i nervoze. Sat vremena prije pričesti ne bi se smjelo ništa više jesti. Na vrijeme krenite prema crkvi jer će inače djeca biti uznemirena.

Prvopričesnici su obnovili krsna obećanja.
Snimio Ivo Marlais.

Na putu prema crkvi. Vodite dijete za ruku da ono osjeti vašu pažnju i toplinu. Putem razgovarajte samo o onom što je u vezi s proslavom prve pričesti.

Pred crkvom. Ponovite djetetu nekoliko kratki savjeta. Recite mu: „Budi sabran i pobožan. Pažljivo prati svetu Misu, ne gledaj uokolo. Pomoli se za svoje roditelje i mi ćemo moliti za tebe. Kad stojiš, ruke drži sklopljene i malo podignute, ne spuštene. Kad sjediš, ruke drži na bedrima.“ Predajte dijete vjeroučitelju ili časnoj sestri.

Za vrijeme svete Mise. Vi ste roditelj, a ne fotograf; uzvanik, a ne radnik na prvoj pričesti svoga djeteta! Nastojte što pobožnije sudjelovati u svetoj Misi. Molite da vam Bog bude u pomoći kako biste i dalje dijete mogli odgajati u vjeri, da bi ono raslo u vjeri i dobrim djelima pred Bogom i pred ljudima.

Kad završi Misa. Nemojte dijete pitati: „Jesi li umoran? Je li ti bilo dugo?“, nego prvi čestitajte svome djetetu na njegovoj prvoj svetoj pričesti! Poljubite ga! Ako vam od radosti poteku i suze, ne trebate ih skrivati pred djetetom. Poučite ga da čovjek može plakati i od sreće.

Na povratku doma. Za vrijeme ručka postavite dijete na čelo stola. Recite mu da tako želite počastiti Isusa koji danas po njemu prvi put posjećuje našu obitelj. Okitite stol. Stvorite svečano raspoloženje. Nemojte zaboraviti ručak započeti zajedničkom molitvom. Po mogućnosti svi ustanite, a prvopričesnik neka predmoli. Svojim riječima dijete ili vi zatim zahvalite Bogu na daru današnjega dana i radosti koju vaša obitelj dijeli sa svima koji su za stolom. Prije nego se mlađi ustanu od stola, završite svečani objed zajedničkom molitvom. Ne bi bilo lijepo da se poslije podne prvopričesnik povlači po ulicama. Neka radije posjeti koga od svojih kolega prvopričesnika. Svi ćete takve posjete rado primiti i djecu nečim počastiti.

Navečer doma. Navečer se, po mogućnosti, opet svi okupite i zajedno pomolite. Preporučite djetetu da od sada treba često ići na svetu pričest, a kroz ovaj tjedan svaki dan, zajedno s ostalim prvopričesnicima. Kroz tjedan zajedno s djetetom odaberite okvir za prvopričesničku uspomenu i zajedno je postavite kod djetetove postelje.

vaš župnik

Krizma u Gospi na Duhove

Na svetkovinu Duha Svetoga 27. svibnja 2012. sakrament svete potvrde u dubrovačkoj prvostolnici primilo je 12 mladića i 13 djevojaka: Mario Barkidžija, Domagoj Borić, Lucija Borovina, Ivana Burić, Lora Bušković, Petra Caput, Mario Cvjetović, Tereza Čabrilo, Maro Đanović, Mato Đurđević, Nika Gašpar, Magda Kamber, Barbara Knez, Maša Kulišić, Nikola Lenert, Lukša Malohodžić, Petar Mihaljević, Antonio Milić, Ivan Nikić, Antinea Pendo, Marija Pocrnjić, Venesa Radić, Valentin Soldo, Frano Tole i Marija Zanini.

Od tih 25 krizmanika, njih 18 (72%) primilo je prvu pričest u istoj crkvi, a pet drugdje; njih 12 (48%) kršteno je u Katedrali, a 13 drugdje, dok sada samo njih 6 (24%) ima prebivalište unutar zidina, dok ih 19 stanuje u drugim župama.

Krizmatelj je bio dubrovački biskup Mate Uzinić, a Misu su s njime suslavili vjeroučitelj i župnik don Stanko Lasić, ravnatelj Klasične gimnazije don Bernardo Pleše i biskupov tajnik don Marin Lučić.

Prije početka euharistijskoga slavlja nazočne je u ime krizmanika pozdravio Maro Đanović. Prvo čitanje čitala je krizmanica Tereza Čabrilo, psalam je pjevao Zvonko Cetinić, a drugo čitanje navijestio krizmanik Lukša Malohodžić. Zazive molitve vjernika izrekli su: Petar Mihaljević, Maša Kulišić, Petra Caput, Marija Pocrnjić, Antinea Pendo i Ivana Burić.

Prije završnoga blagoslova riječi zahvale uputili su: Magda Kamber, Maša Kulišić, Lora Bušković, Marija Zanini i Petra Caput.

Snimio Ivo Marlais.

Kanite li i vi otići?

biskup Mate Uzinić*

Svetkovinom Pedesetnice Židovi su slavili stvaranje starozavjetnoga Božjeg naroda koje se dogodilo u savezu s Bogom sklopljenim na Sinaju. Znak toga starozavjetnog naroda i Saveza na Sinaju je Zakon, a srž Zakona deset Božjih zapovijedi. Svetkovinom Pedesetnice ili Duhova kršćani slave proširenje starozavjetnog Saveza u novom Savezu na sve narode svijeta. Plod novoga Saveza je rađanje novozavjetnoga Božjeg naroda koji se zove Crkva. Znak prepoznavanja novozavjetnog Božjeg naroda nisu više Božje zapovijedi, nego sâm Bog, treća božanska osoba Duh Sveti i njegovo milosno djelovanje koje čini sve novo. „Ako vas Duh vodi, niste pod Zakonom“, poručuje nam Pavao (*Galaćanima* 5, 18). *Djela apostolska* događaj Duhova smještaju na blagdan Pedesetnice i prepoznaju u *iznenadnom šumu s neba, kao kad se digne silan vjetar*, u *kao nekim ognjenim razdijeljenim jezicima* i osobito u hrabrom Petrovom svjedočanstvu: „*Isusa Nazarećanina uskrisi Bog! Svi smo mi tome svjedoci.*“ I od toga dana Duh Sveti koji je život Crkve nije napustio Crkvu nego je osposobljava za poslanje i djelovanje, trajno prožima i ravna putovima dobra, usprkos tome što je uvijek bilo, ima, a i bit će i u Crkvi, po onom našem ljudskom čimbeniku, djela koja se protive Duhu Svetome i njegovom djelovanju, čemu smo, uostalom, ovih dana i sami svjedoci po bolnoj uključenosti naše mjesne Crkve u tragičan događaj koji nas je sve zatekao i ostavio bez riječi.

Htio bih se zaustaviti na promjeni koju je događaj Duhova izazvao u Isusovim učenicima. Prije događaja Duhova Isusovim učenicima je glavno obilježje strah koji u sebi uključuje ne samo strah od drugih nego i od samih sebe i suočavanja sa svojim zatajenjima, bijegom i nevjerom. Nakon događaja Duhova događa se suočavanje i sa sobom samim i svima drugima. Zahvaljujući toj promjeni oni su za tu radosnu vijest bili spremni položiti vlastite živote, a radosna se vijest, prožeta i vođena Duhom Svetim, počela širiti kroz prostor i vrijeme te je stigla sve do nas. Razmišljanje o povijesnim Duhovima dovodi do današnjih Duhova jer Duhovi nisu tek proslava onoga što se dogodilo u prošlosti, nego i onoga što se po sakramentu događa danas. Duhovi su trajan događaj u Crkvi! Ono što se dogodilo Crkvi i apostolima u prvim Duhovima, treba se događati i našoj Crkvi i nama kao pojedincima koji činimo tu zajednicu Crkve u različitosti darova, službi i djelovanja. Inače nismo Crkva nego tek njezin ostatak, lešina. Zato je i nama, kao Petru i Jedanaestorici, hitno potreban događaj Duhova i preobražaj u Duhu Svetomu koji će nas od strašljivih učenika pretvoriti u hrabre svjedoke Isusa Krista i Božje ljubavi koja nam je u njemu objavljena.

Postavlja mi se pitanje: je li dovoljno djelovanje Duha Svetoga da bi se dogodila promjena kakva se dogodila Jedanaestorici? Odgovor je: Ne! U Jeruzalemu je tog dana bilo mnogo ljudi, raznih naroda, ali promjena u Duhu Svetome nije se dogodila nikomu od njih, nego samo skupini Galilejaca kojima je značajka bila druženje s

Isusom Kristom i povezanost s onima koji su Njegovi. Da bi Duh Sveti djelovao nužno je druženje s Isusom Kristom, naša osobna uključenost u otajstvo Isusa Krista, a po tom otajstvu i naša okupljenost sa zajednicom braće i sestara koja se zove Crkva. Bez toga, bez našega osobnog susreta s Isusom i braćom i sestrama koji dijele istu vjeru, nadu i ljubav, teško može biti preobražavajućega djelovanja Duha Svetoga. Našim kršćanskim zajednicama, osobito mladima i srednjem naraštaju vjernika nakon krizme baš to nedostaje. Posljedica je primljeni dar koji nije postao poslanje; učenici koji su susreli Uskrsnuloga, ali nisu počeli živjeti plodove Njegova uskrsnuća; retoričko i tradicionalno kršćanstvo, ali ne i Crkva kao živa zajednica hrabrih i vjerodostojnih svjedoka ma što to koštalo; oni koji su Kristovi, ali koji zajedno s Kristom ne žele raspeti svoje „tijelo sa strastima i požudama“ (*Galaćanima* 5, 34) nego i dalje slijede djela tijela. „A očita su djela tijela: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vračanje, neprijateljstva, svađa, ljubomora, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijančevanja, pijanke i tome slično“ (*Galaćanima* 5, 19-21). Neka nam Duh Sveti, „Branitelj, Duh Istine koji od Oca izlazi“ (*Ivan* 15, 26) kojega nam Isus šalje, pomogne da se to u nama promjeni kako bi i mi upućeni u svu istinu mogli s Jedanaestoricom i svima onima koji su im se nakon toga pridružili živjeti po Duhu i po Duhu se ravnati svjedočeći svima, kao pojedinci i kao Crkva kojoj pripadamo, plodove Duha Svetoga: „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost“ (*Galaćanima* 5, 22-23).

Ovo se odnosi na sve nas, a od danas osobito na vas, dragi krizmanici. Po sakramentu potvrde primate puninu Duha Svetoga i punopravno se uključujete u zajednicu Crkve koja trajno živi od Duhova. Svoj izbor činite u doba osobne životne krize kojom postajete odrasli ljudi, žene i muškarci, ali priznajmo, i krize Crkve koju mnogi napuštaju, iako u ozračju krizme govore drukčije. Zašto to čine i zar Duh Sveti kojega primaju nije jednak onome kojega su primili drugi? Čine to zato što nisu zaživjeli i kroz redovite susrete s Kristom i Crkvom ne žive tu povezanost s Kristom i Crkvom koju Duh Sveti može preobraziti i osnažiti. Zbog toga mi se ove godine na gotovo svim krizmama u našoj Biskupiji nameće pitanje koje je Isus, u trenutku velike krize, kad učenici nisu shvaćali njegovu logiku i kad su ga mnogi napustili, uputio preostaloj dvanaestorici: „Da možda i vi ne kanite otići?“ (*Ivan* 6, 67). Neugodno je to pitanje, osobito u ovako svečanom trenutku. To pitanje boli i onoga tko ga postavlja i onoga komu je postavljeno. Boli Krista, boli mene. Nadam se da ste ga sebi dovoljno posvijestili i da je, u otvorenosti Duhu, zaboljelo i vas. To se pitanje mora postaviti, jer mnogi kažu da se žele družiti s Gospodinom i Crkvom, a onda se nakon krizme i svoga susreta s vjerničkim pravima i dužnostima, onoga *biti s Kristom* i *Kristov u Crkvi*, raspršе, otiđu, nestanu. Dakle, dragi krizmanici: „Da možda i vi ne kanite otići?“ Hoće li se i vama dogoditi nakon krizme ono što se dogodi mnogima: „Više nisu išli s njime“ (*Ivan* 6, 66).

Odluka je na vama. I što god odlučili, ne zaboravite da se u Isusu Kristu Bog konačno opredijelio za nas. Od tada više ne postoji samo kronološko vrijeme, nego je svako vrijeme, vrijeme milosti, vrijeme spasenja po Duhu Svetomu koji nam je darovan, vrijeme Duhova. Zahvaljujući tome uvijek je moguć povratak u Očevu kuću. I uvijek ponovno možemo, po Duhu Svetomu kojim smo obilježeni, vrata, zatvorena u strahu, otvoriti Uskrslomu, ali i u zajedništvu braće i sestra od kojih Duh Sveti čini Crkvu. I još nešto. O nama i našim izborima ne ovisi samo budućnost nas, nego i Crkve kojoj pripadamo, i vjere na ovom prostoru. Velika je to odgovornost! Zato se nadam da će vaš odgovor na ponudu Isusa Krista koju vam danas nudi po Crkvi, biti potvrdan. Nadam se da ćete osnaženi Duhom Svetim u skladu s tim odgovorom živjeti i nakon krizme, da se, u zajedništvu s Isusom i Crkvom, ne ćete dati zavesti lažnim obećanjima i manipulacijama, kao što se to dogodilo i događa drugim krizmanicima, da ne ćete podleći želji koju smo svi mi imali u vašoj dobi: Sve sada i odmah!, bez vrijednosti i odgovornosti za druge i sebe, nego da ćete znati strpljivo tražiti istinske vrijednosti koje uvijek vode Bogu jer im je Bog izvor.

A mi, draga braćo i sestre, koji u Crkvi imamo različite dare, ali istog Duha; i različite službe, a istog Gospodina; i različita djelovanja, ali istoga Boga koji čini sve u svima (usp. *Prva Korinćanima* 12, 6), osobito vi, dragi roditelji i kumovi, budimo oni koji u otvorenosti trajnim Duhovima Isusa Krista svjedoče vlastitim iskustvom i dosljednim kršćanskim životom, pokazujući našim krizmanicima da je to moguće i da se to doista isplati. I poduprimo naše krizmanike svojom molitvama Bogu da bi postali i ostali ono što Bog od njih želi i njemu na slavu. Uvjeren sam da će nam to svima i bez obzira što je ono što za nekog od njih Bog želi i od njega traži, biti najbolja nagrada za naš trud i rad. Dao Bog da tako i bude!

Krizmanicima, roditeljima i kumovima u Gospi 27. V. 2012.

dubrovački biskup

Snimio Ivo Marlais.

Putovanje u Bari

Gracija Filipović

Bila sam jako sretna kad nam je don Stanko rekao da mi prvopričesnici 1. lipnja idemo u Bari. Posebno sam se veselila jer nikad prije nisam bila u Italiji, ali i zato što se nikad nisam vozila tako velikim brodom. Svi smo se okupili u 8 i pol navečer u Luci Gruž. Prošli smo carinsku kontrolu, ukrcali se na brod, a onda je počelo razgledavanje broda. Šetali smo brodom, bili na palubi, a onda je brod krenuo. Još smo malo gledali kako u daljini nestaje Dubrovnik pa smo pošli u svoje kabine spavati. Kad smo se probudili već smo bili u Bariju.

Doručkovali smo, a onda smo otišli u razgledanje grada. Bili smo u bazilici Sv. Nikole, u Katedrali, prošetali starim gradom i vidjeli puno uličnih svirača koji sviraju harmoniku. Poslije toga smo bili u Zoološkom vrtu koji mi se posebno svidio zato što životinje slobodno šeću po njemu. Nakon toga smo bili u Luna parku. Posebno mi se svidio vodeni tobogan. Poslije toga smo pošli u franjevački samostan Bl. Jakova Zadranina u Bitetto. Tamo smo bili u prekrasnoj crkvi i prošli pokraj tijela bl. Jakova, posjetili park i muzej u kojem smo mogli vidjeti kako se živjelo prije petsto godina. Nakon toga smo bili u kupovini i pojeli sladoled. Autobusom smo se vratili u Luku i brodom doma.

Molitveni susret na grobu biskupa Marčelića u Preku

don Stanko Lasić

Katedralna župa u Dubrovniku u sklopu priprema za proslavu tristote godišnjice sadašnje barokne katedrale organizirala je 9.-10. lipnja 2012. pohod župi Preko na otoku Ugljanu u kojoj je 23. ožujka 1847. rođen dubrovački biskup dr. Josip Marčelić (1894.–1928.) i gdje se nalazi njegov grob; pokopan je 4. rujna 1928.

Predstavnici župe bili su članovi Mješovitoga katedralnog zbora, Bratstva Presvetog Sakramenta, Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća na čelu sa župnikom don Stankom Lasićem i katedralnim ispovjednikom don Ivanom Penavom, a pridružio im se i don Mirko Maslać u ime Dubrovačke biskupije.

U dvodnevnom programu Dubrovčani su pohodili župu Sv. Stošije u Biogradu gdje ih je župnik don Zdenko Milić upoznao s poviješću Biograda koji je nekada bio biskupija i sadašnjim stanjem dviju župa u gradu u kojem djeluju i sestre milosrdnice.

Slijedila je vožnja trajektom na otok Pašman i pohod znamenitom benediktinskom samostanu Ćokovcu na uzvisini iznad Tkona u kojem šestorica redovnika žive i djeluju po geslu „Moli i radi“. Samostan je šezdesetih godina obnovio dr. Martin Kirigin, poznati liturgičar i pisac, a o. Jozo Milanović nastavio je njegovo djelo i danas taj samostan, jedini u Hrvatskoj, nastavlja svjedočiti tisućgodišnju benediktinsku karizmu i duhovnost u Hrvatskoj. Dubrovčani su nazočili molitvi časoslova šestoro redovnika te su tako imali priliku osjetiti ljepotu liturgijskoga pjevanja i pobožnosti.

Dubrovčani s ocem Jozom Milanovićem na Ćokovcu.

Otac Jozo, koji je bio dubrovački đak u Turističkoj školi prije teološkog studija, a kasnije profesor na Teološko-katehetskom institutu u Dubrovniku, osjetio se među svojima i sažeto prikazao povijest samostana i program redovničkog života po Pravilu sv. Benedikta.

U Franjevačkom samostanu u Kraju Dubrovčani su zatekli novoizabranoga provincijala fr. Andriju Bilokapića koji je Dubrovčane upoznao s bogatom sakralnom i duhovnom baštinom toga starog samostana koji je bosanskim franjevcima stoljećima služio kao polazište za misionarenje po Bosni. Samostan i danas prima skupine obitelji i mladih koji tu nalaze duhovnu okrepu spajajući plodove zemlje i neba u duhu sv. Franje.

Putovanje do Preka preko mosta koji otok Pašman spaja s Ugljanom bila je prilika za pogled na mala mjesta uz more i prekrasnu prirodu, kroz najnaseljenije ribarsko mjesto Kali, brzo je prošlo, a župnik don Mario Soljačić čekao je na cesti iznad Preka i goste poveo u župnu crkvu Gospe od Ružarija u kojoj je u 19 sati održan Molitveni susret uz grob biskupa dr. Josipa Marčelića. Nakon pozdrava domaćeg župnika uslijedila je skladba Pjevačkog zbora „Zdravo budi križu sveti“ kao podsjetnik na biskupovo geslo „U križu je spas“ a potom je don Stanko Lasić progovorio o liku i djelu biskupa Marčelića. Istaknuo je kako je biskup Marčelić kroz 34 godine upravljanja Dubrovačkom biskupijom ostavio duboke tragove koji su i danas vidljivi. Održao je odmah po dolasku Biskupijsku sinodu, punih 137 godina nakon prethodne, u kojoj je napravljen program pastoralnog rada. Napisao je pedeset okružnih pisama – poslanica, osam puta pohodio sve župe Biskupije i za vrijeme tih pohoda ostajao u župi tri do pet dana i pritom se susretao sa svima od djece do staraca i bolesnika i po nekoliko sati ispovijedao u svakoj župi. I danas se u Dubrovačkom primorju pamti kako je Biskupa kad je dolazio u sela i župe poseban predstavnik sela s konjem čekao na Rudinama odakle je Biskup jašući dolazio uz zvonjavu zvona i svečani doček.

Biskup Marčelić bio je veliki graditelj i u njegovo vrijeme sagrađene su crkve u Smokvici, Račišću, Majkovima, Vitaljini, Brgatu, Osojniku, Dubi Pelješkoj i Trpnju.

Posebno se brinuo za svoju Katedralu. S desne strane pri ulazu podigao je veliki oltar s jubilarnim križem. Obnovio

Dubrovački katedralni zbor u Preku 10. lipnja 2012.

je cijelu crkvu. Postavio je kipove na portalu: sv. Josipa i sv. Vlaha i deset kipova na krovu Katedrale rad kipara i kamenoresca Marina Radice iz Korčule. Izvrsno je organizirao proslavu dvjestote godišnjice katedrale 1913. godine, obnovio glavni oltar i na zid iza oltara mramornim okvirima ugradio Tizianov poliptih Marijina Uznesenja, dao napraviti novu propovjedaonicu i kipove sv. Ane i sv. Katarine te oltarić s kipom sv. Antuna, a sva su djela Marina Radice.

Promicao je kulturni život i osnovao *List Dubrovačke biskupije* (1901.-1944.) koji je u ono vrijeme bio poznat u cijeloj zemlji. Na karitativnom i humanitarnom području učinio je puno. Bio je predsjednik Javne dobrotvornosti koja je 1906. osnovala Pučku kuhinju i izdržavala Zaklonište sirota koje su vodile Službenice milosrđa. Dječje zaklonište osnovano 1894. Biskup je podigao u Zavod u kojem su svi pitomci završavali zanate. Dubrovačko društvo sv. Vinka Paulskog pod naslovom „Stanak sv. Vlaha" ustrojio je 1895. s posebnom svrhom da se njegovi članovi moralno i materijalno brinu za siromahe. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata Biskup je bio predsjednik Crvenoga križa.

No, najveće djelo biskupa Marčelića svakako je Družba Kćeri Milosrđa koju je zajedno s Marijom Propetoga Petković iz Blata na Korčuli pomogao osnovati 1920. i dati joj temeljne upute i njezin rad pratiti s brižnom pastoralnom razboritošću. U osam godina do svoje smrti 1928. napisao je 45 pisama Mariji Petković, sada blaženoj, koja odišu toplinom srca i bogatstvom duha već ostarjela duhovnog pastira kojemu je Družba bila posebno na srcu. Marija Petković htjela je da se biskupa Marčelića službeno prizna utemeljiteljem Družbe Kćeri Milosrđa, a Sveta Stolica, sigurno i po preporuci samoga Biskupa, odlučila je nju proglasiti utemeljiteljicom Družbe i iznašla pravi izraz da je Družba nastala pod okriljem biskupa Marčelića, kako stoji i u papinskim ispravama (v. *Našu Gospu*, br. 42, str. 60-63).

Na molitvenom susretu u Preku 9. lipnja sudjelovao je i zadarski nadbiskup dr. Želimir Puljić koji je zaslužan što je 1994. godine, o stotoj godišnjici imenovanja Josipa Marčelića dubrovačkim biskupom, organizirao i dobro pripremio Znanstveni kolokvij u Dubrovniku.

Nakon što je Pjevački zbor otpjevao još dvije pjesme, a Ivana Lenert pročitala nekoliko pisama biskupa Marčelića Mariji Petković, nadbiskup Puljić zaključio je susret zahvalnim govorom i molitvom na biskupovu grobu koji se nalazi u velebnoj crkvi koju je on pomogao sagraditi i koja se sada u temeljito obnavlja. Program je završio pjesmom „Tebi pjevam".

U nedjelju 10. lipnja Dubrovčani su u jutarnjim satima pohodili otočić sv. Pavla pustinjaka Školjić udaljen svega 80 metara od kopna s prekrasnim raslinjem i obnovljenim samostanom i crkvom koji vode franjevci trećoredci poznati pod imenom gljagoljaši, zaslužni promicatelji hrvatskoga jezika i nacionalnog identiteta koji su prema Dubrovčanima pokazali istinsku franjevačku gostoljubivost i ugostili desetak osoba. Gvardijan fr. Božo Sučić Dubrovčanima je u crkvi progovorio o višestoljetnoj duhovnoj baštini otočića koja se sada nastavlja pružanjem usluga za duhovne vježbe manjim i većim skupinama.

Potom je u 10 sati u župnoj crkvi slavljena svečana Misa za pokojnoga Biskupa koju je predvodio don Stanko Lasić i održao prigodni govor, a Mješoviti pjevački zbor još jednom je oduševio punu crkvu vjernika i pjesmom zahvalio tom Biskupu koji je osnovao Zbor 1926. godine. Na Misi su koncelebrirali don Ivan i don Mirko te župnik don Mario, a četiri bratima u odorama Bratstva Presvetoga Sakramenta služila su oko oltara.

Katedralna župa priredila je letak s programom i slikom biskupa Marčelića koji je podijeljen svim sudionicima uz prigodne darove župi i uz poziv da dođu u Dubrovnik na proslavu tristote godišnjice što su sa zahvalnošću prihvatili.

Objed u Franjevačkom samostanu sv. Jeronima u mjestu Ugljan koji od 1933. godine vode sestre Kćeri Milosrđa i koji je uređen za duhovne vježbe i odmor u prekrasnoj prirodi bio je vrhunac dvodnevnog programa i zahvalnost sestrama koje u našem Gradu i Biskupiji predano služe, a zadnjih dvanaest godina vode brigu o Katedrali.

Povratak u Dubrovnik preko Zadra i kratak posjet katedrali te Franjevačkom samostanu i susret s dosadašnjim provincijalom fr. Josipom Soptom koji se vraća za župnika u Rožat bila je još jedna prilika da se Dubrovnik poveže sa Zadrom. Orgulje na morskoj obali pružile su divan i nezaboravan užitak.

Mještani Preka s pravom su ponosni na biskupa Marčelića što su i ovaj put pokazali, a Dubrovčani su ovim pohodom posvjedočili, kako ne zaboravljaju zaslužne ljude. A jedan od najzaslužnijih u posljednjih sto godina zasigurno je bio biskup Josip Marčelić. Gostoljubivost domaćina koji su Dubrovčane primili u svoje domove dugo će pamtiti svih pedeset sudionika ovog dvodnevnog pohoda najnaseljenijim otocima zadarskog arhipelaga Pašmanu i Ugljanu. Katedralna župa ovim je pohodom nastavila pjesmom i molitvom povezivati hrvatska mjesta, gradove i krajeve.

Pučki pjevači iz Jelse u Katedrali

don Stanko Lasić

Pučki pjevači iz Jelse na otoku Hvaru bili su gosti Gradske župe od 2. do 4. ožujka. Pučke napjeve Korizme i Velikog tjedna koje pjevaju u procesiji za Križem u noći Velikoga četvrtka na petak izveli su u petak u župnoj crkvi u Čilipima, a u subotu u dubrovačkoj Katedrali. Predvodio ih je jelšanski župnik don Stanko Jerčić. Njihovo pjevanje započelo je ophodom od Onofrijeve fontane do Gospe, a nakon programa u Gospi ponovo su prošli Stradunom i oduševljeno i gromoglasno pjevali na udivljenje brojnih Dubrovčana i gostiju.

U nedjelju 4. ožujka nastupili su pjesmom zajedno s našim Katedralnim zborom na svečanoj misi u stolnoj crkvi koju je predvodio msgr. Jerčić. Počašćeni iskrenim gostoprimstvom Jelšani su uputili poziv našoj župi da što prije pohodi Jelsu i otok Hvar.

Ljetovanje u Gospinu domu u Grgurićima

don Stanko Lasić

Šesnaest korisnika i četiri djelatnika iz Centra „Ozalj“ Jaškovo iz Ozlja boravilo je osam dana od 1. do 8. lipnja 2012. u Gospinu domu u Grgurićima. Poticaj za taj karitativan program dao je gospar Vid Raguž iz Dubrovnika čiji je sin Ivan ozaljski štićenik. Potporu gostovanju pružile su gradske i županijske vlasti i drugi, a Katedralna župa dala im je na raspolaganje svoju kuću u Slanome. Događaj je zabilježila i emisija *Mir i dobro* Hrvatske televizije.

Posjet Dubrovniku upriličen je 5. lipnja. U Gradskom župnom uredu održan je susret s djelatnicima Centra za socijalnu skrb, Doma Josipovac, Biskupijskoga Caritasa i drugih humanitarnih ustanova. Nazočne su pozdravili: gradski župnik, ravnatelj biskupijskoga Caritasa don Robert Čibarić i ravnateljica Centra za socijalnu skrb Katica Raič.

Pohod Dubrovniku uključio je razgledanje Grada, izlet na Lokrum, posjet Akvariju, a najveću radost pružilo im je uspinjanje žičarom na Srđ.

Oduševljeni gosti i domaćini posvjedočili su kako se s malo dobre volje može organizirati i učiniti dobro djelo, a u Godini Caritasa pokazati gostoljubivost i istinsku kršćansku ljubav osobama s posebnim potrebama.

Proslava bl. Marije Propetoga Petković

don Stanko Lasić

I ove su godine Gradska župa i samostan sestara Kćeri milosrđa u Lapadu priredili proslavu blagdana naše Blaženice. Trodnevnu pripravu vodio je kapucin o. Stanko Dodig. U programu su sudjelovali: Pjevački zbor „Marija“, članovi molitvenih zajednica Treće srce i Majka triput divna te Katedralni mješoviti zbor koji je pjevao na svečanoj Misi na blagdane 9. srpnja. Euharistiju je predvodio o. Stanko Dodig u suslavlju msgr. Ivana Šimića, don Ivana Penave, don Hrvoja Katušića i gradskog župnika. Tijekom trodnevlja djevojčice članice zajednice Biseri očeva milosrđa iz Katedralne župe predmolile su krunicu i Zazive milosrđa. Predvoditelj trodnevlja i blagdanske mise potrudio se na osnovu života i djela blaženice potaknuti sudionike na štovanje i molitvu za njezin zagovor i osobito na djela milosrđa u ovoj Godini Caritasa. Sestre su nakon blagdanske mise počastili sudionike u sakristiji sendvičima, kolačima i sokovima.

Iz male gradske škole

Mi, Getaldići, jako smo ponosni na dugogodišnju suradnju s našim katedralnim župnikom, poštovanim i dragim don Stankom Lasićem.

Ovu školsku godinu 2011./12. započeli smo Misom zaziva Duha Svetoga koju je predvodio župnik. Katedrala je bila ispunjena učenicima (337), njihovim roditeljima i profesorima. Zajedno smo molili za sretan početak školske godine.

U listopadu uz Dane kruha i plodove zemlje u školskoj zgradi Centar upriličena je izložba koju su pripremili roditelji, učenici i njihove učiteljice. Don Stanko je nakon

Božićna priredba. Snimila Rina Nenadić.

Dani kruha. Snimila Đurđica Bender-Masle.

prigodne molitve blagoslovio kruh i ostale plodove, a nakon toga smo blagovali.

Tradicionalna je naša Božićna priredba u Katedrali gdje se naši učenici sa svojim mentorima uključe u svečanost Božića u Gradu. Ponosni smo što mi mala škola iz Grada svake godine nastupamo u prelijepoj Prvostolnici hrvatskoga Juga i zajedno svemu puku čestitamo Božić i božićne blagdane.

Štujemo i našega parca sv. Vlaha te redovito sudjelujemo u trodnevnici, Kandelori i Procesiji. Iako nismo u školi rado sudjelujemo u proslavi blagdana Velike Gospe. Želimo se još više uključiti u korizmeno čitanje Svetoga Pisma u crkvi Sv. Josipa, u procesije Velikoga Petka i Tijelova, i u djelovanje župnoga Caritasa odgajajući mlade stanovnike Grada za solidarnost i djelotvornu ljubav.

Hvala don Stanku na nezaboravnom izletu koji je nama djelatnicima i umirovljenicima naše škole organizirao u Slano, Orahov Do i Ravno.

Predivno je bilo sudjelovati u Katedrali s našim prvopričesnicima koji su po prvi put primili Isusa u svetoj Hostiji. S don Stankom je uslijedio i nezaboravan izlet prvopričesnika, roditelja i učiteljice u Italiju.

Hvala don Stanku što uvijek na nas misli i ima vremena za sve nas. Mi, Getaldići, djeca Grada i oko Grada, slušat ćemo vaše riječi s oltara, učiti i živjeti u duhu vjere.

U Dubrovniku 18. srpnja 2012.

ravnateljica Jadranka Dabrović
i pedagoginja Rina Nenadić

Jaslice na Placi 22. prosinca 2011. Snimio Ivo Marlais.

KRŠTENI

Svemogući vječni Bože, Ti si nas iz vode i Duha Svetoga nanovo rodio za svoju djecu; daj da vazda ostanemo u Tvojoj ljubavi!

Krštenik ... je primio prvi i osnovni sakrament dana...; roditelji mu se zovu...

Mara Klaić	18. XII. 2011.	Miho i Vesna r. Vladović-Relja
Vito Kulišić	18. XII. 2011.	Miho i Svetlana r. Ančić
Domagoj Ivan Bokić	4. I. 2012.	Drago i Jelena r. Badurina
Gabriel Vatroslav Čavlina	8. I. 2012.	Joško i Ani r. Stjepanović
Dora Matić	19.II. 2012.	Matić i Doris r. Lepeš
Petar Matić	19.II. 2012.	Matić i Doris r. Lepeš
Morena Maria Capurso	25. II. 2012.	Sergio i Sanja r. Ljepava
Mauro Petar Brajević	11. III. 2012.	Siniša i Marta r. Kustić
Ana Milun	9. IV. 2012.	Frano i Nikoleta r. Đuho
Gabriel Šikić	15. IV. 2012.	Antun i Ana r. Arapović
Petar Vukšić	8. IV. 2012.	Pero i Anita r. Lazo
Jeronim Baričević	8. IV. 2012.	Vladimir i Ermila r. Bešlić
Kalista Marija Schlahter	8. IV. 2012.	Roger i Helena r. Begenišić
Emanuela Konjuh	8. IV. 2012.	Nikša i Maja Prebisalić
Leon Petar Milinković	29. IV. 2012.	Željko i Anita r. Buhovac
Klara Ivana Ficović	20. V. 2012.	Christian i Marijana r. Paskojević
Marin Pende	20. V. 2012.	Josip i Ivana r. Matić
Leon Grubišić	20. V. 2012.	Stanko i Hrvatina r. Nižić
Bono Lale	10. VI. 2012.	Željko i Nikolina r. Đurić
Klara Ivana Crnjac	24. VI. 2012.	Ivana i Katarina r. Marić
Brigita Režić	8. VII. 2012.	Ante i Terezija r. Agostini

Rođen 29. rujna 2011., Gabriel Vatroslav kršten je u Katedrali na blagdan Gospodinova Krštenja 2012. Snimila Berta Kopić.

VJENČANI

Gospodine, daj da ovi mladi ljudi u jednom tijelu budu jedno srce i jedna duša! Blagoslovi njih i njihovu ženidbu darom dobre, zdrave, pametne i pobožne djece! Daj da ih prati prijateljstvo i pomoć njihovih roditelja, rođaka, kumova, prijatelja i čitave kršćanske zajednice.

26. XI. 2012.	Ivo Dimnić i Ivana Bautović
10. XII. 2012.	Zoran Munetić i Mirona Marijanović
17. XII. 2012.	Branimir Bojbaša i Daliborka Kozina
17. XII. 2012.	Darko Gudić i Mirta Čebulc
17. XII. 2012.	Maro Kaminski i Paula Prčan
30. XII. 2012.	Bruno Grdović i Renata Lujak
4. II. 2012.	Leo Bakarić i Đive Paskičević
4. II. 2012.	Tomislav Rudinica i Marina Kragić
18. II. 2012.	Vlaho Milićević i Made Turčinović
18. II. 2012.	Mateo Stražičić i Jadranka Bošnjak
19. II. 2012.	Antonio Memunić i Sanja Capurso
3. III. 2012.	Domagoj Oberan i Domana Marković
14. IV. 2012.	Nikola Arambašić i Dajana Borić
14. IV. 2012.	Nikša Vlahović i Renata Čaržavec
21. IV. 2012.	Ivo Luić i Veronica Correia Ferreira
21. IV. 2012.	Kristijan Jerković i Sanja Labaš
28. IV. 2012.	Ejiro Emorhokpor i Kekuut Josephina Hoomkwap
28. IV. 2012.	Ilija Ljiljanić i Bettina Rossmann
29. IV. 2012.	Đorđe Njegovanović i Karla Begenišić
5. V. 2012.	Marko Cobenzl i Klaudija Matić
5. V. 2012.	Jonathan William Power i Jennifer Loise O'Hanlon
12. V. 2012.	Haris Avdić i Marija Ljubić
18. V. 2012.	James Robert Allen i Aoife Duffy
18. V. 2012.	Ross Benjamin Edmonds i Agata Kosciolek
18. V. 2012.	Krunoslav Pavić i Barbara Đanić
24. V. 2012.	Thomas Gerard Sex i Aileen Assumpta O'Callaghan
25. V. 2012.	Brenden John Finlay i Kate Clarice Elizabeth Marquis
25. V. 2012.	Tomasz Adam Trębicki i Małgorzata Pilichowska
26. V. 2012.	Paul James Dempsey i Jennifer Cummins
26. V. 2012.	Barry Newman i Amanda Frances Phillips
26. V. 2012.	Stijepan Lazarević i Paula Kusalić
31. VI. 2012.	Andrew John Kerin i Lynn Christina O'Rourke
1. VI. 2012.	John Paul Morrin i Bairbre Mary Lloyd
1. VI. 2012.	Marin Mandić i Marija Miklaušić
5. VI. 2012.	Michael Jerome McCurley i Lisa Verghese
9. VI. 2012.	Nik Ogresta i Željka Maletić
9. VI. 2012.	Viktor Vrečko i Marina Bešlić
14. VI. 2012.	Ronan John Cranny i Caitriona Margaret Kenny
15. VI. 2012.	Brendan Gerard Quigley i Laura Mary Eccles
16. VI. 2012.	Igor Tešija i Katarina Pendo
20. VI. 2012.	Maciej Kocieniewski i Eliza Stachowicz
23. VI. 2012.	Toni Šarić i Kristina Nikolić
23. VI. 2012.	Igor Tošović i Marijana Zec

23. VI. 2012. Nikola Mašanović i Antonia Stahor
23. VI. 2012. Mihael Majstorović i Paula Palić
23. VI. 2012. James Joseph Cusenza i Dina Kerić
23. VI. 2012. Benjamin Pierre Jean Robinot i Fanny Christelle Aurelle Cavalie
26. VI. 2012. Gary Patrick Gallagher i Claire Marie Elliott
30. VI. 2012. Pasko Tomaš i Mia Miškić
30. VI. 2012. David Thomas Fleming i Kate Hedigan
7. VII. 2012. Brendan Francis Larkin i Christine Frances O'Meara
11. VII. 2012. Robert John Long i Ciara Ann Gallagher

POKOPANI

Molitvu nam, Gospodine, milostivo usliši! U Tvome Sinu, kojeg si uskrisio od mrtvih, raste naša vjera. Daj da se u iščekivanju uskrsnuća Tvojih slugu učvrsti i naša nada.

Mare Haklička r. Palunčić (14. IX. 1923. – 29. XII. 2011.)
Đuro Limov (17. VI. 1974. – 1. I. 2012.)
Ivo Pavlina (13. IV. 1941. – 31. I. 2012.)
Vjera Pandur (18. XI. 1919. – 16. II. 2012.)
Daria Hodić (10. XII. 1930. – 6. III. 2012.)
Miroslav Jelčić (24. X. 1949. – 26. III. 2012.)
Nevenka Bogdan (18. I. 1932. – 13. IV. 2012.)
Frano Jurišin (20. II. 1981. – 29. IV. 2012.)
Anka Čerjan (11. 10. 1933. – 9. VI. 2012.)
Antica Šmok (17. I. 1932. – 3. VII. 2012.)

Tako si me učio…

dr. Dario Štambuk*

Oče moj i učitelju moj!

Tebi je nebo širom otvoreno, a Očev dom čeka na tebe.

Na bračkom kamenu sagrađen je tvoj prvi dom. *Ni dùgo pasãlo*, *nĩ se pitûra ni na škûrān ošūšìla, upālìli su ga Talijâni.* Gubitak toga doma u djetinjstvu pratio te cijeli život.

A Očev dom čeka na tebe.

Kao beskućnik si došao u Zagreb. Vrijedno se školovao i radio. Uz svoju Zdenku stekao si mali, topli, skroman dom.

A Očev dom čeka na tebe.

Studirao si... tvoji prijatelji bili su uz tebe. U Njemačkoj si tražio dom više godina, ali ti je ovaj u Hrvatskoj bio draži. I topliji. U njemu smo te čekali mama Zdenka i ja.

A Očev dom čeka na tebe.

I radio si vrijedno i pošteno. Drukčije te Jelka i Kažo nisu znali naučiti. I stekao si veći dom. Doživio sreću u rođenju kćeri Darije. Nisi bio miran, radio si još više. Napredovao u struci i znanosti. Proslavio obranu svoje doktorske disertacije u još većem i raskošnijem domu.

A sad imaš najljepši dom, dom Oca svog nebeskog.

Mnogima si pomagao. Učio ih struci. I svoga sina si učio struci. I kćer si svoju učio struci. Boljeg oca i boljeg učitelja nismo mogli niti zamisliti. Niti poželjeti. Boljeg oca nisam mogao niti sanjati. Neumorno si gradio dalje. Kao da nikad ne ćeš stat. Nezaustavljivo. Samo te Otac nebeski mogao umiriti. Bolešću. Ne kao kaznom, nego kao blagoslovom! Bolešću. Ne kao kaznom nego kao milošću od Boga. Bolest koja nas je do kraja zbližila, milost koja ti je donijela mir. Iz nemira svojega života našao si mir. U molitvi. Kako su divni putovi Gospodnji!

Milost mu je darovana da ga smiri i pripremi za dom za kojim je uvijek žeđao, dom u kojem duša nalazi mir, za dom Oca nebeskoga.

Kada je Stvoritelj završio ovo svoje djelo, djelo ljubavi, naš je Mario pozvan u vječnost. Preselio se tamo gdje nam uskrsli Krist obećava da ćemo i mi stići.

Zahvaljujem svim dobrim dušama koje su bile uz njega u njegovoj bolesti, šogoru Jozi, mojoj Ljiljani i svim unucima na koje je bio posebno ponosan.

Zato na koncu, dragi prijatelji, ne tugujte nad ovim tijelom nego s radošću u srcu molite za dušu našega Marija.

Ovaj je govor prekratak, ali tako si me učio ti; oče moj i učitelju moj.

U Zagrebu, na ispraćaju dr. Marija Štambuka 2. veljače 2012.,
njegov sin.

stomatolog, otac sedmero djece; dario.stambuk@gmail.com

Zašto se nadati uskrsnuću mrtvih?

sv. Toma Akvinski (1225.-1274.)

Vjera i nada u uskrsnuće korisna nam je jer *ublažava tugu zbog naših dragih*. Čovjeka nužno obuzima žalost kad mu umre netko mili, ali ta bol biva ublažena kad pomislimo da će on uskrsnuti. Zato u *Prvoj poslanici Solunjanjima* (4, 13) piše: „Ne ćemo da budete u neznanju, braćo, o onima koji su usnuli, da ne tugujete kao drugi koji nemaju nade".

Vjera i nada u uskrsnuće *oduzima strah pred smrću*. Kad se čovjek ne bi nadao boljemu životu poslije smrti, nesumnjivo bi se trebao jako bojati smrti, pa bi čovjek morao učiniti sve, pa i zlo, samo da izbjegne smrt. Ali, budući da vjerujemo u drugi, bolji život, u koji ćemo ući poslije smrti, ne moramo se bojati smrti niti što zlo učiniti da je izbjegnemo. To je u skladu s *Poslanicom Hebrejima* (2, 14-15): „Smrću [Isus] obeskrijepi onoga koji imaše moć smrti, to jest đavla, pa oslobodi one koji – od straha pred smrću – kroza sav život bijahu podložni ropstvu".

Vjera i nada u uskrsnuće *čini nas marljivima i revnima u nastojanju oko dobra*. Kad bi se ljudski život ograničio samo na ovaj zemaljski, ljudi ne bi imali dovoljno poticaja za dobro, jer što god bi učinili, bilo bi neznatno budući da čovječja težnja ne smjera na dobro koje je ograničeno granicama vremena, nego na vječno. A kad vjerujemo da ćemo za ono što ovdje činimo dobiti o uskrsnuću vječna dobra, revno se zalažemo za dobro. U tom smislu i kaže *Prva poslanica Korinćanima* (15, 19): „Ako se samo u ovom životu u Krista ufamo, najbjedniji smo od svih ljudi".

Vjera i nada u uskrsnuće *odvraća nas od zla*. Kao što nada u nagradu potiče na dobro, tako i strah od kazne koja je namijenjena zlima, odvraća od zla. U *Evanđelju po Ivanu* (5, 29) stoji: „I izići će: koji su dobro činili – na uskrsnuće života, a koji su radili zlo – na uskrsnuće osude."

iz Izlaganja *Apostolskoga vjerovanja*, s lat. preveo Augustin Pavlović

Dr. Adam Benović

don Stanko Lasić

U ime Katedralne župe u kojoj je gospar Benović dugi niz godina radio i radom zaslužio ugledna priznanja – ljudska, stručna i znanstvena – želim s nekoliko riječi izraziti sućut obitelji, Institutu, Sveučilištu, Gradu i svima koji su s njim surađivali na dobro našega Grada i domovine.

Njegova plodna znanstvena djelatnost oslonjena je na prvu stranicu Svetoga Pisma gdje odmah na početku piše kako je Bog, prije zemlje, svjetlosti i svoda stvorio – more te je Duh Božji lebdio nad vodama (*Postanak* 1, 2). Bog je, a ne čovjek, „suho" ili „kopno" prozvao „zemlja", a „skupu voda" ili „skupljenoj vodi" nadjenuo naziv „more" (*Postanak* 1, 10). Konačno, prije raslinja na zemlji, Stvoritelj je sazdao biljni svijet u moru: „Nek' povrvi vodom vreva živih stvorova" (*Postanak* 1, 20) te su oceani i mora najveća tvornica kisika osnovnog uvjeta za ljudski život. Istraživanja u podmorju dovela su dr. Benovića do spoznaje da je čovjek upravitelj tih dobara, a ne gospodar, i da treba sve učiniti da se taj prirodni odnos očuva i zaštiti od svih zloupotreba. Ekološka svijest danas je ne samo prirodoslovna nego i strogo etička i moralna kategorija koja zaslužuje ispravno vrjednovanje u politici, gospodarstvu, znanosti, uljudbi i kulturi.

Pokojni dr. Adam Benović posvetio je cijeli svoj život istraživanjima mora ne samo u Hrvatskoj nego i šire od toga te je znanstvenim radovima ušao u red poznatijih svjetskih stručnjaka na tom području. Nismo bili dovoljno svjesni njegovih zasluga i postignutih rezultata jer je u svojoj skromnosti sve to zadržao za sebe i najbliže suradnike. Tek nakon smrti otvorena je knjiga u kojoj se zapisuju nezaboravni dojmovi koji sada izlaze na vidjelo. Među nama je živio čovjek koji je svojim djelom ušao u krug najzaslužnijih ljudi na znanstvenom polju u Dubrovniku i Hrvatskoj zadnjih četrdeset godina.

A njegov ljudski lik zračio je poštovanjem prema svakom čovjeku jer je u svakom ponajprije gledao najizvrsnije Božje stvorenje dostojno poštovanja i ljudske pažnje.Potvrdilo se još jednom da se u najvećim znanstvenicima krije vjerničko srce jer priroda u svim svojim dimenzijama ostaje najveća tajna koju bez Boga nije moguće do kraja shvatiti.

Rastajemo se s još jednim velikim i zaslužnim sugrađaninom, ali nam ostaje njegovo djelo u kojem će on nastaviti živjeti do onoga dana kad će Kralj vjekova ponovo oživjeti naša smrtna tijela i uvesti nas u vječno zajedništvo.

Zbogom. Adame! Ime Ti je danas dobilo pravo značenje, „od zemlje", počivaj u ovoj dubrovačkoj i hrvatskoj zemlji koju si volio i učinio plodnijom.

Na sprovodu u Dubrovniku 7. prosinca 2011.

Dr. Boris Franušić

don Stanko Lasić

Najveće bogatstvo Grada su ljudi urešeni vrlinama strpljivoga rada, skromnosti, stručnosti i vjere. Oni su u isto vrijeme obiteljski ljudi i društveni djelatnici koji uspješno spajaju ta dva važna područja života i postižu u svojoj struci vrhunske rezultate. Uspravno koračaju naprijed bez zastoja ostajući trajno povezani s drugima i prihvaćeni od drugih.

Naš je Boris (1933.-2012.) pripadao toj skupini Dubrovčana po svojoj otmjenoj i izgrađenoj osobnosti, po visokoj stručnosti, po izvrsnim pedagoškim standardima, moralnim i kršćanskim načelima i po neizmjernoj ljubavi prema svome zavičaju, Gradu i hrvatskoj Domovini. Uživao je ugled u svojoj obitelji, znanstvenoj i sportskoj zajednici kao profesor, vaterpolist i jedriličar te u Crkvi i društvu.

U ime Dubrovačke biskupije u kojoj je cijeloga života slovio kao osvjedočeni katolički intelektualac, vjernik i neumorni promicatelj njezine bogate duhovne i kulturne baštine želim izreći nekoliko zahvalnih riječi ovome plemenitom i dobrom čovjeku koji je ostavio dubok trag u kulturi Grada i u srcima svih nas koji smo ga poznavali i s njim surađivali. Ostat će upamćen kao praktični vjernik koji je svake nedjelje sudjelovao na sv. Misi. Dobro je poznavao liturgijske običaje i bio zaljubljen u svečane obrede, napjeve i procesije. Bio je pobornik očuvanja svega onoga što je kao dijete upamtio, zavolio i na mlade prenosio. Znanstveno je proučavao i pismeno bilježio povijest kršćanskih blagdana i kalendarskih dokumenata. Bio je časni izdanak Stonskoga primorja i promicatelj bogate stonske duhovne i crkvene baštine.

Pripadao je onoj skupini Dubrovčana koji su u srednjoj školi i na fakultetu izgrađivali svoj katolički i hrvatski identitet na zdravoj obiteljskoj podlozi nadograđujući malo pomalo spoznaje iz povijesti svoga naroda i svoje Crkve. Znala je dobro ta skupina katoličkih intelektualaca da se bezbožnoj ideologiji može suprotstaviti i oduprijeti samo dobrim poznavanjem svoje vjere i njezine uloge u očuvanju nacionalnih težnji i ideala slobode, državnosti i demokracije. Vrijeme zadugo nije obećavalo promjene i ostvarenje vjekovnih snova, ali samo strpljivi i hrabri nisu posustajali. Boris je bio među njima i nije nikada sumnjao u svoje i naše snove. I kad su se oni počeli ostvarivati devedesetih godina kao zreo čovjek s bogatim iskustvom i ugledom ušao je u politiku koja je željela demokratskim putem doći do svoga cilja. Godine 1993. i 1997. biran je za zastupnika u Županijskome domu Hrvatskoga državnog sabora. Bio je sretan i ponosan na slobodnu i suverenu državu Hrvatsku kao i svi pravi domoljubi i branitelji.

Naš je Pokojnik zadužio svoj Grad i sve nas djelatnom ljubavlju. Jer Dubrovnik se može voljeti diveći se njegovoj ljepoti i skladu, kulturnoj baštini, slavnoj prošlosti, ali najveću ljubav pokazuju oni koji svoje sposobnosti i svoje vrijeme ulažu u njegovu budućnost. Boris je zarana shvatio da su mladi naraštaji, đaci i studenti najveće blago ovoga Grada i da njima treba posvetiti najveću pozornost. Za njih je napisao 60-ak članaka i tri knjige: *Astronomska*

navigacija I, *Kolumbo – kako je otkriven novi svijet* i *Povijest navigacije u Hrvata*.

Sveučilište u Dubrovniku na kojem je radio i sve školske ustanove pozvani su da u ovom vremenu odgoje i pripreme buduće predvodnike gospodarskoga, društvenog, kulturnog napretka, a obitelj i Crkva humanističkoga i moralnog odgoja djece i mladih. Iskazujemo poštovanje ovom zaslužnom čovjeku i sudjelujemo u zahvalnosti kojom ga danas ispraćamo, izražavajući iskrenu sućut obitelji koja mu je pružala sve što je mogla, a osobito u teškoj bolesti. Molimo dobroga Boga da mu udijeli zasluženu nagradu. Vjerujemo da njegova smrt nije kraj onim idealima za koje je živio, znanstvenim projektima koje je s drugima stvarao, nastavničkim naporima koje je na mlade prenosio i prijateljskim vezama koje je uspostavljao i promicao.

Na sprovodu u Dubrovniku 5. siječnja 2012.

Klare Kristović

don Stanko Lasić

U svakoj zajednici, župi, kulturnome društvu ili pjevačkom zboru potrebni su ne samo sposobni, stručni i poslovni ljudi nego i oni velikodušni, skromni, društveni koji u svakodnevni život unose humanost, zajedništvo, vedrinu i humor. Naša pokojna Klare (1930.-2012.) u profesionalnom ugostiteljskom radu, u obitelji, našoj Katedralnoj župi i u Pjevačkome zboru razvijala je i živjela prirodne darove i osobine koje joj je Bog dao i izrasla u osobu dostojnu poštovanja i ljubavi.

Ponikla u malom pitomom primorskom selu zarana je osjetila kao i mnogi drugi privlačnost Grada i u njemu je potražila prebivalište učeći i radeći marljivo i odgovorno u ugostiteljstvu. Upoznala je dobroga muža Vida Kristovića, savila uzorno obiteljsko gnijezdo i nastanila se u samom središtu Grada. Oboje praktični kršćani, svoju kćer Katiju kršćanski su odgajali i pripremili za život omogućivši joj najviše škole i uspješnu glazbenu karijeru. Vido je bio član Bratstva presvetog Sakramenta, Klare je pjevala u Katedralnom zboru, Katija u Katedralnim madrigalistima pa su sve troje aktivno sudjelovali u našoj Župi i zadužili je predanim i dugogodišnjim radom.

„Mi znamo da smo iz smrti prešli u život, jer ljubimo braću“ (*Prva Ivanova* 3, 14), poruka je sv. Ivana koji je na zadnjoj večeri sjedio najbliže do Isusa i čuo kako daje novu zapovijed: „Ljubite jedan drugoga kao što sam ja vas ljubio“ (*Ivan* 13, 34). Ivan je shvatio da će Isus dati svoj život, iz ljubavi za nas. To svetkujemo u svakoj Misi. Smrt je tek prijelaz. Tko ne ljubi ostaje u smrti. Iskrena se ljubav ne hrani laskavim riječima. Djelima se dokazuje. Naša je Klare cijelog svog života razmatrala i živjela to najveće otajstvo vjere.

Crkvi su najpotrebnija duhovna zvanja, svećenici i redovnici, ali uloga vjernika svjetovnjaka je vrlo važna i bez njih župne zajednice ostaju osiromašene. Katedralni pjevački zbor i Bratstvo presvetog Sakramenta dva su plućna krila kojima Katedralna župa diše punom snagom što se najbolje vidi nedjeljom i velikim blagdanima, a osobito o svetom Vlahu i Velikoj Gospi.

U Katedralnome pjevačkom zboru pokojna je Klare životnom vedrinom i spontanošću zauzela časno mjesto dobroga duha, osobe jasnih načela i prirodnog humora. Duhovnost je hranila svakodnevnom molitvom i nedjeljnom Misom, a kad je pošla u mirovinu gotovo svakodnevno sudjelovala je na krunici i Misi. Voljela je društvo i jedva je čekala dane proba našega Zbora i nikada nije izostajala. Veselila se druženjima našega Zbora na kraćim i dužim hodočašćima i zborovanjima po domovini i inozemstvu. Dosjetkama i šalama razveseljavala je cijeli zbor i bila osoba koju je svatko volio i rado vidio u svom društvu.

Iznenadna bolest promijenila joj je svakodnevni životni ritam i prikovala je za postelju skoro dvije godine. Učinjeno je sve što je bilo moguće da ju se podigne na noge i vrati u život, ali nije bilo uspjeha. Ostala je privezana uz postelju i prihvatila teški križ koji je uz pomoć svoje kćeri, zeta, unuka, najbliže rodbine i osoblja u domovima u Mlinima i u Domus Christi strpljivo nosila. Zadnji dani bili su i za nju i za sve koji su joj bili blizu, a kojima ovdje treba odati priznanje, prava Golgota jer je umirala u velikim mukama poput onoga koji je molio svog nebeskog Oca: „Oče ako me može mimoići ova čaša da je ne pijem, ali ne moja nego tvoja volja neka bude.”

Zbogom, Klare! Ovaj pozdrav najbolje odgovara našim trenutnim osjećajima i molitvama. S Bogom si dijelila život kao djevojka, supruga, majka i udovica, a osobito u teškoj bolesti koju si prihvatila kao žrtvu koja je spasonosna i namijenila je za svoje najmilije i za sve nas koje si voljela, poštivala i pomagala. Počivaj u ovoj župskoj hrvatskoj grudi s pogledom u daljinu sve do rodne Trnovice i nadomak Tvoga i našega Grada. S Tobom se ponosi Tvoj rod Mrdala i Kristovića, a svi mi ostali kličemo Ti hvala za sve što si nam darovala i čime si nas zadužila uz obećanje da ćemo moliti za tvoju plemenitu dušu i da ćeš nam ostati u najdražim uspomenama.

Na sprovodu u Postranju 19. siječnja 2012.

Snimila Angelina Tadić **na Uskrs 8. travnja 2012.**

Težiti najboljim rješenjima

DON STANKO LASIĆ*

Poštovani oče Biskupe, poštovana gospodo sudionici!

Sve vas srdačno pozdravljam u ime organizatora ovoga Okruglog stola: Katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, njezinih župnih vijeća, pastoralnoga i ekonomskog i Instituta za povijest umjetnosti iz Zagreba. Izražavam vam dobrodošlicu i zahvalnost što ste se odazvali našem pozivu i došli iz Bruxellesa, Zagreba, Splita, Dubrovnika i drugih mjesta.

Tema današnjega Okruglog stola – svetište naše Prvostolnice, već četvrt stoljeća zaokuplja našu pozornost. Dogodine ćemo slaviti tristotu obljetnicu svečanoga otvaranja i početka bogoslužja u sadašnjoj dubrovačkoj stolnoj crkvi. Stoga je današnja tema i njoj posvećen ovaj stručni skup dodatni motiv interdisciplinarnoga promišljanja vaših izvrsnosti.

Potres iz 1979. godine i obnova Gospe od 1981. do 1986. nakon opsežnih istraživanja iznjedrila je nova rješenja u svetištu i cijelome biću Katedrale. No, taj je zahvat naišao na ozbiljne zamjerke i nezadovoljstva u širokom rasponu od običnih vjernika, građana, svećenika do stručnih osoba raznih znanosti. Proteklo razdoblje od četvrt stoljeća sasvim je dovoljno da se ocijeni jesu li spomenuta rješenja i zahvati i dalje funkcionalni, održivi i životni.

Ovaj naš susret prava je prilika da najprije razvidimo povijesni slijed gradnji glavnoga oltara i unošenja Tizianova poliptiha, smještaj korskih sjedala, biskupske stolice i drugih elemenata u svetištu. Nakon toga potrebno je razvidjeti razloge njihova uklanjanja iz svetišta i nacrte i prijedloge koji su doveli do sadašnjega rješenja i njihove izvedbe.

Prava je sreća što su danas u našoj sredini ljudi koji su bili izravno uključeni u radove u podzemlju Katedrale, istraživanja i otkrića koja su učinjena, ali i ljudi koji su stručno oblikovali sadašnji unutarnji izgled stolne crkve u Dubrovniku. Od njih očekujemo da nas izvijeste kako su stvari tekle i kako su se poslovi odvijali.

Sudjelovanje i mlađih stručnjaka ne pokazuje samo prirodni slijed naraštaja i razvoj struke, nego i trajnu privrženost Dubrovčana i drugih Hrvata, majci svih dubrovačkih crkava te privlačnost izazova koji se vide u pitanjima uređenja glavnoga oltara Gospe Velike, kako je stanovnici ovoga Grada zovu po uzoru na rimsku baziliku Santa Maria Maggiore, tako dragu našem počasnom sugrađaninu blaženom Ivanu Pavlu II., a u kojoj je mladu misu slavio i blaženi Alojzije Stepinac – što je kao hrvatski metropolit učinio i na starome oltaru prvostolne Gospe Velike 3. veljače 1941.

Naše rasprave i svjedočenja nemaju svrhu nikoga optuživati i osuđivati nego upoznati pravu istinu i težiti najboljim rješenjima.

Nadam se da će ovaj Okrugli stol završiti konkretnim zaključcima i prijedlozima koje će slijediti daljnji koraci i planovi, a koje ćemo podastrijeti našemu Biskupu u obliku savjeta, da na koncu svega on donese konačnu odluku, a mi mu je svi pomognemo provesti.

Don Stanko Lasić pozdravlja sudionike Okruglog stola 17. veljače 2012. Lijevo od njega su Ivan Viđen i Miljenko Domijan, a desno Žana Baća i Radoslav Tomić. Snimio Ivo Marlais.

Našem ocu Biskupu već sada treba odati priznanje što je dao zeleno svjetlo ovoj inicijativi našega Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća uz suradnju dvojice mladih povjesničara umjetnosti Ivana Viđena i Marina Ivanovića u ovom važnom projektu. Želim mu vedrine, razboritosti i odlučnosti da djelo koje započinjemo uspješno privede kraju!

Svi osjećamo kako smo na vrlo važnom poslu. Znamo, kao što su znali i naši predci kad su na Palači Sponzi uklesali: *Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laborant, qui aedificant eam* (*Psalmus* 126, 1) – Ako Gospodin kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji (*Psalam* 127, 1). Stoga molim našega oca Biskupa, da zajedno s nama sada zazove Božji blagoslov na ovaj naš današnji rad!

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

gradski župnik, rođen 1942. u Jarama,
doktor moralne teologije; stanko.lasic@du.t-com.hr

Postići da Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna

BISKUP MATE UZINIĆ*

U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga. Amen. Oče naš… Djela naša, molimo Te, Gospodine, milošću svojom preteci i pomoću svojom prati da svaka naša molitva i djelo po Tebi započne, s Tobom se odvija i dovrši se po Tebi, Kristu, Gospodinu našemu.

Želim pozdraviti organizatore i sudionike ovoga skupa, zahvaliti vam svima što ste došli i pokazujete na taj način interes za našu katedralnu crkvu i njezino uređenje.

Nakana nam je da danas, s vremenskim odmakom od 25 godina čujemo različita mišljenja o trenutačnom uobličenju svetišta Katedrale i njegovu uklapanju u barokni interijer crkve te o mogućem povratku na ranije rješenje, odnosno na izgled svetišta prije radova na obnovi Katedrale iz osamdesetih godina XX. stoljeća ili da ovaj skup predloži neko novo rješenje.

Kao što je rekao don Stanko, nije nam svrha upirati prstom u bilo koga niti osuđivati prošlost nego pokušati pronaći pravo rješenje koje će zadovoljiti dva uvjeta: to je barokni izgled naše katedralne crkve i drugi uvjet: suvremena liturgija.

Biskup je istaknuo da Svetište Katedrale treba poštovati baroknu unutrašnjost i omogućiti bogoslužje prema puku. Snimio Ivo Marlais.

Nadam se da ćemo ovdje pronaći prave smjernice, a da ćemo onda to što pronađemo svi zajedno, s onim koji će nam u tome još dodatno pomoći jer ovdje nema nijednog liturgičara, uspjeti privesti onomu što svi želimo, a to je da naša Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna.

Još jednom hvala svima i neka Bog blagoslovi ovaj naš susret i rad ovoga Okruglog stola.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

dubrovački biskup, rođen u Dubravi kraj Omiša 1967., teolog i magistar pravnih znanosti; mate.uzinic@gmail.com

Opis dubrovačke Prvostolnice iz 1440. godine

Filip de Diversis

Svaki dobar grad za bogoštovlje običava imati jednu crkvu kao najvažniju; ona je glava ostalih crkvi u gradu kao što se nekoć Jeruzalem dičio Salomonovim hramom i kao što sada svi biskupski gradovi imaju stolnu crkvu. Da grad Dubrovnik ne bi bio lišen te časti, izgradili su veličanstvenu, lijepu i urešenu katedralu u čast preblažene Djevice Marije, presvete majke Gospodina Isusa, našega otkupitelja. Stari su [gradski] oci htjeli i čvrstom odlukom ustanovili da, **kao što je preblažena Djevica majka i utočište svih vjernika, tako i ova crkva, posvećena njezinu čašćenju i najugodnijem imenu, bude majka i glava svih crkvi dubrovačkoga grada i kraja**. Svidjelo se i prvosvećenicima svete Rimske Crkve da ona bude prvostolnica Crkvī ili biskupijā Kotora, Trebinja, Stona i Korčule. A njezin pastir i upravitelj zove se nadbiskupom da se jednom riječju razumije kako je prvak među biskupima.

Zidovi joj nisu sazdani od kamena vađena iz zemlje nego od živca kamena, izmjerena najvećom brižnošću i obrađena velikim marom. Unaokolo, izvana su stupovi pa se oko crkve može lako stupati i ophoditi je. To pak mjesto u obliku deambulatorija nadilazi pola visine zidova u koje su ugrađeni prikazi raznih životinja, a krov mu je od olova.

Romanička katedrala koja je srušena u potresu 1667.

Crkva ima troja vrata, glavni i bočne brodove koji su odijeljeni velikim i debelim stupovima. Glavni je brod podijeljen na dva dijela: jedan se u starini nazivao Svetinja nad svetinjama, a sada kor, dok je drugi određen za puk i uopće za sve svjetovnjake koji, stojeći i moleći se ondje, teže Božjim riječima. U koru su mjesta doznačena kanonicima i svećenicima.

U vrhu je veliki žrtvenik, pokriven lijepim ciborijem na četiri stupa i urešen skupocjenom srebrnom palom ili slikom. Pokraj oltara nalazi se kamena katedra na kojoj sluša, sjedi i boravi gospodin nadbiskup kad sluša misu ili kad je sām treba slaviti. S druge strane žrtvenika je drvena klupa obrubljena kamenom. Na njoj sjedi svećenik s đakonom i poddakonom.

Izvan ili ispod kora, gdje je mjesto za puk, nalazi se prostrana propovjedaonica na stupovima, oblikovana zadivljujućim umijećem. Ispod nje je kameni oltarić odakle se pjevaju poslanice i evanđelja te puku navještaju blagdani i najavljuju postovi.

Romanička dubrovačka prvostolnica Svete Marije Velike. Rekonstrukcija Željka Pekovića.

Dijelovi romaničke propovjedaonice otkopani ispod Katedrale. Snimio Maro Grbić.

Ondje i krsno vrelo. Naime, samo se u njemu krsti jer u Dubrovniku nema druge župne crkve.

Sva je [crkva] popločana živcem kamenom raznih boja. Na zidovima obaju krila vidimo priče iz Staroga i likove iz Novoga saveza. Svi prozori, i malih i velikih stakala, obojani su slikama svetaca.

Čitava je [crkva] urešena prekrasnim visokim svodovima. Naime, veliki i visoki stupovi glavnoga broda vide se sve do krovišta. No, u pobočnim brodovima ističu se svodovi izgrađeni na stupovima, a na jednom od njih podignuta je jedna – ne toliko lijepa koliko pobožna – kapelica u kojoj se čuvaju moći mnogih svetaca okovane srebrom.

Iznad te kapelice sazidani su drugi, gornji svodovi, gotovo sve do nižeg krovišta crkve.

U ovom hramu postoje i orgulje.

Na osnovi svega toga, mogao bih reći da je glavna i prvostolna crkva od svih najveličanstvenija i najljepša. Druge se crkve ugledaju na crkvu Svete Marije.

Unutrašnjost dubrovačke Katedrale godine 1950.

dum Pavo Poša (1900.-1980.)

Unutrašnjost stolne crkve Gospe Velike prostorno se sastoji od prezbiterija, središnje glavne lađe, južne i sjeverne pobočne lađe i poprečne lađe.

Prezbiterij je odijeljen od glavne lađe elegantno izrađenom mramornom kolonadom. Ploština prezbiterija iznosi 92 m^2. Iz prezbiterija se s južne (desne) strane ulazi u Relikvijarij, a sa sjeverne (*vis-a-vis*) nalazi se ulaz u sakristiju.

U sredini prezbiterija glavni je oltar. Menza počiva na trostepeničnom mramornom podiju, a ima oblik trapeza.

Iznad menze uzdiže se mramorni tabernakul, krasno i precizno izrađen. Vrata su mu obložena srebrnim reljefom Isusa, Dobrog pastira s izgubljenom ovčicom o vratu. S jedne i s druge strane tabernakula protežu se po tri mramorne stepenice za svijećnjak i ostali oltarni ukras.

Iza glavnog oltara je elegantni kor sav od orahova drva s 22 sjedišta. Na strani Evanđelja [južno] svršava s biskupskim tronom koji je u doba Republike bio kneževo prijestolje. Drvo za kor darovao je biskup Jedrlinić, a izradio ga je mađarski umjetnik Danijel Szabo godine 1867. Stajao je 1900 forinta.

U sredini nad korom diže se neorenesansni mramorni spomenik, podignut godine 1913., u podobi oltara s trokutnim zabati kojega podupiru četiri korintska stupa. U sredini ovog spomenika nalazi se velika uljana slika na platnu Uznesenje blažene Djevice Marije, lijevo gore arkanđeo Gabrijel, desno gore Gospa izriče anđelu: Neka mi bude, lijevo dolje sv. Vlaho i sv. Lazar, a desno dolje sv. Nikola i sv. Benedikt.

Središnja glavna lađa proteže se od glavnih vrata crkve do kolonade prezbiterija. Duga je 26,6 m, a široka 8,4 m. Zaprema 223 m^2 slobodna prostora. Oslanja se na osam čvrstih pilova s kapitelima što u atičkom, što u korintskom slogu, a poviše kapitela unaokolo krune je velika korniža s prozorima i svodom. Po tri pila na svakoj strani kvadratnog su oblika s rasječenim uglovima, a u promjeru mjere 1,3 m. Dva pila, najbliža prezbiteriju, po jedan na svakoj strani, istoga su oblika, ali gotovo dvostruka opsega; promjer im u kvadratu iznosi 2,2 x 2,2 m. Na ovim dvjema pilovima oslanja se istočna polovina kupole dok se njezina zapadna polovina oslanja na uglovima zidova sakristije i relikvijara, tamo gdje mramorna kolonada dijeli glavnu lađu od prezbiterija.

Uz jugozapadni pilon koji podupire kupolu, oslanja se **propovjedaonica**. Čitava je od orahova drva. Predstavlja osobitu preciznost rezbarske plastike i vrijedno ostvarenje neorenesanoga kiparstva u Dubrovniku. Djelo je korčulanskog kipara Marina Radice. Postavljena je godine 1897. na poticaj biskupa Josipa Marčelića i ondašnjega katedralnog crkovinara, uglednoga dubrovačkog građanina dr. Ernesta Katića starijeg, hrvatskog podnačelnika grada Dubrovnika od srpnja 1898. do smrti 1905.

Propovjedaonicu lijevom rukom „podupire“ anđeo visok 130 cm. Do podija propovjedaonice, na visinu od 250 cm, vodi 11 skalina visokih po 23 cm. Brana propovjedaonice unaokolo sastoji se od šest ploha, dok prostor ostalih dvaju ploha osmerokutnog oblika zaprema prilaz na propovjedaonicu i strana pilona na kojem je ista oslonjena. U plohama (90x44 cm) urezane su niše: u tri su izrađeni simboli Isusove muke, a u tri *en face*: sv. Augustin, sv. Petar

Oltar i dijelovi

Oltar (latinski *altare, alta ara*, visok žrtvenik) žrtvenik na koji se stavljaju darovi božanstvu i na kojem se obavlja vjerski obred, u kršćanstvu: Gospodinov stol, svetilište, mjesto prinošenja nekrvne Kristove žrtve, središnja točka u crkvi oko koje se zajednica okuplja na Euharistiju.

Retabl (latinski *retrotabula*, stražnja ploča) stražnji dio oltara koji se diže iznad oltarne menze. U novije vrijeme oltar se često oslobađa retabla i svodi na prvobitne osnovne dijelove: kamenu gromadu ili stol.

Menza (latinski *mensa*, stol) ploča od prirodna kamena u jednom komadu, bitan dio oltara koji natkriva stol ili postolje koje čini oltar.

Predoltarnik, antependij, antipendij, incef ili incefo je pročelje oltara (v. *Našu Gospu*, br. 44, str. 63-65).

S Radičine su propovjedaonice redovito propovijedali biskupi Josip Marčelić, Vlaho Barbić, Josip Marija Carević, Pavao Butorac i Ivo Gugić, a to je 3. veljače 1941. učinio i bl. Alojzije Stepinac. Promemorijom Komisije za uređenje Svetišta od 28. svibnja 1986. bio je predviđen povratak propovjedaonice, ali do danas nije ostvaren.

i sv. Ivan Zlatousti u sjedećem stavu. Brana je s vanjske strane visoka 130 cm, a s unutarnje 90 cm. U pozadini podija uz pilon se uzdiže pozadinski „stup" propovjedaonice visok 280 cm, na kojem je urezan grb blagopokojnoga biskupa Marčelića.

Nad propovjedaonicom lebdi krasna orahova nebnica istoga osmerokutnog oblika kao što je propovjedaonica. Na nebnici *en face* nalazi se među dvjema školjkastim ukrasima ženski lik u sjedećem stavu s križem (alegorija vjere, 63x31 cm). Na donjoj strani nebnice izrezbaren je reljef golubice Duha Svetoga. Čitava propovjedaonica visoka je s kipom vjere na nebnici usve 5,8 metara. Za propovjedaonicu je isplaćeno Marinu Radici 2.230 fiorina.

Južna pobočna lađa duga je 26,6 m, a široka 3,7 m. Zaprema 98 m^2 slobodna prostora. U ovoj lađi u pravcu južnoga zida crkve nalaze se od zida Relikvijara do zida fasade crkve:

1. oltar sv. Ivana Nepomuka
2. prostor ulaza i izlaza kroz južna pobočna vrata crkve
3. kapela s oltarom blažene Gospe od Porata
4. kapela s oltarom bokokotorskih mučenika sv. Petra, Lovrijenca i Andrije, na kojem je u novije doba postavljen kip Srca Isusova, a na pobočnim zidovima lijevo kip sv. Ane, a desno sv. Katarine Aleksandrijske, oba kipara Radice.
5. kapela s krstionicom.

Sjeverna pobočna lađa proteže se od fasadnoga zida crkve do zida Sakristije, a istih je dimenzija kao južna (duga 26,6 m, široka 3,7 m, površine 98 m^2). U ovoj lađi redaju se oltari i kapele u posvemašnoj simetričnosti s onima južne pobočne lađe:

1. oltar sv. Bernarda
2. prostor ulaza i izlaza kroz sjeverna pobočna vrata crkve
3. kapela s oltarom svetoga Križa
4. kapela s oltarom Marijina Navještenja na kojem je u novije doba postavljen kip sv. Terezije Maloga Isusa koju puk uvelike štuje,
5. „kapela" sa spomenkrižem.

U zadnjem prostoru sjeverne pobočne lađe koja zaprema 16 m^2, a vis-a-vis je baptisteriju, nalazi se veliki **spomenkrižˇ**. Podignut je u Spasiteljevu čast na početku XX. stoljeća. Na križ je natpis: CHRISTUS DEUS HOMO MCM. VIVIT REGNAT IMPERAT MCMI. [*Krist Bogočovjek 1900. Neka živi, neka kraljuje, neka vlada! 1901.*].

Križ se oslanja na lijepom postamentu između dva krupna kandelabra. Čitav spomenik je od mramora, a izrađen je po nacrtu domaćeg risača prof. Balda Kosića. Za spomenkrižˇ isplaćeno je Pavlu Biliniću iz Splita 4.680 kruna. Pred spomenikom je mramorna ograda s gvozdenim vratima.

rektor dubrovačke Katedrale 1950. do 1965.

Desakralizacija obnovom i načinom upotrebe

Željka Ružić*

Ogoljen barokni prostor stolne crkve u Dubrovniku priveden je funkciji 24. studenoga 1986. Međutim, ostala je nedovršena cjelovita prezentacija, u prvome redu poliptiha u Svetištu i kolorita čitave unutrašnjosti. Bez duha i topline, djeluje depresivno, hladno i prazno. Razgolićenost, nedovršenost i neuspjeli raspored ne uvode u otajstvo, ne pozivaju, ne označavaju dostojanstvo bogoslužnoga skupa. Tijekom uporabe pokazalo se da je prostor desakraliziran, ne samo obnovom nego i načinom upotrebe, a to podupire i prostor-

Glavninu vremena i za najveći broj posjetitelja Katedrala nije crkva, posvećena zgrada namijenjena bogoštovlju, pogotovo ne glavna bogomolja Biskupije, nego turističko odredište i odmorište. Snimio Denis Vokić 24. svibnja 2005.

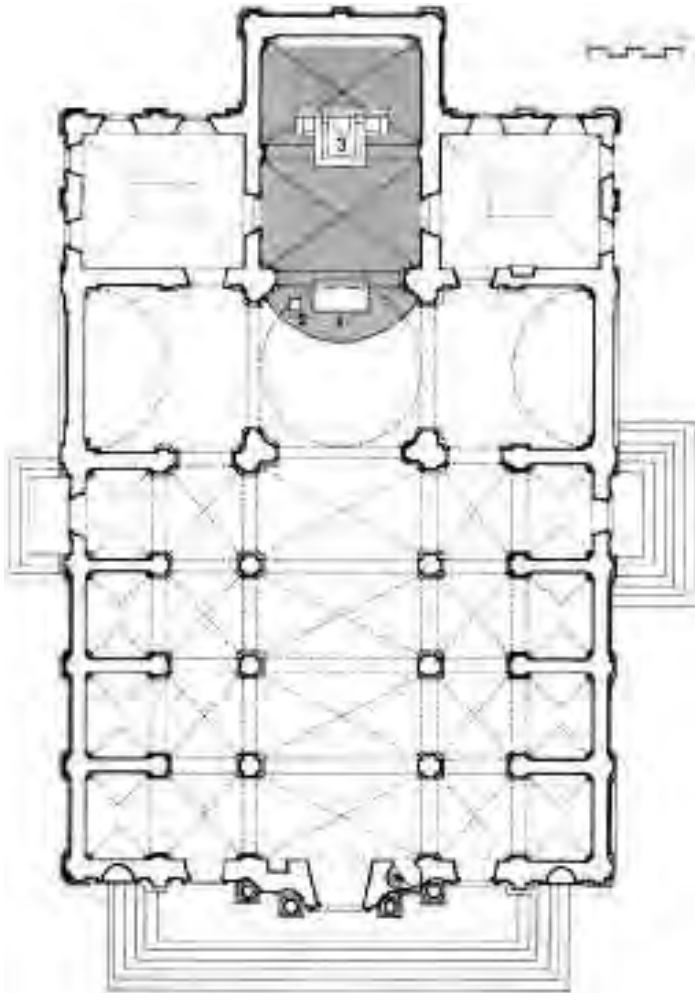

Preuređenje iz 1986.: sivo pod Svetišta podignut 16 cm, 1 žrtvenik (oltar), 2 besjedište (ambon), 3 tri sjedala: „Smišljena, ali prenaglašena jednostavnost oblika elemenata prezbiterija u tako bogatom arhitektonskom zdanju.“ – Florijan Škunca, u: *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*, Zagreb, 1987., str. 198-199.

na koncepcija „bunara prošlosti”, „suvremenog kazališta” i „reduciranog svetišta” (kako ga je opisao sâm projektant).

Pri obnovi u Svetištu nije uspostavljen **križ** kao temeljni simbol kršćanstva. Sjedeća mjesta u Svetištu riješena postavom običnih stolaca djeluju privremeno i nedovršeno. Klupe u glavnom i u poprečnom brodu vrlo su neudobne. Budući da **svetohranište** nije uočljivo i u njemu nema opreme (namještaja), proizveden je učinak „muzeja”.

Glavni oltar je po novim liturgijskim propisima okrenut prema puku i pomaknut ispod kupole, a vjernici se nalaze polukružno oko oltara. Time je prostor popriječne lađe postao aktivan. Sviraonik (električne orgulje, a k tomu i harmonij) u južnoj bočnoj lađi izazivaju nered u prostoru i narušavaju prostornu koncepciju koja nije provedena do kraja.

Ponašanje većine posjetitelja, čak i ako su kršćani, posve je neprimjereno (odjeća, vika). Tomu još više pridonosi odlaženje u Moćnik kroz prostor Svetišta.

Nasuprot potpunoj muzealizaciji, moguće rješenje je **resakralizacija.** To znači pretvoriti crkvu u sveti prostor. Za to je potrebno iznova promisliti prostornu koncepciju te svrhu i namjenu svega onoga što Katedralu čini katedralom.

vjernica, majka četvoro djece, prostorni planer i urbanist, rođena 1945. u Zagrebu, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale: Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.2.

Unutrašnjost Katedrale je sterilizirana

Joško Belamarić*

Nehajan odnos prema povijesnoj epidermi spomenika (kao što je slučaj s pločnikom kotorske katedrale) i ne mora biti politički nakanjen. On je posvuda bio dio svojevrsne konzervatorske manire i nije se ticao samo crkava. Često ni konzervatorski zahvati nisu bili pripremljeni dostatnim istraživanjima niti s temeljitim vrjednovanjem cjeline zaštićenih povijesnih slojeva.

Nakon potresa 1979. dubrovačka Katedrala je temeljito arheološki istražena. Dobila je od tada samo preliminarni istraživačev izvještaj. Njezina unutrašnjost ‘obnovljena je’ sterilizirajućim, purifikatorskim, preko svake mjere ulaštenim arhitektonskim projektom. Čitav barokni prezbiterij je uklonjen. Tizianov poliptih izvučen je iz okvira i postavljen na zid poviše hipertrofiranoga biskupskog trona. Stari kor – makar ne umjetničkih svojstava splitskog ili trogirskog – otputovao je u Smokvicu. Oltar je postavljen točno tako da prepriječi ulaz u Moćnik katedrale, njezin najvažniji dio – Moćnik koji je motivirao niz nekadašnjih arhitektonskih preinaka katedrale i koji je bio prva točka posjeta svake važnije povijesne figure koja je pohodila ili hodočastila u Dubrovnik.

povjesničar umjetnosti i muzikolog, rođen 1953. u Šibeniku; jbelamar@ipu.hr

Joško Belamarić, *Liturgijske preinake i konzervatorski zahvati unutar katedrala u Kotoru, Dubrovniku, Korčuli, Hvaru, Trogiru i Splitu*, u: Bogoslužni prostor crkva u svjetlu teologije arhitekture i umjetnosti, ur. Bernardin Škunca, Zadar, 1996., str. 162-163.

„Grozota pustoši stoluje na svetome mjestu“ (*Matej* 24,15). Svetište bez Svetohraništa i križa, srce Dubrovačke Crkve pretvoreno u muzejski prostor, „postav“; „faraonski trijem“, „Litostrotos, Gabata“ (*Ivan* 19, 13), sudačka dvorana (don Josip Brešković). Lijevo harmonij i sviraonik orgulja, u sredini oltar nasred prolaza prema Relikvijariju.

Treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara

Miljenko Domijan*

Kako vas je lijepo viđet svih ovdje! Zahvaljujem ovomu mladom čovjeku, g. Ivanu Viđenu, njegovim kolegama, prijateljima i cijelom Župnom vijeću i upravi dubrovačke Prvostolnice što su senzibilizirali dubrovački puk.

Od 1988. bio sam najprije mladi, novi član Stručnoga savjetodavnog povjerenstva za obnovu Dubrovnika, da bih onda postao i njegov predsjednik. U onim vremenima to je bio intenzivnije djelovanje, a sada je manje i blaže. Naime, zahvaljujući popuni toga segmenta društvenih aktivnosti, a to su konzervatori, u Dubrovniku se došlo do toga da Povjerenstvo više nije onako nužno kao što je bila ratnih i poratnih godina. Imajući uz konzervatore Zavod za obnovu Dubrovnika, pa sad i Restauratorsku radionicu, razina zaštite je narasla, postala puno viša i pretvorila se od one pasivne (kojom se mogao čuvati grad kao što je Dubrovnik bio čuvan prije rata, zabranama) u aktivnu, jer kad se dogodi potres i rat, zaštita nužno postaje aktivna.

U tom smislu u Dubrovniku je učinjeno doista mnogo u obnovi baštine. Ponovit ću riječi profesora Michaela Petzeta, predsjednika (1999.–2008.) Međunarodnoga vijeća za zaštitu spomenika i povijesnih predjela (*International Council on Monuments and Sites*, ICOMOS) koje je svjetski strukovni pratitelj UNESCO-a, da je poslijeratna obnova Dubrovnika **najbolja obnova nakon ratnih razaranja** koju je on vidio u svijetu. Možemo biti ponosni, a naravno i nezadovoljni svim onim segmentima za koje smatramo da su se mogli bolje napraviti. Zato ponovno zahvaljujem tajniku ovoga Okruglog stola što je senzibilizirao puk i struku jer je to najbolja podloga za nas koji se bavimo zaštitom spomenika kulture. Taj psihološki čimbenik, identifikacija puka s vlastitom baštinom je više nego dragocjena podloga i pretpostavka za naš rad.

To što se dogodilo u Svetištu Katedrale, zbog čega ono danas izgleda ovako kako izgleda, već bih nazvao **poviješću odnosa prema očuvanju baštine**. U tome je bilo kompromisa na svim razinama i među svim strukturama, a koji su proizašli iz shvaćanja nekih određenja Svete Stolice i Drugoga vatikanskog sabora, da se položaj slavitelja bogoslužja promijeni – iz onoga kad je svećenik bio leđima okrenut puku u ovaj aktualni kad neposredno komunicira s pukom. To je nas konzervatore često puta stavilo u preveliko iskušenje i pod pritiske crkvenih vlasti, od biskupa do zadnjega seoskog popa. Često smo puta doživljavani neprijateljima i s velikim smo naporom morali objašnjavati zašto bi trebalo očuvati cjelovitost sakralne baštine. Upravo zato jer je to jedini izraz njezinog integriteta i autentičnosti.

Kako takve zahtjeve pomiriti sa zatečenim baštinskim oblicima? Pokazat ću jedan primjer, zadarski, i uz nekoliko natuknica na nekim drugim spomenicima, gdje smo imali velike pritiske kojima smo stjecajem okolnosti odoljeli. No, ne bih rekao da smo mi konzervatori pobijedili, nego pobijedio je razum, spoznaja kad znate upotrijebiti način kako uvjeriti vlasnika spomenika kojemu je nužna takva funkcija koja se odvija sukladno aktualnim liturgijskim pravilima. Dostojanstveno smo očuvali samobitnost prostora, ne eliminirajući i ne nadograđujući ništa. Naravno uz kompromise i prihvaćanje onih koji vode službu, a to su najčešće, a pogotovo kad su katedrale u pitanju, biskupi. Zajedno smo ustvrdili da su to doista najbolja kulturna dobra i to upravo zato što posjeduju **autentičnost sakralnoga u različitim povijesnim vremenima**. Nisu ga takvim izmislili i ostvarili konzervatori, povjesničari umjetnosti ni suvremeni arhitekti.

U tom kontekstu, don Stanko, Vama hvala, a posebno Vama, oče Biskupe. Vaša je dobra namjera u ovom trenutku oprečna onoj Vašega prethodnika. Njega opet ne treba osuđivati jer su okolnosti bile takve kakve su bile. Postojeće stanje proizašlo je iz tumačenja da tako valja bogoslužiti i da u tom bogosluženju oltar i ansambl zatečenoga liturgijskog inventara „smeta“ aktualnoj liturgiji.

Mislim da će ovo sve voditi u dobro i da praktično većih problema, pa čak i strukovnih, ne bi trebalo biti. Makar o strukovnima treba jako dobro, puno, iscrpno i konstruktivno razgovarati i djelovati. Pokazao bih primjer iz Zadra, tj. obnovu glavnog oltara u svetištu crkve Svete Marije u samostanu benediktinki. Također se tiče glavnoga oltara.

Crkve Sv. Marije u Zadru do bombardiranja u Drugome svjetskom ratu.

Unutrašnjost crkve prije ratnih razaranja. Jedina je razlika što je zadarska Sveta Marija, crkva benediktinki iz XI. st., najprije u renesansi promijenila izgled, a onda i u kasnom baroku 1740-ih godina, pa je u XIX. st. pregrađena i u neorenesansnim štukaturama obnovljena donja zona interijera. Barokne štukature i samo svetište su iz sredine XVIII. stoljeća. To je zatečeni izgled prije ratnih razaranja.

Glavni oltar napravio je oltarist Lorenzo Bon 1742. Najvrsniji kipar mletačkoga rokokoa ili barochetta, Giovanni Maria Morlaiter (1699.–1781.), autor je skulptura. Dragocjeno spomeničko ostvarenje oltaristike u Dalmaciji.

Crkva je djelomično porušena u savezničkom bombardiranju Zadra od studenog 1943. do listopada 1944. (ostali su samo vanjski zidovi).

U obnovljenoj crkvi nema oltara, nego samo njegova menza premještena na novo mjesto sukladno novom rimskom obredu. Odluka je bila donesena konsenzusom svih čimbenika. Nadbiskup se nije puno pleo jer je crkva redovnička, ali jest časna majka Benedikta Braun (1895.–1991.), opatica, koja je preživjela sve užase rata, ali i radosti obnove, te je dočekala devedeset sedmu godinu kad je sve u samostanu bilo obnovljeno.

Unutrašnjost Sv. Marije 1980. nakon obnove od rata.

Menza povijesnoga, baroknog oltara pomaknuta je naprijed za bogoslužje na novi način, ali što sa zidom? Jadne časne sestre su stavljale palme uza zid. Jer svima nam je bilo u glavi da nešto nedostaje.

Određenje je bilo vrlo čvrsto: oltar nam više ne treba, što ćemo ga vraćati? A oltar je, na nesreću, bio drukčije pohranjen nego što je ovaj vaš u Svetome Roku (s izvrsnom dokumentacijom). Jedina loša stvar koju smo prihvatili od kad on leži tamo jest da nam crkva Sv. Roka služi kao skladište. Ako vratimo oltar u Katedralu, rehabilitirat ćemo i revitalizirati samu crkvu Svetoga Roka.

Mi konzervatori smo vršili pritisak, te umjesto da koludrice pritišću nas mi smo uporno zahtijevali od njih vraćanje oltara na izvorno mjesto. Komadi oltara ležali su po dvorištu koje još nije bilo uređeno: komadi ruke, glave, korpusi anđela, skalini, dijelovi svetohraništa. To je bio bitno zahtjevniji posao nego što je ovaj u Dubrovniku koji je opsežniji, jer je oltar veći. U Zadru je bilo i teorijskih dilema, neke su stvari nedostajale, glave i ruke kipova, pa smo i to prebrodili, rekomponirali, djelomično rekonstruirali prema Morlaiterovim skicama. Ugledniji, stariji i informiraniji kolege bolje će od mene reći što znači središnji oltar u baroknom poimanju crkve – on je zapravo sve, u njega se sve projicira. Sada cijelo to Svetište ima smisla u svakom pogledu. Ima svu oblikovnu i funkcionalnu opravdanost. Kulturna javnost i crkvena zajednica su to prihvatili, štoviše smatra se jednim od boljih konzervatorskih i obnoviteljskih zahvata u unutrašnjostima sakralnih građevina.

Ovo su pritisci koje svakodnevno doživljavam. Bazilika Svete Stošije u Zadru: gotički kor mletačkoga drvorezbara Mateja Moronzona iz 1418. do 1436. Svatko vidi da smeta aktualnoj liturgiji. Ali tko ima srca maknuti ga? A želja je bila stalna pokojnog nadbiskupa Ivana Prenđe (1939.–2010.) i prije njega nadbiskupa Marijana Oblaka (1919.–2008.). Uspjeli smo tome odoljeti. Osim toga, gdje bismo pohranili i kako prezentirali ovo drvorezbarsko remek djelo, koje je definitivno najbolji proizvod liturgijskoga trenutka onoga vremena i dio povijesne slojevitosti? To je činjenica kojoj se treba prilagoditi suvremena funkcija, a ne zbog suvremene funkcije mijenjati karakter spomenika.

Pričestna ograda ili balustrada u svetištu katedrale Sv. Jakova u Šibeniku djelo je kipara Nikole Firentinca. Biskup Ante Ivas vrlo je odlučno zahtijevao njezino uklanjanje ili bar preoblikovanje zbog nespretnoga i neodgovarajućeg komuniciranja njega kao slavitelja s pukom. Na kraju smo ga razuvjerili, te se i dalje moli Boga u ovaj crkvi kao i prije petsto godina.

U ovom, dubrovačkom slučaju, imamo drukčije određenje Pastoralnoga vijeća, Župnika i Biskupa: hoće vratiti oltar. Onako kao što smo mi nagovorili benediktinke u Zadru.

Tema katedrale danas je isto toliko široka koliko je uvijek bila. Jer katedrala nije samo kuća i građevina, katedrala su svi mogući sadržaji oko nje: od kaptola, bratovština, vijećā do sirotišta koje su katedrale nekad imale uza se, te su djelovale kao bitan društveni čimbenik u gradu. Katedrala i danas ima više sadržaja, i u ovom kontekstu treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara. No, kako je, Bogu hvala, oltar najznačajniji u liturgijskom određenju crkve, neka on bude simbolični početak da do kraja završimo i prezentiranje onih povijesnih slojeva koji su marom naših istraživača došli, ne još na svjetlo dana.

Danas je u cijelome svijetu prezentacija najaktualniji segment našega posla, kao više nema nikakvih znanstveno-stručnih problema u konzervaciji, nego je bitna prezentacija jer je puk jako senzibiliziran. Nekad su pripadnici moga naraštaja (rođen sam 1946.) mogli ikakvih bez problema vidjeti Davida kad bismo došli u Firencu ili Vatikanske

Ponovno složen cjeloviti oltar s retablom i svetohraništem u crkvi zadarskih benediktinki, djelomice obnovljen, djelomice rekomponiran izvornim dijelovima.

muzeje, a danas treba čekati red od pet ura i onda tek ući u Vatikanske muzeje u peteroredima. Ovo određenje treba sagledati kao afirmativno za baštinu, te ga možemo očekivati u Dubrovniku (ukoliko i sada nije već tako). Ono će nam omogućiti stjecanje sredstava i njihov povratak u očuvanje i održavanje baštinjenog. Zašto da sutra to ne bude i u Dubrovniku?

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

glavni konzervator Republike Hrvatske, profesor povijesti umjetnosti i filozofije, rođen 1946. u Rabu;
miljenko.domijan@min-kulture.hr

Izgledi Svetišta dubrovačke Prvostolnice

I. Žarište bizantske Katedrale bio je oltar sučelice puku, napravljen kao zidani blok na prijelazu središnjega broda u prostor apside, očuvan u podzemlju Katedrale. U dnu apside bila je katedra od jednoga kamenog bloka, a apsida je bila oslikana freskama.

Pogled na Svetište ranosrednjovjekovne stolne crkve otkopane 1982. ispod Pjevališta današnje Katedrale. U prvom planu žrtvenik, u sredini katedra, njoj sa strana klupa za biskupovu pratnju, iznad freske, a u polukrugu iza – apsida romaničke katedrale.

II. Od kraja XII. stoljeća romanička metropolijska crkva nad oltarom je imala ciborij na četiri stupa, a kao poleđinu srebrnu palu, kako izvješćuje Filip de Diversis. Ciborij je nadgradnja na stupovima iznad oltara; krović ili gornji dio oltara u obliku četverokutne sjenice (strehe) pod kojom je svetinja (svetohranište, žrtvenik, grob mučenika), često u antici i predromanici; najčešće od kamena i mramora. Ciborij se može vidjeti u bazilici Sv. Petra u Rimu i u katedralama: Sv. Tripuna u Kotoru, Sv. Marka u Korčuli, Sv. Ivana u Trogiru i Sv. Stošije u Zadru.

III. Do guranja oltara na vrh crkve dolazi zbog primjene umjetnosti, slikanja ili rezbarenja likova Boga, Gospe i svetaca. Kako su se oni uzdizali kao kulisa svećenikova prinošenja nekrvne Žrtve, izrastali iz poleđine oltara i postajali predmet vjerničkoga promatranja, tako je svećenik bio gurnut na to da ostane licem prema oltaru, a leđima puku, ili da bude posve nevidljiv, iza oltara i retabla. Svetu Mariju Veliku od 1468. do potresa 1667. (u kojem je propadala) resila je gotička pala, „sva od srebra, u niskom reljefu, suvremene izradbe, vrlo lijepa i pobožna" (Serafino Razzi, 1588.). Imala je sljedeći raspored likova:

sv. Lovro đakon muč.	sveti Juraj mučenik	sveti Pavao apostol	sveti Petar apostol	Uskrsnuli Gospodin	sveti Ivan Krstitelj	sveti Jakov apostol	sveti Mihael arkanđeo	sveti Stjepan prvomučenik
sveta Marija Magdalena	sveti Franjo Asiški	sveti Jeronim	sveti Vlaho, Parac	bl. Gospa s Djetetom	sveti Luka evanđelist	sveti Grgur Veliki	sveti Dominik	sv. Katarina Aleksandrij.

Dakle: Bogočovjek, Bogorodica, tri apostola, dva svećenika, tri đakona, dvije svetice, po jedan prorok, anđeo, evanđelist, biskup, mučenik i papa. Slične su pale očuvane u Sv. Tripuna u Kotoru i Sv. Franje u Puli.

IV. Za otvaranje barokne Prvostolnice 29. siječnja 1713. iz crkve Sv. Lazara na Pločama prenesen je poliptih (slika od više dijelova) Tiziana Vecellija i njegovih učenika, nastao oko 1540., a svakako prije 1552., sa središnjim prizorom Marijina uznesenja na nebo. *Vidi fotografiju na str. 69*.

V. Josip Gelcich u dodatku Razzijevoj povijesti 1903. piše da je 1788. godine u Gospi podignut glavni oltar. To znači da je improvizirani barokni glavni oltar iz 1713. tada zamijenjen onim koji je, naručen još 1761., stigao iz Đenove (*fotografija na str. 81 i 83*). Ili je tada stavljan neki drveni okvir oko Tiziana?

VI. Biskup Toma Jedrlinić dao je 1853. Tiziana uokviriti crnim stupovima s glavnoga oltara crkve Gospe od rozarija (*fotografija na str. 86*), a godine 1867. u Svetište postaviti korske klupe. *Vidi fotografiju iz 1910. na str. 70 lijevo*.

VII. U težnji za stilskim jedinstvom poliptiha i njegova okvira, o 200. obljetnici dovršetka izgradnje barokne Katedrale biskup Josip Marčelić dao je 1913. izraditi neorenesansni okvir (*v. str. 1, 70 desno i 79 desno*) koji se sada, u dijelovima, nalazi u crkvi Sv. Roka (*fotografija na str. 89*). Tizianov poliptih uokviren je crvenim stupovima.

VIII. Drugi vatikanski sabor naložio je 4. XII. 1963. (*Sacrosanctum Concilium*, br. 128) da se preispitaju propisi koji se odnose na izgradnju i oblik oltara. Naputkom *Inter Oecumenici* od 26. IX. 1964. Zbora obreda je propisao: „Glavni oltar neka se gradi odvojen od zida, da se može lako obilaziti i da se na njemu može obavljati služba licem prema puku" (br. 91). Revizija je usmjerena prema

Gospa prije potresa 15. travnja 1979. Pogled s glavnoga ulaza prema zapadu: lijevo škropionica i propovjedaonica, dolje pomični drveni oltar prema puku postavljen nakon Drugoga vatikanskog sabora, iza stari oltar za svetohraništem, u pozadini Tizian u kamenom okviru iz 1913.

najstarijoj predaji: smještaj u središte, odvojenost od zida. Liturgijsko slavlje sučelice puku na Zapadu nikad nije bilo zabranjeno, iako je bilo izvan uporabe gotovo tisuću godinu. Oblik je u međuvremenu prihvaćen na čitavome prostoru rimskoga obreda kao smisleniji i pastoralno valjaniji, pa je i u dubrovačkoj Katedrali maknuta pričestna ograda i dodan drveni oltar prema puku. Naloživši da žrtvenik (menza) bude samostalan u prostoru, odvojen od zida, pokoncilska je obnova omogućila da oltar (koji predstavlja Krista, ugaoni kamen) i Krist na njemu (uprisutnjen pod svetim prilikama) bude u središtu kršćanske zajednice.

IX. Biskup Severin Pernek (1924.– 1997.), teolog i pravnik, inzistirao je na logici: „Liturgijski je non-sens da u svetištu budu *dva oltara*, a bila bi dva, ako se kani ostaviti stari oltar u cijelosti, tj. zajedno s oltarnom menzom (pločom) jer je upravo oltarna menza (ploča) ono što oltar čini oltarom; sve ostalo je *za oltar kao oltar* nebitno."

Građanske i crkvene vlasti prihvatile su 1986. idejno rješenje arhitekta Ivana Prtenjaka o poliptihu koji „lebdi", bez okvira. *Vidi fotografiju na str. 63, 74, 79 lijevo i 91*. Prije toga je projektom od 5. XI. 1985. određeno skidanje: drvene propovjedaonice i pristupnih skalina sa stuba, korskih klupa, prospekta (okvira) za Tiziana, 110 m^2 brokatne tkanine sa zidova Svetišta i dvaju metalnih lustera na 6 m visine s pilona trijumfalnog luka. Oltar i retabl iz 1913. uklonjeni su kao neizvorni, a poliptih postavljen na čeličnu konstrukciju, odvojen od zida u dnu Svetišta. Predviđeni pozlaćeni okviri do danas nisu izrađeni. Većina posjetitelja i vjernika smatra stražnji zid Svetišta nedovršenim.

Petar Marija Radelj u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale: Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, točka 3.5.4.

Odlike baroka

fr. Anđelko Badurina

Na području umjetnosti u svrhu katoličke obnove od XVI. stoljeća nije potreban neki novi slog u oblikovanju sakralnog prostora, ali ona u oblicima kasne renesanse otkriva mogućnost snažnog djelovanja na osjećaje. Na tim će se oblicima, njihovim jačim isticanjem, roditi novo umjetničko osjećanje i izraz koji će njegovi protivnici kasnije nazvati **barok** – zamršena, izvitoperena umjetnost, prema zamršenom, ali ipak logičkom skolastičkom silogizmu *barocco* (portugalski: nepravilan biser). Osnovna težnja ovoga „stila" bit će reprezentativnost i raskoš oblika s ciljem da se djeluje na čovjekove osjećaje (umjesto renesansnog racionalizma koji je i doveo do reformacije). Umjesto na razum hoće se utjecati na srce. Međutim, u tom raskošnom mnoštvu detalja ipak prevladava **jedinstvo**. Elementi nisu zasebni i jasni nego su međusobno povezani, ali ne ravnom crtom nego krivuljom. Umjesto jednostavnih i pravilnih geometrijskih oblika, kruga i kvadrata, sada se ti oblici upotrebljavaju u njihovoj maloj iskrivljenosti, odnosno izduženosti, umjesto kruga – pokružnica (elipsa), umjesto četvorine (kvadrata) – pravokutnik, umjesto ortogonale – poprječnica (dijagonala).

Umjetnici su ovdje išli čak ispred teologa i pokazali kako se iz raznorodnih pojedinosti, povezavši ih malim

Sunčeve zrake kroz Kupolu dubrovačke Prvostolnice. Snimio Vjeran Martić.

krivuljama, može postići jedinstvo i sklad. Renesansne razumski jasne i samostojne oblike ovdje se pomoću malih zakrivljenih mostova povezuje u skladno „**jedinstvo u mnoštvo**", a da pritom pojedinost ne gubi gotovo ništa od svoje osobnosti, nego samo dobiva na vrijednosti u sklopu velike cjeline.

Barok se javlja u Italiji potkraj XV. stoljeća, gdje se poslije kraće faze manirizma logički razvija iz visoke renesanse. Sredinom XVII. stoljeća prelazi i u sjeverne krajeve i tu će u XVIII. stoljeću dostići najraskošnija i najmonumentalnija ostvarenja.

Crkveni se prostor ne mijenja puno s obzirom na renesansni, on i dalje ostaje jedinstven i centralan, s time što se na umjesto na krugu sada zasniva na pokružnici što tom jedinstvenom prostoru daje dinamičnost. Prostor se raščlanjuje usklađivanjem i kombinacijom elemenata. Umjesto statičke renesansne ravnoteže ovdje vlada dinamična, labilna ravnoteža elemenata. Osnovni geometrijski oblici i plohe međusobno se vežu krivuljama u jedinstveni volumen. Zidovi i krovovi postaju savitljivi, gipki, prostor se izvija i povezuje krivuljama i protukrivuljama.

Unutrašnjost je vrlo bogato dekorirana skulpturom i štukaturom te fresko-slikama s puno zlata i živih boja što prostoru daje raskošnost i blještavilo, a snažni okomiti pilastri i vodoravni vijenci istodobno mu daju dojam snage i veličanstvenosti. Svjetlo dolazi u unutrašnjost kroz velike prozore na bočnim zidovima i na pročelju te kroz lanternu na vrhu kupole. Svjetlo je obilato, ali nije izravno nego preoblikovano odbljeskom.

Pročelje je bogato raščlanjeno arhitektonskom plastikom, pilastrima [*četverobridnim plosnatim stubovima priljubljenim uza zid*], lezenama [*okomitim zidnim istakama*] i vijencima [*kornižima*], ali je sve to omekšano krivuljama.

Barok je **u Hrvatskoj** ostavio brojna i vrijedna ostvarenja, bilo da su to cjeloviti novi barokni prostori [*u Dubrovniku crkve: Gospe Velike, Sv. Vlaha i Sv. Ignacija*], bilo da su barokizirani brojni raniji povijesni prostori (romanički i gotički). U primorske krajeve barok dolazi iz Italije, a u kontinentalne iz Austrije.

iz: *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*, Zagreb, 1987., str. 59-61

Povijest izgradnje velikoga oltara barokne Katedrale

dum Miho Demović* – Ivan Viđen**

Od svih zgrada koje je srušio katastrofalni potres godine 1667., Dubrovčani su najviše žalili za veličanstvenom romaničkom Katedralom koju su putopisci nazivali „biserom Ilirika". Stoga nije čudo da je među prvim graditeljskim pothvatima još **1672.**, dakle samo pet godina nakon potresa, u Vijeću umoljenih izglasano da se pristupi izgradnji nove prvostolne crkve.

Pothvat je snažno podupro ugledni dubrovački svećenik, opat Stjepan Gradić (1613.–1683.), koji je u to vrijeme službovao u Rimu kao voditelj, a kasnije i ravnatelj Apostolske vatikanske knjižnice. On je stupio u vezu s vrsnim talijanskim arhitektom Andreom Buffalinijem iz Urbina koji mu je izradio nacrt nove dubrovačke katedrale s oglednom maketom koju je Gradić uz nacrt dostavio u Dubrovnik. Osim toga, Gradić je vodio brigu i o skupljanju novčanih sredstava da se ostvari tako veliki graditeljski pothvat, pa ga dum Niko kanonik Gjivanović s pravom naziva „graditeljem Dubrovačke katedrale". Dostavljeni nacrt je predvidio buduću prvostolnicu s tri lađe, što se nije svidjelo tadašnjem kapitularnom vikaru Dubrovačke nadbiskupije Bosdariju koji je zahtijevao da crkva bude jednobrodna s prostranim pokrajnjim kapelama koje bi međusobno bile povezane bočnim otvorima, kako bi se iz jedne kapele s lakoćom prolazilo do druge, kao što je to nešto kasnije ostvareno u kapelama crkve dubrovačkog kolegija (Gelcich, *Dello sviluppo civile di Ragusa*, Ragusa, 1884., str. 107-109).

Pročelje stolne crkve u Dubrovniku

Nakon dugotrajnih rasprava Senat je odlučio da se ipak izgradi katedrala s tri usporedne uzdužne lađe i jednom popriječnom (tj. transept) nad kojom će lebdjeti vitka kupola kako bi nova metropolijska crkva i vanjštinom i nutrinom odražavala **izgled svetoga Križa**. K tome će Katedrala u produžetku središnje lađe imati prezbiterij, a bočno od pokrajnjih lađa više pobočnih kapela. Potom će na lijevu (južnu) stranu bočno od prezbiterija imati kapelicu svetih Moći, a s desne (sjeverne) strane sakristiju. Nova dubrovačka majka–crkva nalikovat će najvećem i najmonumentalnijem hramu kršćanstva – crkvi Svetoga Petra u Rimu.

Gradnja je povjerena arhitektu Paolu Andreottiju iz Đenove koji je stigao u Dubrovnik potkraj travnja **1671.** i započeo radove koje je vodio do 1675. kad se zbog nekih nesporazuma s dubrovačkom vladom vratio u Rim. Izgradnja je njegovim odlaskom zastala, pa je Stjepan Gradić morao ponovno tražiti arhitekta. Našao ga je 1677. u osobi Piera Antonia Bazzia koji se zadržao u Dubrovniku do 1678. Kad je i on odustao, Gradić je našao i trećega arhitekta. Bio je to dominikanac fr. Tommaso iz Napulja koji je na Katedrali radio do 1705. kad je gradnju preuzeo domaći majstor Ilija Katičić koji je **1712.** uspješno dovršio vanjske radove. Nakon jednogodišnjih unutarnjih radova Katedralu je osposobio za bogoštovlje (usp. Katarina Horvat Levaj, *Ilija Katičić u baroknoj obnovi Dubrovnika i Perasta – nove spoznaje o životu i djelu dubrovačkog graditelja i klesara*, Anali (Dubrovnik), 44 (2006.), str. 189-218; Katarina Horvat Levaj, *Arhitekt Tommaso Napoli u Dubrovniku*, Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću, ur. Vladimir Marković i Ivana Prijatelj-Pavičić, Split, 2007, str. 31-52).

Autori se ne slažu o nadnevku kad je Katedrala otvorena za bogoslužje. Josip Gelčić (*Dello sviluppo civile*, str. 107) tvrdi da je to bilo **29. siječnja 1713.**, a dum Antun Liepopili (*Dubrovačka katedrala i njezine slike,* Dubrovnik, 1930., str. 10) da je to bilo na Božić 1713.

Usporedno s izgradnjom nije se radilo i na unutarnjoj izradi potrebnoga inventara pa je nova prvostolnica bila pusta i prazna. Valjalo je najprije riješiti dvije ključne stvari: glavni oltar i orgulje. **Orgulje** je vlada posudila iz franjevačke crkve u Slanomu, imale su sedam registara, a prenesene su 8. siječnja 1713. (Frano Jurić, u: *Sveta Cecilija*, XIII/1919., str. 18). A za glavni oltar odlučila je prenijeti oltarnu sliku uznesenja Majke Božje na nebo iz crkve bratovštine Svetoga Lazara na Pločama, koja je srušena početkom XX. stoljeća kad se gradio hotel Excelsior.

Tako je Senat 22. studenoga 1712. odlučio: „Prvi je prijedlog da se od Bratovštine svetoga Lazara zatraži žrtvenik presvetoga Uznesenja blažene Djevice Marije koji se nalazi u njihovoj crkvi kako bi se prenio u našu Katedralu s dopuštenjem ordinarija, nudeći navedenoj Bratovštini primjerak, ili, kako se kaže, kopiju toga žrtvenika." (*Consilii Rogatorum* 144, list 99v).

Ne treba sumnjati da je kopija doista napravljena (Frano Kesterčanek, *Tizianov poliptih Uznesenje blažene Gospe na nebo u Dubrovačkoj katedrali*, Dubrovnik, 1941., str. 10), vjerojatno je to ona koja se sad nalazi u Pinakoteci župne crkve Sv. Nikole u Cavtatu.

Crkvica Svetoga Lazara na Pločama prije rušenja

Tiziano Vecellio (1477.–1576.) jedan je od najvećih mletačkih slikara zrele renesanse, znamenit po skladnom ugođaju živopisnih boja što se vrlo lijepo ogleda i na peterodijelnoj dubrovačkoj slici. Središnje polje je podijeljeno u dvije zone: gornji dio zauzima Marijin lik uronjen u sjajni odraz nevidljivog sunca kojeg zaustavlja kružni srebrnasti kolut sazdan od oblaka kojima je postolje vedrina modroga neba u beskrajnoj daljini. U donjem dijelu, sasvim pri zemlji, otvoren je grob koji je Neoskvrnjena napustila i oko kojeg se skupio apostolski zbor od 11 apostola (nema izdajnika Jude, ali ni Matije, ni Barnabe, ni Pavla). Samo jedan apostol kojem su glava i lice obrasli u duge sjedine (vjerojatno Toma) gleda u grob provjeravajući je li doista prazan, dok svi ostali gledaju u nebo kako Gospa, obasjana

Tizian i suradnici, Poliptih Marijina Uznesenja, sredina XVI. stoljeća, ulje na platnu. Glavno polje 344x172 cm; dolje lijevo: Sv. Lazar i sv. Vlaho; dolje desno: Sv. Nikola i sv. Benedikt (tako Antun Liepopili, Frano Kesterčanek i Pavo Poša, dok Grgo Gamulin i Tanja Trška misle da je to sv. Antun Opat), obje po 200x55 cm; gore lijevo: arkanđeo Gabrijel navješćuje, gore desno: blaženoj Djevici Mariji da će začeti i roditi Božjega Sina (obje po 100x57 cm).

suncem, jedri u nebeske visine; jedni sklapajući ruke, drugi uzdižući ruke prema nebu, a ostali uzdignutih glava kao u nekom zanosu upiru oči u lik Blažene Djevice koja će doskora biti okrunjena vijencem Kraljice neba i zemlje koji se nadzire na samome gornjem rubu slike. Slika je remekdjelo, pa nije ni čudo da ju je dubrovačka vlada odlučila prenijeti u novu Katedralu kao središnju sliku koja može dostojno zamijeniti naprijed srebrenu oltarnu palu nestalu u strašnom potresu.

Ipak, smještaj ove slike (poliptiha) otvarao je mnogo pitanja i poteškoća sve do godine 1913. kad je dobila konačni izgled uokvirena u mramorni okvir sazdan od četiri mramorna stupa tamno crvene boje koji su prožeti bijelim filigranski sitnim šarama. Na stupove se nastavljaju korintski kapiteli na koje se naslanja mramorni nosač (arhitrav) središnjega većeg i pokrajnjih manjih trokutnih zabata kojima inače završavaju stari renesansni i barokni oltari.

Nije poznato je li izvorno svih pet slika činilo nerazdjeljivu cjelinu ili su bile razdvojene kao danas. Tadašnji kapitularni vikar Sebastijan Bunić koji je u Katedralu dopremio spomenuti oltar prenio je iz kapelice Miha Pracata s Lopuda i uljane slike svetog Mateja evanđelista od Pelegrina Broccarda i krštenja Isusova od Correggia. Time je upao u izopćenje unaprijed izrečeno bulom *Cum in omnibus iudiciis* pape Pavla II. od 11. svibnja 1465. Naime, njome se ograničava raspolaganje i oduzimanje crkvene imovine pa zabranjuje otuđivanje crkvenih dobara, osim u nuždi i radi probitka s jasnim navođenjem razloga i uz suglasnost svih kojima ta dobra pripadaju, u suprotnom je otuđenje nevaljalo. Lupež upada u najtežu kaznu koju Crkva poznaje – izbačen je iz crkvenog zajedništva, a odrješenje od toga pridržano je papi. Papa Klement XI. naložio je da se spomenute slike vrate vlasnicima, ali to nikad nije učinjeno.

Nije poznato je li oltar (pala) odmah doživio prilagodbu u novom prostoru ili je zadržan njegov izvorni izgled. Čini se da je ipak postavljen u izvornom obliku, što se može zaključiti po odluci u Vijeću umoljenih od 18. srpnja 1735., kojom se dopušta nadstojnicima Katedrale da u pogledu radova na Tizianovoj slici postupe kako im se najbolje bude činilo.

Četvrt stoljeća kasnije, **1761.** u Vijeću umoljenih donosi se novi zaključak o **kupnji menze** velikoga oltara u Đenovi za tisuću dukata. Prijedlog je prihvaćen s 26 glasova protiv tri. Već se u ovoj odluci razlikuje menzu oltara od oltarne pale koja redovito čini zaokruženu jedinstvenu cjelinu s menzom, ali je u mnogo slučajeva odvojena od menze pa je onda riječ o oltarnoj pali i oltarnoj menzi. Iste godine, 4. lipnja jednoglasno je usvojeno da se za namještaj (*ornamento*) katedralne crkve odobri sedam tisuća dukata s time da se u taj iznos uračuna i tisuću dukata odobrenu za kupnju oltarne menze.

Oltarnu menzu trebalo je po odredbi Senata postaviti u prostoru apside (prezbiterija) tako da ne priječi slobodan prolaz između sakristije i kapele svetih Moćiju. Tako postavljen oltar (menzu) moglo se sa svih strana obilaziti. A upravo je po tim odrednicama bila postavljena bivša uklonjena menza velikog oltara s monumentalnim svetohraništem koju još pamtimo.

U toj fazi sam oltar, tj. tri pristupne stube, *stipes*, oltar u užem smislu (oltarna ploča, menza), svetohranište (tabernakul) i ostali dijelovi baroknoga oltara nisu imali vezu s gornjim dijelom (slikom) koji je bio u drvenom okviru. U inventaru Katedrale iz 1848. stoji da je glavni žrtvenik od mramora, a slika u drvenome okviru.

Očuvana je predaja da je u XIX. st., kad je dovršena župna crkva Sv. Mihajla u Kliševu (izgrađena 1845., posvećena 17. travnja 1898.), barokni drveni okvir poliptiha darovan matici u Kliševu. Sadašnji retabl u Kliševu širinom do u centimetar odgovara širini Tizianove slike Gospina uznesenja.

Drveni okvir iznad glavnoga oltara Matice na Kliševu. Snimio Antun Baće.

Iduća faza uslijedila je sredinom XIX. stoljeća: godine **1853.** biskup Toma Jedrlinić dao je u Katedralu prenijeti mramorne stupove, zabate i ostale kamene dijelove iz crkve Gospe od rozarija i njima uokvirio središnji dio poliptiha, dok su ostale četire slike postavljene po dvije na lijevo i desno tome mramornom oltarnom okviru (Gelcich, *Dello sviluppo*, str. 115).

Glavni brod i Svetište 1910. Oko Tiziana su od 1853. do 1913. bila dva crna mramorna stupa iz Gospe od rozarija. Vide se: barokni oltar iz Đenove, 22 korska sjedala iz 1867. i propovjedaonica iz 1897. – iz: *Mitteilungen der k.k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung Kunst- und Historischen Denkmale*, Wien, 1910., str. 619.

Takav je oltar potrajao 60 godina. Tako uokvirenu Tizianovu sliku zatekao je istraživač Mijat Sabljar kad je godine 1854. posjetio Katedralu i zapisao: „Veliki je oltar jednostruk [*misli na menzu*]. Za njim liepa slikaria med dva lipa crna mramorna stupa Uzdignutje Gospe u nebo. Ona je u oblaku modro obučena od ruke Tizianove, a dolje gledajući puk od rukuh njegovih učenikah. Na dnu nisam vidio pismo nego mi kaza vojnički kapelan da je napisano *Tizianus pinxit*“ (Martina Juranović-Tonejc, *Putne bilješke Mijata Sabjara,* Zagreb, 2010., str. 92). Proizlazi da je Sabljar uočio kako je oltar dvodijelan, tj. da ima oltarnu menzu odvojenu od oltarne pale.

U ponedjeljak 20. ožujka 1876. u kupolu Katedrale udario je grom i tako je teško oštetio da je crkva bila zatvorena za bogoslužje. Nakon temeljite obnove Gospa je ponovno svečano otvorena za bogoslužje tek 14. kolovoza 1880. O tome onodobni tisak izvješćuje: „*Crkva je bila odjevena kao nevjesta, ako ćeš i našprljana krpicama i drugim nakitima po talijanskom načinu srednjeg vijeka. […]. Nisi imao na to gledaoče paziti nego na dragocjene slike Bordenona, Pavla Veroneškog i drugih glasovitih slikara popravljene u Beču. Uopće mogao si oči napasti novinom i drugim uresima kao na primjer okvirom novim Gospine slike što su neki bogoljubni građani kupili i poklonili. No ovom zgodom treba da zažalimo na onu nevještu ruku, koja želeći očistiti i osvjetlati drugi lik Gospin koji zove puk od porata, podljušti ga i opjesnavi upotrijebivši nespretnih kemičkih sprava.*“ (*Slovinac*, III/1880., br. 16).

Nije poznato kako je izgledao taj okvir, ali prema fotografiji iz 1910. reć bi da se to odnosi na drvene okvire

Crveni mramorni okvir Tizianove pale. Ovako je izgledalo od 1913. do polovine 1960-ih.

četiriju manjih (bočnih) slika tog poliptiha, jer je njegov središnji dio još od 1853. smješten u mramornom oltarnom okviru.

Nakon zahvata iz godina 1876.–1880., veliki je oltar ponovno diran tek početkom XX. stoljeća. Sakristan

Katedrale dum Ivo Ferranti (o njemu v. *Našu Gospu*, br. 41, str. 74-76) početkom 1909. obratio se Središnjem povjerenstvu za zaštitu spomenika u Beču objašnjavajući zašto bi trebalo za dvjestotu obljetnicu (1713.–1913.) izraditi novi oltar. Priložio je nacrt dubrovačkoga arhitekta Iva Ćurlice (1873.–1936.) koji je Središnje povjerenstvo prepravilo.

List Dubrovačke biskupije 1913., str. 90, piše da je Tizianova slika Marijina Uznesenja uokvirena u novi mramorni spomenik: „*Novi glavni oltar u Stolnoj crkvi već je skoro dovršen. Izrađen je u bijelom i crvenom mramoru od vrijednog majstora A[ntonio] de Simon [1865.– 1922.], a po nacrtu Ćesarske kraljevske Komisije za sačuvanje umjetno-povijesnih spomenika u Beču, te je u potpunom skladu sa slogom prezbiterija, a sa svoje jednostavnosti ne sakriva ljepotu krasne Ticijanove slike, koja je sama najznatniji ures onog oltara*."

Nažalost izvjestitelj nije razlikovao postojeću oltarnu menzu od novog okvira oltarne pale kojeg naziva spomenikom, što je možda odgovorne koji su odlučivali o sudbini velikog oltara u nedavnoj obnovi Katedrale navelo da uklone i oltarnu menzu izgrađenu u XVIII., a ne u XX. stoljeću.

Da se prije 1913. godine veliki oltar Katedrale sastojao od dva dijela (oltarne menze sa svetohraništem iz XVIII. stoljeća i mramorno-drvenim okvirima Tizianova poliptiha koji je te godine zamijenjen novim mramornim okvirom) najbolje pokazuje slika objavljena u *Mitteilungen der k. k. Zentralkomission,* iz 1910. godine, koja pobija tvrdnje kako je oltarna menza napravljena 1913. godine jer se ona nalazi na toj fotografiji već 1910. godine. Na njoj se vidi oltarni okvir s dva crna mramorna stupa (iz Gospe od rozarija) u koji je uokviren središnji dio Tizianova poliptiha i četiri druga dijela poliptiha koji su uokvireni u obične drvene okvire i postavljeni su dva s lijeve, a dva s desne strane središnjeg dijela poliptiha. Ispod oltarne pale vidi se menza velikog oltara, dočim je sam antipendij zastrt crvenim brokatom kako se još sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća o velikim blagdanima zastirao predmenzni dio ne samo velikoga nego i pobočnih oltara. Bilo je tih antipendija u svim bojama liturgijske godine. Nisam siguran da nisu za vrijeme posljednje „obnove" Katedrale uništeni, kao što su vjerojatno uništeni i paramenti za veliku pontifikalnu asistenciju plave boje koji su se upotrebljavali u obredima Marijinih blagdana. Ton plave boje tih paramenta odgovarao je jačini istoimene boje Gospina plašta na Tizianovoj slici.

Postoji još jedan jasan opis velikoga oltara uklonjenog 1983. Objavio ga je 1930. kanonik dum Antun Liepopili (*Dubrovačka katedrala*, str. 9-10), kaptolski prepozit i pisac mnogih znanstvenih rasprava iz dubrovačke povijesti, a trebao je bio poznat onima koji su preuređivali prezbiterij Katedrale. Iz njega se vidi da oltarna menza ne potječe iz godine 1913.: „*U sredini prezbiterija glavni je oltar crkve (Oltar veliki). Od mramora je i ophodan. Menza mu je u obliku trapeza do koje vode tri stepenice. Iznad menze uzdiže se mramorni tabernakul, veoma krasno izrađen, u niši kojega su vrata obložena srebrenim reljefom koji predstavlja Isusa, Dobrog Pastira, gdje nosi izgubljenu ovcu o vratu. S jedne u druge strane tabernakula po tri su stepenice za namještanje svijetnjaka, palama i drugih oltarskih uresa.*

Iza glavnog oltara je elegantni kor od orahova drva koji na lijevom kraju, u rogu od Evanđelja, svršava biskupskim tronom koji je nekad bio kneževo prijestolje. Drvo za kor darovao je biskup Jedrlinić, a izradio ga je mađarski umjetnik Daniel Szabo (1867. god.), a stajao je 1900 for.

U sredini nad korom diže se mramorni spomenik podignut g. 1913. prigodom Konstantinove proslave. Spomenik je u podobi oltara s trokutnim zabatom, kojega podupiru četiri korintska stupa naslonjena na vodoravno podnožje, na kojemu se čita posvetni natpis: »Monumentum XVI centurii obtentae libertatis religionis christianae A. D. MCMXIII.« [Spomenik šesnaest stoljeća od kad je kršćanska religija dobila slobodu, godine Gospodnje 1913.]

S jedne i druge strane zabata u ornamentalnom dijelu arhitrava dva su bijela mramorna medaljona koji predstavljaju u reljefu jedan sv. Srgja s inicijalima S. S., a drugi sv. Baka s inicijalima S. B. Spomenik je izveden po nacrtu domaćeg arhitekta g. Iva Ćurlice.

Uz sliku Gospino uznesenje na nebo, naslovnicu ove Katedrale, u sredini, četiri su druge uže slike u interkoloniju spomenika, po dvije sa svake strane. Gornja manja u lijevom krilu anđela Gabrijela gdje navješta Gospi Isusovo upućenje, a donja predočuje sv. Vlaha u plaštu i bijeloj mitri na glavi gdje drži u desnoj ruci pastorô, a u lijevoj grad Dubrovnik. Pred njim je čovjek napola nagao bez ikakvog svetačkog obilježja. U desnom krilu pak gornja manja predstavlja Gospu, gdje klečeći prima Arkanđelovo navještenje, a ona poviša predočuje svetoga Nikolu sa samom aureolom oko glave (bez mitre) odjevena u skupocjenoj kazuli (planiti) gdje drži u lijevoj pastorô, a u desnoj tradicionalne jabuke. Uza nj straga stoji sveti Benedikt u dugoj prosijedoj bradi, sa svetačkom aureolom oko glave i tamno obučen.

Ove četiri pobočne slike u interkoloniju popravljene su godine 1928. od restauratora akademskog slikara Matije Sternena na preporuku mjesnog Nadleštva za umjetnine i spomenike."

Iz toga proizlazi da je **mramorna menza** velikoga oltara dubrovačke Katedrale izrađena **u XVIII.**, a ne u XX. stoljeću, a da je okvir oltarne pale više puta dorađivan i da je svoj konačni izgled dobio godine 1913. o dvjestotoj obljetnici dovršetka Katedrale i 1600. obljetnici priznanja kršćanske vjere.

Tada, dakle, dva stoljeća od izgradnje, dubrovačka je Katedrala zaokružila stilski odraz izvana i iznutra: izvana vitkom kupolom i balustradama na krovnim terasama koje je biskup Josip Marčelić ukrasio s 12 kamenih kipova koje je izradio veliki domaći majstor Marin Radica s Korčule, a iznutra izgradnjom svih divnih oltara bočnih kapela s vrsno izrađenim balustradama koje su prostor namijenjen svećeniku dijelile od bočnih lađa. U Katedrali, u okviru bočnih kapela odvijale su se pobožnosti Gospe od porata, Srca Isusova, svete Male Terezije i svetoga Križa. Sa svojim svetinjama Katedrala je bila i hodočasnička crkva u koju se hodočastilo ne samo o svetkovini Svetoga Vlaha nego i o blagdanima Velike Gospe, Gospe od zdravlja, Duhovskog proštenja (Rusalja), Svete Terezije i Srca Isusova kad su u nju hrlili hodočasnici od Stona do Konavala, neki i bosonogi.

To je bila crkva tako uređena da joj nisi mogao ništa oduzeti i ništa dodati da bi postala ljepša. Ona je sretno spojila potrebnu sakralnost s visokom crkvenom umjetnošću. To je bila crkva gdje si još mogao skrušeno moliti. Jednom riječi bio je to u punom smislu hram pobožnosti, hram svetosti, ali i hram umjetnosti i razdragane otmjenosti. Ona je u cjelini odražavala sklad materijalnoga i duhovnog svijeta kao što to još danas odražava njezina kapelica svetih moći.

Nakon tzv. obnove, pod krinkom prilagodbe novim liturgijskim propisima, sve je to nestalo. Katedrala je izgubila sakralnost i stilsku zaokruženost. Mjesto velikog oltara koji je grabio pogled vjernika već s vrata glavnoga ulaza, zjapi poluprazan prostor.

Nad njim lebdi u zraku Tizijanov poliptih bez okvira, što mu oduzima iskonski izgled renesansnoga poliptiha i vrijedne umjetnine. Primjeren okvir slikama uvećava umjetnički dojam. Milijuni slika na svijetu tako su ukrašeni, a sada, nakon „obnove“, jedna od najznačajnijih slika staroga Dubrovnika ostala je bez toga značajnoga uresa.

Uklonjena je i **pričestna ograda** napravljena od mramorne balustrade koja je služila kao klecalo, posebice djeci, a sad nema ni toga. Te su balustrade imale i estetsku ulogu jer su zaokruživale arhitekturu bočnih kapela kao zasebne crkve. Sada kad ih više nema, posjetitelj ne zna čemu služi kapela. Prije je to bio prostor samo za svećenika, a sada bilo tko, i nevjernik, može ući u to bivše svetište. Nije naodmet napomenuti kako je to istodobno i sigurnosno-estetski problem: s takvim „otvorenim“ pristupom bočnim kapelama teško je u njima izložiti sve oltarne i druge ukrase (svijećnjake, kanonske tablice, palme, zavjese, slike, zavjetne pločice, nakit, itd), pa su oni nužno pospremljeni u spremišta i ne vrše svoju primarnu funkciju da budu *„ures Doma Božjega u sve dane“* (*Psalam* 93, 5). Uklonjene su i **vitrine sa zavjetnim zahvalnim darovima**: medaljicama i reljefnim pločicama koje su ukazivale na uslišanja onih koji su tu molili, pa su bile poticaj i drugima da će biti uslišani. Ni toga više nema.

Tim pothvatom prezbiterij, odnosno glavni oltar je devastiran, a uklanjanjem balustrada dijelom su devastirane i bočne kapele. U prezbiteriju nema simbola pred kojim bi se čovjek mogao moliti, jer nema više oltarne menze sa svetohraništem, nema križa.

Poliptih Uznesenja nije prislonjen pri zid nego visi u zraku kao neka utvara bez ikakva okvira, pa stoga djeluje sjetno, kao ćelava glava, jer kao što je glavi ukras kosa to je slici okvir. I ne možeš ni u jednoj crkvi na svijetu pronaći sliku bez okvira osim danas u dubrovačkoj Katedrali. Da stvar bude još teža u opustošeni prostor prezbiterija postavljena je tzv. biskupska katedra. Ona je izrađena statički. Zbog neobičnog stepeništa i podnožja više djeluje kao nadgrobni spomenik nego kao biskupski tron.

Također, nova oltarna menza koja je poprilično udaljena od biskupskog trona ne uklapa se ni stilski u barokni prostor Katedrale jer joj je podnožje (antipedij) bez ikakvog simbola i ukrasa od običnog (bezbojnog) mramora nalik na obrađeni kamen, a i sama menza rustična je i teška, k tomu i veličinom nesrazmjerna s podnožjem. I biskupski tron i nova oltarna menza ritmički su nerazvijeni u razigranom prostoru barokne Katedrale, djeluju suhoparno i nametljivo kao strano tijelo koje narušava prirodni sklad barokne arhitekture i ugođaja. Prije „obnove“, pri ulasku na glavna vrata dočekao te je skladno isklesani veliki oltar s prelijepim Tizianovim poliptihom vrsno uokvirenim u mramornom okviru poput tolikih baroknih oltara po svijetu, pa si zaželio da mu se što prije približiš i da klekneš ispred balustrade i pobožno se pomoliš.

Oltar Gospe od porata do 1985., s mramornom pričestnom ogradom i zavjetnim Gospinim srebrom i zlatom. Snimio Josip Berner oko 1930.

Na isti način bile su osmišljene i pokrajnje kapele sa svojim oltarima. Međutim, kad su uklonjene njihove pričestne ograde ne samo da se njihov izgled promijenio nego i sakralni ugođaj. Što je sve još drugo propalo, ne znamo. Balustrade su bile kao okvir na slici; njima se zaokružio sakralni prostor u koji je ulazio samo svećenik, a vjernik je uz klecalo balustrade mogao pobožno moliti. Sada niti vjernik može gdje kleknuti, niti taj prostor djeluje estetski zaokruženo, što se može vidjeti iz fotografija prije i nakon obnove.

Uklanjanje velikoga oltara pravdalo se i nekom bilješkom (rotulusom, papirićem) navodno pronađenom prigodom razgrađivanja žrtvenika 1980-ih godina. Zapis je navodno ukazivao da menza oltara potječe iz 1913. godine. Da bi se to postiglo čini se da su se inicijatori takve obnove poslužili i nevjerodostojnim tvrdnjama. Dade se to zaključiti i iz teksta onodobnog kancelara Biskupije dum Ante Dračevca koji je u turističkom vodiču Katedrale napisao: „*U sredini svetišta prezbiterija nalazio se glavni mramorni oltar podignut 1913. godine za vrijeme biskupa dr. Josipa Marčelića (1894–1928). Tri su mramorne stepenice vodile do oltara menza kojega je imala oblik trapeza. Iznad menze*

se dizalo mramorno svetohranište s vratima obloženim srebrenim reljefom s prikazom Isusa Dobrog Pastira."

Usporedimo li tekst dum Ante Dračevca s onim dum Antuna Liepopilija uočavamo da Dračevac ne spominje mramorni okvir ili, kako ga Liepopili naziva, „spomenik" u koji je 1913. uokviren Tizianov poliptih. Ali od Liepopila uzima opis triju stepenica koje su vodile do menze velikog oltara, a također i opis svetohraništa dodajući kako je ta menza napravljena 1913. što se nikako ne može zaključiti iz Liepopilijeva opisa kojim se Dračevac poslužio pišući spomenuti vodič.

Za predodžbu koliki je gubitak Katedrala pretrpjela u estetsko-umjetničkom pogledu dovoljno je pogledati fotografiju samoga svetohraništa koje predstavlja pravo remek-djelo kiparstva, a k tomu svakom vjerniku i snažan simbol vjere. Dubrovačka katedrala nakon „obnove" izgleda kao da je u njoj nešto srušeno i da je dobila novu namjenu kao što je u svoje vrijeme Aja Sofija u Carigradu pretvorena u muzejski prostor. Jednom riječju, dubrovačka Katedrala **izgubila je stilsku cjelovitost** i potrebnu sakralnost koja treba resiti sve crkve po svijetu. Ona je pretvorena u neku čudnu dvoranu u kojoj se, eto, mogu obavljati i crkveni obredi. Ovo nije samo moje mišljenje nego sud i većine vjernika Dubrovnika i mnogih povjesničara umjetnosti, kao i inozemnih posjetitelja Katedrale.

Ne bih htio da se odgovornost desakralizacije i devastacije Katedrale svali na vrsnog arhitekta Ivana Prtenjaka. Na njega se vršio silan pritisak da se Svetište dubrovačke Katedrale uredi prema dopisu Biskupskoga ordinarijata br. 898 od 20. listopada 1983. upućenom Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode u Dubrovniku, a kojim je, između ostalog, prema Općoj uredbi Rimskoga misala, traženo da oltar bude nepomičan, ophodan i da se na njemu može obavljati služba licem prema puku. Tim više jer Arhitekt o tomu nije sam odlučivao, nego je, kako je opisano u *Dubrovačkom vjesniku* od 22. studenoga 1986., bilo umreženo desetak gradskih i republičkih ustanova i dvadesetak stručnjaka s područja arhitekture i povijesti umjetnosti. Njegova je odgovornost ipak velika, jer je on bio projektant i izvršitelj stanja kakvo je danas, a koje nisu odobrili ni vjernici ni posjetitelji Dubrovnika niti mnogi domaći i inozemni stručnjaci.

Možemo dakle zaključiti kako je Svetište (prezbiterij) barokne prvostolnice Gospe Velike imalo nekoliko faza razvoja ili uređenja. **Od 1713. do 1788.** Tizian je postavljen u Svetište, ali ne znamo u kakav okvir. Ne znamo ni kakav je bio veliki oltar. **Od 1788. do 1983.** postoji mramorni žrtvenik kojega se svi sjećamo (đenovski, đenoveški), a od XVIII. stoljeća **do 1853.** Tizian je uokviren u drveni okvir, i to čini se onaj koji je danas u župnoj crkvi Sv. Mihajla u Kliševu. **Od 1853. do 1913.** oltar je isti, Tizian je uokviren mramornim stupovima iz crkve Gospe od rozarija, a postavljaju se i (nove?) drvene korske klupe koje su sada u župnoj crkvi u Smokvici. **Od 1913. do 1983.** žrtvenik (menza) ostaje barokni, a okvir (retabl) je neorenesansni mramorni prema ideji arhitekta Iva Ćurlice uz prepravke Središnjega povjerenstva za čuvanje spomenika iz Beča. Katedrala je od 1981. do 1986. izvan kulta, a izgled čiji je autor Ivan Prtenjak, traje **od 1986.**

Mi smo pozvani kako bismo na ovome skupu stručnim mišljenjima pomogli novome dubrovačkom biskupu da ublaži posljedice desakralizacije i devastacije unutrašnjeg prostora ove crkve.

Ovdje ću prvi javno izreći svoje mišljenje, a to je: da se **sve što je uklonjeno** iz Katedrale **mora vratiti** na svoje mjesto, tj. stara oltarna *menza* sa svetohraništem i mramorni *okvir* za poliptih. Zatim *pričestne ograde* (balustrade) pokrajnjih oltara, i to odmah, jer je njih bez velika troška i zidarskih zahvata moguće postaviti, a one bi jako ublažile izgled koje sada pružaju kapele pobočnih oltara. Zatim stari *jubilejski spomenik* Kristu Otkupitelju i *propovjedaonicu* koja predstavlja veliku umjetničku vrijednost domaćega kipara Marina Radice. Također valja vratiti i dio *slika* koje bi služile kao nadopuna arhitekture, poput onih Paola Veronesea u Svetištu. Između njih valja naći najčasnije mjesto dvjema slikama koje su prenesene iz kapelice Miha Pracata na Lopudu, a koje su od prvog dana nove Katedrale dio njezina inventara.

Posebice valja istaknuti kako treba vratiti *drveni kanonički kor* koji od svih maknutih stvari ima najmanju umjetničku vrijednost, ali neobično veliku i povijesnu važnost jer je to bilo mjesto trajne svećeničke molitve, posebice kanonika slavnoga dubrovačkog kaptola koji su jedini u Hrvatskoj **ustoličavali državnog vladara** – dubrovačkoga kneza. K tomu su svojedobno birali i dubrovačkoga nadbiskupa te obavljali mnoge druge časne i odgovorne službe, primjerice nastavu u kaptolskoj školi i srednjovjekovnoj dubrovačkoj gimnaziji, imenovanje župnika, a preko Bratstva svećenika razvijali i veliku karitativnu djelatnost.

Gosparu Biskupe, Vi imate dužnost odlučiti kako dalje. Dobri Duh koji Vas je nadahnuo da odlučite obnoviti napuštenu Biskupsku palaču i vratiti je za rezidenciju dubrovačkih biskupa, neka Vas ohrabri da uspješno dovršite pothvat koji nas je ovdje okupio na zadovoljstvo vjernika i stručnjaka. Mi ćemo Vas u tome podupirati i pomoći Vam.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

* muzikolog i povjesničar, rođen 1934. u Dubravci, svećenik Dubrovačke biskupije od 1959., ravnatelj zbora zagrebačke Katedrale u miru
** povjesničar umjetnosti i arheolog, rođen 1979. u Dubrovniku; ovdje obavio povijesnoumjetničko istraživanje; ivanvigjen@yahoo.com

Dum Mihovo ogorčenje je poticajno

Miljenko Domijan*

Hvala dum Mihu. Ovo njegovo ogorčenje dijelimo svi. Ali ono nije negativno upereno, usmjereno je na dobro djelovanje na kraju, s ovom porukom Biskupu. Ono je apsolutno poticajno. Takvim ga prihvaćamo i zahvaljujemo mu na svim izvornim podatcima koje je podastro da možemo dalje suvislo razgovarati. Samo bih rekao da možda ne treba prebrzo ići u obnovu oltara.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

moderator Okrugloga stola

Važnost i uloga katedre

„Katedralna crkva je ona u kojoj se nalazi biskupova katedra – učiteljska stolica, kao znak učiteljstva i vlasti pastira partikularne Crkve i znak jedinstva onih koji vjeruju onom vjerom što je biskup naviješta kao pastir stada." (*Biskupski ceremonijal*, 42).

„Katedra neka je **samo jedna i nepokretna** i neka je tako smještena kako bi se vidjelo da je biskup doista na čelu cijele zajednice vjernika. Broj stepenica do katedre neka se tako prilagodi građevinskom izgledu svake pojedine crkve kako bi vjernici mogli **dobro vidjeti biskupa**. Povrh katedre neka se ne postavlja baldahin; ali neka se ipak brižno čuvaju dragocjena djela koja namriješe prijašnja stoljeća. Drugim biskupima ili prelatima, ako su možda prisutni, neka se na prikladnome mjestu pripravi sjedalo koje ipak ne će biti povišeno poput katedre. Sjedalo za prezbitera slavlja neka se priredi na drugome mjestu" (*isto*, 47).

„Biskup neka propovijeda sjedeći na katedri s mitrom i štapom, osim ako on misli drukčije.« (*isto*, 17) „Neka biskup Božjem narodu govori s katedre, osim ako prilike mjesta ne zahtijevaju što drugo." (*isto*, 51). Naviještanje Evanđelja iz sjedećega položaja potječe iz Isusova primjera: „Sjedne te iz lađe poučavaše mnoštvo" (*Luka* 5, 3).

Pogled kroz prozor tambura na Svetište (na rubovima unutarnji vijenac kupole) s biskupskim sjedalima. Suprotno proklamiranom načelu stilskoga pročišćenja, Poliptih i Svetište nisu prezentirani u izvornom slogu, nego postmodernistički oskudno.
Snimio Maro Grbić 4. listopada 2011.

„Katedrala je crkva gdje biskup ima svoju katedru, odakle odgaja i uzdiže svoj puk propovijedanjem, i gdje predsjeda glavnim slavljima liturgijske godine i sakramenata. Upravo onda kad zasjedne na katedru biskup se pred skupom vjernika pokazuje kao onaj koji stoji na čelu na mjestu Boga Oca, pa zbog toga, u skladu s prastarom predajom kako na Istoku tako i na Zapadu, jedino biskup može sjediti na biskupskoj stolici. Neposredno djelovanje te stolice od stolne crkve čini prostorno i duhovno središte jedinstva i zajedništva za svećenstvo Biskupije i za čitav sveti Božji puk" (Ivan Pavao II., *Pastores gregis*, br. 34).

O sadašnjoj „katedri"

U antici su članovi klera iz prelatove pratnje sjedili na kamenoj klupi prigrađenoj uz apsidni zid, lijevo i desno od katedre. Takva klupa (subselij, sintronos) otkopana je u Svetištu kasnoantičke dubrovačke Katedrale, a takve klupe do danas postoje u katedralama u Vaisonu, Avinjonu i Vienni. No, tlocrtno podsjećanje na polukružni pižuo (kameno sjedalo prigrađeno uza zid) iz bizantske apside nadvladalo je i liturgijski i stilski moment.

Postavljene su tri katedre umjesto samo jedne.

Materijal izvedbe je beton, a to nije prava umjetnička vrsnoća.

S uvučene katedre dubrovački biskupi Pernek i Puljić nikad nisu propovijedali puku nego samo svećenicima, jednom godišnje, na Misi posvete ulja na Veliku srijedu.

Petar Marija Radelj i Željka Ružić, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale : Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.5.2.2.

Crkveni zakoni o oltaru

Što je? „Oltar, oko kojeg se sabire Crkva u euharistijskom slavlju, predstavlja dva vida istog otajstva: žrtvenik i Gospodinov stol; to više što je kršćanski oltar simbol samoga Krista, koji je u zajednici svojih vjernika prisutan i kao žrtva prinesena za naše pomirenje i kao nebeska hrana koja nam se dariva. 'Što je zapravo Kristov oltar, ako ne slika Kristova Tijela?', veli sveti Ambrozije, a na drugom mjestu: 'Oltar predstavlja Kristovo Tijelo, a na oltaru je Kristovo Tijelo'" (*Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1383).

Kakav je? „Oltar stolne crkve neka po običaju bude nepomičan i posvećen, odijeljen od zida da se lako može obilaziti i da se slavlje na njemu može obavljati sučelice puku. Kad je, pak, stari oltar tako smješten da otežava sudjelovanje puka, a ne bi se mogao ni prenijeti bez štete po umjetničku vrijednost, neka se sagradi novi, umjetnički izrađen, nepokretni i zakonito posvećeni oltar i neka se samo na njemu obavljaju sveta slavlja." (*Biskupski ceremonijal*, br. 48)

Od čega je? „Prema predanom običaju Crkve, ploča nepomična oltara neka bude kamena i, dapače, od jednoga prirodnog kamena" (kanon 1236). „Za nepomični oltar može se kao materijal upotrijebiti prirodni kamen, umjetni kamen, kovina i plemenito (tvrdo) drvo" (dopunska odredba hrvatskih biskupa uz kanon 1236). „Neka se čuva drevna predaja pohranjivanja moći mučenika ili drugih svetaca ispod ploče nepomična oltara" (kanon 1237).

Sadašnje stanje glavnoga oltara u Katedrali

Željka Ružić

Novi je oltar izrađen 1986. kao puna kamena ploča od bijeloga prilepskog mramora na šupljem betonskom postolju obloženom bračkim kamenim pločama. Spojevi mesingom nisu izvedeni (osiromašenje u izvedbi). Ni projektom ni izvedbom oltar nije primjeren svetosti i veličanstvu namjene. Oblaganjem se „glumi" da je postolje od punog kamena. No, crkva nije kazalište: oprema njezina Svetišta nikada ne smije biti jeftina imitacija osobito kad je riječ o drevnoj katedrali. Oltar-žrtvenik predstavlja Krista: stoga savršen, cjelovit, istinit, dostojan, a u katedralnoj crkvi i uzor drugim biskupijskim crkvama.

U prigodi zamjene dotrajale *lanterne* – tornjića koji natkriva vrh kupole, Katedrala je 17. veljače 2011., prvi put nakon 1878., nakratko imala otvoreni vrh kupole. Ovako kroz njega izgledaju križište brodova i sadašnji glavni oltar. Položen je da oko sebe okuplja vjernike iz svih lađa. No, prepriječio se na putu do kapelice svetih moći koju želi vidjeti većina posjetitelja Katedrale. Prije odluke koliko će nova katedra ići u dubinu Svetišta treba preispitati razloge za i protiv ređenja izvan prezbiterija, pod kupolom, kako se uobičajilo zadnjih desetljeća pa i za biskupsko ređenje 2011.

Oltar mora biti iskren u umjetničkom izrazu: ako je kameni – od punoga kamena umjetnički obrađen. Stoga treba maknuti jeftini postament i dotjerati postojeću mramornu ploču (ona je sada i okrhnuta). Ako treba štedjeti na kamenom postamentu on može biti izveden kao postolje svečanoga stola, više ili manje prozračno, a ne kao gromada koja vizualno potpuno zatvara ionako preusko Svetište.

Željka Ružić, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale : Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.5.3.

O preuređenju Svetišta 1985.–1986.

Ivan Prtenjak*

Poštovani oče Biskupe, poštovani svećenici, poštovani kolege, dame i gospodo!

Dopustite da najprije zahvalim Župniku, župnom vijeću i osobito gospodinu Biskupu što su me pozvali i omogućili, da nakon više od četvrt stoljeća objasnim genezu projekta preuređenja svetišta Katedrale. Prije točno 27 godina, u veljači 1985. donio sam prvu seriju idejnih rješenja na osnovi programa koji je napravio ondašnji (1967.–1988.) dubrovački biskup Severin Pernek. Bilo je 11 varijanti rješenja, za svaku sam išao k Biskupu na diskusiju. Održano je dvadesetak sjednica saborske komisije. Sve što se događalo pokušat ću sintetizirati.

Od tih 11 rješenja, pokazat ću vam njih sedam u kontinuitetu koja su bila prikazana Komisiji prije 27 godina.

Kako je došlo do toga da sam imenovan arhitektom tog projekta? Na početku karijere, 1961., prvo mi je namještenje bilo kao arhitekt u Institutu za povijest umjetnosti. Vodio sam arhitektonske ekipe od Istre do Cavtata. Upravo smo arhitektonski bili snimili kompletan plan Stona i upuštali se u veliki pothvat snimanja cijelog Dubrovnika. U to sam vrijeme želio raditi u Europi, pa je začetak organizacije snimanja Dubrovnika (što je kasnije godinama rađeno) zapravo moj zadnji rad prije odlaska u inozemstvo. Kao primjer, arhitektonski sam snimio nekoliko važnih objekata, a najprije Katedralu. Tako me dubrovačka Katedrala prati od 1967. godine.

U međuvremenu sam 1980. godine upoznao biskupa Severina Perneka na posveti novoizgrađene crkve Svetoga Petra na Boninovu koju je on obavio. I od onda smo komunicirali do svršetka preuređenja Katedrale. Svaki put kad bih došao iz Bruxellesa u Dubrovnik, odlazio sam k njemu. On je vrlo skromno živio u jednoj maloj sobi u Sjemeništu,

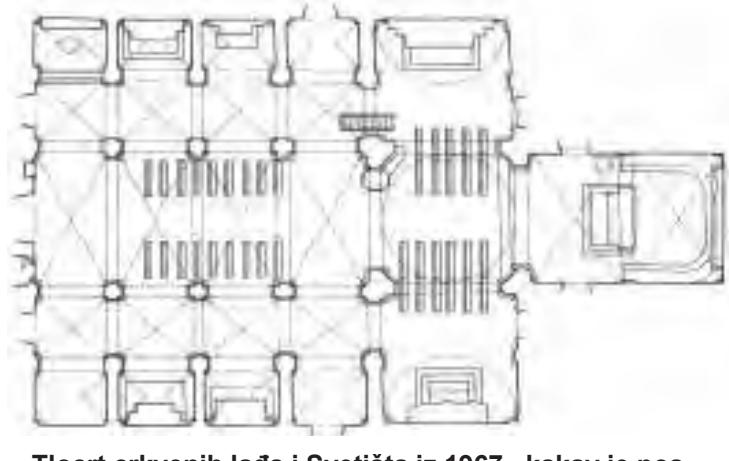

Tlocrt crkvenih lađa i Svetišta iz 1967., kakav je postojao od 1913. do zatvaranja Katedrale za bogoslužje 1981. Uz jugoistočni stup kupole bila je propovjedaonica. Barokni oltar bio je između pilastara u Svetištu, a iza njega korske klupe i retabl s Tizianom. Između južnoga pilastra u Svetištu i vrata u kapelicu svetih moći stajao je drveni biskupski tron.
Iz dokumentacije Ivana Prtenjaka.

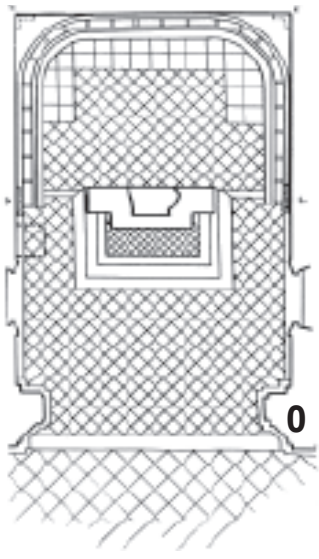

Tlocrt Svetišta od 1913., nakon što je 60-ih maknuta pričestna ograda. Tu su: biskupski tron, korske klupe, Marčelićev okvir za Tiziana i barokni oltar. Skica: Ivan Prtenjak.

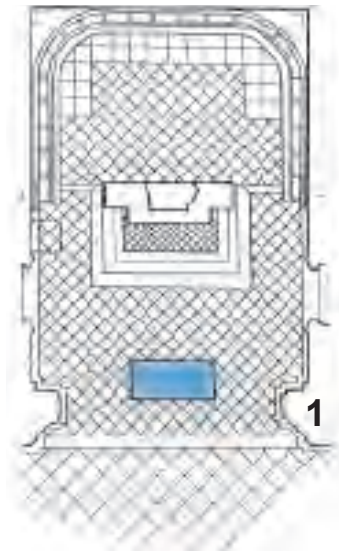

Prvi prijedlog Ivana Prtenjaka: Zatečeno stanje ostaje osim što se miče pričestna ograda, a umjesto prenosivoga drvenog oltara dodaje se oltar prema puku.

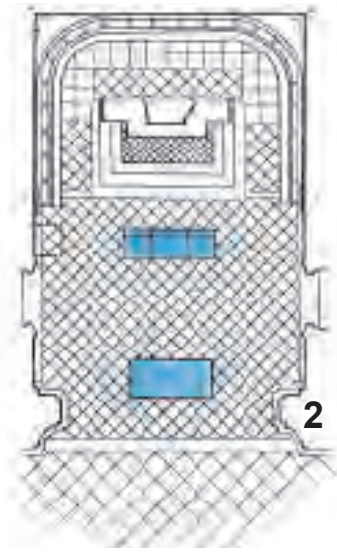

Drugi prijedlog Ivana Prtenjaka: Korska sjedala i retabl ostaju na ranijem mjestu. Barokni oltar se uvlači dublje, na njegovo mjesto dolaze tri sjedala kao katedra, a dodaje se oltar prema puku.

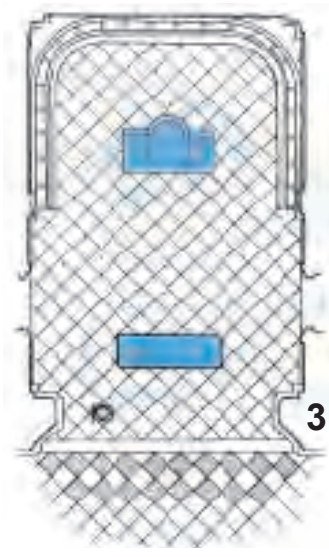

Treći prijedlog Ivana Prtenjaka: Korske klupe i Ćurlićin retabl ostaju, barokni oltar se izbacuje, tri sjedala kao katedra uvlače se u visinu korskih klupa, a ispred se dodaju oltar prema puku i ambon.

kod Jezuita, i tamo smo razgovarali. Zajednički smo imali neke projekte, započeli smo predradnje za novu crkvu u Lapadu, bilo je razgovora o muzeju sakralne umjetnosti u Biskupskoj palači, crkvi u Petrovu Selu, a nakon senzacionalnog otkrića kolege Josipa Stošića u Katedrali diskutirali smo i o tome. Jednom mi je rekao da bi želio da se svetište Katedrale obnovi po novim propisima, ali njegov je program bio toliko radikalan da mi se činilo da ne će proći kod konzervatora i da država ne će to financirati, što je on očekivao. Nakon nekog vremena dobio sam u Bruxellesu njegovo pismo u kojem pita pristajem li da on traži da me se imenuje arhitektom jer da je dao molbu u Zavod za obnovu Dubrovnika da se Svetište obnovi.

Kako sam ostao u kontaktu s Institutom za povijest umjetnosti u Zagrebu, otišao sam ravnatelju Milanu Prelogu. Tamo se sastalo više stručnjaka, razgovarali smo o tome

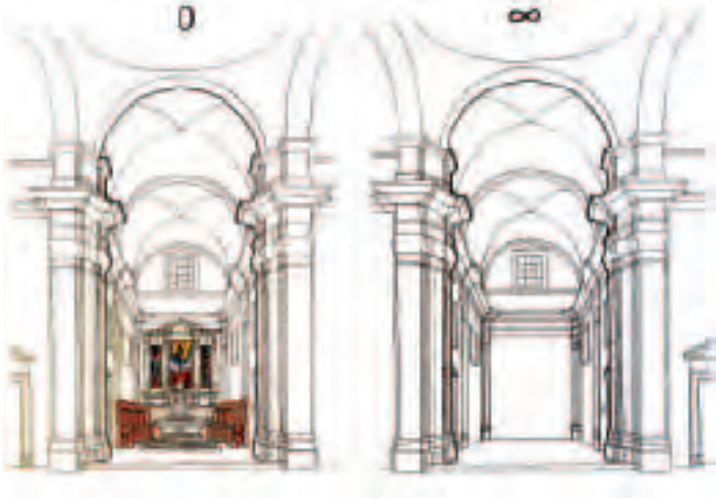

Pogled na Svetište s baroknim oltarom, korskim klupama i retablom za Tiziana (lijevo) i pogled na golu arhitekturu Svetišta u zamisli baroknog graditelja (desno). Skicirao Ivan Prtenjak.

ima li smisla da to prihvatim, naročito s obzirom na komplikacije putovanja iz Belgije. Profesor Prelog je zaključio da je bolje da to preuzmem ja nego netko drugi, jer poznajem povijesnu arhitekturu. Odmah sam se prihvatio posla. Saborska me komisija službeno imenovala arhitektom za taj pothvat. U to vrijeme profesor Vladimir Marković još nije bio napravio studiju o tom poslu, pa sam se sâm informirao. Otišao sam u Rim jednoj prijateljici koja je barokist i nabavio literaturu.

Ne ću ulaziti u stilska obilježja baroka, nego ću kratko arhitektonski raščlaniti ovu crkvu. Značajka toga prostora su tri jednake lađe s time da je svetište veliko kao i sakristija, što je vrlo rijetko u crkvama. S druge strane, popriječna lađa je daleko važnija od glavne lađe, a svetište je zapravo kao jedan uski tunel. Dum Miho Demović je spomenuo da je jedan kanonik tražio da to bude jednobrodna crkva; da je tako učinjeno, za suvremenu bi liturgiju to bilo puno jednostavnije.

U vrijeme kad sam došao kao arhitekt u dubrovačku katedralu glavni je oltar već bio odnesen, a na njegovu je mjestu bila velika rupa. Raščlanjujući prostor, uvidio sam da veliki prospekt gore potpuno poništava vijenac i da su korske klupe potpuno devastirale barokne pilastre i baze. Da shvatim prostor, nacrtao sam kako je on izgledao u nekom nacrtu ili maketi arhitekta-graditelja, kad ničega nije bilo. Tada sam ustanovio da nedostaje velika količina bazičnih baroknih elemenata i da bi to trebalo rekonstruirati. To je nulta situacija (izvorno stanje), trajna vrijednost prostora.

Prva varijanta. Razmišljao sam: „U svijetu se takve stvari najjednostavnije rješavaju. Ne pravimo sebi probleme. Zašto bismo puno radili? Ostavit ćemo postojeće stanje te staviti oltar i ambon.“ No, Biskup na to uopće nije htio pristati.

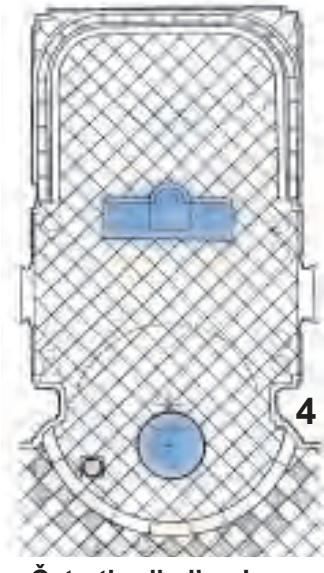

Četvrti prijedlog Ivana Prtenjaka: Kor i neorenesansni okvir ostaju, barokni oltar se izbacuje, pet sjedala kao katedra dolaze između dva pilastra, a okrugli oltar prema puku i ambon iskoračuju pod kupolu.

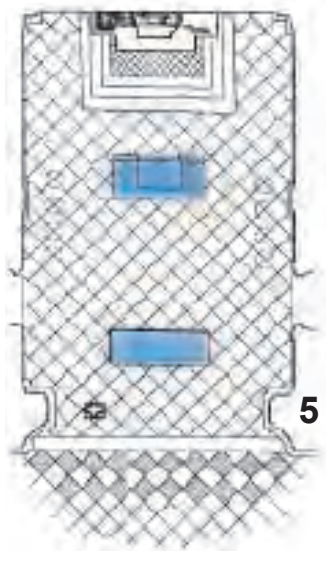

Peti prijedlog Ivana Prtenjaka: Barokni oltar ide u dno Svetišta i fizički se spaja s okvirom iz 1913., korske klupe se izbacuju. Između pilastara uzdižu se tri sjedala kao katedra, a naprijed se dodaju oltar prema puku i ambon.

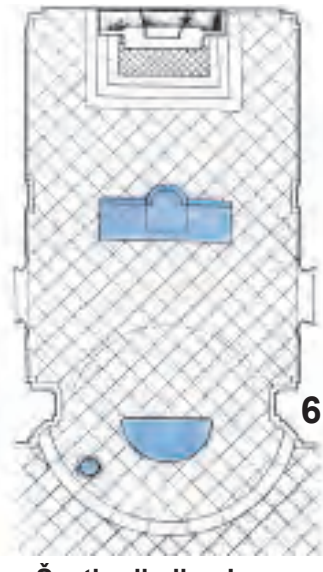

Šesti prijedlog Ivana Prtenjaka: Oltar prema puku je polukružan i pomaknut pod kupolu kao i ambon, između pilastara je pet sjedala kao katedra, korske klupe se izbacuju, a barokni oltar u dnu Svetišta izrasta u retabl.

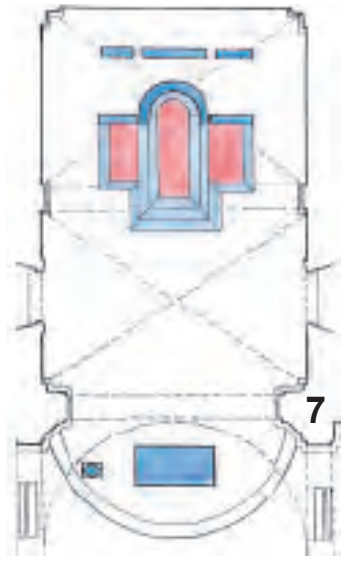

Sedmi prijedlog Ivana Prtenjaka, prihvaćen i izveden. Izbačene su korske klupe, barokni oltar i Marčelićev retabl. Tizian visi bez okvira. Katedra se izdiže kao tri sjedala, a oltar prema puku i ambon su izvučeni pod kupolu.

Druga varijanta. Onda sam rekao: „Dobro, budući da svakako hoćete katedru, hajdemo pomaknuti oltar otraga, da ostane kao takav, a ispred starog oltara staviti biskupsku katedru. Tako bi ostale i korske klupe i oltar."

Treća varijanta. Budući da oltara u prostoru više uopće nije bilo i kako je bilo malo šanse da se on vrati, napravo sam varijantu da se korske klupe i ostalo ostavi, a da se biskupska katedra stavi između korskih klupa na mjesto oltara.

Četvrta varijanta. Načelno isti sadržaj, ali se katedra mogla pomaknuti naprijed tako da se zadrži prostor oko sjedala, a da se oltar pomakne ispod kupole.

Peta varijanta. U to je vrijeme napravljena valorizacija oltara – da on nije izvoran, pa sam rekao da ga treba, kao nešto što je psihološki važno za stanovništvo, staviti otraga: vratiti oltar, a skinuti korske klupe i ovo što je Biskup tražio.

Šesta varijanta. To je varijacija prethodne, ali da oltar ide ispod kupole.

Sedma varijanta. I konačno, ovo je sedma varijanta iako je to zapravo jedanaesta. Premda smo imali fini odnos i vrlo dobro surađivali, tu se prelomio odnos između Biskupa i mene. Ne zato što on nije htio oltar nego zato što me nije upozorio, a napisao je, gotovo prosvjedno, pismo Saborskoj komisiji da se nikako ne dopusti Prtenjaku da nanovo vraća oltar. Od Saborske komisije sam dobio pismo da razradim dva zadnja rješenja – jedno od njih je ovo – ali da u nikojem slučaju u njima ne stavlja oltar, na izričiti zahtjev Biskupskoga ordinarijata. Napravio sam nekoliko varijanti, a ova je bila prihvaćena.

O oltaru iz 1986. Da bi se ta varijanta razumjela, treba se vratiti na tlocrt crkve. Postojeće stanje i organizacija su takvi da je ona u klasičnom baroknom stilu jednosmjerna i da, kad su ljudi na Misi, ne pokriva najvrjedniji prostor, popriječnu lađu, s najljepšim oltarima. Taj je prostor pasivan. A svjetlo koje ide ispod kupole ne obasjava oltar ni išta bitno. Popriječna lađa, osim što ima prekrasne oltare, ima i polukružnu rasvjetu. Stoga ona djeluje kao glavna, a svetište djeluje kao taman tunel, odsječen od ove ljepote prostora. To je bio moj dojam još onda kad sam prvi put u njoj radio, prije 45 godina.

Stoga sam predložio da vjernici zauzmu više od 180 stupnjeva prostora i da prirodno svjetlo, koje je prekrasno, bude u sredini zbivanja, da ono osvjetljava oltar. Da bi se to ostvarilo bila je potrebna žrtva koja se sastoji u tomu da se napravi polukružna stepenica, jer je prije bila ravna. Ta se stepenica vidi u tlocrtu, ali se u prostoru tih 15 cm visine praktički ne osjeća. No, time se dobiva aktivacija cijele Katedrale, a dosljedno se provodi načelo okretanja oltara prema puku. I tako je ostvaren doživljaj cjeline prostora.

To nije nastalo od bilo čega. Projekt crkve na Boninovu po prvi je put u Hrvatskoj, a među prvima u svijetu, napravio takav raspored kretanja od 180 stupnjeva. Ta je crkva bila izložena na biennalu u Veneciji, a u Vatikanu uvrštena među najljepše crkve na svijetu u XX. stoljeću. Njezin polukružni oltar najbolje označava promjenu, okretanje prema vjernicima, temu zajedništva, skupljanja oko oltara, kvalitetno usklađivanje svih funkcija, naročito integriranja vjernika u obred. Kao simbol nove liturgije priznat je u svijetu.

Katedra. Po svom svjetonazoru ne volim ništa što je izraz vlasti, pa tako ni biskupsku katedru. Iako mi je bila u programu, htio sam je izbjeći, staviti samo neko lagano povišenje i stolice. No, Biskup je na tome inzistirao. Da bih smirio dušu, zapravo nisam napravio biskupsku katedru nego sam htio napraviti povijesni kontinuitet između podzemlja i nadzemlja Katedrale.

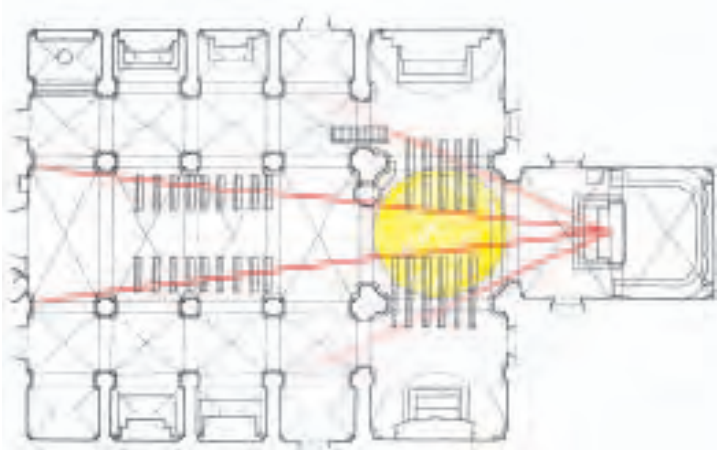

Svetohranište je bilo središnja točka Katedrale prema uređenju do 1981., uočljivo sa sva tri ulaza u Gospu. Skicirao Ivan Prtenjak.

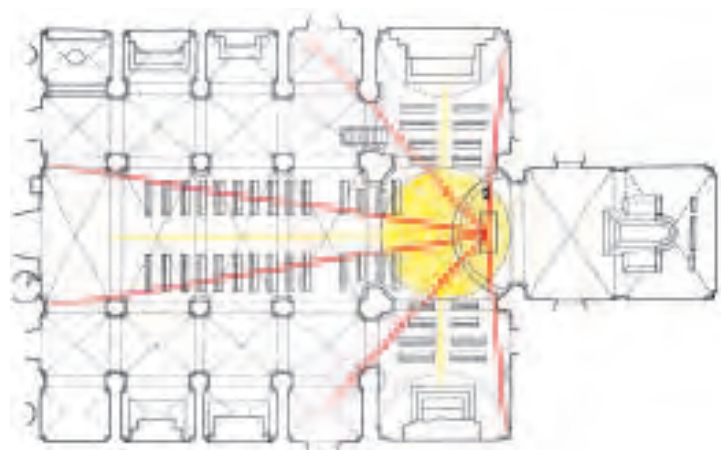

Izvlačenjem oltara pod kupolu 1986. godine, euharistijska žrtva i gozba postala je vidljiva svim vjernicima u popriječnome brodu Katedrale. Skicirao Ivan Prtenjak.

Naime, istodobno sam radio projekt podzemnog muzeja i tu sam zamislio da se ulazi kroz bivšu krstionicu, tj. njezine temelje na Buničevoj poljani da se stigne do romaničke i kasnoantičke katedrale. Jednostavno sam precrtao apside odnosno trobrode i napravio ih u omjeru tako da to bude sjećanje na podzemlje.

Želio sam da se u priču s tim tlocrtom, koji je mala slika donje romaničke bazilike, uvedu samo tri barokna stolca. No, Biskup je inzistirao da to bude u kamenu. Htio sam toplu bordo boju, ali je nažalost nismo mogli dobiti prije otvaranja pa smo stavili sivu i rekli da će se to jednom promijeniti. Naravno da se u 25 godina to nije promijenilo.

Tizian. U tom prospektu Tizian je bio postavljen tako da su mu učinili nevidljivim dijelove platna sa svake strane.

U crkvi Sv. Nazarija i Celza u Bresciji čuva se Tizianov poliptih, ulje na drvu 278x292 cm iz 1522.: Kristovo uskrsnuće u sredini (278x122 cm), sa strana po trećinu visine Navještenje kao u Dubrovniku (dvaput 79x65 cm), dolje po 170x65 cm lijevo sveti Nazarije i Celzo i darovatelj Altobello Averoldi, a desno sv. Sebastijan. Ni ovdje nije očuvan izvoran okvir, postojeći je iz 1826.

Valjda su u Beču radili s krivim mjerama. Njegovi rubni dijelovi su bili pokriveni, a on je tu zapravo bio zarobljen. A on je toliko važan i snažan da sam ga htio osloboditi. Htio sam pokazati da je Tizian isto toliko važan kao Katedrala, ako ne i važniji, pa sam ga stavio u cijelo svetište. To je počast Tizianu. Budući da on nije barok, nego je uveden u barok, stavio sam da lebdi u prostoru. A i sama tema lebdi, jer Marijino uznesenje je lebdjenje. Zato sam htio da poliptih lebdi.

Profesor Grga Gamulin (1910.–1997.) me savjetovao da odem u Bresciu jer je još samo tamo Tizianov poliptih ovoga tipa. Tamo me u crkvi Svetih Nazarija i Celza župnik ljubazno primio. Oni imaju izvorni okvir, ali kako ga mi nismo imali, odlučio sam se za otvaranje, da stavim samo tanki slikarski okvir, ali pozlaćeni, s listićima. Cijelu noć smo radili i sutridan ujutro dolazi slika da se vješa, bit će otvaranje, dolazi ministar kulture i sva ta elita. Dođem i padnem u nesvijest – napravili su mi primitivni zlatni okvir od nekih 15 cm. Išao sam gospodinu Rudiju Jeliću (1926.–2005.) koji je onda bio predsjednik Savjeta za obnovu i rastumačio mu da je bolje da nema okvira nego da je to jer ministar (tada republički sekretar za kulturu) Božidar Gagro (1938.–2009.) je povjesničar umjetnosti, vrlo rafinirana ukusa, i njemu je vrlo jednostavno objasniti da taj okvir nismo stavili, a ako ovo vidi sve je gotovo, to je jednostavno nemoguće, odudara. Ništa mi nije rekao nego je otišao kod šefa koji je vodio radove i rekao mu: „Napravite kako projektant želi.“ I onda su to skinuli. Ministar je to gledao, gledao, i onda mi je rekao: „Ivica, ovo ti je zbilja hrabro. Išao si na čisto slikarstvo. Tiziana bez okvira, to je zbilja hrabro.“ Poslije toga sam crtao još tih okvira u Zavodu za obnovu, ali nitko više nije pitao niti se ikad radilo i tako je Tizian ostao bez okvira.

Odjek projekta. Visoka elita hrvatskih intelektualaca, povjesničara umjetnosti, bila je zadovoljna tim projektom. Prof. Milan Prelog (1919.–1988.) je napisao tekst opravdanja tog projekta. Za taj projekt su bili prof. Radovan Ivančević (1931.–2004.), dr. Marija Planić-Lončarić (1933.–1992.), Tonko Maroević, Igor Zidić i mnogi drugi. Do dana današnjeg, bez obzira na sve, nema niti jedne stručne kritike toga projekta!

Stanje od 1986.: oltar pod kupolom dobro je osvijetljen, a vjernici mogu pratiti liturgijsko zbivanje na njemu iz šest redova klupa. Skicirao Ivan Prtenjak.

Jedini napad, i to dosta oštar, bio je od bivšeg ministra kulture Stipe Šuvara (1936.–2004.). Na taj je napad odgovorio Kosta Spaić (1923.–1994.) braneći me da se to treba tretirati kao likovno djelo i da su mjerila umjetničkoga djela drukčija.

Bez obzira na sve drugo, ja sam s tim projektom zadovoljan. On je u nekom kontinuitetu moga rada, gdje uvijek želim ići na čistoću izvornoga kršćanstva, na jasnu poruku.

Najjasnija poruka moga stava prema tome je postav vjerojatno najbolje skulpture raspela kipara Zvonimira Lončarića (1927.–2004.) na Boninovu. Tražio sam da napravi raspelo bez križa, pa da Krist tvori križ i da to ne bude patnja nego nada. A da svjetlo, kojeg je izvor nevidljiv, koje se mijenja, djeluje na vjernike i na posjetitelje. Želio bih da unesemo svjetla u našu raspravu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt i magistar povijesti umjetnosti,
rođen 1939. u Plaviću (Zagorska Sela),
živi u Bruxellesu i na Šipanu, projektant
sadašnjega rješenja Svetišta Katedrale

Pogled s Pjevališta na brodove i svetište od 1986.

Posjetitelj je do 1982. u Gospi uočavao barokni oltar sa svetohraništem, korske klupe sa strane, a okvir s Tizanom iznad oltara. Skicirao Ivan Prtenjak.

Uređenje iz 1986. puk jednostavno nije prihvatio

Miljenko Domijan

Poslužio bih se anegdotama. Slušali smo do sada da postoje samo dva određenja, odnosno dvije vrste struka: arhitektura i kanonsko pravo. A konzervatora nema. A ovdje su konzervatori trebali biti jedini spas. Da se slušalo konzervatore, oltar bi bio na mjestu i ovoga okruglog stola danas ne bi bilo. Najopasnija stvar je kad svećenici bilo koje razine postaju arhitekti, a arhitekti svećenici koji najbolje razumiju liturgijske potrebe i promjene. A rezultat je, unatoč svoj dobroj namjeri, ovakav kakav jest.

Kao mlađi, svi smo učili od – u dobroj vjeri – „genijalaca“ koje je maloprije spomenuo arhitekt Prtenjak i svi smo hrlili k novom Svetištu Katedrale u Dubrovnik, da vidimo to nadahnuto ostvarenje novog u starom, i svaki put bismo uz uzdah rekli: „Ajme meni, majko moja!“ Takvo je definitivno određenje. A namjere su sve bile dobre, ili samo donekle, jer dobrim dijelom su pogrješno tumačile naslijeđeno.

Zamislite kako je nama konzervatorima: svećenici te muče, stišću te od biskupa do zadnjega seoskog popa, a arhitekti ti dođu solit' pamet. A ispred tebe stoji baština, očuvana. I onda dobijemo ovakve rezultate. A s dobrom namjerom, sve. Zato ćemo sad napraviti stanku.

[*nakon stanke*] Još jedan osvrt na izlaganje arhitekta Prtenjaka i našu diskusiju uz izložbu njegovih crteža u Zavodu za obnovu. Nema dileme da je njegovo promišljanje bilo pozitivno usmjereno. Međutim, ne bi bilo ovoga Okrugloga stola da je ono u svijesti ljudi: i dubrovačkoga puka, i kon-

Miljenko Domijan je moderirao Okrugli stol.
Snimio Ivo Marlais.

zervatora, i svećenika, i svih drugih – prihvaćeno. Jednostavno, nekako se omaklo da se ta dobra namjera pretvorila u organizaciju prostora kakva jest i koja je izazvala i održavanje ovoga Okruglog stola da se pokuša vratiti izvorni oltar i izvorni izgled Svetišta prije zadnjega zahvata.

Sve promišljanje i analiza koje je Arhitekt rekao su izvrsni, na teorijskoj osnovi dragocjeno. Uvažavamo i kompatibilnost njegove intervencije u povijesnu građevinu u usporedbi s njegovim novim ostvarenjima u sakralnoj arhitekturi na Boninovu i drugdje po Hrvatskoj.

Inženjer Prtenjak je doživio moj osvrt negativnim s pretpostavkom da je on kriv za sve. Definitivno nije. Obrnuto! On je u ovom slučaju bio tumač ideje pokojnoga dubrovačkoga biskupa i elitnih strukovnih struktura na državnoj razini. Ali pustimo sada to! Jutros sam uvodno rekao da je to povijest – i magistar Prtenjak je rekao da se s time slaže – ne bih rekao da je to povijest zaštite spomenika, nego povijest tretiranja Katedrale u kompleksnosti njezine obnove, a znamo da *opera del duomo* traje koliko traje i sam *duomo*, sama katedrala. I vjerojatno će se slične rasprave odvijati i za 350 godina, daj Bože da toliko potraje. Ivane, nema nikakva pejorativnog određenja prema tvom poslu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Tizian u Svetištu nikada nije sretno „sjeo“

Vladimir Marković*

Poštovani gospodine Biskupe, poštovana gospodo!

Jedan sam od sudionika obnove Svetišta. Bio sam uključen i kao istraživač. Htio bih podsjetiti na neke činjenice koje će plastičnije prikazati crno-bijelu sliku onoga što imamo sada i što je bilo te je relativizirati u nekim ocjenama.

Godine 1984. Igor Fisković i ja započeli smo s istraživanjem Biskupske palače u Dubrovniku. To je koincidiralo s radovima u Katedrali. Kako se bavim kasnim razdobljima (XVII. i XVIII. stoljeća), preuzeo sam obvezu dokumentirati nalaze u Katedrali. Prije nego vam iznesem ta opažanja koja sam objavio u konzervatorskom godišnjaku (*Izvještaj o istraživanju u svetištu katedrale u Dubrovniku*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske br.12, Zagreb, 1986. str. 34-39), moram spomenuti barem neke društvene okolnosti tih događanja.

Msgr. Pernek nije dežurni krivac. Radovi na Katedrali i izmjena njezina Svetišta dogodili su se u specifičnoj situaciji kad su se Grad i Biskupija pokušali dogovoriti da što uspješnije provedu restauraciju same Katedrale. Time se, naravno, izlazilo i ususret msgr. Perneku. Biskup Severin je ovdje citiran uvijek u nekakvom negativnom svjetlu kao osoba koja je inzistirala na preuređenju apside Katedrale zaboravljajući na činjenicu da je u to vrijeme Biskupija učinila i vrlo važne ustupke službi zaštite spomenika, povijesti umjetnosti kao znanstvenoj disciplini, pa i svim ustanovama koje okupljaju stručnjake. Biskup je omogućio da se istraži podzemlje Katedrale i provedu arheološki radovi koji su otezali samu obnovu postojeće građevine.

Njemu se onda izašlo ususret logikom da sve iskopano, cijela arheologija podzemlja, vrijedi jedne oltarne menze. Izađimo ususret Biskupu, maknimo tu oltarnu menzu na kojoj on inzistira – on je želio sjediti u osovini glavnoga broda – pa ćemo dobiti na vremenu. Dobit ćemo i materijalna sredstva da se dovrše ona istraživanja koja su, na sreću, dobro provedena i sad smo na putu njihove prezentacije. Dakle, to je bio džentlmenski dogovor, ili ako hoćete grublje rečeno, određena trgovina između struke i Biskupije. To moramo respektirati.

Kad sam se prihvatio istraživanja Svetišta Katedrale, već je statička sanacija učinila korak dalje i uklonila oltarnu menzu. Oltarnu menzu se moralo ukloniti zbog statičke sanacije i postavljanja armiranobetonske ploče. Prema tome, zatekao sam se u situaciju da istražujem Svetište kad oltarne menze više nije bilo. Ta oltarna menza vjerojatno je bila pomicana kad je 1913. godine postavljen onaj teški mramorni okvir oko Tiziana.

Sada uzimamo zdravo za gotovo: vratimo se u strukturu Svetišta iz 1913.! Zato bih rekao nešto o kronologiji nastanka takvoga izgleda Svetišta, ali krećući obrnutim redom, od 1913. prema 1712. kad je Katedrala izgrađena.

Razlozi protiv vraćanja retabla iz 1913. Godine 1913. postavljen je mramorni okvir, a s njegovim se projektom suglasio nitko manje nego Max Dvořák (1874.–1921.) kao predsjednik Središnjega povjerenstva za zaštitu spomenika u Austro-Ugarskoj. Taj je okvir postavljen tako da respektira visinu korskih klupa. Korske klupe su iz XIX. stoljeća, iz 1867. Njihovim postavljenjem devastirano je Svetište tako što su pilastri u donjem dijelu **odsječeni** da bi se klupe mogle prisloniti uza zid. Znači, nemamo idealnu situaciju, nego imamo 1913. godinu s tim teškim okvirom koji apsolutno vizualno obezvrjeđuje iluzionističku snagu Tizianovih slika. Njih, posebno bočne slike, doživljavamo kao tamne mrlje. Stupovi su mramorni, puni, tamni – to je tamnocrvena boja, prošarana mramorom. Piktoralna snaga tih stupova i njihova plastička vrijednost, jaki kontrast svjetla i sjene, apsolutno **obezvrjeđuje piktoralnu snagu**

Tizianova slikarstva. Znači, mi ne stojimo pred idealnim rješenjem, nego pred rješenjem koje je podignuto na konzole iznad oltarnih korskih klupa koje devastiraju arhitekturu Prvostolnice. Kad je postavljen taj okvir, miče se i oltarna menza prema naprijed. (Navodno je u njoj bio svitak koji ne znam tko je imao prigodu vidjeti – ja ga nisam nikad vidio – koji datira tu oltarnu menzu u početak XX. stoljeća. Taj svitak se vjerojatno odnosi na pomicanje te oltarne menze.)

Oltarna menza je osim toga **prerađena**; ona nije onakva kako je izgledala nakon postavljanja u XVIII. stoljeću; ima dijelova u plastičko-dekorativnim elementima koji pokazuju da oni ne potječu iz XVIII. nego iz XIX. stoljeća ili početka XX. stoljeća: donje palmine grane su sumnjive… Iz još nekih elemenata se vidi da je preslagivano iz samog karaktera građe. Znači, nemamo točnu povijesnu poziciju oltarne menze. Ono što možemo sigurno zaključiti, vraćajući se natrag u povijest u XVIII. stoljeće: Tizianov poliptih nikada nije bio vrjednovan kao retabl ove oltarne menze jer tip ove oltarne menze pokazuje da je ona samostojeća u prostoru. Kad je Tizian 1713. bio postavljen u Katedralu, već je morao biti izvađen iz svoga okvira. To je jednostavno premalena slikana površina za format apside u koji je ona unesena. U arhivskim spisima imamo dokumentirano da su te slike bile kombinirane s nekim baldahinima. To vjerojatno nisu bili štukobaldahini, nego efemerni aranžman vjerojatno s nekim tkaninama. Prema tome, u tom Svetištu taj Tizian **nikada nije sretno „sjeo“**. I mučilo se s njime stoljećima. Stupove iz 1913. ne možemo shvaćati kao sjajno rješenje kojem se treba vratiti iz jednostavnog razloga što je, prema mojem mišljenju, nemoguće vratiti korske klupe, a da se ponovno ne sijeku pilastri. Klupe bi trebalo raskrojiti, očuvati restaurirane pilastre sa svojim bazama i dobili bismo, da slikovito kažem, kolač: bijelu crtu, pa tamne klupe, pa opet bijelu crtu od pilastra i ponovno tamne klupe. Hoćemo li to? Kako će to izgledati? Bismo li klupe povukli iza oltarne menze? Sve su to pitanja koja treba ozbiljno raspraviti. Ne smijemo zatvoriti raspravu lapidarnim zaključkom da se vraćamo u stanje prije intervencije arhitekta Prtenjaka. Vidjeli smo koliko je varijanti imao taj projekt i kakav rezultat sada imamo. O njemu raspravljamo kao o invenciji koja je mogla biti i drukčija. I jest, ali je arhitekt nije mogao realizirati onako kao što je mislio. Htio bih da crnobijelu tehniku našeg razmišljanja malo ublažimo i da pokušamo vidjeti problem obnove tog Svetišta na način na koji je on stvaran.

Tlocrt glavnoga oltara na razini A
(Ivan Tenšek, veljača 1983.)

Veliki oltar dubrovačke Prvostolnice, naručen u Đenovi 1761., postavljen 1788., uklonjen 1983.
Snimio Krešimir Tadić iz Instituta za povijest umjetnosti 1982. godine. **U rješenjima Konzervatorskog odjela od 24. VIII. 2005. i 1. III. 2007. stoji da je prilikom rastavljanja glavnoga oltara 1983. godine u njemu je pronađen svitak papira prema kojem ga je 1855. godine izgradio ili pregradio Antun Paris.**

Korska sjedala. Postavio bih pitanje: možemo li vratiti korske klupe? Po mojem mišljenju – ne. S malo imaginacije možemo ukloniti korske klupe. Ako bismo vraćali oltarnu arhitekturu iz 1913. na njezino povijesno mjesto, dobili bismo jaku bijelu crtu, s konzolama; silno teška plastika. Taj bi okvir puno teže izgledao nego kad je bio okružen korskim klupama, a on bi se uzdizao iznad vraćene oltarne menze iz XVIII. stoljeća, restrukturirane početkom XX. stoljeća. Bi li to optički izdržalo? Tim više što arhitektura toga okvira snažno zadire u arhitekturu same Buffalinijeve katedrale, ulazi u građe, ima neriješene obrate; taj je okvir apsolutno inkompatibilan sa slikanim površinama, Tizianovim ili bilo čijim drugim.

To što se rigorozni, konzervativni konzervator Max Dvořák bio složio s rješenjem iz 1913. ja shvaćam kao potvrdu da i najveći umovi mogu griješiti.

Ne prejudiciram svoje pristajanje na vraćanje stanja postojećega prije potresa 1979., samo želim da budemo svjesni onoga što radimo.

Preskačemo Tiziana. U cijelom zahvatu treba voditi računa da restauratorski posao na Tizianu, koji su radili kolege iz Ljubljane, nije dobro obavljen. Retuši su krajnje nemarno napravljeni. Budimo iskreni, obavljena je loša restauracija koju bi apsolutno trebalo revidirati zajedno s intervencijom u obnovu Svetišta.

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola
u Dubrovniku 17. veljače 2012.

akademik, rođen 1939. u Daruvaru, profesor povijesti umjetnosti novoga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, voditelj izložbe *Zlatno doba Dubrovnika* (XV. i XVI. st.) 1987., koautor elaborata *Sorkočevićeva (biskupska) palača u Dubrovniku*

Koji povijesni sloj uzeti kao relevantan?

Miljenko Domijan

Aspekti zasnovani na informacijama koje istraživači imaju dragocjeni su za ovu raspravu.

Važno je da imamo povijesni odmak.

Do posljednje preinake izgled Svetišta bio je rezultat organskog nasljeđivanja stilova i oblika u želji da se slikarski Tizianov korpus i ostali dijelovi Svetišta što bolje prezentiraju i prilagode aktualnim liturgijskim potrebama. Sada smo svjedoci da je u očuvanju cijelog sklopa bilo primjereno postupiti prema načelima biološke zaštite, tj. uvažavajući sve povijesne slojeve i promjene. Organski slijed se prekida s tehnološkim dostignućima nove civilizacije, čak i zakonskim odredbama *Zakona o zaštiti spomenika kulture* (1965.–1999.) i *Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (1999.–danas) – kojih prije nije bilo – pa se onda mogu dogoditi i ovakvi slučajevi, da se analizirajući stvar, stubokom promijeni stanje. No, ako nam je određenje da se oltar vraća – uvažavajući i upozorenje akademika Markovića o korskim klupama – nama je sad najveća dilema da svi zajedno pokušamo reći kako drukčije urediti Svetište, koji povijesni sloj uzimamo kao relevantan. To bi trebao biti zaključak ovoga skupa, uvažavajući sve strukovne primjedbe.

Namjera je ovoga Okruglog stola da pokuša popraviti grješke.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Uznesenje Marijino, poliptih u crkvi Sv. Marije od Pakljene na Šipanu po uzoru na Tizianovo Uznesenje naslikao je Kristofor, sin Nikole Antunovića iz Stona. Sliku mu je 31. prosinca 1552. naručio Tomo Stjepović Skočibuha kao predstavnik tamošnjeg bratstva, da je napravi u roku od dvije godine za 82 zlatne škude.

Ovakvo stanje je neodrživo i nešto se mora napraviti

Igor Fisković*

Izlažemo se opasnosti zaplitanja u previše kombinacija od koje su neke ionako već nadvladane.

Prirodno je da Katedrala ima kor. Arhitektonsku krletku apside, koju je vrlo pomno analizirao kolega Marković, ne bi trebalo zadržati ogoljenom kakvu je danas gledamo bez korskih sjedala. Znamo da je kor, zatečen prije obnove čitave Katedrale od potresa 1979., bio načinjen dosta kasnije od njezina građenja, tek u drugoj polovici XIX. stoljeća. No, vjerojatno je postojao neki izvorni barokni jer ga povijesna oprema prezbiterija u pravilu iziskivaše. Neizvjesno je međutim koliko je s krilima sezao prema lađi. No, vrata sakristije i relikvijara ipak nam dopuštaju pretpostaviti da je uokvirivao prostor u pozadini oltara smješten sred apside. Upitno je jesu li visoka sjedala za kanonički zbor danas nužna, a predmnijevam da se ona iz druge faze uređenje enterijera (premještena u Smokvicu na Korčuli) ne će moći lako vratiti. Preostaje s novim projektom odlučiti način mirenja izvornoga, u osnovi ipak nepotpuno poznatog, s onim što naloži liturgijska funkcija modernog tipa. U svakom slučaju založio bih se za povratak tog elementa opreme svetišta koji smo navikli gledati u većini povijesnih cjelina na primorju i drugdje, pa nam ovdje itekako nedostaje. Inače znamo mnogo primjera da je drveni kor prekidao pilastre ili lezene u arhitekturi zaključnog dijela crkava. Zato daljnje održavanje čistoće Buffalinijeve strukture kako je uspostavljeno 1986. ne bih gledao kao sretno rješenje.

Rekonstrukcija oltara drugo je, čak važnije pitanje. U pogledu donjeg dijela ne bi smjelo biti dilema: osim što postoje stare fotografije stanja, svi su dijelovi nakon demontaže srećom pohranjeni u crkvi Sv. Roka. Valja ih precizno snimiti i premjeriti, ustvrditi je li nešto možda nedostaje, te prići potpunom vraćanju itekako vrijedne cjeline mišljene i ostvarene zajedno s Katedralom. Za uvid u konačan prijedlog bit će dovoljna grafička predočenja da se pripremi podloga za izvedbu i ne vjerujem da se to tehnički može jako komplicirati.

Okvir za Tiziana. Što se pak tiče retabla nad mramornim tijelom menze s tabernakulom, ili konstrukcije okvira glavnih slika na zaključnome zidu apside, mnogo smo očekivali od oltara u Kliševu. Međutim su fotografije pokazale da je to djelo iz neke međufaze, ako je uopće ikad bilo u ovoj Katedrali. Prema tome bi za moguće razumijevanje Tizianova retabla bio vrijedan onaj iz crkve matice u Pakljenom na Šipanu. Prema arhivskim dokumentima tamošnja bratovština ga je 1552. godine naručila od Kristofora Antunovića po izvornome Tizianovu poliptihu dok je još

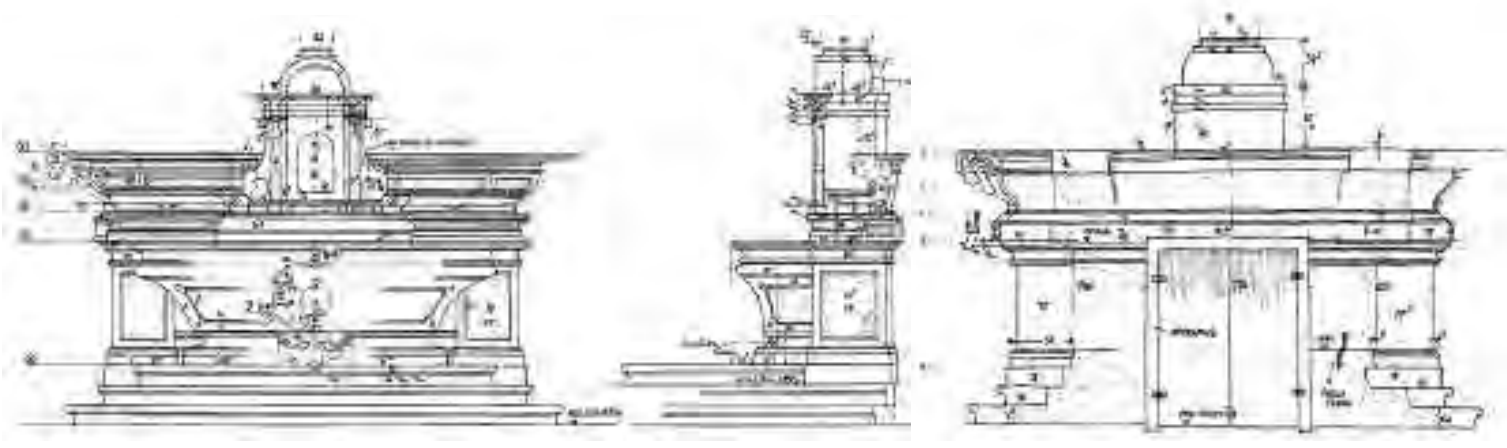

Arhitektonska snimka glavnoga oltara sprijeda, bočno i otraga (Ivan Tenšek, veljača 1983.)

bio u crkvi Sv. Lazara za koju je učinjen. Stoga ostvarenje na Šipanu držim vjerodostojnim o čemu svjedoče formule i osobitosti stila. U uzornoj drvorezbarskoj izvedbi zreloga XVI. stoljeća cjelina monumentalne arhitektonike i plastičke dekoracije je kao mogući uvoz iz Mletaka toliko komplicirana da nema govora o njezinoj današnjoj reprodukciji koja bi predstavljala ništa drugo nego falsifikat, pa – po mojem sudu – ne dolazi u obzir. Na posljetku bismo ipak trebali izvući neki ukupni mogući zaključak. Meni se čini da je Ćurličin retabl ipak jedina čvrsta točka o kojoj treba razmišljati povodom okvira slika uvažavajući, dakako, da i to djelo ishodi iz povijesnog pokušaja koji je poništio Tizianovu, a proizveo estetski diskutabilnu cjelinu.

Vrjednovati pa presložiti. No da bi se oko svega počelo razgovarati ključno je ponoviti ono jutrošnje polazište – sadašnja je situacija neodrživa i nešto se mora napraviti. Smatram da takva prosudba očito nalaže svekoliko prekomponiranje uz vrjednovanje: na prvome mjestu cjeline mramornoga oltara s retablom, a na drugome i korskih sjedala koja bih uvažio u većem stupnju nego kolega Marković razmatrajući samo problem arhitekture. Vjerujem da bi se u spoju oltara i kora čitavome Svetištu vratilo dostojanstvo kojem se teži, a rješenje liturgijskoga stola i ostaloga u prednjem planu ostaje za dogovor liturgičara i projektanta koji poznaje spomenik.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

*akademik, povjesničar umjetnosti i arheolog, rođen 1944. u Orebićima, redovni profesor Katedre povijesti umjetnosti srednjega vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, e-mail: ifiskovi@ffzg.hr

Bogato arhivsko gradivo pomaže točnosti

Katarina Horvat Levaj*

Profesor Marković spomenuo je micanje oltara. Htjela sam to potvrditi iz arhivskih izvora. Imam i grafičku dokumentaciju Instituta za povijest umjetnosti (arhitektonske snimke) koju je izradio arhitekt Ivan Tenšek, jedan od sudionika ekipe koju su činili voditelj arheološkog istraživanja Katedrale, pokojni Josip Stošić (1935.–2009.) i Ivica Žile (1954.–2010.). Priopćit ću vam i rezultate arhivskih istraživanja o promjenama glavnoga oltara u XVIII. stoljeću.

Nadamo se da će doći do vraćanja starog oltara i da će ove snimke omogućiti cijeli taj proces. Oltar su fotografirali Krešimir Tadić i Miljenko Mojaš 1983. godine, prije demontaže.

Presjek učinjen kroz Svetište i arheološku zonu pokazuje da su učinjene traverze [popriječne grede] koje statički omogućuju vraćanje oltara, ali na mjestu gdje se oltar nalazio 1913.–1983., a ne na ranijem povijesnom mjestu, između dviju vrata, od kapelice svetih moći i sakristije, kako je Senat bio odlučio 1760. godine. Tako je izvorna pozicija oltara u XVIII. stoljeću bila bliže transeptu.

U okviru moga projekta *Istraživanje barokne arhitekture* kolega Relja Seferović pronašao je u Državnome arhivu u Dubrovniku podatke koji čine kronologiju pokušaja nabave mramornog oltara u XVIII. stoljeću.

U dosadašnjim izlaganjima nije bilo spomenuto da je već 1709. godine Senat odlučio da se s arhitektom razradi model razmještaja velikoga i drugih oltara. Iz konteksta drugih isprava nedvojbeno proizlazi da je riječ o Marinu Gropelliju (1662.–1728.) koji je u to doba (1706.–1715.) radio na crkvi Sv. Vlaha, ali je bio angažiran i kao državni arhitekt, poput onih prethodnih (Paolo Andreotti, fr. Tommaso Napoli i drugi).

Godine 1710. odlučeno je da se veliki oltar smjesti na „otoku“ i da se u Đenovi nabavi mramor za taj oltar. Model oltara izradio je arhitekt Gropelli. Međutim, već na tom vijećanju prijedlog je bio odbačen, a u zapisniku prekrižen; od toga se odustalo. Daljnje isprave pokazuju i zašto: jer je na dnevni red došla odluka da se prenese Tizian iz crkve bratovštine lazarina na Pločama. Nakon što je 22. studenoga 1712. odlučeno da se nabavi slika, određeno je i da se glavni oltar (koji vjerojatno nije bio mramorni jer tada nije bio ni naručen), pomakne u dno svetišta. Vjerojatno je bila riječ o nekom provizornom, drvenom oltaru.

Godine 1760. pristupilo se ponovnom velikom ukrašavanju Katedrale Ono je započelo postavljanjem mramornim podnih ploča i nastavilo se narudžbom glavnoga mramornog oltara, opet u Đenovi. Prema mojem mišljenju to je onaj koji je sada u dijelovima pohranjen u Svetoga Roka, a određeno je da bude smješten „između dviju vrata i da ne smije prelaziti dva velika pilastra“.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

povjesničarka umjetnosti i arheologinja, rođena 1957. u Zagrebu, znanstvena savjetnica na Institutu za povijesti umjetnosti u Zagrebu, stručnjakinja za barok i dubrovačku stambenu arhitekturu; khorvat@ipu.hr

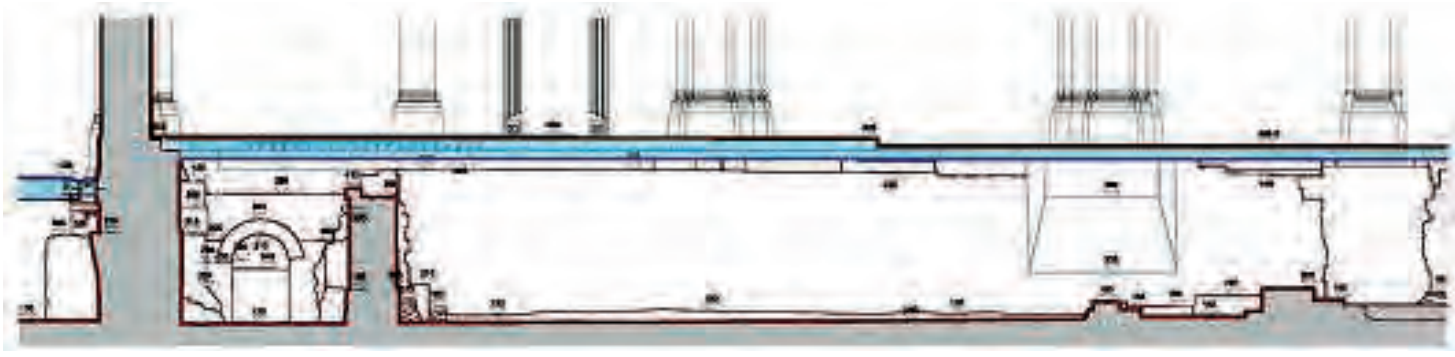

Presjek kroz Svetište s označenim traverzama koje omogućuju ponovni smještaj glavnog oltara.
Arhitektonska snimka: Ivan Tenšek, Institut za povijest umjetnosti, 1984.

Iz zapisnika Vijeća umoljenih Dubrovačke Republike

U srijedu 22. svibnja **1709.** godine. Prvi je prijedlog da se gosparima providnicima Svete Marije Velike i gosparima nadzornicima izgradnje stolne crkve povjerava da pođu u stolnu crkvu zajedno **s arhitektom** i drugim stručnjacima koji im se budu činili potrebni i nalože da im se dostave pisana mišljenja i **model razmještaja velikoga žrtvenika** i drugih žrtvenika, kao i svega ostaloga potrebnoga da se nalazi u toj crkvi, te da o svemu što prije izvijeste uzvišeni Senat.

Acta Consilii Rogatorum 142, list 81r. *Die Mercurii XXII mensis Maii 1709. Prima pars est de comittendo dominis provisoribus Sanctae Mariae Maioris, et dominis officialibus supra fabrica ecclesiae cathedralis, ut eant ad ecclesiam cathedralem una cum architecto, et aliis peritis qui ipsis videbuntur, et faciant sibi dari in scriptis opiniones, et poni in figura super dispositionem altaris maioris, et aliorum altarium, uti etiam omnium aliorum neccessariorum fieri intus dictam ecclesiam, et omnia quamprimum referant ad cognitionem excelsi Senatus.*

U četvrtak 27. ožujka **1710.** godine. Prvi je prijedlog da se odredi da se **veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi mora podići na otoku.**

Prvi je prijedlog da se gosparima nadzornicima izgradnje navedene stolne crkve isplati tisuću i pet stotina dukata od novca zadužnice kako bi se **u Đenovi** u dogovorenom obliku naručilo poznate **mramore za žrtvenike**.

Prvi je prijedlog da se odobrava oblik izgleda navedenoga velikog žrtvenika **prema nacrtu koji je napravio naš arhitekt** [*Prekriženo, tj. nije prihvaćeno*]. Drugi je prijedlog da se ne odobrava (15 glasova za, 15 protiv). [*Činjenica da se glasovalo o protuprijedlogu znači da prvi nije prošao, a neodlučen ishod za odbijanje arhitektova prijedloga znači da se Dubrovčani već više od 300 godina muče s glavnim oltarom prvostolne crkve.*]

Acta Consilii Rogatorum 142, list 184r-v. *Die Iovis XXVII mensis Martii 1710. Prima pars est de terminando quod altare maius in hac nostra cathedrali ecclesia erigi debeat in insula.*

Prima pars est de providendo dominis officialibus supra fabrica dictae ecclesiae cathedralis ducatos mille quingentum e pecuniis chirographi pro ordinandis Ianuam forma consultata marmoribus notis pro altaribus.

Prima pars est de approbando formam effigiei dicti maioris altaris iuxta ad inubrationem factam a nostro architecto. Secunda pars est de non. XV, contra XV.

U utorak 22. studenoga **1712.** godine. Prvi je prijedlog da se **ne provede odluka** preuzvišenoga Vijeća umoljenih donesena 27. ožujka 1710. godine **o postavljanju velikoga žrtvenika u ovoj našoj stolnoj crkvi na otoku**.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99r. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de non stando parti excellentissimi Rogatorum Consilii captae sub die 27 mensis Martii de 1710, de ponendo altare maius in hac nostra cathedrali ecclesia in insula.*

U utorak 22. studenoga 1712. godine. Prvi je prijedlog da se određuje da **veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi treba staviti** na privremen način, kako se kaže, **u dno govornice**, kako se bude bolje činilo gosparima nadzornicima gradnje navedene crkve.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99r-v. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de terminando quod altare maius in dicta nostra cathedrali ecclesia poni debeat per modum provisionis ut dicitur in fondo della tribuna, uti melius videbitur fominis officialibus fabricae dictae ecclesiae.*

U utorak 22. studenoga 1712. godine. Prvi je prijedlog da se **od Bratovštine svetoga Lazara zatraži žrtvenik presvetoga Uznesenja blažene Djevice Marije koji se nalazi u njihovoj crkvi kako bi se prenio u našu katedralu** s dopuštenjem ordinarija, nudeći navedenoj Bratovštini primjerak, ili, kako se kaže, kopiju spomenutoga žrtvenika.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99v. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de requirendo Confraternitatem sancti Lazari pro altare sanctissimae Assumptionis beatae Mariae Virginis existente in eorum ecclesia, ut transferatur in nostram cathedralem cum licentia Ordinarii offerendo dictae Confraternitati exemplum vel ut dicitur copiam dicti Altaris.*

U ponedjeljak 18. srpnja **1735**. Prvi je prijedlog da se prepusti gosparima ovlaštenicima naše stolne crkve **da se daju pobrinuti oko Ticijanove slike** koja stoji poviše glavnoga žrtvenika, po svome iskustvu, kako im se najbolje bude činilo za prilagodbu rečene slike.

Acta Consilii Rogatorum 157, list 5r. *Die Lunae XVIII mensis Iulii 1735. Prima pars est de remittendo dominis procuratoribus nostrae ecclesiae cathedralis ut circa iconem Titiani existentem supra illo altari maiori curerent fieri illa experientia quae eisdem videbuntur pro adaptione dictae iconis.*

U četvrtak 10. srpnja **1760.** godine. Prvi je prijedlog da se povjerava gosparima ovlaštenicima crkve Svete Marije Velike da se **mramorom oblože prvostolna crkva**, žrtvenik svetoga Ivana Nepomuka i učini ostalo što su iznijeli na ovoj sjednici preuzvišenoga Vijeća.

Acta Consilii Rogatorum 172, list 192v. *Die Iovis X mensis Iulii 1760. Prima pars est de committendo dominis procuratoribus Sanctae Mariae Maioris, ut quoad sternendam marmore ecclesiam metropolitanam, aram divi Ioannis Nepomuceni, et aliud faciant, quantum illi exposuerunt in praesenti excellentissimo Consilio.*

U subotu 29. studenoga **1760.** godine popodne. Prvi je prijedlog da se određuje **da se veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi mora izgraditi po prilici između dvaju vrata**, **to jest vrata Sakristije i Moćnika, s tim da postolje koje treba podići ne smije prijeći dva pučki rečeno veća pilastra.**

Acta Consilii Rogatorum 172, list 233r. *Die Saturni XXIX mensis Novembris 1760 a prandio. Prima pars est de terminando, quod ara maior in ecclesia nostra cathedrali debeat construi inter duas portas circiter Sacrestiae videlicet, et Reliquiarii, cum hoc quod tribuna erigenda non debeat transire duo vulgo pilastroni maiores.*

U subotu 23. svibnja **1761.** godine. Prvi je prijedlog da se **providi tisuću dukata za mramornu ploču velikoga žrtvenika stolne crkve koji valja naručiti u Đenovi,** s tim da zasad gospari od Kovnice posude taj novac kako bi im se kasnije vratio od onoga dobivena javnom zadužnicom, to jest iz dijela koji se odnosi na crkvene zgrade, a u slučaju da ne bude dosta, od nove javne zadužnice koju treba od njih dobiti. Dvadeset šest za, dva protiv.

Acta Consilii Rogatorum 173, list 86v. *Die Saturni XXIII mensis Maii 1761. Prima pars est de providendo ducatos mille pro mensa marmorea arae maioris ecclesiae cathedralis comittenda Ianuae, cum hoc ut domini zecherii modo mutuo dent dictas pecunias pro eas postea reimbursando ex illis obtenti chirographi e portione videlicet spectante ad aedificia sacra, et in defectu harum ex illis obtinendi. XXVI contra II.*

U četvrtak 4. lipnja **1761.** godine. Prvi je prijedlog da se određuje da gospari od Kovnice unaprijed daju sedam tisuća dukata gosparima ovlaštenicima Svete Marije Velike kako bi im se kasnije nadoknadilo iz polovice doznačene navedenim gosparima nadstojnicima za gradnju i ukrašavanje naše stolne crkve, polovice predane [Zakladi] za crkvene zgrade i od novca dobivena od javne zadužnice, a ako to ne bude dovoljno, od budućega novca koji se treba pozajmiti. Jednako tako [da se nadoknadi] tisuću dukata već doznačenih za ploču glavnoga žrtvenika rečene naše stolne crkve. Prihvaćeno jednoglasno.

Acta Consilii Rogatorum 173, list 93r. *Die Iovis IV mensis Iunii 1761. Prima pars est de terminando, quod domini zecherii dent anticipate ducatos septem milla dominis procuratoribus Sanctae Mariae Maioris pro eos postea reimbursando e medietate assignata dictis dominibus procuratoribus pro aedificio, et ornamento nostrae ecclesiae cathedralis ad dicta aedificiis sacris e pecuniis obtenti chirographi, et in defectu harum e futuris obtinendis. Ita pariter ducatos mille assignatos iam pro mensa arae maioris dictae nostrae ecclesiae cathedralis. Captum per omnes.*

U četvrtak 3. srpnja **1777.** Prvi je prijedlog da se gosparima ovlaštenicima Svete Marije posudi dvije tisuće dukata za **uređenje** naše stolne crkve. To kasnije treba vratiti od kamata na glavnice koje pripadaju navedenoj crkvi s tim da gospari od Kovnice zasad posude navedeni novac kako bi im se kasnije nadoknadilo od dobivene javne zadužnice, iz dijela koji se odnosi na svete gradnje, a u pomanjkanju toga, od nove [zadužnice] koju trebamo primiti.

Prvi je prijedlog da se određuje kako, bez savjetovanja s preuzvišenim Senatom, rečeni gospari ovlaštenici ne smiju učiniti nikakav znatan trošak u navedenoj crkvi **nakon što dovrše poznati oltar** i prije nego što vrate spomenutih dvije tisuće dukata.

Acta Consilii Rogatorum 186, list 115rv. *Giovedì li 3 Luglio 1777. La prima parte é d'imprestare ai Signori Procuratori di Santa Maria ducati due milla per l'accomodamento della nostra Chiesa Cattedrale da imborsarsi poi a suo tempo dei frutti dei Capitali attinenti alla detta Chiesa: con che ora li Signori Zecchieri imprestino li detti denari per rimborsarli poi dei denari dell'ottenuto Chirografo, della porzione cioé attinente alle fabbriche sacre, et in mancamento di questi di quelli del nuovo da ottenersi.*

La prima parte é di terminare, che li predetti Signori Procuratori non possano fare alcuna spesa considerabile nella detta Chiesa dopo che averanno fatto il noto Altare, e prima che restitueranno i sudetti ducati 2 000, senza consultare l'Eccellentissimo Senato.

prikupio dr. Relja Seferović radeći na istraživačkom projektu dr. Katarine Horvat Levaj i Instituta za povijest umjetnosti

Četiri pitanja

Radoslav Tomić*

U povijesnome pregledu nije mi do kraja bila jasna kronologija nastanka i opremanja Svetišta.

Prvo je pitanje vezano uz međurazdoblje. Kolega Viđen je spomenuo da su se prenijeli dijelovi oltara iz crkve Gospe od rozarija. Kad je to bilo i gdje se to danas uopće nalazi?

Drugo je pitanje vezano uz Kliševo. Mislim da taj oltar treba isključiti iz naše rasprave. On je možda mogao biti u Katedrali, mogao je biti u bočnoj kapeli, to će netko znati. Ali bez obzira gdje je bio, on povijesno, a čak i da jest povijesno, on vremenski ne pripada vremenu nastanka Tizianove slike, ne može se vezati tim više što Tizian nije oltarna slika nego poliptih koji se sastoji od više dijelova. Pa čak i da je taj oltar uključivao jednu Tizianovu sliku, opet ništa ne bismo riješili jer bi ostale četiri slike izvan toga oltara. I, ruku na srce, on ovome prezbiteriju nikako ne pripada, umjetnički i stilski nije kompatibilan; to je nedvojbeno.

Treće pitanje je ono koje je postavio kolega Fisković, a to je Pakljena. Treba upozoriti da je to samo djelomična kopija Tiziana. Ona je kopija u pet polja, s tim da ona ima lunetu koja nije pripadala Tizianu (ili je možda pripadala Tizianu, ali mi ne znamo da je Tizianov poliptih uključivao i lunetu – i to je isto pitanje). Ali čak i da je ona doslovna kopija, nismo sigurni je li meštar koji je radio ipak za seosku crkvu na otoku, radio identičan retabl koji nas zanima. Zapravo u Pakljenom nas za ovu raspravu zanima okvir slika, a ne same slike. Ono što nas muči nije Tizian, jer je on najvažnija slika u Katedrali, nego način njegove prezentacije.

I još jedan osvrt na izlaganje kolege Markovića. Kad su uklonjeni dijelovi oltara iz Gospe od rozarija i kad je kod

Dubrovčani su pozorno pratili izlaganja na Okruglome stolu. Snimio Ivo Marlais.

de Simona naručeno da napravi novi okvir, koji je odobrio Max Dvořák, bez obzira na upitnost svega, ostaje dvojbeno ako ne bismo napravili rekompoziciju toga što sada imamo u crkvi Svetoga Roka, bili bismo prisiljeni raditi nekakvu novu modelaciju toga okvira. Možda bi se mogla i „roditi" bolje rješenje, ali bi se ponovno našli u situaciji da, ne bih rekao da improviziramo, nego da se upuštamo u nešto delikatno i neizvjesno. Znajući naša povijesna iskustva koja su uvijek bila naporna kad smo radili nove oltare i nove zahvate u prostoru ne bi bilo dobro da se još jednom upuštamo u takav posao. Možda bi se moglo računati na to da se ove volute [*spiralno zavijen dekorativni arhitektonski element*] koje doista jesu teške, naporne i zagušućuje – mogu smanjiti. To da. O tome bismo možda mogli razgovarati. Ali raspravljati o samom obliku oltara, ušli bismo u gordijski čvor koji bi bilo vrlo teško rasjeći.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

akademik, rođen 1957. u Splitu, povjesničar umjetnosti i komparatist, konzervator; rtomic@ipu.hr

Baština je baština

Miljenko Domijan

Uvijek su opasna ovakva razmišljanja kad je riječ o baštini. Zadnji primjer: Cvjetni trg u Zagrebu – bili smo članovi kojekakvih povjerenstava – kad su svi arhitekti rekli: „Te su dvije kuće, iako najstarije u bloku (iz 1840.), tako ružne da bismo ih mi bolje nacrtali." Toga se moramo kao vraga čuvati ako govorimo o baštini. Baština je baština, kakve god oblike ima. Takva je kakva je, ako smo je prepoznali baštinom i još je formalnopravno zaštitili – gotovo! Kad se ukažu prilike da se može nešto intervenirati, onda su to druge okolnosti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Dopuna o Kliševu i stupovima iz Rozarija

Ivan Viđen

Možda nisam bio dovoljan jasan. Konzervator Lukša Beritić (1889.–1969.) na osnovi kazivanja vlastelina Iva Sarake (1874.–1948.), počasnoga kustosa Dubrovačkoga muzeja, koji je to čuo od kaptolskoga prepozita dum Mata Pište (1829.–1924.), zapisao je da je okvir koji se danas nalazi u župnoj crkvi u Kliševu bio na glavnome oltaru Katedrale kao okvir Tizianove slike u XVIII. stoljeću. To nije renesansni okvir, nego neka međufaza koja je trajala do 1853. U njoj je dolje bio vjerojatno oltar iz Đenove, a gore drveni okvir čiji se središnji dio danas nalazi u Kliševu. Nemam sve podatke jer se nisam detaljno time pozabavio.

Cijeli oltar iz crkve Gospe od rozarija bio je u XIX. stoljeću donesen u Katedralu. Od toga je u njoj ostala menza koja se nalazi sada na oltaru Navještenja (druga kapelica desno od ulaza u Katedralu), a retabl, crni mramorni stupovi, postavljeni 1853. oko Tiziana, snimljeni na fotografiji iz 1910., vraćeni su 1913. u Gospu od rozarija gdje su i danas. Dapače, Lukša Beritić u tom zapisu spominje da je prigodom prijenosa oltara iz Rozarija u Katedralu jedan stup slomljen nepažnjom nosača. A današnji desni stup oltara u Rozariju vidljivo je prelomljen na dva mjesta.

Okvir s crnim stupovima oltara Gospe od rozarija. Danas je u njemu oltarna slika nepoznatoga slikara s kraja XVIII. stoljeća, ulje na platnu 195x308 cm. Snimio Božo Gjukić. **Dok je okvir bio u Katedrali, u njegovu zabatu bio je reljefni prikaz Boga Oca.**

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Još o Pakljenom

Igor Fisković

Pakljenu sam spomenuo kao najbliži mogući pandan [*usporedbu, sličnost, podudarnost*]. Nema potrebe da se ponovno vraćamo na Pakljenu jer je sigurno da je nitko ne će raditi. Ali budimo korektni i recimo da je pakljenski oltar – mletački rad. Imamo čitav niz drvorezbarenih oltara koji dolaze iz Mletaka, nabavljaju se od kraja XV. stoljeća. Međutim, Pakljenu nisam spomenuo da bi nam postala predložak. Luneta je tamo nešto što ovdje s arhitekturom ne znamo.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Poteškoće oko vraćanja kora

Vladimir Marković

Vraćanje korskih klupa je povijesno opravdano, ali je praktički teško izvedivo zbog toga što su pilastri restaurirani do poda i imaju široke baze. Vraćanje klupa impliciralo bi ponovno osakatiti pilastre da bi se klupe prislonile uz zid. Ako to ne bismo učinili, morali bismo znatno istupiti u širinu prostora Svetišta, jako ga suziti i sakriti dio barokne arhitekture koja je u tom Svetištu ipak najvrjednija. To je prostorna ćelija ključna za povijesni izgled zgrade i njezino optičko funkcioniranje. Konačno, i u namjeni same građevine, koja je ipak bogoštovna.

Mislim da se o tome sad ne bi trebalo donijeti paušalni zaključak: „Vraćajmo korske klupe!" Za one koji su zainteresirani predložio bih da zajedno pođemo u Svetište, pogledamo to na licu mjesta i još jednom raspravimo. Mislim da to ne bi trebalo ostaviti otvorenim kao dvije mogućnosti nego da bi to trebalo voditi nekom potencijalnom zaključku.

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Povjerenstvo, uvjeti, rješenja pa tek onda izvedba

Miljenko Domijan

Bit ćeš – ako Bog dâ, i Biskup ti blagoslovi – član Povjerenstva koje će o tome odlučivati. Ne ćemo danas ništa na prečac odrediti. Ne ćemo reći danas da ćemo obijati pilastre da mogu stati klupe, nego da je nakana takva, a da ćemo tu nakanu ostvarivati svekolikim istraživanjima, prostornim, liturgijskim i drugim, i onda ćemo se suvereno, najkvalitetnijim izborom Povjerenstva odrediti i utvrditi uvjete, konzervatorske i liturgijske, koje će nam arhitekt predočiti, ako treba i u desetak rješenja.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Korska sjedala dubrovačkoga Kaptola iz 1867. sada su udomljena u Smokvici na Korčuli, u Svetištu župne crkve Marijina očišćenja iz 1913.

Pomiriti staro i novo

Zlatko Karač*

Poštovani oče Biskupe, poštovani sudionici skupa!

Počašćen sam mogućnošću da kao predstavnik arhitektonske struke pridonesem u raspravi i s nekim malim životnim konzervatorskim iskustvom ili bavljenjem spomenicima i kao arhitekt koji gleda suvremenu intervenciju s višeslojnom kritičkom razinom. Evo kako ja vidim problem.

Razlog zbog čega je organiziran današnji Okrugli stol može se prepoznati u dva segmenta. Jedan je da dubrovački puk emotivno odnosno estetski ne prihvaća postojeće rješenje Svetišta. Jednostavno rečeno, kroz vrijeme od 25 godina pokazalo se da najvećem broju ljudi koji su korisnici toga prostora sadašnje rješenje u emotivnom segmentu ne daje zadovoljavajući odgovor, ne vraća ona sjećanja koja su im bila bitna iz vremena prije obnove i uopće. Po svoj prilici događa se ono što je redovit slučaj kod svih suvremenih umjetnosti i modernih zahvata, osobito u povijesnim ambijentima: običan čovjek vrlo teško prihvaća suvremenost, modernost. To se događa uvijek pa ovdje u slučaju dubrovačke Katedrale to nije ništa posebno i ništa neočekivano.

Drugi problem zbog kojeg je ovaj današnji skup s pravom trebalo prirediti jest fizičko pitanje postojanja autentičnog djela povijesne opreme koje je negdje deponirano i nešto s tim konačno treba učiniti. Prošlo je 25 godina. Inventar nije otpisan, nije montiran u nekom novom sakralnom ili nekom drugom sakralnom prostoru što također zna biti dosta čest slučaj. Oltari se premještaju iz crkava pa i u Katedralu je odnekud bio donesen onaj predprethodni oltar itd.

Ako se prihvati načelo biološke zaštite, to jest polazište koje uzima u obzir sve vrijedne slojeve koje građevina ima kroz svoje trajanje, mislim da bismo morali uzeti u obzir i stanje koje imamo danas. Zahvat arhitekta Prtenjaka legitiman je autorski kreativni likovni sloj koji izaziva polemike, međutim razina biološkoga slaganja ili prepoznavanja slojeva ne završava 1913. nego s ovim što imamo danas. Dakle, nije moguće zanemariti relevantnu autorsku likovnu intervenciju u prostoru i vratiti se samo na raspravu o 1913., jer bi to značilo da nismo sasvim pošteni u stajalištu da se spomenik nadograđuje kroz vrijeme, pa i u moderno vrijeme.

Svako vrijeme je u neko doba bilo moderno vrijeme. Herman Bollé (1845.–1926.) iz zagrebačke je Katedrale, zbog modernosti, ukusa toga vremena i konzervatorskog shvaćanja koje je imao, u jednome danu izbacio 28 baroknih oltara i unio je dvadesetak svojih, konfekcijskih oltara koji i dan-danas stoje. To je bio kriterij vremena koje je tako postupilo. Zagrebačka Katedrala možda ima ozbiljniji konzervatorski problem za raspravu od dubrovačke gdje je u pitanju samo jedan oltar.

Ćurličin retabl, ako sad uključimo valorizacijski kriterij, ne bi otrpio ozbiljnije vrjednovanje. Potpuno bih se složio s onim što je rekao akademik Marković, da je retabl iz 1913., koliko god da je on legitiman povijesni sloj, ipak dio mobilijara ili inventara koji je daleko ispod razine Tizianove slike kojoj služi kao okvir, i ispod razine autentične baro-

Gore: brod i Svetište barokne Katedrale s korskim sjedalima; dolje: glavni brod kasnoantičke Katedrale.
Snimio Krešimir Tadić, 1983.

kne arhitekture u koju je ušao. To, međutim, ne umanjuje činjenicu da su i taj retabl i menza i propovjedaonica i korske klupe i biskupski tron možda osrednji, ali pripadajući autentični povijesni spomenički sloj toga prostora.

Da se nije uključio kriterij valorizacije, u vrijeme kad je armiranobetonska ploča u podu Katedrale bila dovršena ili pred dovršetkom bilo je očekivati da se povijesni inventar jednostavno vrati. To je školski postupak: ono što smo imali prije – nije uništeno, privremeno je demontirano iz tehničkih razloga i nema razloga da se ne vrati. Međutim, okolnosti o kojima smo danas čuli, novi liturgijski zahtjevi koji su se pojavili i trenutak koji je zahtijevao i revalorizaciju pothvata iz 1913., rezultirao je procjenom da inventar koji je do tada postojao nije osobita vrijednost. Ja bih se s tim potpuno složio s iznimkom barokne menze koja je daleko vrijednija od konfekcijskoga historicističkog dijela inventara.

Kad je konfekcijski kasni historicizam 1913. rezultirao Ćurlićinim retablom kod Maxa Dvořáka, u Beču je takav posao mogao projektirati i napraviti Adolf Loos (1870.–1933.). Iste te godine! Da je Adolf Loos projektirao 1913., kao što je Ivan Prtenjak radio 1985., intervenciju u duhu vremena – svaki sloj ima svoje vrijeme kada govori svojim rječnikom – uvjeravam vas da bismo ovdje imali potpuno drukčiju likovnost od ove pasatističke [*bezvoljne, učmale*], kasno historicističke, koja je korektna, ali za ocjenu minus tri.

Mislim da je bilo dobro što je u jednom trenutku povijesti Katedrale uključeno revalorizacijsko mjerilo jer su tu stvari ipak posložene. Nije svaka povijesna rukotvorina savršen spomenik, iako je legitimna kao sloj ili slojevi koje ovdje čitamo. Osobno bih se založio, jer to je očito želja Dubrovčana i velikog dijela struke, da se povijesni elementi prostora, znajući da nisu svi jednake vrijednosti, ipak vrate. To je pošteno u slijedu razmišljanja o biološkoj zaštiti, uz uvažavanje novih bogoslužnih odredbi koje je kolega Prtenjak korektno riješio.

Ukazao bih na njegovu inačicu broj dva u kojoj su svi povijesni elementi vraćeni i zadržani, a dodana su dva solitarna elementa: vraćene su korske klupe, retabl i barokna menza, sve je na svome mjestu, nismo izgubili nijedan element povijesnog inventara osim biskupskoga trona, a dodane su dvije nove nužne stvari: solitaran suvremeno oblikovani oltar prema puku i biskupska katedra u središtu, a ne sa strane. Meni se čini da je to samo dopuna skoro pa dovršena prostora novim liturgijskim zahtjevima. Osobno bih se ovoga časa založio za varijantu broj dva i pomirio staro i novo, suvremene liturgijske i funkcionalne potrebe i ono što imamo trenutno izgubljeno ili negdje pohranjeno.

Na kraju bih rekao da je fizički problem (ne)prislanjanja klupa možda rješiv i na način da se pilastri ne moraju odštemati nego da se klupe može prisloniti do pilastra, a ne do zida, a optički ublažiti problem.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1961. u Vukovaru, docent na Arhitektonskome fakultetu u Zagrebu; zkarac@arhitekt.hr

Vrjednovati Sv. Roka, Tiziana i sve slojeve

Dražen Arbutina*

Navest ću neke točke za koje se nadam da će poslužiti definiranju zaključaka.

□ S emotivnim shvaćanjem puka i trenutnim liturgijskim potrebama mislim, ne da ne nema potrebe, nego da ne bismo smjeli polemizirati.

□ Problem zaštite crkve Sv. Roka koja je danas deponij. Aktivacija toga prostora također bi trebala biti jedan od prioriteta službe zaštite.

□ Prezentacija povijesnog oltara iz Katedrale koji je odložen u Sv. Roka. On bi trebao biti prezentiran, a ne predmet koji se pohranjuje.

□ Prezentacija i valorizacija Tiziana koji je jedan od najvrjednijih elemenata u Katedrali.

□ Vrjednovanje svih slojeva i stilsko jedinstvo. Više od četvrt stoljeća imamo jedan povijesni sloj. Negativna valorizacija, uz sve poštovanje svega do sada izrečenog, u jednom je trenutku, meni kao arhitektu, vrlo opasna. Dovodi se u pitanje naš odnos prema biološkom vrjednovanju svih slojeva jer smo jedan sloj, zanimljiv i važan, do kolege Karača danas potpuno zanemarili. Govorim o biskupu Severinu Perneku koji ga je inicirao, povijesnoj osobi koja je ostavila traga na rad Biskupije.

□ Shvaćanje da nova intervencija može uključiti i potrebu zaštite zadnjega (Prtenjakova) sloja.

□ Do sad mi je u raspravi bilo intrigantno da se, nažalost, vraćamo na obnovu povijesnoga sloja kao iznimno vrijednoga i sa žaljenjem demontiranoga i odnesenoga, ne samo zato što mislimo da je vraćanje povijesnoga sloja jedina nužnost, nego jer se bojimo suvremenih zahvata u tome prostoru. Konzervatori za sebe kažu da su čuvari baštine, skrbnici, rizničari nasljeđa. Ne bih htio dovesti tu njihovu funkciju u opasnost, ali ne treba se bojati suvremenih intervencija. Ima li baština pravo na kreativne pojedince?

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1970. u Zagrebu; darbutina@tvz.hr

Arhitekti, biskupi i konzervatori prolaze, Katedrala ostaje

Miljenko Domijan

Lako je što konzervatore dovodiš u opasnost; dovodiš baštinu u opasnost! To je problem. A nas država plaća da čuvamo baštinu. U tome je nepovijesnost ovoga zahvata jer je postojala organska neprekidnost, kontinuum, a onda presijecanje, cezura.

Došli su propisi o zaštiti kulturne baštine, a mi smo samo državni službenici koji se ponašamo sukladno zakonskom određenju. I čuvamo baštinu, bez obzira kakve je vrijednosti. Ako smo prepoznali da je baština, možemo se valorizacijski odrediti prema njoj pa reći da je ovaj oltar manje vrijedan od nekoga drugoga, ali i to je – baština!

Jesmo li sretni s uređenjem Cvjetnoga trga u Zagrebu i projektom Borisa Podrecce? Katastrofa, a ne da smo sretni! A imali smo dvije kuće iz prve polovine XIX. stoljeća, najstarije u bloku. I tu su kolaboratori konzervatori rekli da te kuće nisu značajne. I arhitekti su svi kao kolaboracionisti bili za to da se te kuće ruše, jer su se nadali da će dobiti drugi posao. Ali to ne smije biti pravilo ponašanja! Pogotovo kad imamo naslijeđenu baštinu i kad je, osim toga, ona dio funkcije koja ju određuje.

Da su tada konzervatori u Dubrovniku bili tvrdoglavi, konzervativni konzervatori i rekli: „Ne damo! Nego, čuvajmo povijesni integritet građevine!", ne bismo danas o ovome razgovarali. Zadarskome nadbiskupu i prijatelju Ivanu Prenđi govorio sam u nekim sporenjima oko vrste i razine suvremenih zahvata u Katedrali u Zadru: „Ti ćeš umrijet i ja ću umrijeti, a ova Katedrala će nas uvelike nadživjeti, promijenila je već gotovo stotinu biskupa i nekoliko konzervatora." To nam stalno mora biti na umu, a ne htijenje da danas ili sutra budemo kreativni genijalci u „nadahnutoj" promjeni njezinih naslijeđenih spomeničkih značajki.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Unutrašnjost crkve Sv. Roka s odloženim rastavljenim dijelovima Svetišta Katedrale.
Snimio Ivan Viđen 13. listopada 2011.

U koštac s prostornim i etičkim problemom

Slobodan Vuković*

Najprije bih zahvalio gosparu Viđenu koji je u Župnikovo ime pozvao članove Izvršnog odbora Društva arhitekata Dubrovnika, time i predstavnike struke našega Grada.

Mislim da je ovaj skup znakovit, ne samo za ovaj konkretan predmet, jer pokazuje kako bi, s kojom osjetljivošću i s kojim oprezom, ponovno trebalo vrjednovati pristupe zahvatima u ovome prostoru. Ovo je prekrasan primjer kako pristupati intervencijama u Dubrovniku, ne samo kad je u pitanju ovako vrijedan objekt kao Katedrala, nego inače u prostoru, sa svim posljedicama kojih smo svjedoci. Ufam se da ovaj Okrugli stol započinje takvu dobru praksu.

O uređenju Katedrale mogu govoriti i s emocionalnoga i s profesionalnog gledišta. Dijete sam odgojeno na prostoru Bunićeve poljane, rastao sam s ambijentom Gospe Velike. Kao dječak sam dolazio u Sakristiju jer su nas časne često puta zvale da idemo zvoniti još dok su zvona bila s konopima, a mi smo s veseljem trčali. Dobro se sjećam tih dojmova stolne crkve koja je u meni kao dječaku budila tajanstvenost, nešto drugo nego što je bio prostor izvana. Dijalektika unutarnjeg i vanjskog odražavala se i u interijeru koji je stvarao poseban ambijent. U njemu se svjetlost koja je dopirala doživljavala drukčije, a ne kao nešto izvanjsko. Koncentracija svjetlosti s tom opremom sastavni je dio toga dojma koju prenosi i naš puk. Ta je punina nužnost koju bi trebalo očuvati u ovom organskome slijedu.

S druge strane, kao arhitekt, morao bih se založiti da se jednakovrijedno istakne i sloj koji je dao kolega Prtenjak. To je dosta promišljeno rješenje, bez obzira što je bilo niz poteškoća u ostvarenju.

Za organski slijed je jako važna dimenzija intervencije: ako dajemo novi sloj, ne smijemo poništavati sloj iz kojega novi nastaje. Zalažem se za diskretnu superpoziciju, u kojoj se ne poništavaju slojevi koji su bili podloga u dosadašnjem slijedu. To bi trebala biti okosnica promišljanja, i kako zaokružiti sveukupna nastojanja ovog prostornog, ali i etičkog problema, jer odražava višestruki značaj uključenih u promišljanje prostora Katedrale. Tako bi sam zahvat dobio daleko veće bogatstvo nego da ga svodimo samo na jednu od svih ovih rješenja. Želio bih, dakle, da se spoznaje o svim povijesnim slojevima sintetiziraju u sljedeće novo rješenje.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1952. u Mostaru;
arch.studio.vukovic@du.t-com.hr

Raspravljati prema konkretnom

biskup Mate Uzinić

Slušajući što ste govorili, vidim da ćemo se pomalo izgubiti, a da ne ćemo doći do konkretnih rješenja.

Na fotografiji oltara iz 1910. vidi se da su oko središnje Tizianove slike dva stupa, a da ih s vanjske strane bočnih slika nema. Koliko sam razumio, osnovni prigovor retablu koji je od 1913. do 1985. stajao oko poliptiha jest da on skriva Tizianovo platno, osobito bočna. Postavljam pitanja: bi li se taj problem izgubio ako bi se uklonila dva krajnja crvena stupa i bi li se smjela napraviti takva intervencija? Ako bi se to smjelo učiniti, Tizian bi ostao zaštićen i dobio na izražaju.

Čini mi se da se inačicom broj šest gospodina Prtenjaka rješava težnja arhitekata o unošenju novoga, a imamo i povratak starog. Za razliku od prijedloga broja dva gdje nije predviđen ambon, u šestici je riješeno pitanje ambona, oltara i sjedala, a ispuštene su korske klupe čiji bi povratak tražio da se ponovno razbija barokne stupove. Ovako razmišljam na osnovi onoga što ste svi vi rekli. Ne pretendiram da to bude rješenje. Ne tražim da se danas projektira. Ipak, volio bih da idete prema nečem konkretnom.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Retabl ne zaklanja ni centimetar poliptiha

Ivan Viđen

Od kad sam počeo čitati o ovome, i u zborniku o obnovi Dubrovnika, i u člancima više stručnjaka, a onda i u novinama, cijelo vrijeme se ističe kako „oltar" zaklanja Tizianovo djelo. Pa i danas je Arhitekt time obrazložio zašto je uklonio retabl. Priča izgleda potječe iz nepreciznosti u elaboratu Restauratorskoga zavoda Slovenije da „oltar" – a misli se očito retabl – fizički pokriva 15% slike, na što se svi pozivaju. A to jednostavno nije točno!

Ponajprije, trebali bismo biti određeniji. Marčelićev, Ćurličin, Dvořákov ili Simonov retabl iz 1913. godine – kako ćemo ga već zvati – koji je uvijek bio nekoliko metara fizički odvojen od baroknoga oltara, valja posve prestati nazivati oltarom jer on nije oltar. Da bude žrtvenik, nedostaje mu bitna stvar – oltarna ploča (menza). On nikad nije ni bio zamišljen kao oltar nego kao retabl (okvir), monumentalna kamena plastika uokolo, a ne preko Tiziana. Sve se to lako uočava na starim očuvanim fotografijama. A što je ovdje najvažnije, arhitektura retabla ne zaklanja niti centimetar slike! To je činio drveni okvir slike koji je u cijeloj priči sporedan i koji se lako napravi užim.

Od svih uklonjenih dijelova opreme Svetišta čini mi se da su korske klupe najmanje bitne, a danas postoje načini da se skrate za jedno polje prilikom eventualne ponovne montaže ili da ih se na drugi način bolje prilagodi cjelini Svetišta.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Nije crkva ako nije sveto mjesto i prostor za molitvu

dum Miho Demović

Katedrala je bila tako lijepo uređena da joj nisi mogao ništa oduzeti ni išta dodati da bude ljepša. Zato treba sve vratiti!

Kad grade nove crkve suvremeni arhitekti su sve i sva, ali nepošteno je da ovako drastično preinačuju stare crkve.

Dok se ovdje raspravlja o novim pronalascima, zaboravlja se sakralnost crkve. Crkva je sveto mjesto, a ako to nije, gubi sadržaj, svrhu i smisao. Crkva mora biti prostor gdje možeš doći i moliti se. Može li se moliti kad se dođe pred Prtenjakov tron ili oltar? Sada u dubrovačkoj Katedrali nema ni jednoga kutka gdje možeš pobožno moliti kao u zagrebačkoj Katedrali. Ova naša je desakralizirana, a još je i devastirana, opustošena. Konačan zaključak današnjega skupa mora biti da to treba popraviti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Nastaviti raščlambu u duhu današnjih razgovora

Stijepo Butijer*

Na podzemlju Katedrale počeli smo raditi prije tri desetljeća, 1984. godine. Sada smo ostali živući Ivica Tenšek i ja. Profesor Josip Stošić i Ivica Žile već su pokojni (o njima *Naša Gospa*, br. 40, str. 40-44, i br. 42, str. 45-47). Ne bih želio da se obnova Svetišta nastavi u tako dugome tijeku.

Sastali smo se, kao što je Biskup na početku rekao, jer želimo barokni izgled i suvremenu liturgiju. To su dvije okosnice oko kojih bismo trebali raspravljati. Danas ne možemo projektirati.

Smatram da sve ideje koje je kolega Prtenjak danas pokazao i izložio nisu kraj. Želio bih da u duhu današnjih razgovora s našim Biskupom i Povjerenstvom koje bude, on nastavi raščlambu i da dođemo do rješenja. Mislim da on ima i nove ideje. Nadam se da će se iznjedriti nešto pravo da drugi put imamo što pokazati na zidu.

Prema zvučnom zapisu s Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

* arhitekt, rođen 1940. u Dubrovniku, poduzetnik i otac dvoje djece; alfaplan@du.t-com.hr

Oltar pod kupolom. Snimio Maro Grbić.

Poštovati etiku, ostvariti ljepotu

Marko Špikić*

Htio bih zahvaliti ocu Biskupu što nas je ugostio na ovom lijepom skupu i kolegi Karaču koji je počeo nuditi zanimljivo rješenje jer težimo nečemu konkretnom.

Sa stajališta povijesti i teorije konzerviranja ono što je napravio arhitekt Prtenjak legitimno je i kroz povijest konzerviranja. Početkom XX. stoljeća u Srednjoj Europi sazrela je zamisao kako je elementarno poštenije da arhitekti, kad donose nove sadržaje, oni ne moraju biti u povijesnim oblicima.

S druge strane važan je pojam biološke paradigme. Jako je dobro što smo govorili ne samo o estetičkom nego i o etičkom problemu. Postoji etički problem kod ovoga projekta osamdesetih godina jer je tu nastupila cezura. Novom kreacijom, koja na prvi pogled nije loša, došlo do razaranja, razgrađivanja. Nisam na strani onih koji smatraju da su arhitekti štetočine u povijesnim objektima. Oni mogu biti jako dobri pridonositelji novim vrijednostima. Međutim, ovdje je došlo do uklanjanja i, čuli smo ranije, devastacije. Možemo na različite načine gledati ubrajaju li se među devastacije i slojevi nastajali tijekom XIX. i početka XX. stoljeća. Osobno se ne slažem. Ali mogu se složiti da je dobar smjer napraviti spoj rekompozicije i ponovne kreacije. Mislim da bi to bilo pošteno prema budućim korisnicima crkve. Tako bismo dobili spoj estetike i etike. Biološka paradigma mi se čini temom prikladnom za daljnju raspravu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

povjesničar umjetnosti i komparatist književnosti, rođen 1973. u Zagrebu; docent na Filozofskome fakultetu u Zagrebu; mspikic@ffzg.hr

Kad se vrati uklonjeno, onda smo tek na početku

Miljenko Domijan

Ne bismo dvojili priznati stvaralačko umijeće arhitekta koji je riješio izazove suvremenoga bogoslužja da se nisu dirale naslijeđene stvari. Zato sad moramo napraviti rekompoziciju staroga ne bismo li dobili novu mogućnost kreacije. Pa napravit ćemo je!

U ovom je spletu neprihvatljivo razaranje naslijeđenoga i ono je u najvećoj mjeri etičko pitanje. Jer arhitekt je nastavio na destrukciju. Više ničega nije bilo. I onda on u praznome prostoru daje svoje rješenje. Koje može biti i nadahnuto.

Zahvaljujući kolegi arhitektu Ivici Tenšeku, Institutu za povijest umjetnosti i konzervatorima imamo arhitektonski snimak postojećega stanja s obilježenim brojevima svih arhitektonskih i kiparskih elemenata koje trebamo vratiti. Kad to vratimo, onda smo tek na početku, da arhitekt svojim ostvarenjem dopuni taj prostor elementima nužnim za odvijanje suvremenog bogoslužja. Da nije bilo destrukcije, ne bi bilo ovoga problema.

Možemo li konsenzusom prihvatiti prijedlog Stijepa Butijera? Gospodine Biskupe i Župniče, Vi ste najodgovorniji. Gotovo bih rekao da je to zadaća arhitekta koji je napravio ono rješenje da u ovim novim okolnostima nastavi projektirati. A da mi svi zajedno to pratimo, od Biskupa i Župnika koji će gledati jesu li liturgijska određenja kvalitetna ili nisu, do nas svjetovnjaka odgovarajućih struka sa zadatkom osiguranja uklopljivosti novoga u staro (sada već vraćeno). To je rješenje.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Vratiti zastore na južne prozore Svetišta

Denis Vokić*

O ukrasnome okviru iz 1913. ističe se da prevladava u odnosu na Tizianovu sliku, da je guši. No, treba znati da su fotografije koje imamo snimane prije nego je Tizianova slika čišćena, dok je bila prilično prigušena slojem nečistoće diskoloriranih lakova. A oni su nakon čišćenja bljesnuli u svojem koloritu. Prema mojem mišljenju Poliptih je dovoljno snažan da nadjača taj okvir. Na kraju krajeva, okvir se uvijek može potamniti ili posvijetliti, ili kontraste mramorizacije umiriti reverzibilnom patinom.

Profesor Fisković je spomenuo da su korska sjedala u Svetištu trebala postojati i prije sredine XIX. stoljeća. Jesu li ti pilastri pilani i lomljeni u XIX. stoljeću ili možda nisu bili ni izrađeni imajući u vidu da tamo dolaze klupe? To mi je ostalo nejasno.

Sunce obasjava Tiziana.
Snimio Denis Vokić 22. travnja 2005. u 11.53.

Kroz cijelu povijest na prozorima u prezbiteriju Katedrale postojale su zavjese. Više ih nema. Nepostojanje zavjesa na zapadnoj i sjevernoj strani nije mi problematično. No, sunce kroz prozore na južnoj strani u određena doba dana pada na Tizianovu sliku. To sam snimio u nekoliko navrata. U osnovi je čisto barbarstvo dopustiti da na Tiziana pada sunce. Znamo što osunčavanje čini pigmentima i vezivima. Mislim da uopće ne treba raspravljati treba li vratiti tu zavjesu ili ne radi zaštite slike takve vrijednosti, nego da to treba žurno učiniti.

Čuveni obnovitelj srednjovjekovnih građevina Eugène Viollet-le-Duc (1814.–1879.) još je prije 150 godina primijetio kako baština bez funkcije propada i nestaje. To se opažanje od tada bezbroj puta potvrdilo iskustvom i uopće nije sporno u struci. Drugim riječima ovdje se ne raspravlja hoće li se nešto vratiti u Gospu, nego hoće li nešto biti vraćeno u funkciju, svrsi zbog koje postoji. Trebamo biti svjesni što je posljedica negativne odluke, kad-tad.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

konzervator-restaurator, rođen 1966. u Dubrovniku; dvokic@unidu.hr

Dio sudionika Okrugloga stola, s lijeva na desno: Dražen Arbutina, Zlatko Karač, Marko Špikić, Igor Fisković, Vladimir Marković, Katarina Horvat Levaj i Ivanka Jemo. Snimio Ivo Marlais.

Iz prakse vjernika i turističkoga vodiča

Pave Brailo*

Znamo li koliko turista svake godine prođe u obilasku Katedrale? Jesu li nam u vidokrugu ne samo bogoštovlje, hodočasničko odredište vjernika, mjesto molitve, zajedništva s Biskupom, nego i silni posjetitelji? Kao turistički vodič doživjela sam da su mi ljudi koje sam vodila u Gospi imali dva kostoloma. Prvi put kad je pleksiglas sa štionika slomio skočni zglob jednom Francuzu, a drugi put na polukružnom skalinu jedan je stariji gospodin pao i slomio nogu. Bog zna koliko se sličnih slučajeva dogodilo mojih kolegama. Kad budete radili, molim vas vodite brigu o silnom protoku ljudi, da mogu normalno ići kroz Katedralu. Uključite ih u program da bi se suvremeno projektiralo.

Starijim je ljudima vrlo teško moliti Boga u crkvi gdje se nema gdje kleknuti. Mi smo naučni na škabeo s klecalom, a ne na obične stolce u crkvi. Osim toga, kako su lagani, svi ih povlače, a nama smetaju u prolazu.

Dijete sam ovoga Grada, rođena na Bunićevoj poljani. Kao sad pamtim prvu liturgiju Velike setemane u Prezbiteriju. Bila sam pjevač u Katedrali i gledala uvježbanost svećenika i poslužitelja u Svetištu, raspored i pokrete. I najbolje uređen prostor treba iskusne meštre obreda. Zato je draga uspomena na don Mira Babića (1912.–1988.) koji je vodio ceremonije u Gospi i zadnji bio tako predan i upućen u te stvari.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

turistički vodič i prevoditeljica, rođena 1946. u Dubrovniku; pavebrailo@yahoo.com

Za početak trebamo liturgijske i konzervatorske smjernice

Ivanka Jemo*

Naše današnje okupljanje vrijedno je pozornosti. Zahvaljujem ocu Biskupu i suradnicima što se sastao tako širok, interdisciplinaran krug. Možemo sigurno zaključiti da je Svetište Katedrale spremno na neko novo rješenje.

U Zavodu za obnovu Dubrovnika imamo uvriježen način rada na pripremi dokumentacije i za obnovu i za sanaciju. Mislim da ovdje sada treba krenuti od početka, od ulaznih liturgijskih, konzervatorskih i ostalih parametara da bi se eventualno moglo razgovarati o prihvaćanju nekog od rješenja Ivice Prtenjaka. Drugo je pitanje, kolega Karaču, je li Ivica spreman napustiti ovo svoje rješenje koje se njemu možda najviše sviđa, a prihvatiti neko drugo. O tomu treba razgovarati mimo ovako šireg kruga.

Nisam upućena, a zanima me: uklanja li se propovjedaonica definitivno iz crkve? Zbog nove liturgije? Stila? Ili se njezino vraćanje veže uz korske klupe?

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

vjernica, arhitektica, rođena u Perušiću 1949., ravnateljica Zavoda za obnovu Dubrovnika; ivanka.jemo@zod.hr

Provesti odluku da se propovjedaonica vrati

Ivan Viđen

Postoji odluka Komisije – točka IV. Promemorije sastanka u Biskupskome ordinarijatu od 28. svibnja 1986. – da se propovjedaonica vraća na svoje izvorno mjesto. Potpisao ju je arhitekt Prtenjak, a osim njega bili su nazočni: don Vlado Puce (1940.–2000.), don Mirko Talajić (1912.–2000.) i don Slavko Grubišić. Međutim, to nikad nije provedeno u stvarnosti.

Propovjedaonica nije predmet ovoga Okruglog stola jer nije u Svetištu, ali drago mi je da ste to spomenuli. Postoji valjana odluka koja još nije izvršena.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Zaključci Okrugloga stola

Stručnjaci okupljeni na Okruglome stolu o pitanju cjelovitoga uređenja Svetišta dubrovačke stolne crkve Gospe Velike kao početku prostorne i funkcionalne obnove čitave Prvostolnice, dana 17. veljače 2012. godine, imajući na umu sve izneseno na današnjem savjetovanju složili su se oko sljedećih zaključaka:

1. Današnje uređenje Svetišta dubrovačke Katedrale nastalo u obnovi nakon potresa 1979. godine odraz je tadašnjih liturgijskih, konzervatorskih i arhitektonskih promišljanja i shvaćanja.

2. Uređenje Svetišta pretpostavlja kontinuiranu brigu o Katedrali u svim njezinim segmentima.

3. Sadašnji izgled Svetišta Katedrale ne odražava povijesno bogatstvo slojeva nastalih kroz stoljeća koji su se u njemu akumulirali stvarajući jednu cjelinu. Time predstavlja znatno osiromašenje cjelokupnoga izgleda Katedrale i oduzima joj estetsko dostojanstvo koje joj pripada kao prvostolnoj crkvi i kulturnome dobru pod zaštitom UNESCO-a.

4. Preporučujemo izraditi novo rješenje izgleda prezbiterija Katedrale koje će uključiti povratak baroknoga predoltarnika i neorenesansnog retabla uz osmišljavanje kvalitetnoga rješenja ostalih dijelova Svetišta koje može uključivati i njegove ranije elemente.

5. Potrebno je pokrenuti postupak uređenja Svetišta koji bi uvažio povijesnu i umjetničku slojevitost prostora ključnog za funkcioniranje dubrovačke prvostolnice. U tu svrhu treba osnovati posebno povjerenstvo sastavljeno od različitih struka (teolozi, liturgičari, povjesničari umjetnosti, konzervatori, restauratori, arheolozi, arhitekti, pastoralno osoblje Katedrale i dr.). Njihova bi zadaća bila sudjelovati u sljedećim fazama:

a) kulturno-povijesnoj obradi,
b) raščlambi liturgijskih potreba,
c) raščlambi zatečenoga stanja – izradi arhitektonskog snimka Svetišta, očuvanih arhitektonskih elemenata opreme Svetišta pohranjenih u crkvi Sv. Roka. Predlažemo korištenje suvremenih tehničkih metoda kod izrade arhitektonske dokumentacije (prostorno mikroskeniranje koje osigurava visoku točnost, vjernu reprodukciju i mogućnost vizualizacije budućega uređenja Svetišta).
d) opisana dokumentacija poslužila bi u izradi projektne dokumentacije cjelovitoga uređenja Svetišta.

6. Započeti potrebne pravne postupke za preuređenje prezbiterija Katedrale.

7. Za izradu gore spomenute dokumentacije i vrjednovanja koristit će se i izlaganja stručnjaka izrečena i prikazana na ovome Okruglom stolu.

U Dubrovniku 17. veljače 2012.

Miljenko Domijan, prof., moderator Okrugloga stola, v. r.

slijede potpisi, abecedom prezimena:

dr. sc. Dražen Arbutina, v. r.
Žana Baća, prof., v. r.
Antun Baće, prof., v. r.
dr. sc. mo. dum Miho Demović, v. r.
akademik Igor Fisković v. r.
dr. sc. Katarina Horvat Levaj, v. r.
mr. sc. Ivanka Jemo, v. r.
doc. dr. sc. Zlatko Karač, v. r.
mr. sc. Rina Kralj Brassard, v. r.
dr. sc. don Stanko Lasić, v. r.
msgr. don Toma Lučić, v. r.
dr. sc. Vinicije B. Lupis, v. r.
akademik Vladimir Marković, v. r.
mr. sc. Maja Nodari, v. r.
don Ivica Pervan, v. r.
mr. sc. Božena Popić Kurtela, v. r.
mr. sc. Ivan Prtenjak, v. r.
doc. dr. sc. Marko Špikić, v. r.
Ivan Tenšek, d.i.a., v. r.
akademik Radoslav Tomić, v. r.
Ivan Viđen, dipl. arh. i pov. umj., v. r.
mr. sc. Denis Vokić, v. r.
Josip Žuvela, prof., v. r.

Zasukati rukave

Miljenko Domijan

Mislim da smo kvalitetno iscrpli temu. Zaključci pogađaju raspravu i usmjerenje. Danas ne biramo konačna rješenja nego imamo čvrsta određenja. Počinjemo kao da smo počeli 1964. godine (kad je određeno da se oltar okrene puku) ili 1983. (kad je barokni oltar *privremeno rastavljen* radi slijevanja armiranobetonske ploče) – rekomponiranjem onoga povijesnog sloja za koga smo, unatoč svim i negativnih i pozitivnih određenja došli do spoznaje da je još uvijek emocionalno prisutan u Gradu, dio povijesti, takav kakav jest, i da zrači duhovnošću, za razliku od onoga kad je arhitekt došao na prazan prostor i napravio što je napravio s dobrim namjerama.

Ponovnim slaganjem toga povijesnog sloja arhitekt dobiva novu zadaću. Svi ćemo se truditi da ta zadaća bude stvaralačka i da dobijemo kvalitetnu liturgiju novim oblicima u naslijeđenim baštinskim zadanostima. Rekompozicija je legalna metoda u zaštiti spomenika, koju smo prikazali na zadarskom primjeru u kojem je bilo i elemenata rekonstrukcije nedostajućih dijelova. Ovdje imamo sve! Bez ikakva krzmanja ili konzervatorske dvojbe vraćamo stanje prije demontaže, uvažavajući sve programe, vjerske, turističke, društvene, duhovne i liturgijske koje Biskup i Župnik moraju odrediti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Zaključna riječ

biskup Mate Uzinić

Zahvaljujem svim sudionicima. Smatram da su zaključci koje ste donijeli doista konkretni, da su dobar početak i ja ih pozdravljam. Nadam se da ćemo nakon nekog vremena iz ovih zaključaka moći doći do konkretnih projekata. Želim vam svima ugodno i dobro popodne u Dubrovniku, a onima koji odlaze sretan povratak kućama.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

O Okruglome stolu sedam mjeseci kasnije

don Stanko Lasić

U naše su doba potres (1979.), arheološka istraživanja (1981.-1985.), obnova (1979.-1988.) i rat (1991.-1992.) grubo zadrli u ono što su stoljeća taložila u dubrovačkoj Prvostolnici. Nisam liturgičar, ali ću kao župnik reći: dvadeset godina slušam reakcije ljudi koji dođu u Svetište Katedrale. Ne ću govoriti u postotcima, ali većinom su svedene na čuđenje: Što je ovo? Što ovdje nedostaje? Zašto je ovo ovako? I vatikanski ministar vanjskih poslova msgr. Mamberti, kad je bio ovdje u listopadu 2009., zapitao se kako je moguće da je ovo ovako. Ne kritiziram arhitekta nego samo prenosim reakcije.

Još su 1997. godine u studiji *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale* arhitektica Željka Ružić i teolog Petar Marija Radelj upozorili: „Slučaj dubrovačke Katedrale najjasniji

je primjer kako spomenička jezgra i patina Dubrovnika ne dopuštaju nagle i nedomišljene zahvate u kameno tkivo Grada. Iskustva obnove baroknih prostora diljem Europe ukazuju i da je potrebno biti iznimno oprezan u njihovu ogoljenju jer ga barok nikako ne podnosi. Nezadovoljstvo većine dubrovačkoga vjerničkog puka, svećenstva i stručne javnosti nedovršenošću obnove i nekim promašajima poslijepotresne obnove stolne crkve Gospe Velike u Dubrovniku glasni je vapaj crkvenosti, kršćanske zabrinutosti za bogoštovlje i revnosti za Božju kuću. Od spomenika ne treba raditi fetiš. Naime, nije čovjek ‚radi subote' ni radi spomenika nego ‚subota', to jest spomenik radi čovjeka. To nipošto ne znači da se treba ili uopće smije postupati barbarski, uništiti sve prošlo; jedini je Bog stvoritelj, čovjek se oduvijek (skladno) ugrađuje u ambijent. Ni primisli o nametanju ili gospodarenju, o rušenju prijašnjega da se oslobodi mjesto novim materijalizacijama. Ipak, svaki naraštaj ima pravo učiniti bilo koji prostor sebi ugodnim u skladu s njegovom namjenom. Božji narod u svojem zemaljskom postojanju treba mjesta gdje se zajednica može okupljati da bi slavila bogoslužje. *Gospa*, kako je Dubrovčani od milja zovu, nije samo velika monumentalna bogoštovna građevina, ni samo prostor posvećen *u dugom trajanju*, ni samo spomenik da je naselje preraslo u Grad, ni samo dokaz o uvrštenju Dubrovnika na zemljovid sjedišta apostolskih nasljednika. Kao i svaka prava stolna crkva, ona je živuća zbilja koja se neprestano obnavlja."

Na Okruglome stolu 17. veljače ove godine nije bilo ekleziologa i liturgičara pa je izostala rasprava o **svetohraništu**, osnovnome sadržaju Svetišta. Naime, mjesto u kojem se čuva presveta Euharistija mora biti smješteno u nekom istaknutom, časnom, dobro vidljivom i umjetnički opremljenom mjestu crkve, koje je i zbog tišine, zbog prostora ispred svetohraništa, te zbog postojećih klecala ili sjedala prikladno za molitvu.

Isto tako, nije dovoljno artikulirana ni **turistička namjena** Katedrale kad mnoštvo stranaca, u skupinama ili pojedinačno dolaze posjetiti kapelicu svetih moći, a oltar na sadašnjem mjestu priječi nesmetan protok. Izostala je i vjernička rasprava o definiciji stolne crkve i uporišnim točkama resakralizacije (v. *Našu Gospu* br. 44, str. 51-54).

Ipak, Župno pastoralno i ekonomsko vijeće priređivanjem ovoga Okrugloga stola učinili su **neopoziv korak prema boljem rješenju** uređenja Svetišta Katedrale i utrli novu dobru praksu razgovora između različitih struka i polazišta kako bi se oni približili. Ovaj znanstveni skup svima je pokazao kako nastavku obnove Prvostolnice treba pristupiti *kompleksno*. Toliko potreban okrugli stol iznjedrio je okvir i smjernice za daljnje postupanje.

Nijedan se segment ovako složenoga problema ne može prepustiti odlučivanju stručnjaka-pojedinca, ni liturgičara, ni povjesničara umjetnosti, ni konzervatora, ni dušobrižnika, ni arhitekta, nego valja težiti usuglašenju unutar struke, a potom i interdisciplinarnom. Povijest ovoga Svetišta uči nas k tomu da dijalog među strukama može biti pogrješno shvaćen kad se uloge zamijene, pa primjerice teolozi počnu konzervirati, arheolozi projektirati, a arhitekti davati teološka obrazloženja. Da se to izbjegne, moramo se poslužiti vjekovnom mudrošću Crkve i pribaviti *diabolusa rotae* na svakom stupnju, da liturgijske prijedloge komentiraju drugi liturgičari, arhitektonske drugi arhitekti, konzervatorske drugi konzervatori.

Ne zaboravimo dinamiku naših sljedećih koraka. Ako bi se pustilo da se ovo uskoro ne nastavi, izgubit ćemo vrijeme. Tristota obljetnica barokne Katedrale je pred vratima. Treba krenuti ozbiljno, stručno i bez odgode. Na stručnjacima je da to što prije osmisle projekt resakralizacije Svetišta, a na našem ocu Biskupu da to u djelo provede. On je podupro da se ovo pitanje konačno pokrene te je aktivno sudjelovao u pripremi i u radu Okrugloga stola. Treba se nadati da će naš biskup msgr. Mate Uzinić poduzeti sve što je potrebno kako bi prihvaćeni i potpisani **zaključci što prije zaživjeli**.

U Dubrovniku 17. srpnja 2012.

Medaljon svetoga Srđa na gornjoj gredi mramornog okvira iz 1913., sada pohranjena u crkvi Svetog Roka. Snimio Ivan Viđen 13. listopada 2011.

Gore: Sudionici Okrugloga stola o dubrovačkoj Katedrali 17. veljače 2012. Snimio Ivo Marlais.
Na naslovnici: Unutrašnjost stolne crkve Gospe Velike nakon obnove 1913. Snimio Josip Berner.
Na zaslovnici: Krizmanici s Biskupom i Župnikom 27. svibnja 2012. Snimio Ivo Marlais.
Ispravak: U *Našoj Gospi* br. 45 (prosinac 2011.) na str. 70 piše da je na zadnjoj korici toga broja fotografija otvaranja Feste 1991., a riječ je o zatvaranju Feste, u nedjelju 10. veljače 1991.
Dolje: Učenici kojima je Biskup oprao noge na Veliki četvrtak 2012. Snimio Ivo Marlais.

Što hoćemo?

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC (1898.-1960.)*

Ništa nova! Hoćemo samo pokazati da u Katoličkoj Crkvi još živi onaj duh koji je božanski Spasitelj ulio u nju. Hoćemo pokazati da u Katoličkoj Crkvi još živi duh djelotvorne ljubavi. Hoćemo da ona lijepa svjetiljka što ima gorjeti u srcu svakoga kršćanina – a to je djelotvorna ljubav – da ta svjetiljka i dalje sjaji pred Gospodinovim licem. Ako bi se pak gdjegod počela gasiti, da joj nanovo prilijemo ulja. A ako bi se gdjegod nesrećom sasvim ugasila, da je nanovo zapalimo.

Znamo vrlo dobro i osjećamo da su danas teška vremena. No, djelotvorna ljubav je tim više potrebna što su vremena teža.

Uvijek je bilo bijede na zemlji jer ova zemlja jest i ostaje suzna dolina. Zato je uvijek trebalo i **ljubavi, i to ne na jeziku nego na djelu**. No danas je bijeda reć bi postigla vrhunac. Ta se bijeda očituje i na selu i u gradu. Ona se očituje kod mnogih staleža, svakoga spola i svake dobi. Tko ne vidi prilike u gradu? Kolike obitelji stradaju? Kolike djevojke stradaju te uslijed bijede postaju plijen nezasitne pohlepe ljudi bez srca! Koliko ljudi nema stana, hrane, odijela! Koliki su bolesnici prepušteni na milost i nemilost sudbini! Koliki putnici traže prenoćište! Koliki mole pomoć! Evo kako je golemo područje za karitativni rad u gradu!

Selo naše do sada uopće nije dolazilo u obzir. Može se donekle i razumjeti. Selo je religioznije, susjedi se poznaju i barem donekle jedan drugoga pomaže u stisci. Ali nema dvojbe da se i na selu može i mora mnogo toga učiniti. Zar nema i na selu bijede svake vrste? Evo, dakle, golemo područje za karitativni rad i na selu.

Svim ovim velikim potrebama ne može doskočiti čovjek pojedinac. Za uspješnu pomoć treba ne samo dovoljno sredstava nego i rada i znanja. I djelotvorna ljubav, naime, je znanost svoje vrsti i možda najplemenitija. Prikupiti pak dovoljno sredstava, pobrinuti se za radne sile, voditi dobar očevidnik svih nevoljnika i svih nevolja, razdijeliti pravedno skupljenu pomoć, to može učiniti samo solidna organizacija. Nije stoga čudo što su napredni narodi Europe već davno uredili krasne karitativne organizacije, svjesni što Crkvi znači karitativni rad.

Karitativnim svjedočenjem možemo privesti tolike duše k Bogu. Moramo ih privesti po djelotvornoj ljubavi jer kad zataji socijalna pravednost, onda mora u pomoć priskočiti ljubav. Pravednost se usavršava ljubavlju. Voda, dok je hladna, čini se da nema nikakve moći. Ali pogledajte je kad se ugrije. Ona je kadra nositi i najteže terete i prevoziti ih preko brda i dolina. I mi, budu li naša srca gorjela pravom Kristovim ljubavi, organiziranim karitativnim radom, postignut ćemo neočekivane rezultate.

U Zagrebu početkom siječnja 1934.

promicatelj Božjih i ljudskih prava, mučenik, zagrebački nadbiskup i hrvatski metropolit od 1937., vodio Festu sv. Vlaha 1941.

Poziv dragom Isusu

NIKOLA ŠOP (1904.-1982.)*

O Isuse, kako bih volio, kada bi se
udostojio da uđeš u moj stan.
Gdje sasvim obične o zidu stvari vise.
Gdje se u oknima rano ugasi dan.

Pričao bih ti, kako svjetiljku mutnu palim,
da kratki ovaj dan produžim.
Kako živim životom sasvim malim.
I pun jada, s braćom svojom služim.

Pričao bih ti o ljudskoj kući.
O oknima, koja su pokatkad plava.
O vratima, kroz koja pognut moraš ući.
O bravi, koja se čvrsto zaključava.

Pričao bih ti uz dim obične cigare,
o svakom čovjeku i kako se koji zove.
I kako jedni uvijek nose haljine stare.
I kako drugi uvijek nose haljine nove.

I kako ima sedam bližnih dana.
O Isuse, i svaki je ko što je bilo jučer.
I o tom, kako se, kad zaboli rana,
šešir na čelo duboko, duboko natuče.

Pričao bih ti dugo, sve dok ne začujemo,
kako se rosa niz prozor sliva.
Onda bih ti rekao sasvim nijemo:
Isuse, umoran si, Tebi se sniva.

O lezi, zaspi na postelji ovoj,
koju čovjek svaki dan otkupi.
Tužno ti čelo ovit ću u utjehe povoj.
Spavaj samo, a ja ću na klupi.

hrvatski pjesnik

Caritas otvoren petkom i subotom

Marija Đurović

Na Pepelnicu 22. veljače 2012. dubrovački biskup Mate Uzinić blagoslovio je skladište Caritasa Dubrovačke biskupije smješteno u Gružu, Obala pape Ivana Pavla II. 2, na drugome katu (u međuvremenu je preselilo na treći kat) zgrade Luke Dubrovnik, iza Autobusnoga kolodvora.

Biskup je pri tome istaknuo nadu da će se skladište popuniti, ne samo stvarima, nego i ljubavlju prema ljudima u potrebi, da im dubrovački vjernici svojim djelovanjem pokažu da ih Bog ljubi, i to preko veselih darivatelja. Skladište je prostor u kojem se može izraziti solidarnost tako da se petkom od 9 do 16 sati i subotom od 9 do 12 sati u njega donesu materijalna dobra (hrana, odjeća, obuća, namještaj, knjige), a svi koje žele darovati malo svoga vremena volontiranjem mogu se prijaviti na caritas@dubrovacka-biskupija.hr.

Svi koji hoće financijski poduprijeti projekte i djelovanje Caritasa Dubrovačke biskupije, mogu svoje novčane priloge uplatiti na broj žiro računa 2484008-1102301663 u Raiffeisen banci.

Zašto Caritasovu bùčicu ne će napunit bogati?

fr. Drago Kolimbatović

Došao neki bogobojazni Židov svome rabinu pa će mu: „Učitelju, kakvo se to prokletstvo krije u novcu? Dođem li k čovjeku siromahu, primi me sa svom ljubaznošću. Spreman je podijeliti sa mnom i posljednju koricu kruha. A dođem li k bogatašu, ne će ni da me pogleda.” Na to će mu rabin:

– Primakni se mojem prozoru i reci mi što vidiš kroz njegovo staklo?

– Vidim puno toga: vidim kuće, ljude, stoku; vidim djecu kako se igraju s jednim psićem, vidim...

– A sad se primakni ovom ogledalu. I ono je napravljeno od stakla. Što kroza nj vidiš?

– Ne vidim ništa osim sama sebe.

– Točno si rekao. A evo ti i razlog zašto je to tako. Staklo je ovoga ogledala s druge strane prevučeno tankim slojem srebra i ono zaustavlja čovjekov pogled. Ne dopušta mu da kroza nj prodre. A budući da je srebro, kao pojam, inačica za novac, zaključak ti se nameće sam od sebe.

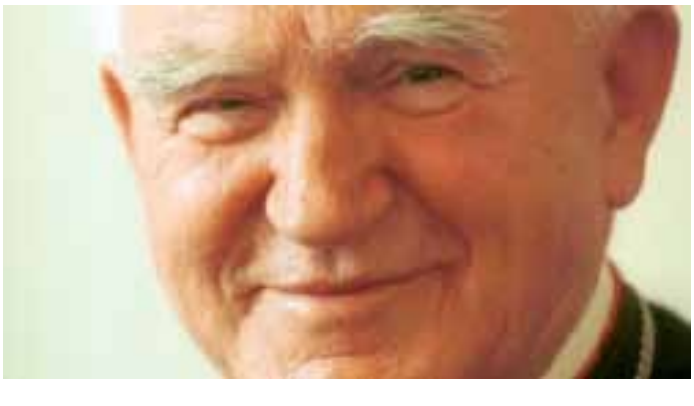

Uskrsno otajstvo

Post govorom

sluga Božji Franjo Kuharić (1919.-2002.)*

Kršćanska pedagogija pronalazila je razne načine kako liječiti sebičnost u čovjeku i odgajati raspoloženje za evanđeosku ljubav. U toj pedagogiji bilo je prisutno načelo da čovjek mora znati reći NE svojim sebičnim sklonostima koje mogu postati izvori zala, da bi mogao reći DA pravim vrijednostima koje ga uistinu čine kršćaninom.

Izrazi te pedagogije su mnogostruki, u njih se ubraja i post. Odricanjem u jelu vjernik želi očitovati svoju pripravnost da tom žrtvom osvaja vlast nad samim sobom, nad onim negativnim u sebi. To je također izraz da se želi određenom pokorom pridružiti otajstvu Isusova križa kojim Isus očituje svoju bogočovječnu ljubav prema nama.

U suvremenoj disciplini crkvenoga života obvezni su postovi svedeni na najmanju mjeru, ali su zato preporučeni drugi načini koji liječe čovjeka od sebičnosti. Osobito smo potaknuti na veću velikodušnost prema patnicima, bolesnima i siromasima.

Međutim, možda se ni na jednom području ne traži toliko napora da čovjek svlada samoga sebe i da ostane u istinskom odnosu ljubavi prema drugima kao što se to traži na području govora. Ništa toliko ne unaprjeđuje dobre odnose među ljudima kao što to čini dobar govor o drugima. Koliki bi nesporazumi bili uklonjeni, a mržnje i nemiri ugašeni, kad bi ljudi svladavanjem samih sebe uspijevali uvijek voditi računa o svom govoru o drugima. Kolika pak zla ljudskim odnosima nanose ogovori, a pogotovo klevete, izricanje brzopletih sudova o životu drugih ljudi, a da se ne nastoji biti oprezan, je li to baš tako kako se govori. Ako bi i bilo tako kako se govori, bila bi nam dužnost držati se Isusova načela: „Ne sudite i ne ćete biti suđeni. Ne osuđujte i ne ćete biti osuđeni… Jer mjerom kojom mjerite vama će se zauzvrat mjeriti” (*Luka* 6, 37-38).

Kolika se tek nepravda čini onda kad se prenosi neistinit sud o ljudima. I to se čini tako na laku ruku, koji put tako žestoko i u svakom susretu, a da se i ne pokuša provjeriti je li to baš tako. Nema bolnije povrjede druge osobe nego kad joj se otima dobar glas i kad joj se osporava ljudska vrijednost. To su najdublje rane i najveće nepravde.

Apostol Jakov kaže za jezik da je „zlo nemirno, pun otrova smrtonosnog” (*Jakovljeva* 3, 8). U istoj poslanici nastavlja: „Njime blagoslivljamo Gospodina i Oca, njime i proklinjemo ljude stvorene na Božju sliku: iz istih usta izlazi blagoslov i prokletstvo. Ne smije se, braćo moja, tako događati! Zar vrelo na isti otvor šiklja slatko i gorko? Može li, braćo moja, smokva roditi maslinama ili trs smokvama? Ni slan izvor ne može dati slatke vode” (3, 9-12).

Post govorom!

I za odnose je potreban post govorom. Ako u tom postu provedemo vrijeme pokore, bit će svjetliji Uskrs u našoj zajednici i u našemu srcu.

U Zagrebu 16. ožujka 1976.

zagrebački nadbiskup 1970.-1997.;
predvodio Feste sv. Vlaha 1984., 1992., 1993. i 1999.

Post oslobađa od robovanja stvarima

BLAŽENI IVAN PAVAO II.*

Post predstavlja osobitu trijeznost u uzimanju hrane, ne zaboravljajući potrebe organizma. Riječ je o drevnom obliku pokore koji nije izgubio smisao, nego ga možda upravo treba otkriti, posebno u sredinama gdje ne samo da je hrane u izobilju, nego se štoviše susreću bolesti do kojih dolazi zbog uzimanja previše hrane.

Pokornički je post nešto sasvim drugo od terapijske dijete, ali se može smatrati *terapijom duše*. Kad se posti u znak obraćenja, olakšava se unutarnji napor da se čovjek otvori Bogu. Postiti znači sebi samima potvrditi ono što je Isus uzvratio Sotoni koji ga je napastovao: „Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (*Matej* 4, 4).

U naše doba, osobito u društvima blagostanja, teško se prihvaća smisao tih evanđeoskih riječi. Konzumizam, umjesto da utaži potrebe, izaziva uvijek nove, te često rađa neumjerenim aktivizmom. Kao da je sve nužno i neodgodivo, a time se upada u opasnost ne imati više vremena da bi bar malo čovjek bio sa samim sobom.

Više nego ikada suvremeno je upozorenje svetoga Augustina: „Pronađi se u sebi!“ (*De vera religione* 39, 72: Ne izlazi van, u sebe se povuci!). Da, trebamo ponovno ući u sebe, želimo li sebe pronaći. U pitanju je naš duhovni život, ali i sama obiteljska i društvena ravnoteža.

Pokornički post pomaže u tom ponovnom osvajaju vlastite nutrine. Napor oko umjerenosti u jelu proteže se i na drugo što nam nije nužno te je velika potpora u duhovnome životu. Trijeznost, sabranost i molitva idu zajedno.

To se načelo može korisno primijeniti na služenje sredstvima javnoga priopćavanja. Oni su nedvojbeno korisni, ali ne smiju postati gospodari našega života. U kolikim li obiteljima televizija nadomješta umjesto da potiče razgovor među ukućanima! Stanovit bi „post“ i u tom području mogao biti spasonosan da se više vremena posveti razmišljanju i molitvi ili da se njeguju ljudski odnosi.

Pođimo u školu Blažene Djevice. Evanđelje pripovijeda kako je ona u srcu razmišljanja o događajima svoga života (*Luka* 2, 19), tražeći ondje ostvarenja Božjega nauma. Marija je uzor na koji se svi možemo ugledati. Molimo je da nam priopći tajnu „duhovnoga posta“ koji nas oslobađa od robovanja stvarima, jača nam duh i čini ga uvijek spremnim da sretnemo Gospodina.

Uz Gospino pozdravljenje, u Vatikanu 10. ožujka 1996.

papa 1978.-2005., pohodio Dubrovnik 6. lipnja 2003., počasni građanin Dubrovnika od 2004.

Na poticaj tadašnjega pridvorskog župnika don Stipa Miloša, na Snježnici je 2010. postavljeno sedam drvenih križeva s natpisima sedam darova Duha Svetoga (mudrost, razum, savjet, jakost, znanje, pobožnost i strah Božji). Postaju ***znanje*** snimio je Igor Brautović 26. ožujka 2012.

Isusovo uskrsnuće

DR. RATIMIR ŠIMETIN*

ANĐEO: Prazan grob. Žene koje su Ga susrele. Učenici kojima se ukazao. Dvojica koja su Ga prepoznala. Toma koji je sumnjao. Apostoli koji su neuvjerljivo tvrdili da su Ga vidjeli živa.

Da bi mogao susresti Uskrsloga, moraš se svega osloboditi, sve ostaviti. Kad se osloniš samo na Boga, onda ćeš čuti glas koji te zove po imenu. Glas koji u tebi govori:

ISUS: Ja jesam Uskrsnuće.

ANĐEO: Ponavljaj to u sebi zajedno s Isusom. Kad god ti je teško, osvijesti Kristovu nazočnost i osjetit ćeš snage uskrsnuća koje te uspravljaju, iznutra osvjetljavaju i daju ti snagu da sve okreneš na dobro.

HODOČASNIK: Došli su mnogi učitelji i govorili o ljubavi, ali Ti si, Isuse, sama Ljubav koja se nastanjuje u nama i osposobljava nas da ljubimo.

ISUS: Ljubite jedni druge kao što ja ljubim vas.

HODOČASNIK: Na križu si izdahnuo da bi nama udahnuo svoga Duha, Tješitelja i Branitelja odozgor, da bude s nama zauvijek.

Isuse, Ti Živi, slava Ti i hvala! Uskrsnuo si u tijelu. Radujem se Tvojoj pobjedi. S Tobom, Uskrsli, pobjeđujem svaku smrt u sebi, svaku sebičnost i zloću. Hvala Ti što si sa mnom u sve dane do svršetka svijeta. Hvala što Tvoja uskrsla snaga zrači kroz moje tijelo. Hvala Ti što mi daješ pouzdanje. S Tobom je sve dobro, s Tobom sve vodi u raj. Učini da stalno žarim radošću, da imam veselo srce i vedrinu duha.

ANĐEO: Blagoslovi nas, Gospodine Isuse, svim milostima koje proizlaze iz Tvoje muke i Tvoga uskrsnuća.

HODOČASNIK: Učini nas svojim učenicima i svjedocima mira i ljubavi da Božje kraljevstvo zavlada u srcima svih ljudi.

liječnik, otac četvero djece i djed; ratimir.simetin@gmail.com

Bogati se u Bogu, a ne u prolaznu bogatstvu

biskup Ratko Perić*

Babilon. Biblija nam u prvim poglavljima opisuje čudan poduhvat građana: „Hajde da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba! Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj zemlji“ (*Postanak* 11, 4). Ljudi, po iskonskom grijehu udaljeni od Boga, stali dizati grad s kulom do neba. U oholoj neovisnosti o Bogu nisu mogli poduzeti nerazumniju odluku. Otpočela gradnja: temelji, opeke, zidovi, zamjetan napredak. Ali u neka doba zidari se ne razumiju. Traže kruha, dodaje im se kamen; a umjesto mistrije čekić… Babel ili Babilon znači pomutnju, zbrku. Bog nije mogao podnositi ljudsku umišljenost pa se „spustio da vidi grad i toranj što su ga gradili sinovi čovječji“, te im riječi izmiješao „da jedan drugome govora ne razumije“ (*Postanak* 11, 5.7).

Sinovi istoga naroda i jezika, istih nakana i zanata, do jučer kao jedan, danas se više ne mogu sporazumjeti ni riječima ni znakovima. Netko će reći da to nije povijesna činjenica: kako će se graditi toranj do neba? Istina, Biblija daje mnogo više spasonosnih pouka negoli povijesnih podataka. Ali znamo da se može graditi kula grijeha u ljudskim srcima do dna pakla. I što god više ljudi misle živjeti bez Boga, izbaciti njegovo ime iz svoga sustava i društva, pribavljati sebi ime na ovome svijetu, mimo Boga, sa željom da stvore zajedničku uniju ili regiju, to im se više mrse ekonomski i politički računi.

– Najteži udarac koji pogađa Crkvu jest nejedinstvo vjernika, pogotovo razjedinjenje službenika. Bog od nas očekuje da svatko poslušno obavlja svoju zadaću i snosi svoju odgovornost. Tko se tomu izmiče i radi na svoju ruku, mimo Crkve, protiv Crkve, taj gradi babilonsku kulu. Može govoriti i različitim jezicima, ali ne sjedinjuje, nego razbija i raspršuje.

Jeruzalem. U početku kršćanstva objavio se Duh Sveti, ne više kao neka nevidljiva moć, snaga odozgor, nego kao Osoba. On je Očev i Sinov dar vjerničkomu svijetu. Kao što nam je Duh Sveti po Mariji dao Krista, utjelovljenoga Sina Božjega, tako nam je uskrsli i proslavljeni Krist, zajedno s Ocem, darovao Duha Svetoga po molitvama iste Marije u jeruzalemskoj apostolskoj zajednici. Taj je Duh: Branitelj, Tješitelj, Zagovaratelj, Uvoditelj u svu Istinu.

Povijesno „objavljenje“ Duha bijaše u čujnom „šumu“ i vidljivim „ognjenim jezicima“. A posljedica te Pojave bijaše savršeno sporazumijevanje, unatoč raznolikosti naroda i jezika (*Djela apostolska* 2, 2-6). Eto rezultata Duhove mudrosti.

U Babilonu je plod ljudskoga duha: neshvaćanje govora, razbijanje jedinstva, gubljenje imena, raspadanje grada, rušenje tornja. Nesporazum i metež!

U Jeruzalemu je plod Božjega Duha: ujedinjenje raznolikih ljudskih duhova, poštovanje svakoga jezika, naroda i dara. Sporazum i sklad!

Sva nastojanja i služenja slijevaju se u jedan organizam. Zameće se Crkva kao vidljivo Kristovo otajstveno tijelo. Tri tisuće ljudi krstilo se toga dana. Stoga je taj dan Duha Svetoga vrhunska Božja senzacija na zemlji, očitovanje Božje moći među nama ljudima. Samo snagom toga Duha ljudi su sposobni sagraditi „toranj s vrhom do neba“, koji se ne će srušiti, te „pribaviti sebi ime“, koje će vječno trajati.

– Kako mi kršćani gradimo grad? Grad jedinstva po Kristovu nacrtu s Posljednje večere kad je upozorio apostole: „Dosad niste iskali ništa u moje Ime“ (*Ivan* 16, 24). Molimo li u Njegovo ime darove Treće Božanske Osobe, kojoj je iskonsko svojstvo sjedinjavanje i sporazumijevanje? Drugi vatikanski sabor ističe moć Duha Svetoga, koji nas rasvjetljuje, posvećuje, oživljuje, sjedinjuje, pomlađuje, poučava i čisti. Duh nam Sveti daje sedam svojih darova, sedam temeljnih odlika svoga Kraljevstva.

Krizmanici i kumovi pred Gospom 27. svibnja 2012. Snimio Ivo Marlais.

Tko kaže da se odriče vraga, đavla, sotone, napasti paklene (a to se u bogoslužju čini na svakom krštenju, na svakoj krizmi, svake godine u uskrsnoj noći), neka ga više ni ne spominje, ni u obliku zaklinjanja ni proklinjanja. Tko đavla ima u ustima i na jeziku, brzo će ga imati i u srcu.

Tko kaže da vjeruje u Boga, neka ga ponizno štuje, a ne psuje!

Tko poštuje svoje tijelo i čuva u čistoći samoga sebe i sve one s kojima druguje, u njemu će rasti jakost i donijeti životni rod. Ne budi u životu bijeda i jad, nego budi junački čist i čestit, srcem i tijelom zdrav, duhom jak!

Komu srce i ruke prionu za zemaljske stvari, a zaboravi Boga, ne će on gramzljivo ići samo za tim da ima što više, nego će se služiti i prijevarama, i klevetama, i krađama, skačući iz zla u gore, da postigne što mu srce želi.

Bogaćenje, ali ne u Bogu. *Djela apostolska* (5, 1-11) donose nam kako je apostol Petar razobličio dvoličnost jednoga muža i žene u prvoj zajednici. Sveto Pismo pošteno iznosi i najnepoštenije radnje, pa gdje god one bile.

Ananija, jedan od prvih kršćana u Jeruzalemu, prodao svoje imanje i u dogovoru sa ženom donio apostolima samo dio novca od prodaje, drugi dio zadržao za sebe, a želi živjeti od zajedničke blagovaonice. Petar ga zove na razgovor:

– Ananijo, gdje si jutros bio? – Prodavao sam imanje.

– Za koliko si ga prodao? – Za toliko i toliko.

– Jesi li dao sav novac u zajedničku blagajnu kako je dogovoreno? – Jesam (a nije, dio je uzeo za sebe). I zadrhta Ananija pred Petrovim sudom.

– A koliko si zatrpao iza kuće u zemlju? – Petar upre pogled u Ananijine prevrtljive oči. – Zakopao sam toliko i toliko šekela, promuca Ananija i spusti oči preda se od stida.

– U me gledaj! – Petar ga ošinu oštrim glasom: „Zašto ti Sotona ispuni srce, te si slagao Duhu Svetomu i odvojio od utrška imanja?“ (5, 3), a rekao da si sve donio? – Pobojao sam se bolesti i starosti, za sebe i za ženu, odgovori Ananija.

– Zar se Bog ne brine za te i u tvojoj starosti i u tvojoj bolesti? I za tvoju ženu Safiru? Jesi li mogao ostaviti sav utržak, ionako je tvoj? – Jesam.

– Znači, ne samo da si ukrao nego si i slagao. Kršćanin, pa laže. Ne samo laže, nego i krade, vara. Vidiš li da vazda grijeh proizvede grijeh. „Da je ostalo neprodano, ne bi li tvoje ostalo; i jednoć prodano, nije li u tvojoj vlasti?“ (5, 4). Da si prodao i zadržao sav novac, opet bi sve bilo tvoje. Mogao si čak ponekad doći i na zajednički objed. Da si prodao i jedan dio odvojio za sebe i rekao da si tako učinio, sve bi bilo u redu. A ovako: „Zašto si se na takvo što odlučio? Nisi slagao ljudima, nego Bogu!“ (5, 4). Nisi ukrao iz zajednice, nego od Boga.

Na te se riječi Ananija sruši pred apostola Petra i izdahnu. „I silan strah spopade sve koji to čuše“ (5, 5).

Safira. Nakon otprilike tri sata, uđe i njegova žena Safira ne znajući što se dogodilo s mužem. Petar je dočeka na ulazu.

– Gospođo, reci mi, jeste li za toliko i toliko šekela prodali imanje? – Jesmo, prizna žena otprve.

Snimio Vjeran Martić.

– Koliko ste donijeli u zajedničku blagajnu? – Oko polovicu, tako mi se čini.

– A jeste li rekli da donosite sve? – Jesmo.

– A gdje je druga polovica? – Žena stade drhtati, krv joj se sledi u venama.

– Muža su ti malo prije iznijeli. Čim se grobari vrate, i tebe će uzeti. I nju kap udari i sruši se na zemlju. I izdahnu.

Braćo, kakve su ovo kazne! Protrnuše oni što stajahu uokolo. Bog ih je pripustio u početku da se ljudi opamete i okrenu pravim putem. „I silan strah spopade cijelu Crkvu“ (5, 11). Petar disciplinira cijelu zajednicu. Ako ćemo živjeti kako Bog zapovijeda, onda je jednako vrijedna i sedma i osma, i šesta i peta i svaka Božja zapovijed!

Što je zapravo najbolnije u ovome događaju? Eto to što nam se čini da se ovo dvoje – Ananija i Safira – nisu imali kada ni pokajati, ni zamoliti oproštenje. Iznenadna smrt. „Tako biva s onim koji sebi zgrće blago, a ne bogati se u Bogu“ (*Luka* 12, 21).

Poštovani vjernici, posebno krizmanici! Jeste li ovaj Grad pretvorili u Babilon, pomutnju i metež; pokazali krivi ponos do oblaka, dali se u utrku za strancima i njihovim devizama, dopustili da vas turizam s mnoštvom jezika preplavi i pobijedi, natjecali se tko će podići više babilonskih katova i apartmana, otvoriti unosniji posao i više se obogatiti.

A možete od ovoga Grada, toliko ljubljenog zbog svoga sklada, svojih dvora, zidina i hramova, učiniti Jeruzalem, mjesto djelovanja Božjega Duha, gdje se mnoštvo u jedinstvo stapa, gdje svatko svakoga razumije u Bogu, a ne u lažnu bogatstvu; gdje se sluša Petrova riječ: „Obratite se… i primit ćete dar, Svetoga Duha!“ (*Djela apostolska* 2, 39).

Imate prilike **pobožno** živjeti, ne u oholosti, nego rastući u **mudrosti**; ne sebično škrtareći, nego napredujući u **razboritosti**; ne gubeći se u bludnosti svoga tijela, nego stječući istinsko spasonosno **znanje** Božjega zakona; ne puštajući maha zavisti, nego se radujući pravomu **savjetu**; očitujući **jakost** duha, sve u **strahu Božjem**, a ne slabost i bolan svršetak poput Ananije i Safire.

Bogatite se u Bogu, a ne u prolaznu bogatstvu! – poručuje nam Gospodin.

19. svibnja 2012.

mostarsko-duvanjski biskup i trajni apostolski upravitelj Trebinjsko-mrkanske biskupije

Usnuće presvete Bogorodice

BLAŽENI IVAN PAVAO II.

Krist će se uzveličati u mome tijelu, bilo životom bilo smrću. Ta meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak (*Filipljanima* 1, 20b-21)

Govoreći o završetku Marijina zemaljskog života, Drugi vatikanski sabor upotrebljava izraze kojima je Pio XII. proglasio vjersku istinu o Marijinu uznesenju pa tvrdi: „Neokaljana je Djevica, očuvana čista od svake ljage istočnoga grijeha, ispunivši tijek zemaljskoga života, dušom i tijelom bila uznesena u nebesku slavu" (*Lumen gentium*, 59). Tako dogmatska konstitucija slijedeći moga časnog prethodnika Pija XII. ne ulazi u pitanje Marijine smrti. Pio XII. ipak nije htio zanijekati tu činjenicu, samo nije smatrao prikladnim svečano proglasiti Bogorodičinu smrt kao istinu koju bi svi vjernici trebali prihvaćati. Neki su teolozi doista podupirali mišljenje da je Gospa izuzeta od smrti, da je izravno prešla iz zemaljskoga života u nebesku slavu. To je mišljenje bilo nepoznato do kraja XVII. st., ali doista postoji zajednička predaja koja Marijinu smrt promatra kao njezin ulazak u nebesku slavu.

Je li moguće da bi Marija iz Nazareta u svome tijelu iskusila gorčinu smrti? Razmišljajući o Marijinoj sudbini i njenom odnosu s Božjim Sinom, reklo bi se da treba odgovoriti potvrdno: budući da je i Krist umro, bilo bi teško o Majci tvrditi suprotno. Tako su razmišljali crkveni oci koji o tome nisu dvojili. Dosta je navesti riječi sv. Jakova iz Saruge (†521.), koji kaže da se, kad je Mariji došlo „vrijeme poći putem svih naraštaja", što znači putem smrti, „zbor dvanaestorice apostola" okupio na sprovod „djevičanskoga tijela Blagoslovljene". Sv. Modest Jeruzalemski (†634.), nakon opsežna govora o „preblaženom usnuću preslavne Bogorodice", završava veličajući čudesni zahvat samoga Krista koji je nju „iz groba uskrisio" da bi je uveo u svoju slavu. Sveti Ivan Damaščanin (†704.) pita se: „Kako bi se ona koja je u porodu nadišla sve granice prirodnih zakona, sad pokorila tim zakonima da njezino neokaljano tijelo bude podložno smrti?", i odgovara: „Doista je trebalo da smrtni dio bude odložen kako bi se obukla u besmrtnost, budući da ni Gospodar prirode nije odbio iskustvo smrti. On je doista umro po tijelu te je smrću satro smrt, neraspadljivošću je obuhvatio raspadljivost, umiranje pretvorio u vrelo uskrsnuća."

Treba priznati da je u Objavi smrt prikazana kao kazna za grijeh. Ipak, iz činjenice da je Crkva proglasila Mariju oslobođenom od istočnoga grijeha po jedinstvenoj božanskoj povlastici ne može se zaključiti da je ona primila i tjelesnu besmrtnost. Majka nije veća od Sina koji je prihvatio smrt dajući joj novo značenje i pretvarajući je u oruđe spasenja. Uključena u djelo otkupljenja i pridružena spasotvornoj Kristovoj žrtvi, Marija je mogla sudjelovati u patnji i smrti radi otkupljenja čovječanstva. I za nju vrijedi ono što je o Kristu ustvrdio Sever Antiohijski: „Kako bi moglo biti uskrsnuća bez prethodne smrti?" Da bi sudjelovala u Kristovu uskrsnuću Marija je morala sudjelovati i u smrti.

Novi Zavjet ništa ne bilježi o okolnostima Marijine smrti. Ta šutnja navodi na pretpostavku da se to dogodilo prirodno, bez ičega vrijednog osobita spomena. Da nije bilo tako, kako bi vijest mogla ostati skrivena suvremenicima i kako na neki način ne bi došla i do nas? O uzroku Marijine smrti ne bi se reklo da su osnovana mišljenja koja bi htjela isključiti naravne uzroke. Mnogo je važnije istraživati Gospin duhovni stav u času odlaska s ovoga svijeta. Sv. Franjo Saleški smatra da je Marijina smrt prouzročena prijenosom ljubavi. On govori o smrti „u ljubavi, zbog ljubavi i za ljubav", tvrdeći čak i to da je Majka Božja umrla iz ljubavi prema svome sinu Isusu. Kakav god bio organski i biološki uzrok prestanka tjelesnoga života, može se reći da je prijelaz iz ovog života u drugi za Mariju bio postizanje pune milosne zrelosti u slavi, tako da je u tom slučaju više nego igdje smrt moguće shvatiti kao „usnuće".

Kod nekih crkvenih otaca nalazimo opis kako je sam Krist došao uzeti Majku u času smrti da bi je uveo u nebesku slavu. Oni tako prikazuju Marijinu smrt kao događaj ljubavi kojom je dosegla svoga božanskog Sina da bi s njime dijelila besmrtni život. Na kraju svoga zemaljskog življenja ona je, poput Pavla i više od njega, iskusila želju izići iz tijela da bi bila zauvijek s Kristom. Iskustvo smrti obogatilo je Gospinu osobnost; proživjevši zajedničku ljudsku sudbinu, ona je u stanju djelotvornije pružiti svoje duhovno majčinstvo prema onima koji se nađu na kraju života.

Na općoj audijenciji u Vatikanu 25. lipnja 1997.

Tiziano Vecellio, *Uznesenje*, 1516.-1518., 690x360 cm, Santa Maria Gloriosa dei Frari u Veneciji

Vjeronauk u državnoj školi

Mirjana Kaznačić*

Neshvatljivo je da se u zemlji Hrvatskoj, u kojoj se 88% građana izjašnjavaju kao katolici, već mjesecima raspravlja o „pitanju“: Vjeronauk u državnoj školi – Da ili Ne. Neshvatljivost je tim veća kad znamo da je one, koji tim pitanjem opterećuju i zbunjuju javnost već nekoliko mjeseci, a koji se izjašnjavaju kao ateisti ili agnostici, izabrao i dio onih građana Republike Hrvatske koji spadaju u spomenutih 88%, jasno poručivši da smo laičko-sekularno društvo, a da od njih očekuju da učine sve kako bi nam bilo bolje, a ne da mijenjaju ono što im nije dato i što je dokazano prihvaćeno i dobro, a naročito ne da nas vraćaju u prošlost. Možda bi im njihovi savjetnici kao poticaj na razmišljanje mogli ponuditi Epiktetovu misao (stoicizam): „Svome gradu (narodu) ne ćeš koristiti ako mu povisiš krovove, nego ako oplemeniš duše sugrađana.“ Ponešto bi, ako žele, mogli naučiti i iz učiteljice života – povijesti. Pablo Picasso jednom je zaključio: „Tko želi nešto naučiti, naći će način, tko ne želi, naći će izliku.“

Na sve kritike zbog tsunamijevski pokrenute „javne“ rasprave licemjerno odgovaraju da to čine zbog djece, jer baš vjeronauk, zamislite čuda, izvor je diskriminacije među djecom. Pritom se pozivaju na UNICEF koji je, kako oni tvrde, istoga stava. Mišljenja sam da bi se UNICEF trebao baviti stvarnom diskriminacijom kojoj su izloženi milijuni djece jer im je uskraćeno pravo na: hranu, ljubav, lijekove, igru, mir, obitelj; djecom koja su zlostavljana, koja rade teške poslove neprimjerene njihovim godinama, te diskriminacijom sve one djece i njihovih roditelja koji dragovoljno pohađaju nastavu vjeronauka, a koja proizlazi iz takvog odnosa UNICEF-ovih predstavnika prema vjeronauku.

Život potvrđuje da se mnogi natječu biti ugnjetavani i žrtve. Pascal Bruckner mudro je kazao: „Zvati sebe progonjenim perfidan je način za ugrožavanje, ugnjetavanje drugih.“ „Pozivaju se oni i na Europu, Europsku uniju, u kojoj je, prema dostupnim podatcima, u dvadeset i jednoj zemlji od njih dvadeset i sedam organiziran vjeronauk kao dio odgojno-obrazovnoga procesa. U nedavno gledanoj TV emisiji na ovu temu, u kojoj je bila očita tendencija dokazati da vjeronauku u državnim školama treba reći NE, a uvesti građanski odgoj, došlo je do suprotnoga rezultata. Doris Pack, poznata i uvažena europska parlamentarka (kao i velik broj drugih priznatih osoba) nedvoumno je apelirala na nužnost opstojnosti vjeronauka u državnim školama jer religija nije suprotna sekularnom društvu, nego proizvodi kulturu, humanost... Ako nam je svima znano da je baš kršćanstvo omogućilo laičko društvo, onda ovako postavljeno pitanje u svezi s vjeronaukom u državnim školama nije slučajno, još manje je rezultat neznanja i nesnalaženja, nego je pomno smišljen način da se zavadi, pa vlada, tj. provede svoj naum. U politici i u životu ništa nije slučajno, uči nas iskustvo. Ne postigavši očekivanu reakciju javnosti, razloge za NE vjeronauku u državnoj školi počeli su tražiti u – prema njima – loše organiziranoj nastavi vjeronauka, u nepedagoškim metodama, nestručnom kadru i prekrutim obrazovnim ciljevima te strogom ocjenjivanju koje čak frustrira djecu nadajući se da će roditelji i učenici prihvatiti njihovu inicijativu te riješiti problem umjesto njih okrećući se Građanskom odgoju. No, i to je propalo jer:

– vjeronauk u školi uistinu je izborni predmet; dokaz tome su učenici čiji su roditelji osvjedočeni vjernici, a ipak ne idu na vjeronauk u školi iz njima znanih razloga;

– vjeronauk je dio rasporeda kao i svaki drugi predmet: neki ga razredi imaju prvi, a neki šesti sat, ali ga neki moraju imati i ostale sate zbog složenosti nastavnog procesa, a škole, kad god se može, daju prednost 1. i 6. satu;

– učenici koji ne pohađaju vjeronauk borave organizirano u školskim prostorima, najčešće u školskim knjižnicama gdje uče, pišu zadaće, služe se internetom... pod nadzorom profesora koji rade u knjižnici;

– u školama je organiziran i vjeronauk drugih religija, a ne samo katoličke, a svi vjeroučitelji ravnopravni su članovi učiteljskih i razrednih vijeća;

– u matične se knjige u rubriku Vjeronauk unose ocjene ne precizirajući vjeroispovijest;

– učenicima je omogućeno pohađanje dviju izbornih nastava, a biraju ih po svojoj želji od više ponuđenih.

Položaj katoličkoga vjeronauka rezultat je ugovora između Republike Hrvatske i Svete Stolice i mora se poštovati sve dok se ne izvrši revizija tog sporazum, što Vlada, predsjednik Republike, a naročito ministar obrazovanja jako dobro znaju, ali ipak nameću ovo pitanje koje za posljedicu ima itekako važan odgovor. Zašto, to znaju oni, ali znaju roditelji i učenici. Svatko ima svoj odgovor. Roditelji i učenici već su ga dali jer se broj učenika koji pohađaju nastavu vjeronauka nije promijenio. Pametnome dovoljno. Dostojevski je na pitanje: „Ima li Boga ili ne?“ odgovorio: „To je nepotrebno pitanje.“ Dodala bih da nema nepotrebnih, a još manje glupih pitanja, nego samo glupih i opasnih odgovora. Zanimljivo je da cijeli projekt financira Europska unija, i baš se u toj zanimljivosti krije razlog uvođenja Građanskoga odgoja koji bi na posredan način trebao istisnuti vjeronauk iz državnih škola.

I na kraju, vjeronauk u škole nije uveden, nego vraćen nakon što je nasilno ukinut. Kršćanstvo je omogućilo stvaranje laičkoga društva (posebno se osvrćem na kršćanstvo jer je upravo ono predmet cijele ove kampanje). Papa Benedikt XVI. rekao je: „Niti jedan svjetonazor ne izbaciti iz života – nego zajednički artikulirati probleme, želje, stavove...“ Osobno se pitam kako se karakterizira činjenica da u Sjedinjenim Američkim Državama svaki nastavni dan počinje sviranjem nacionalne himne i dječjom rukom na srcu; da Francuzi, bez zadrške, tvrde da je nepismen svaki onaj čovjek koji ne zna govoriti francuski, a da Englezi Shakespearea obrađuju nekoliko mjeseci. Predlažem onima koji toliko agresivno raspravljaju o vjeronauku u državnoj školi da donesu odluku kojom će svaki nastavni dan započimati hrvatskom himnom i dječjom rukom na srcu, a recimo, Marina Držića se obrađivati barem tri mjeseca – o Boškoviću govoriti tijekom cijele školske godine te povećati broj Nacionalnih odbora koji će skrbiti o hrvatskome jeziku umjesto da ukidaju onaj jedan jedini postojeći.

profesorica hrvatskoga jezika i
zamjenica ravnateljice u Osnovnoj školi Lapad

Kršćanstvo i Europa

Neven Šimac*

Europa je novovjekovni pojam. U vrijeme Isusova života i prvih koraka kršćanstva „Europe" nije bilo. Tada je „kontinent", odnosno kako-tako jedinstveni prostor bilo – Sredozemlje. *Jedinstvo kontinenta* ne javlja se kao takvo, nego kao vojna *osvajanja* u doba Rimskoga carstva, ali tada je to bilo isključivo *jedinstvo svijeta Sredozemlja*, kako 2004. ističe kardinal Ratzinger u dijalogu s ondašnjim predsjednikom talijanskog Senata Marcellom Pera. Jedinstvo sredozemnoga svijeta razbija tek širenje islama vojnim osvajanjem u VII. stoljeću. Tada se otvaraju perspektive za širenje Europe prema istoku, sjeveru i zapadu, premda se samo to ime još ne spominje. „Europa" se prvi put pojavljuje u papinskim spisima u XV. i početkom XVI. stoljeća. Do tada se ovaj prostor, na kojem su živjeli i Hrvati – tada već osam stoljeća – zove jednostavno kršćanski svijet – *Christianitas*. Odatle i naš hrvatski naslov koji smo dobili od pape Lava X. (1519.) zasluživši ga vrlo krvavo: *antemurale Christianitatis* – predziđe kršćanskoga svijeta. Podsjetimo: kršćanstvo se od vremena Milanskog edikta (313. godine) vrlo polako razvija u Rimskom carstvu, i to bez prisile. Naime, prema Ediktu, samo su carevi morali biti kršćani (jedan nije bio), pa se snošljivo kršćanstvo polako širilo u Carstvu. Po procjenama povjesnika, u vrijeme samog Edikta kršćana je u Carstvu bilo najviše 10%.

Od rimskoga sve do Napoleonova i Hitlerova svi pokušaji ostvarivanja jedinstva Kontinenta bili su nasilni: vojna osvajanja i *podjarmljivanja*. Prvi, stvarno mirnodopski pokušaji javljaju se nakon dva strašna rata koji su se zbili u Europi u minulom stoljeću i koje mi Europljani nazivamo svjetskima.

Europa mnogo duguje kršćanstvu i Crkvi. Ako pogledamo samo gospodarstvo, tko je započeo s krčenjem šuma, tko je osnovao prve gostinjce, tko je utemeljio prva nahodišta, sirotišta i prve bolnice… tko je dao ritam danima, svagdanima i blagdanima, tjednima i godinama? Kršćani i Crkva!

Tko je na kulturnom planu najviše pridonio razvoju škola, sveučilišta, znanosti, graditeljstva (katedrale!), slikarstva, kiparstva, glazbe i drugih umjetnosti? Opet kršćani, Crkva.

Može li se, bez poznavanja kršćanstva, razumjeti europska pa i bliskoistočna umjetnost u dva tisućljeća nakon Isusova rođenja? Prije dvije godine Umberto Eco je rekao da žali što se širi neznanje o kršćanstvu, što škola u tom pogledu više ne obavlja svoju obrazovnu ulogu i što će idući naraštaji pred slikom svetoga Sebastijana misliti da je riječ o „kauboju kojeg su Indijanci proboli strjelicama".

Europa Crkvi duguje još nešto vrlo važno, a to je **tradicija prava**. Upravo se kršćanskim redovničkim zajednicama duguju mnoga pravila koja su utemeljila demokraciju. Redovnici prvi određuju da mora postojati *kvorum* kao pretpostavka valjanosti odlučivanja, oni definiraju *predstavnički mandat*, utvrđuju *mandatna razdoblja*, postojanje i nemogućnost ponovnog izbora, *pravilo većine* kao temeljno demokratsko pravilo, *razdvajanje funkcija* koje mogu biti u sukobu, načelo *subsidijarnosti*, itd. Eto, to je kršćanstvo dalo Europi!

Kršćani su zamislili Europsku zajednicu. U zadnjih stotinu godina kršćanstvo, a posebno pape od Benedikta XV. pa na dalje, dalo je Europi snažnu potporu i svoju *brižnost za mir* i za ideje europskoga približavanja, povezivanja, a ne utapanja u jednu naddržavu.

Odnos *Crkve i Europe* nakon Drugoga svjetskog rata obilježavaju s jedne strane otpor komunističkom totalitarizmu, s druge otvaranje prema europskom Istoku te, na koncu, stalno traženje jedinstva. U prvome razdoblju Crkva na Zapadu brani vrjednote i slobode, dok je na Istoku ona Crkva šutnje i mučeništva.

Za odnos Crkve prema *demokraciji* i prema *Europi* važna su dva trenutka u vrijeme pape Pija XII. Jednim od njih Crkva pokazuje da kasni za svijetom, a drugim da prednjači i potiče. Mi smo kršćani znatno kasnili za poviješću jer tek u božićnoj poruci 1944. papa Pio XII. kaže: „Demokracija je sustav koji najbolje omogućuje ostvarivanje evanđeoskih vrjednota." No, mjesec dana ranije, 11. studenoga 1944., Papa prima predstavnike europskih federalista i potiče ih: „Stvorite Europu jer nema vremena za gubljenje."

Nakon toga kreću konkretni koraci građana, laika u pravcu prvih europskih inicijativa i integracija. U svibnju 1948. europski federalisti sastali su se u Haagu. Među njima je bilo mnogo zauzetih kršćana, katolika. Oni su pokrenuli ideju stvaranja čvrstih osnova za mir na kontinentu, na kojem se ratovalo stoljećima. Tada, samo tri godine po završetku strašnoga rata, to je predstavljalo velik *rizik*, da ih javnost odbije i da ti kršćanski laici budu marginalizirani u javnome mnijenju. Iz tog je ozračja izniknuo *Plan Schuman*, hrabra osnova predanoga kršćanina i francuskoga ministra vanjskih poslova, koji je samo pet godina nakon Drugoga svjetskog rata pružio ruku pomirnicu Njemačkoj. A tu ruku nije pružio samo zato da bi se Njemačka na neki način paralizirala, da bi ugljen i čelik došli pod neku zajedničku vlast i da ne bi bilo osnove za novu ratnu industriju, nego zato što je bio nadahnut kršćanskim vrijednostima.

Ideju Europe *malih koraka* i *oaza povjerenja* promiču kršćani, sudionici *pokreta otpora totalitarizmima.* Prva trojica kršćanskih „otaca Europe": francuski ministar vanjskih poslova Robert Schuman (1886.–1963.), njemački kancelar Konrad Adenauer (1876.–1967.) i talijanski ministar vanjskih poslova, kasnije premijer, Alcide de Gasperi (1881.–1954.) bili su uvjereni kršćani, praktični katolici. Njihova ideja o stvaranju zajednice naroda iznikla je iz kršćanskoga duha.

Vrlo je važno zamijetiti i to da su oni „*ljudi s granice*", oni koji priznaju i znaju poštovati „drugost" onih s druge strane granice. Dakle, *Europu stvaraju političari* koji su ujedno *uvjereni kršćani*, a njih nadahnjuju *filozofi i humanisti*. Među tim intelektualnim začinjavcima Europe bilo je mnogo vrijednih imena, kao što su Jacques Maritain (1882.–1973.) i Emmanuel Mounier (1905.–1950.), osnivači kršćanskog personalizma; protestant Denis de Rougement (1906.–1985.); veliki intelektualci Alexandre Marc (1904.–2000.) ili Albert Camus (1913.–1960.), pripadnici *pokreta otpora*: kršćanin Pierre-Henri Teitgen (1908.–1997.), ali i komunist Altiero Spinelli (1907.–1986.). Oni su potaknuli i pokrenuli ideju i potrebu približavanja, ostajući uvijek svoji, u svome narodu i u svojoj kulturi, ali želeći stvoriti zajedničku civilizaciju mira – *obećanja* i *oproštenja*, kao je to isticala filozofkinja Hannah Arendt (1906.–1975.) – koja se zasniva na kršćanskim vrjednotama. Čitav slijed papa nakon toga zagovarao je europsku ideju. Sveta je

Stolica aktivno podupirala tu volju za približavanjem, ne za utapanjem, ne za brisanjem identiteta.

Ujedinjena Europa nije dakle „vatikanska tvorevina", nije je to neki „kršćanski klub", kako bi to htjeli protivnici kršćanstva, Europe i „kršćanskih otaca"… i ona nije smjerala obnovi „kršćanskoga svijeta" (*restauratio Christianitatis*).

Tijekom tih poratnih godina *ne postoji nikakvo papinsko naučavanje* o politici u Europi i za Europu. *Europa je stvar laika* i Crkva ima povjerenje u njih, a pape uvijek ističu kršćanska načela. Tako Pavao VI. potiče: „Dužnost je kršćana zauzeti se za građenje Europe".

Europu danas karakterizira „*metoda zajednice*", koja je različita od dotadašnjih *ugovora* i *međuvladinog* načina i dogovora nacija („*concert des nations*"). Tu je metodu snažno nadahnulo socijalno učenje Katoličke Crkve – ideje *solidarnosti* i kršćanskoga *personalizma* i, navlastito, načelo *subsidijarnosti*: postaviti ovlasti što bliže osobi-građaninu i manjim zajednicama („posredovnim skupinama"), a uvijek tamo gdje se one mogu najbolje i najuspješnije obavljati u *javnom interesu* i na *zajedničko dobro*.

Ako bismo se upitali, što Europa danas može ponuditi svijetu kao primjer nečega što je sama iskusila i usavršila, onda su to upravo navedena *metoda zajednice*, *načelo subsidijarnosti* i konkretne *solidarnosti* u Europi i u svijetu.

Na predavanju u Dubrovniku 26. siječnja 2012.

pravnik, stručnjak za Europu, član Komisije Pravednost i mir HBK,
otac troje djece i djed sedmero unuka; nevensimac@yahoo.com

Prozor za obrtaljku (anonimna predaja djece) u dubrovačko Nahodište. *Zakonskom odredbom o osnutku i opskrbi Nahodišta za stvorenja koja se nečovječno odbacuju* od 9. veljače 1432. dubrovačko Veliko i opće vijeće je odredilo: „U ime svemogućega Boga, na dobročinstvo siromašnoj djeci, neka se učini i podigne utočište u kojem se imaju primati i hraniti ta stvorenja koja označuju Njegovu sliku." Na nadvratniku Nahodišta uklesano je: „Goruće mi postade srce u grudima; kad bih mislio na to, razgorio bi se oganj." Snimio Božo Gjukić.

Hrvatski katolici pred Europskom unijom

Neven Šimac

Biti za stolom gdje se odlučuje. U proljeće 2003. godine – bio sam poslom u Poljskoj i Litvi – imao sam dojam da će Poljaci prvi glasovati protiv ulaska u Europsku uniju. Pretežito raspoloženje, navlastito seljaka, bilo je – protiv. Pohod pape Ivana Pavla II. Litvi i Poljskoj promijenio je stvari, jer on je rekao i Poljacima i Litvancima: „Treba sudjelovati u sudbini svijeta!" To je i mene potaknulo da se angažiram u informiranju o tome što Europska unija jest, a što nije.

Prva sumnja. Mi se Hrvati bojimo da će ulazak u EU za nas biti „sindrom četvrtoga B". *Nakon Beča, Budimpešte i Beograda, dosta nam je tih B, pa ne želimo taj Bruxelles*, pa ne želimo više riskirati svoju samostalnost. Mnogi isto tako kažu da idemo „kao guske u maglu", kako je govorio Stipica Radić 1917. i 1918. Bojimo se da ćemo izgubiti teško stečeni *suverenitet*. Ali, podsjetimo, na nekim važnim područjima za suverenost, tj. za tu „vrhovničku" vlast države, već smo učinili iznimke. Ušli smo u Atlantski savez (NATO), pa je naša vojna suverenost na taj je način u priličnoj mjeri omeđena. Ušli smo prije toga i u Vijeće Europe, tu *političku* europsku integraciju, potpisali Europsku konvenciju o pravima čovjeka i „prepustili" dio sudbene vlasti Europskom sudu za prava čovjeka. U ovom potonjem slučaju, kao i kod ulaska u Europsku uniju, države se ne odriču svojih suverenih prava, nego *delegiraju* dio tih prava države, u EU – pretežito gospodarske naravi, na zajedničke institucije: Europske komisiju, Vijeće ministara i Parlament, u kojima će sjediti i hrvatski predstavnici. Riječ je dakle o zajedničkom suodlučivanju na pretežito gospodarskim područjima, ali koji zbog svoje važnosti mogu zadirati i u neke etičke vrijednosti i moralna pitanja.

Druga sumnja. Je li Europska unija za nas gubitak kulturnoga, narodnog i povijesnog *identiteta*? Parola *kršćanskih otaca* i *začinjavaca* EU, Schumana, Adenauera i de Gasperija bila je: „Ujedinjeni u različitosti." Ako se ratificira sporazum o ulasku Hrvatske u EU, hrvatski će jezik postati 24. službeni jezik Unije. Kad se neki jezik prizna na takvom međunarodnom planu, bit će nas teško opet ugroziti i stvarati neke umjetne jezike sa susjedima, s kojima nikad nismo imali jedan, istovjetan i zajednički jezik.

Prije koju godinu u Zagrebu su bili irski diplomati. Pitali smo ih što je bilo s Ircima kad su 1973. ušli u Europsku zajednicu. Odgovorili su nam nešto začuđujuće: „Porasla je naša suverenost i ojačan je naš identitet. U odnosu na bivšega kolonijalnog zavojevača, Veliku Britaniju, naša suverenost je silno porasla i mi smo postali jednaki njima. Što se tiče jezika i kulture, stali smo na svjetsku scenu. Naš jezik, naša pjesma, naša umjetnost postala je svjetski poznata."

Treća sumnja: Izgubit ćemo nešto od svojega *vrijednosnog*, posebno *vjerskog* identiteta. Mnogi smo zapazili, sad je tomu već osam godina, kad se pripremao tzv. Ustavni ugovor EU, da se izbjegavalo spomenuti Božje ime i da se nije željelo spomenuti čak ni kršćanske korijene Europe. Ali upitajmo se: zašto to nisu učinili Schuman, de Gasperi i Adenauer koji su bili uvjereni i praktični katolici i to onda, nakon Drugoga svjetskog rata, kad je vjerski osjećaj bio jači, kad je snažna katarza prožimala europske narode?

Držim da to nisu bili učinili zato što su znali da sastavljaju pravne, institucionalne i političke tekstove, a ne religijske i povijesne. Je li mudro i razborito sad kad gubimo brojem, kad je nas kršćana sve manje – da ne rečem da postajemo sociološka manjina – ustrajati na tim temama? Kršćanski korijeni Europe su činjenica od koje se ne može pobjeći, nju se ne može ni promijeniti, ona je za nama. Jadno je i stvarno je šteta što su se posebice Francuska, Belgija i Švedska tomu protivile, tvrdeći da žele da taj tekst bude „uključiv", a ne isključiv. U svakom slučaju, činjenica je da ni Bog ni kršćanski korijeni Europe nisu spomenuti u europskim ugovorima.

Ali ono što je možda i važnije jest da i zadnji ugovor EU, Lisabonski (iz 2007., na snazi od 2009.), i *Povelja temeljnih prava* koja je u njemu, doslovce navode na kojim se vrjednotama Unija zasniva. Na prvome je mjestu, i u Uvodu Ugovora i u *Povelji prava* – dostojanstvo ljudske osobe. A to je eminentno kršćanska vrijednost. Nije je lako definirati, ali upravo to stoji, čak prije slobode i demokracije.

U Lisabonskom se ugovoru prvi put određuje da je dužnost europskih institucija saslušati Crkve i biti u dijalogu s vjerskim i drugim filozofskim, nevjerskim udrugama. Postoji, dakle, otvorenost EU i, prema tome, mogućnost da se u europskim institucijama promiču vrijednosti. Jer „Europa je duhovna pustolovina", kako je to nedavno izjavio Jacques Delors, dugogodišnji predsjednik Europske komisije (1985.–1995.), zauzeti i uvjereni kršćanin katolik.

Četvrta sumnja. Ne će li Europska Unija relativizirati naše *ćudoredne* vrijednosti koje se tiču života, prirodnoga početka života, naravnoga prava na prirodnu smrt? Ne će li ugroziti obitelji, tolerirati droge, itd? No, važno je da znamo i da budemo svjesni da je sve to je u nadležnosti država-članica, a ne Unije! Okrenimo se dakle svojoj Državi, svome Saboru, njega pitajmo kako gleda na život, koji i kakav zakon imamo sada glede prirodnoga početka života…

Europska unija ima samo načelo nediskriminacije iz kojeg neke manjine žele nametnuti većini svoja stajališta. No, na nama je da sudjelujemo u hrvatskim institucijama i kažemo što mislimo da je zdrav pristup i poštovanje načela nediskriminacije.

Peta sumnja. Često čujemo: „Rasprodat će se Hrvatska". Europska unija se, kao ekonomska organizacija, zasniva na četiri slobode kretanja: roba, novca/kapitala, ljudi i usluga. Ove dvije zadnje slobode još nisu potpuno ostvarene. Što se tiče roba, sloboda je potpuna; kapitala: ono je i preslobodno i ovoga časa ugrožava sve nas, i gospodarstvo i politiku. Međutim, ako bude dovoljno mudrosti u nama, onda ćemo zaštititi mnoga područja do kojih nam je stalo: i nacionalnim parkovima i parkovima prirode, i mrežom koja se zove *Natura 2000*, i koristit ćemo europske smjernice za zaštitu mora i voda, kao i područja obitavanja ptica, te staništa životinja i bilja. Mi smo ti koji možemo zaštititi, ali koji možemo i prodati. Ovoga se časa u svijetu kupuju milijuni hektara zemlje. Kupuju Kinezi, Indijci, Japanci, Emirati… Lani (2011.) u svijetu je pokupovano ili unajmljeno 60 milijuna hektara zemlje, to je više nego cijela Francuska. Dakle, na nama je da očuvamo slavonsku ravnicu, neobrađenu, ili ličke i dalmatinske vode i druga prirodna bogatstva. Upamtimo, ako mi danas prodajemo skupo strancima, naša djeca ne će moći kupiti to isto, ovdje, u Hrvatskoj. I to se već događa, vidim konkretno na Braču gdje obično ljetujem.

Šesta sumnja. Hoće li nestati lokalnih proizvoda: sira, vrhnja, kulena, rakije koju pečemo sami? Nema te zabrane u Europskoj uniji. Ali ako u EU nešto nudite na tržištu, drugima, to mora biti zdravo i kvalitetno. Sami možete proizvoditi i trošiti što hoćete i kako hoćete, ali čim nudite drugima, EU želi zaštititi potrošače i njihovo zdravlje. Stoga je uvela nešto, gotovo „perverzno", u klasičnom odnosu optužbe i obrane. Rekla je: „Nemam saznanja da je američka hormonska govedina neškodljiva za zdravlje." Amerikanci su rekli: „Vi optužujete, molim dokažite." A Europljani su rekli: „Ne, gospodo. Vi ćete najprije dokazati da ta hormonska govedina nije štetna, pa ćete je tek onda staviti na europsko tržište." To je to revolucionarno *načelo opreza* koje je uvela upravo Unija.

Sedma sumnja. *Hoće li nas Hrvate itko išta pitati*? Ovdje moramo najprije sami razriješiti sljedeću ljudsku, kršćansku i građansku dvojbu: želimo li biti pasivni državljani i profiteri svih prava, ili pak aktivni građani, angažirani u građanskim udrugama, sindikatima, političkim strankama, u životu naše Crkve. Kažu drugi, *a tko će i Hrvatsku išta pitati*? Mala zemlja, niti jedan posto stanovništva Europske unije (njih 500 milijuna, a nas niti 4,5 milijuna). No, ne zaboravimo, najprije to da se Europska unija bavi tek manjim dijelom javnih poslova države i to tako da se o svemu zajednički odlučuje. Uđe li Hrvatska u Europsku uniju, ona će jednom, kad na nju dođe red, tijekom pola godine predsjedati Unijom i moći predlagati određene politike i mjere. Promislimo na zaštitu mora, zaštitu prirode, što će se sve moći postići „sudjelujući" u toj zajednici!

Sumnje drugih. I „stari" Europljani imaju određenih sumnji u odnosu na Europu. Oni se pitaju: kako mi, EU, koji smo gospodarski div od 500 milijuna stanovnika, 30 milijuna tvrtki, imamo tako slab utjecaj u svijetu? Ali treba znati da je utjecaj Europe u svijetu slab ponajprije zato što ona još nema dovoljnu, vidljivu političku dimenziju.

Je li EU dovoljno demokratična? Nije i nikad ne će biti, jer ona nije – država. Europska unija nije država, niti će ikad biti država, ni federacija ni konfederacija; zato ni ne treba biti demokratska. I dobro je da nije tako jer države-članice trebaju biti demokratske. Mi ćemo uvijek „živjeti", obavljati, osiguravati demokraciju u vlastitim zemljama. Europska unija postaje ipak s vremenom sve demokratičnija, jer se primjerice Europski parlament bira općim pravom glasa, jer se ovlasti Parlamenta izjednačuju s onima Vijeća ministara, jer građani imaju pravo peticije, jer će dogodine imati pravo i zakonotvorne inicijative. Ne zaboravimo, sve do 1987. godine Vijeće ministara (izvršna vlast!) samostalno je donosilo sve europske zakone. To pokazuje da su države htjele zadržati uzde Europske zajednice u svojim rukama. Sad nacionalni parlamenti imaju pravo nadzirati Europski parlament, čak imaju i pravo veta u određenim slučajevima. Isto tako, sve što se donosi većinskom odlukom u EU mora imati suglasnost barem 55% država članica sa 65% pučanstva. Unose se elementi demokracije, ali nemojmo imati iluzije i ne bi bilo dobro da EU jednoga dana postane država. Jer države će uvijek biti samo države-članice EU, a ne sama Unija, premda ta zajednica treba više političke težine za dobro svojih članica i građana, ali i našega burnog svijeta.

Na predavanju u Dubrovniku 26. siječnja 2012.

Sveti Vlaho – učenik svetoga Križa

don Maksimilijan Lach (1897.-1989.)

Sveti je Vlaho vrlo čašćen u cijelome hrvatskom narodu, ali iz njegova doba imamo malo vijesti o njemu. Znamo da se rodio u Sebasti u Armeniji (danas Sivas u Turskoj, grad na 1278 metara nadmorske visine s tristo tisuća stanovnika) i da je svoju ljubav prema bližnjemu dokazivao mnogim izvanrednim djelima duhovnoga i tjelesnog milosrđa i stoga su ga svi poštovali i voljeli te naposljetku izabrali za biskupa u njegovu rodnom mjestu.

U rimskoj je carevini tada na zapadu vladao Konstantin Veliki koji je priznao kršćanima slobodu, a na istoku poganin Licinije. U boju kod današnjih Vinkovaca godine 314. svladao je Konstantin svoga suparnika Licinija, a ovaj za osvetu stade nemilice progoniti kršćane, osobito biskupe. U Sebastu dođe Licinijev namjesnik Agrikolaj s nalogom da satre kršćane. Biskup Vlaho stane svoje duhovne sinove nagovarati na postojanost: sve treba pretrpjeti, pače i sam život prije dati nego se Isusu iznevjeriti! Potaknut naročitim Božjim pozivom i ganut molbama svećenstva skloni se Vlaho u brdo Argej, gdje se u špilji bez prestanka molio za duhovnu ustrajnost svoga puka. I doista, ni jedan se kršćanin u Sebasti nije odmetnuo od vjere.

Jakov de Spinis iz Orleansa: *kip sv. Vlaha na Tvrđavi sv. Ivana*, oko 1570. Snimio Božo Gjukić.

U osamu u kojoj je boravio, Vlahu su dolazile ptice, srne i druge životinje. Ljudi iz okoline dovodili su mu bolesnike i on bi ih ozdravljao znakom svetoga križa.

Nakon nekoga vremena Agrikolajevi službenici pronašli su Vlahovo sklonište i javili to namjesniku koji zapovjedi da se Biskup dovede u grad. Na putu su neki ljudi pred Vlaha izveli dječaka, jedinca majke udovice, kojemu je kost od ribe u grlo tako zapela da se bilo bojati dječakove smrti. Sveti Vlaho pogleda na nebo i blagoslovi djetetu oteklo grlo. U času dječaku ispadne kost iz grla. Odatle je nastao običaj da na Dan svetoga Vlaha svećenik stavi vjernima pod bradu dvije unakrst svezane blagoslovljene voštanice i izmoli nad njima: „Po zagovoru svetoga Vlaha biskupa i mučenika oslobodio te Bog bolesti grla i svakoga drugoga zla. U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga. Amen.“

U Sebasti su Vlaha bacili u smradnu tamnicu. Bolesnici su dolazili onamo da ih Vlaho iscijeli.

Agrikolaj je nastojao pridobiti Vlaha najprije laskanjem, a onda prijetnjama, ali kad mu je Vlaho dokazao lažnost i ništavost njegovih bogova, osudio ga je na batine. Za nekoliko dana ponovio se pokus i svršio time da su tijelo sv. Vlaha raščešljali željeznim češljevima. Sedam pobožnih žena idući za mučenikom skupljale su na platno krv što je curila iz tijela. Namjesnik ih je dao uhvatiti i nakon groznih muka odsjeći im glave.

Po treći put je izašao sveti Vlaho pred Agrikolaja. „Prinesi bogovima žrtvu, jer ako to ne učiniš, ne ću te više trpjeti živa.“ – „Čudim se što ne vidiš svjetlo koje je bjelodano. Kad bi ti vidio pravo svjetlo, ne bi se klanjao lažnim bogovima“, odgovori sveti biskup. „Ne bojim se tvojih prijetnji, jer me krijepi Krist. Moje tijelo imaš u vlasti, ali nemaš moju dušu. Onaj, komu služim, može, ako hoće, izbaviti i moje tijelo iz tvojih ruka.“ – „Da vidimo hoće li te Krist izbaviti kad te bace u duboko jezero?!“

I bace svetoga Vlaha u jezero. On blagoslovi vodu i ode po njoj kao po zemlji, i stane propovijedati ljudima istine kršćanske vjere. Namjesnik, bijesan, zapovjedi da biskupu odsijeku glavu. Bilo je to godine 316. Pobožna žena Oliva pokopala je mučenikovo tijelo na samom stratištu.

Početkom drugoga tisućljeća, osobito za križarskih ratova, donesene su moći sv. Vlaha u Europu i po njegovu su zagovoru mnogi bolesnici čudesno ozdravili. Čašćenje svetoga Vlaha, biskupa i mučenika, širilo se po svem kršćanstvu.

Kršćanski pisac Tertulijan (III. stoljeće) kaže: „Na svakome koraku i putu, kod ulaska i izlaska, kod ustajanja i odijevanja, kad idemo k stolu ili spavati, znamenujemo čelo znakom križa. Svetim križem ispovijedamo svoju vjeru i iskazujemo pouzdanje u neizmjerne zasluge Isusove muke i smrti.“ Mi se Hrvati križamo velikim križem, tj. prelazimo desnom rukom s čela na prsa i s lijevoga ramena na desno.

Nažalost, danas ima kršćana koji se stide znaka svetoga križa. Takvi neka se sjete Kristovih riječi: „Tko se mene stidi, toga će se i Sin Čovječji stidjeti kad dođe u slavi svojoj i Očevoj i svetih anđela“ (*Luka* 9, 26). Sveti Ivan Zlatousti kaže: „Kad se znamenuješ svetim križem, tada naoružaj čelo velikim pouzdanjem. Ne pravi križ samo rukom na tijelu, nego prije svega velikom vjerom na srcu. Ako na taj način sebe obilježiš križem, nijedan od zlih duhova ne će imati snage boriti se s tobom gledajući ono koplje (križ) kojim je smrtno ranjen.“

Sveti je Vlaho činio čudesa znakom svetoga križa, pa neka taj sveti znak i nas prati na svim našim životnim putevima.

Nove knjige o svetome Vlahu

Sveti Vlaho parac Grada, Dubrovnik : Brunove knjigice, 2012. Izvorni hrvatski suvenir, dječja slikovnica, 14 str., 14x14 cm, prenosi predaju kako se naš Parac jedne noći 971. godine ukazao dum Stojku (posadašnjeno don Tomi) te kako su Maro i Baro sa zidina preplašili lavića Lea Mlečanina, a obranitelja dubrovačke slobode zamolili da uvijek čuva Grad. Kartonka je objavljena na osam jezika: hrvatskom, engleskom (*Saint Blaise Dubrovnik patron saint*), njemačkom (*Heilger Blasius Schutzpatron von Dubrovnik*), kastilskom (*San Blas patrón de Dubrovnik*), talijanskom (*San Biagio prottetore di Dubrovnik*), ruskom (*Святой Влахо* /pravilno je: Власий/ *Покровитель Дубровника*), turskom (*Azis Blaise* /pravilno je: Vlas/ *Dubrovnik'in koruyucusu*) i japanskom.

***Sveti Vlaho u povijesti i sadašnjosti : St. Blaise in History and in the Present*, ur. Pavica Vilać,** Dubrovnik : Dubrovački muzeji, 2012., 78 str., 27x22,8 cm.

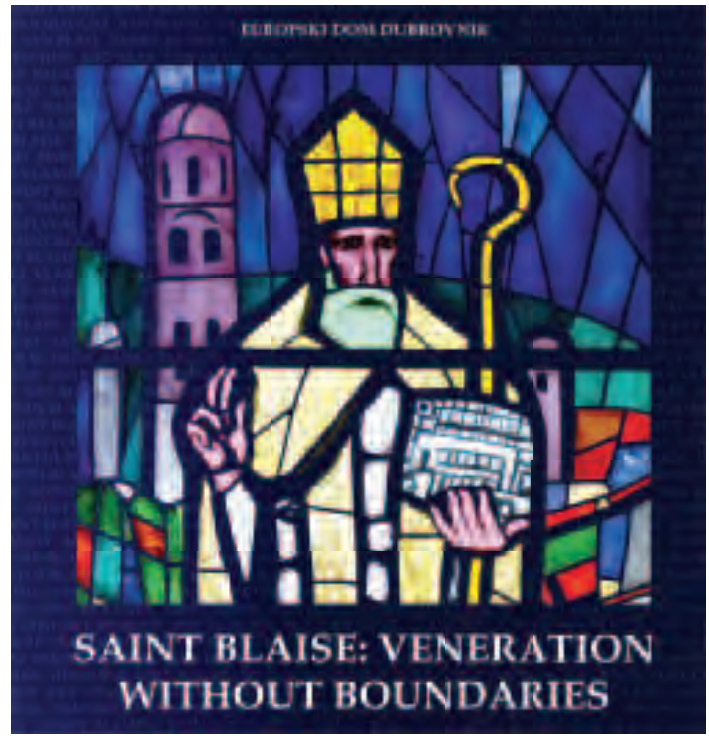

***Saint Blaise: Veneration without boundaries*, prir. Adriana Kremenjaš-Daničić,** Dubrovnik: Europski dom, 2012., 127 str., 21,8x24 cm.

Dopunjeni engleski prijevod knjige *Sveti Vlaho, biskup iz Sebaste*, objavljene na hrvatskom 2010. (Više u *Našoj Gospi*, broj 42, str. 17). Bogato ilustrirana knjiga s čak 266 fotografija, crteža ili zemljovida opisuje ustrajno i mnogoliko čašćenje svetoga mučenika Vlaha (†316.) diljem svijeta i pokazuje kako je s toga gledišta Dubrovnik – središte svijeta, ovozemna prijestolnica odanosti svetcu zaštitniku koji prožima svoj Grad i njegov puk. Po svetome Vlahu ljudsko stanište pod Srđem ne pripada samo Jadranu, Dalmaciji, Hrvatskoj i Europi nego čitavome krugu zemaljskom do kojeg je dopro glas o ovome Kristovu učeniku i dušobrižniku ljudi. Izvrstan dar svima koji razumiju engleski.

Dominik Brigović – Zoran Smoljan, *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Dubrovnik, 2012., 208 str., 24x24 cm.

Parčev blagdan

Ana Prebisalić, VI.a

Tijekom više od tisuću godina, što Grad pod Srđem proslavlja dan svoga Zaštitnika, nije se puno toga promijenilo. Zidine, palače, ulice i krovovi pričaju priče iz prebogate povijesti, a svaki namjernik tu otkriva svoju priču u kamenu ili moru, na Placi ili Porporeli.

Djeca iz vrtića Škatulica sa svojim odgojiteljicama otvorila su 24. siječnja 2012. sezonu grličanja u crkvi Sv. Vlaha. Mališani su strpljivo čekali na svoj red i s dječjom ozbiljnošću stali pred don Tomu da im blagoslovi grlo. Snimila Marija Đurović.

Dubrovnik više nema svoga kneza ni plemstvo, ali je kameni Knežev dvor još tu, uz njega barokna crkva Svetoga Vlaha te dubrovačka Katedrala. Tako se svakoga 2. veljače proslavlja Kandelora. U puku postoji stara izreka koja se naraštajima ponavlja: „Kandelora, zima fora, za njom ide sveti Blaž i govori da je laž.“ I uistinu, taj dan, kad se ostali gradovi kupaju u kiši, često mete i snijeg, Grad je pun mimoze, sunovrata i sunčanih, pravih proljetnih dana. Pred Svečevom crkvom puštaju se bijele golubice, pred oltarom mole se vjernici, a svećenici ih blagosivljaju s dvije isprepletene svijeće.

O blagdanu se iz udaljenih dubrovačkih mjesta vjernici zapute u narodnim nošnjama koji nose oznake svojih zajednica i kako dolaze pred crkvu posebnim se povijanjem barjaka, tako da njegovo platno ne dotakne pod, javljaju svecu Zaštitniku. Ne zna se što je u Dubrovniku tih dana ljepše i uzbudljivije: narodne nošnje Primorja, Župe dubrovačke ili Konavala. Sve izgleda kao da se vratilo vrijeme unazad. Jednostavno je nemoguće ne primijetiti šarenilo crkvenih barjaka, njihovo lepršanje i skupinu trombunjera koji o ramenu nose kratke široke pucaljke čijom su bukom Dubrovčani nekad davno plašili neprijatelje. Tek u večernjim satima, kad se Grad obuče u tamu, a Svečeve moći odmaraju u Moćniku, vjernici, gosti i hodočasnici iz seoskih bratovština odlaze svojim kućama.

Pred baroknim ulazom u Parčevu crkvu zeleni se vijenac lovorike, blistaju Dulčićevi vitraji, a sa zidina, raskošnih zgrada i crkve u prolaznike gledaju kipovi svetog Vlaha koji već stoljećima na ispruženoj ruci drži maketu Grada, kao da je prinosi svome srcu i zaštitničkom zagrljaju.

Povijest moga Grada splela se kao bršljan oko stabla, a sveti Vlaho stao kao ures nasred Grada poput brižna roditelja. Svatko od vjernika, pozvan milošću Duha Svetoga, omogućuje Gospodinu da i u naša srca posije zrno svoje riječi nade, istine i života. Gospodin nas okuplja u zajedništvu, daje nam snagu i vjeru da zajedno kročimo Njegovim putevima, sada i vazda.

Festanjuli kap. Miho Trojanović i Stijepo Aksić

Bratovština festanjula svetoga Vlaha iz Dubrovnika, koja okuplja 60 živućih festanjula, između šest predloženika, sukladno svojem Statutu, 28. studenoga 2011. tajnim je glasovanjem izabrala festanjule Feste svetoga Vlaha 2012. i to: iz reda pomoraca, kapetana Miha Trojanovića (56), a iz reda obrtnika, mehaničara Stijepa Aksića (56). Novi festanjuli su vršnjaci, obojica su rođeni 1955. Dubrovački biskup Mate Uzinić potvrdio je njihov izbor na prijedlog don Tome Lučića, upravitelja zborne crkve Sv. Vlaha, te im je 27. prosinca 2011. uručio isprave o imenovanju festanjulima.

Festanjuli sastavljaju proglas za godišnju Svečanost svetoga Vlaha, skrbe se o priređivanju i tijeku proslave, a i sami postaju njezini čuvari kad u procesiji gradskim ulicama prate najveću dubrovačku svetinju, moći glave svetoga Parca. U povelji o imenovanju ističe se da će služenje ovih gospara u časnoj ulozi festanjula biti prepoznatljivo po njihovoj usmjerenosti prema djelatnom kršćanskom životu što je osobito aktualno u ovoj Godini Caritasa Dubrovačke biskupije.

Izbor festanjula baš između pomoraca i obrtnika uspomena je na kršćanski i slobodarski duh Dubrovačke Republike koja je pod zaštitom svetoga Vlaha uživala samostalnost i blagostanje od rada prvenstveno tih uslužnih i proizvodnih zanimanja.

Glavno mjerilo kojim se članovi Bratovštine vode pri izboru novih festanjula jesu čestitost i stručnost; da su u svome zvanju radišni i odgovorni, da ih prati dobar glas

Festanjuli dolaze pred Parčevu crkvu na Kandeloru 2. veljače 2012. Snimio Ivo Marlais.

ljudskoga i kršćanskog ponašanja, ugledni na poslu, u obiteljskom i osobnom životu; da su vjernici ne samo po izjašnjenju nego i po onome što sve čine, govore i kamo idu nedjeljom.

Kapetan duge plovidbe Miho Trojanović zapovjednik je broda na stranom brodaru. Sin je Nika i Marije rođene Bošković, a na svijet je došao 1955. godine u Trstenom gdje je kršten je i pričešćen. Krizman je u dubrovačkoj katedrali Gospe Velike. Godine 1986. u Trstenom se oženio Lucom rođenom Đonešić. Imaju dvoje djece, kćer studenticu i sina maturanta. Ljudske i kršćanske vrline uspješno prenosi na svoju djecu.

Stijepo Aksić, mehaničar brodostrojarskog smjera, obrtnik je koji u Orsanu popravlja brodske motore i poljoprivredne strojeve, a sin je Antuna i Ane rođene Kraljević, rođen je 1955. u Majkovima. U Majkovima je primio sakramente kršćanske inicijacije. Godine 1978. u Rožatu je sklopio kršćanski brak s Nikicom djevojačkog prezimena Kristović. Ima dvoje unučadi i četvero djece, tri kćeri i sina. Cijenjen je kao vrijedan i pošten radnik, a zajedno s obitelji osvjedočeni vjernik.

Mletačko brodovlje 2012.

BISKUP MATE UZINIĆ*

Sveti se Vlaho 971. godine ukazao župniku Stojku i umiješao u život tada još relativno mladoga Grada i s njim postao neraskidivo vezan, štiteći, ali i upozoravajući, građane ovoga Grada na opasnost koja im prijeti: „Javljam vam o velikoj opasnosti za Grad. Vojska s mletačkih brodova okružila je Grad, namjeravaju preko gradskijeh mira iznenada ući u Grad i pokoriti ga“. Opasnost na koju upozorava sveti Vlaho uvijek je ista, ali u različitim vremenima dobiva drukčiji oblik. Tako se u vrijeme svećenika Zaharije uobličila u pitanje koje je jednako aktualno i danas: „Zašto kršite Gospodinove zapovijedi? Zašto ne ćete da budete sretni?“ (*Druga Ljetopisa* 24, 20); u vrijeme apostola Petra u upozorenje kojemu ni danas ne treba ništa drugo dodati, da nitko od nas „ne trpi kao ubojica, ili lupež, ili kao nametljivac“ (*Prva Petrova* 4, 15), a u Isusovo vrijeme u svevremenski poziv na ljubav (*Matej* 5, 44; 22, 37-39; *Ivan* 14, 21).

Što je to danas za ovaj Grad i Biskupiju „mletačko brodovlje“ o kojemu govori sveti Vlaho? Riječ je o upozorenjima da su neki dijelovi naše Biskupije potpuno opustjeli,

Biskup Uzinić propovijeda 3. II. 2012. Snimio Ivo Marlais.

Na Festi 2012. bila su 103 barjaka. Snimio Ivo Marlais.

uključujući i Grad koji sve više postaje muzej, a sve manje mjesto u kojemu se živi; da nam velik broj obitelji proživljava ozbiljnu krizu; da su nam nedjeljne mise sve praznije, osobito kad je riječ o mladima i srednjem naraštaju, a mi sve zagriženiji u svoje tradicije koje guše osobnu vjeru i bilo kakav pokušaj promjene; da su nam svećenici, redovnici i redovnice sve stariji i sve teže pokrivaju pastoralne potrebe Biskupije, a novih zvanja imamo malo ili nimalo i, na kraju, tu je i alarmantno stanje velikoga broja naše mladeži koja nas prečesto šokira neugodnim statistikama i s njima povezanim vijestima, a što ne bismo trebali shvatiti kao osudu naše mladosti – mladi su najmanje krivi za to stanje – koliko kao poziv da se opet počnemo brinuti za našu djecu i mladež; da prestanemo misliti kako im jedino trebamo dati bolji materijalni standard i dobro obrazovanje, pa da posvetimo više pozornosti duhovnim vrijednostima i odgoju koji ne smijemo prepustiti drugima, nego svi mi – i obitelj, i škola, i Crkva, i društvena zajednica – svatko od nas na svome mjestu, treba preuzeti svoj dio odgovornosti. To je ključ svega.

Taj ključ dodatno dobiva na važnosti postanemo li svjesni da naša djeca ne će biti dobra ako im to govorimo, nego ako im to primjerom pokažemo! Nema vremena za odgodu, jer već sutra može biti kasno.

Želimo li da sveti Vlaho i u budućnosti čuva naše mire i sve nas, ne će nam biti dovoljna osjećajna povezanost i snažna predaja koja se izražava kroz naša okupljanja, jela i običaje – izdvajam šporke makarule, grličanje, izvijanje barjaka i procesiju – ali hoće i može istinska kršćanska pobožnosti kao izričaj naše vjere u nastojanju da slušamo upozorenja svetoga Vlaha i zajedno s njime krenemo za Isusom putem svetosti.

Iz propovijedi na Sv. Vlaha, u Gospi 3. veljače 2012.

dubrovački biskup

Procesija je održana usprkos kiši. Snimio Ivo Marlais.

Orgulje zborne crkve Svetoga Vlaha u Dubrovniku

Darko Kristović* – Neven Kraljić**

Sadašnja zborna crkva Svetoga Vlaha u Dubrovniku građena je od 1706. do 1714. U njoj su postojale stare talijanske barokne orgulje. Stajale su na baroknom pjevalištu (koru) s ogradom od rezbarenoga pozlaćena drva i pet slika koje se pripisuju dubrovačkom slikaru Petru Matejeviću (1670.-1760.): posve lijevo *Sveta Cecilija* (tempera na platnu 77x55,5 cm) djevica i mučenica, zaštitnica glazbe, s orguljama; druga s lijeva *Anđeli s atributima svetoga Vlaha* (tempera na platnu 77x55 cm): gornji na leđima ima naramak drva, srednji lebdi s palmom u ruci (simbolom mučeništva) a donji nosi dva biča; u sredini *Pogubljenje svetoga Vlaha* (tempera na platnu 77x137 cm): rimski vojnik sprema se odsjeći Vlahovu glavu; desno *Anđeli sa spravama za mučenje* (tempera na platnu 77x55 cm): dva srednja nose četke za češljanje vune kojima su svetome Vlahu derali kožu da se odrekne Krista a anđelak na vrhu nosi palminu granu; posve desno *David s harfom* (tempera na platnu 77x86 cm), starozavjetni kralj, prorok, pjesnik, svirač i skladatelj psalama. I samo kućište orgulja (550x267 cm) bogato je ukrašeno i pozlaćeno. Na stropu ispod pjevališta nalaze se dvije ovalne slike (tempera na platnu, po 80x60 cm) s anđelima: na lijevoj strani nose biskupski štap, a na desnoj mitru i lovorov vijenac.

Polovinom prvoga desetljeća XX. stoljeća te su orgulje rastavljene i prenesene u Konavle, na Grudu, gdje su stjecajem okolnosti njihove svirale pretaljene i iskorištene kao kovina. Za crkvu Sv. Vlaha nabavljene su nove orgulje tvrtke Gebrüder Rieger iz Jägerndorfa, manje umjetničke vrijednosti. Nove su orgulje postavljene u ožujku 1906. na starom pjevalištu, u staro kućište orgulja. Međutim, pošto je pjevalište maleno (dužina 580, a najveća širina 175 cm, s tim da najveći dio prostora zauzimaju orgulje) i ima mjesto za samo osam do deset pjevača, izgrađeno je novo pjevalište u prizemlju iza glavnoga oltara gdje je postavljen i sviraonik novih orgulja. Time se pojavio i tehnički problem: zvuk orgulja s visokoga pjevališta do novoga pjevališta i sviraonika dolazi tek nakon odbijanja o suprotni zid crkve i to s kašnjenjem od oko 0,15 sekundi. Zato su svirale drugoga manuala postavljene u prizemlju, odmah do sviraonika u prozorskoj niši. Akustika u crkvi je iznimno dobra te se zvuk orgulja jednakomjerno širi prostorom i snagom je dostatan da je potpuno ispuni.

Te orgulje imaju pneumatski svirni i registarski prijenos te stoga često trebaju popravke. Očuvan je podatak da je takav popravak obavio Venceslav Holub, graditelj orgulja i ugoditelj glasovira, kojem je u tu svrhu 29. siječnja 1925. plaćeno 3.000 tadašnjih dinara.

O graditeljima orgulja. Austrijsko-šleska orguljarska tvrtka djeluje od 1845. kao radionica osnivača Frantza Riegera (1812.-1886.), od 1873. kao tvrtka *Frantz Rieger & Söhne,* od 1897. kao *Gebrüder Rieger* (braća Rieger: Otto 1847.-1893. i Gustav 1848.-1905.). Već 1889. izdaje svoj katalog, 1873. osvaja nagradu u Beču, a 1878. u Parizu. Nakon Frantzove smrti tvrtku preuzima i vodi njegov sin Otto pa unuk Otto do 1920. godine kad je kupuje Josef

Prospekt orgulja. Snimio Jurica Škudar.

von Glatter Götz. Nakon Drugoga svjetskog rata protjeran je iz Čehoslovačke pa sa 16 radnika dolazi u Vorarlberg (Schwarzach) i iznajmljuje, a kasnije otkupljuje, orguljarsku tvrtku Behmann. Danas tvrtku vode tri brata: Caspar, Christoph i Raimund Glatter Götz. Grade orgulje diljem svijeta, primjerice: Christ Church u Oxfordu, katedrala Sv. Stjepana u Beču, katedrala u Bambergu, Suntory Hall u Tokiju, Hong Kongu, Koreji i Australiji.

Godine 1948. u Čehoslovačkoj je nacionalizirana tvrtka koja je izgradila orgulje u crkvi Sv. Vlaha, preuzima je Jan Tuček iz Kutne Hore, a danas djeluje pod nazivom *Rieger Kloss* u češkom gradu Krnovu. Do sada je sagradila više od 3.500 orgulja. Orgulje Svetoga Vlaha u Dubrovniku dovršili su godine 1906. kao 1242. opus. Slijedeće godine, 1907. sagradili su velike orgulje (opus 1400, četiri manuala, 71 registar) u koncertnoj dvorani Gesellschaft der Musikfreunde u Beču koja je planetarno poznata jer se u njoj održavaju novogodišnji koncerti Bečke filharmonije. Slijede orgulje u koncertnim dvoranama u Požunu (Bratislavi, opus 3210, četiri manuala, 84 registra), Bukureštu (opus 3270, četiri manuala, 87 registara), Pragu (opus 3510, pet manuala, 97 registara) ili crkvi Sv. Jakova u Pragu (opus 3522, četiri manuala, 95 registara).

Tvrtka Rieger izgradila je 35 orgulja u Hrvatskoj od kojih su najpoznatije u crkvama: Male braće u Dubrovniku (1890.), Sv. Antuna u Koprivnici (1896.), Sv. Jeronima u Slanom (1897.), Gospe Delorite u Kuni na Pelješcu, Sv. Roka u Virovitici (1900.), Sv. Marije Milosne u Bolu na Braču (iz 1900., do 1970. Bile su u crkvi Sv. Dominika u Dubrovniku), Sv. Nikole u Trogiru (1901.), Velike Gospe u Kuni na Pelješcu, Pohođenja Marijina u Rožatu, Neoskvrnjenog Začeća u Makarskoj (1906.), Sv. Roka u Lumbardi (1907.), Sv. Frana u Rovinju (1908.), Sv. Vlaha u Janjini (1909.), Velike Gospe u Orebiću (1910.), Gospe od snijega u Cavtatu (1911.), Sv. Terezija u Bjelovaru (1901.). Prema podatcima Marka Stanušića, u Bosni i Hercegovini tvrtka Rieger izgradila je orgulje u: sjemenišnoj crkvi Sv. Alojzija u Travniku (1891.), župnoj crkvi Duha Svetoga u Fojnici (1896.), sjemenišnoj crkvi Sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu (1904.) i samostanskoj crkvi Sv. Ante na Bistriku u Sarajevu (1926.).

Orguljski pojmovnik

Crescendo (tal. rastući), postupno povećavanje jačine tona. Suprotno je **decrescendo** ili **diminuendo**. Kod orgulja pojam **crescendo-valjak** ili **crescendo-**papučica podrazumijeva napravu koja postupno ukopčava registre prema njihovoj jakosti jedan za drugim.

Kancela (lat. *cancella*, pregrada), drveni kanal u orguljama koji na svojoj gornjoj strani ima izbušene rupice i u njih usađen niz svirala određene zvukovne boje. Kad se zrak iz mijeha dovede kroz zračni i registarski kanal u kancelu, potreban je samo pritisak na tipku manuala ili pedala, da određena svirala dobije zrak iz kancele i da na taj način nastane ton.

Kondukt (lat. *conducere*, skupiti, združiti) provodna olovna cjevčica koja vodi zrak od tipke do ventila u kanceli a može biti dužine i do nekoliko metara, zavisno o razmaku između sviraonika i orguljskog ormara sa sviralama.

Manual je naziv za klavijaturu na orguljama po kojoj se svira rukama (lat. *manus*, ruka). Ovisno o veličini, orgulje mogu imati od jednog do pet manuala dok one najveće imaju čak sedam manuala.

Manubrij prekidač, pločica ili povlačak kojim orguljaš uključuje registar odnosno skupine registara.

Mijeh naprava za tlačenje zraka koji je potreban za stvaranje tona u sviralama. Sastoji se od dva dijela: **crpećeg mijeha** koji se kroz povijest pokretao isključivo ljudskom snagom dok je danas ulogu crpećeg mijeha preuzeo električni ventilator izrađen posebno u tu svrhu i **spremišta** zgusnutog zraka koji se najprije regulira a onda vodi preko zračnica u svirale.

Orguljar osoba koja gradi, popravlja i ugađa orgulje.

Orguljaš osoba koja svira orgulje.

Orgulje glazbalo s tipkama i sviralama u kojem zvuk nastaje strujanjem zraka kroz svirale. Dijelovi orgulja su sviraonik (manual, pedal), registarski i svirni prijenos, zračnice, svirale, sustav opskrbe zrakom i kućište. U XIII. stoljeću su prihvaćene kao jedino glazbalo u liturgiji; poticale su razvoj kršćanskih bogoslužnih slavlja do onoga zvukovnog bogatstva zbog kojega su nazvane kraljicom glazbala. Drugi vatikanski sabor o njima 4. prosinca 1963. kaže: „U Latinskoj Crkvi treba uvelike cijeniti orgulje kao tradicionalno glazbalo čiji zvuk crkvenim obredima može dodati divan sjaj te srce silno uzdići k Bogu i nebeskim stvarima“ (*Sacrosanctum concilium*, br. 120). A Zbor za bogoštovlje u izjavi *Koncerti u crkvama* (5. studenoga 1987.) ističe: „Neka se vodi posebna skrb o orguljama koje su, doduše, iz prošlih vremena, ali uvijek dragocjene zbog nekih svojih odlika. Orgulje mogu pratiti i podržavati sveto pjevanje u vrijeme liturgijskih slavlja. Ali zvuk orgulja ne smije potisnuti molitve, pjesmu svećenika ili čitanja. Bit će dobro da se orgulje upotrebljavaju, pa i nadugo, radi pripreme i zaključivanja slavlja. Orgulje moraju šutjeti za vrijeme korizme i velikoga tjedna, došašća i u liturgiji za pokojne.“

Pedal naziv za klavijaturu na orguljskom sviraoniku po kojoj se svira nogama (lat. *pes, pedis*, noga).

Pedalet papučica kojom se uključuju registri. U ovom slučaju riječ je o Crescendo papučici.

Registarski i svirni prijenos dio je orgulja posredstvom kojega se prenosi orguljašev izbor registara i tonova, od sviraonika do zračnica orgulja. Postoje mehanički, pneumatski, elektromagnetski, elektropneumatski i digitalni registarski i svirni prijenosi.

Relej (francuski *relais*) pojačavalo, kod orgulja naprava za pojačavanje impulsa pneumatske veze

Sustav opskrbe zrakom čini niz naprava koje omogućavaju da do zračnica orgulja stiže zrak ujednačena tlaka: mijehovi (crpeći, spremišni, regulacijski), ventili (povratni, regulacijski), zračni kanali i električni ventilator.

Svirale naprave u kojima strujanje stlačena zraka proizvodi ton. Postoje dvije osnovne vrste svirala: **labijalne** (usnene) i **jezične** (jezičnjaci).

Sviraonik dio orgulja u kojem se nalazi početak svirnoga i registarskoga prijenosa, odakle orguljaš upravlja glazbalom. U sviraoniku su smješteni jedan ili više manuala i pedal, manubriji za uključivanje registara i ostalih uređaja (crescendo-valjak, tremolo, slobodne kombinacije).

Zračnice dio orgulja u kojemu se isprepliće rad registarskog i svirnog prijenosa što omogućava da iz izabranoga registra zazvuči odabrani ton.

Sviraonik orgulja zborne crkve Sv. Vlaha. Snimio Božo Gjukić.

O orguljama u srcu Grada. Orgulje tvrtke Rieger opus 1242 iz 1906. godine imaju dva manuala i devet zvučnih registara. Oktavnim pomakom izvedena su još četiri registra (Octave 4’, Bourdon 16’, Octave 4’ na II manualu i Dolce 4’) pa ih ove orgulje zapravo imaju trinaest. Dispozicija je sljedeća:

I. manual
1. Prinzipal 8’
2. Bourdon 16’
3. Gamba 8’
4. Gedeckt 8’
5. Octave 4’
6. Rauschquinte 2x

II. manual
7. Geigen-Prinzipal 8’
8. Salicional 8’
9. Rohrflöte 8’
10. Octave 4’
11. Dolce 4’

Pedal
12. Subbass 16’
13. Cello 8’

Spojevi
II – I, II – Ped, I – Ped, Super I

Čvrste kombinacije:
P, MF, F (Tutti)

Prijenos je pneumatski. Dijeli se na svirni i registarski. **Svirni prijenos** sastoji se od ventilā koji su željeznom žicom s maticom udjenuti u opruge na krajevima manualnih tipaka. Maticama se ujednačava visina tipaka. Ventilima se pritiskom tipke pušta zrak pod tlakom iz zračnog kanala u olovne cjevčice od 6 mm unutarnjega promjera. Nakon prolaska kroz mehanizam oktavnog i ostalih spojeva, olovne cjevčice vode do zračnica. Tu se nalaze releji koji pojačavaju početni impuls. Prvi manual ima tri releja, a drugi samo dva jer je bliži sviraoniku. Opne na relejima izrađene su od posebno odmašćene savitljive kože. Svi releji nemaju iste površine opni jer one ovise o površini ventila u zračnom kanalu kao i o tlaku zraka u olovnoj cjevčici, ali je načelo kod svih isto.

Iznimku čine releji registarskoga prijenosa koji imaju inverznu funkciju. Posljednja opna releja podiže ventil koji pušta zrak iz zračnog kanala u kondukt koji opnama otvara sve ventile istoga tona na zračnici. Svi releji imaju jednu ili više rupica na donjoj dasci. Kad je ventil podignut one su zatvorene drvenom pločicom presvučenom kožom. Kad ventil padne zbog puštanja tipke na sviraoniku te se rupice otvore i tako omoguće brzo izjednačenje tlaka u olovnoj cjevčici, odnosno konduktu s vanjskim tlakom. Time pneumatski prijenos postaje brži i precizniji.

Nožni prijenos analogan je ručnom. Površine opni izračunate su tako da mogu podići ventil na koji djeluje tlak zraka u registarskoj kanceli. Kako su zračnice sustava registarskih kancela s čunjastim ventilima, registarski prijenos ima funkciju da na povlačenje registarske povlake (manubrija) reagira otvaranjem ili zatvaranjem dotoka zraka u kancelu toga registra.

Registarski prijenos sastoji se od: tokarene ručice (manubrija), opkoženih kliznih ventila, releja koji invertiraju signal, releja u zračnom kanalu za pojačavanje impulsa, mijehova čije su gornje površine poklopci otvorā kancela, mjedenih spiralnih opruga i poklopaca rupica za izjednačavanje tlaka u kanceli i izvan nje (dok je registar zatvoren).

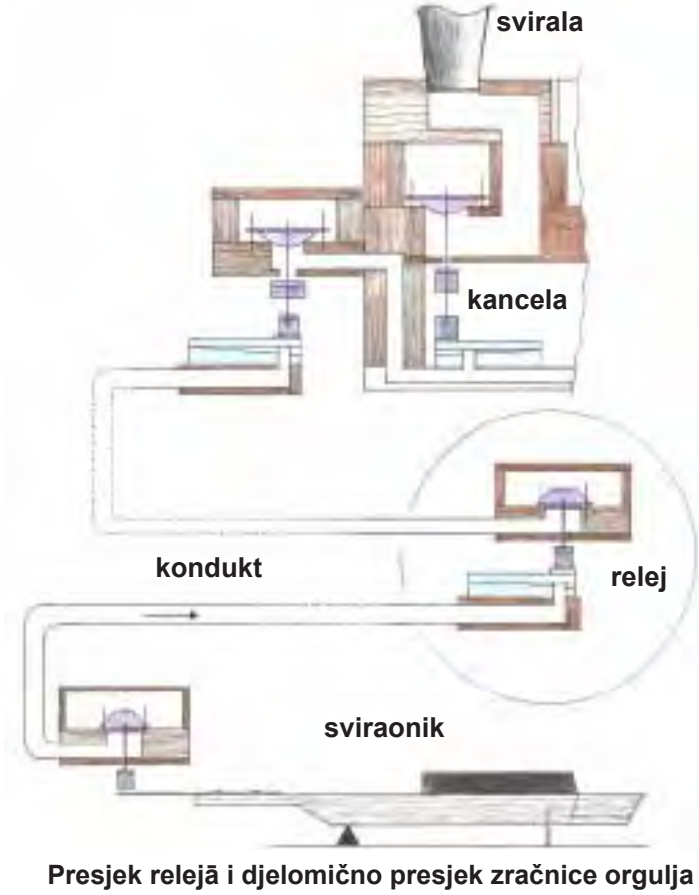

Presjek relejā i djelomično presjek zračnice orgulja crkve Svetoga Vlaha.

Mijeh je standardne izvedbe: crpeći mijeh s jednim naborom prema unutra pokreće se nožnom polugom. Spremište ima dva nabora: jedan prema unutra a drugi prema van. Srednja daska povezana je s gornjom daskom i osnovom pomoću željeznih poluga (škare). Postoji i sigurnosni ventil koji se otvara kad visina spremišta dosegne gornju granicu. Mijeh se opskrbljuje zrakom pomoću centrifugalnog ventilatora na elektromotorni pogon.

Svirale. Otvorene kovinske svirale imaju na stražnjoj strani svitak za ugađanje. Otvorene drvene svirale ugađaju se pomoću drvene pomicaljke utaknute u prozorčić. Poklopljene

Manuali i pedal orgulja zborne crkve Sv. Vlaha.
Snimio Božo Gjukić.

svirale ugađaju se promjenom visine čepa ili kape (ako je kapa ili pomicaljka niže, ton je viši, i obrnuto). Raspored svirala na zračnici prvoga manuala je amfiteatralan. Sprijeda su najveće svirale koje se postupno spuštaju prema hodniku za pristup orguljaru. Međutim, zbog skučenosti prostora onemogućen je pristup sa stražnje strane zračnice te takav raspored svirala još više otežava pristup. Sve drvene svirale premazane su iznutra crvenosmeđom bojom radi boljeg brtvljenja.

Orgulje u zbornoj crkvi Svetoga Vlaha još uvijek ispunjavaju prostor Parčeve crkve svojim autentičnim zvukom. Namijenjene su isključuvo liturgijskoj uporabi no uz neke preinake i popravke mogle bi se osposobiti i za održavanje koncerata. Raspored orgulja i pneumatski prijenos pravi su primjerak gradnje orgulja tipične za početak XX. stoljeća.

Zbog neredovita održavanja ove su orgulje u prilično lošem svirnom stanju te više ne pružaju ono što bi trebale za dostojanstvenije bogoslužje.

Njihov zadnji veći popravak obavljen je prije petnaestak godina. Tada je poznati njemački orguljar Wolfgang Julius Braun izmjestio svirale II. manuala iz prozorske niše u kojoj su se do tada nalazile, u novoizgrađeni ormar. Taj se ormar i danas nalazi neposredno iza glavnoga oltara u crkvi. Osim toga, potpuno je ukinuo crescendo-papučicu kojom su se do tada postupno uključivali registri, od posve tihoga (*piano*) zvuka do punoga, fortissimo (*tutti*) orguljskog zvuka. Još je postavio i LED-indikatorske lampice povrh registarskih manubrija kako bi se jasnije uočila uključenost/isključenost pojedinog registra.

Ove orgulje, kao i svake druge, zahtijevaju redovito održavanje i ugodbu. Nažalost, protok vremena, nepostojanje stalnoga zbora zborne crkve Sv. Vlaha i izostanak stalnog ulaganja doveli su ovaj prelijepi instrument do stanja prilične zapuštenosti. Temeljitom restauracijom ove bi se orgulje mogle urediti čak i za koncertnu izvedbu. Odlična akustika u crkvi, baš kao i prekrasno orguljsko kućište, a i sam središnji položaj crkve u povijesnoj jezgri, u srcu „Grada od kamena i sunca“ doprinijeli bi boljem upoznavanju, predstavljanju i popularizaciji kršćanske glazbene baštine i predaje te orgulja kao instrumenta u našem Gradu.

* liječnik i orguljaš iz Dubrovnika; dkanezg@gmail.com
** orguljaš zagrebačke prvostolnice; nevenkraljic@hotmail.com

Pjevalište Svetoga Vlaha s kućištem orgulja

Danuta Misiuda*

Zborna crkva Sv. Vlaha u Dubrovniku kulturno je dobro i spomenička cjelina najviše kategorije, osobite kulturnopovijesne i umjetničke vrijednosti, a za sam Grad ima naročito značenje kao hram posvećen njegovu vjekovnom zaštitniku i zagovorniku.

U svetištu, koje je žarište crkve, nalaze se dvije istaknute cjeline crkvene opreme nastale namjenski, upravo za ovaj prostor tijekom prve četvrtine XVIII. stoljeća, u oblicima zrelobaroknog stilskog izraza – glavni oltar, posvećen svetom zaštitniku Grada i čitave Republike, i orgulje u raskošno rezbarenom pozlaćenom kućištu s pripadajućom korskom ogradom. Izrađene i postavljene 1720. godine, ubrzo nakon završetka izgradnje crkve, kućište i ograda rad su talijanskih majstora – drvorezbara i pozlatara braće Vissiani i dubrovačkoga slikara Petra Matejevića–Mattei.

Drveno kućište orgulja (5,5 x 3,8 m), izrazito ukrasnog zamisla, jedno je od najljepših baroknih kućišta u Hrvatskoj, a s ogradom pjevališta (4,5 x 6,7 m), urešenom na isti način, čini jedinstvenu cjelinu smještenu u dnu svetišta crkve Sv. Vlaha.

Donji dio, jednostavna pravokutnog oblika, pogledu je zaklonjen ogradom pjevališta i zatvoren vratima koja omogućuju pristup mehanizmu orgulja.

Gornji, ukrasni dio u osnovi je pravokutnog oblika.

Dvije snažne volute u obliku puža nose profilirani vijenac, u sredini ukrašen biljnim motivima. Nad njim se, s obje strane otvora za svirale, nalaze bogato rezbareni ukrasi sastavljeni od donjega, pužolikog oblika i gornjega, akantova lista savijena u obliku slova S. Kućište završava kruništem, ispunjenim rezbarenim ukrasnim motivima akanta, vitica, pužolikih i školjkastih oblika i kerubinskih glavica.

Kao što je uobičajeno na baroknim kućištima orgulja, i na ovima su likovi anđela svirača. Dvojica anđela stoje uz prospekt sa sviralama, a druga dvojica sjede na kruništu držeći rezbarene trublje i malene knjige.

Rezbareni pozlaćeni detalji ograde pjevališta.
Snimio Jurica Škudar.

Rezbareni pozlaćeni detalj kućišta orgulja.
Snimio Jurica Škudar.

Ograda pjevališta, razvedenog, višestruko lomljenog tlocrtnog oblika, proteže se čitavom širinom svetišta. Sastoji se od središnjega, izbočeno zaobljenog dijela i od bočnih stranica sastavljenih od po dvije ravne plohe spojene pod tupim kutom. U sredini svake plohe ograde nalazi se po jedna slika (ukupno ih je sedam) tematski vezana uz život sv. Vlaha odnosno glazbenu umjetnost. Oko slika profilirani su okviri i nizovi biljnih ukrasa. Spojevi bočnih ploha istaknuti su okomitim festonima, sastavljenim od raznovrsnoga lišća i voća. Gornji i donji dio oplošja istaknuti su višestruko profiliranim vijencima. Nad središnjom, zaobljenom plohom ističe se motiv školjke od koje se spuštaju bogato rezbarene girlande. Nad bočnim ravnim plohama rešetkaste su pregrade, urešene također motivima školjki, voluta i biljnim ukrasima.

Podnožje ograde ljevkastog je oblika, sužava se prema sredini i oslanja na profiliranu kamenu konzolu. I taj je dio ukrašen rezbarijama s motivima stiliziranog akanta, školjki i voluta.

Investitori radova na kućištu orgulja i pjevalištu s početka XVIII. st., a slijedom toga i barokni majstori, izvođači radova, pri ukrašavanju ove cjeline nisu nimalo štedjeli. Čitavo kućište orgulja kao i ograda pjevališta bogato su pozlaćeni na svim svojim dijelovima, kako na konstruktivnim nosivim elementima tako i na ukrasnim rezbarijama.

U svom su radu majstori–pozlatari primijenili poliranu, sjajnu pozlatu obradivši tako sve profilirane vijence, volute, akantovo lišće, školjke, girlande i festone, dok su ravne plohe konstruktivnih dijelova pozlaćene tehnikom nesjajne pozlate i djelomice puncirane. I boja puti anđela svirača prikazana je nesjajnom pozlatom, a kosa, draperije i glazbeni instrumenti poliranom pozlatom.

Izmjenjujući tako dva tipa pozlate barokni su majstori postigli ravnotežu i sklad razigranih, dinamičnih i iskričavih rezbarenih ukrasa s jedne te mirnih, ravnih, nosivih elemenata konstrukcije s druge strane.

Orgulje i pjevalište u svetište su postavljeni kratko nakon završetka gradnje crkve, na što upućuje godina 1720. upisana u kredni sloj pri vrhu lijeve volute na postamentu kućišta. Uz taj se broj naziru još neka slova i znakovi,

Godine 1720. i 1880. urezane u kredni sloj.
Snimio Jurica Škudar.

međutim, zbog nepovratnih oštećenja, nije moguće točno pročitati o čemu je riječ.

Drvorezbarske i pozlatarske radove izveli su talijanski majstori Valentino Vissiani i njegov brat koji, kao i slikar Matejević, tih godina rade i u riznici prvostolnice Sv. Marije Velike, najvažnijem i najkompleksnijem dubrovačkom umjetničkom projektu 20-tih godina XVIII. st. Usporedba rezbarenih oblika i motiva kao i tehničkih rješenja u Riznici i na cjelini orgulja i pjevališta u crkvi Sv. Vlaha nedvojbeno potvrđuje tu atribuciju.

Sve slike na ogradi pjevališta rad su domaćega, dubrovačkog slikara Petra Matejevića (1670.–1726.) koji je započeo nauk kod slikara Benka Staya, a nastavio potom u Mletcima i Napulju. Utjecaj toga školovanja osjeća se u svim njegovim radovima, u kojima se isprepliću mletački maniristički kolorit s dekorativnim elementima napuljskog baroka.

Na kućištu orgulja ispisana je još jedna godina: 1880., s desne strane postamenta, ispod vijenca, što bi odgovaralo godini jedne od obnova ovog spomenika.

Fonički dio orgulja restauriran je 2001. godine pod vodstvom specijalista-restauratora instrumenta Wolfganga Brauna.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvat na kućištu orgulja i ogradi pjevališta, kontinuirano je trajao od 2003. do 2008. godine. Proveo ga je Hrvatski restauratorski zavod, a platilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Radovima su bili obuhvaćeni svi konstruktivni, ornamentalni i figuralni dijelovi kućišta i ograde, što je uključivalo: dezinsekciju, uklanjanje nečistoće, čađe i mjestimičnih skorašnjih naliča, podljepljivanje odignutog krednog sloja s pozlatom, rezbarenje nedostajućih detalja, polaganje kredno-tutkalne podloge, priprema podloge za pozlatu, pozlaćivanje i retuš pozlate 22-karatnim zlatnim listićima i zlatnim prahom, ponavljajući time izvorni način ukrašavanja i tradicionalnu tehnologiju.

U radnoj su skupini sudjelovali restauratori-konzervatori: Danuta Misiuda, Lejla Koščević, Tjaša Kolačko, Ivana Pegan Baće, Vanina Topić, Antun Deglin, Juraj Ivandić, Josip Cvrtila, Krešimir Valentak i Jurica Škudar.

konzervatorica–restauratorica iz Zagreba; dmisiuda@h-r-z.hr

Obnova zborne crkve Sv. Vlaha

Sanja Krželj*

Barokna crkva Sv. Vlaha, zaštitnika grada Dubrovnika, sagrađena je na mjestu starije crkve izgorjele u požaru 1706. godine. Gradio ju je mletački meštar Marino Gropelli od 1706. do 1715. Tlocrt crkve ima oblik pravilnoga križa upisanog u četverokut s produženom apsidom. Po sredini crkve je kupola, koja leži na plitkom tamburu, oslonjenom preko pandantiva na četiri luka koji nose kvadratnu bazu. Konstrukciju središnje kupole nose četiri stupa s kompozitnim kapitelima. Bočno su bačvasti svodovi oslonjeni na središnje kamene stupove i bočne pilastre uz nosive vanjske zidove. Iznad sjevernoga (ulaznog) i južnog traveja, nad kvadratnim bočnim prostorima, podignute su četiri male slijepe kupole nevidljive izvana. Crkva ima tri ulaza, a glavno, sjeverno pročelje, bogato je ukrašeno skulpturama, profiliranim vijencima, vitrajima i drugim elementima dekora kamene plastike. Rustičnim postamentom i kamenom balustradom, dominira prostorom Luže, čineći prepoznatljivu sliku i glavni scenski prostor urbanoga interijera Grada.

Crkva je oštećena u potresu 1979. godine, a u ratu 1991. i 1992. oštećena je pogodcima projektila, najjače na krovu i sjevernome pročelju.

Zadnjih su godina uočene i duž cijeloga zida uz pilastar praćene vertikalne pukotine po sredini istočnoga i zapadnog pročeljnog zida koje ukazuju na jača konstruktivna oštećenja.

U razdoblju nakon Domovinskog rata do danas obavljeni su razni radovi sanacije i restauracije lokalnih oštećenja, izvršena su geomehanička istraživanja strukture i kvalitete temeljnog tla, obavljena su arheološka iskapanja oko crkve, a sve radi utvrđivanja položaja ranijih struktura, tj. prvobitnih građevina koje u zoni temeljenja utječu na projekt statičke sanacije. Nakon obavljenih istražnih radova, izrađen je projekt konstruktivne sanacije kao i

Gornji dio pukotine koja se proteže duž cijeloga istočnog, vanjskog konstruktivnog, zida crkve Sv. Vlaha - prije obnove.

Kupola crkve Sv. Vlaha tijekom obnove.

Olovni krov kupole Sv. Vlaha nakon obnove.

elaborat konzervatorsko-restauratorskih radova u interijeru i eksterijeru po kojemu se, u fazama, izvode radovi na crkvi.

Tijekom 2008. Lokošek projekt d.o.o. iz Zagreba napravio je Izvedbeni projekt sanacije crkve Sv. Vlaha, a Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba *Elaborat sanacije i konzervatorsko restauratorskih radova na kamenoj plastici crkve Sv. Vlaha u Dubrovniku* – grafička dokumentacija. Troškovnik radova obuhvaća: građevinsku sanaciju, konzervatorsko-restauratorske radove na kamenoj plastici pročelja i unutrašnjosti crkve te konzervatorsko-restauratorske radove na vitrajima crkve Sv. Vlaha. Za navedene radove 18. studenoga 2008. ishođena je Potvrda glavnoga projekta od Upravnog odjela za izdavanje i provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje Grada Dubrovnika te rješenje Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku od 6. ožujka 2002.

Tijekom 2008. i u prvoj polovini 2009. obavljeni su konzervatorsko-restauratorski i konstruktivni radovi na sjevernom pročelju crkve. Radove je izvodio Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba i Građevinar-Quélin d.d. iz Dubrovnika. Vrijednost je radova iznosila 1,297.120 kn.

Prema navedenim projektima, troškovniku i dozvoli tijekom 2009. i 2010.g. provedene su konstruktivne sanacije (kupola, preslica, krov, ojačanje gornje zone zidova) s konzervatorsko-restauratorskim radovima na kamenoj plastici sjevernoga pročelja i prilaznog platoa crkve. Radove su nakon provedena natječaja izveli Građevinar-Quélin d.d. iz Dubrovnika i Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba. Ukupna vrijednost radova iznosila je 2.355.894,44 kn, a platilo ih je, najvećim dijelom, Društvo prijatelja dubrovačke starine.

Potkraj 2010. proveden je otvoreni postupak javne nabave za potpisivanje okvirnog sporazuma koji obuhvaća dovršetak svih konstruktivnih i konzervatorsko-restauratorskih radova na kamenoj plastici te vitrajima za sve preostale radove (istočno, južno i zapadno pročelje, te unutrašnjost crkve). Dana 5. listopada 2011. sklopljen je Okvirni sporazum za izvođenje radova na crkvi sv. Vlaha sa tvrtkom Hedom d.o.o. iz Zagreba, kao najpovoljnijim ponuđačem, na iznos od 8,909.246 kn, a temeljem toga sklopljen je 2011. prvi ugovor o izvođenju radova konstruktivne sanacije te konzervatorsko-restauratorskih radova na istočnom pročelju, a sve prema Troškovniku prve faze radova na crkvi Sv. Vlaha.

Vrijednost ugovorenih radova prve faze je 1,256.202 kuna, radovi su dovršeni 15. lipnja 2012., a plaća ih Društvo prijatelja dubrovačke starine.

Ovisno o osiguranim sredstvima Društva prijatelja dubrovačke starine u drugom polugodištu 2012. moći će započeti radovi konstruktivne sanacije zapadnog i južnog pročelja u iznosu oko 2 milijuna kuna, koji bi se završili potkraj 2013.

Istražni radovi u crkvi: uzorkovanje za kemijsku analizu štetnih soli. Snimio Jurica Škudar.

Ako se osiguraju potrebna sredstva od Društva prijatelja dubrovačke starine, tijekom 2014. planiramo započeti radove u unutrašnjosti crkve (oko 5,6 milijuna kuna) koji se planiraju završiti za dvije godine.

Ukupno potrebna sredstva za dovršenje radova konstruktivne sanacije i pratećih konzervatorsko-restauratorskih radova po projektu i okvirnom sporazumu, u razdoblju od 2012. do 2015. godine iznose 8,6 milijuna kuna.

arhitektica, koordinatorica radova na Svetome Vlahu
u ime Zavoda za obnovu Dubrovnika; sanja.krzelj@zod.hr

Statistika Župe na kraju 2011.

U godini od upućenja Gospodinova 2011., Gradski župni ured Gospe Velike u Dubrovniku u matice je unio 61 krštenje, 102 vjenčanja i 16 sprovoda. Osim toga u Župi je bio 21 prvopričesnik, a 39 ih je primilo potvrdu.

Ženidbi je 108% više nego prije 10 godina (2001.) i 50% više nego 2004. No, vrlo malo mladenaca ostaje živjeti na području Župe tako da taj broj svjedoči o osvjedočenju novih supružnika da su upravo dubrovačke crkve zbog svoga sklada prikladna mjesta da se jedno drugome zavjetuju.

Krštenja je 85% više nego 2004., 65% više nego 2005., 110% više nego 2006., 53% više nego 2007., 36% više nego 2008., 69% više nego 2009. i 61% više nego 2010. I tu je zavladala neka vrsta mode, po uzoru na vjenčanja. Kanon 857 § 2 propisuje: „Neka bude pravilo da se odrasla osoba krsti u svojoj župnoj crkvi, a dijete u vlastitoj župnoj crkvi roditelja, osim ako drukčije savjetuje opravdan razlog“. Vlastitoga župnika, župu i župnu crkvu svatko stječe prema prebivalištu ili boravištu, tj. boravljenjem na području neke župe s nakanom da se ondje ostane najmanje tri mjeseca.

Nažalost, rastuće brojke krštenja i ženidbi ne odražavaju demografsko stanje u Župi. Posebno zabrinjava što je prvopričesnika u 2011. bilo 19% manje nego u 2009., 16% manje nego u 2008. i 2007., 38% manje nego 2005. i 2004., 46% manje nego 2003. i 52% manje nego 2002. A broj prvopričesnika najpouzdaniji je statistički podatak o tome koliki je pomladak župe.

I krizmanika je manje nego proteklih godina: 3% manje nego 2010., 9% manje nego 2009., 13% manje 2008., 5% manje nego 2006., 28% manje nego 2005., 11% manje nego 2003., 28% manje nego 2002. i 25% manje nego 2001.

U stolnoj, ujedno i župnoj crkvi Gospe Velike podijeljeno je oko 34.500 pričesti što znači tjedni prosjek od 663 pričesti.

Prema podatcima don Tome Lučića, u zbornoj crkvi Svetoga Vlaha tijekom 2011. slavljeno je ukupno 1095 svetih misa i na njima podijeljeno 34.100 pričesti, što znači tjedni prosjek od 656 pričesti.

Prema podatcima fr. Stipe Nosića, u crkvi Male 2011. slavljeno je oko 980 redovitih i oko 50 hodočasničkih sv. Misa s ukupno oko 55 tisuća sudionika, a podijeljeno je oko 40 tisuća pričesti.

Blagoslov Gradske vijećnice 11. siječnja 2012.

Prema podatcima fr. Marka Bobaša, u bijelijeh fratara (crkvi Sv. Dominika) slavljeno je 798 Euharistija tijekom 2011., hostije ne broje.

Poglavar dubrovačke isusovačke zajednice o. Pero Nikolić javio je da ne prate i ne bilježe podatke o broju Misa i podijeljenih pričesti.

Blagoslov Gradske vijećnice

don Stanko Lasić*

Gospodine gradonačelniče, gradski vijećnici i zaposlenici, braćo i sestre!

Nova godina vodi nas ususret novim poslovima, doživljajima, uspjesima, kušnjama i trpljenjima. Poput dobroga prijatelja Nova godina dolazi nam šapnuti da ne dopustimo da nam dani prolaze prazni. Ona bi nam htjela reći kako idemo ususret vremenu koje nikad ne će proći, a to je vječni život. Vrijeme nije neki usud, sudbina, koja nas okiva ledenim hodom prema smrti, nego topla ruka koja nas želi voditi u život za koji se ovdje neprestano spremamo i gdje ćemo doživjeti ispunjenje svega onoga čemu smo se ovdje uzalud nadali. Nova godina će nam šapnuti da je vrijeme u Božjoj ruci.

Svećenički blagoslov koji je uzet iz *Knjige brojeva* 6, 24-26, a čita se u Misi na Novu godinu sadržava trostruko zazivanje Gospodinova imena: „Neka te blagoslovi Gospodin i neka te čuva. Neka te Gospodin licem svojim obasja, milostiv neka ti bude. Neka pogled svoj Gospodin svrne na te i mir ti donese.“

Zar ima sadržajnije i ljepše čestitke na početku godine?

U riječima: **Neka te Gospodin blagoslovi** nalazi se na prvom mjestu zdravlje koje nam je potrebno za kvalitetan život i uspješan rad., zatim vedro raspoloženje koje obogaćuje obiteljski i društveni život, radnu energiju kojom promičemo gospodarski, kulturni i općedruštveni napredak, životni optimizam kojim zračimo pozitivne silnice tako potrebne u našem okružju. U molitvi za zdravlje uključena je ne samo prošnja nego i zahvala Bogu koji nas obdaruje zdravljem ne samo u našim fizičkim i tjelesnim organima nego se to odnosi i na zdrav i ispravan pogled na život, zdravo radno ozračje, zdrave odnose među suradnicima, u obiteljima, široj zajednici.

Neka te Gospodin čuva. Puno je izazova, opasnosti, stresova, poroka, napasti na našim životnim putevima i svakomu treba barem jedan anđeo čuvar koji će nas pratiti i čuvati ne samo dok mirno hodamo nego i kad se vozimo kopnom i morem ili letimo zrakom.

Neka Ti Gospodin bude milostiv. U svakodnevnom životu potrebno nam je Božje oproštenje naših propusta, pogrešaka i grijeha kako bismo učili praštati drugima i primali isprike od drugih.

I mir ti donese. Mir u savjesti, mir u obitelji, mir na radnom mjestu, mir u uredu, društvenoj zajednici, mir u svijetu, trajna je božićna i novogodišnja poruka koju treba osluškivati i širiti.

Poslije dobrih i plemenitih želja dolazi čestitka na svim postignutim rezultatima tijekom dosadašnjeg mandata na dobro svih građana ovoga Grada. Treba se nadati da će ova

godina biti još uspješnija ne samo u turističkom i gospodarskom pogledu nego i u onom duhovnom i kulturnom. Godina Caritasa koja je ideja vodilja ove godine pružit će nam priliku da se iskažemo na humanitarnom i karitativnom planu, da osmislimo nove projekte i osluhnemo potrebe onih kojima je naša pomoć nužna da prežive, da ne klonu, da osjete da nisu sami. Ovaj Grad ima vjekovnu humanitarnu tradiciju od ustanova kakvih je malo u Europi i svijetu: Nahodište, Domus Christi, Popovski zbor, Blago djelo i drugih do najnovijih poput Doma Maslina, Doma umirovljenika, Pučke kuhinje, Crvenoga križa, Doma za osobe s posebnim potrebama, civilnih udruga i zaklada.

Osobitu brigu treba posvetiti djeci i mladima, pokloniti im više vremena, pružiti im prostor za sadržajna druženja, zabave i opuštanja i s više nadzora brinuti za njihove večernje izlaske koji se nažalost produžuju do jutarnjih sati kako bi ih očuvali od opasnosti koje sve to češće imaju kobne završetke. Svaki život je dragocjen, a život mladih ljudi je još dragocjeniji.

Bože daj, da ova godina koja ima jedan dan više bude preskočna u smislu da preskočimo mnoge negativnosti, sukobljavanja i lažne optužbe i uputimo se pravim putem koji vodi istinskim ciljevima i kršćanskim vrednotama i idealima!

U Gradskoj vijećnici u Dubrovniku 11. siječnja 2012.

Katedralni ministranti na Blidinju

don Stanko Lasić

Skupina od devet dječaka koji poslužuju kod oltara u dubrovačkoj Katedrali, pod vodstvom gradskoga župnika provela je dva dana na skijanju i sanjkanju, 13. i 14. siječnja 2012. na Blidinju. To je njihovo drugo zimsko zborovanje u kući župnika iz Jablanice don Ivana Zovka koji u svoju obiteljsku kuću rado prima mlade ljude i uči ih skijati bez ikakve novčane naknade. U kući se može smjestiti petnaestak osoba s punim pansionom, a ispred kuće je vrlo pogodno skijalište za početnike s liftom, a svima je osigurana i potpuna oprema za skijanje. Don Ivan je dobro poznat u Gradskoj župi jer već treću godinu pomaže u blagoslovu kuća. Ovaj put snijega je bilo oko četrdeset centimetara, a vrijeme je bilo vrlo pogodno za skijanje i sanjkanje.

Uz sportski program ministranti su dan započinjali molitvom i svetom Misom, a u večernjim satima molili su krunicu i zabavljali se igrama te uz harmoniku koju odlično svira don Ivan pjevali crkvene i zabavne pjesme. Mladima je bilo zanimljivo boraviti u seoskoj kući sa skromnim namještajem i sanitarnom opremom, ali uz tri dobra štednjaka na drva bilo je toplo, ugodno i veselo.

Na putu do Blidinja mladi Dubrovčani posjetili su novi Stari most u Mostaru i druge znamenitosti, a na povratku su prošli pokraj smrznutog jezera na Blidinju, kroz Rakitno, Posušje, Grude, Ljubuški te se u Neumu kratko pogostili.

U malo dana, s vrlo malo novčanih sredstava, uz velikodušnoga domaćina, dobroga vozača Ivana Batinića i u pratnji prof. Josipa Žuvele, mladi su se Dubrovčani puni najljepših dojmova sretno vratili u Grad da s roditeljima i prijateljima podijele radosne doživljaje.

Obnovljeni ekumenski hod počeo je u Katedrali

Problem. „Razdijeljenost kršćana otvoreno proturječi Kristovoj volji, ona je sablazan svijetu i nanosi štetu najsvetijoj zadaći: naviještanju Evanđelja svemu stvorenju.“ Tim je riječima 21. po redu ekumenski sabor godine 1964. upozorio sve katolike. Od tada, s Drugim vatikanskim saborom, Katolička se Crkva nepovratno obvezala ići ekumenskim putem.

Put prema rješenju. *Ekumenizam* označava:

- pothvate i zbivanja kojima se promiče jedinstvo kršćana,
- sve napore da se uklone riječi, sudovi i djela koji po pravednosti i istini ne odgovaraju stanju odijeljene braće te tako otežavaju odnose;
- vjerničke skupove kršćana iz raznih Crkava ili zajednica i na njima započet razgovor stručnjaka, u kojem svaki objašnjava učenje svoje zajednice.

Po takvom dijalogu svi stječu istinitiju spoznaju nauke i života te pravednije vrjednovanje kršćanskih zajednica. Tada te zajednice postižu i širu suradnju koja se zahtijeva od svake kršćanske savjesti radi zajedničkoga dobra te se sastaju na jednodušnu molitvu i propituju svoju vjernost Kristovoj volji.

Istina bez vrijeđanja. U ekumenskome duhu izbjegava se pravne izraze koji se mogu shvatiti pogrdno pa se umjesto raskolnici (shizmatici) radije govori odijeljena (razjedinjena) braća. Polazeći od volje Osnivača i sadržaja svoje vjere, kršćani drže da postoji samo jedna jedina Crkva koju je osnovao Isus Krist. Ona nije isto što i Katolička ili Pravoslavna Crkva. Katolici vjeruju da Kristova Crkva opstoji u Katoličkoj Crkvi. No, svrha ekumenizma nije *prozelitizam* (obratiti druge na svoju vjeroispovijest) nego zajedno moliti i raditi da nas Bog, a ne mi sami, povede na put punoga jedinstva. Središte pravoga ekumenizma jest vjera u kojoj čovjek susreće istinu koja se otkriva u Božjoj Riječi. Nespojivo je s ekumenskim nastojanjem etiketirati kršćane drugih vjeroispovijesti da su krivovjerci (heretici).

Pojam Crkva u množini može se odnositi samo na određene partikularne Crkve. Izraz *sestrinske Crkve* znači isključivo mjesne Crkve (ili grupacije mjesnih Crkvi, primjerice patrijarhata ili metropolija) između sebe (primjerice: Dubrovačka, Rimska, Ruska Crkva). „Jedna, sveta, katolička i apostolska“ sveopća Crkva nije sestra nego *majka* svih mjesnih Crkvi. Sestrinskim se Crkvama nazivaju i ne-katoličke Crkve koje su očuvale biskupstvo (sveti red) i Euharistiju (Pravoslavne, Starokatolička) dok zajednice kršćana koje to nemaju (Evangelička, Reformirana, Pentekostna...) sadržajno nisu Crkve nego *crkvene zajednice*, bez obzira kako se nazivaju.

Katolički pogled na pravoslavne. Bogu se obraćamo istim riječima Očenaša, štujemo istoga jedinoga Boga u tri osobe, imamo istoga Spasitelja Isusa Krista, dijelimo istu vjeru koju izričemo u Nicejsko-carigradskome vjerovanju. Priznajemo Predaju (tradiciju) kao izvor Objave, imamo istu Bibliju i apostolsko naslijeđe, sveti red koji polaganjem

ruku (*rukopoloženjem*) na izabrane službenike seže do apostola. Molimo se njegovoj presvetoj Majci Bogorodici Djevici Mariji, utječemo zagovoru Božjih ugodnika, anđela i svetaca (*svetitelja*), postimo petkom, palimo svijeće i tamjan. Imamo iste sakramente (pravoslavni krizmu uvijek dijele odmah nakon krštenja), slavimo Misu ili Euharistiju (*božansku liturgiju*), Evanđelje (*Jevanđelje*) slušamo stojeći, pristupamo oltaru (*časnoj trpezi*) radi pričesti (*pričešća*). Postoje stanovite stegovne (disciplinske) razlike, primjerice oko ženidbe i njezine rastave, ali neslaganja u učenju o moralu nema. Preostalo je jedno jedino prijeporno pitanje dogmatske naravi (onoga što se vjeruje), a to je položaj pape, rimskoga biskupa.

Stanje na hrvatskome jugu. Pravoslavna crkvena općina u Dubrovniku djeluje od 1790. godine, a vjernici se od 1877. okupljaju uz crkvu Sv. Blagovještenja u Ulici od Puča. Zajednica pravoslavnih vjernika u Dubrovniku najveća je žrtva srpsko-crnogorskih zavojevača na Dubrovnik 1991.–1992. jer je neko vrijeme bila bez dušobrižnika, mnogi su njezini članovi uoči, tijekom ili nakon rata odselili, a pravoslavne bogoštovne i druge zgrade nemilice su oštetili projektili i granate JNA. Mnogi su topnici sa Žarkovice, Bosanke i iz zračne luke valjda mislili da tuku po „njima“ (Hrvatima, katolicima), a zapravo su bombardirali svoju braću u vjeri i vjerske svetinje svojih predaka, ako ne i svoje. Trebinje i Beograd su se prema Srbima i pravoslavnima u Dubrovniku u mnogočemu ponijeli maćehinski.

Ratna razaranja, drugi zločini okupatorske vojske i izostanak pravde na ljudskome sudu da se utvrdi tko je sve pojedinačno kriv za uništavanje Grada sv. Vlaha, ubijanje i ranjavanje njegovih stanovnika, bez obzira na vjeru i narodnost, pojačali su kolektivističku taborsku podjelu na „naše“ i „njihovo“ (nacionalno, vjersko i civilizacijsko), i potisnuli svijest o svemu onomu što je katolicima i pravoslavnima zajedničko: od istih posljedica bezbožnoga komunizma, izazova relativizma, sekularizacije i globalizacije, do istoga Suca koji će nas suditi, ali i božanske moći koju je Krist dao apostolima da praštaju grijehe, a sve svoje učenike naputio da moleći, sami sebe poučavaju: „Oprosti nam duge naše, kako i mi otpustismo dužnicima svojim“ (*Matej* 6, 12). Trebala su proći dva desetljeća da dva mlada predvodnika sestrinskih Crkava pozovu svoje vjernike na zajedničku molitvu za jedinstvo Kristove Crkve uvjereni da nema druge, da utvrde kako je dijalog među razjedinjenim Crkvama moguć, što su svojim dolaskom potvrdili kršćani obaju obreda i vjeroispovijesti koji su ispunili stolnu crkvu 18. siječnja 2012.

Vršnjaci i kolege. Katolički dubrovački biskup Mate Uzinić i pravoslavni hercegovački biskup Grigorije Durić nisu samo predvodnici sestrinskih Crkava, subraća u biskupstvu, teolozi po obrazovanju, nego su bliski i po dobi, isto su godište (1967.), obojica djeluju na graničnim područjima svojih Crkava, obojica u svojim biskupijama imaju premalo svećenika, obojici turizam odvlači puk od vjerničke prakse.

Početak suradnje. Još je na ručku u Sv. Klare, nakon biskupskoga ređenja 19. ožujka 2011., episkop Grigorije

Pravoslavni i katolički svećenici i biskupi na Ekumenskoj molitvi u Gospi 18. siječnja 2012.
Snimila Marija Đurović.

rekao da se stidi zbog srpsko-crnogorske agresije na Dubrovnik. Nakon toga dva su se biskupa susrela i dogovorila da se dubrovački pravoslavni kršćani uključe u program Dana kršćanske kulture u Dubrovniku i da se u Katedrali održi ekumenski skup:

Molitva za jedinstvo kršćana 18. siječnja 2012. Bio je to događaj koji je otvorio novu stranicu u katoličko-pravoslavnim odnosima ne samo u Dubrovniku nego i u širem okruženju odjeknuvši u više država. O tom je događaju u emisiji *Nedjeljom u dva* na Hrvatskoj televiziji 24. lipnja 2012. biskup Grigorije Durić rekao: „Katedrala nije bila prepuna, ali je bila puna. Dogodila se atmosfera koju nije moguće prenijeti. Izrekao sam pripremljeni govor tumačeći što znači oproštenje. Naravno, misleći na to što se dogodilo u ratu, na tu strašnu nesreću, na to bombardiranje Dubrovnika. Ja sam to proučio, pitao sam ljude koji su bili vojnici na strani JNA, pa kasnije srpsko-crnogorskoj. Neki su mi rekli: bombardirali smo Grad, obrana je bila nikakva, ne znam zašto smo to radili. Ljudi su ubijani u Gradu, nevini, civili. Vojnička logika (naših tamo ima deset posto, njih je devedeset posto – udri po svima!), za mene je kao biskupa nemoguća. Jer znam da svaka smrt za majku toga djeteta ili čovjeka koji pogine predstavlja gubitak cijeloga svijeta i cijelog života. Samo da su se ljudi uplašili od toliko pucanja – bio bi to strašan zločin. A kamoli što su ljudi ginuli, što su stradale prelijepe zgrade, što su plakala djeca, što su ljudi bježali... Dakle, to je morao netko reći. Ja sam imao hrabrosti to kazati i nikad ne ću ni za milimetar uzmaknuti od tog kazivanja. Znam zašto sam to rekao i mogu to braniti kao kršćanin, inače nisam kršćanin.“

Biskupi se ne mogu ispričavati za zlodjela u ime svojih naroda, nego samo kao pripadnici svojih naroda. Kao čestiti ljudi i duhovni predvodnici mogu i moraju žaliti zbog djela onih pripadnika svoje Crkve koja su nedostojna kršćanskog imena. Episkop Grigorije Durić javno je to izrekao radi potpune iskrenosti i jasnoće.

Katedralna župa ponosna je što je bila domaćin ovome slavlju kojim je obnovljen ekumenski hod u jugoistočnoj Europi.

Oprostite!

VLADIKA GRIGORIJE DURIĆ*

U ime Oca, i Sina, i Svetoga Duha!

Preuzvišeni oče Biskupe, prezbiteri, đakoni i vjerni narode, ovdje sabrani!

Prihvatio sam poziv – meni iznimnu čast – preuzvišenoga biskupa, načelnika Crkve Dubrovačke da vam na ovome svetom mjestu, u katedrali Blažene Djevice Marije, uputim nekoliko riječi o ovoj važnoj temi. Ni jednoga trenutka ne zaboravljam koliko je ozbiljan izazov i kakvu odgovornost nosi svaka izgovorena riječ. Dovoljno je podsjetiti se koliko je stoljeća prošlo, a da kršćani Istoka i Zapada nisu razgovarali blisko i otvoreno, u crkvenoj atmosferi, želeći da u svemu, a prije svega u međusobnim odnosima, budu učenici Krista Gospodina koji nam je dao novu zapovijed: da ljubimo jedan drugoga kao samoga sebe. Dao nam je zapovijed o apsolutnoj i savršenoj ljubavi tražeći od nas istodobno i minimum i maksimum. Minimum: da volimo one koji nas vole, i maksimum: da volimo i one koji nas ne vole. Tako nas je naš Bog i Učitelj uzdigao do najvišega mogućeg zvanja koje čovjek može imati: da budemo njegovi ljubljeni učenici i propovjednici njegova Evanđelja. A propovjednik Evanđelja trebao bi biti blagovjesnik novosti koju Krist donosi u svijet, propovjednik i ispovjednik blagovijesti o novom etosu darovanom od Krista, o etosu i načinu života koji praštanjem i ljubavlju poražava zlo preobražavajući ga u dobro.

Mogao bih, braćo i sestre, govoriti dugo, vraćati se u povijest podsjećajući se mnogih i značajnih stvari, mogao bih vam pričati o umjetnosti koja nas spaja i o onome što nas razdvaja ili čak o budućnosti, ali to bi bilo samo moje viđenje. Jer budućnost je u Božjim rukama. I sud je u Božjim rukama. Kršćanska etika, ako bismo je htjeli najsažetije izraziti, etika je praštanja i neosuđivanja.

Zato želeći izbjeći suvišne riječi, a očuvati toplinu ovog susreta, ne nalazim bolju i snažniju riječ od one koja je našla svoje mjesto i u samoj božanskoj liturgiji i našoj najvažnijoj molitvi Očenašu. A ta riječ je uvjet za kršćanski život. Ona je početak oslobađanja od grijeha i vratnice pokajanja, ali je još više od toga iskorak u vječnu slobodu ljubavi. Ona ima moć zagrliti i onoga koji nas ne voli i otopiti mraz mržnje i u onome koji zlo misli. Važna je i zato je treba izgovoriti s

Katedrala je bila puna, iako je bio radni dan, srijeda. Snimila Marija Đurović.

iznimnom odgovornošću imajući u vidu najprije Onoga koji ju je izgovarao na način kako treba, samoga Krista. Ona je preduvjet svakoga jedinstva. Znamo da postoje i uvjeti za jedinstvo kršćana. Ali nikomu nije zabranjeno da iskrenim srcem i smirenim duhom izgovori tu riječ. Svjestan njezine težine i smisla ja ću je izgovoriti pred vama. A ta riječ glasi: Oprostite! I trebamo je govoriti uvijek iznova. Oprosti nam, Bože, naše grijehe! I jednako tako snažno i iskreno: Oprostite, braćo i sestre! Jer Otac naš oprostit će nama dugove naše samo ako i mi opraštamo dužnicima svojim. Večeras na ovome svetom mjestu u ovoj prelijepoj katedrali i u ovom čudesnom gradu imam potrebu kao kršćanin i biskup izgovoriti ovu kršćansku riječ: Oprostite!

Svuda je zemlja Gospodinova kao što se i mi u ovom trenutku nalazimo na Gospodinovoj zemlji. I svako mjesto i grad i kraj zaslužuju i primaju Božji blagoslov. Ali sam duboko uvjeren da je današnji susret utoliko važniji zato što se događa u Dubrovniku, u gradu svjetlosti i ljepote, gradu susreta svjetova. Dubrovnik nije granica između Istoka i Zapada, on je uvijek bio njihova spona. Iako je preživio mnoge nesreće, nadasve je grad sreće i gostoprimstva jer on dočekuje i ide u susret drugima. Utoliko je važniji naš današnji susret u prizivu mira, blagoslova i jedinstva kojemu treba težiti svaka duša žedna živoga Boga. Trebamo hitati tome vrelu kao jelen na izvore voda, da se napojimo vodom živom, Kristom Bogom, jer je to i put i cilj i smisao. U tome smo, duboko vjerujem, već svi suglasni. Ako netko hita istome cilju različitim putevima neka zbog toga ne povrjeđuje drugoga. I kad stigne i nađe kruh života neka se okrijepi i obraduje i neka dijeli radost sa svijetom i svima. Radost života.

U toj radosti, u ovom Božjem domu, pozdravljam vas mirom Božjim želeći jedinstvo svih u Kristu.

Propovijed na molitvi za jedinstvo kršćana u dubrovačkoj katedrali 18. siječnja 2012. (autorizirani prijevod na hrvatski)

zahumsko-hercegovački i primorski biskup
Srpske Pravoslavne Crkve; episkopzhip@gmail.com

Dubrovački svećenik nagrađen za sprječavanje kršenja ljudskih prava u ratu

Priznanje don Stanku Lasiću

Uz Svjetski dan vjerske slobode, koji se obilježava zadnje subotu u siječnju, u Zagrebu u hotelu Four Points Panorama 28. siječnja 2012. održana je Svečana skupština Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj. Udruga je osnovana 1994., 1997. primljena je u članstvo Međunarodne udruge za vjersku slobodu, a okuplja vjernike i sljedbenike svih vjerskih i ideoloških tradicija oko jedinstvenoga cilja: braniti i čuvati građanska prava svih ljudi da prihvate vjerovanje ili ideologiju po svojemu izboru te da slobodno izražavaju svoja uvjerenja.

Program svečane skupštine obuhvatio je pozdravnu riječ dr. Slobodana Langa, predsjednika skupštine, govor predsjednice Udruge mr. Ljiljane Matković Vlašić, pozdrave u ime predsjednika Republike i Vladine Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, obraćanje gostiju: glavnoga tajnika Međunarodne udruge za vjersku slobodu dr. Johna Graza i tajnika udruge za Europu mr. Raafata Kamala. Uslijedila je podjela priznanja. Zbog zauzimanja u promicanju ljudskih prava i vjerskih sloboda nagrađeni su: teolog svjetskoga glasa i borac za vjersku slobodu prof. Hans Küng, katedralni župnik u Dubrovniku don Stanko Lasić, pročelnik Odjela za razvoj, urbanizam, ekologiju i gospodarenje zemljištem u riječkoj gradskoj upravi Srđan Škunca, viši savjetnik za osnovno i srednje obrazovanje u Sisačko-moslavačkoj županiji Josip Takač, pomoćnik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj efendija Aziz Hasanović, promotor mirotvornih okupljanja Tihomir Kukolja, građanin BiH Redžo Hamzić i hrvatski predsjednik Ivo Josipović.

Obrazloženje dr. Slobodana Langa

Obrazlažući zašto je Udruga dodijelila priznanje dr. Stanku Lasiću, istaknuti hrvatski mirotvorac prof. Slobodan Lang je rekao:

»U Dubrovniku je u vrijeme agresije, opsade i okupacije osnovan Odbor za ljudska prava Crvenoga križa s ciljem da djeluje preventivno. Bolje je spriječiti stradanje, a ne ostati pasivan, pa onda kad se zločini dogode, negodovati i prijavljivati. Odbor su činili predstavnici svih nacionalnosti, vjera i svjetonazora.

Gospodin don Stanko Lasić se tijekom opsade Dubrovnika 1991. godine povezao s pripadnicima svih religija, naroda, dobi i spola zalažući se za sprječavanje sukoba i mrženje među ljudima. To se je nastojanje višestruko isplatilo. U Dubrovniku praktički nije bilo sukoba među ljudima i stradanja. Dok je razaranje Grada doseglo razinu međunarodnoga zločina, opkoljeni građani bili su slobodni od međusobnih sukoba. Očuvali su visoku razinu snošljivosti i solidarnosti. Tim je primjerom Dubrovnik postao još uzornije kulturno središte mira i tolerancije na Sredozemlju.

Sud u Haagu kaznio je mnoge za zločine i prikazao razne oblike mržnje, a u tijeku novih sukoba u arapskim zemljama i drugdje opet su se dogodili brojni zločini. Dubrovnik, međutim, ostaje upečatljiv primjer snošljivosti i jasan putokaz za hrvatsku i međunarodnu budućnost.

Don Stanko je u teškim trenutcima rata, opsade, okupacije, progona, razaranja i straha bio uzor tolerancije i dobra i zato mu Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj rado uručuje priznanje. Budimo tvorci i čuvari mira i slobode jer ni Bog ni ljudi se ne osjećaju dobro u mraku mržnje i zla.«

Don Stankova zahvala

Nakon toga je don Stanko pozdravio nazočne, zahvalio na priznaju i istaknuo:

»Rado primam ovo priznanje i želim ga podijeliti s drugim svećenicima koji su za vrijeme okupacije najvećega dijela Dubrovačke biskupije od Vitaljine do Imotice i mučne opsade Grada 1991. i 1992. godine promicali vjersku slobodu i bili spremni pružiti utjehu vjere svima bez razlike koji su to zatražili, osobito pravoslavnim vjernicima koji su u to vrijeme ostali bez svoga svećenika. Karitativna djelatnost bila je na visini i svima se, bez razlike, dijelila hrana, roba, lijekovi, svijeće. Duhovna skrb za branitelje, roditelje poginulih branitelja i civilnih žrtava rata, molitve i Mise po skloništima dio su bogatog pastoralnog programa koji je nalagao svećenicima da ostanu u Gradu sa svojim pukom.

Srednjovjekovni je Dubrovnik u temelje svoje samostalnosti, a time i naše današnje hrvatske državnosti, ugradio vrjednotu slobode koja se ne prodaje ni za sve blago ovoga svijeta, kako stoji uklesano na tvrđavi Lovrijenac. Za nju se moglo trgovati, ali ne i njome; ona nije bila u prometu

UDRUGA ZA VJERSKU SLOBODU
U REPUBLICI HRVATSKOJ

Na prijedlog Glavnog odbora Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj, Skupština Udruge odaje

PRIZNANJE

don dr. Stanku Lasiću

za uspjelo sprečavanje stradanja svih ljudi bez obzira na nacionalnost i vjeru u vrijeme agresije na Dubrovnik.

U Zagrebu, 28. siječnja 2012.

Tajnik — Predsjednik Skupštine — Predsjednica Udruge

Dr. sc. Dragutin Matak — Prof. dr. sc. Slobodan Lang — Mr. sc. Ljiljana Matković Vlašić

ni podložna potkupljivanju. Dubrovnik je slobodu isticao na drugotnome stijegu Republike (*Libertas*), a Dubrovčanin i konavoski knez Ivan Gundulić Mačica (1589.-1638.) spjevao joj je jednu od najljepših oda kao srži Božje darežljivosti ljudima.

Vjerska sloboda ne proizlazi iz čijeg raspoloženja nego iz ljudske naravi, a sastoji u tome da se nikoga ne prisiljava da djeluje protiv svoje savjesti ni da ga se sprječava da radi po savjesti, privatno i javno, sam ili s drugima, unutar dužnih granica.

U Dubrovniku je vjerska sloboda povijesno dokumentirana od 3. veljače 1190. kad je tadašnja vlast „voljom sudaca, vlastele i mudraca i svega puka, svim Dubrovčanima proglasila odredbu da za blagdan svetoga mučenika Vlaha, svaki stranac, pa bio dužnik, neprijatelj i … ljudima, da je zlotvor, ako želi doći u Dubrovnik, bude siguran, slobodan i nepovrjediv tri dana prije blagdana, a isto tako i nakon blagdana, određujući da to bude trajno".

Don Stanko na kalvariji uz Srđ 25. ožujka 2012.
Snimila Marislava Samardžić.

Vjerska sloboda u Dubrovniku je izrasla iz Evanđelja i njegovana je stoljećima. To je učinilo da je Dubrovnik kao rijetko koji grad na svijetu na prostoru povijesne gradske jezgre na udaljenosti od samo 200 metara omogućio podizanje Katedrale i brojnih drugih katoličkih crkava, ali i sinagoge, pravoslavne crkve i islamske bogomolje.

Ta se časna tradicija i sveta baština vjerske slobode u skladu s Izjavom Drugoga Vatikanskog sabora *Dignitatis humanae* o vjerskoj slobodi nastavlja promicati i nakon Domovinskoga rata odgajajući mlade ljude za suradnju, snošljivost, poštovanje vjerskih prava i sloboda. Sedamnaest sam godina predavao vjeronauk u dubrovačkoj Gimnaziji i nosim dragocjena iskustva dobrih međuljudskih odnosa i vjerske slobode među mladima. Nadam se da će oni imati snage oduprijeti se današnjim napastima: da se vjeru svede na posve privatnu stvar i, s druge strane, da je se silom nameće svima. Samo ondje gdje se doista priznaje vjerska sloboda, poštuje se dostojanstvo ljudske osobe u njegovoj biti. Tada se iskrenim traženjem istine i dobra učvršćuje savjest te se jačaju same institucije i građanski suživot. Želim da Udruga koja nas je danas okupila i dodijelila priznanja i ubuduće radi na ovom važnom području, u Hrvatskoj i diljem svijeta.«

Tko je laureat?

Don Stanko Lasić rođen je u Jarama pokraj Širokoga Brijega 6. siječnja 1942., a u Dubrovnik je doselio 1958. Školovao se u Dubrovniku, Zadru i Splitu, magistrirao u Zagrebu, a doktorirao u Rimu. Svećenik je Dubrovačke biskupije od 1967., a katedralni župnik od 1990. Prvi je, 8. studenoga 1991., pisao papi Ivanu Pavlu II. kako je Dubrovnik najveći zatvor na svijetu, a tijekom Domovinskoga rata organizirao je duhovni život u tvrđavi Revelin, tada najvećem skloništu u Državi. U poratnoj se bijedi angažirao na dopremi i raspodjeli humanitarne pomoći kroz župni Caritas koji je vodio. Svake godine predvodi hodočašće mladih Dubrovčana papi u Rim. Zahvaljujući njemu, Smokvica je dobila pastoralni centar i zbornik, Čara mjesni zvonik i zbornik, dubrovačko Biskupijsko sjemenište i Klasična gimnazija spomenknjigu, Gradska župa list *Naša Gospa*, Dubrovčani brojne tribine, predavanja i stipendije koje je organizirao, a hrvatski čitatelji knjigu *Pravo na rođenje u učenju Crkve*. Izgradio je i Gradskoj župi darovao kuću za duhovne vježbe, susrete i odmor u Grgurićima kraj Slanog.

O razlozima zašto je prihvatio nagradu u emisiji *Duhovni izazovi* Hrvatske televizije 11. velječe 2012. don Stanko je rekao: „Dubrovnik ima časnu tradiciju dobrih međureligijskih odnosa. Ekumenski duh u Dubrovniku je uvijek bio živ i djelatan. Ni u strašnim ratnim mjesecima nismo izgubili glavu. Ostali smo jedni uz druge i nije se dogodilo ništa što bi ukazivalo na nekakve incidente. Mislim da smo svi ponosni na to razdoblje, kolikogod je bilo teško. Bilo je nešto što je doista imponiralo. Vidjelo se da ne može neprijatelj zaustaviti vjeru, kulturu, duhovnost, čovječnost, Caritas – jer je to jače od svih prijetnji i granata koje su padale."

Dubrovački pravoslavni paroh Goran Spaić izjavio je u istoj emisiji da je nagrada don Stanku došla u prave ruke: „Don Stanko, kako sam čuo i sâm se osvjedočio, ostavlja dojam čovjeka potpuno odana Evanđelju, posve predana vjeri, a temelj toga je poštovanje svake ljudske osobe. On je kao katedralni župnik i simbol ovoga Grada; mogu slobodno tako reći, očuvanja dobrih dubrovačkih tradicija."

Zašto Svjetski dan posvećenoga života?

BLAŽENI IVAN PAVAO II.

Proslava Svjetskoga dana posvećenoga života, koji će se prvi put obilježiti 2. veljače 1997. kani pomoći cijeloj Crkvi da sve više vrjednuje svjedočanstvo osoba koje su odabrale slijediti Krista živeći evanđeoske savjete posluha, beženstva i siromaštva. Istodobno, kani biti prikladna prigoda da posvećene osobe obnove svoju predanost i ponovno raspire žar koji bi ih trebao nadahnuti da se predaju Gospodinu.

Poslanje posvećenoga života u sadašnjosti i budućnosti Crkve ne tiče se samo onih koji su primili takav dar nego i cijele kršćanske zajednice. U stvari, posvećeni život je u samome srcu Crkve kao odlučujući čimbenik njezina poslanja, jer izražava najdublju narav kršćanskog zvanja… Vi, redovnici, nemate samo slavnu povijest koje se treba sjećati i koju treba prepričavati, nego i veliku povijest koju treba dovršiti! Gledajte u budućnost u koju vas šalje Duh da s vama učini još velikih stvari!

RAZLOZI ZA SVJETSKI DAN POSVEĆENOGA ŽIVOTA. Svrha takvoga dana je trostruka. *Ponajprije*, to je odgovor na prisnu potrebu da se svečanije slavi Gospodina i da mu se zahvaljuje za dar posvećenoga života koji obogaćuje i raduje kršćansku zajednicu po mnoštvu svojih karizmi i poučava je plodovima toliko potpuno predan stvari Nebeskoga kraljevstva.

Drugi je razlog da se na taj dan u cijelome Božjem narodu promiče poznavanje i poštovanje prema posvećenome životu. Posvećeni život vjernije oponaša i u Crkvi trajno predstavlja oblik života koji je prihvatio Isus i predložio ga svojim učenicima. Stoga je posvećeni život po djevičanstvu živi spomen Božjega Sina kojemu je Otac jedina ljubav, po siromaštvu živi spomen Sina koji isključivo bogatstvo nalazi u Ocu, a po posluhu živi spomen Sina koji u Očevoj volji nalazi jelo kojim se hrani (usp. *Ivan* 4, 34).

Treći se razlog izravno tiče posvećenih osoba. Pozivam ih da zajedno svečano slave čudesa koja je Gospodin učinio u njima, da vjerom otkriju zrake božanske ljepote koje Duh širi u njihovu životu i da steknu snažniju svijest o svome nezamjenjivu poslanju u Crkvi i svijetu. Uronjenima u svijet koji je često nemiran i rastresen, ponesenima ponekad pritiskom odgovornosti, proslava ovoga godišnjega Svjetskog dana pomoći će im da se vrate izvoru svoga zvanja, posvijeste svoj životni odabir, potvrde predanost vlastitom posvećenju. Tako će radosno muškarcima i ženama našega doba u različitim situacijama moći svjedočiti da je Gospodin – Ljubav koja može ispuniti srce ljudske osobe. Doista je velika potreba da se posvećeni život pokaže pun radosti i Duha Svetoga jer „suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje ili, ako sluša učitelje, sluša ih zato što su svjedoci“ (Pavao VI., 2. listopada 1974.).

NA DAN GOSPODINOVA PRIKAZANJA U HRAMU. Svjetski dan posvećenoga života slavit će se na Svijećnicu, blagdan kojim se obilježava kako su Marija i Josip donijeli Isusa u Jeruzalem da ga prikažu Gospodinu (*Luka* 2, 22). Taj evanđeoski prizor pokazuje Isusa, posvećenoga Ocu, koji je došao na svijet vršiti njegovu volju (usp. *Hebrejima* 10, 5-7) kao „svjetlost na prosvjetljenje naroda“ (*Luka* 2, 32). Prikazanje u Hramu rječita je slika posvemašnjeg prinošenja pojedinčeva života za sve koji su u Crkvi i svijetu pozvani pokazivati naprijed po evanđeoskim savjetima, karakterističnim osobinama Isusa – neporočnoga, siromašnoga i poslušnoga.

Iz poruke od 6. siječnja 1997. za Prvi svjetski dan posvećenoga života

Brojčani podatci o posvećenim osobama

U svijetu djeluje gotovo 200 tisuća redovnika, od toga 124 tisuća svećenika, te 12 tisuća monaha. Redovnica je oko 600 tisuća, a koludrica (dumana, monahinja, klauzurnih redovnica) oko 56 tisuća.

U Hrvatskoj je, prema *www.redovnici.hr* u 2011. živjelo gotovo tisuću redovnika i 2.900 redovnica (od čega 200 koludrica). Oko 2.300 redovnica angažirano je u apostolatu i to: 22% u školstvu (159 u vrtićima, 306 u školskom vjeronauku), 16% u zdravstvu, 13% u službi biskupijskih ustanova i 48% u župama (281 u župnom vjeronauku, 297 orguljašica, 315 sakristanki).

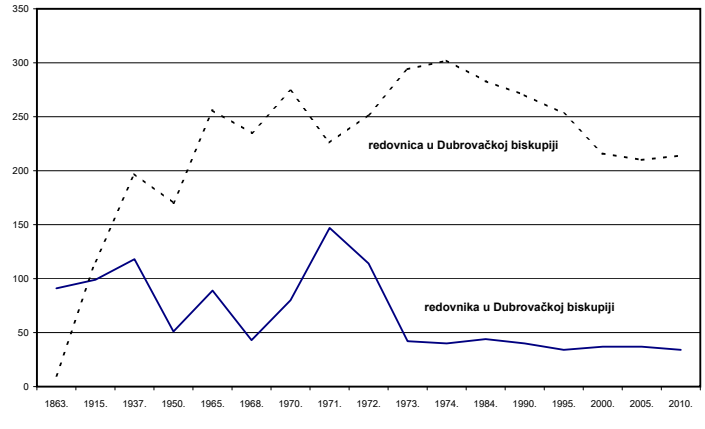

U Dubrovačkoj biskupiji na početku 2011. živjelo je 35 redovnika i 214 redovnica (*Naša Gospa*, br. 44, str. 74). Prije jednoga životnog vijeka, 1937. bilo je 118 redovnika i 197 redovnica; prije jednoga stoljeća, godine 1915. – 99 redovnika i 116 redovnica, a prije stoljeće i pol, godine 1863. – 91 redovnik i 10 redovnica (ne računajući picokare). Najviše je redovnika u Dubrovačkoj biskupiji živjelo 1971. – 147, a redovnica je najviše bilo 1974. – njih 302.

Broj Bogu posvećenih osoba u Dubrovačkoj biskupiji. Izvor: Šematizmi Biskupije i Papinski godišnjaci

Godina	1863.	1915.	1937.	1950.	1965.	1968.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1984.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Redovnikā	91	99	118	51	89	43	80	147	114	42	40	44	40	34	37	37	34
Redovnicā	10	116	197	170	256	235	274	226	252	294	302	283	270	253	216	210	214

Dan posvećenoga života u Gradu

Angelina Tadić

Proslava Dana posvećenog života u Dubrovačkoj biskupiji ne može se odvijati na Svijećnicu, kako je zamišljeno za cijelu Crkvu jer su tada Grad i Biskupija u znaku proslave Svetoga Vlaha, ni nedjelju nakon toga jer se prema odredbi hrvatskih biskupa tada slavi Dan života, pa je biskupijska proslava 2012. održana u subotu 18. veljače, a odvijala se na tri lokacije: u Sv. Klari, Sv. Vlaha i Katedrali.

Najprije je u dvorani Pape Ivana Pavla II. izmoljen srednji čas časoslova, a potom je dominikanka s. Katarina Maglica održala predavanje o usamljenosti u redovničkim zajednicama.

U zbornoj crkvi Sv. Vlaha, prije blagoslova svijeća, biskup je okupljenima posvijestio simboliku svijeće i procesije od crkve Sv. Vlaha do Katedrale, rekavši: „Ovom izvanjskom procesijom s upaljenim svijećama stanovnicima ovoga Grada želimo pokazati što znači biti osoba posvećenog života, biti redovnik i redovnica, da upravo poput svijeće želimo gorjeti, goreći izgarati i svijetliti svima oko sebe."

Euharistijsko slavlje u Gospi je predvodio dubrovački biskup Mate Uzinić u koncelebraciji s redovnicima dominikancima, franjevcima, isusovcima i salezijancima. U propovijedi, želeći potaknuti redovnike i redovnice na razmišljanje o pozivu u svjetlu Isusova preobraženja, Biskup je istaknuo: „Pokazati zadovoljstvo i životnu ispunjenost zbog činjenice da jesam to što jesam, unatoč poteškoćama, problemima, nesporazumima koje ima svaki život i koje od svakog života čine križ, to je preobraženje. Koliko je u prošlosti, u onom vremenu dok su ovom zemljom hodali osnivači vaših redova ili utemeljitelji vaših karizmi, djevojaka i mladića s oduševljenjem krenulo za njima, jer su na njihovim licima i u njihovim životima vidjeli križ, ali i svjetlo preobraženja koje mu je dalo smisao?! I upravo je to ono što je taj križ redovničkog života, koji je uvijek bio zahtjevan, pretvorilo u želju za nasljedovanjem. Bojim se da smo novim stilom života koji isključuje svaku pokoru izgubili križ – premda i dalje o njemu govorimo – a gubitkom križa izgubili smo i svjetlost preobraženja."

Na kraju misnog slavlja kapucin fr. Stanko Dodig, predsjednik biskupijskoga Vijeća za posvećeni život, zahvalio je svima koji su pomogli u ostvarenju susreta. Uslijedilo je zajedničko fotografiranje ispred dubrovačke Katedrale i druženje.

Dan posvećenoga života u Dubrovniku je proslavljen u subotu 18. veljače 2012. Pred stolnom crkvom Gospe Velike: dubrovački biskup, 12 redovnika, 114 redovnica, četiri biskupijska svećenika i jedan bogoslov. Snimila Marija Đurović.

Korizmeno čitanje Svetoga Pisma

Ove je korizme javno u Dubrovniku pročitano Sveto Pismo Novoga zavjeta i to u crkvi Sv. Josipa u ulici Od puča od 20. do 23. ožujka 2012. Prvoga dana, u utorak u 17 sati, nakon uvoda gradskoga župnika don Stanka Lasića, čitatelje i slušatelje pozdravio je biskup Mate Uzinić koji je započeo čitati *Matejevo evanđelje*. Uz izmjenu čitača svakih pola sata, evanđelje se proglašavalo do devet navečer. U srijedu i četvrtak čitalo se od 15 do 21 sat, a u petak se s čitanjem poziva Gospodinu Isusu da dođe, „Marantha", kako završava *Otkrivenje*, završilo u 20 sati. Katedralni ispovjednik don Ivan Penava zaključio je događanje zajedničkom molitvom. U čitanju su sudjelovala 42 čitača-dobrovoljca kojima su za bolji uspjeh ovoga pothvata dane sljedeće napomene.

Svrha javnoga proglašavanja Svetoga Pisma je da to bude događaj Duha. Bog je u ljudskoj riječi Biblije prisutan po nadahnuću koje pisac pokušava artikulirati u svojim povijesnim, kulturnim i osobnim obzorima. Kao što se pisac trudio izraziti Božju poruku u svojim mogućnostima, na čitaču je da trudom oko čitanja „oslobodi" Duh kojim su tekstovi nabijeni.

Prije čitanja posvijestite da nam Bog govori kroz Pisma. Kroz molitvu se povežite s Izvorom biblijskoga nadahnuća. Zamolite Ga da Vas oslobodi treme, jer Njegovoj riječi ne priliči da drhti. Zamolite Ga da Vam pomogne da ostanete ponizni jer se samo tako može navješćivati Njega, a ne reklamirati svoju naočitost ili ugodan glas.

Čitajte razgovijetno i polagano. Pokušajte uskladiti disanje i čitanje. Načinom čitanja pokušajte zainteresirati čitatelja, ujednačena intonacija čitanja teška je za slušanje. Nemojte zvučati patetično.

Čitanje nije samo izgovaranje napisanih riječi, ono uključuje i usklađivanje naših misli s tekstom, neka vam svijest prati riječi koje čitate.

Biblija nije samo temeljno književno djelo ljudske civilizacije i umjetničko nadahnuće slikarima, glazbenicima, pjesnicima. Ona je Božji dar čovjeku, riječ vječne Riječi, Isusov sveprisutni duh koji oživljava, tješi, poučava. Vidljivo je to na licu onih koji su tih dana s posebnom radošću čitali, slušali i u srcu prebirali što se to zbiva i što to zapravo znači. Nesumnjivo da je, uza sva druga zanimljiva događanja u župi, čitanje Svetoga Pisma događaj za pamćenje.

Vjeroučitelji u Grgurićima

Angelina Tadić

Vjeronauk se u Dubrovačkoj biskupiji predaje u 23 osnovne i 12 srednjih škola. U školskoj godini 2011./12. predaje ga 15 dijecezanskih i pet redovničkih svećenika, 17 redovnica i 28 laika. To je ukupno 65 vjeroučitelja koji za to imaju ovlaštenje (mandat) mjesnoga biskupa.

Don Toma Lučić je za vjeroučitelje predvodio križni put u prirodi. Snimila Angelina Tadić.

Jednodnevna duhovna obnova za vjeroučitelje laike Dubrovačke biskupije održana je u subotu 24. ožujka 2012. u katedralnoj kući „Gospin dom" u Grgurićima u Slanom. Na njoj je msgr. Toma Lučić govorio o važnosti kršćanskoga optimizma u ozračju vremena u kojem živimo te potrebu prenošenja te nade vjeroučenicima. „Ovo naše vrijeme nije najbolje, svijet nije idealan, ali je ovo vrijeme bolje od svih dosadašnjih vremena tijekom povijesti", rekao je dajući pregled odnosa prema čovjeku i poštovanju njegovih prava kroz stoljeća. Kao zamku današnjega vremena istaknuo je silnu mogućnost izbora koja se stavlja pred pojedinca te je iscrpnije izlagao o načinima kako u svemu tome ponuditi čovjeku Krista raspetog, Božju snagu i Božju mudrost. „Oni koji drugima govore o Bogu moraju se truditi da sami uđu u Božju ljubav. To se može u susretu, a onda treba pokušati djecu dovesti do toga", poručio je dubrovačkim vjeroučiteljima rektor zborne crkve Sv. Vlaha.

U poslijepodnevnom dijelu programa vjeroučitelji su molili pobožnost križnog puta u prirodi te slavili Euharistiju koju je predvodio predstojnik biskupijskoga Katehetskog ureda mr. don Josip Mazarekić.

„Duhovnu obnovu organiziranu za nas vjeroučitelje laike pamtit ću po nagovorima voditelja obnove don Tome koji je, uz ostalo, rekao da i nije ovo naše vrijeme tako teško kako mi mislimo i da nam nije tehnologija progutala dušu. Prekrasno nam je iz svoga iskustva posvjedočio snagu ispričane priče, snagu pripovijesti koja izravno ili neizravno govoreći o vjeri i životnim vrijednostima ostaje djeci u pamćenju. Njegove snažne, a jednostavnim jezikom dočarane postaje križnog puta podigle su nam zbog umora posustalu motivaciju u slijeđenju Krista. Točka na i bila je sveta Misa koju su suslavili don Josip, domaćin skupa, i don Stanko koji nam je otvorio vrata kompleksa u Slanome i za naše buduće susrete", rekla je o svojem doživljaju duhovne obnove vjeroučiteljica i tajnica Katehetskog ureda Dubrovačke biskupije Romana Đuka Alemani.

Križni put na Srđu

Brojni vjernici iz svih gradskih župa, pa i Katedralne, sudjelovali su 25. ožujka 2012. u pobožnosti križnoga puta uz padine Srđa do križa koji je podigao biskup-mučenik Josip Marija Carević. Takav križni put već se četrnaestu godinu održava na petu korizmenu nedjelju popodne. Razmišljanja uz pojedinu postaju čitali su predstavnici župa, a drveni križ od postaje do postaje nosili su vjernici aktivni u župnom i biskupijskom Caritasu.

Skupina vjernika Gradske župe prije odlaska na križni put uz Srđ. Snimila Marislava Samardžić.

Na završetku pobožnosti kod kamenoga križa na vrhu Srđa biskup Mate Uzinić je rekao: „Isusov križni put započeo je već u grijehu prvih ljudi, a nastavio se i nastavlja u patnji svih ljudi. Sa svima njima Bog je u Isusovoj patnji postao i ostaje solidaran. Ni naš hod za Isusom na njegovu putu križa nije započeo podno ovoga brda, a još je važnije da niti ne završi ovdje na vrhu Srđa, naše dubrovačke Kalvarije, nego da se nastavi solidariziranjem u ljubavi sa svima onima koji pate. To je karitas, djelatna ljubav koja se nadahnjuje na onoj ljubavi kojom nas Bog ljubi i širi je oko sebe. I to bi za nas na svim razinama i u svim dimenzijama, uključujući osobito onu duhovnu kao brigu za vječno spasenje svoje braće i sestara, trebala biti Godina Caritasa. Budući da je patnja Isusu dovoljan razlog za solidariziranje s čovjekom, tako bi i nama patnja bližnjih trebala biti dovoljan razlog za solidariziranje s njima. Naime, to je preduvjet da u vlastitoj patnji nađemo utjehu, ali i da druge u njihovoj patnji ne osudimo i odbacimo, nego da im u patnji posvjedočimo Boga i tim svjedočanstvom podignemo njihov pogled spušten zbog boli, očaja, možda i srama zbog onoga što su učinili, prema Isusu i onoj milosrdnoj Božjoj ljubavi koja nam je u njemu objavljena, a koja je svoj vrhunac imala u muci i smrti i svoju konačnu pobjedu i potvrdu u pobjedi uskrsnuća.“

Dubrovčani su pokazali da im je križni put draga pobožnost. Snimila časna sestra Marislava Samardžić.

Ophod na Palmanu nedjelju

Da su blagoslovljeni ovi pruti od palama i granje od maslina. Učini da noseći njih s dobrijem djelima pođemo sresti Isukrsta i po njemu uljezemo u vječno veselje!
Dubrovački misal, oko 1570., U nedjelju od palama

Angelina Tadić

Cvjetnica je dan kad Crkva ulazi u otajstvo svoga Gospodina, raspetoga, pokopanog i uskrsnulog, koji je, ulazeći u Jeruzalem, dao naslutiti svoje dostojanstvo. Vjernici u rukama nose grančice palme i masline kao znak pobjedničkoga slavlja što ga je Krist postigao podlažući se križu. Sveti Pavao, naime, kaže: „Ako zajedno s Njime trpimo, zajedno s Njime bit ćemo i proslavljeni” (*Rimljanima* 8, 17).

U Nedjelju Gospodinove muke 2012. po prvi je put ispred zborne crkve Sv. Vlaha održan obred blagoslova poma i maslina kojim započinje euharistijsko slavlje Cvjetnice. Biskup Mate Uzinić blagoslovio je 1. travnja maslinove i palmine grančice nakon čega se ophod uputio prema stolnoj crkvi Gospe Velike gdje je nastavljeno euharistijsko slavlje i pjevana Muka po Marku.

U propovijedi je biskup Uzinić rekao kako Marko u svom izvješću o Muci pokazuje „one od kojih se najviše očekivalo, Isusove učenike, kao one koji su najmanje dali – oni Isusa ne razumiju, oni rade promašaj za promašajem – dok istodobno pokazuje iznimno pozitivan doprinos Isusovoj muci, iznenađujuće razumijevanje i hrabrost od onih od kojih se to najmanje očekivalo”. Marko je kroz povijesne događaje o Isusovoj muci želio prepričati i opisati i događaje svoga vremena „kako bi u svojim suvremenicima probudio novu nadu, sposobnost nadići strah i prijetnje smrću, ali i pronaći put prema obraćenju. Ovo nam u našim osobnim, društvenim i crkvenim situacijama može i te kako biti od pomoći.” Biskup se posebno zadržao na tri bitne teme: promašaj izabrane Dvanaestorice, vjernost žena i Isusovo neodbacivanje onih koji su zakazali.

O promašaju izabrane Dvanaestorice rekao je: „Čini se da nema razlike između njih i političkih i religioznih vođa koje su dale ubiti Isusa. Jedina razlika, koja ih ne opravdava, je u tome da ono što čine, odnosno ne čine, oni ne čine iz zlobe, nego zbog slabosti. Onima koji se nalaze u njihovu društvu u Markovo vrijeme, ali i u svim drugim vremenima nakon toga, pa i u našem vremenu, Marko poručuje kako je važno shvatiti svoju situaciju, trgnuti se i, poput Petra i drugih, krenuti putem obraćenja.”

Istaknuvši vjernost neodabranih među kojima osobito mjesto zauzimaju žene koje u Markovu evanđelju imaju pozitivnu ulogu, Biskup je opisao njihove uloge u Isusovu životu. „Da ipak ne bismo pomislili da su samo žene pozitivne, primijetit ćemo i neke muškarce poput Šimuna Cirenca koji mu je pomagao nositi križ umjesto učenika koji su pobjegli, poganskog satnika koji je u umirućem Isusu prepoznao Sina Božjega, za razliku od učenika koji su ga takvim prepoznavali samo dok je bio živ i perspektivan kao mogući Mesija, i Josipa iz Arimateje koji je za Isusova života bio potajni učenik, ali se sada hrabro pobrinuo za Isusov ukop.“ I u Markovu vremenu sigurno je bilo mnogih, među njima i pogana „koji su progonjenoj

Biskup Mate Uzinić blagoslovio je na Cvjetnicu 2012. palme i masline ispred Sv. Vlaha. Snimila Angelina Tadić.

Crkvi bili blizu, koji su se u teškim situacijama, makar su drugi smatrali da oni ne spadaju u tu kategoriju, pokazali dosljedni i vrijedni.“ I danas većina kršćana ne dolazi na misu, ali u pravom trenutku znaju biti na pravoj strani, na strani Krista raspetoga.

„Isus nikoga konačno ne odbacuje i svima nudi nadu”, rekao je biskup Uzinić, navodeći primjer promašaja u ponašanju apostola. Isusova ljubav je od svega toga veća, on preko svega prolazi, pozivajući ih na ponovni susret u Galileji i novi početak iz kojega će nastati Crkva koju će na njima utemeljiti. To vrijedi za učenike Markova vremena, ali i svih vremena, uključujući i ovo naše.

Nakon Mise započelo je tradicionalno četrdesetosatno klanjanje pred presvetim Oltarskim Sakramentom. Gradski župnik pozvao je vjernike da tijekom sljedećih dana dođu i pomole se pred izloženim euharistijskim Isusom.

Getsemanska ura 2012. Snimila Angelina Tadić.

Glazba i riječ pod najvećom dubrovačkom kupolom

U sklopu Dana kršćanske kulture u Dubrovniku u nedjelju 1. travnja Katedralni madrigalisti održali su u stolnoj crkvi Gospe Velike tradicionalni korizmeni koncert *Glazba i riječ*. Uvodničar je bio gradski župnik don Stanko Lasić, a naratorica Ivana Lenert koja je povezivala pjevane dijelove odabranim tekstovima. Madrigalisti su izveli djela: *Suze sina razmetnoga* Mirka Violića, *Na rijekama babilonskim* Jurja Stahuljka, *Plači puče moj* iz Chitare octochorde, *Cum invocarem* Vatroslava Lisinskog, *Ecce quomodo moritur justus* Jakoba Gallusa i *Ja sam uskrsnuće i život* Šime Marovića. Solistica je bila Laura Hladilo.

Glazbena kritičarka Sanja Dražić ovako je opisala koncert: „Katedralne je madrigaliste 1979. godine osnovala Margit Cetinić koja od te godine vodi i Mješoviti katedralni zbor. Oba sastava neizostavni su dio svih važnijih crkvenih i svjetovnih događanja u našemu gradu, ali i šire. Osim redovitoga pjevanja u bogoslužju, Katedralni madrigalisti održavaju samostalne koncerte s duhovnim repertoarom za Veliku Gospu, Božić i Cvjetnicu. Meditativni i molitveni koncert Katedralnih madrigalista pod dirigentskim vodstvom Margit Cetinić morao je djelovati inspirativno na slušatelje. Njih, nažalost, nije bilo u onolikom broju s obzirom na prigodu i s obzirom na ugled, ulogu i vrijednost koju Katedralni madrigalisti zasluženo uživaju. Jer, ne samo da smo u Veliki tjedan ušli s uistinu prikladnim sadržajem, nego je u glazbenom životu Grada ostvaren iznimno vrijedan doprinos.“

Misa posvete ulja

Premda rimska liturgija predviđa da se Misa posvete ulja obično slavi na Veliki četvrtak ujutro, iz praktičnih razloga, da uzmognu doći svećenici iz svih dijelova Biskupije, od Vele Luke, Lastova i s kraja Pelješca do na kraj Primorja i Konavala, još od biskupa Severina Perneka u Dubrovačkoj se biskupiji to upriličuje na Veliku srijedu. Tako je i ove godine, 4. travnja u stolnoj crkvi Gospe Velike u Dubrovniku dubrovački biskup Mate Uzinić predvodio Misu ulja. Tom je prigodom blagoslovio bolesničko i katekumensko ulje te spravio svetu krizmu.

Katekumensko ulje se blagoslivlja da udijeli jakost katekumenima (pristupnicima na krštenje) koji se njime mažu da prime božansku mudrost i snagu, dublje shvate Evanđelje, velikodušno prihvate napore kršćanskoga života.

Ulje namijenjeno za bolesničko pomazanje se blagoslivlja jer se sakrament bolesničkoga pomazanja daje više puta, kada je vjernik bolestan i traži sakrament da im bude lijek u bolesti duše i tijela kako bi mogli podnositi nevolje, s njima se boriti i odagnati bol, nemoć i jad.

Sveta krizma (ulje za pomazivanje na posvećenje), namijenjena za sakramente krštenja, potvrde i svetoga reda (svećeništva i biskupstva) se posvećuje, jer se ti sakramenti dijele jednom u životu. Njome se maže krštenikovo i

Svećenici su stajali u redu da za svoje crkve dobiju novoposvećeno i novoblagoslovljena ulja koja im je pažljivo dijelio u Katedrali uvijek marljivi prof. Josip Žuvela. Snimila Angelina Tadić.

krizmanikovo čelo, svećenikove ruke, biskupova glava, crkveni stupovi i oltar.

U propovijedi je msgr. Uzinić sa žaljenjem utvrdio kako ni ove godine u Dubrovačkoj biskupiji ne će biti svećeničkih ređenja te istaknuo: „Poslanje je preraslo naše mogućnosti i naš broj. Trebamo li zbog toga biti žalosni? Trebamo li se obeshrabriti i odustati? Baš naprotiv! Biti i u toj i takvoj situaciji među onima koji su izabrani, među onom šačicom sve starijih i umornijih koja ima zadaću održavati plamen vjere, slaviti Euharistiju bez koje bismo umrli, dijeliti sakramente bez koje vjera na ovim prostorima ne bi imala budućnost, prenositi Božji navještaj u ovom vremenu gluhom za Božju riječ, ali ipak neobično potrebnom Boga, njegove milosti i ljubavi, njegovog opraštanja i utjehe – iznimna je povlastica koju nam je Gospodin udijelio, ali i iznimna odgovornost koja se ne da zadovoljiti polovičnošću, kojoj ne trebaju kisela lica, nego treba ponos i radost.“

U Euharistiji su nazočni svećenici obnovili svoja obećanja Biskupu da bi bili vjerniji u obavljanju službe i duhovnoga zvanja.

Prezbiterij Dubrovačke Crkve sa svojim biskupom i 16 poslužitelja nakon Mise posvete ulja. Ove su godine 43 svećenika došli u Gospu obnoviti obećanja dana na ređenju. Snimila Angelina Tadić.

Davati se u ljubavi

Angelina Tadić

Misu Gospodinove večeri s obredom pranja nogu učenicima u dubrovačkoj stolnici Gospe Velike na Veliki četvrtak 5. travnja predvodio je biskup Mate Uzinić. U propovijedi je govorio o Euharistiji ustanovljenoj na današnji blagdan. Razlog njezina nastanka je ljubav. „Božja ljubav se objavila najprije jednom narodu za koji je Bog spreman učiniti sve, a zatim se u Isusu Kristu proširila na sve ljude i išla tako neshvatljivo daleko da se nije očitovala samo utjelovljenjem nego i poniženjem, u potpunoj žrtvi samoga sebe, a sve to ‚radi nas ljudi i radi našega spasenja'. Isusov život i smrt mogu se razumjeti samo u kontekstu govora o ljubavi. To veliko otajstvo mogu shvatiti samo oni koji se – potaknuti tom Božjom ljubavlju jer Bog je prije ljubio nas – sami nauče davati u ljubavi. Isus učenicima ne govori samo riječima nego i konkretnim djelima, pranjem nogu i služenjem drugima. U odgovoru na to Gospodinovo poslanje nalazi se privlačnost, odnosno neprivlačnost, i naših Euharistija kao i općenito našega ‚biti kršćani'.

Biskup pere noge učenicima 5. travnja 2012. Snimio Ivo Marlais.

Žalimo se da su nam crkve sve praznije, čini nam se kao da kršćanska poruka ljubavi kojom nas je Bog ljubio više nije konkurentna drugim suvremenim ponudama, ali koliko smo mi koji sudjelujemo u misnim slavljima, koji se zovemo i jesmo kršćani, odgovorni za to stanje jer slaveći Euharistiju nismo zaživjeli otajstvo ljubavi koje Euharistija unosi u našu svakodnevicu i naše živote? Kako možemo očekivati da ćemo drugima Euharistiju učiniti privlačnom, ako u svakodnevnom životu ne živimo plod euharistijske žrtve, a taj plod je ljubav u različitim oblicima? Kako možemo očekivati da će nam itko povjerovati da je Bog ljubav, ako onim što živimo sami nismo sposobni svjedočiti što vjerujemo? I nismo na to pozvani samo u Godini Caritasa nego trajno. Godina Caritasa je samo vrijeme u kojemu o tome, jer uočavamo nedostatke i probleme, želimo malo više razmišljati i na to se međusobno malo više poticati.“ Na kraju propovijedi Biskup je svima poželio da u ljubavi, poput Krista, postanu „jestivi drugima oko sebe“.

Ovogodišnje „apostole“ predstavio je gradski župnik don Stanko Lasić rekavši kako su izborom većeg broja dubrovačkih sportaša željeli i kao Crkva odati priznanje svemu dobrome što oni čine u lokalnoj zajednici, ali i u

svijetu. Izabrani sportaši su: plivač paraolimpijac Mihovil Španja, vaterpolist Andro Bušlje i njegov brat rukometaš Nikša Bušlje, vaterpolist Paolo Obradović, judaš Leo Bulić, tajnik Dubrovačkog saveza sportaša Alen Bošković, ravnatelj dubrovačke privatne gimnazije Tomislav Franušić, obrtnik i ovogodišnji festanjul Stjepo Aksić, prošlogodišnji festanjul kap. Vlaho Kulušić, članovi katedralne Bratovštine Presvetoga Sakramenta Ivan Dugandžić i Mišo Lazarević te predstavnik Gradske župe Ivan Crnjac.

Nakon prijenosa Svetootajstva do oltara Svetoga Križa, prigodno razmatranje tijekom Getsemanske ure održao je duhovnik Klasične gimnazije don Marin Lučić.

Don Stanko blagosljivlje hranu na Uskrs.
Snimila Angelina Tadić.

Što nama dođe vijest o uskrsnuću?

BISKUP MATE UZINIĆ

Vijest o praznome grobu bila je iznenađujuća u Jeruzalemu onoga nedjeljnog jutra. Nažalost, prestala je biti radosna i postala je sasvim obična vijest. Pa čak više i nije neka vijest. I upravo je u tomu problem! Vijest o Kristovom uskrsnuću ostavlja nas ravnodušnima. Mnogi kršćani žive kao da Krist uopće nije uskrsnuo. Postali smo dio beznadnog ozračja.

A uskrsnuće je poziv na život u skladu s tom viješću koja daje smisao našem biti kršćani i ljudi! Bez vijesti o Isusovu uskrsnuću, mi smo tek plod slučaja, naša ljudska povijest neshvatljiva borba za održanje vrste, vjera obična opsjena, nada utopija, ovo što slavimo tek ostatak prošlosti, kulturna baština, turistička atrakcija, znak identiteta kojemu pripadamo i ništa više od toga. Bez te se vijesti dovodi u pitanje smisao suočavanja s boli, trpljenjem, mukom, pa čak i činjenje dobra i borba protiv zla, osobnoga i društvenog, onog koje činimo i onog koje trpimo. Bez te vijesti Isusova smrt na križu još je samo jedna ljudska tragedija, Judina izdaja samo još jedno od izdajstava u nizu, Pilatova osuda samo još jedna u nizu nepravednih osuda, ubojstvo na Križu Velikog petka samo još jedno u nizu ubojstvo nedužnoga.

Onaj koji je umro na Križu nije samo još jedan u nizu. Njegova izdaja nije tek jedna u nizu! Njegova osuda nije tek jedna u nizu! U njemu se dogodila istinska novost na temelju koje spoznajemo da čovjek nije tek običan slučaj, da su čovjek i čovječanstvo od Boga željeni, da su čovjek i čovječanstvo ljubljeno Božje dijete, da nas Bog nije ostavio onda kad smo mi ostavili, pa čak i ubili Boga, nego da nas je pozvao na život i osigurao nam život vječni. Jednom riječju Veliki petak nije bio točka na i. Točka na i se dogodila u Uskrsu.

Vjerujem da ta vijest za nas može postati istinska novost samo kad nas ta vijest doista iznenadi i potakne da je, kao jednu od rijetko pozitivnih vijesti u mnoštvu loših vijesti koje nas stalno bombardiraju i koje sa velikom strašću i zadovoljstvom širimo oko sebe, posvjedočimo drugima, započinjući od onih koji su nam najbliži i do kojih nam je najviše stalo.

Iz propovijedi na pontifikalu u Gospi na Uskrs 8. travnja 2012.

Blaženi Ivan iz Fiesola (Angelico), *Uskrsli i žene na grobu*, 1440.-1442. godine, freska u Sv. Marka u Firenci.

Četiri žene: Marija Magdalena, Marija, majka Jakova Mlađega i Josipa, Saloma, majka Jakova Zebedejeva i Ivana Evanđelista, i Ivana, žena Herodova upravitelja Huze, obuzete tugom, u nedjeljno su prasko-zorje donijele miomirise da pomažu Isusa. Ušavši u mračan grob, ugledaju anđela u bijelom koji sjedi na kamenom sarkofagu bez poklopca, govori i pokazuje čudo: „Ne bojte se, znam zašto ste došle. Isus nije ovdje! Uskrsnuo je! Pogledajte, grob je prazan. Recite Njegovim učenicima: srest će se s vama. Sjetite se kako vam je sve ovo prorekao."

Iznad grobnice lebdi uskrsli Spasitelj u svetoznaku (aureoli) izrađenu u obliku badema (mandorle) koji obuhvaća cijeli lik. Iz oblaka koji ga omotava Krist izbija na površinu. U desnoj ruci drži mučeničku palmu, a u lijevoj mu vijori pobjednički stijeg: crveni latinski križ na bijeloj podlozi. Uskrs nije djelo čarolije, ne briše Križ, kao da je Križ bio zao, nego dolazi reći da je Križ – Božja proslava.

Poruka Sedmome svjetskom kongresu dušobrižništva turizma

Turizam je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu

papa Benedikt XVI.

Časnoj braći gospodinu kardinalu Antoniju Mariji Veglìou, predsjedniku Papinskoga vijeća za dušobrižništvo selilaca i putnika, i prečasnom Pedru Pablu Elizondu Cárdenasu, biskupu-prelatu Cancúna-Chetumala.

U prigodi Sedmoga svjetskog kongresa o dušobrižništva u turizmu, koji će se održati u Cancúnu u Meksiku od 23. do 27. travnja, želim vam uputiti srdačan pozdrav koji proširujem na časnu braću u biskupstvu i na sudionike ovoga važnog skupa. Na početku ovih dana promišljanja o pastoralnim pothvatima koje Crkva ostvaruje u ozračju turizma, želim potvrditi svoju duhovnu blizinu sudionicima. S poštovanjem pozdravljam građanske vlasti i predstavnike međunarodnih organizacija koje su nazočne ovom događaju.

Turizam je svakako fenomen koji obilježava naše doba, i po važnim dimenzijama koje je već postigao i po izgledima koji se naziru za budući rast. Poput svake druge ljudske zbilje, i njega treba prosvijetlili i preoblikovati Božjom riječju. Zbog toga uvjerenja, s punim razumijevanjem o važnom utjecaju koji ova pojava ima na ljudsko biće, Crkva ga svojom dušobrižničkom skrbi prati od samih njegovih početaka, potiče i promiče njegove mogućnosti, a istodobno ukazuje i na rizike i odstupanja te nastoji da se oni poprave.

Turizam, zajedno s odmorom i slobodnim vremenom, povlaštena je prigoda za tjelesnu i duhovnu obnovu, olakšava okupljanje ljudi koji potječu iz različitih kultura, nudi mogućnost zbližavanja s prirodom, a time otvara put slušanju i razmatranju, snošljivosti i miru, dijalogu i skladnosti usred raznolikosti.

Putovanjem se očituje naše postojanje kao *homo viator*-a [čovjeka-putnika], dok istodobno podsjeća na drugi, dublji i smisleniji put kojim smo pozvani kročiti i koji vodi do našega susreta s Bogom. Mogućnost koju nam putovanja nude: diviti se ljepoti naroda, kultura i prirode, može voditi k Boga i biti prigoda da se iskusi vjera: „Jer prema veličini i ljepoti stvorova možemo, po sličnosti, razmišljati o njihovu Tvorcu“ (*Mudrost* 13, 5). S druge strane, turizam, kao i svaka druga ljudska stvarnost, nije izuzet od opasnosti i negativnih elemenata. Riječ je o zlu kojemu se treba žurno suprotstaviti, jer pogađa prava i dostojanstvo milijuna muškaraca i žena, osobito među siromašnima, potom manjina i osoba s invalidnošću. Seksualni je turizam jedan od najnižih oblika takvih skretanja koje moralno, psihološki i zdravstveno pustoše život osobe, tolikih obitelji i ponekad čitavoga društva. Nažalost, u brojnim sklopovima turizma i dalje se nastavljaju trgovina ljudskim bićima radi seksualnog iskorištavanja ili skupljanja organa, kao i iskorištavanje maloljetnika prepuštenih u ruke nesavjesnih pojedinaca, podvrgavanje zlostavljanju i mučenju. Sve to mora izazvati one koji se posvećuju svijetu turizma pastoralno ili od njega žive, kao i čitavu međunarodnu zajednicu, kako bi se povećala budnost, a ta zastranjivanja sprječavala i suzbijala.

U okružnici *Caritas in veritate* htio sam ukazati na stvarnost međunarodnoga turizma u sklopu cjelovitoga ljudskog razvoja. „Moramo, dakle, razvijati drukčiji turizam, koji je u stanju promicati istinsko uzajamno razumijevanje, ne uzimajući prostor odmoru i zdravoj zabavi“ (br. 61). Neka vaš skup, okupljanje pod geslom *Turizam koji čini razliku*, pridonese razvoju dušobrižničkih pristupa koji će postupno i čvrsto voditi tom „drukčijem turizmu“.

Želim naznačiti tri područja na koja pastoral u turizmu mora usredotočiti svoju pozornost. Prvo, osvijetliti tu pojavu socijalnim učenjem Crkve, promičući kulturu etičkoga i odgovornog turizma, tako da dosegne poštovanje dostojanstva osoba i naroda, da bude pristupačan (otvoren) svima, pravedan, održiv i ekološki prihvatljiv. Korištenje slobodnoga vremena i povremeni godišnji odmori su prilika kao i pravo. U okviru svoga djelokruga Crkva želi nastaviti nuditi iskrenu suradnju, tako da to pravo postane stvarnost za sve ljude, posebno za skupine u nepovoljnijem položaju.

Drugo, pastoralno djelovanje nikad ne smije izgubiti iz vida *via pulchritudinis*, „put ljepote“. Mnogi su izričaji povijesne i kulturne religijske baštine „pravi putovi prema Bogu, Vrhunskoj Ljepoti, štoviše oni nam, u molitvi, pomažu rasti u odnosu s Njim. Riječ je o djelima koja se rađaju iz vjere i koja izražavaju vjeru“ (*Opća audijencija* 31. kolovoza 2011.). Važno je pobrinuti se za ugodan doček turista i ponuditi im dobro organizirane posjete uvijek poštujući sveto mjesto i liturgijski čin zbog čega su mnogi od tih pothvata nastali i ostaju biti njihovom glavnom svrhom.

Treće, pastoral turizma treba pratiti kršćane dok uživaju na odmoru i u slobodnom vremenu tako da pridonese njihovu ljudskom i duhovnom rastu. Doista, to su „trenutci prikladni za opuštanje tijela, ali i za davanje hrane duhu ostavljanjem više vremena za molitvu i meditaciju, kako bi rastao u osobnome odnosu s Kristom te sve više živio u skladu s njegovim učenjem” (*Gospino pozdravljenje* 15. srpnja 2007).

Nova evangelizacija, na koju su svi pozvani, traži od nas da imamo na umu i da dobro iskoristimo brojne prigode koje nam turizam pruža da se usmjerimo Kristu kao konačnom odgovoru na temeljna pitanja čovjeka današnjice.

Stoga vas potičem da pastoral u području turizma s punim pravom postane sastavi dio organskoga i redovnog dušobrižničkog djelovanja Crkve. Na taj način, uz koordinaciju projekata i nastojanja, s većom ćemo vjernošću odgovoriti na Gospodinov misionarski nalog.

S tim osjećajima, povjeravam plodove ovoga kongresa moćnom zagovoru presvete Marije, Gospe Guadalupske, a kao zalog bogate božanske naklonosti, svim sudionicima od srca podjeljujem zamoljeni apostolski blagoslov.

Iz Vatikana 18. travnja 2012.

Više reda u turističkim obilascima Katedrale

Gradski župni ured Gospe Velike upriličio je 19. travnja 2012. Okrugli stol s predstavnicima agencija i turističkih vodiča o raznim vidovima turističkih posjeta Katedrali. Način rada bilo je zajedničko promišljanje; svrha: poboljšanje sadašnjega stanja, a povod i razlog: očuvanje sakralnosti same stolne crkve.

Na sastanku su sudjelovali: Elvis Bundalo (Elite Travel Dubrovnik), Antea Glumac Barbir (predsjednica Zajednice društava turističkih vodiča Hrvatske), Marina Krističević (u ime 298 članova Društva turističkih vodiča Dubrovnik), Karmen Sentić (Atlas d.d.), Karla Skurla (MSC Krstarenja), Ljiljana Stjepanović i Vjeran Martić (pastoralni suradnici u Gradskoj župi) i gradski župnik don Stanko Lasić.

Sudionici su poduprli nastojanja oko strukturiranja reda posjeta kako bi posao vodiča dobio na kvaliteti, sakralnost glavne crkve u Gradu postala dohvatljivija, a iskustvo posjetitelja Prvostolnice bilo potpunije i intenzivnije. Ujedno su pomogli upravitelju Katedrale i njegovim suradnicima da utvrde sadržaj pravila za turistički obilazak stolne crkve Gospe Velike.

Zaključci se poglavito odnose na posjete u turističkoj sezoni.

Zaključci Okrugloga stola od 19. travnja 2012.

Turistička dimenzija Grada svima nama pruža mogućnosti za susretanje i upoznavanje drugih kultura, religija, pogleda na život i svijet. Prihvaćanjem i otvorenošću prema drugima te poštovanjem i uvažavanjem drugoga doprinosimo uklanjanju udaljenosti među ljudima. Time povećamo svijest o povezanosti svih ljudi i shvaćanju različitosti kao zbilje koja nas ne ugrožava nego izgrađuje. Dožive li naši posjetitelji, uz sve ono drugo što Grad pruža, takav pristup, iskustvo posjeta bit će za njih događaj koji će se, po njihovu povratku doma, ticati mnogih. Sve dobro što posjetitelji dožive u Gradu raširit će se, doslovno, po čitavome svijetu.

„Katedrala je simbol jedinstva, mjesto susreta, molitve i mira. Tu se kršćanska zajednica sastaje oko biskupa da bi ispovjedila svoju vjeru i da bi živjela svoje zajedništvo, posebno u slavljenju euharistijskog otajstva" (bl. Ivan Pavao II., 8. rujna 1994.). Vjernicima su crkve otvorene i kad u njima nema obreda, ne zbog turističkoga razgledanja nego zbog pohoda i molitve. Sve javne crkve i kapelice gdje se čuva presveta Euharistija moraju barem nekoliko sati ujutro i navečer biti otvorene da se vjernici mogu lako moliti pred presvetim Svetootajstvom (Naputak o štovanju euharistijskoga otajstva od 25. svibnja 1967., br. 51, i kanon 937).

Stolna crkva Gospe Velike otvorena je svima, a posebno onima koji je pohađaju kao mjesto u kojem posvješćuju i intenziviraju svoju povezanost s Bogom. Ta vrsta posjeta odgovara izvornoj svrsi Katedrale što ga čini povlaštenim. To pak znači da se od svih nas zahtjeva da takvom posjetitelju omogućimo življenje spomenute povezanosti. Jedan od načina kako to omogućiti jest poštovanje kućnoga reda. On u ovom slučaju nije svrha sam sebi nego jedan od važnih elemenata koji strukturira vjerničko iskustvo, ali će imati i snažno djelovanje na posjetitelja koji to nije. Poštovanjem reda dopuštamo da sakralnost Prvostolnice bude iskustveno dohvatljiva svima u Gradu.

S obzirom da kroz Katedralu prolaze brojne skupine, onima koje su platile posjet Moćniku, dužni smo osigurati uvjete u kojima će se taj pohod ostvariti bez većih poteškoća. Zbog toga skupine koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik mogu obići crkvenu lađu, ali bez da im vodič išta tumači u samoj crkvi kako se ne bi ometalo rad vodiča koji vode skupine u posjet kapelici svetih moći. Mole se vodiči skupina koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik da svoj rad i ponašanje skupine koju vode usklade s tim u duhu kolegijalnosti i poštovanja onih koji su, plativši posjet Moćniku, doprinijeli održavanju Katedrale kao mjesta otvorenog za sve koji je žele posjetiti.

Vodiče koji će moći tumačiti, moli se da to, pogotovo ako je u Gospi više skupina koje čekaju da vide Moćnik, čine: u sažetom obliku i primjerenom jačinom glasa (zbog sakralnosti prostora i zbog kolegijalnosti). Radi izbjegavanja stvaranja gužvi i galame, preporučuje se da se tumačenje koje se odnosi na stolnu crkvu odvija prije samoga ulaska, a drugi dio, koji se tiče relikvijara, ispred samoga Moćnika.

Suradnici zaduženi za održavanje Katedrale svjedočili su, nažalost, oglušivanjima, često i neugodnim, vodiča na upozorenja radi očuvanja reda posjeta. Stoga će ubuduće vodič koji se namjerno, bez volje za suradnjom, ogluši na upozorenja biti opomenut. Ne bude li to dovoljno, na njegov rad podnijet će se prigovor Društvu turističkih vodiča i agenciji koja ga je angažirala zbog neprimjerena obavljanja posla. Ako upozorenje i prigovor ne ispune svrhu, vodiču koji ustraju u takvom ponašanju ne će biti omogućeno obavljanje vodičkoga posla unutar dubrovačke Prvostolnice.

Neprimjereno obavljanje vodičkog posla ima široke posljedice koje se ne tiču same sakralnosti prostora nego narušavaju i nastojanja oko poboljšanja turističkih usluga u našem Gradu. Naša je želja da posjetiteljima pružimo nešto više od same informacije, a vodičima osiguramo uvjete potrebne za kvalitetno obavljanje posla.

Stoga je don Stanko Lasić kao upravitelj dubrovačke Prvostolnice 3. svibnja 2012. donio sljedeća pravila s kojima su upoznati vodiči i agencije, a koja se u cijelosti primjenjuju od 14. svibnja 2012.

Red posjeta za sve posjetitelje

Cijenjeni posjetitelji!

Molimo vas da poštujete sakralnost prostora:

- DOLIČNIM ODIJEVANJEM
- ŠUTNJOM
- ČUVANJEM CRKVENOGA INVENTARA

Hvala što ne:

- UPOTREBLJAVATE MOBITEL
- KONZUMIRATE HRANU I PIĆE
- OSTAVLJATE OTPATKE
- UVODITE ŽIVOTINJE

Ta su pravila istaknuta na ulazima u Katedralu na raznim jezicima i odnose se na sve vjernike i turiste, skupine i pojedince.

Red posjeta za skupine s vodičima

Napominje se da je prema uputama konzevatorske službe osvjetljenje Relikvijarija smanjenog inteziteta kako ne bi došlo do oštećenja umjetnina. Postojeća rasvjeta će se zamijeniti novom prema projektu rasvjete kad konzevatori pronađu izvođača koji može udovoljiti specifičnim uvjetima koje zahtjeva očuvanje umjetnina. Nova rasvjeta će biti prikladnog intenziteta za razgledavanje, do tada se sve posjetitelje moli za razumijevanje. Hvala.

Regulacija ulaza i izlaza skupina u Katedralu i u Moćnik. Skupine s vodičima u Gospu ulaze na glavni (istočni) ulaz, a izlaze na bočna (sjeverna) vrata. Prema Relikvijariju se odlazi lijevim (južnim) pobočnim brodom, a iz svetišta izlazi prema desnome (sjevernom) bočnome brodu.

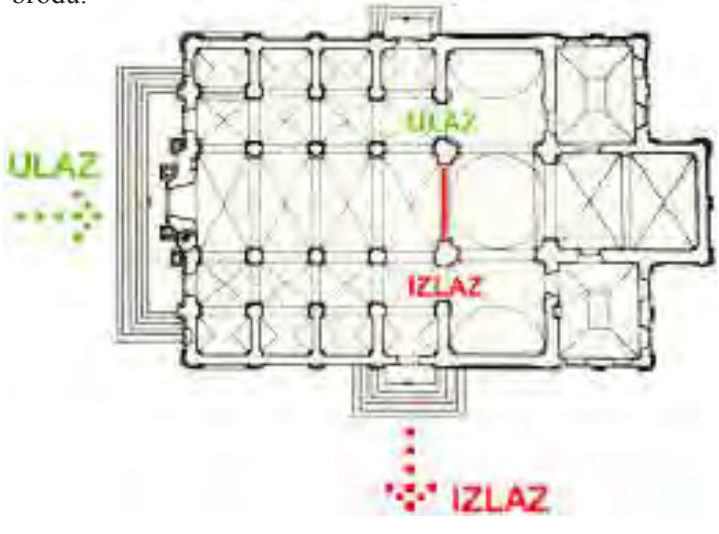

Za vrijeme bogoslužja (svete Mise, pjevane večernje molitve, klanjanja, krunice, križnoga puta) katedralna i svaka druga crkva namijenjena je isključivo vjernicima i bogoštovlju. Tada se ne može uvoditi skupine radi razgledanja, a turističke agencije i vodiči trebali bi o tome u svojim publikacijama, plakatima, prospektima, letcima i u razgovoru obavijestiti i goste koji samostalno obilaze znamenitosti u Gradu.

Vrijeme obilaska. Katedralna je riznica otvorena od ponedjeljka do subote od 8 do 17 sati, a nedjeljom od 11.30 do 17 sati. Na svetkovine koje su ujedno i državni blagdani, otvorena je kao i nedjeljom. Prije i nakon radnoga vremena Riznice u dubrovačkoj se Prvostolnici pripremaju i slave svete Mise pa se turiste tada može uputiti u Katedralu samo ako su dolično odjeveni i žele nazočiti bogoslužju župne ili biskupijske zajednice na hrvatskome jeziku. Euharistija na latinskom jeziku slavi se u Gospi svake prve nedjelje u mjesecu u 10 sati. Od 1. lipnja do kraja rujna svake nedjelje u 11 sati u crkvi Sv. Ignacija slavi se sveta Misa na engleskom jeziku.

Mjesto za tumačenje. U svetištu, ispred kapelice svih moći predviđeno je mjesto na kojem vodič može protumačiti sadržaj relikvijarija. Dok skupina ne završi s razgledanjem Moćnika, druga se skupina ne propušta kroz Ulaz (v. nacrt). Dok se čeka red, vodiči se mole da budu strpljivi i poštuju šutnju zbog kolegijalnosti i sakralnosti prostora te da osiguraju da i njihova skupina bude tiha. Tumačenje treba iznijeti u sažetom obliku i primjerenom jačinom glasa. Vodiči se mole da stoje na Ulazu dok cijela skupina ne uđe, a isto tako na Izlazu.

Skupinama koje ne namjeravaju posjetiti Moćnik, vodiči ne mogu ništa objašnjavati unutar Katedrale.

Vodiče svih skupina moli se da trajanje posjeta prilagode situaciji kako bi se izbjegle velike gužve i postigla protočnost skupina.

Za provođenje reda posjeta bit će zadužen redar koji će, u slučaju narušavanja reda, upozoriti vodiča i/ili posjetitelja.

Prema muzeju u podzemlju Katedrale

Amalija Pavlić*

Tijekom istražnih radova nakon potresa 1979., ispod dubrovačke Katedrale otkriveni su ostatci zidova znatno ranijih crkvi – bizantske iz VII.-VIII. stoljeća s freskama iz IX. stoljeća i romaničke iz XII. stoljeća. Razina pronađenih struktura je dublje od tri metra ispod današnjega poda Katedrale. Na Buićevoj poljani, uz Katedralu, otkriven je kasnoantički zid, krstionica te temelji zvonika-krstionice iz XIV. stoljeća. To su iznimno važni ostatci koji određuju i objašnjavaju najranije razvojne faze Grada. Nakon dovršetka istraživanja i izvedbe armirano betonske ploče, lokalitet je od 1986. godine zatvoren. Provedeno je višegodišnje mjerenje mikroklimatskih uvjeta vezano za očuvanje freski.

Alfaplan d.o.o. izradio je arhitektonsku snimku podzemne muzejske etaže tijekom 2009. godine, kao i Idejni projekt, koji je služio kao podloga za izdavanje *Lokacijske dozvole* za rekonstrukciju podzemne muzejske etaže ispod Katedrale i Buićeve poljane 19. srpnja 2011. Planiranim zahvatom prostori ispod Katedrale i Buićeve poljane uređuju se za prezentaciju nalaza na mjestu gdje su otkopani. Ulaz se formira iz dijela prizemlja palače Bassegli-Gozze, te podrumskoga prostora kojeg treba

Glavni brod kasnoantičke crkve pokriven je dragocjenim nalazima po kojim se zbog osjetljivosti i trošnosti ne može hodati. Predviđena je uspostava povišene šetnice za prolaz posjetitelja.

Šetnice ne bi prikrivale bitne nalaze pa tako ni freske u Svetištu kasnoantičke dubrovačke katedrale.

iskopati ispod dijela palače i trga, a koji spaja ulazni prostor s muzejskim.

Tijekom 2010. i 2011. Institut IGH d.d. izveo je geotehničke istražne radove nužne za dobivanje ulaznih parametara za izradu Glavnoga projekta (statičkoga proračuna osiguranja temelja), a za uspostavu spojnoga podrumskog prostora. Tijekom 2011. Alfaplan d.o.o je izradio Glavni projekt podzemne muzejske etaže. Po dobivanju suglasnosti Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku, Glavni projekt bit će predan nadležnome upravnom odjelu Grada Dubrovnika radi dobivanja *potvrde glavnoga projekta*.

Geoexpert GTB d.o.o. je izradio projekt Zaštite građevne jame na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze kao dodatak Glavnom projektu konstrukcije objekta. Projekt je prije konačne predaje dan na suglasnost nadležnom Konzervatorskom odjelu.

Dosad je ugovoreno i realizirano: Elaborat cjelovite arhitektonske snimke postojećeg stanja, Idejni projekt prezentacije podzemlja Katedrale i Bunićeve poljane i Glavni projekt (Alfaplan d.o.o.) i Program geotehničkih istražnih radova s troškovnikom, smjernice za projektiranje (Građevinsko arhitektonski fakultet Sveučilišta u Splitu). Izvedeni su geotehnički istražni radovi s pomoćnim građevinskim radovima na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze – I. faza (Institut IGH d.d. i Građevinar-Quélin d.o.o.) koje su arheološki nadzirali Dubrovački muzeji. Napravljena je Kontrola Glavnoga projekta glede mehaničke otpornosti i stabilnosti (Statički studio d.o.o.). Sastavljen je Projekt zaštite građevne jame na spojnom prostoru između Katedrale i palače Bassegli-Gozze kao dodatak Glavnom projektu konstrukcije objekta (Geoexpert GTB d.o.o.).

Tijekom 2012. planira se izraditi I. faza Izvedbenog projekta koji će sadržavati program i troškovnik za sukcesivno premještanje postojeće infrastrukture, arheološke istražne radove i za izvedbu građevinskih zahvata na kontaktnom dijelu s Katedralom. Radovima je obuhvaćeno iskopavanje ulazne podrumske prostorije u palači Bassegli-Gozze, ojačanje temelja vanjskoga nosivog zida Katedrale i susjedne palače, premještanje gradske infrastrukture, kao i arheološka istraživanja, koja u tom dijelu nisu provedena.

Radovi iskopavanja spojnog prostora trebali bi započeti 2013. godine. Paralelno s izvođenjem radova I. faze planira se izrada Izvedbenog projekta II. faze za arhitektonske i građevinske radove, izvođenje preostalih istražnih radova, te valorizacije nalaza i smjernica za prezentaciju. Izrada ove dokumentacije može započeti u momentu kada se potvrdi ispravnost rješenja kroz realizaciju I. faze.

Nakon izvedbe građevinskih radova i radova premještanja infrastrukture, može se pristupiti izradi projekta muzejskog postava i njegovoj izvedbi.

Procijenjena vrijednost investicije za izradu projektne dokumentacije, istražne i građevinske radove, te uređenje podzemne muzejske etaže iznosi 18 milijuna kuna. Radovi se financiraju po godišnjim programima obnove ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika u kojima sudjeluju Ministarstvo kulture RH, Župa Gospe Velike i Grad Dubrovnik.

arhitektica, koordinatorica radova na uređenju podzemlja Katedrale u ime Zavoda za obnovu Dubrovnika; amalija.pavlic@zod.hr

Spomen na Zrinske i Frankopane

U četvrtak 30. travnja 1671. u Bečkome Novom Mjestu ubijeni su hrvatski ban grof Petar Zrinski (50) i plemić Fran Krsto Frankapan (28), vojskovođe i pjesnici, vođe urote protiv bečkoga dvora za hrvatsku samostalnost. Na obljetnicu njihove pogibije i Dan hrvatskih političkih zatvorenika u ponedjeljak 30. travnja 2012. u stolnoj crkvi Gospe Velike u Dubrovniku misno je slavlje predvodio don Josip Barišić, politički uznik 1973.–1974., u doba komunističke vladavine, a sada župnik u Čilipima. Euharistiju je namijenio za vječni mir pokojnih političkih zatvorenika kao i za žive političke stradalnike da se odgovorno postave prema Domovini. Euharistijsko slavlje završilo je pjevanjem Lijepe naše.

DON JOSIP BARIŠIĆ

Tko su ljudi kojih se danas sjećamo? To su naši rodoljubi koji nisu žalili svoje živote nego su ih prinijeli kao žrtvu „za Krst časni i slobodu zlatnu“. Ne ćemo razjašnjavati tako opsežnu temu ni nabrajati mučenja kroz koja su prošli. Umjesto toga, pozabavit ćemo se traganjem za odgovorom odakle im tolika i takva snaga da umru za ideale vjere i naroda.

Pred nama je Godina vjere. Danas smo ovdje da bismo se obnovili u vjeri koja je davala snagu našim dičnim rodoljubima.

Koja je to snaga tako jaka da životu pretpostavi smrt, i to mučeničku? Sveti nas Pavao uči da „Božja riječ nije okovana“ (*Druga Timoteju* 2, 9). Ona je snaga. Pitanje je našega stava prema Božjoj riječi.

Vjera kao nasljedovanje. Božje očitovanje čovjeku nije samo obavijest u području umskoga, u kojem bi Bog ostao vanjski motiv vjere, nego to očitovanje izaziva sve dimenzije čovjeka i usmjerava ih na Boga, a sama je vjera u punom bitnom izvršenju – ljubav.

Kršćanska vjera nije tek prihvaćanje ni slušanje riječi. Ona je isključivo nasljedovanje. Papa Benedikt XVI. kaže da bi

Krist bio samo jedan od značajnih začetnika nove religije, ako bi njegovi sljedbenici bili samo njegovi slušatelji, a ne njegovi nasljedovatelji. Bitno je, dakle, shvatiti u ovo napose mutno vrijeme da je kršćanstvo pred epohalnim povijesnim izazovom – **ili će se pročistiti ili će ga nestati**. *Zašto?* Zato jer kršćani nisu tek deklarirani – opredijeljeni za Krista – nego su doslovno utjelovljeni Krist. Po krštenju uronjeni u Krista, po molitvi zadojeni Njime, po patnjama suobličeni Njemu, u Euharistiji primatelji živoga Krista, srcem i životom Njegovi.

Nitko od nas, sestre i braćo, ne očekuje da samo govorimo o Kristu. Došlo je vrijeme kad je taj govor nevjerodostojan, neuvjerljiv ako netko u nama ne susretne Krista. Stoga pred krvlju naših mučenika, od Zrinskih i Frankopana do naših dana, pitam sve nas: jesmo li vjernici u kojima ljudi mogu prepoznati živoga Krista? Naši dični svetci, blaženici, mučenici, proglašeni i ne proglašeni, bili su spremni s Njime umrijeti da bi s Njime i živjeli.

Vjera kao svjedočenje. Što je to svjedočenje? Biti u suvremenome svijetu živi Krist! Inače kršćanstvo nema smisla. Ne možemo zanijekati svoje kršćanstvo pred izazovima novoga vremena, relativizma istine, hedonizma užitka, konzumizma materijalnih dobara. Tom se duhu moramo suprotstaviti višim vrjednotama. Te vrijednosti dolaze od Boga, a to je upravo **život** kao najveća vrjednota**; istina** s kojom se ne trguje i ne prodaje; **poštenje** koje se ne podčinjava pukome užitku. U ovom vremenu treba biti vrlo jasan: nitko drugi to ne će biti umjesto nas. Ne očajavajmo što nas je malo, nego budimo predani čestitosti. Budimo ponosni što nam je dano da budemo do kraja svjesni kako na svakome mjestu, od mladenačke dobi do bolesničke postelje, moramo zračiti „svetim prkosom“: da je čovjek vrjednota za Boga i to najveća i zato je čovjek čovjeku najveća vrjednota. Ako se u nama ne utjelovi to poštovanje ljudskoga dostojanstva, prestat ćemo biti najveća vrijednost. Nije li upravo ovo vrijeme, koje nam posve jasno pokazuje kamo vodi čovječanstvo kad čovjek postaje samo broj. Samo instrument. Prodali su nam sve... Onečišćujemo materijalni i duhovni okoliš. Gore nam obala i otoci, a loši običaji zahvaćaju moždanu srž obitelji i mladosti. Donose se zakoni koji ugrožavaju temelje nacije. Lomi se čovjek. Lomi se svijet, jer nam se oduzima dostojanstvo čovjeka.

O nama ovisi hoće li nam se uzeti dostojanstvo, čast, prošlost, sadašnjost, slava, identitet. Čovjek je problem sam sebi. Zato nam danas naši mučenici i velikani dovikuju: budite hrabri, budite svoji, budite svjesni da se sve može staviti na vagu, sve može unovčiti, samo nemojte sebe zanijekati, sebe prodati, svoju dušu staviti u službu Zloga! Što su teža vremena, to su teži izazovi. Ne bojmo se, Isus je pobijedio svijet. Ne bojmo se, budućnost je onih koji se ne prodaju, nego svjesno i hrabro ostaju vjerni. Tome nas poučava ovaj dan. Ako nismo na to spremni onda ne bismo smjeli slaviti ovaj *spomendan*.

Nada. Povijest se ipak ne ponavlja. Ona jest učiteljica života, ali vrijeme se ne vraća. Povijest nam poručuje da hod kroz nju mogu nastaviti samo hrabri. Stoga nama danas Isus govori: „Ne bojte se jer se o vama brine Otac vaš nebeski.“ Vjera u providnost temeljna je kršćanska vrjednota koja ispovijeda da Bog (koji ne može stvarati, a da ne ljubi), ne može stvoriti ni jednoga čovjeka, a da ga ne želi usrećiti. Bog dakle želi tebe i tvoju sreću. Želi tvoj uspjeh.

Biti čovjek, napose Božji čovjek, znači biti svjetlo. Isus nas potiče da se ne bojimo tegoba ovoga vremena, nego da hrabro, s puno pouzdanja u očevu providnost kročimo naprijed. Naša blažena Marija Propetoga nam poručuje da sve stavimo u Očeve ruke. Naši nas Zrinski, Frankopan i drugi hrabre i potiču da izdržimo, da je s Bogom sve moguće..

Neka nam vjera postane život, neka nam život postane svjedočanstvo i neka se nikad ne ugasi nada pobjede ljubavi nad mržnjom, istine nad lažju, dobroga nad zlim.

Godina vjere koja je pred nama donosi nam upravo tu poruku. Hrabro, ne bojte se! Stanimo u kolonu onih Božjih izabranika koji u hrabrom življenju vjere čuvaju svoje krsne haljine za bolji svijet, koji visoko drže barjak slobode.

Neka nam je na ponos što u vjeri slijedimo naše velikane i što nam u srcu živi zahvalnost za živote žrtvovane za našu slobodu i identitet.

„Navik on živi ki zgine pošteno!“ Nije teško aktualizirati i parafraziratii ovu izreku: „Navijek živi, tko živi pošteno!“

U Dubrovačkoj prvostolnici 30. travnja 2012.

Mladi Dubrovčani u Pape

don Stanko Lasić

Dvadeset katedralnih krizmanika u pratnji s. Jelene Krilić, katedralnih suradnika Josipa Žuvele, Ljiljane Stjepanović, Eve i Davora Spajića i gradskoga župnika, hodočastili su u Rim od 30. travnja do 2. svibnja 2012. Hodočasnici su podmirili troškove putovanja i smještaja, a troškove prehrane Gradska župa nastoji prikupiti od poduzeća i ustanova Grada.

Program hodočašća započeo je pohodom Generalnoj kući Družbe kćeri milosrđa u Rimu. Tamo su časne sestre Dubrovčane počastile večerom, a večernja vožnja podzemnom željeznicom i pohod dvama trgovima Piazza di Spagna i Piazza Navona bili su izvrsno zagrijavanje za sutrašnji nastavak razgledanja Rima. U Katakombama sv. Kalista Dubrovčane je i ove godine srdačno i stručno vodio salezijanac don Mate Tomas koji nije štedio vremena i duha da svi osjete sakralnost i veličinu tih prostora u kojima su kršćani krvlju svjedočili ljubav prema Kristu. Razgledanje bazilike Sv. Petra ove je godine bilo otežano i trebalo je stati u red i čekati više od sat vremena jer je zbog prvosvibanjskih blagdana i prve obljetnice proglašenja blaženim Ivana Pavla II. tih dana u Rimu bilo mnoštvo hodočasnika osobito Poljaka što se najbolje osjetilo na Papinoj općoj audijenciji u srijedu 2. svibnja na Trgu sv. Petra u Rimu. Dubrovčane je najviše obradovao poseban Papin pozdrav hrvatskim hodočasnicima među kojima su mladi iz Dubrovnika bili na prvome mjestu. Nakon razmatranja o molitvi sv. Stjepana đakona i prvomučenika, Sveti Otac nam je na hrvatskom jeziku rekao: „**Radosno pozdravljam i blagoslivljam sve hrvatske hodočasnike, a osobito mlade iz Dubrovnika**

te vjernike iz župa Svih Svetih iz Sesveta, Svetoga Marka iz Selnice i Svetog Antuna Pustinjaka iz Kršana. Dragi prijatelji, započeli smo mjesec posvećen Blaženoj Djevici Mariji! **Molite svakodnevno** kako bi vas Njezin zagovor pratio na životnom putu. Hvaljen Isus i Marija!"

Večernja Misa u hrvatskoj crkvi Sv. Jeronima bila je prilika da se osjeti kako su Hrvati više od 500 godina vjerom i djelom osmišljavali svoju nazočnost u Vječnome Gradu i svoju neizmjernu ljubav prema Crkvi i Papi, a Dubrovčani su i u tome prednjačili što se vidi na svakome mjestu.

Hodočašća mladih, koja dugi niz godina organizira Katedralna župa, služe upravo tome da u mladima probude ponos što pripadaju Crkvi, koja je s jedne strane otvorena svim rasama, narodima, kulturama i jezicima, a s druge strane promiče nacionalne vrijednosti hrvatskoga naroda koji je u toj Crkvi uvijek nalazio svoju zaštitu, potporu i ljubav.

Pismo agencijama koje priređuju vjenčanja

don Stanko Lasić

Kroz višegodišnju suradnju s vama došli smo do nekih zaključaka prema kojima smo se ravnali u pisanju ovog dopisa. S obzirom da je sezona počela, a što uključuje vašu veliku angažiranost, nismo željeli organizirati poseban sastanak nego se svim agencijama obraćamo ovim putem.

Župni ured Katedralne župe posrednik je u sređivanju potrebne dokumentacije za sve ženidbe koje se sklapaju na teritoriju naše župe što uključuje i crkve za koje nismo nadležni. Dopis, prije svega, temeljimo na informacijama koje smo primili od vjenčatelja i upravitelja takvih crkava.

Najprije vam želimo skrenuti pažnju na određene crkvene propise koji se tiču glazbe kao važnoga liturgijskog elementa. Naime, glazba je važan dio liturgijskog obreda, pa i slavljenja sakramenta ženidbe, a kojeg u suradnji s nama organizirate za zaručnike koji nisi naši državljani. Kad prati slavlje sakramenta ženidbe, ona nije tek estetska kulisa već sastavni dio bogoslužja. Stoga sakralna značajka toga čina određuje okvire u kojima je moguće birati glazbu. Glazba nije dodatak nego način sudjelovanja u slavljenju sakramenata. Liturgijski propisi osiguravaju ambijent u kojem može doći do izražaja znakovitost i sadržaj obreda. Upoznati smo s činjenicom kako je, na zahtjev nekih vaših klijenata, kao sastavni dio liturgijskog obreda izvođena glazba popularnih sastava i pjevača te, primjerice, himne nogometnih klubova. Takva glazba ne doprinosi autentičnosti sakramentalnog događaja i narušava posredovanje njegove sadržajnosti. Slavi li se sakrament ženidbe unutar svete Mise, glazba ima još zahtjevniju ulogu, da pridonese slavlju Euharistije u točno određenim dijelovima u kojima je moguće glazbeno sudjelovati.

Zbog navedenih razloga, molimo vas da tijekom organiziranja vjenčanja vašim klijentima, u slučaju zahtjeva za takvom vrstom glazbe, skrenete pozornost na sadržaj ovoga dopisa i objasnite im kako ne će biti moguće udovoljiti svim njihovim glazbenim željama. Također vas molimo da ovaj dopis proslijediti i glazbenicima s kojim surađujete.

Neka nam se slobodno jave svi glazbenici i oni koji su u agencijama zaduženi za neposredan rad s klijentima koji se žele pobliže upoznati s ovom tematikom i tako još više shvatiti smislenost liturgijskih uputa. Time će klijentima moći pružiti potpunije obrazloženje. Svoje klijente možete uputiti i da o ovoj problematici porazgovaraju sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama.

Uz prethodno izrečeno, ovdje želimo progovoriti i o načinu odijevanja koji se tiče svih onih koji ulaze u sakralne prostore, a još i više onih koji sudjeluju u slavljenju sakramenata. Molimo vas da svoje klijente upoznate i sa sljedećim sadržajem.

Prostori za molitvu, meditaciju, bogoslužje svih religija svijeta građeni su i ukrašavani na način da pojedincu i zajednici pomognu u njihovom doživljavanju svetoga, a to traži određeni odmak od uobičajenoga i svakodnevnoga. U skladu s time, estetika u kršćanskom poimanju ide za tim da nas ono što prolazi kroz naša osjetila i razum upućuje na nevidljivu stvarnost. Kako bi ovakav pristup ispunio svrhu, sakralni prostor od nas traži određeno ponašanje koje ne slabi njegovu temeljnu usmjerenost. Liturgijski obred sam je po sebi već jedan sakralni prostor koji estetikom riječi, gesta i simbola označuje i posreduje nevidljivu stvarnost. Estetika odijevanja utječe na doživljajni ambijent unutar kojeg se slavi sakrament ženidbe. I ono je jedan način sudjelovanja. Zato se i od odijevanja, uz isticanje i podupiranje svečanosti liturgijskog obreda, očekuje da bude u skladu s liturgijskom logikom koju smo vam pokušali posredovati preko govora o glazbi i prostoru. Slijedimo li je i u odijevanju, stvara se jedna cjelina čija skladnost otvara prostora za doživljaj svetoga.

S obzirom da ovdje govorimo o stvarima koje nije lako objasniti, a još i više ako želimo izbjeći autoritarni govor ispunjen zabranama, smatramo kako bi najbolje bilo, a to smo već dotaknuli, kad biste klijente usmjerili da o ovim temama porazgovaraju sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama, a koji su za to i kvalificirani.

Također vas molimo da vaše klijente obavijestite o posjećenosti Grada prema postojećem rasporedu posjeta kruzera kako bi na vrijeme krenuli i izbjegli kašnjenja koja unose veliki nered u slučaju uzastopnih vjenčanja u istoj crkvi.

U nadi kako će izneseni sadržaj postati integralni dio naše dobre suradnje, srdačno vas pozdravljam.

U Dubrovniku 3. svibnja 2012.

Uz Župnikovo pismo organizatorima vjenčanja

Za sklad i molitvu na vjenčanjima

Ženidba ili brak jest sjedinjenje života dviju osoba različitoga spola koja ima sociološke, kulturne, vjerske i pravne posljedice. Sociologiji je to trajna spolna i ekonomska veza društva muškarca i žene koju društvo priznaje; moralu i kulturi dobrovoljan sporazum muškarca i žene kojim nastaje srodstvo, a pravu zakonom uređena životna zajednica muškarca i žene, prethodno slobodnih, koja proizvodi *osobnopravne* učinke (prezime bračnih drugova, skrbništvo nad zajedničkom djecom, suodlučivanje o mjestu stanovanja, pravo posjeta bračnome drugu u bolnicu ili zatvor) i *imovinskopravne* učinke (bračna stečevina, opunomoćenost po samome pravu, primjerice za nadzor nad poslovima u slučaju nesposobnosti bračnoga druga). Prema *Rimskom katekizmu* iz 1566. ženidba je „bračni savez muškarca i žene, ugovoren između dviju za to sposobnih osoba, koji ih obvezuje da žive zajedno tijekom života". Vjernicima je ženidba osim toga i nadasve **sveto otajstvo**, ugovor stranka kojem je Krist dao dostojanstvo **sakramenta**, sveti čin združivanja muškarca i žene u trajni i isključivi vez radi osnutka obitelji. U širem smislu ona je način života muža i žene, a u užem obred sklapanja braka, davanje privole kojim muška i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu. Sklapanjem braka bračni drug preuzima odgovornost i za tjelesno i za duhovno dobro drugoga bračnog druga, dužan je tako živjeti da njegov bračni drug kraj njega i njegovom pomoću iz dana u dan postaje bolji, svetiji i Bogu miliji; mora mu neprekidno svijetliti dobrotom i spremnošću da se daruje za ljubljena bića, istroši u služenju obitelji.

Neredi s vjenčanjima. Sve do novoga vijeka nije bilo određeno gdje se treba sklapati brak, pa su se neki trgovci i drugi koji su često putovali, znali i više puta oženiti, da im se uz put nađe besplatan konak. No, kršćanska vjera, za razliku od islama, uči da muškarac nije vrjedniji da bi mogao istodobno imati više žena, a isto tako ni žena da bi imala više muževa. Želeći stati na kraj zloporabama, Katolička je Crkva na Tridentskom saboru 11. studenoga 1563. odlukom *Tametsi* odredila da župnici zaručnika i zaručnice u tri uzastopna blagdana javno oglase tko se namjerava ženiti, pa ako se ne ispriječi kakva zakonita zapreka, da župnik ispita ženika i nevjestu te utvrdi njihovo međusobno pristajanje pred najmanje dva svjedoka. Sve do godine 1983. na snazi je bila odredba **da se ženidba u pravilu sklapa pred župnikom mladenke.** Od 27. studenoga 1983. do danas novi kanon 1115. određuje: „Neka se ženidbe sklapaju u župi gdje jedna od stranaka koje sklapaju ženidbu ima prebivalište ili boravište ili jednomjesečno boravljenje ili, ako je riječ o lutalicama, u župi gdje stvarno borave; mogu se sklopiti i drugdje s dopuštenjem vlastitoga biskupa ili vlastitog župnika."

Grad kao odredište radi sklapanja ženidbe. Svi koji u *Našoj Gospi* iz broja u broj prate prijepise iz gradske Matice vjenčanih uočili su kako među mladencima prevladavaju imena i prezimena s engleskoga govornog područja. Riječ je o zaručnicima koji se dolaze vjenčati u Dubrovnik. Razne turističke agencije reklamiraju naš Grad kao raj na zemlji, izvrsno odredište za medeni mjesec, pa i za samo vjenčanje. Grad svetoga Vlaha ih radosno dočekuje; njegovi svećenici i puk mole da dobrohotnost Krista Gospodina koji je blagoslovio svatove u Kani Galilejskoj trajno čuva i usavršava i sve ove koji sebi međusobno podjeljuju sakrament ženidbe u Dubrovniku, da ih uvijek prati zagovor blažene Gospe od Porata, najuzornije kćeri, zaručnice, žene, majke i udovice, i blagoslov Nazaretskoga doma.

Najmanje pet pravnih osoba iz Dubrovnika, Mlina i Cavtata u suradnji s Gradskim župnim uredom organiziraju vjenčanja za zaručnike koji nisu hrvatski državljani. Tim je posrednicima gradski župnik dr. Stanko Lasić 3. svibnja 2012. uputio pismo moleći njihovu suradnju oko točaka koje su u praksi uočene kao vrijedne poboljšanja, kako bi one postale sastavni dio dobre suradnje tih agencija i domaće Crkve.

1. **Glazba na vjenčanjima**. Kanon 1210 određuje: „Neka se u sveto mjesto pripusti samo ono što služi obavljanju ili promicanju bogoštovlja, pobožnosti i vjere, a neka se zabrani sve što nije u skladu sa svetošću mjesta." Ta odredba obvezuje Katoličku Crkvu, sve njezine službenike i sve vjernike, članove po krštenju, pa i one koji sklapaju ženidbu, organiziraju je ili u njoj sudjeluju kao svjedoci ili glazbenici, ili financiraju cijelo vjenčanje. Sveta su mjesta ona koja se posvetom ili blagoslovom određuju za bogoštovlje ili pokop vjernika, što znači da se spomenuta odredba odnosi na sve katoličke crkve, crkvice, kapelice i groblja. Za Dubrovačku je biskupiju od 28. travnja 1997. posebno proglašeno: „Crkva je sveto mjesto, kuća Božja, kuća molitve (*Luka* 19, 46). Klasična glazba visoke umjetničke vrijednosti ne mora po sebi biti i religiozna

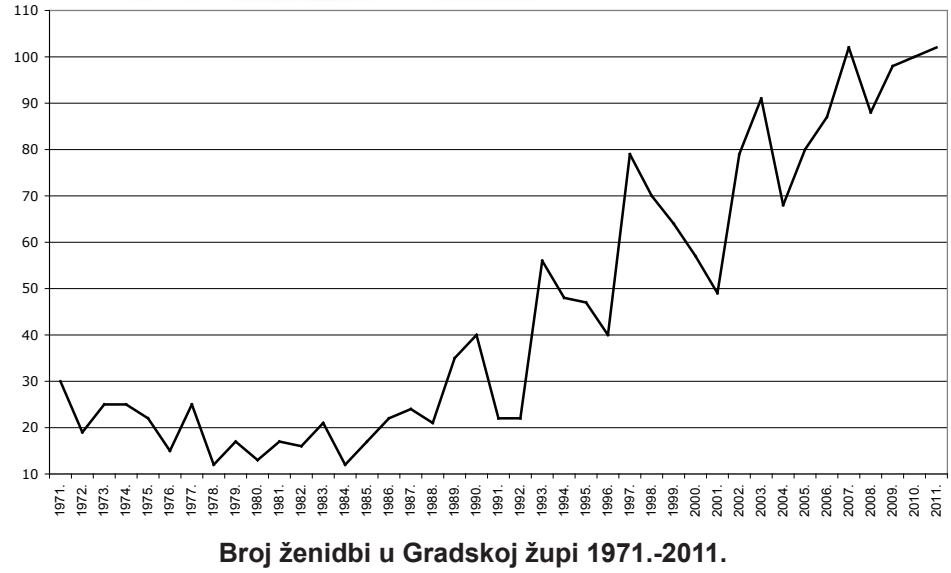

Broj ženidbi u Gradskoj župi 1971.-2011.

glazba. Narodne ili rodoljubne pjesme, koliko god bile plemenite i pristojne, u redovnim prilikama ne pripadaju svetom mjestu za izvođenje.“ Stoga je očito da posve svjetovnim skladbama nije mjesto u bogoslužju.

Gradska župa moli agencije da, u slučaju zahtjeva za nesakralnom vrstom glazbe u liturgijskim obredima, svojim klijentima i glazbenicima s kojima surađuju objasne kako im se i zašto ne može udovoljiti svim glazbenim željama.

2. **Način odijevanja mladenaca i svatova**. Mladenci dolaze u crkvu da pred službenikom Crkve i pred zajednicom sâm Bog zapečati njihovu ljubav svojim pečatom. Kako bi takav pristup ispunio svoju svrhu, sakralni prostor od svih namjernika traži određeno ponašanje. Tjelesno držanje, kretnje, ali i odjeća izražavaju štovanje Boga koji tu prebiva; svečanost i radost trenutka kad Krist Gospodin biva naš gost. Već je starozavjetni mudrac rekao lijepu riječ: „Odijelo čovjekovo govori što on čini, a korak njegov otkriva kakav je.“ (*Sirah* 19, 30).

Nikad kršćanstvo nije imalo nešto protiv toga da se ljudi, bili muški ili ženski, pristojno i ukusno odijevaju, jer je odijelo od Boga dano da se čovjek zaštiti od nepogoda vremena i da se može pristojno kretati u društvu. Apostolove su riječi: „Vaš nakit neka ne bude izvanjski. Nego: čovjek skrovita srca, neprolazne ljepote, blaga i smirena duha. To je pred Bogom dragocjeno. Tako su se doista i nekoć svete žene, zaufane u Boga, resile“ (*Prva Petrova* 3, 3-5). To se odnosi i na svečani čin davanja doživotnih obećanja u sakramentu ženidbe.

Blaženi Alojzije Stepinac piše 14. srpnja 1943.: „Nije bez razloga rekao netko da je ženina odjeća kazalo njezina poštenja, a drugi netko da moda nije ništa drugo nego histerija koja se pretvorila u tkaninu. Već bi to moralo biti dovoljno svakoj kćeri hrvatskoga naroda da se uzbudi u njoj zdravi ženski i hrvatski narodni ponos, pa kao što je do sada bila robinja mode, odsada bude gospodarica svoje volje, odijevajući se onako kako zahtijeva pristojnost, a traže interesi vlastite duše i Božji.“ Od onoga tko cijeni vidljive ljepote Dubrovnika da se tu želi vjenčati, očekuje se da prihvati i duhovne vrjednote katoličke vjere i hrvatskih domaćina, uključujući i one o odijevanju.

Crkva je sveto mjesto koje traži poštovanje u svim dimenzijama ljudskoga bića, pa i u odijevanju. U crkvu nije dolično doći ogoljenih ramena, koljena ili pâsa! Dekoltei i gola leđa mogu druge sablazniti i navesti na grijeh. Odjeća utječe na doživljajni ambijent u kojem se slavi sakrament ženidbe. I ona je jedan od načina sudjelovanja. Da nije, ne bi joj ljudi, osobito žene, posvećivali toliku pozornost. Zato se i s obzirom na odijevanje, uz isticanje i podupiranje svečanosti liturgijskog obreda, očekuje da bude skladno i dostojno, da ne sablažnjava nego da otvara prostora za doživljaj svetoga.

Gradska župa moli agencije da klijente usmjere neka i o ovome progovore sa svećenicima koji ih pripremaju za ženidbu u njihovim matičnim župama.

3. **Izbjegavanje kašnjenja**. Katedralna župa moli agencije da svoje klijente, a ženike koji dolaze međusobno jedno drugome podijeliti sakrament ženidbe upute u raspored dolazaka velikih skupina turista s brodova za kružna putovanja i drugim razlozima prometnih gužvi kako bi na vrijeme stigli na vlastita vjenčanja. U dane sklapanja brakova u mnogim su crkvama termini dupkom popunjeni pa jedan nedolazak na vrijeme prouzrokuje lančano kašnjenje i drugim parovima, stvara nepotrebnu uzrujanost i odvlači misli i osjećaje od bitnoga.

4. **Molitveno ozračje**. Bračnom se privolom vjernici združuju u otajstvo ženidbe koju je ustanovio sam Bog. Što mladenci produhovljenije pristupe tome činu, to će i vaš posao biti bolje obavljen, dulje pamćen, više preporučivan. Nakon provoda, gozbe i opuštanja čovjek se probudi i otrijezni, vraća sebi, a ako se nije ničim napunio, vraća se vlastitoj praznini. Nemojte se stidjeti mladencima predočiti bitnu vjersku, nadnaravnu dimenziju onoga na što su se odlučili i zbog čega su prevalili toliki put! Dubrovnik je grad bogate kršćanske baštine, skrovitih kutaka molitve, nepresušnih mjesta duhovnosti.

Obećanje koje daju pred oltarom veže ih do smrti. Ne počnu li bračni život kao školu molitve i istinskoga zajedništva, koliko dugo će ostati zajedno? Ne očuvaju li slogu i uzajamnu ljubav, vjenčanje u Dubrovniku ne će pamtiti po dobru! Ne omogućimo li mi da Kristov mir počine na njima i njihovu zajedništvu, nismo dobro obavili asistiranje njihovu vjenčanju! Poštovane gospòđe i gospari, posao kojim se bavite nije puki čin umješnoga prikupljanja papira, rezerviranja prostora, termina, svećenika, glazbe, restorana i hotela, raznih iznenađenja, izleta i drugih događanja, nego ulazak u živote ljude koji vam s povjerenjem prepuštaju da budete sudionici i poticatelji njihove radosti, unutarnjeg raspoloženja, a ne samo tjelesnog veselja, izvanjskih zbivanja. Stoga bi bilo poželjno i potrebno da mladence potaknete da se na ženidbu priprave molitvom i svetom ispovijedi te da im ponudite vjerske, duhovne i molitvene sadržaje, hodočašća i vozočašća u razna svetišta u našoj Biskupiji (Gospa od Milosrđa u Gospinu polju, Orašac, Čara) i susjedstvu (Gospa od Škrpjela, Gospa od milosti u Boki, Kraljica mira u Hrasnu, Vepric) ili jednostavno uspinjanje i molitvu križnoga puta uz Srđ za uspješan i sretan brak.

Učitelji na veselom učenju

Jadranka Dabrović – Antonija Vlašić – Rina Nenadić*

Gradski je župnik 12. svibnja 2012. poveo djelatnike Osnovne škole Marina Getaldića na edukativno-rekreativni izlet autobusom u Slano, Orahov Dô i Ravno. Odazvali su se ravnateljica, pedagoginja, razredni i predmetni učitelji, a radost je bila veća jer su s nama bili i naši umirovljenici. Lijepo sunčano svibanjsko jutro započeli smo molitvom i krenuli veseli autobusom prema Slanome. Kameno zdanje Franjevačkoga samostana u Slanome pružilo je veliko zadovoljstvo svojom hladovinom, lapidarijem i don Stankovom živom riječju. Crkve, samostanska Sv. Jerolima, i župna Sv. Vlaha pravo su malo bogatstvo dalmatinskog krajolika.

Pred crkvom Sv. Jeronima u Slanome. Snimila Rina Nenadić.

Selo Orahov Dô kao da je pod samim zvijezdama pa ne čudi da je rodna kuća obitelji Bošković smještena baš tu. Ljubazni mještani ponosno su nas dočekali.

Prisjetili smo se kako je papa Benedikt XVI. lani četiri puta govorio o najvećem hrvatskom i dubrovačkom znanstveniku: novome hrvatskom veleposlaniku u Vatikanu 11. travnja, hrvatskoj javnosti 4. lipnja u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu, hodočasnicima 8. lipnja na Trgu sv. Petra u Vatikanu (*Naša Gospa*, br. 44, str. 25, 29 i 36) te na istome Trgu 11. prosinca: „Srdačno pozdravljam sve hr-

Oko kipa Ruđera Boškovića, rad kipara Ilije Skočibušića iz 2011., ispred općinske zgrade u Ravnom. Snimila Rina Nenadić.

Ruđerovo poprsje u Orahovu Dolu, rodnome mjestu njegova oca Nikole, rad kipara Ilije Skočibušića iz 2011., načas je bilo okruženo kolegama učiteljima i kolegom svećenikom. Snimila Rina Nenadić.

vatske hodočasnike, a osobito sudionike simpozija o Ruđeru Josipu Boškoviću, velikom sinu hrvatskog naroda koji je ostavio svoj trag i u gradu Rimu. Ovaj isusovac, znanstvenik i diplomat na izvrstan način utjelovljuje i svjedoči vezu između vjere i znanosti. Dragi prijatelji, neka Gospodin blagoslovi vas i vašu Domovinu. Hvaljen Isus i Marija!“

Prijateljski i osunčano dočekalo nas je i mjesto Ravno. Ljubazan domaćin don Pero Pavlović pričao nam je daleku i blisku povijest Hrvata u Popovom polju. Spuštajući se niz kamene pute staroga dijela Ravnoga zatekli smo i kolegicu Mariju Čokljat podrijetlom iz Ravnoga. Pomiješali smo se među kamene planete oko spomenika Ruđeru i zamišljali da smo i mi dio svemira.

Uz priču, molitvu i lijepo druženje te domaću hranu prošao je i ručak.

Povratak u Slano protekao je zelenim putovima Primorja i tu se don Stanko pokazao pravim domaćinom.

Hvala, don Stanko, proveli smo divan dan ispunjeni vjerom, ljubavlju i ljepotom.

ravnateljica, nastavnica i pedagoginja u Osnovnoj školi u Gradu

Sklad obiteljskoga života i rada

Angelina Tadić

Na Međunarodni dan obitelji u utorak 15. svibnja 2012. Vijeće za obitelj Dubrovačke biskupije organiziralo je predavanje bračnoga para dr. Vladimira i dr. Zdenke Gruden, poznatih hrvatskih psihoterapeuta za odrasle i djecu, naslovljeno „Sklad obiteljskoga života i rada“. Predavanje je održano u Dvorani Ivana Pavla II.

Polazeći od shvaćanja obitelji kao skupine osoba koje žive pod istim krovom i u nekom su rodu, dr. Vladimir Gruden istaknuo je kako obitelj funkcionira kao grupa i po grupnoj dinamici, a ne kao što funkcionira pojedinac. Obitelj je posebna kvaliteta, snaga koja je jača nego pojedinac u toj mjeri da istraživanja govore kako oni koji su u braku dulje žive od onih koji su sami. Kroz obitelj čovjek ostvaruje samoga sebe i doživljava susret, a to i filozofi naglašavaju kao smisao postojanja čovjeka. U obitelji se događa i proces identifikacije što ne odgovara često pogledu na svijet pojedinoga člana obitelji, to je najpresudniji dio u održanju i razvoju obiteljskoga života. „Našao sam se s partnerom/icom koja ne misli kao ja. I dobro je da

sam se našao s njim ili njom. Mi jesmo jednakopravni i jednako vrijedni, ali nismo isti. Muškarac ne može biti žena i žena ne može biti muškarac. Meni treba drugi spol da bih spoznao razmišljanja, ulaženja u dubinu rješavanja problema na način kako rješava moja partnerica ili partner. I to je ono što će mene obogatiti. Taj svijet još nisam spoznao“, rekao je predavač. Pozivajući se na biblijski opis Božjega stvaranja čovjeka kao muškarca i žene na svoju sliku i priliku, predavač je ustvrdio kako ni muškarac ni žena nisu kompletan čovjek. Tek kad su skupa oni se puno više približavaju Bogu. I na taj način, religiozno gledano, može se primijetiti koliko znači sjedinjenje u jednu vezu muškarca i žene. Govoreći o realiziranju samoga sebe, spomenuo je spolnu dimenziju čovjeka kao najjednostavniji biološki oblik težnje za jedinstvom, a težnja za jedinstvom je definicija ljubavi. Ona se ostvaruje i na razini ujedinjenja s idejama. Spolnost koja je nužna zbog biološke potrebe jest nešto što čovjeka usmjerava ujediniti se s, tj. voljeti bez obzira na neke prigovore koje ima razum. Zahvaljujući obiteljskoj zajednici čovjek ostvaruje svoju ljubav. Sklad u obitelji se ostvaruje osvještavanjem pojedinca, prepuštanjem unutarnjem vodstvu (intuiciji, savjesti, Bogu) koje će čovjeku šapnuti što treba činiti.

Dr. Zdenka Gruden kroz niz je primjera iz vlastite prakse ustvrdila kako za rješavanje djetetovih problema treba rješavati probleme obitelji. Obitelj je vježbaonica vrlina u kojoj se djeci predaje dragulj ljubavi, a daju ga odrasle osobe koje su pronašle ravnotežu u svojem životu. Predavačica je istaknula i važnost povjerenja u odnosu s djecom kojeg treba graditi od samih početaka.

Moderator večeri bio je predstojnik Vijeća za obitelj Dubrovačke biskupije dr. don Stanko Lasić.

Ruđe se vratio doma

U sklopu obilježavanja Dana škole Biskupijske klasične gimnazije Ruđera Boškovića s pravom javnosti u Dubrovniku u školskome hodniku, na prvome katu, 17. svibnja 2012., a na 301. Ruđerov rođendan, otkriveno je djelo akademskoga kipara Stjepana Divkovića – glava Ruđera Josipa Boškovića. To je prvo kiparsko djelo koje prikazuje Ruđera, a koje je postavljeno u njegovu rodnom gradu. Dubrovačkoj klasičnoj gimnaziji u povodu obilježavanja treće stoljetnice Boškovićeva rođenja darovali su je djelatnici Tehničkoga muzeja iz Zagreba.

Ravnatelj Gimnazije mr. don Bernardo Pleše na prigodnoj je svečanosti utvrdio: „Ruđe se vratio doma. Nadam se da će ova bista ubuduće biti još veći poticaj, napose za naraštaje koji će ovdje naučiti prve korake prema znanosti i sazrijevati u što kvalitetnije osobe, intelektualce, znanstvenike, a daj Bože i svećenike.“

Spominjući važnost uzora u odgoju mladih dubrovački biskup Mate Uzinić rekao je kako je za tu školu jedan od uzora svakako Josip Ruđer Bošković, a njegova bista bit će jedan od poticaja učenicima škole da ga gledaju i u njemu se ogledaju kako bi se onda ostvarili po njegovu primjeru i svojim mogućnostima.

Gimnazijalke u narodnim nošnjama otkrile su Ruđerovu glavu čije su postavljanje nadzirali Gordana i Matko Vetma. Program otkrivanja vodio je maturant Ivo Vukasović.

Prva ispovijed

Prva ispovijed označava ulazak djeteta u svijet odgovornosti. Njome dijete postaje svjesni član skupine čiji članovi dijele određene vrijednosti i kulturu.

Ispovijed prije pričesti naložio je sveti Pavao: „Neka se svatko ispita pa tada jede od Kruha i pije iz Čaše“ (*Prva Korinćanima* 11, 28).

Prije osam stoljeća, u studenome 1215. Četvrti lateranski sabor (12. ekumenski) odredio je: „Neka svi vjernici, obaju spolova, nakon što dođu u godine rasuđivanja, barem jedanput godišnje sami vjerno ispovjede sve svoje grijehe svećeniku i neka nastoje, prema svojim snagama, izvršiti naloženu pokoru, primajući pobožno, barem o Uskrsu, sakrament Euharistije. U suprotnom neka se živom zabrani ulazak u crkvu, a mrtav neka nema kršćanski pokop. Neka se ova spasonosna odredba često obznanjuje u crkvama, da nitko ne bi imao ispriku zaslijepljen neznanjem.“

Pojam *godine rasuđivanja* ne znači točno određeni broj godina nego dolazak na određeni stupanj umnoga razvoja kad dijete postane kadro razlikovati euharistijski od običnog kruha, shvatiti u stanovitoj mjeri dostojanstvo i izvrsnosti oltarskoga Svetootajstva, vjerovati u Kristovu stvarnu nazočnost u posvećenoj hostiji i klanjati Mu se pod velom sakramenta. Općenito se može reći da je to trenutak u kojem se primjećuje da dijete prisustvuje Misi pozorno i pobožno.

U praksi, na prvu ispovijed i pričest idu djeca u dobi od sedam ili osam godina. U Hrvatskoj je ustaljeno da to bude u trećem razredu osnovne škole. Katolici koji se ne ispovje-

Prva pričest u Gospi 20. svibnja 2012.
Snimio Ivo Marlais.

de i ne pričeste u toj dobi, mogu se kasnije za to pripremiti sukladno Redu kršćanske inicijacije odraslih.

Katolička nas vjera uči da vjernici koji u sakramentu pokore (pomirenja, ispovijedi) ispovijedaju grijehe svećeniku, koji se za njih kaju i imaju nakanu popraviti se, po odrješenju toga službitelja dobivaju od Boga oproštenje grijeha počinjenih poslije krštenja i ujedno se izmiruju s Crkvom, koju su griješeći ranili. Da bi vjernik primio spasonosni lijek sakramenta pokore, treba biti raspoložen odbaciti počinjene grijehe, treba donijeti odluku da će se popraviti i tako se obratiti Bogu.

Vjernik je obvezan ispovjediti sve teške grijehe po vrsti i broju počinjene poslije krštenja, koje nije priznao u prethodnoj ispovijedi i za koje nije dobio odrješenje, a kojih je svjestan nakon pomna ispitivanja sebe.

Upute roditeljima uz prvu ispovijed

Prije ispovijedi. Nekoliko dana prije prve ispovijedi razgovarajte sa svojim djetetom. Recite mu otprilike: „Drago dijete, uskoro ćeš ići na prvu svetu ispovijed. Ići ćeš u Božju kuću gdje te dobri Bog čeka kao svoje dijete. Ispovijedi Bogu pred svećenikom sve svoje grijehe. Obećaj dragome Bogu da ćeš biti bolji, a Bog će ti u tome pomoći.“

Na dan ispovijedi. Bilo bi poželjno, lijepo i vrlo korisno da roditelji ili barem jedan od njih prati dijete do crkve i da se neposredno prije svoga djeteta i sami ispovjedite. Budite uz svoje dijete kod zajedničke priprave za ispovijed i u molitvi čekajte svoj red.

Nakon ispovijedi. Pričekajte dok se svi ispovjede. Na putu doma govorite djetetu o lijepom doživljaju kad se ljudi međusobno pomire i o radosti čovjeka koji se pomirio s Bogom po sakramentu svete ispovijedi. Znakovit dar: medaljica, lančić, križić ili molitvenik očuvat će u djetetu ugodno sjećanje na prvu ispovijed. Malo svečaniji stol toga dana označit će sudjelovanje cijele obitelji u radosnom događaju vašega djeteta.

Česta pitanja. Vaše će vas dijete možda pitati:

Kad se moram sljedeći put ispovjediti? – Kad osjetiš želju da budeš bolji i da budeš još bliži Bogu. Kad si svjestan da nisi bio dobar, da si zanemario svoje dužnosti.

Koje grijehe moram ispovjediti? – U ispovijedi ćeš priznati sve ono što si sagriješio od zadnje ispovijedi.

Moram li prije svake pričesti ići na ispovijed? – Ako nemaš težeg grijeha, onda se nije nužno ispovjediti prije svake pričesti. Ali psovanje, laganje, varanje, neposluh roditeljima, neodlazak na nedjeljnu misu, krađa, tuča… znače da se prije pričesti treba poći ispovjediti.

Prva sveta pričest

Da bi se presveta Euharistija mogla podjeljivati djeci, traži se da imaju dovoljno znanja i brižljivu pripravu, tako da prema svojem poimanju shvaćaju Kristovo otajstvo i da mogu s vjerom i pobožnošću primati Gospodinovo tijelo.

Dužnost je roditelja ili skrbnika te župnika brinuti se da se djeca koja su stekla sposobnost služiti se razumom dolično priprave i što prije okrijepe božanskom hranom, ali tako da prije obave sakramentalnu ispovijed.

Prva pričest prigoda je za veće obiteljsko okupljanje i slavlje, svečani objed i posebnu odjeću prvopričesnika. Ona je obično bijela, označavajući čistoću ispovjeđene duše i njezinu posvećenost primanjem Isusa.

Djevojčice često nose bijele haljine i veo s vijencem od cvijeća na glavi. U Švicarskoj i Luksemburgu djeca nose bijele odore s drvenim smeđim križevima oko vrata. U mnogim zemljama Latinske Amerike dječaci nose vojne uniforme s oputom od gajtana zlatne boje. U Škotskoj dječaci tradicionalno nose kilt (mušku kotulu) i škotsku nošnju.

Primjeren dar prvopričesniku je krunica, lančić s križem, molitvenik ili sveta slika, a ne novac ili mobitel.

Nakon što su u subotu 19. svibnja 2012. obavili prvu ispovijed, prvu svetu pričest u dubrovačkoj Katedrali u nedjelju 20. svibnja pod župnom misom u 10 sati primilo je 19 djece, deset dječaka i devet djevojčica.

Na dodjeli uspomena 16 prvopričesnika pratila su oba roditelja, a njih troje (16%) samo jedan.

Dvanaest prvopričesnika (63%) preuzelo je prvopričesničke uspomene s roditeljima, bez braće i sestara, iako svi oni nisu jedinci ili jedinice. Njih šest (32%) osim roditelja dopratio je brat ili sestra, a samo je jedna prvopričesnica došla i s bratom i sa sestrom.

Pismo roditeljima prvopričesnika

Poštovani roditelji, vaše će dijete Prvom pričešću prvi put u potpunosti slaviti presvetu Euharistiju i to s vjerom koju crpi od vas, vjerom koju ste mu predali ne samo riječi nego i svojim primjerom.

U obitelji pripravljate put Gospodinu: – ako svojom ravnodušnošću ne ometate djetetov zanos i ako više pozornosti posvetite duhovnoj nego materijalnoj pripremi za svetu pričest; – ako se tih dana koji put okupite na obiteljsku molitvu i na čitanje Svetoga Pisma; – ako svi sudjelujete na svetoj Misi i zajedno sa svojim djetetom na prvoj svetoj pričesti.

Isus u vašoj obitelji. Roditelji, vi ste željeli da vaše dijete postane Božje dijete po sakramentu svetoga krštenja. Sada ga želite još više uvesti u zajednicu Božje obitelji i k Gospodinovu stolu kako bi se pridružilo odraslim pričesnicima. Da bi se vaše dijete što ugodnije osjećalo u vašoj obitelji, kao župnik želio bih da vaša obitelj bude mala Božja obitelj. Želio bih da vaš obiteljski stol bude slika Gospodinova stola, časne trpeze, za kojim se ne samo jede nego i moli. Želio bih da Gospodin Isus bude stalno nazočan u vašoj obitelji pomažući vam da rastete u ljubavi, međusobnom razumijevanju i zajedništvu. Tako bi On s vama dijelio vaše svakodnevne napore, radosti i patnje.

Slavlje prve pričesti. Prvom svetom pričešću vaše će dijete prvi put potpuno sudjelovati u svetoj Misi. Pomozite svome djetetu da svetu Misu shvati kao: – žrtvu hvale i zahvaljivanja Bogu Ocu za sve što je za nas učinio po svome Sinu Isusu Kristu; – izraz našega zajedništva s Bogom i našega međusobnog zajedništva; – naš susret s Kristom u slušanju Božje riječi i sudjelovanju u svetoj pričesti.

Ovim bih vam pismom htio svratiti pozornost na neke stvari da *Dan prve pričesti* ostane vašem djetetu što dublje u sjećanju:

Ujutro u kući. Radosno pristupite djetetu čim ustane. Odmah usmjerite misli Gospodinu kratkom zajedničkom molitvom. Pripremajte se bez žurbe i nervoze. Sat vremena prije pričesti ne bi se smjelo ništa više jesti. Na vrijeme krenite prema crkvi jer će inače djeca biti uznemirena.

Prvopričesnici su obnovili krsna obećanja.
Snimio Ivo Marlais.

Na putu prema crkvi. Vodite dijete za ruku da ono osjeti vašu pažnju i toplinu. Putem razgovarajte samo o onom što je u vezi s proslavom prve pričesti.

Pred crkvom. Ponovite djetetu nekoliko kratki savjeta. Recite mu: „Budi sabran i pobožan. Pažljivo prati svetu Misu, ne gledaj uokolo. Pomoli se za svoje roditelje i mi ćemo moliti za tebe. Kad stojiš, ruke drži sklopljene i malo podignute, ne spuštene. Kad sjediš, ruke drži na bedrima.“ Predajte dijete vjeroučitelju ili časnoj sestri.

Za vrijeme svete Mise. Vi ste roditelj, a ne fotograf; uzvanik, a ne radnik na prvoj pričesti svoga djeteta! Nastojte što pobožnije sudjelovati u svetoj Misi. Molite da vam Bog bude u pomoći kako biste i dalje dijete mogli odgajati u vjeri, da bi ono raslo u vjeri i dobrim djelima pred Bogom i pred ljudima.

Kad završi Misa. Nemojte dijete pitati: „Jesi li umoran? Je li ti bilo dugo?“, nego prvi čestitajte svome djetetu na njegovoj prvoj svetoj pričesti! Poljubite ga! Ako vam od radosti poteku i suze, ne trebate ih skrivati pred djetetom. Poučite ga da čovjek može plakati i od sreće.

Na povratku doma. Za vrijeme ručka postavite dijete na čelo stola. Recite mu da tako želite počastiti Isusa koji danas po njemu prvi put posjećuje našu obitelj. Okitite stol. Stvorite svečano raspoloženje. Nemojte zaboraviti ručak započeti zajedničkom molitvom. Po mogućnosti svi ustanite, a prvopričesnik neka predmoli. Svojim riječima dijete ili vi zatim zahvalite Bogu na daru današnjega dana i radosti koju vaša obitelj dijeli sa svima koji su za stolom. Prije nego se mlađi ustanu od stola, završite svečani objed zajedničkom molitvom. Ne bi bilo lijepo da se poslije podne prvopričesnik povlači po ulicama. Neka radije posjeti koga od svojih kolega prvopričesnika. Svi ćete takve posjete rado primiti i djecu nečim počastiti.

Navečer doma. Navečer se, po mogućnosti, opet svi okupite i zajedno pomolite. Preporučite djetetu da od sada treba često ići na svetu pričest, a kroz ovaj tjedan svaki dan, zajedno s ostalim prvopričesnicima. Kroz tjedan zajedno s djetetom odaberite okvir za prvopričesničku uspomenu i zajedno je postavite kod djetetove postelje.

vaš župnik

Krizma u Gospi na Duhove

Na svetkovinu Duha Svetoga 27. svibnja 2012. sakrament svete potvrde u dubrovačkoj prvostolnici primilo je 12 mladića i 13 djevojaka: Mario Barkidžija, Domagoj Borić, Lucija Borovina, Ivana Burić, Lora Bušković, Petra Caput, Mario Cvjetović, Tereza Čabrilo, Maro Đanović, Mato Đurđević, Nika Gašpar, Magda Kamber, Barbara Knez, Maša Kulišić, Nikola Lenert, Lukša Malohodžić, Petar Mihaljević, Antonio Milić, Ivan Nikić, Antinea Pendo, Marija Pocrnjić, Venesa Radić, Valentin Soldo, Frano Tole i Marija Zanini.

Od tih 25 krizmanika, njih 18 (72%) primilo je prvu pričest u istoj crkvi, a pet drugdje; njih 12 (48%) kršteno je u Katedrali, a 13 drugdje, dok sada samo njih 6 (24%) ima prebivalište unutar zidina, dok ih 19 stanuje u drugim župama.

Krizmatelj je bio dubrovački biskup Mate Uzinić, a Misu su s njime suslavili vjeroučitelj i župnik don Stanko Lasić, ravnatelj Klasične gimnazije don Bernardo Pleše i biskupov tajnik don Marin Lučić.

Prije početka euharistijskoga slavlja nazočne je u ime krizmanika pozdravio Maro Đanović. Prvo čitanje čitala je krizmanica Tereza Čabrilo, psalam je pjevao Zvonko Cetinić, a drugo čitanje navijestio krizmanik Lukša Malohodžić. Zazive molitve vjernika izrekli su: Petar Mihaljević, Maša Kulišić, Petra Caput, Marija Pocrnjić, Antinea Pendo i Ivana Burić.

Prije završnoga blagoslova riječi zahvale uputili su: Magda Kamber, Maša Kulišić, Lora Bušković, Marija Zanini i Petra Caput.

Snimio Ivo Marlais.

Kanite li i vi otići?

biskup Mate Uzinić*

Svetkovinom Pedesetnice Židovi su slavili stvaranje starozavjetnoga Božjeg naroda koje se dogodilo u savezu s Bogom sklopljenim na Sinaju. Znak toga starozavjetnog naroda i Saveza na Sinaju je Zakon, a srž Zakona deset Božjih zapovijedi. Svetkovinom Pedesetnice ili Duhova kršćani slave proširenje starozavjetnog Saveza u novom Savezu na sve narode svijeta. Plod novoga Saveza je rađanje novozavjetnoga Božjeg naroda koji se zove Crkva. Znak prepoznavanja novozavjetnog Božjeg naroda nisu više Božje zapovijedi, nego sâm Bog, treća božanska osoba Duh Sveti i njegovo milosno djelovanje koje čini sve novo. „Ako vas Duh vodi, niste pod Zakonom“, poručuje nam Pavao (*Galaćanima* 5, 18). *Djela apostolska* događaj Duhova smještaju na blagdan Pedesetnice i prepoznaju u *iznenadnom šumu s neba, kao kad se digne silan vjetar*, u *kao nekim ognjenim razdijeljenim jezicima* i osobito u hrabrom Petrovom svjedočanstvu: „*Isusa Nazarećanina uskrisi Bog! Svi smo mi tome svjedoci.*“ I od toga dana Duh Sveti koji je život Crkve nije napustio Crkvu nego je osposobljava za poslanje i djelovanje, trajno prožima i ravna putovima dobra, usprkos tome što je uvijek bilo, ima, a i bit će i u Crkvi, po onom našem ljudskom čimbeniku, djela koja se protive Duhu Svetome i njegovom djelovanju, čemu smo, uostalom, ovih dana i sami svjedoci po bolnoj uključenosti naše mjesne Crkve u tragičan događaj koji nas je sve zatekao i ostavio bez riječi.

Htio bih se zaustaviti na promjeni koju je događaj Duhova izazvao u Isusovim učenicima. Prije događaja Duhova Isusovim učenicima je glavno obilježje strah koji u sebi uključuje ne samo strah od drugih nego i od samih sebe i suočavanja sa svojim zatajenjima, bijegom i nevjerom. Nakon događaja Duhova događa se suočavanje i sa sobom samim i svima drugima. Zahvaljujući toj promjeni oni su za tu radosnu vijest bili spremni položiti vlastite živote, a radosna se vijest, prožeta i vođena Duhom Svetim, počela širiti kroz prostor i vrijeme te je stigla sve do nas. Razmišljanje o povijesnim Duhovima dovodi do današnjih Duhova jer Duhovi nisu tek proslava onoga što se dogodilo u prošlosti, nego i onoga što se po sakramentu događa danas. Duhovi su trajan događaj u Crkvi! Ono što se dogodilo Crkvi i apostolima u prvim Duhovima, treba se događati i našoj Crkvi i nama kao pojedincima koji činimo tu zajednicu Crkve u različitosti darova, službi i djelovanja. Inače nismo Crkva nego tek njezin ostatak, lešina. Zato je i nama, kao Petru i Jedanaestorici, hitno potreban događaj Duhova i preobražaj u Duhu Svetomu koji će nas od strašljivih učenika pretvoriti u hrabre svjedoke Isusa Krista i Božje ljubavi koja nam je u njemu objavljena.

Postavlja mi se pitanje: je li dovoljno djelovanje Duha Svetoga da bi se dogodila promjena kakva se dogodila Jedanaestorici? Odgovor je: Ne! U Jeruzalemu je tog dana bilo mnogo ljudi, raznih naroda, ali promjena u Duhu Svetome nije se dogodila nikomu od njih, nego samo skupini Galilejaca kojima je značajka bila druženje s

Isusom Kristom i povezanost s onima koji su Njegovi. Da bi Duh Sveti djelovao nužno je druženje s Isusom Kristom, naša osobna uključenost u otajstvo Isusa Krista, a po tom otajstvu i naša okupljenost sa zajednicom braće i sestara koja se zove Crkva. Bez toga, bez našega osobnog susreta s Isusom i braćom i sestrama koji dijele istu vjeru, nadu i ljubav, teško može biti preobražavajućega djelovanja Duha Svetoga. Našim kršćanskim zajednicama, osobito mladima i srednjem naraštaju vjernika nakon krizme baš to nedostaje. Posljedica je primljeni dar koji nije postao poslanje; učenici koji su susreli Uskrsnuloga, ali nisu počeli živjeti plodove Njegova uskrsnuća; retoričko i tradicionalno kršćanstvo, ali ne i Crkva kao živa zajednica hrabrih i vjerodostojnih svjedoka ma što to koštalo; oni koji su Kristovi, ali koji zajedno s Kristom ne žele raspeti svoje „tijelo sa strastima i požudama“ (*Galaćanima* 5, 34) nego i dalje slijede djela tijela. „A očita su djela tijela: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vračanje, neprijateljstva, svađa, ljubomora, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijančevanja, pijanke i tome slično“ (*Galaćanima* 5, 19-21). Neka nam Duh Sveti, „Branitelj, Duh Istine koji od Oca izlazi“ (*Ivan* 15, 26) kojega nam Isus šalje, pomogne da se to u nama promjeni kako bi i mi upućeni u svu istinu mogli s Jedanaestoricom i svima onima koji su im se nakon toga pridružili živjeti po Duhu i po Duhu se ravnati svjedočeći svima, kao pojedinci i kao Crkva kojoj pripadamo, plodove Duha Svetoga: „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost“ (*Galaćanima* 5, 22-23).

Ovo se odnosi na sve nas, a od danas osobito na vas, dragi krizmanici. Po sakramentu potvrde primate puninu Duha Svetoga i punopravno se uključujete u zajednicu Crkve koja trajno živi od Duhova. Svoj izbor činite u doba osobne životne krize kojom postajete odrasli ljudi, žene i muškarci, ali priznajmo, i krize Crkve koju mnogi napuštaju, iako u ozračju krizme govore drukčije. Zašto to čine i zar Duh Sveti kojega primaju nije jednak onome kojega su primili drugi? Čine to zato što nisu zaživjeli i kroz redovite susrete s Kristom i Crkvom ne žive tu povezanost s Kristom i Crkvom koju Duh Sveti može preobraziti i osnažiti. Zbog toga mi se ove godine na gotovo svim krizmama u našoj Biskupiji nameće pitanje koje je Isus, u trenutku velike krize, kad učenici nisu shvaćali njegovu logiku i kad su ga mnogi napustili, uputio preostaloj dvanaestorici: „Da možda i vi ne kanite otići?“ (*Ivan* 6, 67). Neugodno je to pitanje, osobito u ovako svečanom trenutku. To pitanje boli i onoga tko ga postavlja i onoga komu je postavljeno. Boli Krista, boli mene. Nadam se da ste ga sebi dovoljno posvijestili i da je, u otvorenosti Duhu, zaboljelo i vas. To se pitanje mora postaviti, jer mnogi kažu da se žele družiti s Gospodinom i Crkvom, a onda se nakon krizme i svoga susreta s vjerničkim pravima i dužnostima, onoga *biti s Kristom* i *Kristov u Crkvi*, raspršе, otiđu, nestanu. Dakle, dragi krizmanici: „Da možda i vi ne kanite otići?“ Hoće li se i vama dogoditi nakon krizme ono što se dogodi mnogima: „Više nisu išli s njime“ (*Ivan* 6, 66).

Odluka je na vama. I što god odlučili, ne zaboravite da se u Isusu Kristu Bog konačno opredijelio za nas. Od tada više ne postoji samo kronološko vrijeme, nego je svako vrijeme, vrijeme milosti, vrijeme spasenja po Duhu Svetomu koji nam je darovan, vrijeme Duhova. Zahvaljujući tome uvijek je moguć povratak u Očevu kuću. I uvijek ponovno možemo, po Duhu Svetomu kojim smo obilježeni, vrata, zatvorena u strahu, otvoriti Uskrslomu, ali i u zajedništvu braće i sestra od kojih Duh Sveti čini Crkvu. I još nešto. O nama i našim izborima ne ovisi samo budućnost nas, nego i Crkve kojoj pripadamo, i vjere na ovom prostoru. Velika je to odgovornost! Zato se nadam da će vaš odgovor na ponudu Isusa Krista koju vam danas nudi po Crkvi, biti potvrdan. Nadam se da ćete osnaženi Duhom Svetim u skladu s tim odgovorom živjeti i nakon krizme, da se, u zajedništvu s Isusom i Crkvom, ne ćete dati zavesti lažnim obećanjima i manipulacijama, kao što se to dogodilo i događa drugim krizmanicima, da ne ćete podleći želji koju smo svi mi imali u vašoj dobi: Sve sada i odmah!, bez vrijednosti i odgovornosti za druge i sebe, nego da ćete znati strpljivo tražiti istinske vrijednosti koje uvijek vode Bogu jer im je Bog izvor.

A mi, draga braćo i sestre, koji u Crkvi imamo različite dare, ali istog Duha; i različite službe, a istog Gospodina; i različita djelovanja, ali istoga Boga koji čini sve u svima (usp. *Prva Korinćanima* 12, 6), osobito vi, dragi roditelji i kumovi, budimo oni koji u otvorenosti trajnim Duhovima Isusa Krista svjedoče vlastitim iskustvom i dosljednim kršćanskim životom, pokazujući našim krizmanicima da je to moguće i da se to doista isplati. I poduprimo naše krizmanike svojom molitvama Bogu da bi postali i ostali ono što Bog od njih želi i njemu na slavu. Uvjeren sam da će nam to svima i bez obzira što je ono što za nekog od njih Bog želi i od njega traži, biti najbolja nagrada za naš trud i rad. Dao Bog da tako i bude!

Krizmanicima, roditeljima i kumovima u Gospi 27. V. 2012.

dubrovački biskup

Snimio Ivo Marlais.

Putovanje u Bari

Gracija Filipović

Bila sam jako sretna kad nam je don Stanko rekao da mi prvopričesnici 1. lipnja idemo u Bari. Posebno sam se veselila jer nikad prije nisam bila u Italiji, ali i zato što se nikad nisam vozila tako velikim brodom. Svi smo se okupili u 8 i pol navečer u Luci Gruž. Prošli smo carinsku kontrolu, ukrcali se na brod, a onda je počelo razgledavanje broda. Šetali smo brodom, bili na palubi, a onda je brod krenuo. Još smo malo gledali kako u daljini nestaje Dubrovnik pa smo pošli u svoje kabine spavati. Kad smo se probudili već smo bili u Bariju.

Doručkovali smo, a onda smo otišli u razgledanje grada. Bili smo u bazilici Sv. Nikole, u Katedrali, prošetali starim gradom i vidjeli puno uličnih svirača koji sviraju harmoniku. Poslije toga smo bili u Zoološkom vrtu koji mi se posebno svidio zato što životinje slobodno šeću po njemu. Nakon toga smo bili u Luna parku. Posebno mi se svidio vodeni tobogan. Poslije toga smo pošli u franjevački samostan Bl. Jakova Zadranina u Bitetto. Tamo smo bili u prekrasnoj crkvi i prošli pokraj tijela bl. Jakova, posjetili park i muzej u kojem smo mogli vidjeti kako se živjelo prije petsto godina. Nakon toga smo bili u kupovini i pojeli sladoled. Autobusom smo se vratili u Luku i brodom doma.

Molitveni susret na grobu biskupa Marčelića u Preku

don Stanko Lasić

Katedralna župa u Dubrovniku u sklopu priprema za proslavu tristote godišnjice sadašnje barokne katedrale organizirala je 9.-10. lipnja 2012. pohod župi Preko na otoku Ugljanu u kojoj je 23. ožujka 1847. rođen dubrovački biskup dr. Josip Marčelić (1894.–1928.) i gdje se nalazi njegov grob; pokopan je 4. rujna 1928.

Predstavnici župe bili su članovi Mješovitoga katedralnog zbora, Bratstva Presvetog Sakramenta, Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća na čelu sa župnikom don Stankom Lasićem i katedralnim ispovjednikom don Ivanom Penavom, a pridružio im se i don Mirko Maslać u ime Dubrovačke biskupije.

U dvodnevnom programu Dubrovčani su pohodili župu Sv. Stošije u Biogradu gdje ih je župnik don Zdenko Milić upoznao s poviješću Biograda koji je nekada bio biskupija i sadašnjim stanjem dviju župa u gradu u kojem djeluju i sestre milosrdnice.

Slijedila je vožnja trajektom na otok Pašman i pohod znamenitom benediktinskom samostanu Ćokovcu na uzvisini iznad Tkona u kojem šestorica redovnika žive i djeluju po geslu „Moli i radi“. Samostan je šezdesetih godina obnovio dr. Martin Kirigin, poznati liturgičar i pisac, a o. Jozo Milanović nastavio je njegovo djelo i danas taj samostan, jedini u Hrvatskoj, nastavlja svjedočiti tisućgodišnju benediktinsku karizmu i duhovnost u Hrvatskoj. Dubrovčani su nazočili molitvi časoslova šestoro redovnika te su tako imali priliku osjetiti ljepotu liturgijskoga pjevanja i pobožnosti.

Dubrovčani s ocem Jozom Milanovićem na Ćokovcu.

Otac Jozo, koji je bio dubrovački đak u Turističkoj školi prije teološkog studija, a kasnije profesor na Teološko-katehetskom institutu u Dubrovniku, osjetio se među svojima i sažeto prikazao povijest samostana i program redovničkog života po Pravilu sv. Benedikta.

U Franjevačkom samostanu u Kraju Dubrovčani su zatekli novoizabranoga provincijala fr. Andriju Bilokapića koji je Dubrovčane upoznao s bogatom sakralnom i duhovnom baštinom toga starog samostana koji je bosanskim franjevcima stoljećima služio kao polazište za misionarenje po Bosni. Samostan i danas prima skupine obitelji i mladih koji tu nalaze duhovnu okrepu spajajući plodove zemlje i neba u duhu sv. Franje.

Putovanje do Preka preko mosta koji otok Pašman spaja s Ugljanom bila je prilika za pogled na mala mjesta uz more i prekrasnu prirodu, kroz najnaseljenije ribarsko mjesto Kali, brzo je prošlo, a župnik don Mario Soljačić čekao je na cesti iznad Preka i goste poveo u župnu crkvu Gospe od Ružarija u kojoj je u 19 sati održan Molitveni susret uz grob biskupa dr. Josipa Marčelića. Nakon pozdrava domaćeg župnika uslijedila je skladba Pjevačkog zbora „Zdravo budi križu sveti“ kao podsjetnik na biskupovo geslo „U križu je spas“ a potom je don Stanko Lasić progovorio o liku i djelu biskupa Marčelića. Istaknuo je kako je biskup Marčelić kroz 34 godine upravljanja Dubrovačkom biskupijom ostavio duboke tragove koji su i danas vidljivi. Održao je odmah po dolasku Biskupijsku sinodu, punih 137 godina nakon prethodne, u kojoj je napravljen program pastoralnog rada. Napisao je pedeset okružnih pisama – poslanica, osam puta pohodio sve župe Biskupije i za vrijeme tih pohoda ostajao u župi tri do pet dana i pritom se susretao sa svima od djece do staraca i bolesnika i po nekoliko sati ispovijedao u svakoj župi. I danas se u Dubrovačkom primorju pamti kako je Biskupa kad je dolazio u sela i župe poseban predstavnik sela s konjem čekao na Rudinama odakle je Biskup jašući dolazio uz zvonjavu zvona i svečani doček.

Biskup Marčelić bio je veliki graditelj i u njegovo vrijeme sagrađene su crkve u Smokvici, Račišću, Majkovima, Vitaljini, Brgatu, Osojniku, Dubi Pelješkoj i Trpnju.

Posebno se brinuo za svoju Katedralu. S desne strane pri ulazu podigao je veliki oltar s jubilarnim križem. Obnovio

Dubrovački katedralni zbor u Preku 10. lipnja 2012.

je cijelu crkvu. Postavio je kipove na portalu: sv. Josipa i sv. Vlaha i deset kipova na krovu Katedrale rad kipara i kamenoresca Marina Radice iz Korčule. Izvrsno je organizirao proslavu dvjestote godišnjice katedrale 1913. godine, obnovio glavni oltar i na zid iza oltara mramornim okvirima ugradio Tizianov poliptih Marijina Uznesenja, dao napraviti novu propovjedaonicu i kipove sv. Ane i sv. Katarine te oltarić s kipom sv. Antuna, a sva su djela Marina Radice.

Promicao je kulturni život i osnovao *List Dubrovačke biskupije* (1901.-1944.) koji je u ono vrijeme bio poznat u cijeloj zemlji. Na karitativnom i humanitarnom području učinio je puno. Bio je predsjednik Javne dobrotvornosti koja je 1906. osnovala Pučku kuhinju i izdržavala Zaklonište sirota koje su vodile Službenice milosrđa. Dječje zaklonište osnovano 1894. Biskup je podigao u Zavod u kojem su svi pitomci završavali zanate. Dubrovačko društvo sv. Vinka Paulskog pod naslovom „Stanak sv. Vlaha" ustrojio je 1895. s posebnom svrhom da se njegovi članovi moralno i materijalno brinu za siromahe. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata Biskup je bio predsjednik Crvenoga križa.

No, najveće djelo biskupa Marčelića svakako je Družba Kćeri Milosrđa koju je zajedno s Marijom Propetoga Petković iz Blata na Korčuli pomogao osnovati 1920. i dati joj temeljne upute i njezin rad pratiti s brižnom pastoralnom razboritošću. U osam godina do svoje smrti 1928. napisao je 45 pisama Mariji Petković, sada blaženoj, koja odišu toplinom srca i bogatstvom duha već ostarjela duhovnog pastira kojemu je Družba bila posebno na srcu. Marija Petković htjela je da se biskupa Marčelića službeno prizna utemeljiteljem Družbe Kćeri Milosrđa, a Sveta Stolica, sigurno i po preporuci samoga Biskupa, odlučila je nju proglasiti utemeljiteljicom Družbe i iznašla pravi izraz da je Družba nastala pod okriljem biskupa Marčelića, kako stoji i u papinskim ispravama (v. *Našu Gospu*, br. 42, str. 60-63).

Na molitvenom susretu u Preku 9. lipnja sudjelovao je i zadarski nadbiskup dr. Želimir Puljić koji je zaslužan što je 1994. godine, o stotoj godišnjici imenovanja Josipa Marčelića dubrovačkim biskupom, organizirao i dobro pripremio Znanstveni kolokvij u Dubrovniku.

Nakon što je Pjevački zbor otpjevao još dvije pjesme, a Ivana Lenert pročitala nekoliko pisama biskupa Marčelića Mariji Petković, nadbiskup Puljić zaključio je susret zahvalnim govorom i molitvom na biskupovu grobu koji se nalazi u velebnoj crkvi koju je on pomogao sagraditi i koja se sada u temeljito obnavlja. Program je završio pjesmom „Tebi pjevam".

U nedjelju 10. lipnja Dubrovčani su u jutarnjim satima pohodili otočić sv. Pavla pustinjaka Školjić udaljen svega 80 metara od kopna s prekrasnim raslinjem i obnovljenim samostanom i crkvom koji vode franjevci trećoredci poznati pod imenom gljagoljaši, zaslužni promicatelji hrvatskoga jezika i nacionalnog identiteta koji su prema Dubrovčanima pokazali istinsku franjevačku gostoljubivost i ugostili desetak osoba. Gvardijan fr. Božo Sučić Dubrovčanima je u crkvi progovorio o višestoljetnoj duhovnoj baštini otočića koja se sada nastavlja pružanjem usluga za duhovne vježbe manjim i većim skupinama.

Potom je u 10 sati u župnoj crkvi slavljena svečana Misa za pokojnoga Biskupa koju je predvodio don Stanko Lasić i održao prigodni govor, a Mješoviti pjevački zbor još jednom je oduševio punu crkvu vjernika i pjesmom zahvalio tom Biskupu koji je osnovao Zbor 1926. godine. Na Misi su koncelebrirali don Ivan i don Mirko te župnik don Mario, a četiri bratima u odorama Bratstva Presvetoga Sakramenta služila su oko oltara.

Katedralna župa priredila je letak s programom i slikom biskupa Marčelića koji je podijeljen svim sudionicima uz prigodne darove župi i uz poziv da dođu u Dubrovnik na proslavu tristote godišnjice što su sa zahvalnošću prihvatili.

Objed u Franjevačkom samostanu sv. Jeronima u mjestu Ugljan koji od 1933. godine vode sestre Kćeri Milosrđa i koji je uređen za duhovne vježbe i odmor u prekrasnoj prirodi bio je vrhunac dvodnevnog programa i zahvalnost sestrama koje u našem Gradu i Biskupiji predano služe, a zadnjih dvanaest godina vode brigu o Katedrali.

Povratak u Dubrovnik preko Zadra i kratak posjet katedrali te Franjevačkom samostanu i susret s dosadašnjim provincijalom fr. Josipom Soptom koji se vraća za župnika u Rožat bila je još jedna prilika da se Dubrovnik poveže sa Zadrom. Orgulje na morskoj obali pružile su divan i nezaboravan užitak.

Mještani Preka s pravom su ponosni na biskupa Marčelića što su i ovaj put pokazali, a Dubrovčani su ovim pohodom posvjedočili, kako ne zaboravljaju zaslužne ljude. A jedan od najzaslužnijih u posljednjih sto godina zasigurno je bio biskup Josip Marčelić. Gostoljubivost domaćina koji su Dubrovčane primili u svoje domove dugo će pamtiti svih pedeset sudionika ovog dvodnevnog pohoda najnaseljenijim otocima zadarskog arhipelaga Pašmanu i Ugljanu. Katedralna župa ovim je pohodom nastavila pjesmom i molitvom povezivati hrvatska mjesta, gradove i krajeve.

Pučki pjevači iz Jelse u Katedrali

don Stanko Lasić

Pučki pjevači iz Jelse na otoku Hvaru bili su gosti Gradske župe od 2. do 4. ožujka. Pučke napjeve Korizme i Velikog tjedna koje pjevaju u procesiji za Križem u noći Velikoga četvrtka na petak izveli su u petak u župnoj crkvi u Čilipima, a u subotu u dubrovačkoj Katedrali. Predvodio ih je jelšanski župnik don Stanko Jerčić. Njihovo pjevanje započelo je ophodom od Onofrijeve fontane do Gospe, a nakon programa u Gospi ponovo su prošli Stradunom i oduševljeno i gromoglasno pjevali na udivljenje brojnih Dubrovčana i gostiju.

U nedjelju 4. ožujka nastupili su pjesmom zajedno s našim Katedralnim zborom na svečanoj misi u stolnoj crkvi koju je predvodio msgr. Jerčić. Počašćeni iskrenim gostoprimstvom Jelšani su uputili poziv našoj župi da što prije pohodi Jelsu i otok Hvar.

Ljetovanje u Gospinu domu u Grgurićima

don Stanko Lasić

Šesnaest korisnika i četiri djelatnika iz Centra „Ozalj“ Jaškovo iz Ozlja boravilo je osam dana od 1. do 8. lipnja 2012. u Gospinu domu u Grgurićima. Poticaj za taj karitativan program dao je gospar Vid Raguž iz Dubrovnika čiji je sin Ivan ozaljski štićenik. Potporu gostovanju pružile su gradske i županijske vlasti i drugi, a Katedralna župa dala im je na raspolaganje svoju kuću u Slanome. Događaj je zabilježila i emisija *Mir i dobro* Hrvatske televizije.

Posjet Dubrovniku upriličen je 5. lipnja. U Gradskom župnom uredu održan je susret s djelatnicima Centra za socijalnu skrb, Doma Josipovac, Biskupijskoga Caritasa i drugih humanitarnih ustanova. Nazočne su pozdravili: gradski župnik, ravnatelj biskupijskoga Caritasa don Robert Čibarić i ravnateljica Centra za socijalnu skrb Katica Raič.

Pohod Dubrovniku uključio je razgledanje Grada, izlet na Lokrum, posjet Akvariju, a najveću radost pružilo im je uspinjanje žičarom na Srđ.

Oduševljeni gosti i domaćini posvjedočili su kako se s malo dobre volje može organizirati i učiniti dobro djelo, a u Godini Caritasa pokazati gostoljubivost i istinsku kršćansku ljubav osobama s posebnim potrebama.

Proslava bl. Marije Propetoga Petković

don Stanko Lasić

I ove su godine Gradska župa i samostan sestara Kćeri milosrđa u Lapadu priredili proslavu blagdana naše Blaženice. Trodnevnu pripravu vodio je kapucin o. Stanko Dodig. U programu su sudjelovali: Pjevački zbor „Marija“, članovi molitvenih zajednica Treće srce i Majka triput divna te Katedralni mješoviti zbor koji je pjevao na svečanoj Misi na blagdane 9. srpnja. Euharistiju je predvodio o. Stanko Dodig u suslavlju msgr. Ivana Šimića, don Ivana Penave, don Hrvoja Katušića i gradskog župnika. Tijekom trodnevlja djevojčice članice zajednice Biseri očeva milosrđa iz Katedralne župe predmolile su krunicu i Zazive milosrđa. Predvoditelj trodnevlja i blagdanske mise potrudio se na osnovu života i djela blaženice potaknuti sudionike na štovanje i molitvu za njezin zagovor i osobito na djela milosrđa u ovoj Godini Caritasa. Sestre su nakon blagdanske mise počastili sudionike u sakristiji sendvičima, kolačima i sokovima.

Iz male gradske škole

Mi, Getaldići, jako smo ponosni na dugogodišnju suradnju s našim katedralnim župnikom, poštovanim i dragim don Stankom Lasićem.

Ovu školsku godinu 2011./12. započeli smo Misom zaziva Duha Svetoga koju je predvodio župnik. Katedrala je bila ispunjena učenicima (337), njihovim roditeljima i profesorima. Zajedno smo molili za sretan početak školske godine.

U listopadu uz Dane kruha i plodove zemlje u školskoj zgradi Centar upriličena je izložba koju su pripremili roditelji, učenici i njihove učiteljice. Don Stanko je nakon

Božićna priredba. Snimila Rina Nenadić.

Dani kruha. Snimila Đurđica Bender-Masle.

prigodne molitve blagoslovio kruh i ostale plodove, a nakon toga smo blagovali.

Tradicionalna je naša Božićna priredba u Katedrali gdje se naši učenici sa svojim mentorima uključe u svečanost Božića u Gradu. Ponosni smo što mi mala škola iz Grada svake godine nastupamo u prelijepoj Prvostolnici hrvatskoga Juga i zajedno svemu puku čestitamo Božić i božićne blagdane.

Štujemo i našega parca sv. Vlaha te redovito sudjelujemo u trodnevnici, Kandelori i Procesiji. Iako nismo u školi rado sudjelujemo u proslavi blagdana Velike Gospe. Želimo se još više uključiti u korizmeno čitanje Svetoga Pisma u crkvi Sv. Josipa, u procesije Velikoga Petka i Tijelova, i u djelovanje župnoga Caritasa odgajajući mlade stanovnike Grada za solidarnost i djelotvornu ljubav.

Hvala don Stanku na nezaboravnom izletu koji je nama djelatnicima i umirovljenicima naše škole organizirao u Slano, Orahov Do i Ravno.

Predivno je bilo sudjelovati u Katedrali s našim prvopričesnicima koji su po prvi put primili Isusa u svetoj Hostiji. S don Stankom je uslijedio i nezaboravan izlet prvopričesnika, roditelja i učiteljice u Italiju.

Hvala don Stanku što uvijek na nas misli i ima vremena za sve nas. Mi, Getaldići, djeca Grada i oko Grada, slušat ćemo vaše riječi s oltara, učiti i živjeti u duhu vjere.

U Dubrovniku 18. srpnja 2012.

ravnateljica Jadranka Dabrović
i pedagoginja Rina Nenadić

Jaslice na Placi 22. prosinca 2011. Snimio Ivo Marlais.

KRŠTENI

Svemogući vječni Bože, Ti si nas iz vode i Duha Svetoga nanovo rodio za svoju djecu; daj da vazda ostanemo u Tvojoj ljubavi!

Krštenik ... je primio prvi i osnovni sakrament dana...; roditelji mu se zovu...

Mara Klaić	18. XII. 2011.	Miho i Vesna r. Vladović-Relja
Vito Kulišić	18. XII. 2011.	Miho i Svetlana r. Ančić
Domagoj Ivan Bokić	4. I. 2012.	Drago i Jelena r. Badurina
Gabriel Vatroslav Čavlina	8. I. 2012.	Joško i Ani r. Stjepanović
Dora Matić	19.II. 2012.	Matić i Doris r. Lepeš
Petar Matić	19.II. 2012.	Matić i Doris r. Lepeš
Morena Maria Capurso	25. II. 2012.	Sergio i Sanja r. Ljepava
Mauro Petar Brajević	11. III. 2012.	Siniša i Marta r. Kustić
Ana Milun	9. IV. 2012.	Frano i Nikoleta r. Đuho
Gabriel Šikić	15. IV. 2012.	Antun i Ana r. Arapović
Petar Vukšić	8. IV. 2012.	Pero i Anita r. Lazo
Jeronim Baričević	8. IV. 2012.	Vladimir i Ermila r. Bešlić
Kalista Marija Schlahter	8. IV. 2012.	Roger i Helena r. Begenišić
Emanuela Konjuh	8. IV. 2012.	Nikša i Maja Prebisalić
Leon Petar Milinković	29. IV. 2012.	Željko i Anita r. Buhovac
Klara Ivana Ficović	20. V. 2012.	Christian i Marijana r. Paskojević
Marin Pende	20. V. 2012.	Josip i Ivana r. Matić
Leon Grubišić	20. V. 2012.	Stanko i Hrvatina r. Nižić
Bono Lale	10. VI. 2012.	Željko i Nikolina r. Đurić
Klara Ivana Crnjac	24. VI. 2012.	Ivana i Katarina r. Marić
Brigita Režić	8. VII. 2012.	Ante i Terezija r. Agostini

Rođen 29. rujna 2011., Gabriel Vatroslav kršten je u Katedrali na blagdan Gospodinova Krštenja 2012. Snimila Berta Kopić.

VJENČANI

Gospodine, daj da ovi mladi ljudi u jednom tijelu budu jedno srce i jedna duša! Blagoslovi njih i njihovu ženidbu darom dobre, zdrave, pametne i pobožne djece! Daj da ih prati prijateljstvo i pomoć njihovih roditelja, rođaka, kumova, prijatelja i čitave kršćanske zajednice.

26. XI. 2012.	Ivo Dimnić i Ivana Bautović
10. XII. 2012.	Zoran Munetić i Mirona Marijanović
17. XII. 2012.	Branimir Bojbaša i Daliborka Kozina
17. XII. 2012.	Darko Gudić i Mirta Čebulc
17. XII. 2012.	Maro Kaminski i Paula Prčan
30. XII. 2012.	Bruno Grdović i Renata Lujak
4. II. 2012.	Leo Bakarić i Đive Paskičević
4. II. 2012.	Tomislav Rudinica i Marina Kragić
18. II. 2012.	Vlaho Milićević i Made Turčinović
18. II. 2012.	Mateo Stražičić i Jadranka Bošnjak
19. II. 2012.	Antonio Memunić i Sanja Capurso
3. III. 2012.	Domagoj Oberan i Domana Marković
14. IV. 2012.	Nikola Arambašić i Dajana Borić
14. IV. 2012.	Nikša Vlahović i Renata Čaržavec
21. IV. 2012.	Ivo Luić i Veronica Correia Ferreira
21. IV. 2012.	Kristijan Jerković i Sanja Labaš
28. IV. 2012.	Ejiro Emorhokpor i Kekuut Josephina Hoomkwap
28. IV. 2012.	Ilija Ljiljanić i Bettina Rossmann
29. IV. 2012.	Đorđe Njegovanović i Karla Begenišić
5. V. 2012.	Marko Cobenzl i Klaudija Matić
5. V. 2012.	Jonathan William Power i Jennifer Loise O'Hanlon
12. V. 2012.	Haris Avdić i Marija Ljubić
18. V. 2012.	James Robert Allen i Aoife Duffy
18. V. 2012.	Ross Benjamin Edmonds i Agata Kosciolek
18. V. 2012.	Krunoslav Pavić i Barbara Đanić
24. V. 2012.	Thomas Gerard Sex i Aileen Assumpta O'Callaghan
25. V. 2012.	Brenden John Finlay i Kate Clarice Elizabeth Marquis
25. V. 2012.	Tomasz Adam Trębicki i Małgorzata Pilichowska
26. V. 2012.	Paul James Dempsey i Jennifer Cummins
26. V. 2012.	Barry Newman i Amanda Frances Phillips
26. V. 2012.	Stijepan Lazarević i Paula Kusalić
31. VI. 2012.	Andrew John Kerin i Lynn Christina O'Rourke
1. VI. 2012.	John Paul Morrin i Bairbre Mary Lloyd
1. VI. 2012.	Marin Mandić i Marija Miklaušić
5. VI. 2012.	Michael Jerome McCurley i Lisa Verghese
9. VI. 2012.	Nik Ogresta i Željka Maletić
9. VI. 2012.	Viktor Vrečko i Marina Bešlić
14. VI. 2012.	Ronan John Cranny i Caitriona Margaret Kenny
15. VI. 2012.	Brendan Gerard Quigley i Laura Mary Eccles
16. VI. 2012.	Igor Tešija i Katarina Pendo
20. VI. 2012.	Maciej Kocieniewski i Eliza Stachowicz
23. VI. 2012.	Toni Šarić i Kristina Nikolić
23. VI. 2012.	Igor Tošović i Marijana Zec

23. VI. 2012. Nikola Mašanović i Antonia Stahor
23. VI. 2012. Mihael Majstorović i Paula Palić
23. VI. 2012. James Joseph Cusenza i Dina Kerić
23. VI. 2012. Benjamin Pierre Jean Robinot i Fanny Christelle Aurelle Cavalie
26. VI. 2012. Gary Patrick Gallagher i Claire Marie Elliott
30. VI. 2012. Pasko Tomaš i Mia Miškić
30. VI. 2012. David Thomas Fleming i Kate Hedigan
7. VII. 2012. Brendan Francis Larkin i Christine Frances O'Meara
11. VII. 2012. Robert John Long i Ciara Ann Gallagher

POKOPANI

Molitvu nam, Gospodine, milostivo usliši! U Tvome Sinu, kojeg si uskrisio od mrtvih, raste naša vjera. Daj da se u iščekivanju uskrsnuća Tvojih slugu učvrsti i naša nada.

Mare Haklička r. Palunčić (14. IX. 1923. – 29. XII. 2011.)
Đuro Limov (17. VI. 1974. – 1. I. 2012.)
Ivo Pavlina (13. IV. 1941. – 31. I. 2012.)
Vjera Pandur (18. XI. 1919. – 16. II. 2012.)
Daria Hodić (10. XII. 1930. – 6. III. 2012.)
Miroslav Jelčić (24. X. 1949. – 26. III. 2012.)
Nevenka Bogdan (18. I. 1932. – 13. IV. 2012.)
Frano Jurišin (20. II. 1981. – 29. IV. 2012.)
Anka Čerjan (11. 10. 1933. – 9. VI. 2012.)
Antica Šmok (17. I. 1932. – 3. VII. 2012.)

Tako si me učio…

dr. Dario Štambuk*

Oče moj i učitelju moj!

Tebi je nebo širom otvoreno, a Očev dom čeka na tebe.

Na bračkom kamenu sagrađen je tvoj prvi dom. *Ni dùgo pasãlo*, *nĩ se pitûra ni na škûrān ošūšìla, upālìli su ga Talijâni.* Gubitak toga doma u djetinjstvu pratio te cijeli život.

A Očev dom čeka na tebe.

Kao beskućnik si došao u Zagreb. Vrijedno se školovao i radio. Uz svoju Zdenku stekao si mali, topli, skroman dom.

A Očev dom čeka na tebe.

Studirao si... tvoji prijatelji bili su uz tebe. U Njemačkoj si tražio dom više godina, ali ti je ovaj u Hrvatskoj bio draži. I topliji. U njemu smo te čekali mama Zdenka i ja.

A Očev dom čeka na tebe.

I radio si vrijedno i pošteno. Drukčije te Jelka i Kažo nisu znali naučiti. I stekao si veći dom. Doživio sreću u rođenju kćeri Darije. Nisi bio miran, radio si još više. Napredovao u struci i znanosti. Proslavio obranu svoje doktorske disertacije u još većem i raskošnijem domu.

A sad imaš najljepši dom, dom Oca svog nebeskog.

Mnogima si pomagao. Učio ih struci. I svoga sina si učio struci. I kćer si svoju učio struci. Boljeg oca i boljeg učitelja nismo mogli niti zamisliti. Niti poželjeti. Boljeg oca nisam mogao niti sanjati. Neumorno si gradio dalje. Kao da nikad ne ćeš stat. Nezaustavljivo. Samo te Otac nebeski mogao umiriti. Bolešću. Ne kao kaznom, nego kao blagoslovom! Bolešću. Ne kao kaznom nego kao milošću od Boga. Bolest koja nas je do kraja zbližila, milost koja ti je donijela mir. Iz nemira svojega života našao si mir. U molitvi. Kako su divni putovi Gospodnji!

Milost mu je darovana da ga smiri i pripremi za dom za kojim je uvijek žeđao, dom u kojem duša nalazi mir, za dom Oca nebeskoga.

Kada je Stvoritelj završio ovo svoje djelo, djelo ljubavi, naš je Mario pozvan u vječnost. Preselio se tamo gdje nam uskrsli Krist obećava da ćemo i mi stići.

Zahvaljujem svim dobrim dušama koje su bile uz njega u njegovoj bolesti, šogoru Jozi, mojoj Ljiljani i svim unucima na koje je bio posebno ponosan.

Zato na koncu, dragi prijatelji, ne tugujte nad ovim tijelom nego s radošću u srcu molite za dušu našega Marija.

Ovaj je govor prekratak, ali tako si me učio ti; oče moj i učitelju moj.

U Zagrebu, na ispraćaju dr. Marija Štambuka 2. veljače 2012.,
njegov sin.

stomatolog, otac sedmero djece; dario.stambuk@gmail.com

Zašto se nadati uskrsnuću mrtvih?

sv. Toma Akvinski (1225.-1274.)

Vjera i nada u uskrsnuće korisna nam je jer *ublažava tugu zbog naših dragih*. Čovjeka nužno obuzima žalost kad mu umre netko mili, ali ta bol biva ublažena kad pomislimo da će on uskrsnuti. Zato u *Prvoj poslanici Solunjanjima* (4, 13) piše: „Ne ćemo da budete u neznanju, braćo, o onima koji su usnuli, da ne tugujete kao drugi koji nemaju nade".

Vjera i nada u uskrsnuće *oduzima strah pred smrću*. Kad se čovjek ne bi nadao boljemu životu poslije smrti, nesumnjivo bi se trebao jako bojati smrti, pa bi čovjek morao učiniti sve, pa i zlo, samo da izbjegne smrt. Ali, budući da vjerujemo u drugi, bolji život, u koji ćemo ući poslije smrti, ne moramo se bojati smrti niti što zlo učiniti da je izbjegnemo. To je u skladu s *Poslanicom Hebrejima* (2, 14-15): „Smrću [Isus] obeskrijepi onoga koji imaše moć smrti, to jest đavla, pa oslobodi one koji – od straha pred smrću – kroza sav život bijahu podložni ropstvu".

Vjera i nada u uskrsnuće *čini nas marljivima i revnima u nastojanju oko dobra*. Kad bi se ljudski život ograničio samo na ovaj zemaljski, ljudi ne bi imali dovoljno poticaja za dobro, jer što god bi učinili, bilo bi neznatno budući da čovječja težnja ne smjera na dobro koje je ograničeno granicama vremena, nego na vječno. A kad vjerujemo da ćemo za ono što ovdje činimo dobiti o uskrsnuću vječna dobra, revno se zalažemo za dobro. U tom smislu i kaže *Prva poslanica Korinćanima* (15, 19): „Ako se samo u ovom životu u Krista ufamo, najbjedniji smo od svih ljudi".

Vjera i nada u uskrsnuće *odvraća nas od zla*. Kao što nada u nagradu potiče na dobro, tako i strah od kazne koja je namijenjena zlima, odvraća od zla. U *Evanđelju po Ivanu* (5, 29) stoji: „I izići će: koji su dobro činili – na uskrsnuće života, a koji su radili zlo – na uskrsnuće osude."

iz Izlaganja *Apostolskoga vjerovanja*, s lat. preveo Augustin Pavlović

Dr. Adam Benović

don Stanko Lasić

U ime Katedralne župe u kojoj je gospar Benović dugi niz godina radio i radom zaslužio ugledna priznanja – ljudska, stručna i znanstvena – želim s nekoliko riječi izraziti sućut obitelji, Institutu, Sveučilištu, Gradu i svima koji su s njim surađivali na dobro našega Grada i domovine.

Njegova plodna znanstvena djelatnost oslonjena je na prvu stranicu Svetoga Pisma gdje odmah na početku piše kako je Bog, prije zemlje, svjetlosti i svoda stvorio – more te je Duh Božji lebdio nad vodama (*Postanak* 1, 2). Bog je, a ne čovjek, „suho" ili „kopno" prozvao „zemlja", a „skupu voda" ili „skupljenoj vodi" nadjenuo naziv „more" (*Postanak* 1, 10). Konačno, prije raslinja na zemlji, Stvoritelj je sazdao biljni svijet u moru: „Nek' povrvi vodom vreva živih stvorova" (*Postanak* 1, 20) te su oceani i mora najveća tvornica kisika osnovnog uvjeta za ljudski život. Istraživanja u podmorju dovela su dr. Benovića do spoznaje da je čovjek upravitelj tih dobara, a ne gospodar, i da treba sve učiniti da se taj prirodni odnos očuva i zaštiti od svih zloupotreba. Ekološka svijest danas je ne samo prirodoslovna nego i strogo etička i moralna kategorija koja zaslužuje ispravno vrjednovanje u politici, gospodarstvu, znanosti, uljudbi i kulturi.

Pokojni dr. Adam Benović posvetio je cijeli svoj život istraživanjima mora ne samo u Hrvatskoj nego i šire od toga te je znanstvenim radovima ušao u red poznatijih svjetskih stručnjaka na tom području. Nismo bili dovoljno svjesni njegovih zasluga i postignutih rezultata jer je u svojoj skromnosti sve to zadržao za sebe i najbliže suradnike. Tek nakon smrti otvorena je knjiga u kojoj se zapisuju nezaboravni dojmovi koji sada izlaze na vidjelo. Među nama je živio čovjek koji je svojim djelom ušao u krug najzaslužnijih ljudi na znanstvenom polju u Dubrovniku i Hrvatskoj zadnjih četrdeset godina.

A njegov ljudski lik zračio je poštovanjem prema svakom čovjeku jer je u svakom ponajprije gledao najizvrsnije Božje stvorenje dostojno poštovanja i ljudske pažnje.Potvrdilo se još jednom da se u najvećim znanstvenicima krije vjerničko srce jer priroda u svim svojim dimenzijama ostaje najveća tajna koju bez Boga nije moguće do kraja shvatiti.

Rastajemo se s još jednim velikim i zaslužnim sugrađaninom, ali nam ostaje njegovo djelo u kojem će on nastaviti živjeti do onoga dana kad će Kralj vjekova ponovo oživjeti naša smrtna tijela i uvesti nas u vječno zajedništvo.

Zbogom. Adame! Ime Ti je danas dobilo pravo značenje, „od zemlje", počivaj u ovoj dubrovačkoj i hrvatskoj zemlji koju si volio i učinio plodnijom.

Na sprovodu u Dubrovniku 7. prosinca 2011.

Dr. Boris Franušić

don Stanko Lasić

Najveće bogatstvo Grada su ljudi urešeni vrlinama strpljivoga rada, skromnosti, stručnosti i vjere. Oni su u isto vrijeme obiteljski ljudi i društveni djelatnici koji uspješno spajaju ta dva važna područja života i postižu u svojoj struci vrhunske rezultate. Uspravno koračaju naprijed bez zastoja ostajući trajno povezani s drugima i prihvaćeni od drugih.

Naš je Boris (1933.-2012.) pripadao toj skupini Dubrovčana po svojoj otmjenoj i izgrađenoj osobnosti, po visokoj stručnosti, po izvrsnim pedagoškim standardima, moralnim i kršćanskim načelima i po neizmjernoj ljubavi prema svome zavičaju, Gradu i hrvatskoj Domovini. Uživao je ugled u svojoj obitelji, znanstvenoj i sportskoj zajednici kao profesor, vaterpolist i jedriličar te u Crkvi i društvu.

U ime Dubrovačke biskupije u kojoj je cijeloga života slovio kao osvjedočeni katolički intelektualac, vjernik i neumorni promicatelj njezine bogate duhovne i kulturne baštine želim izreći nekoliko zahvalnih riječi ovome plemenitom i dobrom čovjeku koji je ostavio dubok trag u kulturi Grada i u srcima svih nas koji smo ga poznavali i s njim surađivali. Ostat će upamćen kao praktični vjernik koji je svake nedjelje sudjelovao na sv. Misi. Dobro je poznavao liturgijske običaje i bio zaljubljen u svečane obrede, napjeve i procesije. Bio je pobornik očuvanja svega onoga što je kao dijete upamtio, zavolio i na mlade prenosio. Znanstveno je proučavao i pismeno bilježio povijest kršćanskih blagdana i kalendarskih dokumenata. Bio je časni izdanak Stonskoga primorja i promicatelj bogate stonske duhovne i crkvene baštine.

Pripadao je onoj skupini Dubrovčana koji su u srednjoj školi i na fakultetu izgrađivali svoj katolički i hrvatski identitet na zdravoj obiteljskoj podlozi nadograđujući malo pomalo spoznaje iz povijesti svoga naroda i svoje Crkve. Znala je dobro ta skupina katoličkih intelektualaca da se bezbožnoj ideologiji može suprotstaviti i oduprijeti samo dobrim poznavanjem svoje vjere i njezine uloge u očuvanju nacionalnih težnji i ideala slobode, državnosti i demokracije. Vrijeme zadugo nije obećavalo promjene i ostvarenje vjekovnih snova, ali samo strpljivi i hrabri nisu posustajali. Boris je bio među njima i nije nikada sumnjao u svoje i naše snove. I kad su se oni počeli ostvarivati devedesetih godina kao zreo čovjek s bogatim iskustvom i ugledom ušao je u politiku koja je željela demokratskim putem doći do svoga cilja. Godine 1993. i 1997. biran je za zastupnika u Županijskome domu Hrvatskoga državnog sabora. Bio je sretan i ponosan na slobodnu i suverenu državu Hrvatsku kao i svi pravi domoljubi i branitelji.

Naš je Pokojnik zadužio svoj Grad i sve nas djelatnom ljubavlju. Jer Dubrovnik se može voljeti diveći se njegovoj ljepoti i skladu, kulturnoj baštini, slavnoj prošlosti, ali najveću ljubav pokazuju oni koji svoje sposobnosti i svoje vrijeme ulažu u njegovu budućnost. Boris je zarana shvatio da su mladi naraštaji, đaci i studenti najveće blago ovoga Grada i da njima treba posvetiti najveću pozornost. Za njih je napisao 60-ak članaka i tri knjige: *Astronomska*

navigacija I, *Kolumbo – kako je otkriven novi svijet* i *Povijest navigacije u Hrvata*.

Sveučilište u Dubrovniku na kojem je radio i sve školske ustanove pozvani su da u ovom vremenu odgoje i pripreme buduće predvodnike gospodarskoga, društvenog, kulturnog napretka, a obitelj i Crkva humanističkoga i moralnog odgoja djece i mladih. Iskazujemo poštovanje ovom zaslužnom čovjeku i sudjelujemo u zahvalnosti kojom ga danas ispraćamo, izražavajući iskrenu sućut obitelji koja mu je pružala sve što je mogla, a osobito u teškoj bolesti. Molimo dobroga Boga da mu udijeli zasluženu nagradu. Vjerujemo da njegova smrt nije kraj onim idealima za koje je živio, znanstvenim projektima koje je s drugima stvarao, nastavničkim naporima koje je na mlade prenosio i prijateljskim vezama koje je uspostavljao i promicao.

Na sprovodu u Dubrovniku 5. siječnja 2012.

Klare Kristović

don Stanko Lasić

U svakoj zajednici, župi, kulturnome društvu ili pjevačkom zboru potrebni su ne samo sposobni, stručni i poslovni ljudi nego i oni velikodušni, skromni, društveni koji u svakodnevni život unose humanost, zajedništvo, vedrinu i humor. Naša pokojna Klare (1930.-2012.) u profesionalnom ugostiteljskom radu, u obitelji, našoj Katedralnoj župi i u Pjevačkome zboru razvijala je i živjela prirodne darove i osobine koje joj je Bog dao i izrasla u osobu dostojnu poštovanja i ljubavi.

Ponikla u malom pitomom primorskom selu zarana je osjetila kao i mnogi drugi privlačnost Grada i u njemu je potražila prebivalište učeći i radeći marljivo i odgovorno u ugostiteljstvu. Upoznala je dobroga muža Vida Kristovića, savila uzorno obiteljsko gnijezdo i nastanila se u samom središtu Grada. Oboje praktični kršćani, svoju kćer Katiju kršćanski su odgajali i pripremili za život omogućivši joj najviše škole i uspješnu glazbenu karijeru. Vido je bio član Bratstva presvetog Sakramenta, Klare je pjevala u Katedralnom zboru, Katija u Katedralnim madrigalistima pa su sve troje aktivno sudjelovali u našoj Župi i zadužili je predanim i dugogodišnjim radom.

„Mi znamo da smo iz smrti prešli u život, jer ljubimo braću“ (*Prva Ivanova* 3, 14), poruka je sv. Ivana koji je na zadnjoj večeri sjedio najbliže do Isusa i čuo kako daje novu zapovijed: „Ljubite jedan drugoga kao što sam ja vas ljubio“ (*Ivan* 13, 34). Ivan je shvatio da će Isus dati svoj život, iz ljubavi za nas. To svetkujemo u svakoj Misi. Smrt je tek prijelaz. Tko ne ljubi ostaje u smrti. Iskrena se ljubav ne hrani laskavim riječima. Djelima se dokazuje. Naša je Klare cijelog svog života razmatrala i živjela to najveće otajstvo vjere.

Crkvi su najpotrebnija duhovna zvanja, svećenici i redovnici, ali uloga vjernika svjetovnjaka je vrlo važna i bez njih župne zajednice ostaju osiromašene. Katedralni pjevački zbor i Bratstvo presvetog Sakramenta dva su plućna krila kojima Katedralna župa diše punom snagom što se najbolje vidi nedjeljom i velikim blagdanima, a osobito o svetom Vlahu i Velikoj Gospi.

U Katedralnome pjevačkom zboru pokojna je Klare životnom vedrinom i spontanošću zauzela časno mjesto dobroga duha, osobe jasnih načela i prirodnog humora. Duhovnost je hranila svakodnevnom molitvom i nedjeljnom Misom, a kad je pošla u mirovinu gotovo svakodnevno sudjelovala je na krunici i Misi. Voljela je društvo i jedva je čekala dane proba našega Zbora i nikada nije izostajala. Veselila se druženjima našega Zbora na kraćim i dužim hodočašćima i zborovanjima po domovini i inozemstvu. Dosjetkama i šalama razveseljavala je cijeli zbor i bila osoba koju je svatko volio i rado vidio u svom društvu.

Iznenadna bolest promijenila joj je svakodnevni životni ritam i prikovala je za postelju skoro dvije godine. Učinjeno je sve što je bilo moguće da ju se podigne na noge i vrati u život, ali nije bilo uspjeha. Ostala je privezana uz postelju i prihvatila teški križ koji je uz pomoć svoje kćeri, zeta, unuka, najbliže rodbine i osoblja u domovima u Mlinima i u Domus Christi strpljivo nosila. Zadnji dani bili su i za nju i za sve koji su joj bili blizu, a kojima ovdje treba odati priznanje, prava Golgota jer je umirala u velikim mukama poput onoga koji je molio svog nebeskog Oca: „Oče ako me može mimoići ova čaša da je ne pijem, ali ne moja nego tvoja volja neka bude.”

Zbogom, Klare! Ovaj pozdrav najbolje odgovara našim trenutnim osjećajima i molitvama. S Bogom si dijelila život kao djevojka, supruga, majka i udovica, a osobito u teškoj bolesti koju si prihvatila kao žrtvu koja je spasonosna i namijenila je za svoje najmilije i za sve nas koje si voljela, poštivala i pomagala. Počivaj u ovoj župskoj hrvatskoj grudi s pogledom u daljinu sve do rodne Trnovice i nadomak Tvoga i našega Grada. S Tobom se ponosi Tvoj rod Mrdala i Kristovića, a svi mi ostali kličemo Ti hvala za sve što si nam darovala i čime si nas zadužila uz obećanje da ćemo moliti za tvoju plemenitu dušu i da ćeš nam ostati u najdražim uspomenama.

Na sprovodu u Postranju 19. siječnja 2012.

Snimila Angelina Tadić **na Uskrs 8. travnja 2012.**

Težiti najboljim rješenjima

DON STANKO LASIĆ*

Poštovani oče Biskupe, poštovana gospodo sudionici!

Sve vas srdačno pozdravljam u ime organizatora ovoga Okruglog stola: Katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, njezinih župnih vijeća, pastoralnoga i ekonomskog i Instituta za povijest umjetnosti iz Zagreba. Izražavam vam dobrodošlicu i zahvalnost što ste se odazvali našem pozivu i došli iz Bruxellesa, Zagreba, Splita, Dubrovnika i drugih mjesta.

Tema današnjega Okruglog stola – svetište naše Prvostolnice, već četvrt stoljeća zaokuplja našu pozornost. Dogodine ćemo slaviti tristotu obljetnicu svečanoga otvaranja i početka bogoslužja u sadašnjoj dubrovačkoj stolnoj crkvi. Stoga je današnja tema i njoj posvećen ovaj stručni skup dodatni motiv interdisciplinarnoga promišljanja vaših izvrsnosti.

Potres iz 1979. godine i obnova Gospe od 1981. do 1986. nakon opsežnih istraživanja iznjedrila je nova rješenja u svetištu i cijelome biću Katedrale. No, taj je zahvat naišao na ozbiljne zamjerke i nezadovoljstva u širokom rasponu od običnih vjernika, građana, svećenika do stručnih osoba raznih znanosti. Proteklo razdoblje od četvrt stoljeća sasvim je dovoljno da se ocijeni jesu li spomenuta rješenja i zahvati i dalje funkcionalni, održivi i životni.

Ovaj naš susret prava je prilika da najprije razvidimo povijesni slijed gradnji glavnoga oltara i unošenja Tizianova poliptiha, smještaj korskih sjedala, biskupske stolice i drugih elemenata u svetištu. Nakon toga potrebno je razvidjeti razloge njihova uklanjanja iz svetišta i nacrte i prijedloge koji su doveli do sadašnjega rješenja i njihove izvedbe.

Prava je sreća što su danas u našoj sredini ljudi koji su bili izravno uključeni u radove u podzemlju Katedrale, istraživanja i otkrića koja su učinjena, ali i ljudi koji su stručno oblikovali sadašnji unutarnji izgled stolne crkve u Dubrovniku. Od njih očekujemo da nas izvijeste kako su stvari tekle i kako su se poslovi odvijali.

Sudjelovanje i mlađih stručnjaka ne pokazuje samo prirodni slijed naraštaja i razvoj struke, nego i trajnu privrženost Dubrovčana i drugih Hrvata, majci svih dubrovačkih crkava te privlačnost izazova koji se vide u pitanjima uređenja glavnoga oltara Gospe Velike, kako je stanovnici ovoga Grada zovu po uzoru na rimsku baziliku Santa Maria Maggiore, tako dragu našem počasnom sugrađaninu blaženom Ivanu Pavlu II., a u kojoj je mladu misu slavio i blaženi Alojzije Stepinac – što je kao hrvatski metropolit učinio i na starome oltaru prvostolne Gospe Velike 3. veljače 1941.

Naše rasprave i svjedočenja nemaju svrhu nikoga optuživati i osuđivati nego upoznati pravu istinu i težiti najboljim rješenjima.

Nadam se da će ovaj Okrugli stol završiti konkretnim zaključcima i prijedlozima koje će slijediti daljnji koraci i planovi, a koje ćemo podastrijeti našemu Biskupu u obliku savjeta, da na koncu svega on donese konačnu odluku, a mi mu je svi pomognemo provesti.

Don Stanko Lasić pozdravlja sudionike Okruglog stola 17. veljače 2012. Lijevo od njega su Ivan Viđen i Miljenko Domijan, a desno Žana Baća i Radoslav Tomić. Snimio Ivo Marlais.

Našem ocu Biskupu već sada treba odati priznanje što je dao zeleno svjetlo ovoj inicijativi našega Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća uz suradnju dvojice mladih povjesničara umjetnosti Ivana Viđena i Marina Ivanovića u ovom važnom projektu. Želim mu vedrine, razboritosti i odlučnosti da djelo koje započinjemo uspješno privede kraju!

Svi osjećamo kako smo na vrlo važnom poslu. Znamo, kao što su znali i naši predci kad su na Palači Sponzi uklesali: *Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laborant, qui aedificant eam* (*Psalmus* 126, 1) – Ako Gospodin kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji (*Psalam* 127, 1). Stoga molim našega oca Biskupa, da zajedno s nama sada zazove Božji blagoslov na ovaj naš današnji rad!

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

gradski župnik, rođen 1942. u Jarama,
doktor moralne teologije; stanko.lasic@du.t-com.hr

Postići da Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna

BISKUP MATE UZINIĆ*

U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga. Amen. Oče naš… Djela naša, molimo Te, Gospodine, milošću svojom preteci i pomoću svojom prati da svaka naša molitva i djelo po Tebi započne, s Tobom se odvija i dovrši se po Tebi, Kristu, Gospodinu našemu.

Želim pozdraviti organizatore i sudionike ovoga skupa, zahvaliti vam svima što ste došli i pokazujete na taj način interes za našu katedralnu crkvu i njezino uređenje.

Nakana nam je da danas, s vremenskim odmakom od 25 godina čujemo različita mišljenja o trenutačnom uobličenju svetišta Katedrale i njegovu uklapanju u barokni interijer crkve te o mogućem povratku na ranije rješenje, odnosno na izgled svetišta prije radova na obnovi Katedrale iz osamdesetih godina XX. stoljeća ili da ovaj skup predloži neko novo rješenje.

Kao što je rekao don Stanko, nije nam svrha upirati prstom u bilo koga niti osuđivati prošlost nego pokušati pronaći pravo rješenje koje će zadovoljiti dva uvjeta: to je barokni izgled naše katedralne crkve i drugi uvjet: suvremena liturgija.

Biskup je istaknuo da Svetište Katedrale treba poštovati baroknu unutrašnjost i omogućiti bogoslužje prema puku. Snimio Ivo Marlais.

Nadam se da ćemo ovdje pronaći prave smjernice, a da ćemo onda to što pronađemo svi zajedno, s onim koji će nam u tome još dodatno pomoći jer ovdje nema nijednog liturgičara, uspjeti privesti onomu što svi želimo, a to je da naša Katedrala bude i lijepa i liturgijski funkcionalna.

Još jednom hvala svima i neka Bog blagoslovi ovaj naš susret i rad ovoga Okruglog stola.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

dubrovački biskup, rođen u Dubravi kraj Omiša 1967., teolog i magistar pravnih znanosti; mate.uzinic@gmail.com

Opis dubrovačke Prvostolnice iz 1440. godine

Filip de Diversis

Svaki dobar grad za bogoštovlje običava imati jednu crkvu kao najvažniju; ona je glava ostalih crkvi u gradu kao što se nekoć Jeruzalem dičio Salomonovim hramom i kao što sada svi biskupski gradovi imaju stolnu crkvu. Da grad Dubrovnik ne bi bio lišen te časti, izgradili su veličanstvenu, lijepu i urešenu katedralu u čast preblažene Djevice Marije, presvete majke Gospodina Isusa, našega otkupitelja. Stari su [gradski] oci htjeli i čvrstom odlukom ustanovili da, **kao što je preblažena Djevica majka i utočište svih vjernika, tako i ova crkva, posvećena njezinu čašćenju i najugodnijem imenu, bude majka i glava svih crkvi dubrovačkoga grada i kraja**. Svidjelo se i prvosvećenicima svete Rimske Crkve da ona bude prvostolnica Crkvī ili biskupijā Kotora, Trebinja, Stona i Korčule. A njezin pastir i upravitelj zove se nadbiskupom da se jednom riječju razumije kako je prvak među biskupima.

Zidovi joj nisu sazdani od kamena vađena iz zemlje nego od živca kamena, izmjerena najvećom brižnošću i obrađena velikim marom. Unaokolo, izvana su stupovi pa se oko crkve može lako stupati i ophoditi je. To pak mjesto u obliku deambulatorija nadilazi pola visine zidova u koje su ugrađeni prikazi raznih životinja, a krov mu je od olova.

Romanička katedrala koja je srušena u potresu 1667.

Crkva ima troja vrata, glavni i bočne brodove koji su odijeljeni velikim i debelim stupovima. Glavni je brod podijeljen na dva dijela: jedan se u starini nazivao Svetinja nad svetinjama, a sada kor, dok je drugi određen za puk i uopće za sve svjetovnjake koji, stojeći i moleći se ondje, teže Božjim riječima. U koru su mjesta doznačena kanonicima i svećenicima.

U vrhu je veliki žrtvenik, pokriven lijepim ciborijem na četiri stupa i urešen skupocjenom srebrnom palom ili slikom. Pokraj oltara nalazi se kamena katedra na kojoj sluša, sjedi i boravi gospodin nadbiskup kad sluša misu ili kad je sām treba slaviti. S druge strane žrtvenika je drvena klupa obrubljena kamenom. Na njoj sjedi svećenik s đakonom i poddakonom.

Izvan ili ispod kora, gdje je mjesto za puk, nalazi se prostrana propovjedaonica na stupovima, oblikovana zadivljujućim umijećem. Ispod nje je kameni oltarić odakle se pjevaju poslanice i evanđelja te puku navještaju blagdani i najavljuju postovi.

Romanička dubrovačka prvostolnica Svete Marije Velike. Rekonstrukcija Željka Pekovića.

Dijelovi romaničke propovjedaonice otkopani ispod Katedrale. Snimio Maro Grbić.

Ondje i krsno vrelo. Naime, samo se u njemu krsti jer u Dubrovniku nema druge župne crkve.

Sva je [crkva] popločana živcem kamenom raznih boja. Na zidovima obaju krila vidimo priče iz Staroga i likove iz Novoga saveza. Svi prozori, i malih i velikih stakala, obojani su slikama svetaca.

Čitava je [crkva] urešena prekrasnim visokim svodovima. Naime, veliki i visoki stupovi glavnoga broda vide se sve do krovišta. No, u pobočnim brodovima ističu se svodovi izgrađeni na stupovima, a na jednom od njih podignuta je jedna – ne toliko lijepa koliko pobožna – kapelica u kojoj se čuvaju moći mnogih svetaca okovane srebrom.

Iznad te kapelice sazidani su drugi, gornji svodovi, gotovo sve do nižeg krovišta crkve.

U ovom hramu postoje i orgulje.

Na osnovi svega toga, mogao bih reći da je glavna i prvostolna crkva od svih najveličanstvenija i najljepša. Druge se crkve ugledaju na crkvu Svete Marije.

Unutrašnjost dubrovačke Katedrale godine 1950.

dum Pavo Poša (1900.-1980.)

Unutrašnjost stolne crkve Gospe Velike prostorno se sastoji od prezbiterija, središnje glavne lađe, južne i sjeverne pobočne lađe i poprečne lađe.

Prezbiterij je odijeljen od glavne lađe elegantno izrađenom mramornom kolonadom. Ploština prezbiterija iznosi 92 m^2. Iz prezbiterija se s južne (desne) strane ulazi u Relikvijarij, a sa sjeverne (*vis-a-vis*) nalazi se ulaz u sakristiju.

U sredini prezbiterija glavni je oltar. Menza počiva na trostepeničnom mramornom podiju, a ima oblik trapeza.

Iznad menze uzdiže se mramorni tabernakul, krasno i precizno izrađen. Vrata su mu obložena srebrnim reljefom Isusa, Dobrog pastira s izgubljenom ovčicom o vratu. S jedne i s druge strane tabernakula protežu se po tri mramorne stepenice za svijećnjak i ostali oltarni ukras.

Iza glavnog oltara je elegantni kor sav od orahova drva s 22 sjedišta. Na strani Evanđelja [južno] svršava s biskupskim tronom koji je u doba Republike bio kneževo prijestolje. Drvo za kor darovao je biskup Jedrlinić, a izradio ga je mađarski umjetnik Danijel Szabo godine 1867. Stajao je 1900 forinta.

U sredini nad korom diže se neorenesansni mramorni spomenik, podignut godine 1913., u podobi oltara s trokutnim zabati kojega podupiru četiri korintska stupa. U sredini ovog spomenika nalazi se velika uljana slika na platnu Uznesenje blažene Djevice Marije, lijevo gore arkanđeo Gabrijel, desno gore Gospa izriče anđelu: Neka mi bude, lijevo dolje sv. Vlaho i sv. Lazar, a desno dolje sv. Nikola i sv. Benedikt.

Središnja glavna lađa proteže se od glavnih vrata crkve do kolonade prezbiterija. Duga je 26,6 m, a široka 8,4 m. Zaprema 223 m^2 slobodna prostora. Oslanja se na osam čvrstih pilova s kapitelima što u atičkom, što u korintskom slogu, a poviše kapitela unaokolo krune je velika korniža s prozorima i svodom. Po tri pila na svakoj strani kvadratnog su oblika s rasječenim uglovima, a u promjeru mjere 1,3 m. Dva pila, najbliža prezbiteriju, po jedan na svakoj strani, istoga su oblika, ali gotovo dvostruka opsega; promjer im u kvadratu iznosi 2,2 x 2,2 m. Na ovim dvjema pilovima oslanja se istočna polovina kupole dok se njezina zapadna polovina oslanja na uglovima zidova sakristije i relikvijara, tamo gdje mramorna kolonada dijeli glavnu lađu od prezbiterija.

Uz jugozapadni pilon koji podupire kupolu, oslanja se **propovjedaonica**. Čitava je od orahova drva. Predstavlja osobitu preciznost rezbarske plastike i vrijedno ostvarenje neorenesanoga kiparstva u Dubrovniku. Djelo je korčulanskog kipara Marina Radice. Postavljena je godine 1897. na poticaj biskupa Josipa Marčelića i ondašnjega katedralnog crkovinara, uglednoga dubrovačkog građanina dr. Ernesta Katića starijeg, hrvatskog podnačelnika grada Dubrovnika od srpnja 1898. do smrti 1905.

Propovjedaonicu lijevom rukom „podupire“ anđeo visok 130 cm. Do podija propovjedaonice, na visinu od 250 cm, vodi 11 skalina visokih po 23 cm. Brana propovjedaonice unaokolo sastoji se od šest ploha, dok prostor ostalih dvaju ploha osmerokutnog oblika zaprema prilaz na propovjedaonicu i strana pilona na kojem je ista oslonjena. U plohama (90x44 cm) urezane su niše: u tri su izrađeni simboli Isusove muke, a u tri *en face*: sv. Augustin, sv. Petar

Oltar i dijelovi

Oltar (latinski *altare, alta ara*, visok žrtvenik) žrtvenik na koji se stavljaju darovi božanstvu i na kojem se obavlja vjerski obred, u kršćanstvu: Gospodinov stol, svetilište, mjesto prinošenja nekrvne Kristove žrtve, središnja točka u crkvi oko koje se zajednica okuplja na Euharistiju.

Retabl (latinski *retrotabula*, stražnja ploča) stražnji dio oltara koji se diže iznad oltarne menze. U novije vrijeme oltar se često oslobađa retabla i svodi na prvobitne osnovne dijelove: kamenu gromadu ili stol.

Menza (latinski *mensa*, stol) ploča od prirodna kamena u jednom komadu, bitan dio oltara koji natkriva stol ili postolje koje čini oltar.

Predoltarnik, antependij, antipendij, incef ili incefo je pročelje oltara (v. *Našu Gospu*, br. 44, str. 63-65).

S Radičine su propovjedaonice redovito propovijedali biskupi Josip Marčelić, Vlaho Barbić, Josip Marija Carević, Pavao Butorac i Ivo Gugić, a to je 3. veljače 1941. učinio i bl. Alojzije Stepinac. Promemorijom Komisije za uređenje Svetišta od 28. svibnja 1986. bio je predviđen povratak propovjedaonice, ali do danas nije ostvaren.

i sv. Ivan Zlatousti u sjedećem stavu. Brana je s vanjske strane visoka 130 cm, a s unutarnje 90 cm. U pozadini podija uz pilon se uzdiže pozadinski „stup" propovjedaonice visok 280 cm, na kojem je urezan grb blagopokojnoga biskupa Marčelića.

Nad propovjedaonicom lebdi krasna orahova nebnica istoga osmerokutnog oblika kao što je propovjedaonica. Na nebnici *en face* nalazi se među dvjema školjkastim ukrasima ženski lik u sjedećem stavu s križem (alegorija vjere, 63x31 cm). Na donjoj strani nebnice izrezbaren je reljef golubice Duha Svetoga. Čitava propovjedaonica visoka je s kipom vjere na nebnici usve 5,8 metara. Za propovjedaonicu je isplaćeno Marinu Radici 2.230 fiorina.

Južna pobočna lađa duga je 26,6 m, a široka 3,7 m. Zaprema 98 m^2 slobodna prostora. U ovoj lađi u pravcu južnoga zida crkve nalaze se od zida Relikvijara do zida fasade crkve:

1. oltar sv. Ivana Nepomuka
2. prostor ulaza i izlaza kroz južna pobočna vrata crkve
3. kapela s oltarom blažene Gospe od Porata
4. kapela s oltarom bokokotorskih mučenika sv. Petra, Lovrijenca i Andrije, na kojem je u novije doba postavljen kip Srca Isusova, a na pobočnim zidovima lijevo kip sv. Ane, a desno sv. Katarine Aleksandrijske, oba kipara Radice.
5. kapela s krstionicom.

Sjeverna pobočna lađa proteže se od fasadnoga zida crkve do zida Sakristije, a istih je dimenzija kao južna (duga 26,6 m, široka 3,7 m, površine 98 m^2). U ovoj lađi redaju se oltari i kapele u posvemašnoj simetričnosti s onima južne pobočne lađe:

1. oltar sv. Bernarda
2. prostor ulaza i izlaza kroz sjeverna pobočna vrata crkve
3. kapela s oltarom svetoga Križa
4. kapela s oltarom Marijina Navještenja na kojem je u novije doba postavljen kip sv. Terezije Maloga Isusa koju puk uvelike štuje,
5. „kapela" sa spomenkrižem.

U zadnjem prostoru sjeverne pobočne lađe koja zaprema 16 m^2, a vis-a-vis je baptisteriju, nalazi se veliki **spomenkrižˇ**. Podignut je u Spasiteljevu čast na početku XX. stoljeća. Na križ je natpis: CHRISTUS DEUS HOMO MCM. VIVIT REGNAT IMPERAT MCMI. [*Krist Bogočovjek 1900. Neka živi, neka kraljuje, neka vlada! 1901.*].

Križ se oslanja na lijepom postamentu između dva krupna kandelabra. Čitav spomenik je od mramora, a izrađen je po nacrtu domaćeg risača prof. Balda Kosića. Za spomenkrižˇ isplaćeno je Pavlu Biliniću iz Splita 4.680 kruna. Pred spomenikom je mramorna ograda s gvozdenim vratima.

rektor dubrovačke Katedrale 1950. do 1965.

Desakralizacija obnovom i načinom upotrebe

Željka Ružić*

Ogoljen barokni prostor stolne crkve u Dubrovniku priveden je funkciji 24. studenoga 1986. Međutim, ostala je nedovršena cjelovita prezentacija, u prvome redu poliptiha u Svetištu i kolorita čitave unutrašnjosti. Bez duha i topline, djeluje depresivno, hladno i prazno. Razgolićenost, nedovršenost i neuspjeli raspored ne uvode u otajstvo, ne pozivaju, ne označavaju dostojanstvo bogoslužnoga skupa. Tijekom uporabe pokazalo se da je prostor desakraliziran, ne samo obnovom nego i načinom upotrebe, a to podupire i prostor-

Glavninu vremena i za najveći broj posjetitelja Katedrala nije crkva, posvećena zgrada namijenjena bogoštovlju, pogotovo ne glavna bogomolja Biskupije, nego turističko odredište i odmorište. Snimio Denis Vokić 24. svibnja 2005.

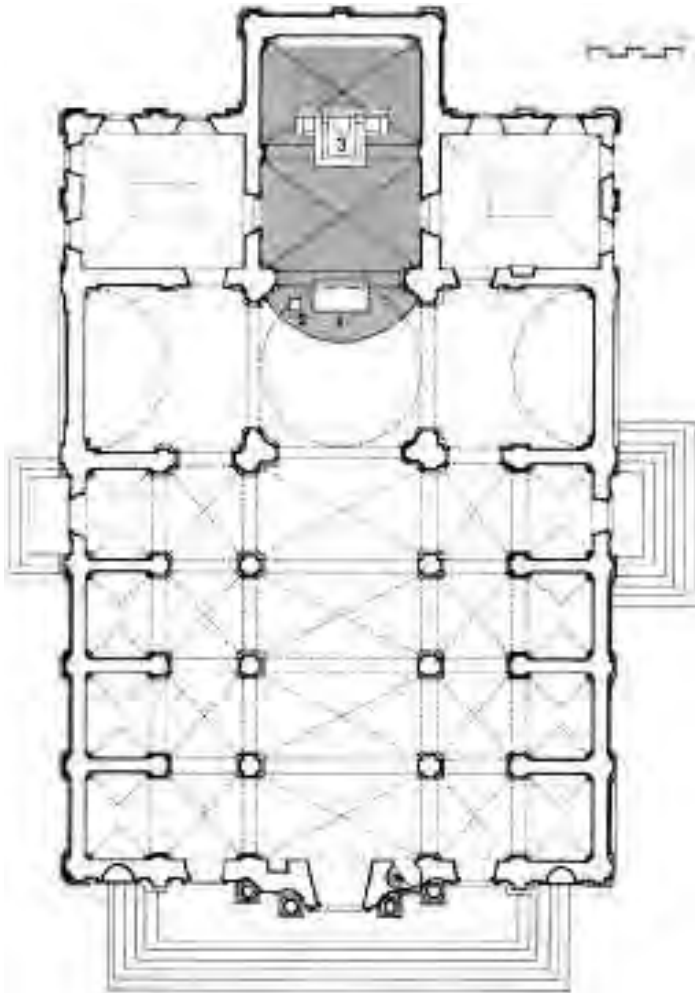

Preuređenje iz 1986.: sivo pod Svetišta podignut 16 cm, 1 žrtvenik (oltar), 2 besjedište (ambon), 3 tri sjedala: „Smišljena, ali prenaglašena jednostavnost oblika elemenata prezbiterija u tako bogatom arhitektonskom zdanju.“ – Florijan Škunca, u: *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*, Zagreb, 1987., str. 198-199.

na koncepcija „bunara prošlosti”, „suvremenog kazališta” i „reduciranog svetišta” (kako ga je opisao sâm projektant).

Pri obnovi u Svetištu nije uspostavljen **križ** kao temeljni simbol kršćanstva. Sjedeća mjesta u Svetištu riješena postavom običnih stolaca djeluju privremeno i nedovršeno. Klupe u glavnom i u poprečnom brodu vrlo su neudobne. Budući da **svetohranište** nije uočljivo i u njemu nema opreme (namještaja), proizveden je učinak „muzeja”.

Glavni oltar je po novim liturgijskim propisima okrenut prema puku i pomaknut ispod kupole, a vjernici se nalaze polukružno oko oltara. Time je prostor popriječne lađe postao aktivan. Sviraonik (električne orgulje, a k tomu i harmonij) u južnoj bočnoj lađi izazivaju nered u prostoru i narušavaju prostornu koncepciju koja nije provedena do kraja.

Ponašanje većine posjetitelja, čak i ako su kršćani, posve je neprimjereno (odjeća, vika). Tomu još više pridonosi odlaženje u Moćnik kroz prostor Svetišta.

Nasuprot potpunoj muzealizaciji, moguće rješenje je **resakralizacija.** To znači pretvoriti crkvu u sveti prostor. Za to je potrebno iznova promisliti prostornu koncepciju te svrhu i namjenu svega onoga što Katedralu čini katedralom.

vjernica, majka četvoro djece, prostorni planer i urbanist, rođena 1945. u Zagrebu, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale: Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.2.

Unutrašnjost Katedrale je sterilizirana

Joško Belamarić*

Nehajan odnos prema povijesnoj epidermi spomenika (kao što je slučaj s pločnikom kotorske katedrale) i ne mora biti politički nakanjen. On je posvuda bio dio svojevrsne konzervatorske manire i nije se ticao samo crkava. Često ni konzervatorski zahvati nisu bili pripremljeni dostatnim istraživanjima niti s temeljitim vrjednovanjem cjeline zaštićenih povijesnih slojeva.

Nakon potresa 1979. dubrovačka Katedrala je temeljito arheološki istražena. Dobila je od tada samo preliminarni istraživačev izvještaj. Njezina unutrašnjost ‘obnovljena je’ sterilizirajućim, purifikatorskim, preko svake mjere ulaštenim arhitektonskim projektom. Čitav barokni prezbiterij je uklonjen. Tizianov poliptih izvučen je iz okvira i postavljen na zid poviše hipertrofiranoga biskupskog trona. Stari kor – makar ne umjetničkih svojstava splitskog ili trogirskog – otputovao je u Smokvicu. Oltar je postavljen točno tako da prepriječi ulaz u Moćnik katedrale, njezin najvažniji dio – Moćnik koji je motivirao niz nekadašnjih arhitektonskih preinaka katedrale i koji je bio prva točka posjeta svake važnije povijesne figure koja je pohodila ili hodočastila u Dubrovnik.

povjesničar umjetnosti i muzikolog, rođen 1953. u Šibeniku; jbelamar@ipu.hr

Joško Belamarić, *Liturgijske preinake i konzervatorski zahvati unutar katedrala u Kotoru, Dubrovniku, Korčuli, Hvaru, Trogiru i Splitu*, u: Bogoslužni prostor crkva u svjetlu teologije arhitekture i umjetnosti, ur. Bernardin Škunca, Zadar, 1996., str. 162-163.

„Grozota pustoši stoluje na svetome mjestu“ (*Matej* 24,15). Svetište bez Svetohraništa i križa, srce Dubrovačke Crkve pretvoreno u muzejski prostor, „postav“; „faraonski trijem“, „Litostrotos, Gabata“ (*Ivan* 19, 13), sudačka dvorana (don Josip Brešković). Lijevo harmonij i sviraonik orgulja, u sredini oltar nasred prolaza prema Relikvijariju.

Treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara

Miljenko Domijan*

Kako vas je lijepo viđet svih ovdje! Zahvaljujem ovomu mladom čovjeku, g. Ivanu Viđenu, njegovim kolegama, prijateljima i cijelom Župnom vijeću i upravi dubrovačke Prvostolnice što su senzibilizirali dubrovački puk.

Od 1988. bio sam najprije mladi, novi član Stručnoga savjetodavnog povjerenstva za obnovu Dubrovnika, da bih onda postao i njegov predsjednik. U onim vremenima to je bio intenzivnije djelovanje, a sada je manje i blaže. Naime, zahvaljujući popuni toga segmenta društvenih aktivnosti, a to su konzervatori, u Dubrovniku se došlo do toga da Povjerenstvo više nije onako nužno kao što je bila ratnih i poratnih godina. Imajući uz konzervatore Zavod za obnovu Dubrovnika, pa sad i Restauratorsku radionicu, razina zaštite je narasla, postala puno viša i pretvorila se od one pasivne (kojom se mogao čuvati grad kao što je Dubrovnik bio čuvan prije rata, zabranama) u aktivnu, jer kad se dogodi potres i rat, zaštita nužno postaje aktivna.

U tom smislu u Dubrovniku je učinjeno doista mnogo u obnovi baštine. Ponovit ću riječi profesora Michaela Petzeta, predsjednika (1999.–2008.) Međunarodnoga vijeća za zaštitu spomenika i povijesnih predjela (*International Council on Monuments and Sites*, ICOMOS) koje je svjetski strukovni pratitelj UNESCO-a, da je poslijeratna obnova Dubrovnika **najbolja obnova nakon ratnih razaranja** koju je on vidio u svijetu. Možemo biti ponosni, a naravno i nezadovoljni svim onim segmentima za koje smatramo da su se mogli bolje napraviti. Zato ponovno zahvaljujem tajniku ovoga Okruglog stola što je senzibilizirao puk i struku jer je to najbolja podloga za nas koji se bavimo zaštitom spomenika kulture. Taj psihološki čimbenik, identifikacija puka s vlastitom baštinom je više nego dragocjena podloga i pretpostavka za naš rad.

To što se dogodilo u Svetištu Katedrale, zbog čega ono danas izgleda ovako kako izgleda, već bih nazvao **poviješću odnosa prema očuvanju baštine**. U tome je bilo kompromisa na svim razinama i među svim strukturama, a koji su proizašli iz shvaćanja nekih određenja Svete Stolice i Drugoga vatikanskog sabora, da se položaj slavitelja bogoslužja promijeni – iz onoga kad je svećenik bio leđima okrenut puku u ovaj aktualni kad neposredno komunicira s pukom. To je nas konzervatore često puta stavilo u preveliko iskušenje i pod pritiske crkvenih vlasti, od biskupa do zadnjega seoskog popa. Često smo puta doživljavani neprijateljima i s velikim smo naporom morali objašnjavati zašto bi trebalo očuvati cjelovitost sakralne baštine. Upravo zato jer je to jedini izraz njezinog integriteta i autentičnosti.

Kako takve zahtjeve pomiriti sa zatečenim baštinskim oblicima? Pokazat ću jedan primjer, zadarski, i uz nekoliko natuknica na nekim drugim spomenicima, gdje smo imali velike pritiske kojima smo stjecajem okolnosti odoljeli. No, ne bih rekao da smo mi konzervatori pobijedili, nego pobijedio je razum, spoznaja kad znate upotrijebiti način kako uvjeriti vlasnika spomenika kojemu je nužna takva funkcija koja se odvija sukladno aktualnim liturgijskim pravilima. Dostojanstveno smo očuvali samobitnost prostora, ne eliminirajući i ne nadograđujući ništa. Naravno uz kompromise i prihvaćanje onih koji vode službu, a to su najčešće, a pogotovo kad su katedrale u pitanju, biskupi. Zajedno smo ustvrdili da su to doista najbolja kulturna dobra i to upravo zato što posjeduju **autentičnost sakralnoga u različitim povijesnim vremenima**. Nisu ga takvim izmislili i ostvarili konzervatori, povjesničari umjetnosti ni suvremeni arhitekti.

U tom kontekstu, don Stanko, Vama hvala, a posebno Vama, oče Biskupe. Vaša je dobra namjera u ovom trenutku oprečna onoj Vašega prethodnika. Njega opet ne treba osuđivati jer su okolnosti bile takve kakve su bile. Postojeće stanje proizašlo je iz tumačenja da tako valja bogoslužiti i da u tom bogosluženju oltar i ansambl zatečenoga liturgijskog inventara „smeta“ aktualnoj liturgiji.

Mislim da će ovo sve voditi u dobro i da praktično većih problema, pa čak i strukovnih, ne bi trebalo biti. Makar o strukovnima treba jako dobro, puno, iscrpno i konstruktivno razgovarati i djelovati. Pokazao bih primjer iz Zadra, tj. obnovu glavnog oltara u svetištu crkve Svete Marije u samostanu benediktinki. Također se tiče glavnoga oltara.

Crkve Sv. Marije u Zadru do bombardiranja u Drugome svjetskom ratu.

Unutrašnjost crkve prije ratnih razaranja. Jedina je razlika što je zadarska Sveta Marija, crkva benediktinki iz XI. st., najprije u renesansi promijenila izgled, a onda i u kasnom baroku 1740-ih godina, pa je u XIX. st. pregrađena i u neorenesansnim štukaturama obnovljena donja zona interijera. Barokne štukature i samo svetište su iz sredine XVIII. stoljeća. To je zatečeni izgled prije ratnih razaranja.

Glavni oltar napravio je oltarist Lorenzo Bon 1742. Najvrsniji kipar mletačkoga rokokoa ili barochetta, Giovanni Maria Morlaiter (1699.–1781.), autor je skulptura. Dragocjeno spomeničko ostvarenje oltaristike u Dalmaciji.

Crkva je djelomično porušena u savezničkom bombardiranju Zadra od studenog 1943. do listopada 1944. (ostali su samo vanjski zidovi).

U obnovljenoj crkvi nema oltara, nego samo njegova menza premještena na novo mjesto sukladno novom rimskom obredu. Odluka je bila donesena konsenzusom svih čimbenika. Nadbiskup se nije puno pleo jer je crkva redovnička, ali jest časna majka Benedikta Braun (1895.–1991.), opatica, koja je preživjela sve užase rata, ali i radosti obnove, te je dočekala devedeset sedmu godinu kad je sve u samostanu bilo obnovljeno.

Unutrašnjost Sv. Marije 1980. nakon obnove od rata.

Menza povijesnoga, baroknog oltara pomaknuta je naprijed za bogoslužje na novi način, ali što sa zidom? Jadne časne sestre su stavljale palme uza zid. Jer svima nam je bilo u glavi da nešto nedostaje.

Određenje je bilo vrlo čvrsto: oltar nam više ne treba, što ćemo ga vraćati? A oltar je, na nesreću, bio drukčije pohranjen nego što je ovaj vaš u Svetome Roku (s izvrsnom dokumentacijom). Jedina loša stvar koju smo prihvatili od kad on leži tamo jest da nam crkva Sv. Roka služi kao skladište. Ako vratimo oltar u Katedralu, rehabilitirat ćemo i revitalizirati samu crkvu Svetoga Roka.

Mi konzervatori smo vršili pritisak, te umjesto da koludrice pritišću nas mi smo uporno zahtijevali od njih vraćanje oltara na izvorno mjesto. Komadi oltara ležali su po dvorištu koje još nije bilo uređeno: komadi ruke, glave, korpusi anđela, skalini, dijelovi svetohraništa. To je bio bitno zahtjevniji posao nego što je ovaj u Dubrovniku koji je opsežniji, jer je oltar veći. U Zadru je bilo i teorijskih dilema, neke su stvari nedostajale, glave i ruke kipova, pa smo i to prebrodili, rekomponirali, djelomično rekonstruirali prema Morlaiterovim skicama. Ugledniji, stariji i informiraniji kolege bolje će od mene reći što znači središnji oltar u baroknom poimanju crkve – on je zapravo sve, u njega se sve projicira. Sada cijelo to Svetište ima smisla u svakom pogledu. Ima svu oblikovnu i funkcionalnu opravdanost. Kulturna javnost i crkvena zajednica su to prihvatili, štoviše smatra se jednim od boljih konzervatorskih i obnoviteljskih zahvata u unutrašnjostima sakralnih građevina.

Ovo su pritisci koje svakodnevno doživljavam. Bazilika Svete Stošije u Zadru: gotički kor mletačkoga drvorezbara Mateja Moronzona iz 1418. do 1436. Svatko vidi da smeta aktualnoj liturgiji. Ali tko ima srca maknuti ga? A želja je bila stalna pokojnog nadbiskupa Ivana Prenđe (1939.–2010.) i prije njega nadbiskupa Marijana Oblaka (1919.–2008.). Uspjeli smo tome odoljeti. Osim toga, gdje bismo pohranili i kako prezentirali ovo drvorezbarsko remek djelo, koje je definitivno najbolji proizvod liturgijskoga trenutka onoga vremena i dio povijesne slojevitosti? To je činjenica kojoj se treba prilagoditi suvremena funkcija, a ne zbog suvremene funkcije mijenjati karakter spomenika.

Pričestna ograda ili balustrada u svetištu katedrale Sv. Jakova u Šibeniku djelo je kipara Nikole Firentinca. Biskup Ante Ivas vrlo je odlučno zahtijevao njezino uklanjanje ili bar preoblikovanje zbog nespretnoga i neodgovarajućeg komuniciranja njega kao slavitelja s pukom. Na kraju smo ga razuvjerili, te se i dalje moli Boga u ovaj crkvi kao i prije petsto godina.

U ovom, dubrovačkom slučaju, imamo drukčije određenje Pastoralnoga vijeća, Župnika i Biskupa: hoće vratiti oltar. Onako kao što smo mi nagovorili benediktinke u Zadru.

Tema katedrale danas je isto toliko široka koliko je uvijek bila. Jer katedrala nije samo kuća i građevina, katedrala su svi mogući sadržaji oko nje: od kaptola, bratovština, vijećā do sirotišta koje su katedrale nekad imale uza se, te su djelovale kao bitan društveni čimbenik u gradu. Katedrala i danas ima više sadržaja, i u ovom kontekstu treba se dogoditi više, a ne samo vraćanje glavnoga oltara. No, kako je, Bogu hvala, oltar najznačajniji u liturgijskom određenju crkve, neka on bude simbolični početak da do kraja završimo i prezentiranje onih povijesnih slojeva koji su marom naših istraživača došli, ne još na svjetlo dana.

Danas je u cijelome svijetu prezentacija najaktualniji segment našega posla, kao više nema nikakvih znanstveno-stručnih problema u konzervaciji, nego je bitna prezentacija jer je puk jako senzibiliziran. Nekad su pripadnici moga naraštaja (rođen sam 1946.) mogli ikakvih bez problema vidjeti Davida kad bismo došli u Firencu ili Vatikanske

Ponovno složen cjeloviti oltar s retablom i svetohraništem u crkvi zadarskih benediktinki, djelomice obnovljen, djelomice rekomponiran izvornim dijelovima.

muzeje, a danas treba čekati red od pet ura i onda tek ući u Vatikanske muzeje u peteroredima. Ovo određenje treba sagledati kao afirmativno za baštinu, te ga možemo očekivati u Dubrovniku (ukoliko i sada nije već tako). Ono će nam omogućiti stjecanje sredstava i njihov povratak u očuvanje i održavanje baštinjenog. Zašto da sutra to ne bude i u Dubrovniku?

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

glavni konzervator Republike Hrvatske, profesor povijesti umjetnosti i filozofije, rođen 1946. u Rabu;
miljenko.domijan@min-kulture.hr

Izgledi Svetišta dubrovačke Prvostolnice

I. Žarište bizantske Katedrale bio je oltar sučelice puku, napravljen kao zidani blok na prijelazu središnjega broda u prostor apside, očuvan u podzemlju Katedrale. U dnu apside bila je katedra od jednoga kamenog bloka, a apsida je bila oslikana freskama.

Pogled na Svetište ranosrednjovjekovne stolne crkve otkopane 1982. ispod Pjevališta današnje Katedrale. U prvom planu žrtvenik, u sredini katedra, njoj sa strana klupa za biskupovu pratnju, iznad freske, a u polukrugu iza – apsida romaničke katedrale.

II. Od kraja XII. stoljeća romanička metropolijska crkva nad oltarom je imala ciborij na četiri stupa, a kao poleđinu srebrnu palu, kako izvješćuje Filip de Diversis. Ciborij je nadgradnja na stupovima iznad oltara; krović ili gornji dio oltara u obliku četverokutne sjenice (strehe) pod kojom je svetinja (svetohranište, žrtvenik, grob mučenika), često u antici i predromanici; najčešće od kamena i mramora. Ciborij se može vidjeti u bazilici Sv. Petra u Rimu i u katedralama: Sv. Tripuna u Kotoru, Sv. Marka u Korčuli, Sv. Ivana u Trogiru i Sv. Stošije u Zadru.

III. Do guranja oltara na vrh crkve dolazi zbog primjene umjetnosti, slikanja ili rezbarenja likova Boga, Gospe i svetaca. Kako su se oni uzdizali kao kulisa svećenikova prinošenja nekrvne Žrtve, izrastali iz poleđine oltara i postajali predmet vjerničkoga promatranja, tako je svećenik bio gurnut na to da ostane licem prema oltaru, a leđima puku, ili da bude posve nevidljiv, iza oltara i retabla. Svetu Mariju Veliku od 1468. do potresa 1667. (u kojem je propadala) resila je gotička pala, „sva od srebra, u niskom reljefu, suvremene izradbe, vrlo lijepa i pobožna" (Serafino Razzi, 1588.). Imala je sljedeći raspored likova:

sv. Lovro đakon muč.	sveti Juraj mučenik	sveti Pavao apostol	sveti Petar apostol	Uskrsnuli Gospodin	sveti Ivan Krstitelj	sveti Jakov apostol	sveti Mihael arkanđeo	sveti Stjepan prvomučenik
sveta Marija Magdalena	sveti Franjo Asiški	sveti Jeronim	sveti Vlaho, Parac	bl. Gospa s Djetetom	sveti Luka evanđelist	sveti Grgur Veliki	sveti Dominik	sv. Katarina Aleksandrij.

Dakle: Bogočovjek, Bogorodica, tri apostola, dva svećenika, tri đakona, dvije svetice, po jedan prorok, anđeo, evanđelist, biskup, mučenik i papa. Slične su pale očuvane u Sv. Tripuna u Kotoru i Sv. Franje u Puli.

IV. Za otvaranje barokne Prvostolnice 29. siječnja 1713. iz crkve Sv. Lazara na Pločama prenesen je poliptih (slika od više dijelova) Tiziana Vecellija i njegovih učenika, nastao oko 1540., a svakako prije 1552., sa središnjim prizorom Marijina uznesenja na nebo. *Vidi fotografiju na str. 69*.

V. Josip Gelcich u dodatku Razzijevoj povijesti 1903. piše da je 1788. godine u Gospi podignut glavni oltar. To znači da je improvizirani barokni glavni oltar iz 1713. tada zamijenjen onim koji je, naručen još 1761., stigao iz Đenove (*fotografija na str. 81 i 83*). Ili je tada stavljan neki drveni okvir oko Tiziana?

VI. Biskup Toma Jedrlinić dao je 1853. Tiziana uokviriti crnim stupovima s glavnoga oltara crkve Gospe od rozarija (*fotografija na str. 86*), a godine 1867. u Svetište postaviti korske klupe. *Vidi fotografiju iz 1910. na str. 70 lijevo*.

VII. U težnji za stilskim jedinstvom poliptiha i njegova okvira, o 200. obljetnici dovršetka izgradnje barokne Katedrale biskup Josip Marčelić dao je 1913. izraditi neorenesansni okvir (*v. str. 1, 70 desno i 79 desno*) koji se sada, u dijelovima, nalazi u crkvi Sv. Roka (*fotografija na str. 89*). Tizianov poliptih uokviren je crvenim stupovima.

VIII. Drugi vatikanski sabor naložio je 4. XII. 1963. (*Sacrosanctum Concilium*, br. 128) da se preispitaju propisi koji se odnose na izgradnju i oblik oltara. Naputkom *Inter Oecumenici* od 26. IX. 1964. Zbora obreda je propisao: „Glavni oltar neka se gradi odvojen od zida, da se može lako obilaziti i da se na njemu može obavljati služba licem prema puku" (br. 91). Revizija je usmjerena prema

Gospa prije potresa 15. travnja 1979. Pogled s glavnoga ulaza prema zapadu: lijevo škropionica i propovjedaonica, dolje pomični drveni oltar prema puku postavljen nakon Drugoga vatikanskog sabora, iza stari oltar za svetohraništem, u pozadini Tizian u kamenom okviru iz 1913.

najstarijoj predaji: smještaj u središte, odvojenost od zida. Liturgijsko slavlje sučelice puku na Zapadu nikad nije bilo zabranjeno, iako je bilo izvan uporabe gotovo tisuću godinu. Oblik je u međuvremenu prihvaćen na čitavome prostoru rimskoga obreda kao smisleniji i pastoralno valjaniji, pa je i u dubrovačkoj Katedrali maknuta pričestna ograda i dodan drveni oltar prema puku. Naloživši da žrtvenik (menza) bude samostalan u prostoru, odvojen od zida, pokoncilska je obnova omogućila da oltar (koji predstavlja Krista, ugaoni kamen) i Krist na njemu (uprisutnjen pod svetim prilikama) bude u središtu kršćanske zajednice.

IX. Biskup Severin Pernek (1924.– 1997.), teolog i pravnik, inzistirao je na logici: „Liturgijski je non-sens da u svetištu budu *dva oltara*, a bila bi dva, ako se kani ostaviti stari oltar u cijelosti, tj. zajedno s oltarnom menzom (pločom) jer je upravo oltarna menza (ploča) ono što oltar čini oltarom; sve ostalo je *za oltar kao oltar* nebitno."

Građanske i crkvene vlasti prihvatile su 1986. idejno rješenje arhitekta Ivana Prtenjaka o poliptihu koji „lebdi", bez okvira. *Vidi fotografiju na str. 63, 74, 79 lijevo i 91*. Prije toga je projektom od 5. XI. 1985. određeno skidanje: drvene propovjedaonice i pristupnih skalina sa stuba, korskih klupa, prospekta (okvira) za Tiziana, 110 m^2 brokatne tkanine sa zidova Svetišta i dvaju metalnih lustera na 6 m visine s pilona trijumfalnog luka. Oltar i retabl iz 1913. uklonjeni su kao neizvorni, a poliptih postavljen na čeličnu konstrukciju, odvojen od zida u dnu Svetišta. Predviđeni pozlaćeni okviri do danas nisu izrađeni. Većina posjetitelja i vjernika smatra stražnji zid Svetišta nedovršenim.

Petar Marija Radelj u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale: Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, točka 3.5.4.

Odlike baroka

fr. Anđelko Badurina

Na području umjetnosti u svrhu katoličke obnove od XVI. stoljeća nije potreban neki novi slog u oblikovanju sakralnog prostora, ali ona u oblicima kasne renesanse otkriva mogućnost snažnog djelovanja na osjećaje. Na tim će se oblicima, njihovim jačim isticanjem, roditi novo umjetničko osjećanje i izraz koji će njegovi protivnici kasnije nazvati **barok** – zamršena, izvitoperena umjetnost, prema zamršenom, ali ipak logičkom skolastičkom silogizmu *barocco* (portugalski: nepravilan biser). Osnovna težnja ovoga „stila" bit će reprezentativnost i raskoš oblika s ciljem da se djeluje na čovjekove osjećaje (umjesto renesansnog racionalizma koji je i doveo do reformacije). Umjesto na razum hoće se utjecati na srce. Međutim, u tom raskošnom mnoštvu detalja ipak prevladava **jedinstvo**. Elementi nisu zasebni i jasni nego su međusobno povezani, ali ne ravnom crtom nego krivuljom. Umjesto jednostavnih i pravilnih geometrijskih oblika, kruga i kvadrata, sada se ti oblici upotrebljavaju u njihovoj maloj iskrivljenosti, odnosno izduženosti, umjesto kruga – pokružnica (elipsa), umjesto četvorine (kvadrata) – pravokutnik, umjesto ortogonale – poprječnica (dijagonala).

Umjetnici su ovdje išli čak ispred teologa i pokazali kako se iz raznorodnih pojedinosti, povezavši ih malim

Sunčeve zrake kroz Kupolu dubrovačke Prvostolnice. Snimio Vjeran Martić.

krivuljama, može postići jedinstvo i sklad. Renesansne razumski jasne i samostojne oblike ovdje se pomoću malih zakrivljenih mostova povezuje u skladno „**jedinstvo u mnoštvo**", a da pritom pojedinost ne gubi gotovo ništa od svoje osobnosti, nego samo dobiva na vrijednosti u sklopu velike cjeline.

Barok se javlja u Italiji potkraj XV. stoljeća, gdje se poslije kraće faze manirizma logički razvija iz visoke renesanse. Sredinom XVII. stoljeća prelazi i u sjeverne krajeve i tu će u XVIII. stoljeću dostići najraskošnija i najmonumentalnija ostvarenja.

Crkveni se prostor ne mijenja puno s obzirom na renesansni, on i dalje ostaje jedinstven i centralan, s time što se na umjesto na krugu sada zasniva na pokružnici što tom jedinstvenom prostoru daje dinamičnost. Prostor se raščlanjuje usklađivanjem i kombinacijom elemenata. Umjesto statičke renesansne ravnoteže ovdje vlada dinamična, labilna ravnoteža elemenata. Osnovni geometrijski oblici i plohe međusobno se vežu krivuljama u jedinstveni volumen. Zidovi i krovovi postaju savitljivi, gipki, prostor se izvija i povezuje krivuljama i protukrivuljama.

Unutrašnjost je vrlo bogato dekorirana skulpturom i štukaturom te fresko-slikama s puno zlata i živih boja što prostoru daje raskošnost i blještavilo, a snažni okomiti pilastri i vodoravni vijenci istodobno mu daju dojam snage i veličanstvenosti. Svjetlo dolazi u unutrašnjost kroz velike prozore na bočnim zidovima i na pročelju te kroz lanternu na vrhu kupole. Svjetlo je obilato, ali nije izravno nego preoblikovano odbljeskom.

Pročelje je bogato raščlanjeno arhitektonskom plastikom, pilastrima [*četverobridnim plosnatim stubovima priljubljenim uza zid*], lezenama [*okomitim zidnim istakama*] i vijencima [*kornižima*], ali je sve to omekšano krivuljama.

Barok je **u Hrvatskoj** ostavio brojna i vrijedna ostvarenja, bilo da su to cjeloviti novi barokni prostori [*u Dubrovniku crkve: Gospe Velike, Sv. Vlaha i Sv. Ignacija*], bilo da su barokizirani brojni raniji povijesni prostori (romanički i gotički). U primorske krajeve barok dolazi iz Italije, a u kontinentalne iz Austrije.

iz: *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*, Zagreb, 1987., str. 59-61

Povijest izgradnje velikoga oltara barokne Katedrale

dum Miho Demović* – Ivan Viđen**

Od svih zgrada koje je srušio katastrofalni potres godine 1667., Dubrovčani su najviše žalili za veličanstvenom romaničkom Katedralom koju su putopisci nazivali „biserom Ilirika". Stoga nije čudo da je među prvim graditeljskim pothvatima još **1672.**, dakle samo pet godina nakon potresa, u Vijeću umoljenih izglasano da se pristupi izgradnji nove prvostolne crkve.

Pothvat je snažno podupro ugledni dubrovački svećenik, opat Stjepan Gradić (1613.–1683.), koji je u to vrijeme službovao u Rimu kao voditelj, a kasnije i ravnatelj Apostolske vatikanske knjižnice. On je stupio u vezu s vrsnim talijanskim arhitektom Andreom Buffalinijem iz Urbina koji mu je izradio nacrt nove dubrovačke katedrale s oglednom maketom koju je Gradić uz nacrt dostavio u Dubrovnik. Osim toga, Gradić je vodio brigu i o skupljanju novčanih sredstava da se ostvari tako veliki graditeljski pothvat, pa ga dum Niko kanonik Gjivanović s pravom naziva „graditeljem Dubrovačke katedrale". Dostavljeni nacrt je predvidio buduću prvostolnicu s tri lađe, što se nije svidjelo tadašnjem kapitularnom vikaru Dubrovačke nadbiskupije Bosdariju koji je zahtijevao da crkva bude jednobrodna s prostranim pokrajnjim kapelama koje bi međusobno bile povezane bočnim otvorima, kako bi se iz jedne kapele s lakoćom prolazilo do druge, kao što je to nešto kasnije ostvareno u kapelama crkve dubrovačkog kolegija (Gelcich, *Dello sviluppo civile di Ragusa*, Ragusa, 1884., str. 107-109).

Pročelje stolne crkve u Dubrovniku

Nakon dugotrajnih rasprava Senat je odlučio da se ipak izgradi katedrala s tri usporedne uzdužne lađe i jednom popriječnom (tj. transept) nad kojom će lebdjeti vitka kupola kako bi nova metropolijska crkva i vanjštinom i nutrinom odražavala **izgled svetoga Križa**. K tome će Katedrala u produžetku središnje lađe imati prezbiterij, a bočno od pokrajnjih lađa više pobočnih kapela. Potom će na lijevu (južnu) stranu bočno od prezbiterija imati kapelicu svetih Moći, a s desne (sjeverne) strane sakristiju. Nova dubrovačka majka–crkva nalikovat će najvećem i najmonumentalnijem hramu kršćanstva – crkvi Svetoga Petra u Rimu.

Gradnja je povjerena arhitektu Paolu Andreottiju iz Đenove koji je stigao u Dubrovnik potkraj travnja **1671.** i započeo radove koje je vodio do 1675. kad se zbog nekih nesporazuma s dubrovačkom vladom vratio u Rim. Izgradnja je njegovim odlaskom zastala, pa je Stjepan Gradić morao ponovno tražiti arhitekta. Našao ga je 1677. u osobi Piera Antonia Bazzia koji se zadržao u Dubrovniku do 1678. Kad je i on odustao, Gradić je našao i trećega arhitekta. Bio je to dominikanac fr. Tommaso iz Napulja koji je na Katedrali radio do 1705. kad je gradnju preuzeo domaći majstor Ilija Katičić koji je **1712.** uspješno dovršio vanjske radove. Nakon jednogodišnjih unutarnjih radova Katedralu je osposobio za bogoštovlje (usp. Katarina Horvat Levaj, *Ilija Katičić u baroknoj obnovi Dubrovnika i Perasta – nove spoznaje o životu i djelu dubrovačkog graditelja i klesara*, Anali (Dubrovnik), 44 (2006.), str. 189-218; Katarina Horvat Levaj, *Arhitekt Tommaso Napoli u Dubrovniku*, Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću, ur. Vladimir Marković i Ivana Prijatelj-Pavičić, Split, 2007, str. 31-52).

Autori se ne slažu o nadnevku kad je Katedrala otvorena za bogoslužje. Josip Gelčić (*Dello sviluppo civile*, str. 107) tvrdi da je to bilo **29. siječnja 1713.**, a dum Antun Liepopili (*Dubrovačka katedrala i njezine slike,* Dubrovnik, 1930., str. 10) da je to bilo na Božić 1713.

Usporedno s izgradnjom nije se radilo i na unutarnjoj izradi potrebnoga inventara pa je nova prvostolnica bila pusta i prazna. Valjalo je najprije riješiti dvije ključne stvari: glavni oltar i orgulje. **Orgulje** je vlada posudila iz franjevačke crkve u Slanomu, imale su sedam registara, a prenesene su 8. siječnja 1713. (Frano Jurić, u: *Sveta Cecilija*, XIII/1919., str. 18). A za glavni oltar odlučila je prenijeti oltarnu sliku uznesenja Majke Božje na nebo iz crkve bratovštine Svetoga Lazara na Pločama, koja je srušena početkom XX. stoljeća kad se gradio hotel Excelsior.

Tako je Senat 22. studenoga 1712. odlučio: „Prvi je prijedlog da se od Bratovštine svetoga Lazara zatraži žrtvenik presvetoga Uznesenja blažene Djevice Marije koji se nalazi u njihovoj crkvi kako bi se prenio u našu Katedralu s dopuštenjem ordinarija, nudeći navedenoj Bratovštini primjerak, ili, kako se kaže, kopiju toga žrtvenika." (*Consilii Rogatorum* 144, list 99v).

Ne treba sumnjati da je kopija doista napravljena (Frano Kesterčanek, *Tizianov poliptih Uznesenje blažene Gospe na nebo u Dubrovačkoj katedrali*, Dubrovnik, 1941., str. 10), vjerojatno je to ona koja se sad nalazi u Pinakoteci župne crkve Sv. Nikole u Cavtatu.

Crkvica Svetoga Lazara na Pločama prije rušenja

Tiziano Vecellio (1477.–1576.) jedan je od najvećih mletačkih slikara zrele renesanse, znamenit po skladnom ugođaju živopisnih boja što se vrlo lijepo ogleda i na peterodijelnoj dubrovačkoj slici. Središnje polje je podijeljeno u dvije zone: gornji dio zauzima Marijin lik uronjen u sjajni odraz nevidljivog sunca kojeg zaustavlja kružni srebrnasti kolut sazdan od oblaka kojima je postolje vedrina modroga neba u beskrajnoj daljini. U donjem dijelu, sasvim pri zemlji, otvoren je grob koji je Neoskvrnjena napustila i oko kojeg se skupio apostolski zbor od 11 apostola (nema izdajnika Jude, ali ni Matije, ni Barnabe, ni Pavla). Samo jedan apostol kojem su glava i lice obrasli u duge sjedine (vjerojatno Toma) gleda u grob provjeravajući je li doista prazan, dok svi ostali gledaju u nebo kako Gospa, obasjana

Tizian i suradnici, Poliptih Marijina Uznesenja, sredina XVI. stoljeća, ulje na platnu. Glavno polje 344x172 cm; dolje lijevo: Sv. Lazar i sv. Vlaho; dolje desno: Sv. Nikola i sv. Benedikt (tako Antun Liepopili, Frano Kesterčanek i Pavo Poša, dok Grgo Gamulin i Tanja Trška misle da je to sv. Antun Opat), obje po 200x55 cm; gore lijevo: arkanđeo Gabrijel navješćuje, gore desno: blaženoj Djevici Mariji da će začeti i roditi Božjega Sina (obje po 100x57 cm).

suncem, jedri u nebeske visine; jedni sklapajući ruke, drugi uzdižući ruke prema nebu, a ostali uzdignutih glava kao u nekom zanosu upiru oči u lik Blažene Djevice koja će doskora biti okrunjena vijencem Kraljice neba i zemlje koji se nadzire na samome gornjem rubu slike. Slika je remekdjelo, pa nije ni čudo da ju je dubrovačka vlada odlučila prenijeti u novu Katedralu kao središnju sliku koja može dostojno zamijeniti naprijed srebrenu oltarnu palu nestalu u strašnom potresu.

Ipak, smještaj ove slike (poliptiha) otvarao je mnogo pitanja i poteškoća sve do godine 1913. kad je dobila konačni izgled uokvirena u mramorni okvir sazdan od četiri mramorna stupa tamno crvene boje koji su prožeti bijelim filigranski sitnim šarama. Na stupove se nastavljaju korintski kapiteli na koje se naslanja mramorni nosač (arhitrav) središnjega većeg i pokrajnjih manjih trokutnih zabata kojima inače završavaju stari renesansni i barokni oltari.

Nije poznato je li izvorno svih pet slika činilo nerazdjeljivu cjelinu ili su bile razdvojene kao danas. Tadašnji kapitularni vikar Sebastijan Bunić koji je u Katedralu dopremio spomenuti oltar prenio je iz kapelice Miha Pracata s Lopuda i uljane slike svetog Mateja evanđelista od Pelegrina Broccarda i krštenja Isusova od Correggia. Time je upao u izopćenje unaprijed izrečeno bulom *Cum in omnibus iudiciis* pape Pavla II. od 11. svibnja 1465. Naime, njome se ograničava raspolaganje i oduzimanje crkvene imovine pa zabranjuje otuđivanje crkvenih dobara, osim u nuždi i radi probitka s jasnim navođenjem razloga i uz suglasnost svih kojima ta dobra pripadaju, u suprotnom je otuđenje nevaljalo. Lupež upada u najtežu kaznu koju Crkva poznaje – izbačen je iz crkvenog zajedništva, a odrješenje od toga pridržano je papi. Papa Klement XI. naložio je da se spomenute slike vrate vlasnicima, ali to nikad nije učinjeno.

Nije poznato je li oltar (pala) odmah doživio prilagodbu u novom prostoru ili je zadržan njegov izvorni izgled. Čini se da je ipak postavljen u izvornom obliku, što se može zaključiti po odluci u Vijeću umoljenih od 18. srpnja 1735., kojom se dopušta nadstojnicima Katedrale da u pogledu radova na Tizianovoj slici postupe kako im se najbolje bude činilo.

Četvrt stoljeća kasnije, **1761.** u Vijeću umoljenih donosi se novi zaključak o **kupnji menze** velikoga oltara u Đenovi za tisuću dukata. Prijedlog je prihvaćen s 26 glasova protiv tri. Već se u ovoj odluci razlikuje menzu oltara od oltarne pale koja redovito čini zaokruženu jedinstvenu cjelinu s menzom, ali je u mnogo slučajeva odvojena od menze pa je onda riječ o oltarnoj pali i oltarnoj menzi. Iste godine, 4. lipnja jednoglasno je usvojeno da se za namještaj (*ornamento*) katedralne crkve odobri sedam tisuća dukata s time da se u taj iznos uračuna i tisuću dukata odobrenu za kupnju oltarne menze.

Oltarnu menzu trebalo je po odredbi Senata postaviti u prostoru apside (prezbiterija) tako da ne priječi slobodan prolaz između sakristije i kapele svetih Moćiju. Tako postavljen oltar (menzu) moglo se sa svih strana obilaziti. A upravo je po tim odrednicama bila postavljena bivša uklonjena menza velikog oltara s monumentalnim svetohraništem koju još pamtimo.

U toj fazi sam oltar, tj. tri pristupne stube, *stipes*, oltar u užem smislu (oltarna ploča, menza), svetohranište (tabernakul) i ostali dijelovi baroknoga oltara nisu imali vezu s gornjim dijelom (slikom) koji je bio u drvenom okviru. U inventaru Katedrale iz 1848. stoji da je glavni žrtvenik od mramora, a slika u drvenome okviru.

Očuvana je predaja da je u XIX. st., kad je dovršena župna crkva Sv. Mihajla u Kliševu (izgrađena 1845., posvećena 17. travnja 1898.), barokni drveni okvir poliptiha darovan matici u Kliševu. Sadašnji retabl u Kliševu širinom do u centimetar odgovara širini Tizianove slike Gospina uznesenja.

Drveni okvir iznad glavnoga oltara Matice na Kliševu. Snimio Antun Baće.

Iduća faza uslijedila je sredinom XIX. stoljeća: godine **1853.** biskup Toma Jedrlinić dao je u Katedralu prenijeti mramorne stupove, zabate i ostale kamene dijelove iz crkve Gospe od rozarija i njima uokvirio središnji dio poliptiha, dok su ostale četire slike postavljene po dvije na lijevo i desno tome mramornom oltarnom okviru (Gelcich, *Dello sviluppo*, str. 115).

Glavni brod i Svetište 1910. Oko Tiziana su od 1853. do 1913. bila dva crna mramorna stupa iz Gospe od rozarija. Vide se: barokni oltar iz Đenove, 22 korska sjedala iz 1867. i propovjedaonica iz 1897. – iz: *Mitteilungen der k.k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung Kunst- und Historischen Denkmale*, Wien, 1910., str. 619.

Takav je oltar potrajao 60 godina. Tako uokvirenu Tizianovu sliku zatekao je istraživač Mijat Sabljar kad je godine 1854. posjetio Katedralu i zapisao: „Veliki je oltar jednostruk [*misli na menzu*]. Za njim liepa slikaria med dva lipa crna mramorna stupa Uzdignutje Gospe u nebo. Ona je u oblaku modro obučena od ruke Tizianove, a dolje gledajući puk od rukuh njegovih učenikah. Na dnu nisam vidio pismo nego mi kaza vojnički kapelan da je napisano *Tizianus pinxit*“ (Martina Juranović-Tonejc, *Putne bilješke Mijata Sabjara,* Zagreb, 2010., str. 92). Proizlazi da je Sabljar uočio kako je oltar dvodijelan, tj. da ima oltarnu menzu odvojenu od oltarne pale.

U ponedjeljak 20. ožujka 1876. u kupolu Katedrale udario je grom i tako je teško oštetio da je crkva bila zatvorena za bogoslužje. Nakon temeljite obnove Gospa je ponovno svečano otvorena za bogoslužje tek 14. kolovoza 1880. O tome onodobni tisak izvješćuje: „*Crkva je bila odjevena kao nevjesta, ako ćeš i našprljana krpicama i drugim nakitima po talijanskom načinu srednjeg vijeka. […]. Nisi imao na to gledaoče paziti nego na dragocjene slike Bordenona, Pavla Veroneškog i drugih glasovitih slikara popravljene u Beču. Uopće mogao si oči napasti novinom i drugim uresima kao na primjer okvirom novim Gospine slike što su neki bogoljubni građani kupili i poklonili. No ovom zgodom treba da zažalimo na onu nevještu ruku, koja želeći očistiti i osvjetlati drugi lik Gospin koji zove puk od porata, podljušti ga i opjesnavi upotrijebivši nespretnih kemičkih sprava.*“ (*Slovinac*, III/1880., br. 16).

Nije poznato kako je izgledao taj okvir, ali prema fotografiji iz 1910. reć bi da se to odnosi na drvene okvire

Crveni mramorni okvir Tizianove pale. Ovako je izgledalo od 1913. do polovine 1960-ih.

četiriju manjih (bočnih) slika tog poliptiha, jer je njegov središnji dio još od 1853. smješten u mramornom oltarnom okviru.

Nakon zahvata iz godina 1876.–1880., veliki je oltar ponovno diran tek početkom XX. stoljeća. Sakristan

Katedrale dum Ivo Ferranti (o njemu v. *Našu Gospu*, br. 41, str. 74-76) početkom 1909. obratio se Središnjem povjerenstvu za zaštitu spomenika u Beču objašnjavajući zašto bi trebalo za dvjestotu obljetnicu (1713.–1913.) izraditi novi oltar. Priložio je nacrt dubrovačkoga arhitekta Iva Ćurlice (1873.–1936.) koji je Središnje povjerenstvo prepravilo.

List Dubrovačke biskupije 1913., str. 90, piše da je Tizianova slika Marijina Uznesenja uokvirena u novi mramorni spomenik: „*Novi glavni oltar u Stolnoj crkvi već je skoro dovršen. Izrađen je u bijelom i crvenom mramoru od vrijednog majstora A[ntonio] de Simon [1865.– 1922.], a po nacrtu Ćesarske kraljevske Komisije za sačuvanje umjetno-povijesnih spomenika u Beču, te je u potpunom skladu sa slogom prezbiterija, a sa svoje jednostavnosti ne sakriva ljepotu krasne Ticijanove slike, koja je sama najznatniji ures onog oltara*."

Nažalost izvjestitelj nije razlikovao postojeću oltarnu menzu od novog okvira oltarne pale kojeg naziva spomenikom, što je možda odgovorne koji su odlučivali o sudbini velikog oltara u nedavnoj obnovi Katedrale navelo da uklone i oltarnu menzu izgrađenu u XVIII., a ne u XX. stoljeću.

Da se prije 1913. godine veliki oltar Katedrale sastojao od dva dijela (oltarne menze sa svetohraništem iz XVIII. stoljeća i mramorno-drvenim okvirima Tizianova poliptiha koji je te godine zamijenjen novim mramornim okvirom) najbolje pokazuje slika objavljena u *Mitteilungen der k. k. Zentralkomission,* iz 1910. godine, koja pobija tvrdnje kako je oltarna menza napravljena 1913. godine jer se ona nalazi na toj fotografiji već 1910. godine. Na njoj se vidi oltarni okvir s dva crna mramorna stupa (iz Gospe od rozarija) u koji je uokviren središnji dio Tizianova poliptiha i četiri druga dijela poliptiha koji su uokvireni u obične drvene okvire i postavljeni su dva s lijeve, a dva s desne strane središnjeg dijela poliptiha. Ispod oltarne pale vidi se menza velikog oltara, dočim je sam antipendij zastrt crvenim brokatom kako se još sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća o velikim blagdanima zastirao predmenzni dio ne samo velikoga nego i pobočnih oltara. Bilo je tih antipendija u svim bojama liturgijske godine. Nisam siguran da nisu za vrijeme posljednje „obnove" Katedrale uništeni, kao što su vjerojatno uništeni i paramenti za veliku pontifikalnu asistenciju plave boje koji su se upotrebljavali u obredima Marijinih blagdana. Ton plave boje tih paramenta odgovarao je jačini istoimene boje Gospina plašta na Tizianovoj slici.

Postoji još jedan jasan opis velikoga oltara uklonjenog 1983. Objavio ga je 1930. kanonik dum Antun Liepopili (*Dubrovačka katedrala*, str. 9-10), kaptolski prepozit i pisac mnogih znanstvenih rasprava iz dubrovačke povijesti, a trebao je bio poznat onima koji su preuređivali prezbiterij Katedrale. Iz njega se vidi da oltarna menza ne potječe iz godine 1913.: „*U sredini prezbiterija glavni je oltar crkve (Oltar veliki). Od mramora je i ophodan. Menza mu je u obliku trapeza do koje vode tri stepenice. Iznad menze uzdiže se mramorni tabernakul, veoma krasno izrađen, u niši kojega su vrata obložena srebrenim reljefom koji predstavlja Isusa, Dobrog Pastira, gdje nosi izgubljenu ovcu o vratu. S jedne u druge strane tabernakula po tri su stepenice za namještanje svijetnjaka, palama i drugih oltarskih uresa.*

Iza glavnog oltara je elegantni kor od orahova drva koji na lijevom kraju, u rogu od Evanđelja, svršava biskupskim tronom koji je nekad bio kneževo prijestolje. Drvo za kor darovao je biskup Jedrlinić, a izradio ga je mađarski umjetnik Daniel Szabo (1867. god.), a stajao je 1900 for.

U sredini nad korom diže se mramorni spomenik podignut g. 1913. prigodom Konstantinove proslave. Spomenik je u podobi oltara s trokutnim zabatom, kojega podupiru četiri korintska stupa naslonjena na vodoravno podnožje, na kojemu se čita posvetni natpis: »Monumentum XVI centurii obtentae libertatis religionis christianae A. D. MCMXIII.« [Spomenik šesnaest stoljeća od kad je kršćanska religija dobila slobodu, godine Gospodnje 1913.]

S jedne i druge strane zabata u ornamentalnom dijelu arhitrava dva su bijela mramorna medaljona koji predstavljaju u reljefu jedan sv. Srgja s inicijalima S. S., a drugi sv. Baka s inicijalima S. B. Spomenik je izveden po nacrtu domaćeg arhitekta g. Iva Ćurlice.

Uz sliku Gospino uznesenje na nebo, naslovnicu ove Katedrale, u sredini, četiri su druge uže slike u interkoloniju spomenika, po dvije sa svake strane. Gornja manja u lijevom krilu anđela Gabrijela gdje navješta Gospi Isusovo upućenje, a donja predočuje sv. Vlaha u plaštu i bijeloj mitri na glavi gdje drži u desnoj ruci pastorô, a u lijevoj grad Dubrovnik. Pred njim je čovjek napola nagao bez ikakvog svetačkog obilježja. U desnom krilu pak gornja manja predstavlja Gospu, gdje klečeći prima Arkanđelovo navještenje, a ona poviša predočuje svetoga Nikolu sa samom aureolom oko glave (bez mitre) odjevena u skupocjenoj kazuli (planiti) gdje drži u lijevoj pastorô, a u desnoj tradicionalne jabuke. Uza nj straga stoji sveti Benedikt u dugoj prosijedoj bradi, sa svetačkom aureolom oko glave i tamno obučen.

Ove četiri pobočne slike u interkoloniju popravljene su godine 1928. od restauratora akademskog slikara Matije Sternena na preporuku mjesnog Nadleštva za umjetnine i spomenike."

Iz toga proizlazi da je **mramorna menza** velikoga oltara dubrovačke Katedrale izrađena **u XVIII.**, a ne u XX. stoljeću, a da je okvir oltarne pale više puta dorađivan i da je svoj konačni izgled dobio godine 1913. o dvjestotoj obljetnici dovršetka Katedrale i 1600. obljetnici priznanja kršćanske vjere.

Tada, dakle, dva stoljeća od izgradnje, dubrovačka je Katedrala zaokružila stilski odraz izvana i iznutra: izvana vitkom kupolom i balustradama na krovnim terasama koje je biskup Josip Marčelić ukrasio s 12 kamenih kipova koje je izradio veliki domaći majstor Marin Radica s Korčule, a iznutra izgradnjom svih divnih oltara bočnih kapela s vrsno izrađenim balustradama koje su prostor namijenjen svećeniku dijelile od bočnih lađa. U Katedrali, u okviru bočnih kapela odvijale su se pobožnosti Gospe od porata, Srca Isusova, svete Male Terezije i svetoga Križa. Sa svojim svetinjama Katedrala je bila i hodočasnička crkva u koju se hodočastilo ne samo o svetkovini Svetoga Vlaha nego i o blagdanima Velike Gospe, Gospe od zdravlja, Duhovskog proštenja (Rusalja), Svete Terezije i Srca Isusova kad su u nju hrlili hodočasnici od Stona do Konavala, neki i bosonogi.

To je bila crkva tako uređena da joj nisi mogao ništa oduzeti i ništa dodati da bi postala ljepša. Ona je sretno spojila potrebnu sakralnost s visokom crkvenom umjetnošću. To je bila crkva gdje si još mogao skrušeno moliti. Jednom riječi bio je to u punom smislu hram pobožnosti, hram svetosti, ali i hram umjetnosti i razdragane otmjenosti. Ona je u cjelini odražavala sklad materijalnoga i duhovnog svijeta kao što to još danas odražava njezina kapelica svetih moći.

Nakon tzv. obnove, pod krinkom prilagodbe novim liturgijskim propisima, sve je to nestalo. Katedrala je izgubila sakralnost i stilsku zaokruženost. Mjesto velikog oltara koji je grabio pogled vjernika već s vrata glavnoga ulaza, zjapi poluprazan prostor.

Nad njim lebdi u zraku Tizijanov poliptih bez okvira, što mu oduzima iskonski izgled renesansnoga poliptiha i vrijedne umjetnine. Primjeren okvir slikama uvećava umjetnički dojam. Milijuni slika na svijetu tako su ukrašeni, a sada, nakon „obnove“, jedna od najznačajnijih slika staroga Dubrovnika ostala je bez toga značajnoga uresa.

Uklonjena je i **pričestna ograda** napravljena od mramorne balustrade koja je služila kao klecalo, posebice djeci, a sad nema ni toga. Te su balustrade imale i estetsku ulogu jer su zaokruživale arhitekturu bočnih kapela kao zasebne crkve. Sada kad ih više nema, posjetitelj ne zna čemu služi kapela. Prije je to bio prostor samo za svećenika, a sada bilo tko, i nevjernik, može ući u to bivše svetište. Nije naodmet napomenuti kako je to istodobno i sigurnosno-estetski problem: s takvim „otvorenim“ pristupom bočnim kapelama teško je u njima izložiti sve oltarne i druge ukrase (svijećnjake, kanonske tablice, palme, zavjese, slike, zavjetne pločice, nakit, itd), pa su oni nužno pospremljeni u spremišta i ne vrše svoju primarnu funkciju da budu *„ures Doma Božjega u sve dane“* (*Psalam* 93, 5). Uklonjene su i **vitrine sa zavjetnim zahvalnim darovima**: medaljicama i reljefnim pločicama koje su ukazivale na uslišanja onih koji su tu molili, pa su bile poticaj i drugima da će biti uslišani. Ni toga više nema.

Tim pothvatom prezbiterij, odnosno glavni oltar je devastiran, a uklanjanjem balustrada dijelom su devastirane i bočne kapele. U prezbiteriju nema simbola pred kojim bi se čovjek mogao moliti, jer nema više oltarne menze sa svetohraništem, nema križa.

Poliptih Uznesenja nije prislonjen pri zid nego visi u zraku kao neka utvara bez ikakva okvira, pa stoga djeluje sjetno, kao ćelava glava, jer kao što je glavi ukras kosa to je slici okvir. I ne možeš ni u jednoj crkvi na svijetu pronaći sliku bez okvira osim danas u dubrovačkoj Katedrali. Da stvar bude još teža u opustošeni prostor prezbiterija postavljena je tzv. biskupska katedra. Ona je izrađena statički. Zbog neobičnog stepeništa i podnožja više djeluje kao nadgrobni spomenik nego kao biskupski tron.

Također, nova oltarna menza koja je poprilično udaljena od biskupskog trona ne uklapa se ni stilski u barokni prostor Katedrale jer joj je podnožje (antipedij) bez ikakvog simbola i ukrasa od običnog (bezbojnog) mramora nalik na obrađeni kamen, a i sama menza rustična je i teška, k tomu i veličinom nesrazmjerna s podnožjem. I biskupski tron i nova oltarna menza ritmički su nerazvijeni u razigranom prostoru barokne Katedrale, djeluju suhoparno i nametljivo kao strano tijelo koje narušava prirodni sklad barokne arhitekture i ugođaja. Prije „obnove“, pri ulasku na glavna vrata dočekao te je skladno isklesani veliki oltar s prelijepim Tizianovim poliptihom vrsno uokvirenim u mramornom okviru poput tolikih baroknih oltara po svijetu, pa si zaželio da mu se što prije približiš i da klekneš ispred balustrade i pobožno se pomoliš.

Oltar Gospe od porata do 1985., s mramornom pričestnom ogradom i zavjetnim Gospinim srebrom i zlatom. Snimio Josip Berner oko 1930.

Na isti način bile su osmišljene i pokrajnje kapele sa svojim oltarima. Međutim, kad su uklonjene njihove pričestne ograde ne samo da se njihov izgled promijenio nego i sakralni ugođaj. Što je sve još drugo propalo, ne znamo. Balustrade su bile kao okvir na slici; njima se zaokružio sakralni prostor u koji je ulazio samo svećenik, a vjernik je uz klecalo balustrade mogao pobožno moliti. Sada niti vjernik može gdje kleknuti, niti taj prostor djeluje estetski zaokruženo, što se može vidjeti iz fotografija prije i nakon obnove.

Uklanjanje velikoga oltara pravdalo se i nekom bilješkom (rotulusom, papirićem) navodno pronađenom prigodom razgrađivanja žrtvenika 1980-ih godina. Zapis je navodno ukazivao da menza oltara potječe iz 1913. godine. Da bi se to postiglo čini se da su se inicijatori takve obnove poslužili i nevjerodostojnim tvrdnjama. Dade se to zaključiti i iz teksta onodobnog kancelara Biskupije dum Ante Dračevca koji je u turističkom vodiču Katedrale napisao: „*U sredini svetišta prezbiterija nalazio se glavni mramorni oltar podignut 1913. godine za vrijeme biskupa dr. Josipa Marčelića (1894–1928). Tri su mramorne stepenice vodile do oltara menza kojega je imala oblik trapeza. Iznad menze*

se dizalo mramorno svetohranište s vratima obloženim srebrenim reljefom s prikazom Isusa Dobrog Pastira."

Usporedimo li tekst dum Ante Dračevca s onim dum Antuna Liepopilija uočavamo da Dračevac ne spominje mramorni okvir ili, kako ga Liepopili naziva, „spomenik" u koji je 1913. uokviren Tizianov poliptih. Ali od Liepopila uzima opis triju stepenica koje su vodile do menze velikog oltara, a također i opis svetohraništa dodajući kako je ta menza napravljena 1913. što se nikako ne može zaključiti iz Liepopilijeva opisa kojim se Dračevac poslužio pišući spomenuti vodič.

Za predodžbu koliki je gubitak Katedrala pretrpjela u estetsko-umjetničkom pogledu dovoljno je pogledati fotografiju samoga svetohraništa koje predstavlja pravo remek-djelo kiparstva, a k tomu svakom vjerniku i snažan simbol vjere. Dubrovačka katedrala nakon „obnove" izgleda kao da je u njoj nešto srušeno i da je dobila novu namjenu kao što je u svoje vrijeme Aja Sofija u Carigradu pretvorena u muzejski prostor. Jednom riječju, dubrovačka Katedrala **izgubila je stilsku cjelovitost** i potrebnu sakralnost koja treba resiti sve crkve po svijetu. Ona je pretvorena u neku čudnu dvoranu u kojoj se, eto, mogu obavljati i crkveni obredi. Ovo nije samo moje mišljenje nego sud i većine vjernika Dubrovnika i mnogih povjesničara umjetnosti, kao i inozemnih posjetitelja Katedrale.

Ne bih htio da se odgovornost desakralizacije i devastacije Katedrale svali na vrsnog arhitekta Ivana Prtenjaka. Na njega se vršio silan pritisak da se Svetište dubrovačke Katedrale uredi prema dopisu Biskupskoga ordinarijata br. 898 od 20. listopada 1983. upućenom Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode u Dubrovniku, a kojim je, između ostalog, prema Općoj uredbi Rimskoga misala, traženo da oltar bude nepomičan, ophodan i da se na njemu može obavljati služba licem prema puku. Tim više jer Arhitekt o tomu nije sam odlučivao, nego je, kako je opisano u *Dubrovačkom vjesniku* od 22. studenoga 1986., bilo umreženo desetak gradskih i republičkih ustanova i dvadesetak stručnjaka s područja arhitekture i povijesti umjetnosti. Njegova je odgovornost ipak velika, jer je on bio projektant i izvršitelj stanja kakvo je danas, a koje nisu odobrili ni vjernici ni posjetitelji Dubrovnika niti mnogi domaći i inozemni stručnjaci.

Možemo dakle zaključiti kako je Svetište (prezbiterij) barokne prvostolnice Gospe Velike imalo nekoliko faza razvoja ili uređenja. **Od 1713. do 1788.** Tizian je postavljen u Svetište, ali ne znamo u kakav okvir. Ne znamo ni kakav je bio veliki oltar. **Od 1788. do 1983.** postoji mramorni žrtvenik kojega se svi sjećamo (đenovski, đenoveški), a od XVIII. stoljeća **do 1853.** Tizian je uokviren u drveni okvir, i to čini se onaj koji je danas u župnoj crkvi Sv. Mihajla u Kliševu. **Od 1853. do 1913.** oltar je isti, Tizian je uokviren mramornim stupovima iz crkve Gospe od rozarija, a postavljaju se i (nove?) drvene korske klupe koje su sada u župnoj crkvi u Smokvici. **Od 1913. do 1983.** žrtvenik (menza) ostaje barokni, a okvir (retabl) je neorenesansni mramorni prema ideji arhitekta Iva Ćurlice uz prepravke Središnjega povjerenstva za čuvanje spomenika iz Beča. Katedrala je od 1981. do 1986. izvan kulta, a izgled čiji je autor Ivan Prtenjak, traje **od 1986.**

Mi smo pozvani kako bismo na ovome skupu stručnim mišljenjima pomogli novome dubrovačkom biskupu da ublaži posljedice desakralizacije i devastacije unutrašnjeg prostora ove crkve.

Ovdje ću prvi javno izreći svoje mišljenje, a to je: da se **sve što je uklonjeno** iz Katedrale **mora vratiti** na svoje mjesto, tj. stara oltarna *menza* sa svetohraništem i mramorni *okvir* za poliptih. Zatim *pričestne ograde* (balustrade) pokrajnjih oltara, i to odmah, jer je njih bez velika troška i zidarskih zahvata moguće postaviti, a one bi jako ublažile izgled koje sada pružaju kapele pobočnih oltara. Zatim stari *jubilejski spomenik* Kristu Otkupitelju i *propovjedaonicu* koja predstavlja veliku umjetničku vrijednost domaćega kipara Marina Radice. Također valja vratiti i dio *slika* koje bi služile kao nadopuna arhitekture, poput onih Paola Veronesea u Svetištu. Između njih valja naći najčasnije mjesto dvjema slikama koje su prenesene iz kapelice Miha Pracata na Lopudu, a koje su od prvog dana nove Katedrale dio njezina inventara.

Posebice valja istaknuti kako treba vratiti *drveni kanonički kor* koji od svih maknutih stvari ima najmanju umjetničku vrijednost, ali neobično veliku i povijesnu važnost jer je to bilo mjesto trajne svećeničke molitve, posebice kanonika slavnoga dubrovačkog kaptola koji su jedini u Hrvatskoj **ustoličavali državnog vladara** – dubrovačkoga kneza. K tomu su svojedobno birali i dubrovačkoga nadbiskupa te obavljali mnoge druge časne i odgovorne službe, primjerice nastavu u kaptolskoj školi i srednjovjekovnoj dubrovačkoj gimnaziji, imenovanje župnika, a preko Bratstva svećenika razvijali i veliku karitativnu djelatnost.

Gosparu Biskupe, Vi imate dužnost odlučiti kako dalje. Dobri Duh koji Vas je nadahnuo da odlučite obnoviti napuštenu Biskupsku palaču i vratiti je za rezidenciju dubrovačkih biskupa, neka Vas ohrabri da uspješno dovršite pothvat koji nas je ovdje okupio na zadovoljstvo vjernika i stručnjaka. Mi ćemo Vas u tome podupirati i pomoći Vam.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

* muzikolog i povjesničar, rođen 1934. u Dubravci, svećenik Dubrovačke biskupije od 1959., ravnatelj zbora zagrebačke Katedrale u miru
** povjesničar umjetnosti i arheolog, rođen 1979. u Dubrovniku; ovdje obavio povijesnoumjetničko istraživanje; ivanvigjen@yahoo.com

Dum Mihovo ogorčenje je poticajno

Miljenko Domijan*

Hvala dum Mihu. Ovo njegovo ogorčenje dijelimo svi. Ali ono nije negativno upereno, usmjereno je na dobro djelovanje na kraju, s ovom porukom Biskupu. Ono je apsolutno poticajno. Takvim ga prihvaćamo i zahvaljujemo mu na svim izvornim podatcima koje je podastro da možemo dalje suvislo razgovarati. Samo bih rekao da možda ne treba prebrzo ići u obnovu oltara.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

moderator Okrugloga stola

Važnost i uloga katedre

„Katedralna crkva je ona u kojoj se nalazi biskupova katedra – učiteljska stolica, kao znak učiteljstva i vlasti pastira partikularne Crkve i znak jedinstva onih koji vjeruju onom vjerom što je biskup naviješta kao pastir stada." (*Biskupski ceremonijal*, 42).

„Katedra neka je **samo jedna i nepokretna** i neka je tako smještena kako bi se vidjelo da je biskup doista na čelu cijele zajednice vjernika. Broj stepenica do katedre neka se tako prilagodi građevinskom izgledu svake pojedine crkve kako bi vjernici mogli **dobro vidjeti biskupa**. Povrh katedre neka se ne postavlja baldahin; ali neka se ipak brižno čuvaju dragocjena djela koja namriješe prijašnja stoljeća. Drugim biskupima ili prelatima, ako su možda prisutni, neka se na prikladnome mjestu pripravi sjedalo koje ipak ne će biti povišeno poput katedre. Sjedalo za prezbitera slavlja neka se priredi na drugome mjestu" (*isto*, 47).

„Biskup neka propovijeda sjedeći na katedri s mitrom i štapom, osim ako on misli drukčije.« (*isto*, 17) „Neka biskup Božjem narodu govori s katedre, osim ako prilike mjesta ne zahtijevaju što drugo." (*isto*, 51). Naviještanje Evanđelja iz sjedećega položaja potječe iz Isusova primjera: „Sjedne te iz lađe poučavaše mnoštvo" (*Luka* 5, 3).

Pogled kroz prozor tambura na Svetište (na rubovima unutarnji vijenac kupole) s biskupskim sjedalima. Suprotno proklamiranom načelu stilskoga pročišćenja, Poliptih i Svetište nisu prezentirani u izvornom slogu, nego postmodernistički oskudno.
Snimio Maro Grbić 4. listopada 2011.

„Katedrala je crkva gdje biskup ima svoju katedru, odakle odgaja i uzdiže svoj puk propovijedanjem, i gdje predsjeda glavnim slavljima liturgijske godine i sakramenata. Upravo onda kad zasjedne na katedru biskup se pred skupom vjernika pokazuje kao onaj koji stoji na čelu na mjestu Boga Oca, pa zbog toga, u skladu s prastarom predajom kako na Istoku tako i na Zapadu, jedino biskup može sjediti na biskupskoj stolici. Neposredno djelovanje te stolice od stolne crkve čini prostorno i duhovno središte jedinstva i zajedništva za svećenstvo Biskupije i za čitav sveti Božji puk" (Ivan Pavao II., *Pastores gregis*, br. 34).

O sadašnjoj „katedri"

U antici su članovi klera iz prelatove pratnje sjedili na kamenoj klupi prigrađenoj uz apsidni zid, lijevo i desno od katedre. Takva klupa (subselij, sintronos) otkopana je u Svetištu kasnoantičke dubrovačke Katedrale, a takve klupe do danas postoje u katedralama u Vaisonu, Avinjonu i Vienni. No, tlocrtno podsjećanje na polukružni pižuo (kameno sjedalo prigrađeno uza zid) iz bizantske apside nadvladalo je i liturgijski i stilski moment.

Postavljene su tri katedre umjesto samo jedne.

Materijal izvedbe je beton, a to nije prava umjetnička vrsnoća.

S uvučene katedre dubrovački biskupi Pernek i Puljić nikad nisu propovijedali puku nego samo svećenicima, jednom godišnje, na Misi posvete ulja na Veliku srijedu.

Petar Marija Radelj i Željka Ružić, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale : Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.5.2.2.

Crkveni zakoni o oltaru

Što je? „Oltar, oko kojeg se sabire Crkva u euharistijskom slavlju, predstavlja dva vida istog otajstva: žrtvenik i Gospodinov stol; to više što je kršćanski oltar simbol samoga Krista, koji je u zajednici svojih vjernika prisutan i kao žrtva prinesena za naše pomirenje i kao nebeska hrana koja nam se dariva. 'Što je zapravo Kristov oltar, ako ne slika Kristova Tijela?', veli sveti Ambrozije, a na drugom mjestu: 'Oltar predstavlja Kristovo Tijelo, a na oltaru je Kristovo Tijelo'" (*Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1383).

Kakav je? „Oltar stolne crkve neka po običaju bude nepomičan i posvećen, odijeljen od zida da se lako može obilaziti i da se slavlje na njemu može obavljati sučelice puku. Kad je, pak, stari oltar tako smješten da otežava sudjelovanje puka, a ne bi se mogao ni prenijeti bez štete po umjetničku vrijednost, neka se sagradi novi, umjetnički izrađen, nepokretni i zakonito posvećeni oltar i neka se samo na njemu obavljaju sveta slavlja." (*Biskupski ceremonijal*, br. 48)

Od čega je? „Prema predanom običaju Crkve, ploča nepomična oltara neka bude kamena i, dapače, od jednoga prirodnog kamena" (kanon 1236). „Za nepomični oltar može se kao materijal upotrijebiti prirodni kamen, umjetni kamen, kovina i plemenito (tvrdo) drvo" (dopunska odredba hrvatskih biskupa uz kanon 1236). „Neka se čuva drevna predaja pohranjivanja moći mučenika ili drugih svetaca ispod ploče nepomična oltara" (kanon 1237).

Sadašnje stanje glavnoga oltara u Katedrali

Željka Ružić

Novi je oltar izrađen 1986. kao puna kamena ploča od bijeloga prilepskog mramora na šupljem betonskom postolju obloženom bračkim kamenim pločama. Spojevi mesingom nisu izvedeni (osiromašenje u izvedbi). Ni projektom ni izvedbom oltar nije primjeren svetosti i veličanstvu namjene. Oblaganjem se „glumi" da je postolje od punog kamena. No, crkva nije kazalište: oprema njezina Svetišta nikada ne smije biti jeftina imitacija osobito kad je riječ o drevnoj katedrali. Oltar-žrtvenik predstavlja Krista: stoga savršen, cjelovit, istinit, dostojan, a u katedralnoj crkvi i uzor drugim biskupijskim crkvama.

U prigodi zamjene dotrajale *lanterne* – tornjića koji natkriva vrh kupole, Katedrala je 17. veljače 2011., prvi put nakon 1878., nakratko imala otvoreni vrh kupole. Ovako kroz njega izgledaju križište brodova i sadašnji glavni oltar. Položen je da oko sebe okuplja vjernike iz svih lađa. No, prepriječio se na putu do kapelice svetih moći koju želi vidjeti većina posjetitelja Katedrale. Prije odluke koliko će nova katedra ići u dubinu Svetišta treba preispitati razloge za i protiv ređenja izvan prezbiterija, pod kupolom, kako se uobičajilo zadnjih desetljeća pa i za biskupsko ređenje 2011.

Oltar mora biti iskren u umjetničkom izrazu: ako je kameni – od punoga kamena umjetnički obrađen. Stoga treba maknuti jeftini postament i dotjerati postojeću mramornu ploču (ona je sada i okrhnuta). Ako treba štedjeti na kamenom postamentu on može biti izveden kao postolje svečanoga stola, više ili manje prozračno, a ne kao gromada koja vizualno potpuno zatvara ionako preusko Svetište.

Željka Ružić, u: *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale : Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata*, Dubrovnik, 1997., točka 3.5.3.

O preuređenju Svetišta 1985.–1986.

Ivan Prtenjak*

Poštovani oče Biskupe, poštovani svećenici, poštovani kolege, dame i gospodo!

Dopustite da najprije zahvalim Župniku, župnom vijeću i osobito gospodinu Biskupu što su me pozvali i omogućili, da nakon više od četvrt stoljeća objasnim genezu projekta preuređenja svetišta Katedrale. Prije točno 27 godina, u veljači 1985. donio sam prvu seriju idejnih rješenja na osnovi programa koji je napravio ondašnji (1967.–1988.) dubrovački biskup Severin Pernek. Bilo je 11 varijanti rješenja, za svaku sam išao k Biskupu na diskusiju. Održano je dvadesetak sjednica saborske komisije. Sve što se događalo pokušat ću sintetizirati.

Od tih 11 rješenja, pokazat ću vam njih sedam u kontinuitetu koja su bila prikazana Komisiji prije 27 godina.

Kako je došlo do toga da sam imenovan arhitektom tog projekta? Na početku karijere, 1961., prvo mi je namještenje bilo kao arhitekt u Institutu za povijest umjetnosti. Vodio sam arhitektonske ekipe od Istre do Cavtata. Upravo smo arhitektonski bili snimili kompletan plan Stona i upuštali se u veliki pothvat snimanja cijelog Dubrovnika. U to sam vrijeme želio raditi u Europi, pa je začetak organizacije snimanja Dubrovnika (što je kasnije godinama rađeno) zapravo moj zadnji rad prije odlaska u inozemstvo. Kao primjer, arhitektonski sam snimio nekoliko važnih objekata, a najprije Katedralu. Tako me dubrovačka Katedrala prati od 1967. godine.

U međuvremenu sam 1980. godine upoznao biskupa Severina Perneka na posveti novoizgrađene crkve Svetoga Petra na Boninovu koju je on obavio. I od onda smo komunicirali do svršetka preuređenja Katedrale. Svaki put kad bih došao iz Bruxellesa u Dubrovnik, odlazio sam k njemu. On je vrlo skromno živio u jednoj maloj sobi u Sjemeništu,

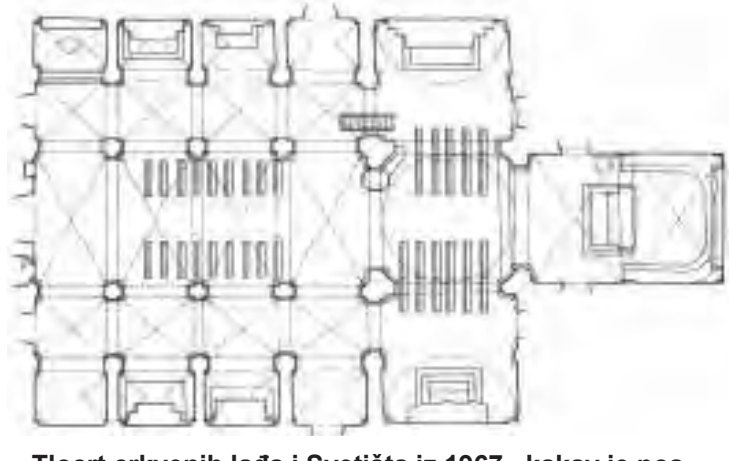

Tlocrt crkvenih lađa i Svetišta iz 1967., kakav je postojao od 1913. do zatvaranja Katedrale za bogoslužje 1981. Uz jugoistočni stup kupole bila je propovjedaonica. Barokni oltar bio je između pilastara u Svetištu, a iza njega korske klupe i retabl s Tizianom. Između južnoga pilastra u Svetištu i vrata u kapelicu svetih moći stajao je drveni biskupski tron.
Iz dokumentacije Ivana Prtenjaka.

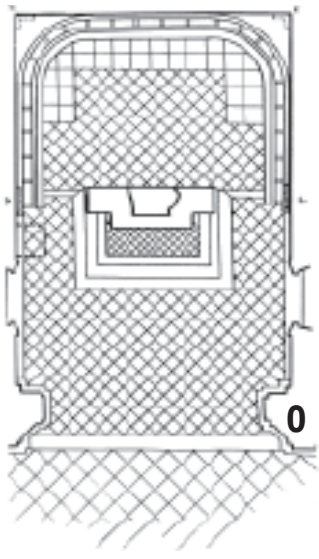

Tlocrt Svetišta od 1913., nakon što je 60-ih maknuta pričestna ograda. Tu su: biskupski tron, korske klupe, Marčelićev okvir za Tiziana i barokni oltar. Skica: Ivan Prtenjak.

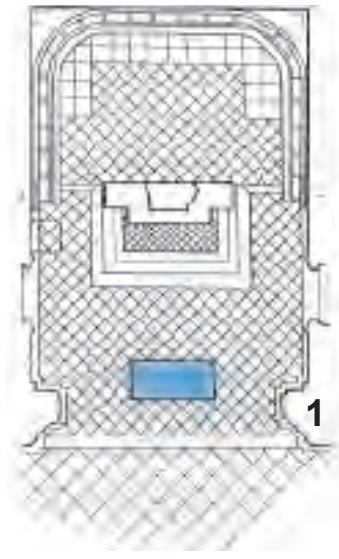

Prvi prijedlog Ivana Prtenjaka: Zatečeno stanje ostaje osim što se miče pričestna ograda, a umjesto prenosivoga drvenog oltara dodaje se oltar prema puku.

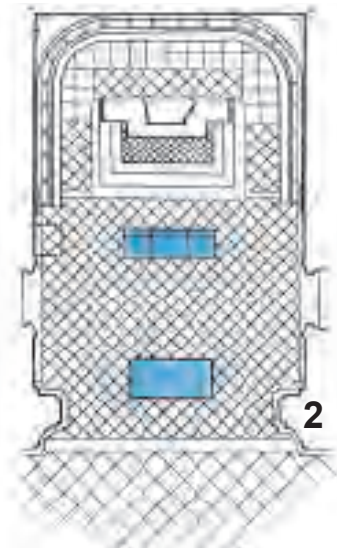

Drugi prijedlog Ivana Prtenjaka: Korska sjedala i retabl ostaju na ranijem mjestu. Barokni oltar se uvlači dublje, na njegovo mjesto dolaze tri sjedala kao katedra, a dodaje se oltar prema puku.

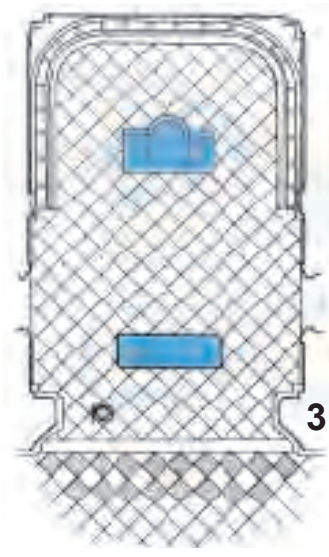

Treći prijedlog Ivana Prtenjaka: Korske klupe i Ćurlićin retabl ostaju, barokni oltar se izbacuje, tri sjedala kao katedra uvlače se u visinu korskih klupa, a ispred se dodaju oltar prema puku i ambon.

kod Jezuita, i tamo smo razgovarali. Zajednički smo imali neke projekte, započeli smo predradnje za novu crkvu u Lapadu, bilo je razgovora o muzeju sakralne umjetnosti u Biskupskoj palači, crkvi u Petrovu Selu, a nakon senzacionalnog otkrića kolege Josipa Stošića u Katedrali diskutirali smo i o tome. Jednom mi je rekao da bi želio da se svetište Katedrale obnovi po novim propisima, ali njegov je program bio toliko radikalan da mi se činilo da ne će proći kod konzervatora i da država ne će to financirati, što je on očekivao. Nakon nekog vremena dobio sam u Bruxellesu njegovo pismo u kojem pita pristajem li da on traži da me se imenuje arhitektom jer da je dao molbu u Zavod za obnovu Dubrovnika da se Svetište obnovi.

Kako sam ostao u kontaktu s Institutom za povijest umjetnosti u Zagrebu, otišao sam ravnatelju Milanu Prelogu. Tamo se sastalo više stručnjaka, razgovarali smo o tome

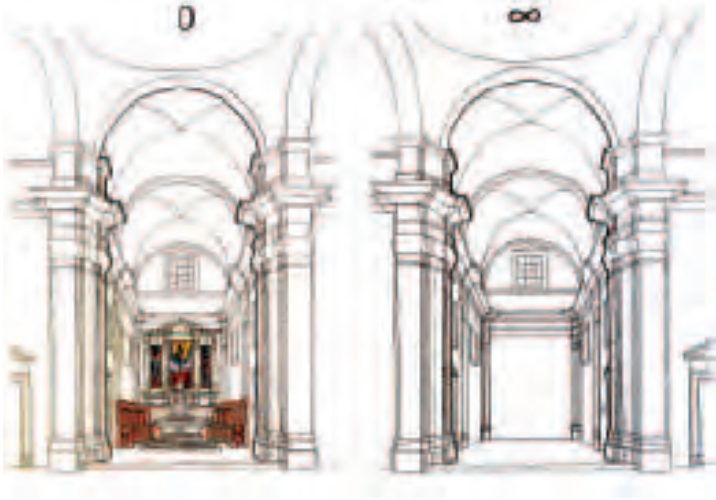

Pogled na Svetište s baroknim oltarom, korskim klupama i retablom za Tiziana (lijevo) i pogled na golu arhitekturu Svetišta u zamisli baroknog graditelja (desno). Skicirao Ivan Prtenjak.

ima li smisla da to prihvatim, naročito s obzirom na komplikacije putovanja iz Belgije. Profesor Prelog je zaključio da je bolje da to preuzmem ja nego netko drugi, jer poznajem povijesnu arhitekturu. Odmah sam se prihvatio posla. Saborska me komisija službeno imenovala arhitektom za taj pothvat. U to vrijeme profesor Vladimir Marković još nije bio napravio studiju o tom poslu, pa sam se sâm informirao. Otišao sam u Rim jednoj prijateljici koja je barokist i nabavio literaturu.

Ne ću ulaziti u stilska obilježja baroka, nego ću kratko arhitektonski raščlaniti ovu crkvu. Značajka toga prostora su tri jednake lađe s time da je svetište veliko kao i sakristija, što je vrlo rijetko u crkvama. S druge strane, popriječna lađa je daleko važnija od glavne lađe, a svetište je zapravo kao jedan uski tunel. Dum Miho Demović je spomenuo da je jedan kanonik tražio da to bude jednobrodna crkva; da je tako učinjeno, za suvremenu bi liturgiju to bilo puno jednostavnije.

U vrijeme kad sam došao kao arhitekt u dubrovačku katedralu glavni je oltar već bio odnesen, a na njegovu je mjestu bila velika rupa. Raščlanjujući prostor, uvidio sam da veliki prospekt gore potpuno poništava vijenac i da su korske klupe potpuno devastirale barokne pilastre i baze. Da shvatim prostor, nacrtao sam kako je on izgledao u nekom nacrtu ili maketi arhitekta-graditelja, kad ničega nije bilo. Tada sam ustanovio da nedostaje velika količina bazičnih baroknih elemenata i da bi to trebalo rekonstruirati. To je nulta situacija (izvorno stanje), trajna vrijednost prostora.

Prva varijanta. Razmišljao sam: „U svijetu se takve stvari najjednostavnije rješavaju. Ne pravimo sebi probleme. Zašto bismo puno radili? Ostavit ćemo postojeće stanje te staviti oltar i ambon.“ No, Biskup na to uopće nije htio pristati.

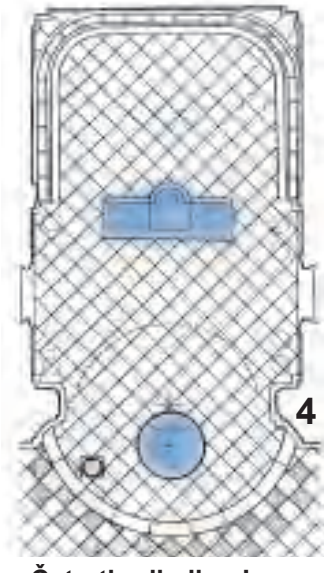

Četvrti prijedlog Ivana Prtenjaka: Kor i neorenesansni okvir ostaju, barokni oltar se izbacuje, pet sjedala kao katedra dolaze između dva pilastra, a okrugli oltar prema puku i ambon iskoračuju pod kupolu.

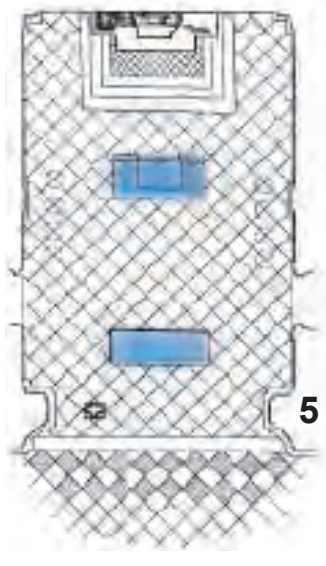

Peti prijedlog Ivana Prtenjaka: Barokni oltar ide u dno Svetišta i fizički se spaja s okvirom iz 1913., korske klupe se izbacuju. Između pilastara uzdižu se tri sjedala kao katedra, a naprijed se dodaju oltar prema puku i ambon.

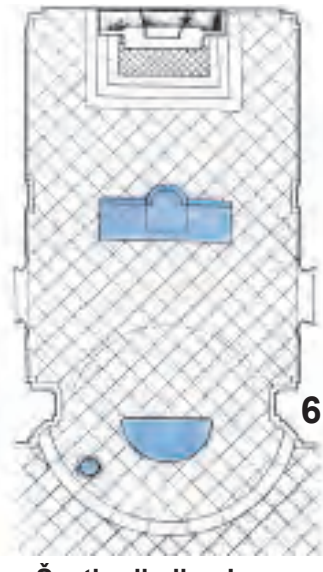

Šesti prijedlog Ivana Prtenjaka: Oltar prema puku je polukružan i pomaknut pod kupolu kao i ambon, između pilastara je pet sjedala kao katedra, korske klupe se izbacuju, a barokni oltar u dnu Svetišta izrasta u retabl.

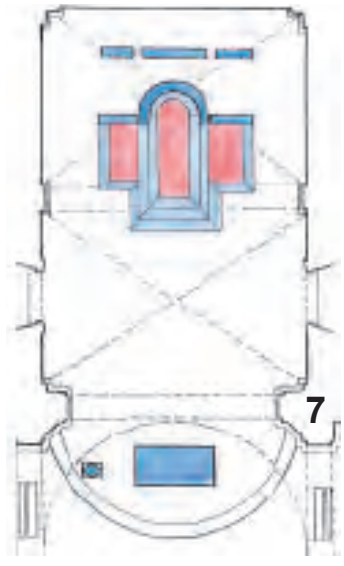

Sedmi prijedlog Ivana Prtenjaka, prihvaćen i izveden. Izbačene su korske klupe, barokni oltar i Marčelićev retabl. Tizian visi bez okvira. Katedra se izdiže kao tri sjedala, a oltar prema puku i ambon su izvučeni pod kupolu.

Druga varijanta. Onda sam rekao: „Dobro, budući da svakako hoćete katedru, hajdemo pomaknuti oltar otraga, da ostane kao takav, a ispred starog oltara staviti biskupsku katedru. Tako bi ostale i korske klupe i oltar."

Treća varijanta. Budući da oltara u prostoru više uopće nije bilo i kako je bilo malo šanse da se on vrati, napravo sam varijantu da se korske klupe i ostalo ostavi, a da se biskupska katedra stavi između korskih klupa na mjesto oltara.

Četvrta varijanta. Načelno isti sadržaj, ali se katedra mogla pomaknuti naprijed tako da se zadrži prostor oko sjedala, a da se oltar pomakne ispod kupole.

Peta varijanta. U to je vrijeme napravljena valorizacija oltara – da on nije izvoran, pa sam rekao da ga treba, kao nešto što je psihološki važno za stanovništvo, staviti otraga: vratiti oltar, a skinuti korske klupe i ovo što je Biskup tražio.

Šesta varijanta. To je varijacija prethodne, ali da oltar ide ispod kupole.

Sedma varijanta. I konačno, ovo je sedma varijanta iako je to zapravo jedanaesta. Premda smo imali fini odnos i vrlo dobro surađivali, tu se prelomio odnos između Biskupa i mene. Ne zato što on nije htio oltar nego zato što me nije upozorio, a napisao je, gotovo prosvjedno, pismo Saborskoj komisiji da se nikako ne dopusti Prtenjaku da nanovo vraća oltar. Od Saborske komisije sam dobio pismo da razradim dva zadnja rješenja – jedno od njih je ovo – ali da u nikojem slučaju u njima ne stavlja oltar, na izričiti zahtjev Biskupskoga ordinarijata. Napravio sam nekoliko varijanti, a ova je bila prihvaćena.

O oltaru iz 1986. Da bi se ta varijanta razumjela, treba se vratiti na tlocrt crkve. Postojeće stanje i organizacija su takvi da je ona u klasičnom baroknom stilu jednosmjerna i da, kad su ljudi na Misi, ne pokriva najvrjedniji prostor, popriječnu lađu, s najljepšim oltarima. Taj je prostor pasivan. A svjetlo koje ide ispod kupole ne obasjava oltar ni išta bitno. Popriječna lađa, osim što ima prekrasne oltare, ima i polukružnu rasvjetu. Stoga ona djeluje kao glavna, a svetište djeluje kao taman tunel, odsječen od ove ljepote prostora. To je bio moj dojam još onda kad sam prvi put u njoj radio, prije 45 godina.

Stoga sam predložio da vjernici zauzmu više od 180 stupnjeva prostora i da prirodno svjetlo, koje je prekrasno, bude u sredini zbivanja, da ono osvjetljava oltar. Da bi se to ostvarilo bila je potrebna žrtva koja se sastoji u tomu da se napravi polukružna stepenica, jer je prije bila ravna. Ta se stepenica vidi u tlocrtu, ali se u prostoru tih 15 cm visine praktički ne osjeća. No, time se dobiva aktivacija cijele Katedrale, a dosljedno se provodi načelo okretanja oltara prema puku. I tako je ostvaren doživljaj cjeline prostora.

To nije nastalo od bilo čega. Projekt crkve na Boninovu po prvi je put u Hrvatskoj, a među prvima u svijetu, napravio takav raspored kretanja od 180 stupnjeva. Ta je crkva bila izložena na biennalu u Veneciji, a u Vatikanu uvrštena među najljepše crkve na svijetu u XX. stoljeću. Njezin polukružni oltar najbolje označava promjenu, okretanje prema vjernicima, temu zajedništva, skupljanja oko oltara, kvalitetno usklađivanje svih funkcija, naročito integriranja vjernika u obred. Kao simbol nove liturgije priznat je u svijetu.

Katedra. Po svom svjetonazoru ne volim ništa što je izraz vlasti, pa tako ni biskupsku katedru. Iako mi je bila u programu, htio sam je izbjeći, staviti samo neko lagano povišenje i stolice. No, Biskup je na tome inzistirao. Da bih smirio dušu, zapravo nisam napravio biskupsku katedru nego sam htio napraviti povijesni kontinuitet između podzemlja i nadzemlja Katedrale.

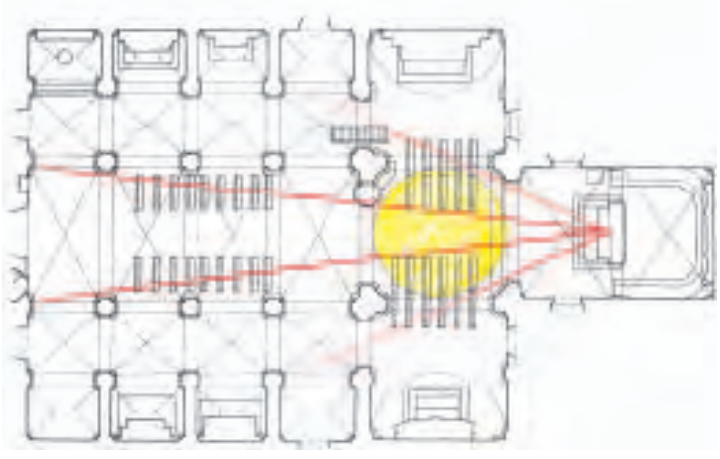

Svetohranište je bilo središnja točka Katedrale prema uređenju do 1981., uočljivo sa sva tri ulaza u Gospu. Skicirao Ivan Prtenjak.

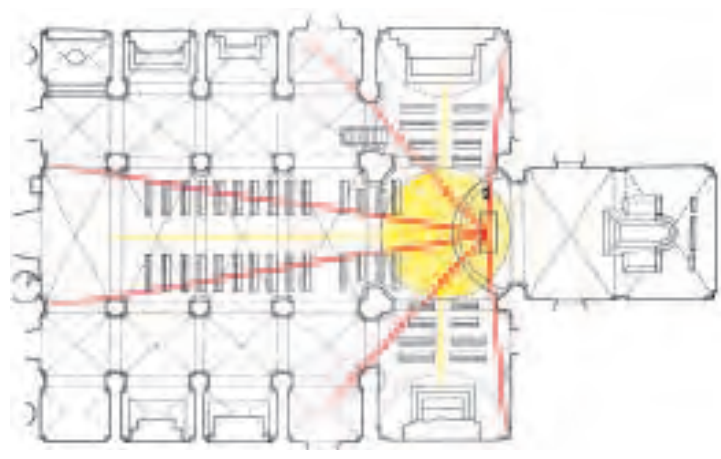

Izvlačenjem oltara pod kupolu 1986. godine, euharistijska žrtva i gozba postala je vidljiva svim vjernicima u popriječnome brodu Katedrale. Skicirao Ivan Prtenjak.

Naime, istodobno sam radio projekt podzemnog muzeja i tu sam zamislio da se ulazi kroz bivšu krstionicu, tj. njezine temelje na Buničevoj poljani da se stigne do romaničke i kasnoantičke katedrale. Jednostavno sam precrtao apside odnosno trobrode i napravio ih u omjeru tako da to bude sjećanje na podzemlje.

Želio sam da se u priču s tim tlocrtom, koji je mala slika donje romaničke bazilike, uvedu samo tri barokna stolca. No, Biskup je inzistirao da to bude u kamenu. Htio sam toplu bordo boju, ali je nažalost nismo mogli dobiti prije otvaranja pa smo stavili sivu i rekli da će se to jednom promijeniti. Naravno da se u 25 godina to nije promijenilo.

Tizian. U tom prospektu Tizian je bio postavljen tako da su mu učinili nevidljivim dijelove platna sa svake strane.

U crkvi Sv. Nazarija i Celza u Bresciji čuva se Tizianov poliptih, ulje na drvu 278x292 cm iz 1522.: Kristovo uskrsnuće u sredini (278x122 cm), sa strana po trećinu visine Navještenje kao u Dubrovniku (dvaput 79x65 cm), dolje po 170x65 cm lijevo sveti Nazarije i Celzo i darovatelj Altobello Averoldi, a desno sv. Sebastijan. Ni ovdje nije očuvan izvoran okvir, postojeći je iz 1826.

Valjda su u Beču radili s krivim mjerama. Njegovi rubni dijelovi su bili pokriveni, a on je tu zapravo bio zarobljen. A on je toliko važan i snažan da sam ga htio osloboditi. Htio sam pokazati da je Tizian isto toliko važan kao Katedrala, ako ne i važniji, pa sam ga stavio u cijelo svetište. To je počast Tizianu. Budući da on nije barok, nego je uveden u barok, stavio sam da lebdi u prostoru. A i sama tema lebdi, jer Marijino uznesenje je lebdjenje. Zato sam htio da poliptih lebdi.

Profesor Grga Gamulin (1910.–1997.) me savjetovao da odem u Bresciu jer je još samo tamo Tizianov poliptih ovoga tipa. Tamo me u crkvi Svetih Nazarija i Celza župnik ljubazno primio. Oni imaju izvorni okvir, ali kako ga mi nismo imali, odlučio sam se za otvaranje, da stavim samo tanki slikarski okvir, ali pozlaćeni, s listićima. Cijelu noć smo radili i sutridan ujutro dolazi slika da se vješa, bit će otvaranje, dolazi ministar kulture i sva ta elita. Dođem i padnem u nesvijest – napravili su mi primitivni zlatni okvir od nekih 15 cm. Išao sam gospodinu Rudiju Jeliću (1926.–2005.) koji je onda bio predsjednik Savjeta za obnovu i rastumačio mu da je bolje da nema okvira nego da je to jer ministar (tada republički sekretar za kulturu) Božidar Gagro (1938.–2009.) je povjesničar umjetnosti, vrlo rafinirana ukusa, i njemu je vrlo jednostavno objasniti da taj okvir nismo stavili, a ako ovo vidi sve je gotovo, to je jednostavno nemoguće, odudara. Ništa mi nije rekao nego je otišao kod šefa koji je vodio radove i rekao mu: „Napravite kako projektant želi.“ I onda su to skinuli. Ministar je to gledao, gledao, i onda mi je rekao: „Ivica, ovo ti je zbilja hrabro. Išao si na čisto slikarstvo. Tiziana bez okvira, to je zbilja hrabro.“ Poslije toga sam crtao još tih okvira u Zavodu za obnovu, ali nitko više nije pitao niti se ikad radilo i tako je Tizian ostao bez okvira.

Odjek projekta. Visoka elita hrvatskih intelektualaca, povjesničara umjetnosti, bila je zadovoljna tim projektom. Prof. Milan Prelog (1919.–1988.) je napisao tekst opravdanja tog projekta. Za taj projekt su bili prof. Radovan Ivančević (1931.–2004.), dr. Marija Planić-Lončarić (1933.–1992.), Tonko Maroević, Igor Zidić i mnogi drugi. Do dana današnjeg, bez obzira na sve, nema niti jedne stručne kritike toga projekta!

Stanje od 1986.: oltar pod kupolom dobro je osvijetljen, a vjernici mogu pratiti liturgijsko zbivanje na njemu iz šest redova klupa. Skicirao Ivan Prtenjak.

Jedini napad, i to dosta oštar, bio je od bivšeg ministra kulture Stipe Šuvara (1936.–2004.). Na taj je napad odgovorio Kosta Spaić (1923.–1994.) braneći me da se to treba tretirati kao likovno djelo i da su mjerila umjetničkoga djela drukčija.

Bez obzira na sve drugo, ja sam s tim projektom zadovoljan. On je u nekom kontinuitetu moga rada, gdje uvijek želim ići na čistoću izvornoga kršćanstva, na jasnu poruku.

Najjasnija poruka moga stava prema tome je postav vjerojatno najbolje skulpture raspela kipara Zvonimira Lončarića (1927.–2004.) na Boninovu. Tražio sam da napravi raspelo bez križa, pa da Krist tvori križ i da to ne bude patnja nego nada. A da svjetlo, kojeg je izvor nevidljiv, koje se mijenja, djeluje na vjernike i na posjetitelje. Želio bih da unesemo svjetla u našu raspravu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt i magistar povijesti umjetnosti,
rođen 1939. u Plaviću (Zagorska Sela),
živi u Bruxellesu i na Šipanu, projektant
sadašnjega rješenja Svetišta Katedrale

Pogled s Pjevališta na brodove i svetište od 1986.

Posjetitelj je do 1982. u Gospi uočavao barokni oltar sa svetohraništem, korske klupe sa strane, a okvir s Tizanom iznad oltara. Skicirao Ivan Prtenjak.

Uređenje iz 1986. puk jednostavno nije prihvatio

Miljenko Domijan

Poslužio bih se anegdotama. Slušali smo do sada da postoje samo dva određenja, odnosno dvije vrste struka: arhitektura i kanonsko pravo. A konzervatora nema. A ovdje su konzervatori trebali biti jedini spas. Da se slušalo konzervatore, oltar bi bio na mjestu i ovoga okruglog stola danas ne bi bilo. Najopasnija stvar je kad svećenici bilo koje razine postaju arhitekti, a arhitekti svećenici koji najbolje razumiju liturgijske potrebe i promjene. A rezultat je, unatoč svoj dobroj namjeri, ovakav kakav jest.

Kao mlađi, svi smo učili od – u dobroj vjeri – „genijalaca“ koje je maloprije spomenuo arhitekt Prtenjak i svi smo hrlili k novom Svetištu Katedrale u Dubrovnik, da vidimo to nadahnuto ostvarenje novog u starom, i svaki put bismo uz uzdah rekli: „Ajme meni, majko moja!“ Takvo je definitivno određenje. A namjere su sve bile dobre, ili samo donekle, jer dobrim dijelom su pogrješno tumačile naslijeđeno.

Zamislite kako je nama konzervatorima: svećenici te muče, stišću te od biskupa do zadnjega seoskog popa, a arhitekti ti dođu solit' pamet. A ispred tebe stoji baština, očuvana. I onda dobijemo ovakve rezultate. A s dobrom namjerom, sve. Zato ćemo sad napraviti stanku.

[*nakon stanke*] Još jedan osvrt na izlaganje arhitekta Prtenjaka i našu diskusiju uz izložbu njegovih crteža u Zavodu za obnovu. Nema dileme da je njegovo promišljanje bilo pozitivno usmjereno. Međutim, ne bi bilo ovoga Okrugloga stola da je ono u svijesti ljudi: i dubrovačkoga puka, i kon-

Miljenko Domijan je moderirao Okrugli stol.
Snimio Ivo Marlais.

zervatora, i svećenika, i svih drugih – prihvaćeno. Jednostavno, nekako se omaklo da se ta dobra namjera pretvorila u organizaciju prostora kakva jest i koja je izazvala i održavanje ovoga Okruglog stola da se pokuša vratiti izvorni oltar i izvorni izgled Svetišta prije zadnjega zahvata.

Sve promišljanje i analiza koje je Arhitekt rekao su izvrsni, na teorijskoj osnovi dragocjeno. Uvažavamo i kompatibilnost njegove intervencije u povijesnu građevinu u usporedbi s njegovim novim ostvarenjima u sakralnoj arhitekturi na Boninovu i drugdje po Hrvatskoj.

Inženjer Prtenjak je doživio moj osvrt negativnim s pretpostavkom da je on kriv za sve. Definitivno nije. Obrnuto! On je u ovom slučaju bio tumač ideje pokojnoga dubrovačkoga biskupa i elitnih strukovnih struktura na državnoj razini. Ali pustimo sada to! Jutros sam uvodno rekao da je to povijest – i magistar Prtenjak je rekao da se s time slaže – ne bih rekao da je to povijest zaštite spomenika, nego povijest tretiranja Katedrale u kompleksnosti njezine obnove, a znamo da *opera del duomo* traje koliko traje i sam *duomo*, sama katedrala. I vjerojatno će se slične rasprave odvijati i za 350 godina, daj Bože da toliko potraje. Ivane, nema nikakva pejorativnog određenja prema tvom poslu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Tizian u Svetištu nikada nije sretno „sjeo“

Vladimir Marković*

Poštovani gospodine Biskupe, poštovana gospodo!

Jedan sam od sudionika obnove Svetišta. Bio sam uključen i kao istraživač. Htio bih podsjetiti na neke činjenice koje će plastičnije prikazati crno-bijelu sliku onoga što imamo sada i što je bilo te je relativizirati u nekim ocjenama.

Godine 1984. Igor Fisković i ja započeli smo s istraživanjem Biskupske palače u Dubrovniku. To je koincidiralo s radovima u Katedrali. Kako se bavim kasnim razdobljima (XVII. i XVIII. stoljeća), preuzeo sam obvezu dokumentirati nalaze u Katedrali. Prije nego vam iznesem ta opažanja koja sam objavio u konzervatorskom godišnjaku (*Izvještaj o istraživanju u svetištu katedrale u Dubrovniku*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske br.12, Zagreb, 1986. str. 34-39), moram spomenuti barem neke društvene okolnosti tih događanja.

Msgr. Pernek nije dežurni krivac. Radovi na Katedrali i izmjena njezina Svetišta dogodili su se u specifičnoj situaciji kad su se Grad i Biskupija pokušali dogovoriti da što uspješnije provedu restauraciju same Katedrale. Time se, naravno, izlazilo i ususret msgr. Perneku. Biskup Severin je ovdje citiran uvijek u nekakvom negativnom svjetlu kao osoba koja je inzistirala na preuređenju apside Katedrale zaboravljajući na činjenicu da je u to vrijeme Biskupija učinila i vrlo važne ustupke službi zaštite spomenika, povijesti umjetnosti kao znanstvenoj disciplini, pa i svim ustanovama koje okupljaju stručnjake. Biskup je omogućio da se istraži podzemlje Katedrale i provedu arheološki radovi koji su otezali samu obnovu postojeće građevine.

Njemu se onda izašlo ususret logikom da sve iskopano, cijela arheologija podzemlja, vrijedi jedne oltarne menze. Izađimo ususret Biskupu, maknimo tu oltarnu menzu na kojoj on inzistira – on je želio sjediti u osovini glavnoga broda – pa ćemo dobiti na vremenu. Dobit ćemo i materijalna sredstva da se dovrše ona istraživanja koja su, na sreću, dobro provedena i sad smo na putu njihove prezentacije. Dakle, to je bio džentlmenski dogovor, ili ako hoćete grublje rečeno, određena trgovina između struke i Biskupije. To moramo respektirati.

Kad sam se prihvatio istraživanja Svetišta Katedrale, već je statička sanacija učinila korak dalje i uklonila oltarnu menzu. Oltarnu menzu se moralo ukloniti zbog statičke sanacije i postavljanja armiranobetonske ploče. Prema tome, zatekao sam se u situaciju da istražujem Svetište kad oltarne menze više nije bilo. Ta oltarna menza vjerojatno je bila pomicana kad je 1913. godine postavljen onaj teški mramorni okvir oko Tiziana.

Sada uzimamo zdravo za gotovo: vratimo se u strukturu Svetišta iz 1913.! Zato bih rekao nešto o kronologiji nastanka takvoga izgleda Svetišta, ali krećući obrnutim redom, od 1913. prema 1712. kad je Katedrala izgrađena.

Razlozi protiv vraćanja retabla iz 1913. Godine 1913. postavljen je mramorni okvir, a s njegovim se projektom suglasio nitko manje nego Max Dvořák (1874.–1921.) kao predsjednik Središnjega povjerenstva za zaštitu spomenika u Austro-Ugarskoj. Taj je okvir postavljen tako da respektira visinu korskih klupa. Korske klupe su iz XIX. stoljeća, iz 1867. Njihovim postavljenjem devastirano je Svetište tako što su pilastri u donjem dijelu **odsječeni** da bi se klupe mogle prisloniti uza zid. Znači, nemamo idealnu situaciju, nego imamo 1913. godinu s tim teškim okvirom koji apsolutno vizualno obezvrjeđuje iluzionističku snagu Tizianovih slika. Njih, posebno bočne slike, doživljavamo kao tamne mrlje. Stupovi su mramorni, puni, tamni – to je tamnocrvena boja, prošarana mramorom. Piktoralna snaga tih stupova i njihova plastička vrijednost, jaki kontrast svjetla i sjene, apsolutno **obezvrjeđuje piktoralnu snagu**

Tizianova slikarstva. Znači, mi ne stojimo pred idealnim rješenjem, nego pred rješenjem koje je podignuto na konzole iznad oltarnih korskih klupa koje devastiraju arhitekturu Prvostolnice. Kad je postavljen taj okvir, miče se i oltarna menza prema naprijed. (Navodno je u njoj bio svitak koji ne znam tko je imao prigodu vidjeti – ja ga nisam nikad vidio – koji datira tu oltarnu menzu u početak XX. stoljeća. Taj svitak se vjerojatno odnosi na pomicanje te oltarne menze.)

Oltarna menza je osim toga **prerađena**; ona nije onakva kako je izgledala nakon postavljanja u XVIII. stoljeću; ima dijelova u plastičko-dekorativnim elementima koji pokazuju da oni ne potječu iz XVIII. nego iz XIX. stoljeća ili početka XX. stoljeća: donje palmine grane su sumnjive… Iz još nekih elemenata se vidi da je preslagivano iz samog karaktera građe. Znači, nemamo točnu povijesnu poziciju oltarne menze. Ono što možemo sigurno zaključiti, vraćajući se natrag u povijest u XVIII. stoljeće: Tizianov poliptih nikada nije bio vrjednovan kao retabl ove oltarne menze jer tip ove oltarne menze pokazuje da je ona samostojeća u prostoru. Kad je Tizian 1713. bio postavljen u Katedralu, već je morao biti izvađen iz svoga okvira. To je jednostavno premalena slikana površina za format apside u koji je ona unesena. U arhivskim spisima imamo dokumentirano da su te slike bile kombinirane s nekim baldahinima. To vjerojatno nisu bili štukobaldahini, nego efemerni aranžman vjerojatno s nekim tkaninama. Prema tome, u tom Svetištu taj Tizian **nikada nije sretno „sjeo“**. I mučilo se s njime stoljećima. Stupove iz 1913. ne možemo shvaćati kao sjajno rješenje kojem se treba vratiti iz jednostavnog razloga što je, prema mojem mišljenju, nemoguće vratiti korske klupe, a da se ponovno ne sijeku pilastri. Klupe bi trebalo raskrojiti, očuvati restaurirane pilastre sa svojim bazama i dobili bismo, da slikovito kažem, kolač: bijelu crtu, pa tamne klupe, pa opet bijelu crtu od pilastra i ponovno tamne klupe. Hoćemo li to? Kako će to izgledati? Bismo li klupe povukli iza oltarne menze? Sve su to pitanja koja treba ozbiljno raspraviti. Ne smijemo zatvoriti raspravu lapidarnim zaključkom da se vraćamo u stanje prije intervencije arhitekta Prtenjaka. Vidjeli smo koliko je varijanti imao taj projekt i kakav rezultat sada imamo. O njemu raspravljamo kao o invenciji koja je mogla biti i drukčija. I jest, ali je arhitekt nije mogao realizirati onako kao što je mislio. Htio bih da crnobijelu tehniku našeg razmišljanja malo ublažimo i da pokušamo vidjeti problem obnove tog Svetišta na način na koji je on stvaran.

Tlocrt glavnoga oltara na razini A
(Ivan Tenšek, veljača 1983.)

Veliki oltar dubrovačke Prvostolnice, naručen u Đenovi 1761., postavljen 1788., uklonjen 1983.
Snimio Krešimir Tadić iz Instituta za povijest umjetnosti 1982. godine. **U rješenjima Konzervatorskog odjela od 24. VIII. 2005. i 1. III. 2007. stoji da je prilikom rastavljanja glavnoga oltara 1983. godine u njemu je pronađen svitak papira prema kojem ga je 1855. godine izgradio ili pregradio Antun Paris.**

Korska sjedala. Postavio bih pitanje: možemo li vratiti korske klupe? Po mojem mišljenju – ne. S malo imaginacije možemo ukloniti korske klupe. Ako bismo vraćali oltarnu arhitekturu iz 1913. na njezino povijesno mjesto, dobili bismo jaku bijelu crtu, s konzolama; silno teška plastika. Taj bi okvir puno teže izgledao nego kad je bio okružen korskim klupama, a on bi se uzdizao iznad vraćene oltarne menze iz XVIII. stoljeća, restrukturirane početkom XX. stoljeća. Bi li to optički izdržalo? Tim više što arhitektura toga okvira snažno zadire u arhitekturu same Buffalinijeve katedrale, ulazi u građe, ima neriješene obrate; taj je okvir apsolutno inkompatibilan sa slikanim površinama, Tizianovim ili bilo čijim drugim.

To što se rigorozni, konzervativni konzervator Max Dvořák bio složio s rješenjem iz 1913. ja shvaćam kao potvrdu da i najveći umovi mogu griješiti.

Ne prejudiciram svoje pristajanje na vraćanje stanja postojećega prije potresa 1979., samo želim da budemo svjesni onoga što radimo.

Preskačemo Tiziana. U cijelom zahvatu treba voditi računa da restauratorski posao na Tizianu, koji su radili kolege iz Ljubljane, nije dobro obavljen. Retuši su krajnje nemarno napravljeni. Budimo iskreni, obavljena je loša restauracija koju bi apsolutno trebalo revidirati zajedno s intervencijom u obnovu Svetišta.

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola
u Dubrovniku 17. veljače 2012.

akademik, rođen 1939. u Daruvaru, profesor povijesti umjetnosti novoga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, voditelj izložbe *Zlatno doba Dubrovnika* (XV. i XVI. st.) 1987., koautor elaborata *Sorkočevićeva (biskupska) palača u Dubrovniku*

Koji povijesni sloj uzeti kao relevantan?

Miljenko Domijan

Aspekti zasnovani na informacijama koje istraživači imaju dragocjeni su za ovu raspravu.

Važno je da imamo povijesni odmak.

Do posljednje preinake izgled Svetišta bio je rezultat organskog nasljeđivanja stilova i oblika u želji da se slikarski Tizianov korpus i ostali dijelovi Svetišta što bolje prezentiraju i prilagode aktualnim liturgijskim potrebama. Sada smo svjedoci da je u očuvanju cijelog sklopa bilo primjereno postupiti prema načelima biološke zaštite, tj. uvažavajući sve povijesne slojeve i promjene. Organski slijed se prekida s tehnološkim dostignućima nove civilizacije, čak i zakonskim odredbama *Zakona o zaštiti spomenika kulture* (1965.–1999.) i *Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (1999.–danas) – kojih prije nije bilo – pa se onda mogu dogoditi i ovakvi slučajevi, da se analizirajući stvar, stubokom promijeni stanje. No, ako nam je određenje da se oltar vraća – uvažavajući i upozorenje akademika Markovića o korskim klupama – nama je sad najveća dilema da svi zajedno pokušamo reći kako drukčije urediti Svetište, koji povijesni sloj uzimamo kao relevantan. To bi trebao biti zaključak ovoga skupa, uvažavajući sve strukovne primjedbe.

Namjera je ovoga Okruglog stola da pokuša popraviti grješke.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Uznesenje Marijino, poliptih u crkvi Sv. Marije od Pakljene na Šipanu po uzoru na Tizianovo Uznesenje naslikao je Kristofor, sin Nikole Antunovića iz Stona. Sliku mu je 31. prosinca 1552. naručio Tomo Stjepović Skočibuha kao predstavnik tamošnjeg bratstva, da je napravi u roku od dvije godine za 82 zlatne škude.

Ovakvo stanje je neodrživo i nešto se mora napraviti

Igor Fisković*

Izlažemo se opasnosti zaplitanja u previše kombinacija od koje su neke ionako već nadvladane.

Prirodno je da Katedrala ima kor. Arhitektonsku krletku apside, koju je vrlo pomno analizirao kolega Marković, ne bi trebalo zadržati ogoljenom kakvu je danas gledamo bez korskih sjedala. Znamo da je kor, zatečen prije obnove čitave Katedrale od potresa 1979., bio načinjen dosta kasnije od njezina građenja, tek u drugoj polovici XIX. stoljeća. No, vjerojatno je postojao neki izvorni barokni jer ga povijesna oprema prezbiterija u pravilu iziskivaše. Neizvjesno je međutim koliko je s krilima sezao prema lađi. No, vrata sakristije i relikvijara ipak nam dopuštaju pretpostaviti da je uokvirivao prostor u pozadini oltara smješten sred apside. Upitno je jesu li visoka sjedala za kanonički zbor danas nužna, a predmnijevam da se ona iz druge faze uređenje enterijera (premještena u Smokvicu na Korčuli) ne će moći lako vratiti. Preostaje s novim projektom odlučiti način mirenja izvornoga, u osnovi ipak nepotpuno poznatog, s onim što naloži liturgijska funkcija modernog tipa. U svakom slučaju založio bih se za povratak tog elementa opreme svetišta koji smo navikli gledati u većini povijesnih cjelina na primorju i drugdje, pa nam ovdje itekako nedostaje. Inače znamo mnogo primjera da je drveni kor prekidao pilastre ili lezene u arhitekturi zaključnog dijela crkava. Zato daljnje održavanje čistoće Buffalinijeve strukture kako je uspostavljeno 1986. ne bih gledao kao sretno rješenje.

Rekonstrukcija oltara drugo je, čak važnije pitanje. U pogledu donjeg dijela ne bi smjelo biti dilema: osim što postoje stare fotografije stanja, svi su dijelovi nakon demontaže srećom pohranjeni u crkvi Sv. Roka. Valja ih precizno snimiti i premjeriti, ustvrditi je li nešto možda nedostaje, te prići potpunom vraćanju itekako vrijedne cjeline mišljene i ostvarene zajedno s Katedralom. Za uvid u konačan prijedlog bit će dovoljna grafička predočenja da se pripremi podloga za izvedbu i ne vjerujem da se to tehnički može jako komplicirati.

Okvir za Tiziana. Što se pak tiče retabla nad mramornim tijelom menze s tabernakulom, ili konstrukcije okvira glavnih slika na zaključnome zidu apside, mnogo smo očekivali od oltara u Kliševu. Međutim su fotografije pokazale da je to djelo iz neke međufaze, ako je uopće ikad bilo u ovoj Katedrali. Prema tome bi za moguće razumijevanje Tizianova retabla bio vrijedan onaj iz crkve matice u Pakljenom na Šipanu. Prema arhivskim dokumentima tamošnja bratovština ga je 1552. godine naručila od Kristofora Antunovića po izvornome Tizianovu poliptihu dok je još

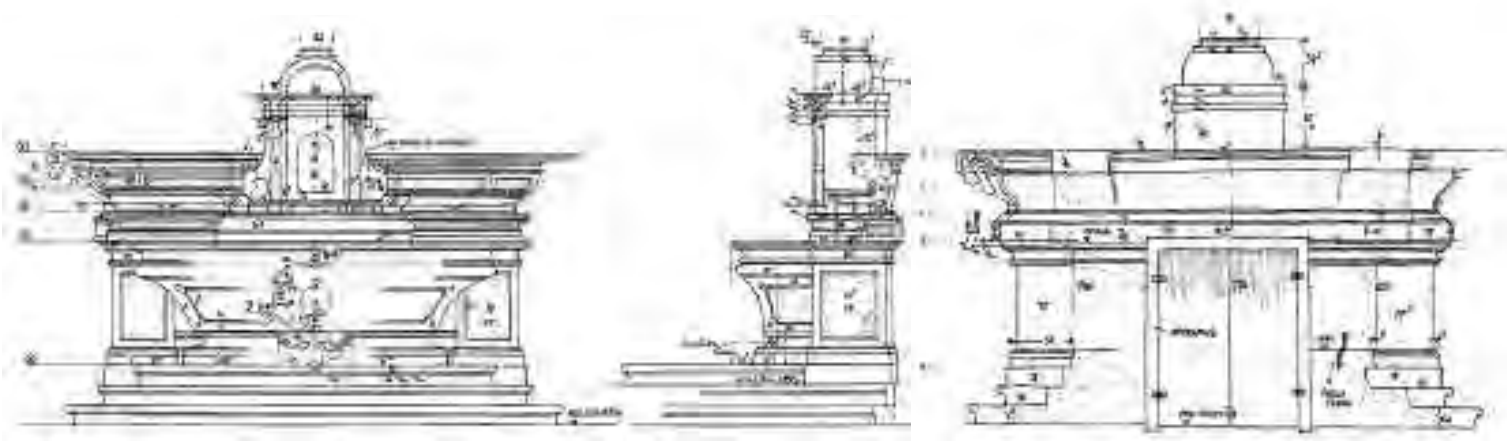

Arhitektonska snimka glavnoga oltara sprijeda, bočno i otraga (Ivan Tenšek, veljača 1983.)

bio u crkvi Sv. Lazara za koju je učinjen. Stoga ostvarenje na Šipanu držim vjerodostojnim o čemu svjedoče formule i osobitosti stila. U uzornoj drvorezbarskoj izvedbi zreloga XVI. stoljeća cjelina monumentalne arhitektonike i plastičke dekoracije je kao mogući uvoz iz Mletaka toliko komplicirana da nema govora o njezinoj današnjoj reprodukciji koja bi predstavljala ništa drugo nego falsifikat, pa – po mojem sudu – ne dolazi u obzir. Na posljetku bismo ipak trebali izvući neki ukupni mogući zaključak. Meni se čini da je Ćurličin retabl ipak jedina čvrsta točka o kojoj treba razmišljati povodom okvira slika uvažavajući, dakako, da i to djelo ishodi iz povijesnog pokušaja koji je poništio Tizianovu, a proizveo estetski diskutabilnu cjelinu.

Vrjednovati pa presložiti. No da bi se oko svega počelo razgovarati ključno je ponoviti ono jutrošnje polazište – sadašnja je situacija neodrživa i nešto se mora napraviti. Smatram da takva prosudba očito nalaže svekoliko prekomponiranje uz vrjednovanje: na prvome mjestu cjeline mramornoga oltara s retablom, a na drugome i korskih sjedala koja bih uvažio u većem stupnju nego kolega Marković razmatrajući samo problem arhitekture. Vjerujem da bi se u spoju oltara i kora čitavome Svetištu vratilo dostojanstvo kojem se teži, a rješenje liturgijskoga stola i ostaloga u prednjem planu ostaje za dogovor liturgičara i projektanta koji poznaje spomenik.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

*akademik, povjesničar umjetnosti i arheolog, rođen 1944. u Orebićima, redovni profesor Katedre povijesti umjetnosti srednjega vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, e-mail: ifiskovi@ffzg.hr

Bogato arhivsko gradivo pomaže točnosti

Katarina Horvat Levaj*

Profesor Marković spomenuo je micanje oltara. Htjela sam to potvrditi iz arhivskih izvora. Imam i grafičku dokumentaciju Instituta za povijest umjetnosti (arhitektonske snimke) koju je izradio arhitekt Ivan Tenšek, jedan od sudionika ekipe koju su činili voditelj arheološkog istraživanja Katedrale, pokojni Josip Stošić (1935.–2009.) i Ivica Žile (1954.–2010.). Priopćit ću vam i rezultate arhivskih istraživanja o promjenama glavnoga oltara u XVIII. stoljeću.

Nadamo se da će doći do vraćanja starog oltara i da će ove snimke omogućiti cijeli taj proces. Oltar su fotografirali Krešimir Tadić i Miljenko Mojaš 1983. godine, prije demontaže.

Presjek učinjen kroz Svetište i arheološku zonu pokazuje da su učinjene traverze [popriječne grede] koje statički omogućuju vraćanje oltara, ali na mjestu gdje se oltar nalazio 1913.–1983., a ne na ranijem povijesnom mjestu, između dviju vrata, od kapelice svetih moći i sakristije, kako je Senat bio odlučio 1760. godine. Tako je izvorna pozicija oltara u XVIII. stoljeću bila bliže transeptu.

U okviru moga projekta *Istraživanje barokne arhitekture* kolega Relja Seferović pronašao je u Državnome arhivu u Dubrovniku podatke koji čine kronologiju pokušaja nabave mramornog oltara u XVIII. stoljeću.

U dosadašnjim izlaganjima nije bilo spomenuto da je već 1709. godine Senat odlučio da se s arhitektom razradi model razmještaja velikoga i drugih oltara. Iz konteksta drugih isprava nedvojbeno proizlazi da je riječ o Marinu Gropelliju (1662.–1728.) koji je u to doba (1706.–1715.) radio na crkvi Sv. Vlaha, ali je bio angažiran i kao državni arhitekt, poput onih prethodnih (Paolo Andreotti, fr. Tommaso Napoli i drugi).

Godine 1710. odlučeno je da se veliki oltar smjesti na „otoku“ i da se u Đenovi nabavi mramor za taj oltar. Model oltara izradio je arhitekt Gropelli. Međutim, već na tom vijećanju prijedlog je bio odbačen, a u zapisniku prekrižen; od toga se odustalo. Daljnje isprave pokazuju i zašto: jer je na dnevni red došla odluka da se prenese Tizian iz crkve bratovštine lazarina na Pločama. Nakon što je 22. studenoga 1712. odlučeno da se nabavi slika, određeno je i da se glavni oltar (koji vjerojatno nije bio mramorni jer tada nije bio ni naručen), pomakne u dno svetišta. Vjerojatno je bila riječ o nekom provizornom, drvenom oltaru.

Godine 1760. pristupilo se ponovnom velikom ukrašavanju Katedrale Ono je započelo postavljanjem mramornim podnih ploča i nastavilo se narudžbom glavnoga mramornog oltara, opet u Đenovi. Prema mojem mišljenju to je onaj koji je sada u dijelovima pohranjen u Svetoga Roka, a određeno je da bude smješten „između dviju vrata i da ne smije prelaziti dva velika pilastra“.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

povjesničarka umjetnosti i arheologinja, rođena 1957. u Zagrebu, znanstvena savjetnica na Institutu za povijesti umjetnosti u Zagrebu, stručnjakinja za barok i dubrovačku stambenu arhitekturu; khorvat@ipu.hr

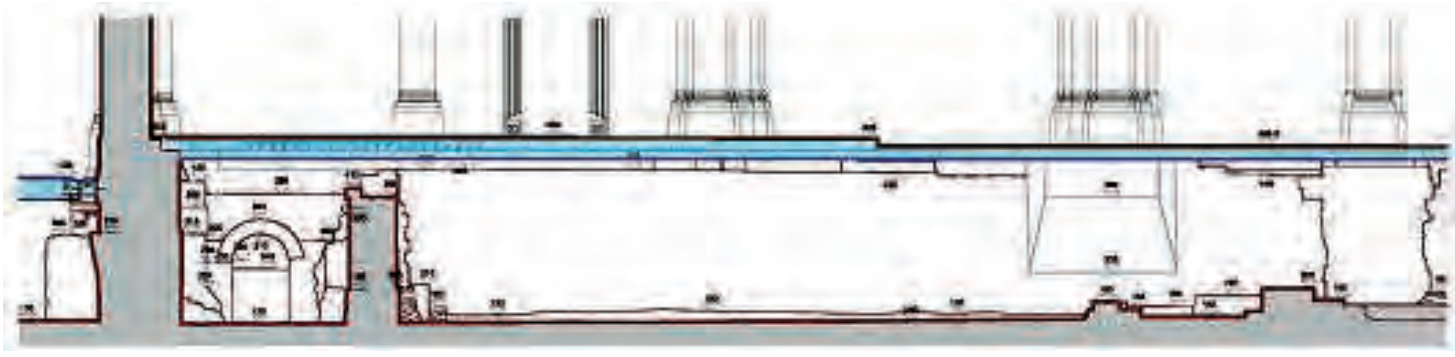

Presjek kroz Svetište s označenim traverzama koje omogućuju ponovni smještaj glavnog oltara.
Arhitektonska snimka: Ivan Tenšek, Institut za povijest umjetnosti, 1984.

Iz zapisnika Vijeća umoljenih Dubrovačke Republike

U srijedu 22. svibnja **1709.** godine. Prvi je prijedlog da se gosparima providnicima Svete Marije Velike i gosparima nadzornicima izgradnje stolne crkve povjerava da pođu u stolnu crkvu zajedno **s arhitektom** i drugim stručnjacima koji im se budu činili potrebni i nalože da im se dostave pisana mišljenja i **model razmještaja velikoga žrtvenika** i drugih žrtvenika, kao i svega ostaloga potrebnoga da se nalazi u toj crkvi, te da o svemu što prije izvijeste uzvišeni Senat.

Acta Consilii Rogatorum 142, list 81r. *Die Mercurii XXII mensis Maii 1709. Prima pars est de comittendo dominis provisoribus Sanctae Mariae Maioris, et dominis officialibus supra fabrica ecclesiae cathedralis, ut eant ad ecclesiam cathedralem una cum architecto, et aliis peritis qui ipsis videbuntur, et faciant sibi dari in scriptis opiniones, et poni in figura super dispositionem altaris maioris, et aliorum altarium, uti etiam omnium aliorum neccessariorum fieri intus dictam ecclesiam, et omnia quamprimum referant ad cognitionem excelsi Senatus.*

U četvrtak 27. ožujka **1710.** godine. Prvi je prijedlog da se odredi da se **veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi mora podići na otoku.**

Prvi je prijedlog da se gosparima nadzornicima izgradnje navedene stolne crkve isplati tisuću i pet stotina dukata od novca zadužnice kako bi se **u Đenovi** u dogovorenom obliku naručilo poznate **mramore za žrtvenike**.

Prvi je prijedlog da se odobrava oblik izgleda navedenoga velikog žrtvenika **prema nacrtu koji je napravio naš arhitekt** [*Prekriženo, tj. nije prihvaćeno*]. Drugi je prijedlog da se ne odobrava (15 glasova za, 15 protiv). [*Činjenica da se glasovalo o protuprijedlogu znači da prvi nije prošao, a neodlučen ishod za odbijanje arhitektova prijedloga znači da se Dubrovčani već više od 300 godina muče s glavnim oltarom prvostolne crkve.*]

Acta Consilii Rogatorum 142, list 184r-v. *Die Iovis XXVII mensis Martii 1710. Prima pars est de terminando quod altare maius in hac nostra cathedrali ecclesia erigi debeat in insula.*

Prima pars est de providendo dominis officialibus supra fabrica dictae ecclesiae cathedralis ducatos mille quingentum e pecuniis chirographi pro ordinandis Ianuam forma consultata marmoribus notis pro altaribus.

Prima pars est de approbando formam effigiei dicti maioris altaris iuxta ad inubrationem factam a nostro architecto. Secunda pars est de non. XV, contra XV.

U utorak 22. studenoga **1712.** godine. Prvi je prijedlog da se **ne provede odluka** preuzvišenoga Vijeća umoljenih donesena 27. ožujka 1710. godine **o postavljanju velikoga žrtvenika u ovoj našoj stolnoj crkvi na otoku**.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99r. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de non stando parti excellentissimi Rogatorum Consilii captae sub die 27 mensis Martii de 1710, de ponendo altare maius in hac nostra cathedrali ecclesia in insula.*

U utorak 22. studenoga 1712. godine. Prvi je prijedlog da se određuje da **veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi treba staviti** na privremen način, kako se kaže, **u dno govornice**, kako se bude bolje činilo gosparima nadzornicima gradnje navedene crkve.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99r-v. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de terminando quod altare maius in dicta nostra cathedrali ecclesia poni debeat per modum provisionis ut dicitur in fondo della tribuna, uti melius videbitur fominis officialibus fabricae dictae ecclesiae.*

U utorak 22. studenoga 1712. godine. Prvi je prijedlog da se **od Bratovštine svetoga Lazara zatraži žrtvenik presvetoga Uznesenja blažene Djevice Marije koji se nalazi u njihovoj crkvi kako bi se prenio u našu katedralu** s dopuštenjem ordinarija, nudeći navedenoj Bratovštini primjerak, ili, kako se kaže, kopiju spomenutoga žrtvenika.

Acta Consilii Rogatorum 144, list 99v. *Die Martis XXII mensis Novembris 1712. Prima pars est de requirendo Confraternitatem sancti Lazari pro altare sanctissimae Assumptionis beatae Mariae Virginis existente in eorum ecclesia, ut transferatur in nostram cathedralem cum licentia Ordinarii offerendo dictae Confraternitati exemplum vel ut dicitur copiam dicti Altaris.*

U ponedjeljak 18. srpnja **1735**. Prvi je prijedlog da se prepusti gosparima ovlaštenicima naše stolne crkve **da se daju pobrinuti oko Ticijanove slike** koja stoji poviše glavnoga žrtvenika, po svome iskustvu, kako im se najbolje bude činilo za prilagodbu rečene slike.

Acta Consilii Rogatorum 157, list 5r. *Die Lunae XVIII mensis Iulii 1735. Prima pars est de remittendo dominis procuratoribus nostrae ecclesiae cathedralis ut circa iconem Titiani existentem supra illo altari maiori curerent fieri illa experientia quae eisdem videbuntur pro adaptione dictae iconis.*

U četvrtak 10. srpnja **1760.** godine. Prvi je prijedlog da se povjerava gosparima ovlaštenicima crkve Svete Marije Velike da se **mramorom oblože prvostolna crkva**, žrtvenik svetoga Ivana Nepomuka i učini ostalo što su iznijeli na ovoj sjednici preuzvišenoga Vijeća.

Acta Consilii Rogatorum 172, list 192v. *Die Iovis X mensis Iulii 1760. Prima pars est de committendo dominis procuratoribus Sanctae Mariae Maioris, ut quoad sternendam marmore ecclesiam metropolitanam, aram divi Ioannis Nepomuceni, et aliud faciant, quantum illi exposuerunt in praesenti excellentissimo Consilio.*

U subotu 29. studenoga **1760.** godine popodne. Prvi je prijedlog da se određuje **da se veliki žrtvenik u našoj stolnoj crkvi mora izgraditi po prilici između dvaju vrata**, **to jest vrata Sakristije i Moćnika, s tim da postolje koje treba podići ne smije prijeći dva pučki rečeno veća pilastra.**

Acta Consilii Rogatorum 172, list 233r. *Die Saturni XXIX mensis Novembris 1760 a prandio. Prima pars est de terminando, quod ara maior in ecclesia nostra cathedrali debeat construi inter duas portas circiter Sacrestiae videlicet, et Reliquiarii, cum hoc quod tribuna erigenda non debeat transire duo vulgo pilastroni maiores.*

U subotu 23. svibnja **1761.** godine. Prvi je prijedlog da se **providi tisuću dukata za mramornu ploču velikoga žrtvenika stolne crkve koji valja naručiti u Đenovi,** s tim da zasad gospari od Kovnice posude taj novac kako bi im se kasnije vratio od onoga dobivena javnom zadužnicom, to jest iz dijela koji se odnosi na crkvene zgrade, a u slučaju da ne bude dosta, od nove javne zadužnice koju treba od njih dobiti. Dvadeset šest za, dva protiv.

Acta Consilii Rogatorum 173, list 86v. *Die Saturni XXIII mensis Maii 1761. Prima pars est de providendo ducatos mille pro mensa marmorea arae maioris ecclesiae cathedralis comittenda Ianuae, cum hoc ut domini zecherii modo mutuo dent dictas pecunias pro eas postea reimbursando ex illis obtenti chirographi e portione videlicet spectante ad aedificia sacra, et in defectu harum ex illis obtinendi. XXVI contra II.*

U četvrtak 4. lipnja **1761.** godine. Prvi je prijedlog da se određuje da gospari od Kovnice unaprijed daju sedam tisuća dukata gosparima ovlaštenicima Svete Marije Velike kako bi im se kasnije nadoknadilo iz polovice doznačene navedenim gosparima nadstojnicima za gradnju i ukrašavanje naše stolne crkve, polovice predane [Zakladi] za crkvene zgrade i od novca dobivena od javne zadužnice, a ako to ne bude dovoljno, od budućega novca koji se treba pozajmiti. Jednako tako [da se nadoknadi] tisuću dukata već doznačenih za ploču glavnoga žrtvenika rečene naše stolne crkve. Prihvaćeno jednoglasno.

Acta Consilii Rogatorum 173, list 93r. *Die Iovis IV mensis Iunii 1761. Prima pars est de terminando, quod domini zecherii dent anticipate ducatos septem milla dominis procuratoribus Sanctae Mariae Maioris pro eos postea reimbursando e medietate assignata dictis dominibus procuratoribus pro aedificio, et ornamento nostrae ecclesiae cathedralis ad dicta aedificiis sacris e pecuniis obtenti chirographi, et in defectu harum e futuris obtinendis. Ita pariter ducatos mille assignatos iam pro mensa arae maioris dictae nostrae ecclesiae cathedralis. Captum per omnes.*

U četvrtak 3. srpnja **1777.** Prvi je prijedlog da se gosparima ovlaštenicima Svete Marije posudi dvije tisuće dukata za **uređenje** naše stolne crkve. To kasnije treba vratiti od kamata na glavnice koje pripadaju navedenoj crkvi s tim da gospari od Kovnice zasad posude navedeni novac kako bi im se kasnije nadoknadilo od dobivene javne zadužnice, iz dijela koji se odnosi na svete gradnje, a u pomanjkanju toga, od nove [zadužnice] koju trebamo primiti.

Prvi je prijedlog da se određuje kako, bez savjetovanja s preuzvišenim Senatom, rečeni gospari ovlaštenici ne smiju učiniti nikakav znatan trošak u navedenoj crkvi **nakon što dovrše poznati oltar** i prije nego što vrate spomenutih dvije tisuće dukata.

Acta Consilii Rogatorum 186, list 115rv. *Giovedì li 3 Luglio 1777. La prima parte é d'imprestare ai Signori Procuratori di Santa Maria ducati due milla per l'accomodamento della nostra Chiesa Cattedrale da imborsarsi poi a suo tempo dei frutti dei Capitali attinenti alla detta Chiesa: con che ora li Signori Zecchieri imprestino li detti denari per rimborsarli poi dei denari dell'ottenuto Chirografo, della porzione cioé attinente alle fabbriche sacre, et in mancamento di questi di quelli del nuovo da ottenersi.*

La prima parte é di terminare, che li predetti Signori Procuratori non possano fare alcuna spesa considerabile nella detta Chiesa dopo che averanno fatto il noto Altare, e prima che restitueranno i sudetti ducati 2 000, senza consultare l'Eccellentissimo Senato.

prikupio dr. Relja Seferović radeći na istraživačkom projektu dr. Katarine Horvat Levaj i Instituta za povijest umjetnosti

Četiri pitanja

Radoslav Tomić*

U povijesnome pregledu nije mi do kraja bila jasna kronologija nastanka i opremanja Svetišta.

Prvo je pitanje vezano uz međurazdoblje. Kolega Viđen je spomenuo da su se prenijeli dijelovi oltara iz crkve Gospe od rozarija. Kad je to bilo i gdje se to danas uopće nalazi?

Drugo je pitanje vezano uz Kliševo. Mislim da taj oltar treba isključiti iz naše rasprave. On je možda mogao biti u Katedrali, mogao je biti u bočnoj kapeli, to će netko znati. Ali bez obzira gdje je bio, on povijesno, a čak i da jest povijesno, on vremenski ne pripada vremenu nastanka Tizianove slike, ne može se vezati tim više što Tizian nije oltarna slika nego poliptih koji se sastoji od više dijelova. Pa čak i da je taj oltar uključivao jednu Tizianovu sliku, opet ništa ne bismo riješili jer bi ostale četiri slike izvan toga oltara. I, ruku na srce, on ovome prezbiteriju nikako ne pripada, umjetnički i stilski nije kompatibilan; to je nedvojbeno.

Treće pitanje je ono koje je postavio kolega Fisković, a to je Pakljena. Treba upozoriti da je to samo djelomična kopija Tiziana. Ona je kopija u pet polja, s tim da ona ima lunetu koja nije pripadala Tizianu (ili je možda pripadala Tizianu, ali mi ne znamo da je Tizianov poliptih uključivao i lunetu – i to je isto pitanje). Ali čak i da je ona doslovna kopija, nismo sigurni je li meštar koji je radio ipak za seosku crkvu na otoku, radio identičan retabl koji nas zanima. Zapravo u Pakljenom nas za ovu raspravu zanima okvir slika, a ne same slike. Ono što nas muči nije Tizian, jer je on najvažnija slika u Katedrali, nego način njegove prezentacije.

I još jedan osvrt na izlaganje kolege Markovića. Kad su uklonjeni dijelovi oltara iz Gospe od rozarija i kad je kod

Dubrovčani su pozorno pratili izlaganja na Okruglome stolu. Snimio Ivo Marlais.

de Simona naručeno da napravi novi okvir, koji je odobrio Max Dvořák, bez obzira na upitnost svega, ostaje dvojbeno ako ne bismo napravili rekompoziciju toga što sada imamo u crkvi Svetoga Roka, bili bismo prisiljeni raditi nekakvu novu modelaciju toga okvira. Možda bi se mogla i „roditi" bolje rješenje, ali bi se ponovno našli u situaciji da, ne bih rekao da improviziramo, nego da se upuštamo u nešto delikatno i neizvjesno. Znajući naša povijesna iskustva koja su uvijek bila naporna kad smo radili nove oltare i nove zahvate u prostoru ne bi bilo dobro da se još jednom upuštamo u takav posao. Možda bi se moglo računati na to da se ove volute [*spiralno zavijen dekorativni arhitektonski element*] koje doista jesu teške, naporne i zagušućuje – mogu smanjiti. To da. O tome bismo možda mogli razgovarati. Ali raspravljati o samom obliku oltara, ušli bismo u gordijski čvor koji bi bilo vrlo teško rasjeći.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

akademik, rođen 1957. u Splitu, povjesničar umjetnosti i komparatist, konzervator; rtomic@ipu.hr

Baština je baština

Miljenko Domijan

Uvijek su opasna ovakva razmišljanja kad je riječ o baštini. Zadnji primjer: Cvjetni trg u Zagrebu – bili smo članovi kojekakvih povjerenstava – kad su svi arhitekti rekli: „Te su dvije kuće, iako najstarije u bloku (iz 1840.), tako ružne da bismo ih mi bolje nacrtali." Toga se moramo kao vraga čuvati ako govorimo o baštini. Baština je baština, kakve god oblike ima. Takva je kakva je, ako smo je prepoznali baštinom i još je formalnopravno zaštitili – gotovo! Kad se ukažu prilike da se može nešto intervenirati, onda su to druge okolnosti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Dopuna o Kliševu i stupovima iz Rozarija

Ivan Viđen

Možda nisam bio dovoljan jasan. Konzervator Lukša Beritić (1889.–1969.) na osnovi kazivanja vlastelina Iva Sarake (1874.–1948.), počasnoga kustosa Dubrovačkoga muzeja, koji je to čuo od kaptolskoga prepozita dum Mata Pište (1829.–1924.), zapisao je da je okvir koji se danas nalazi u župnoj crkvi u Kliševu bio na glavnome oltaru Katedrale kao okvir Tizianove slike u XVIII. stoljeću. To nije renesansni okvir, nego neka međufaza koja je trajala do 1853. U njoj je dolje bio vjerojatno oltar iz Đenove, a gore drveni okvir čiji se središnji dio danas nalazi u Kliševu. Nemam sve podatke jer se nisam detaljno time pozabavio.

Cijeli oltar iz crkve Gospe od rozarija bio je u XIX. stoljeću donesen u Katedralu. Od toga je u njoj ostala menza koja se nalazi sada na oltaru Navještenja (druga kapelica desno od ulaza u Katedralu), a retabl, crni mramorni stupovi, postavljeni 1853. oko Tiziana, snimljeni na fotografiji iz 1910., vraćeni su 1913. u Gospu od rozarija gdje su i danas. Dapače, Lukša Beritić u tom zapisu spominje da je prigodom prijenosa oltara iz Rozarija u Katedralu jedan stup slomljen nepažnjom nosača. A današnji desni stup oltara u Rozariju vidljivo je prelomljen na dva mjesta.

Okvir s crnim stupovima oltara Gospe od rozarija. Danas je u njemu oltarna slika nepoznatoga slikara s kraja XVIII. stoljeća, ulje na platnu 195x308 cm. Snimio Božo Gjukić. **Dok je okvir bio u Katedrali, u njegovu zabatu bio je reljefni prikaz Boga Oca.**

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Još o Pakljenom

Igor Fisković

Pakljenu sam spomenuo kao najbliži mogući pandan [*usporedbu, sličnost, podudarnost*]. Nema potrebe da se ponovno vraćamo na Pakljenu jer je sigurno da je nitko ne će raditi. Ali budimo korektni i recimo da je pakljenski oltar – mletački rad. Imamo čitav niz drvorezbarenih oltara koji dolaze iz Mletaka, nabavljaju se od kraja XV. stoljeća. Međutim, Pakljenu nisam spomenuo da bi nam postala predložak. Luneta je tamo nešto što ovdje s arhitekturom ne znamo.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Poteškoće oko vraćanja kora

Vladimir Marković

Vraćanje korskih klupa je povijesno opravdano, ali je praktički teško izvedivo zbog toga što su pilastri restaurirani do poda i imaju široke baze. Vraćanje klupa impliciralo bi ponovno osakatiti pilastre da bi se klupe prislonile uz zid. Ako to ne bismo učinili, morali bismo znatno istupiti u širinu prostora Svetišta, jako ga suziti i sakriti dio barokne arhitekture koja je u tom Svetištu ipak najvrjednija. To je prostorna ćelija ključna za povijesni izgled zgrade i njezino optičko funkcioniranje. Konačno, i u namjeni same građevine, koja je ipak bogoštovna.

Mislim da se o tome sad ne bi trebalo donijeti paušalni zaključak: „Vraćajmo korske klupe!" Za one koji su zainteresirani predložio bih da zajedno pođemo u Svetište, pogledamo to na licu mjesta i još jednom raspravimo. Mislim da to ne bi trebalo ostaviti otvorenim kao dvije mogućnosti nego da bi to trebalo voditi nekom potencijalnom zaključku.

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Povjerenstvo, uvjeti, rješenja pa tek onda izvedba

Miljenko Domijan

Bit ćeš – ako Bog dâ, i Biskup ti blagoslovi – član Povjerenstva koje će o tome odlučivati. Ne ćemo danas ništa na prečac odrediti. Ne ćemo reći danas da ćemo obijati pilastre da mogu stati klupe, nego da je nakana takva, a da ćemo tu nakanu ostvarivati svekolikim istraživanjima, prostornim, liturgijskim i drugim, i onda ćemo se suvereno, najkvalitetnijim izborom Povjerenstva odrediti i utvrditi uvjete, konzervatorske i liturgijske, koje će nam arhitekt predočiti, ako treba i u desetak rješenja.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Korska sjedala dubrovačkoga Kaptola iz 1867. sada su udomljena u Smokvici na Korčuli, u Svetištu župne crkve Marijina očišćenja iz 1913.

Pomiriti staro i novo

Zlatko Karač*

Poštovani oče Biskupe, poštovani sudionici skupa!

Počašćen sam mogućnošću da kao predstavnik arhitektonske struke pridonesem u raspravi i s nekim malim životnim konzervatorskim iskustvom ili bavljenjem spomenicima i kao arhitekt koji gleda suvremenu intervenciju s višeslojnom kritičkom razinom. Evo kako ja vidim problem.

Razlog zbog čega je organiziran današnji Okrugli stol može se prepoznati u dva segmenta. Jedan je da dubrovački puk emotivno odnosno estetski ne prihvaća postojeće rješenje Svetišta. Jednostavno rečeno, kroz vrijeme od 25 godina pokazalo se da najvećem broju ljudi koji su korisnici toga prostora sadašnje rješenje u emotivnom segmentu ne daje zadovoljavajući odgovor, ne vraća ona sjećanja koja su im bila bitna iz vremena prije obnove i uopće. Po svoj prilici događa se ono što je redovit slučaj kod svih suvremenih umjetnosti i modernih zahvata, osobito u povijesnim ambijentima: običan čovjek vrlo teško prihvaća suvremenost, modernost. To se događa uvijek pa ovdje u slučaju dubrovačke Katedrale to nije ništa posebno i ništa neočekivano.

Drugi problem zbog kojeg je ovaj današnji skup s pravom trebalo prirediti jest fizičko pitanje postojanja autentičnog djela povijesne opreme koje je negdje deponirano i nešto s tim konačno treba učiniti. Prošlo je 25 godina. Inventar nije otpisan, nije montiran u nekom novom sakralnom ili nekom drugom sakralnom prostoru što također zna biti dosta čest slučaj. Oltari se premještaju iz crkava pa i u Katedralu je odnekud bio donesen onaj predprethodni oltar itd.

Ako se prihvati načelo biološke zaštite, to jest polazište koje uzima u obzir sve vrijedne slojeve koje građevina ima kroz svoje trajanje, mislim da bismo morali uzeti u obzir i stanje koje imamo danas. Zahvat arhitekta Prtenjaka legitiman je autorski kreativni likovni sloj koji izaziva polemike, međutim razina biološkoga slaganja ili prepoznavanja slojeva ne završava 1913. nego s ovim što imamo danas. Dakle, nije moguće zanemariti relevantnu autorsku likovnu intervenciju u prostoru i vratiti se samo na raspravu o 1913., jer bi to značilo da nismo sasvim pošteni u stajalištu da se spomenik nadograđuje kroz vrijeme, pa i u moderno vrijeme.

Svako vrijeme je u neko doba bilo moderno vrijeme. Herman Bollé (1845.–1926.) iz zagrebačke je Katedrale, zbog modernosti, ukusa toga vremena i konzervatorskog shvaćanja koje je imao, u jednome danu izbacio 28 baroknih oltara i unio je dvadesetak svojih, konfekcijskih oltara koji i dan-danas stoje. To je bio kriterij vremena koje je tako postupilo. Zagrebačka Katedrala možda ima ozbiljniji konzervatorski problem za raspravu od dubrovačke gdje je u pitanju samo jedan oltar.

Ćurličin retabl, ako sad uključimo valorizacijski kriterij, ne bi otrpio ozbiljnije vrjednovanje. Potpuno bih se složio s onim što je rekao akademik Marković, da je retabl iz 1913., koliko god da je on legitiman povijesni sloj, ipak dio mobilijara ili inventara koji je daleko ispod razine Tizianove slike kojoj služi kao okvir, i ispod razine autentične baro-

Gore: brod i Svetište barokne Katedrale s korskim sjedalima; dolje: glavni brod kasnoantičke Katedrale.
Snimio Krešimir Tadić, 1983.

kne arhitekture u koju je ušao. To, međutim, ne umanjuje činjenicu da su i taj retabl i menza i propovjedaonica i korske klupe i biskupski tron možda osrednji, ali pripadajući autentični povijesni spomenički sloj toga prostora.

Da se nije uključio kriterij valorizacije, u vrijeme kad je armiranobetonska ploča u podu Katedrale bila dovršena ili pred dovršetkom bilo je očekivati da se povijesni inventar jednostavno vrati. To je školski postupak: ono što smo imali prije – nije uništeno, privremeno je demontirano iz tehničkih razloga i nema razloga da se ne vrati. Međutim, okolnosti o kojima smo danas čuli, novi liturgijski zahtjevi koji su se pojavili i trenutak koji je zahtijevao i revalorizaciju pothvata iz 1913., rezultirao je procjenom da inventar koji je do tada postojao nije osobita vrijednost. Ja bih se s tim potpuno složio s iznimkom barokne menze koja je daleko vrijednija od konfekcijskoga historicističkog dijela inventara.

Kad je konfekcijski kasni historicizam 1913. rezultirao Ćurlićinim retablom kod Maxa Dvořáka, u Beču je takav posao mogao projektirati i napraviti Adolf Loos (1870.–1933.). Iste te godine! Da je Adolf Loos projektirao 1913., kao što je Ivan Prtenjak radio 1985., intervenciju u duhu vremena – svaki sloj ima svoje vrijeme kada govori svojim rječnikom – uvjeravam vas da bismo ovdje imali potpuno drukčiju likovnost od ove pasatističke [*bezvoljne, učmale*], kasno historicističke, koja je korektna, ali za ocjenu minus tri.

Mislim da je bilo dobro što je u jednom trenutku povijesti Katedrale uključeno revalorizacijsko mjerilo jer su tu stvari ipak posložene. Nije svaka povijesna rukotvorina savršen spomenik, iako je legitimna kao sloj ili slojevi koje ovdje čitamo. Osobno bih se založio, jer to je očito želja Dubrovčana i velikog dijela struke, da se povijesni elementi prostora, znajući da nisu svi jednake vrijednosti, ipak vrate. To je pošteno u slijedu razmišljanja o biološkoj zaštiti, uz uvažavanje novih bogoslužnih odredbi koje je kolega Prtenjak korektno riješio.

Ukazao bih na njegovu inačicu broj dva u kojoj su svi povijesni elementi vraćeni i zadržani, a dodana su dva solitarna elementa: vraćene su korske klupe, retabl i barokna menza, sve je na svome mjestu, nismo izgubili nijedan element povijesnog inventara osim biskupskoga trona, a dodane su dvije nove nužne stvari: solitaran suvremeno oblikovani oltar prema puku i biskupska katedra u središtu, a ne sa strane. Meni se čini da je to samo dopuna skoro pa dovršena prostora novim liturgijskim zahtjevima. Osobno bih se ovoga časa založio za varijantu broj dva i pomirio staro i novo, suvremene liturgijske i funkcionalne potrebe i ono što imamo trenutno izgubljeno ili negdje pohranjeno.

Na kraju bih rekao da je fizički problem (ne)prislanjanja klupa možda rješiv i na način da se pilastri ne moraju odštemati nego da se klupe može prisloniti do pilastra, a ne do zida, a optički ublažiti problem.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1961. u Vukovaru, docent na Arhitektonskome fakultetu u Zagrebu; zkarac@arhitekt.hr

Vrjednovati Sv. Roka, Tiziana i sve slojeve

Dražen Arbutina*

Navest ću neke točke za koje se nadam da će poslužiti definiranju zaključaka.

□ S emotivnim shvaćanjem puka i trenutnim liturgijskim potrebama mislim, ne da ne nema potrebe, nego da ne bismo smjeli polemizirati.

□ Problem zaštite crkve Sv. Roka koja je danas deponij. Aktivacija toga prostora također bi trebala biti jedan od prioriteta službe zaštite.

□ Prezentacija povijesnog oltara iz Katedrale koji je odložen u Sv. Roka. On bi trebao biti prezentiran, a ne predmet koji se pohranjuje.

□ Prezentacija i valorizacija Tiziana koji je jedan od najvrjednijih elemenata u Katedrali.

□ Vrjednovanje svih slojeva i stilsko jedinstvo. Više od četvrt stoljeća imamo jedan povijesni sloj. Negativna valorizacija, uz sve poštovanje svega do sada izrečenog, u jednom je trenutku, meni kao arhitektu, vrlo opasna. Dovodi se u pitanje naš odnos prema biološkom vrjednovanju svih slojeva jer smo jedan sloj, zanimljiv i važan, do kolege Karača danas potpuno zanemarili. Govorim o biskupu Severinu Perneku koji ga je inicirao, povijesnoj osobi koja je ostavila traga na rad Biskupije.

□ Shvaćanje da nova intervencija može uključiti i potrebu zaštite zadnjega (Prtenjakova) sloja.

□ Do sad mi je u raspravi bilo intrigantno da se, nažalost, vraćamo na obnovu povijesnoga sloja kao iznimno vrijednoga i sa žaljenjem demontiranoga i odnesenoga, ne samo zato što mislimo da je vraćanje povijesnoga sloja jedina nužnost, nego jer se bojimo suvremenih zahvata u tome prostoru. Konzervatori za sebe kažu da su čuvari baštine, skrbnici, rizničari nasljeđa. Ne bih htio dovesti tu njihovu funkciju u opasnost, ali ne treba se bojati suvremenih intervencija. Ima li baština pravo na kreativne pojedince?

Prema zvučnom zapisu Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1970. u Zagrebu; darbutina@tvz.hr

Arhitekti, biskupi i konzervatori prolaze, Katedrala ostaje

Miljenko Domijan

Lako je što konzervatore dovodiš u opasnost; dovodiš baštinu u opasnost! To je problem. A nas država plaća da čuvamo baštinu. U tome je nepovijesnost ovoga zahvata jer je postojala organska neprekidnost, kontinuum, a onda presijecanje, cezura.

Došli su propisi o zaštiti kulturne baštine, a mi smo samo državni službenici koji se ponašamo sukladno zakonskom određenju. I čuvamo baštinu, bez obzira kakve je vrijednosti. Ako smo prepoznali da je baština, možemo se valorizacijski odrediti prema njoj pa reći da je ovaj oltar manje vrijedan od nekoga drugoga, ali i to je – baština!

Jesmo li sretni s uređenjem Cvjetnoga trga u Zagrebu i projektom Borisa Podrecce? Katastrofa, a ne da smo sretni! A imali smo dvije kuće iz prve polovine XIX. stoljeća, najstarije u bloku. I tu su kolaboratori konzervatori rekli da te kuće nisu značajne. I arhitekti su svi kao kolaboracionisti bili za to da se te kuće ruše, jer su se nadali da će dobiti drugi posao. Ali to ne smije biti pravilo ponašanja! Pogotovo kad imamo naslijeđenu baštinu i kad je, osim toga, ona dio funkcije koja ju određuje.

Da su tada konzervatori u Dubrovniku bili tvrdoglavi, konzervativni konzervatori i rekli: „Ne damo! Nego, čuvajmo povijesni integritet građevine!", ne bismo danas o ovome razgovarali. Zadarskome nadbiskupu i prijatelju Ivanu Prenđi govorio sam u nekim sporenjima oko vrste i razine suvremenih zahvata u Katedrali u Zadru: „Ti ćeš umrijet i ja ću umrijeti, a ova Katedrala će nas uvelike nadživjeti, promijenila je već gotovo stotinu biskupa i nekoliko konzervatora." To nam stalno mora biti na umu, a ne htijenje da danas ili sutra budemo kreativni genijalci u „nadahnutoj" promjeni njezinih naslijeđenih spomeničkih značajki.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Unutrašnjost crkve Sv. Roka s odloženim rastavljenim dijelovima Svetišta Katedrale.
Snimio Ivan Viđen 13. listopada 2011.

U koštac s prostornim i etičkim problemom

Slobodan Vuković*

Najprije bih zahvalio gosparu Viđenu koji je u Župnikovo ime pozvao članove Izvršnog odbora Društva arhitekata Dubrovnika, time i predstavnike struke našega Grada.

Mislim da je ovaj skup znakovit, ne samo za ovaj konkretan predmet, jer pokazuje kako bi, s kojom osjetljivošću i s kojim oprezom, ponovno trebalo vrjednovati pristupe zahvatima u ovome prostoru. Ovo je prekrasan primjer kako pristupati intervencijama u Dubrovniku, ne samo kad je u pitanju ovako vrijedan objekt kao Katedrala, nego inače u prostoru, sa svim posljedicama kojih smo svjedoci. Ufam se da ovaj Okrugli stol započinje takvu dobru praksu.

O uređenju Katedrale mogu govoriti i s emocionalnoga i s profesionalnog gledišta. Dijete sam odgojeno na prostoru Bunićeve poljane, rastao sam s ambijentom Gospe Velike. Kao dječak sam dolazio u Sakristiju jer su nas časne često puta zvale da idemo zvoniti još dok su zvona bila s konopima, a mi smo s veseljem trčali. Dobro se sjećam tih dojmova stolne crkve koja je u meni kao dječaku budila tajanstvenost, nešto drugo nego što je bio prostor izvana. Dijalektika unutarnjeg i vanjskog odražavala se i u interijeru koji je stvarao poseban ambijent. U njemu se svjetlost koja je dopirala doživljavala drukčije, a ne kao nešto izvanjsko. Koncentracija svjetlosti s tom opremom sastavni je dio toga dojma koju prenosi i naš puk. Ta je punina nužnost koju bi trebalo očuvati u ovom organskome slijedu.

S druge strane, kao arhitekt, morao bih se založiti da se jednakovrijedno istakne i sloj koji je dao kolega Prtenjak. To je dosta promišljeno rješenje, bez obzira što je bilo niz poteškoća u ostvarenju.

Za organski slijed je jako važna dimenzija intervencije: ako dajemo novi sloj, ne smijemo poništavati sloj iz kojega novi nastaje. Zalažem se za diskretnu superpoziciju, u kojoj se ne poništavaju slojevi koji su bili podloga u dosadašnjem slijedu. To bi trebala biti okosnica promišljanja, i kako zaokružiti sveukupna nastojanja ovog prostornog, ali i etičkog problema, jer odražava višestruki značaj uključenih u promišljanje prostora Katedrale. Tako bi sam zahvat dobio daleko veće bogatstvo nego da ga svodimo samo na jednu od svih ovih rješenja. Želio bih, dakle, da se spoznaje o svim povijesnim slojevima sintetiziraju u sljedeće novo rješenje.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

arhitekt, rođen 1952. u Mostaru;
arch.studio.vukovic@du.t-com.hr

Raspravljati prema konkretnom

biskup Mate Uzinić

Slušajući što ste govorili, vidim da ćemo se pomalo izgubiti, a da ne ćemo doći do konkretnih rješenja.

Na fotografiji oltara iz 1910. vidi se da su oko središnje Tizianove slike dva stupa, a da ih s vanjske strane bočnih slika nema. Koliko sam razumio, osnovni prigovor retablu koji je od 1913. do 1985. stajao oko poliptiha jest da on skriva Tizianovo platno, osobito bočna. Postavljam pitanja: bi li se taj problem izgubio ako bi se uklonila dva krajnja crvena stupa i bi li se smjela napraviti takva intervencija? Ako bi se to smjelo učiniti, Tizian bi ostao zaštićen i dobio na izražaju.

Čini mi se da se inačicom broj šest gospodina Prtenjaka rješava težnja arhitekata o unošenju novoga, a imamo i povratak starog. Za razliku od prijedloga broja dva gdje nije predviđen ambon, u šestici je riješeno pitanje ambona, oltara i sjedala, a ispuštene su korske klupe čiji bi povratak tražio da se ponovno razbija barokne stupove. Ovako razmišljam na osnovi onoga što ste svi vi rekli. Ne pretendiram da to bude rješenje. Ne tražim da se danas projektira. Ipak, volio bih da idete prema nečem konkretnom.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Retabl ne zaklanja ni centimetar poliptiha

Ivan Viđen

Od kad sam počeo čitati o ovome, i u zborniku o obnovi Dubrovnika, i u člancima više stručnjaka, a onda i u novinama, cijelo vrijeme se ističe kako „oltar" zaklanja Tizianovo djelo. Pa i danas je Arhitekt time obrazložio zašto je uklonio retabl. Priča izgleda potječe iz nepreciznosti u elaboratu Restauratorskoga zavoda Slovenije da „oltar" – a misli se očito retabl – fizički pokriva 15% slike, na što se svi pozivaju. A to jednostavno nije točno!

Ponajprije, trebali bismo biti određeniji. Marčelićev, Ćurličin, Dvořákov ili Simonov retabl iz 1913. godine – kako ćemo ga već zvati – koji je uvijek bio nekoliko metara fizički odvojen od baroknoga oltara, valja posve prestati nazivati oltarom jer on nije oltar. Da bude žrtvenik, nedostaje mu bitna stvar – oltarna ploča (menza). On nikad nije ni bio zamišljen kao oltar nego kao retabl (okvir), monumentalna kamena plastika uokolo, a ne preko Tiziana. Sve se to lako uočava na starim očuvanim fotografijama. A što je ovdje najvažnije, arhitektura retabla ne zaklanja niti centimetar slike! To je činio drveni okvir slike koji je u cijeloj priči sporedan i koji se lako napravi užim.

Od svih uklonjenih dijelova opreme Svetišta čini mi se da su korske klupe najmanje bitne, a danas postoje načini da se skrate za jedno polje prilikom eventualne ponovne montaže ili da ih se na drugi način bolje prilagodi cjelini Svetišta.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Nije crkva ako nije sveto mjesto i prostor za molitvu

dum Miho Demović

Katedrala je bila tako lijepo uređena da joj nisi mogao ništa oduzeti ni išta dodati da bude ljepša. Zato treba sve vratiti!

Kad grade nove crkve suvremeni arhitekti su sve i sva, ali nepošteno je da ovako drastično preinačuju stare crkve.

Dok se ovdje raspravlja o novim pronalascima, zaboravlja se sakralnost crkve. Crkva je sveto mjesto, a ako to nije, gubi sadržaj, svrhu i smisao. Crkva mora biti prostor gdje možeš doći i moliti se. Može li se moliti kad se dođe pred Prtenjakov tron ili oltar? Sada u dubrovačkoj Katedrali nema ni jednoga kutka gdje možeš pobožno moliti kao u zagrebačkoj Katedrali. Ova naša je desakralizirana, a još je i devastirana, opustošena. Konačan zaključak današnjega skupa mora biti da to treba popraviti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Nastaviti raščlambu u duhu današnjih razgovora

Stijepo Butijer*

Na podzemlju Katedrale počeli smo raditi prije tri desetljeća, 1984. godine. Sada smo ostali živući Ivica Tenšek i ja. Profesor Josip Stošić i Ivica Žile već su pokojni (o njima *Naša Gospa*, br. 40, str. 40-44, i br. 42, str. 45-47). Ne bih želio da se obnova Svetišta nastavi u tako dugome tijeku.

Sastali smo se, kao što je Biskup na početku rekao, jer želimo barokni izgled i suvremenu liturgiju. To su dvije okosnice oko kojih bismo trebali raspravljati. Danas ne možemo projektirati.

Smatram da sve ideje koje je kolega Prtenjak danas pokazao i izložio nisu kraj. Želio bih da u duhu današnjih razgovora s našim Biskupom i Povjerenstvom koje bude, on nastavi raščlambu i da dođemo do rješenja. Mislim da on ima i nove ideje. Nadam se da će se iznjedriti nešto pravo da drugi put imamo što pokazati na zidu.

Prema zvučnom zapisu s Okrugloga stola u Dubrovniku 17. veljače 2012.

* arhitekt, rođen 1940. u Dubrovniku, poduzetnik i otac dvoje djece; alfaplan@du.t-com.hr

Oltar pod kupolom. Snimio Maro Grbić.

Poštovati etiku, ostvariti ljepotu

Marko Špikić*

Htio bih zahvaliti ocu Biskupu što nas je ugostio na ovom lijepom skupu i kolegi Karaču koji je počeo nuditi zanimljivo rješenje jer težimo nečemu konkretnom.

Sa stajališta povijesti i teorije konzerviranja ono što je napravio arhitekt Prtenjak legitimno je i kroz povijest konzerviranja. Početkom XX. stoljeća u Srednjoj Europi sazrela je zamisao kako je elementarno poštenije da arhitekti, kad donose nove sadržaje, oni ne moraju biti u povijesnim oblicima.

S druge strane važan je pojam biološke paradigme. Jako je dobro što smo govorili ne samo o estetičkom nego i o etičkom problemu. Postoji etički problem kod ovoga projekta osamdesetih godina jer je tu nastupila cezura. Novom kreacijom, koja na prvi pogled nije loša, došlo do razaranja, razgrađivanja. Nisam na strani onih koji smatraju da su arhitekti štetočine u povijesnim objektima. Oni mogu biti jako dobri pridonositelji novim vrijednostima. Međutim, ovdje je došlo do uklanjanja i, čuli smo ranije, devastacije. Možemo na različite načine gledati ubrajaju li se među devastacije i slojevi nastajali tijekom XIX. i početka XX. stoljeća. Osobno se ne slažem. Ali mogu se složiti da je dobar smjer napraviti spoj rekompozicije i ponovne kreacije. Mislim da bi to bilo pošteno prema budućim korisnicima crkve. Tako bismo dobili spoj estetike i etike. Biološka paradigma mi se čini temom prikladnom za daljnju raspravu.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

povjesničar umjetnosti i komparatist književnosti, rođen 1973. u Zagrebu; docent na Filozofskome fakultetu u Zagrebu; mspikic@ffzg.hr

Kad se vrati uklonjeno, onda smo tek na početku

Miljenko Domijan

Ne bismo dvojili priznati stvaralačko umijeće arhitekta koji je riješio izazove suvremenoga bogoslužja da se nisu dirale naslijeđene stvari. Zato sad moramo napraviti rekompoziciju staroga ne bismo li dobili novu mogućnost kreacije. Pa napravit ćemo je!

U ovom je spletu neprihvatljivo razaranje naslijeđenoga i ono je u najvećoj mjeri etičko pitanje. Jer arhitekt je nastavio na destrukciju. Više ničega nije bilo. I onda on u praznome prostoru daje svoje rješenje. Koje može biti i nadahnuto.

Zahvaljujući kolegi arhitektu Ivici Tenšeku, Institutu za povijest umjetnosti i konzervatorima imamo arhitektonski snimak postojećega stanja s obilježenim brojevima svih arhitektonskih i kiparskih elemenata koje trebamo vratiti. Kad to vratimo, onda smo tek na početku, da arhitekt svojim ostvarenjem dopuni taj prostor elementima nužnim za odvijanje suvremenog bogoslužja. Da nije bilo destrukcije, ne bi bilo ovoga problema.

Možemo li konsenzusom prihvatiti prijedlog Stijepa Butijera? Gospodine Biskupe i Župniče, Vi ste najodgovorniji. Gotovo bih rekao da je to zadaća arhitekta koji je napravio ono rješenje da u ovim novim okolnostima nastavi projektirati. A da mi svi zajedno to pratimo, od Biskupa i Župnika koji će gledati jesu li liturgijska određenja kvalitetna ili nisu, do nas svjetovnjaka odgovarajućih struka sa zadatkom osiguranja uklopljivosti novoga u staro (sada već vraćeno). To je rješenje.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Vratiti zastore na južne prozore Svetišta

Denis Vokić*

O ukrasnome okviru iz 1913. ističe se da prevladava u odnosu na Tizianovu sliku, da je guši. No, treba znati da su fotografije koje imamo snimane prije nego je Tizianova slika čišćena, dok je bila prilično prigušena slojem nečistoće diskoloriranih lakova. A oni su nakon čišćenja bljesnuli u svojem koloritu. Prema mojem mišljenju Poliptih je dovoljno snažan da nadjača taj okvir. Na kraju krajeva, okvir se uvijek može potamniti ili posvijetliti, ili kontraste mramorizacije umiriti reverzibilnom patinom.

Profesor Fisković je spomenuo da su korska sjedala u Svetištu trebala postojati i prije sredine XIX. stoljeća. Jesu li ti pilastri pilani i lomljeni u XIX. stoljeću ili možda nisu bili ni izrađeni imajući u vidu da tamo dolaze klupe? To mi je ostalo nejasno.

Sunce obasjava Tiziana.
Snimio Denis Vokić 22. travnja 2005. u 11.53.

Kroz cijelu povijest na prozorima u prezbiteriju Katedrale postojale su zavjese. Više ih nema. Nepostojanje zavjesa na zapadnoj i sjevernoj strani nije mi problematično. No, sunce kroz prozore na južnoj strani u određena doba dana pada na Tizianovu sliku. To sam snimio u nekoliko navrata. U osnovi je čisto barbarstvo dopustiti da na Tiziana pada sunce. Znamo što osunčavanje čini pigmentima i vezivima. Mislim da uopće ne treba raspravljati treba li vratiti tu zavjesu ili ne radi zaštite slike takve vrijednosti, nego da to treba žurno učiniti.

Čuveni obnovitelj srednjovjekovnih građevina Eugène Viollet-le-Duc (1814.–1879.) još je prije 150 godina primijetio kako baština bez funkcije propada i nestaje. To se opažanje od tada bezbroj puta potvrdilo iskustvom i uopće nije sporno u struci. Drugim riječima ovdje se ne raspravlja hoće li se nešto vratiti u Gospu, nego hoće li nešto biti vraćeno u funkciju, svrsi zbog koje postoji. Trebamo biti svjesni što je posljedica negativne odluke, kad-tad.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

konzervator-restaurator, rođen 1966. u Dubrovniku; dvokic@unidu.hr

Dio sudionika Okrugloga stola, s lijeva na desno: Dražen Arbutina, Zlatko Karač, Marko Špikić, Igor Fisković, Vladimir Marković, Katarina Horvat Levaj i Ivanka Jemo. Snimio Ivo Marlais.

Iz prakse vjernika i turističkoga vodiča

Pave Brailo*

Znamo li koliko turista svake godine prođe u obilasku Katedrale? Jesu li nam u vidokrugu ne samo bogoštovlje, hodočasničko odredište vjernika, mjesto molitve, zajedništva s Biskupom, nego i silni posjetitelji? Kao turistički vodič doživjela sam da su mi ljudi koje sam vodila u Gospi imali dva kostoloma. Prvi put kad je pleksiglas sa štionika slomio skočni zglob jednom Francuzu, a drugi put na polukružnom skalinu jedan je stariji gospodin pao i slomio nogu. Bog zna koliko se sličnih slučajeva dogodilo mojih kolegama. Kad budete radili, molim vas vodite brigu o silnom protoku ljudi, da mogu normalno ići kroz Katedralu. Uključite ih u program da bi se suvremeno projektiralo.

Starijim je ljudima vrlo teško moliti Boga u crkvi gdje se nema gdje kleknuti. Mi smo naučni na škabeo s klecalom, a ne na obične stolce u crkvi. Osim toga, kako su lagani, svi ih povlače, a nama smetaju u prolazu.

Dijete sam ovoga Grada, rođena na Bunićevoj poljani. Kao sad pamtim prvu liturgiju Velike setemane u Prezbiteriju. Bila sam pjevač u Katedrali i gledala uvježbanost svećenika i poslužitelja u Svetištu, raspored i pokrete. I najbolje uređen prostor treba iskusne meštre obreda. Zato je draga uspomena na don Mira Babića (1912.–1988.) koji je vodio ceremonije u Gospi i zadnji bio tako predan i upućen u te stvari.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

turistički vodič i prevoditeljica, rođena 1946. u Dubrovniku; pavebrailo@yahoo.com

Za početak trebamo liturgijske i konzervatorske smjernice

Ivanka Jemo*

Naše današnje okupljanje vrijedno je pozornosti. Zahvaljujem ocu Biskupu i suradnicima što se sastao tako širok, interdisciplinaran krug. Možemo sigurno zaključiti da je Svetište Katedrale spremno na neko novo rješenje.

U Zavodu za obnovu Dubrovnika imamo uvriježen način rada na pripremi dokumentacije i za obnovu i za sanaciju. Mislim da ovdje sada treba krenuti od početka, od ulaznih liturgijskih, konzervatorskih i ostalih parametara da bi se eventualno moglo razgovarati o prihvaćanju nekog od rješenja Ivice Prtenjaka. Drugo je pitanje, kolega Karaču, je li Ivica spreman napustiti ovo svoje rješenje koje se njemu možda najviše sviđa, a prihvatiti neko drugo. O tomu treba razgovarati mimo ovako šireg kruga.

Nisam upućena, a zanima me: uklanja li se propovjedaonica definitivno iz crkve? Zbog nove liturgije? Stila? Ili se njezino vraćanje veže uz korske klupe?

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

vjernica, arhitektica, rođena u Perušiću 1949., ravnateljica Zavoda za obnovu Dubrovnika; ivanka.jemo@zod.hr

Provesti odluku da se propovjedaonica vrati

Ivan Viđen

Postoji odluka Komisije – točka IV. Promemorije sastanka u Biskupskome ordinarijatu od 28. svibnja 1986. – da se propovjedaonica vraća na svoje izvorno mjesto. Potpisao ju je arhitekt Prtenjak, a osim njega bili su nazočni: don Vlado Puce (1940.–2000.), don Mirko Talajić (1912.–2000.) i don Slavko Grubišić. Međutim, to nikad nije provedeno u stvarnosti.

Propovjedaonica nije predmet ovoga Okruglog stola jer nije u Svetištu, ali drago mi je da ste to spomenuli. Postoji valjana odluka koja još nije izvršena.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Zaključci Okrugloga stola

Stručnjaci okupljeni na Okruglome stolu o pitanju cjelovitoga uređenja Svetišta dubrovačke stolne crkve Gospe Velike kao početku prostorne i funkcionalne obnove čitave Prvostolnice, dana 17. veljače 2012. godine, imajući na umu sve izneseno na današnjem savjetovanju složili su se oko sljedećih zaključaka:

1. Današnje uređenje Svetišta dubrovačke Katedrale nastalo u obnovi nakon potresa 1979. godine odraz je tadašnjih liturgijskih, konzervatorskih i arhitektonskih promišljanja i shvaćanja.

2. Uređenje Svetišta pretpostavlja kontinuiranu brigu o Katedrali u svim njezinim segmentima.

3. Sadašnji izgled Svetišta Katedrale ne odražava povijesno bogatstvo slojeva nastalih kroz stoljeća koji su se u njemu akumulirali stvarajući jednu cjelinu. Time predstavlja znatno osiromašenje cjelokupnoga izgleda Katedrale i oduzima joj estetsko dostojanstvo koje joj pripada kao prvostolnoj crkvi i kulturnome dobru pod zaštitom UNESCO-a.

4. Preporučujemo izraditi novo rješenje izgleda prezbiterija Katedrale koje će uključiti povratak baroknoga predoltarnika i neorenesansnog retabla uz osmišljavanje kvalitetnoga rješenja ostalih dijelova Svetišta koje može uključivati i njegove ranije elemente.

5. Potrebno je pokrenuti postupak uređenja Svetišta koji bi uvažio povijesnu i umjetničku slojevitost prostora ključnog za funkcioniranje dubrovačke prvostolnice. U tu svrhu treba osnovati posebno povjerenstvo sastavljeno od različitih struka (teolozi, liturgičari, povjesničari umjetnosti, konzervatori, restauratori, arheolozi, arhitekti, pastoralno osoblje Katedrale i dr.). Njihova bi zadaća bila sudjelovati u sljedećim fazama:

a) kulturno-povijesnoj obradi,
b) raščlambi liturgijskih potreba,
c) raščlambi zatečenoga stanja – izradi arhitektonskog snimka Svetišta, očuvanih arhitektonskih elemenata opreme Svetišta pohranjenih u crkvi Sv. Roka. Predlažemo korištenje suvremenih tehničkih metoda kod izrade arhitektonske dokumentacije (prostorno mikroskeniranje koje osigurava visoku točnost, vjernu reprodukciju i mogućnost vizualizacije budućega uređenja Svetišta).
d) opisana dokumentacija poslužila bi u izradi projektne dokumentacije cjelovitoga uređenja Svetišta.

6. Započeti potrebne pravne postupke za preuređenje prezbiterija Katedrale.

7. Za izradu gore spomenute dokumentacije i vrjednovanja koristit će se i izlaganja stručnjaka izrečena i prikazana na ovome Okruglom stolu.

U Dubrovniku 17. veljače 2012.

Miljenko Domijan, prof., moderator Okrugloga stola, v. r.

slijede potpisi, abecedom prezimena:

dr. sc. Dražen Arbutina, v. r.
Žana Baća, prof., v. r.
Antun Baće, prof., v. r.
dr. sc. mo. dum Miho Demović, v. r.
akademik Igor Fisković v. r.
dr. sc. Katarina Horvat Levaj, v. r.
mr. sc. Ivanka Jemo, v. r.
doc. dr. sc. Zlatko Karač, v. r.
mr. sc. Rina Kralj Brassard, v. r.
dr. sc. don Stanko Lasić, v. r.
msgr. don Toma Lučić, v. r.
dr. sc. Vinicije B. Lupis, v. r.
akademik Vladimir Marković, v. r.
mr. sc. Maja Nodari, v. r.
don Ivica Pervan, v. r.
mr. sc. Božena Popić Kurtela, v. r.
mr. sc. Ivan Prtenjak, v. r.
doc. dr. sc. Marko Špikić, v. r.
Ivan Tenšek, d.i.a., v. r.
akademik Radoslav Tomić, v. r.
Ivan Viđen, dipl. arh. i pov. umj., v. r.
mr. sc. Denis Vokić, v. r.
Josip Žuvela, prof., v. r.

Zasukati rukave

Miljenko Domijan

Mislim da smo kvalitetno iscrpli temu. Zaključci pogađaju raspravu i usmjerenje. Danas ne biramo konačna rješenja nego imamo čvrsta određenja. Počinjemo kao da smo počeli 1964. godine (kad je određeno da se oltar okrene puku) ili 1983. (kad je barokni oltar *privremeno rastavljen* radi slijevanja armiranobetonske ploče) – rekomponiranjem onoga povijesnog sloja za koga smo, unatoč svim i negativnih i pozitivnih određenja došli do spoznaje da je još uvijek emocionalno prisutan u Gradu, dio povijesti, takav kakav jest, i da zrači duhovnošću, za razliku od onoga kad je arhitekt došao na prazan prostor i napravio što je napravio s dobrim namjerama.

Ponovnim slaganjem toga povijesnog sloja arhitekt dobiva novu zadaću. Svi ćemo se truditi da ta zadaća bude stvaralačka i da dobijemo kvalitetnu liturgiju novim oblicima u naslijeđenim baštinskim zadanostima. Rekompozicija je legalna metoda u zaštiti spomenika, koju smo prikazali na zadarskom primjeru u kojem je bilo i elemenata rekonstrukcije nedostajućih dijelova. Ovdje imamo sve! Bez ikakva krzmanja ili konzervatorske dvojbe vraćamo stanje prije demontaže, uvažavajući sve programe, vjerske, turističke, društvene, duhovne i liturgijske koje Biskup i Župnik moraju odrediti.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

Zaključna riječ

biskup Mate Uzinić

Zahvaljujem svim sudionicima. Smatram da su zaključci koje ste donijeli doista konkretni, da su dobar početak i ja ih pozdravljam. Nadam se da ćemo nakon nekog vremena iz ovih zaključaka moći doći do konkretnih projekata. Želim vam svima ugodno i dobro popodne u Dubrovniku, a onima koji odlaze sretan povratak kućama.

Na Okruglome stolu u Dubrovniku 17. veljače 2012.

O Okruglome stolu sedam mjeseci kasnije

don Stanko Lasić

U naše su doba potres (1979.), arheološka istraživanja (1981.-1985.), obnova (1979.-1988.) i rat (1991.-1992.) grubo zadrli u ono što su stoljeća taložila u dubrovačkoj Prvostolnici. Nisam liturgičar, ali ću kao župnik reći: dvadeset godina slušam reakcije ljudi koji dođu u Svetište Katedrale. Ne ću govoriti u postotcima, ali većinom su svedene na čuđenje: Što je ovo? Što ovdje nedostaje? Zašto je ovo ovako? I vatikanski ministar vanjskih poslova msgr. Mamberti, kad je bio ovdje u listopadu 2009., zapitao se kako je moguće da je ovo ovako. Ne kritiziram arhitekta nego samo prenosim reakcije.

Još su 1997. godine u studiji *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale* arhitektica Željka Ružić i teolog Petar Marija Radelj upozorili: „Slučaj dubrovačke Katedrale najjasniji

je primjer kako spomenička jezgra i patina Dubrovnika ne dopuštaju nagle i nedomišljene zahvate u kameno tkivo Grada. Iskustva obnove baroknih prostora diljem Europe ukazuju i da je potrebno biti iznimno oprezan u njihovu ogoljenju jer ga barok nikako ne podnosi. Nezadovoljstvo većine dubrovačkoga vjerničkog puka, svećenstva i stručne javnosti nedovršenošću obnove i nekim promašajima poslijepotresne obnove stolne crkve Gospe Velike u Dubrovniku glasni je vapaj crkvenosti, kršćanske zabrinutosti za bogoštovlje i revnosti za Božju kuću. Od spomenika ne treba raditi fetiš. Naime, nije čovjek ‚radi subote' ni radi spomenika nego ‚subota', to jest spomenik radi čovjeka. To nipošto ne znači da se treba ili uopće smije postupati barbarski, uništiti sve prošlo; jedini je Bog stvoritelj, čovjek se oduvijek (skladno) ugrađuje u ambijent. Ni primisli o nametanju ili gospodarenju, o rušenju prijašnjega da se oslobodi mjesto novim materijalizacijama. Ipak, svaki naraštaj ima pravo učiniti bilo koji prostor sebi ugodnim u skladu s njegovom namjenom. Božji narod u svojem zemaljskom postojanju treba mjesta gdje se zajednica može okupljati da bi slavila bogoslužje. *Gospa*, kako je Dubrovčani od milja zovu, nije samo velika monumentalna bogoštovna građevina, ni samo prostor posvećen *u dugom trajanju*, ni samo spomenik da je naselje preraslo u Grad, ni samo dokaz o uvrštenju Dubrovnika na zemljovid sjedišta apostolskih nasljednika. Kao i svaka prava stolna crkva, ona je živuća zbilja koja se neprestano obnavlja."

Na Okruglome stolu 17. veljače ove godine nije bilo ekleziologa i liturgičara pa je izostala rasprava o **svetohraništu**, osnovnome sadržaju Svetišta. Naime, mjesto u kojem se čuva presveta Euharistija mora biti smješteno u nekom istaknutom, časnom, dobro vidljivom i umjetnički opremljenom mjestu crkve, koje je i zbog tišine, zbog prostora ispred svetohraništa, te zbog postojećih klecala ili sjedala prikladno za molitvu.

Isto tako, nije dovoljno artikulirana ni **turistička namjena** Katedrale kad mnoštvo stranaca, u skupinama ili pojedinačno dolaze posjetiti kapelicu svetih moći, a oltar na sadašnjem mjestu priječi nesmetan protok. Izostala je i vjernička rasprava o definiciji stolne crkve i uporišnim točkama resakralizacije (v. *Našu Gospu* br. 44, str. 51-54).

Ipak, Župno pastoralno i ekonomsko vijeće priređivanjem ovoga Okrugloga stola učinili su **neopoziv korak prema boljem rješenju** uređenja Svetišta Katedrale i utrli novu dobru praksu razgovora između različitih struka i polazišta kako bi se oni približili. Ovaj znanstveni skup svima je pokazao kako nastavku obnove Prvostolnice treba pristupiti *kompleksno*. Toliko potreban okrugli stol iznjedrio je okvir i smjernice za daljnje postupanje.

Nijedan se segment ovako složenoga problema ne može prepustiti odlučivanju stručnjaka-pojedinca, ni liturgičara, ni povjesničara umjetnosti, ni konzervatora, ni dušobrižnika, ni arhitekta, nego valja težiti usuglašenju unutar struke, a potom i interdisciplinarnom. Povijest ovoga Svetišta uči nas k tomu da dijalog među strukama može biti pogrješno shvaćen kad se uloge zamijene, pa primjerice teolozi počnu konzervirati, arheolozi projektirati, a arhitekti davati teološka obrazloženja. Da se to izbjegne, moramo se poslužiti vjekovnom mudrošću Crkve i pribaviti *diabolusa rotae* na svakom stupnju, da liturgijske prijedloge komentiraju drugi liturgičari, arhitektonske drugi arhitekti, konzervatorske drugi konzervatori.

Ne zaboravimo dinamiku naših sljedećih koraka. Ako bi se pustilo da se ovo uskoro ne nastavi, izgubit ćemo vrijeme. Tristota obljetnica barokne Katedrale je pred vratima. Treba krenuti ozbiljno, stručno i bez odgode. Na stručnjacima je da to što prije osmisle projekt resakralizacije Svetišta, a na našem ocu Biskupu da to u djelo provede. On je podupro da se ovo pitanje konačno pokrene te je aktivno sudjelovao u pripremi i u radu Okrugloga stola. Treba se nadati da će naš biskup msgr. Mate Uzinić poduzeti sve što je potrebno kako bi prihvaćeni i potpisani **zaključci što prije zaživjeli**.

U Dubrovniku 17. srpnja 2012.

Medaljon svetoga Srđa na gornjoj gredi mramornog okvira iz 1913., sada pohranjena u crkvi Svetog Roka. Snimio Ivan Viđen 13. listopada 2011.